

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN ROMANLARI
(20. Yüzyılın Başından 2016'ya)

Yüksek Lisans Tezi

Fatma KAYRAKLI

Sivas
Ekim 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN ROMANLARI
(20. Yüzyılın Başından 2016'ya)**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma KAYRAKLI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Sivas
Ekim 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Bulgaristan Türklerinin Romanları
(20. Yüzyılın Başından 2016'ya)
Savunma Tarihi : 01.10.2019
Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Süheyla YÜKSEL

Üye : Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Üye : Doç. Dr. Ramis KARABULUT

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Fatma KAYRAKLI tarafından hazırlanan "Bulgaristan Türklerinin Romanları" (20. Yüzyılın Başından 2016'ya) başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

22.10.2019

İmza
Fatma KAYRAKLI

ÖN SÖZ

1877’de Osmanlı-Rus Harbi sonrasında Bulgaristan topraklarında yaşayan Türkler Bulgaristan Türkü olarak adlandırılır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra Türkiye dışında yaşayan Türklerle ilgili çalışmalar yapılmaya başlanır. Bu çalışmalar kapsamında Bulgaristan Türkleriyle ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Yapılan çalışmalar genelde siyasi içerikli olmasına rağmen zamanla bu çalışmalar Bulgaristan’da yaşayan Türklerin edebiyatlarını da kapsar hâle gelmiştir. Bulgaristan Türklerinin edebiyatlarıyla ilgili yapılan çalışmalar araştırıldığında Bulgaristan Türklerinin romanlarıyla ilgili müstakil çalışma olmadığı görülür. Bu eksikliğe istinaden yapılan bu çalışmada 20. yüzyılın başından 2016’ya kadar Bulgaristan Türklerinin Bulgaristan’da ve Türkiye’de yayımladıkları romanların tematik incelemesi yapılmıştır. Böylece Bulgaristan Türklerinin romanlarının tanıtılmasına katkı sağlanmak istenmiştir.

Bulgaristan Türklerinin romanları edebî metinler olmalarının yanında başka anlamlar da taşır. Bu romanlardan hareketle Bulgaristan Türklerinin hayatları ve dünyaya bakışları hakkında çıkarımlarda bulunulabilir. Bu anlayışla ele alınan Bulgaristan Türklerinin romanları, edebiyat ve bilimin kabulleri doğrultusunda bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Böylece Bulgaristan Türklerinin romanlarının listesi oluşturularak onların toplumsal hayatları, millî, dinî ve ahlaki değer yargıları, hayatı algılayış biçimleri, bireysel ilişkilerini yönlendiren hususlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmaya dâhil edilen romanlar tespit edilirken roman yazarlarının Bulgaristan’da doğmuş ve bir süre orada yaşamış olması ya da ömrünün bir bölümünü Bulgaristan’da geçirmiş olmasına dikkat edilmiştir. Belirlenen yazarların roman türündeki eserlerinin Bulgaristan’da ya da Türkiye’de yayımlanmış romanları tespit edilerek çalışmanın malzemesi oluşturulmuştur.

“Giriş” bölümünde tez konusu olan Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları coğrafyayı tanıtmak için Bulgaristan’ın coğrafi konumu, nüfusu, etnik yapısı kısaca anlatılmıştır. Coğrafyası kısaca tanıtıldıktan sonra Bulgaristan’ın tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın edebi bölümünü oluşturan Bulgaristan Türklerinin edebiyatları hakkında genel bilgi bu bölümde verilmiştir. Tezin evrenine dâhil edilen romanlar

belirlenirken kullanılan ölçütlere yer verildikten sonra Bulgaristan Türklerinin 2016 yılına kadar tespit edilen eserlerinin listesi verilmiştir.

“Bulgaristan Türklerinin Romanları Üzerine Bazı Dikkatler” bölümünde, tezin evrenine dâhil edilen romanlar tanıtılırken, roman yazarlarının hayatları kısaca anlatılarak roman türündeki eserleri verilmiştir. Bu bölümde romanların olay örgüsünün geçtiği yere göre bir sınıflandırma yapılmıştır: “Olay Örgüsü Bulgaristan’da Geçen Romanlar”, “Olay Örgüsü Türkiye’de Geçen Romanlar” ve “Olay Örgüsü Bulgaristan’da ve Türkiye’de Geçen Romanlar” şeklinde sınıflandırılarak incelenmiştir. Romanlar tanıtılırken, baskı tarihleri ve yayımlanma bilgileri, roman yazarları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Eserleri ve yazarları tanıtmaya yönelik belli bir şablon kullanılmamıştır. Yazarlar hakkında bilgi verilirken yazarın doğum ve ölüm tarihi, eğitim durumu, yazarın edebî yönü ve romanları hakkında kısa bilgi verilmiştir. Bulgaristan Türklerinin romanlarının vakaları bu bölümde kısaca anlatılmıştır.

Tezin ağırlıklı bölümü “Tematik İnceleme” yapılan ikinci bölümdür. Bu bölümde Türklük, dil bilinci, dini inançlar, vatanseverlik, Türkiye’ye bakış, maruz kalınan asimilasyon, soykırım, göç, sürgün, eğitim hayatı ve askerlik temaları incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonunda varılan sonuçlar, her bölümün sonunda kısaca özetlenmiştir. “Sonuç” bölümünde elde edilen verilerden hareketle oluşturulan hükümler topluca dile getirilmiştir. Tezin yazımında yararlanılan kaynaklar, “Kaynakça” bölümünde liste hâlinde verilmiştir.

Bulgaristan Türklerinin romanlarını araştırırken bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Bunlardan biri romanlara ulaşmak olmuştur. Narodna Prosveta’da¹ sınırlı sayıda yayımlanan romanlar günümüzde Sofya’daki Milli Kütüphanede yer almaktadır. Milli Kütüphane’nin arşiv çalışmaları nedeniyle *İki Arada* ve *Saçılan Kıvılcımlar* adlı eserler kütüphane görevlileri tarafından bulunamadığı için bu romanlar tez çalışmaya dâhil edilememiştir. Sabri Tata’nın oğluyla yaptığım telefon görüşmesinde kendisi, bu eserlerin onlara sınırlı sayıda verildiğini ve Sabri Tata ile ilgili yapılan bir çalışma için bazı eserin ödünç verildiğini ancak ödünç verilen eserlerin

¹ Devlet Halk Eğitimi Yayınevi. Narodna Prosveta, Bulgaristan Devleti tarafından kurulan ve ülke genelinde basım-yayım faaliyetlerini tek çatı altında toplayan kuruluştur. Narodna Prosveta’ya 1959 - 1969 yılları arasında Türkçe Yayınlar Bölümü faaliyetleriyle Türkçe kitaplar yayımlar. Bu dönemde yayımlanan eserler güdümlü yayınlardır.

kendilerine iade edilmediğini ifade etmiştir. Eserlerin çoğu tek baskı yaptığı için nüshalarını bulmak çok zor olmuştur.

Çalışma sırasında karşılaşılan diğer bir zorluk doğrudan yapılan alıntılardaki yazım çeşitliliğinin olmasıdır. Yazım çeşitliliğinin temel sebeplerinden biri Bulgaristan yazarlarının eserleri yazarken yöresel söyleyişlere yer vermeleri diğeri ise Bulgaristan’da yayımlanan eserlerde imla hususunda Bulgaristan Türklerinin bir birlik sağlamamış olmalarıdır. Bu sorunu aşabilmek için yapılan doğrudan alıntıların yazımları değiştirilmeden olduğu gibi alınmış yani doğrudan aktarım ifadelerinin yazımlarına müdahale edilmemiştir. Romanlarda bazı kurumlar için farklı adlandırılmalar kullanmış mesela “Tekeze, Tekese, Kooperatif, Tarım Kooperatifi” gibi. Bu farklı kullanımlar çalışma içinde bir yazım birliğine varılarak dipnotlarla belirtilmiştir. Çalışmada bunlar dışındaki kelimelerin yazımında yazım birliği sağlamak için Türk Dil Kurumunun *Yazım Kılavuzu* esas alınmıştır.

Bu çalışmada hem eser tespitinde hem de eserlerin incelenmesinde eleştiriye açık noktalar bulunacaktır. Fakat çalışmanın kendi alanında ilk olması zaten birtakım eksiklikleri ve eleştirilecek noktalarının olmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu çalışmanın eksiklerinin hoş görülmesi ve yapılacak eleştirilerin çalışmayı zenginleştirecek diğer çalışmalar için bir basamak olmasını temenni edilir.

Bu çalışmayı yapmak için bana rehber olan, çalışmam sırasında her türlü yardımını esirgemeyen, çalışmada en az benim kadar emeği olan çok değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan’a teşekkür ederim. Çalışmam sırasında Sabri Tata’nın hiçbir yerde bulamadığım romanlarını bana gönderen Sabri Tata’nın aile dostu Ünal Metin’e teşekkür ederim. Çalışmam sırasında metinlerimi okuyup düzeltmeme yardımcı olan ve manevi desteğini esirgemeyen meslektaşlarım Şule Ayva’ya ve Duygu Akalin’e ayrı ayrı teşekkür ederim. Bulgaristan’da Türklük bilincimin oluşmasını sağlayan Bulgaristan’da bulunan babaannem Anfe ve dedem Süleyman’a, Türkiye’deki anneannem Emine ve dedem Mustafa Arabacı’ya teşekkür ederim. Tez çalışmam sırasında zamanımın büyük kısmını çalışmama ayırmamı anlayışla karşılayan ve desteklerini esirgemeyen aileme en çok da babam Ahmet’e ve annem Ümmügülsüm’e, beni yapabileceğim konusunda cesaretlendiren ablam Ayşe Altun’a ve yeğenlerim Musa ve Elif’e, Türkiye’deki yakın akrabam teyzem Havva Güven’e ve eşi Müberrin Güven’e

bana farklı fikirler sunan kuzenlerim Şükrü Yasin Güven ve Mustafa Güven'e anlayışları ve yardımları için teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
1.1. Bulgaristan Coğrafyası Hakkında Kısa Bilgi	1
1.2. Bulgaristan Tarihi Hakkında Kısa Bilgi	1
1.3. Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı	5
1.3.1. Bulgaristan Türklerinin Sözlü Edebiyatı	6
1.3.2. Bulgaristan Türklerinin Yazılı Edebiyatı.....	7
1.3.2.1. Birinci Dönem (1877-1944).....	8
1.3.2.2. İkinci Dönem (1944-1990)	8
1.3.2.3. Üçüncü Dönem (1990-...)	12
1.4. Tezin Evreni	12
1. BÖLÜM	15
BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN ROMANLARI ÜZERİNE BAZI DİKKATLER	15
1. Olay Örgüsü Bulgaristan’da Geçen Romanlar	16
1.1. Gün Doğarken.....	16
1.1.1. İlk Gözağrısı.....	19
1.1.2. Kurtbayır’ın Sırrı	22
1.1.3. Onurun İsyanı.....	24
1.1.4. Geyik Avı.....	26
1.1.5. Tuna’nın Peri Güzeli.....	28
1.1.6. Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan’da	30
1.1.7. Buruk Acı.....	32
1.1.8. İçimizdeki İnci Taneciği	34
1.1.9. Aşkı Arayanlar	35
1.1.10. Gazetecinin Artık Yılı.....	36
1.1.11. Seher Gitti	38
1.1.12. Aydınlığın Öksüzleri.....	39

1.1.13. Kestaneler Altında.....	41
1.1.14. Ulu Çınar.....	44
1.1.15. Elveda Rumeli.....	44
1.2. Olay Örgüsü Bulgaristan’da ve Türkiye’de Geçen Romanlar.....	46
1.2.1. Balkan Çiçekleri.....	46
1.2.2. Mehmet	48
1.2.3. Sen İstanbul’a Gelme	50
1.2.4. Rumeli’den Esen Yel	52
1.2.5. Toprağa Kan Düştü	53
1.2.6. Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür	54
1.2.7. Uçurum.....	55
1.3. Olay Örgüsü Türkiye’de Geçen Romanlar	57
1.3.1. Şehit Evlatları.....	57
1.3.2. Göçmen Ahmet	59
1.3.3. Dursun’umun Dursun’u:	60
1.3.4. Göçmen Çocuğu Asene Türkiye’de:.....	61
1.3.5. Söylenmemiş Sözler.....	62
1.3.6. Aşk, Hayat ve Arayış	63
1.3.7. Ömrümün Dört Mevsimi.....	64
2. BÖLÜM.....	67
TEMATİK İNCELEME.....	67
2.1. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Türklük Teması	67
2.2. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Dil Bilinci ve Türkçe.....	109
2.3. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Din Teması	135
2.4. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Vatanseverlik Teması.....	162
2.5. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Türkiye’ye Bakış.....	180
2.6. Bulgaristan Türklerinin Maruz Kaldığı Asimilasyon Politikaları	203
2.7. Bulgaristan Türklerinin Maruz Kaldığı Soykırım Politikaları	248
2.8. Bulgaristan Türklerinin Maruz Kaldığı Göçler ve Sürgünler.....	261
2.9. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Eğitim Teması	280
2.10. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Askerlik Teması	301

SONUÇ	315
KAYNAKÇA	323
ÖZ GEÇMİŞ	327

ÖZET

Bulgaristan Türklerinin romanlarını tanıtmayı amaçlayan bu çalışmada 20.yüzyılın başından 2016'ya kadar literatür taraması ve internet taramasıyla tespit edilebilen 30 romanın tematik incelemesi yapılmıştır.

1877 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nden ayrılan Bulgaristan içinde kalan Türklere Bulgaristan Türkleri denilmiştir. Bulgaristan Türklerinin edebi faaliyetleri kapsamında yazılan romanlar tespit edilmiş ve tematik olarak incelenmiştir.

Bu çalışmada “Giriş” ve “Sonuç” dışında iki bölümden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde Bulgaristan'ın coğrafi yapısı ve edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir. “Bulgaristan Türklerinin Romanları Hakkında Bazı Dikkatler” başlığı altında tespit edilen romanların künyeleri verilmiştir. Künyesi verilen romanların yazarlarının hayatları hakkında kısa bilgi verildikten sonra romanın olay örgüsü anlatılmıştır. “Tematik İnceleme” bölümünde romanlar tematik olarak incelenmiştir. “Sonuç” bölümünde romanlar hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bulgaristan Türklerinin romanları incelenerek roman türünün gelişimi ve Bulgaristan Türklerinin romanlara yansıyan siyasi, sosyal ve kültürel hayatları bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Türklerinin romanları, Bulgaristan Türk edebiyatı, Bulgaristan Türk yazarları, Bulgaristan Türk romanlarında tema.

ABSTRACT

This study aims to introduce novels of Bulgarian Turks. The thematic analysis of 30 novels which can be detected by literature search and internet search from the beginning of 20th century to 2016 were conducted.

The Turks who remained in Bulgaria separated from the Ottoman Empire were called Bulgarian Turks after the Ottoman-Russian War of 1877. Novels written within the context of literary activities of Bulgarian Turks were identified and examined thematically.

This study consists of two parts except “Introduction” and “Conclusion”. The “Introduction” section provides information about the geographical structure and literature of Bulgaria. Under the title of “Some Attention About the Novels of Bulgarian Turks”, the identities of the identified novels are given. After giving brief information about the lives of the authors of the novels, the plot of the novel is explained. In the “Thematic Review” section, the novels are examined thematically. In the “Conclusion” section, a general evaluation is made about the novels.

The development of the novel genre and the political, social and cultural life of the Bulgarian Turks reflected in the novels are presented to the researchers who will work in this field by examining the novels of Bulgarian Turks.

Key Words: Novels of Bulgarian Turks, Literature of Bulgarian Turks, Writers of Bulgarian Turks, Theme in Novels of Bulgarian Turks.

GİRİŞ

1.1. Bulgaristan Coğrafyası Hakkında Kısa Bilgi

Bulgaristan Türkleri, Türkiye'nin kuzeybatısında komşu olduğu Bulgaristan Cumhuriyeti'nde yaşarlar. Bulgaristan, 41-44. kuzey enlemleri ile 22-28. doğu boylamları arasında bulunan Balkan ülkelerinden biridir (Kuyucuklu 1992: 391). Başkenti Sofya'dır. Kuzeyde Romanya, kuzeybatıda Sırbistan, güneybatıda Makedonya, güneyde Yunanistan, güneydoğuda Türkiye ile komşudur; doğusunda Karadeniz'le çevrilidir (Kuyucuklu 1992: 391). Nüfusu 7 milyon 128 bindir (2016). Resmî dili Bulgarca, para birimi levardır (Akgün 2016: 2). Etnik yapısını Bulgar, Türk, Çingene, Rus, Ermeni ve Yahudiler oluşturur (Akgün 2016: 8). Etnik yapıdaki çeşitlilik dinî yapısında çeşitliliğe sebep olmuştur. Bulgaristan'da Ortodoks-Katolik-Protestan Hristiyanlar, Museviler ve Müslümanlar bir arada yaşarlar (Akgün 2016: 8). Coğrafi yapı olarak dağlık bir ülkedir. Bulgaristan'ın Balkan, Rodop, Rila sıradağları başlıca yükseltileridir. Bu sıradağlar arasında kalan Tuna ve Yukarı Trakya Ovası ülkenin verimli topraklarıdır. Meriç ve Tuna Bulgaristan'ın akarsularıdır. Bulgaristan'da karasal iklim, dağ iklimi, Akdeniz iklimi ve Karadeniz kıyılarında kışların ılık geçtiği yazların çok sıcak olmadığı bir iklim görülür. Bulgaristan topraklarının %35'ini ormanlık alanlar oluşturur (Akgün 2016: 8-9).

1.2. Bulgaristan Tarihi Hakkında Kısa Bilgi

Bulgaristan Türkleri bugünkü kullanımıyla Bulgaristan Devleti içinde azınlık statüsünde bulunan Türkleri kapsar (Akgün 2016: 10). Bu adlandırma, 93 Harbi (1877-1878) olarak bilinen Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da kalan Türkler için kullanılmıştır (Yenisoy 1997: 35).

Türkler, Bulgaristan topraklarına ilk defa Kavimler Göçü'yle Karadeniz'in kuzeyinden gelerek yerleşmişlerdir. Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar Bulgaristan'da hâkimiyet kurmuşlardır (Akgün 2016: 11). "Bulgar" adının anlamı ve kullanılmasıyla ilgili olarak: "*Günüümüz Macar ve Rus tarihçileri de, Hun İmparatoru Attila'nın en küçük oğlu İrnek'in bir kısım Hun kitlesiyle doğuya doğru göç ettiğini, Karadeniz'in kuzeyindeki Türk kitleleriyle karışan bu kitlenin bugünkü Bulgarlar'ın ataları olduğunu ve 'Bulgar' kelimesinin ise 'bulgalanmak-bulanmak-*

karışmak kelimelerinden *'bulanan'*, diğeri bir ifadeyle *'karışan'* anlamında türediğini kabul eder.” (Bıçaklı 2016: 28-29) şeklinde değerlendirmelerle karşılaşılmaktadır. Bulgar adına ilk kez 482’de Bizans kaynaklarında rastlanmaktadır. Bizans İmparatorluğu’na önce yardım eden Bulgarlar daha sonra Bizans’a sık sık saldırmışlardır. Türkistan’dan Tuna Boyu ve Balkanlara gelen ilk Türk boyu Hunlardır. Attila zamanında Bulgaristan topraklarında hâkimiyet kurarak Attila’nın ölümüyle güçlerini kaybetmişlerdir. Hunlardan sonra Avarlar gelerek Bulgaristan toprakları üzerinde güçlü bir devlet kurmuşlar, 626’da İstanbul’u kuşatmışlar ancak alamamışlardır. Avar Devleti, Franklar tarafından yıkılmış, Avarlar ise Slavlaşarak yok olmuşlardır (Akgün 2016: 11). İdil-Bulgarları Bulgaristan’da devlet kuran üçüncü Türk boyu ve “Bulgaristan Devleti” adını veren Türk boyudur. İdil Bulgarları Türkistan kökenli bir Türk kavmidir. Bulgaristan Devleti’nin hükümdarı Boris Han, Hristiyanlığı kabul ederek Bulgaristan Türklerinin Hristiyanlığa geçişinde etkili olmuştur. Boris Han’ın Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte Türkler Slavlaşarak bugünkü Bulgar ulusunu oluşturmuşlardır (Memişoğlu 1995: 16). İdil Bulgarlarından sonra Peçenekler Bulgaristan’a gelmişler ancak bir devlet kuramamışlar kendilerinden sonra gelen Uzların hâkimiyetine son vermişlerdir. IX-XII. yüzyılda Bulgaristan’a gelen Türk boyu Kumanlar olmuşlardır. Osmanlı Devleti’nden önce IX-XII. yüzyıllarda Bulgaristan’a Bizans İmparatorluğu tarafından Latinlerin bölgede bir egemenlik sağlamasını engellemek için Anadolu’da bulunan Babeki ve Çepni Türklerini yerleştirmişlerdir (Akgün 2016: 11-12).

1299’da kurulan Osmanlı Devleti, XIV. yüzyılda Balkanları fethetmeye başlar. I. Murad Dönemi’nde Edirne ile birlikte Çirmen, Yanbolu, Zağra’nın ele geçirilmesiyle Osmanlı Türkleri Bulgaristan’a yerleşmeye başlamışlardır. Osmanlı Türklerinin Bulgaristan’a yerleşmesi iki şekilde olmuştur: İlk fetihler sırasında Anadolu’dan devlet eliyle Türkleştirmek için yerleştirilenler ve Gazi, Alp Erenlerin fetihlere gönüllü olarak alınıp kalelere muhafız olarak yerleştirilmesiyle Bulgaristan topraklarına yerleşenler (Memişoğlu 1995: 25). Böylece bugünkü Bulgaristan Türklerinin ataları Bulgaristan’a yerleşmeye başlamışlardır.

Osmanlı Devleti’nin Avrupa ve Balkanlar’daki egemenliği 19. yüzyılda zayıflamaya başlamıştır. Fransız İhtilali’nin etkisi ve Rusya’nın Panislist politikası sonucu Osmanlı himayesindeki Bulgarlar da kendi devletlerini kurmak isterler

(Halaçoğlu 1992: 398). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın kaybedilmesiyle 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'ne bağlı Bulgaristan Prensligi kurulmuştur. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 22 Eylül 1908 tarihinde Bulgaristan bağımsızlığını ilan eder. Bulgaristan siyasi tarih bakımından dört döneme ayrılır: Bulgar Prensligi Dönemi Bulgaristan (1878-1908), Krallık ve Parti İktidarı Dönemi Bulgaristan (1908-1944), Komünist Yönetimi Dönemi Bulgaristan (1944-1989), Demokrasi Dönemi Bulgaristan (1989-...) (Akgün 2016: 15-17). Bulgaristan'ın siyasi tarihi içinde Bulgaristan'da yaşayan Türkler her dönemde farklı sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu dönemler içinde Türklerin yaşamları şöyledir:

Bulgar Prensligi Dönemi Bulgaristan Türkleri (1878- 1908): 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması'yla Bulgaristan topraklarında kalan Türklerle "Bulgaristan Türkleri" denmeye başlanır. Berlin Antlaşması'yla Bulgaristan Türklerinin hak ve özgümlükleri güvence altına alınmıştır. Ancak can ve mal güvenliği kalmayan Bulgaristan Türkleri ana vatan gördükleri Osmanlı Devleti'ne göç etmeye başlamışlardır. (Yenisoy 1997: 13-14)

Krallık ve Parti İktidarı Dönemi Bulgaristan Türkleri (1908-1944): II. Meşrutiyet ile 22 Eylül 1908 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan Osmanlı Devleti'nden tamamen ayrılır (Bıçaklı 2016: 86). 1909'da İstanbul'da Bulgar Krallığı ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan protokolle Osmanlı Devleti Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Bu protokolde Bulgaristan'da kalan Türklerin azınlık haklarıyla ilgili bir madde konulmuştur. Bu maddeye göre Bulgaristan Hükümeti Türk azınlığın hak ve özgümlüklerine saygı göstermeyi taahhüt etmiştir (Akgün 2016: 15). Bulgaristan Rusya ile iyi ilişkiler geliştirir. Osmanlı Devleti'ne karşı Balkan ülkeleriyle birleşen Bulgaristan, Balkan Savaşları'nı başlatır (Bıçaklı 2016: 90). 1880-1909 yıllarında Osmanlı Devleti'ne doğru göç eden Bulgaristan Türklerinin, Balkan Savaşları sonrasında can ve mal güvenliği kalmamasıyla göçler en yüksek seviyeye çıkar (Halaçoğlu 1992: 398). I. Dünya Savaşı'nda Bulgaristan, Osmanlı Devleti'yle müttefik olmuştur (Bıçaklı 2016: 96-97). 27 Kasım 1919 Neully Antlaşması'yla savaştan çekilmiştir (Bıçaklı 2016:100). Savaştan yenik çıkan Bulgaristan'dan hesap sormak için Bulgar askerleri ayaklanır. Ayaklanmayı Çiftçi Partisi Lideri A. Stamboliyski bastırmıştır (Bıçaklı 2016: 101).

Barıştan sonra yapılan seçimlerle Çiftçi Partisi iktidara gelir. Çiftçi Hükümeti iktidardayken çiftçiler ve Türklerin lehine reformlar yapmıştır. Türklere ait özel eğitim kurumları kurulur, Türkçe basın-yayın çalışmalarında artış meydana gelir. 1923 yılında çıkan askerî darbeye Çiftçi Hükümeti yıkılarak A. Tsankov başkanlığında kurulan hükümet, Çiftçi Hükümeti'nin verdiği hakları geri alır. 1923-1931 yıllarında Demokratik Birlik İktidarı, 1931-1934 yılları arasında Millî Blok Hükümeti Dönemi ve 1934-1944 yılları arasında Bulgar Diktatörlük Dönemi'nde Bulgaristan Türklerinin hak ve özgürlükleri kademeli olarak kısıtlanır (Akgün 2016: 15-16).

Komünist Yönetim Dönemi Bulgaristan Türkleri (1944-1989): II. Dünya Savaşı'nda Almanya, İtalya ve Japonya yanında savaşa katılan Bulgaristan'ın asıl maksadı Balkanlar'da topraklarını genişletmektir. Bulgaristan'ın Almanya'nın yanında savaşa girmesine karşı olan Sovyet Rusya taraftarı muhalefet, tepki göstererek Vatan Cephesi'ni oluşturur. Sovyet Rusya Vatan Cephesi'nin de desteğiyle 9 Eylül 1944'te Bulgaristan'a girerek Bulgar Faşist Rejimi'ni devirerek Vatan Cephesi tarafından kurulan hükümetle Komünist Yönetime geçilir (Şimşir 2012: 183). Bulgaristan Türklerinin elinde olan topraklar zorla Türklerin elinden alınarak devletleştirilir. Bu dönemde Türklere kısmi özgürlükler tanınmıştır. Türkçe eğitim veren okullar açılmış, Türkler devlet kademelerinde görev almaya başlamış, Türkçe eserler basılmış, Türkçe gazete ve dergiler yayımlanmıştır (Akgün 2016: 16). 1944-1970 I. Sosyalist Dönem'de Türkler birçok hakka kavuşmasına rağmen 1970-1989 II. Sosyalist Dönem'de Bulgarların Türklere yönelik politikalarında köklü değişimler meydana gelmiştir. Türk okullar kapatılmış, Türkçe dersi okutulmamış, Türkçe konuşmak yasaklanmıştır. Türkçe eserler devlet tarafından toplatılmış ve yok edilmiştir (Akgün 2016: 17). Bulgar Komünist Partisi ülkede sadece Bulgarların olduğu görüşünü benimseye başlamıştır. 1970-1989 iktidarda olan Todor Jivkov Dönemi'nde Türkler zor günler geçirmişlerdir. 1984 yılında "Soya Dönüş" politikasıyla Bulgaristan Türklerinin isimleri zorla değiştirilerek, Türkçe konuşmaları yasaklanarak, Türklerin adet ve görenekleri yaptırılmayarak Bulgarlaştırılmaya çalışılmıştır (Akgün 2016: 17). Türkiye Cumhuriyeti'nin girişimleriyle 1989 yılında Bulgaristan Türklerinin büyük bir bölümü Türkiye'ye göç etmiştir (Şimşir 2012:439-440). Göçler sonrasında çalışacak işçi kalmayınca Bulgaristan ekonomisi çökmüş ve

9 Kasım 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla 10 Kasım 1989’da Bulgaristan’da Komünist Rejim yıkılmıştır.

Demokrasi Dönemi’nde Bulgaristan Türkleri (1989-...): Bulgaristan’da Komünizm’in yıkılmasıyla demokratik sisteme geçilir (Akgün 2016: 17). Demokratik Dönem’de Bulgaristan Türklerinin elinden zorla alınan hakları geri vermeye başlanır: Zorla değiştirilen isimler iade edilir, Türkçe konuşma yasağı kaldırılır, kaldırılan Türkçe dersi seçmeli ders olarak yeniden okutulmaya başlanır. Basın yayın faaliyetleri çıkarılan “Zaman Bulgaria”, “Hak ve Özgürlükler”, “Yeni Hayat”, “Güven”, “Filiz” ve “Kırcaali Haber” gazeteleriyle yeniden başlar. Türklerin kendi kurduğu partilerden “Hak ve Özgürlükler Harekâtı” meclise girerek yönetimde yer alır. Türkçe kitaplar yayımlanmaya başlanır. Türklere ait bir televizyon kanalı ve radyo bulunmamasına rağmen uydu aracılığı ile Türkiye televizyon ve radyolarını takip ederek Türkiye ile millî ve manevi bağlarını sürdürürler (Akgün 2016: 17-16). Bulgaristan ekonomisinin çökmesiyle ülkede işsizlik sorunu meydana çıkmıştır. 2007’de Bulgaristan’ın Avrupa Birliği’ne üye olmasıyla Bulgaristan Türkleri gençleri yurt dışına çalışmaya gitmişlerdir.

1.3. Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı

Bulgaristan’ın Osmanlı Devleti’nden ayrılmasıyla birlikte Bulgaristan’da kalan Türklerin oluşturdukları sözlü ve yazılı edebiyattır. Hayriye Yenisoy Bulgaristan Türklerinin edebiyatlarını şöyle tanımlamıştır: “*Yeni koşullar içerisinde Bulgaristan Türklerinin yaratabildikleri edebiyata bundan böyle Bulgaristan Türkleri edebiyatı denir. Rumeli Türk edebiyatı ifadesi sadece eski bir dönemi belirten bir tarihi ifade olarak kalır.*” (Yenisoy 1997: 35)

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Bulgaristan kendi sınırları içinde kalan Türklere çeşitli politikalar uygulamıştır: Bulgaristan’da Türk kalmaması için Türkleri zorla göç ettirme, direnenlere baskı, ellerindeki taşınır taşınmaz varlıklarına el koyma, asimile etme, Bulgarlaştırma, yok sayma (Yenisoy 1997: 35). Böylesi bir yönetim altında yaşayan Türklerin edebî anlamda çok başarılı eserler vermesi beklenemezdi. Zor şartlar altında eser veren şair ve yazarların eserleri ellerinden alınarak yok edilmiş ya da yazar ve şairler zorunlu göç ettirilmiştir. Tüm bu baskılara ve engellere rağmen Bulgaristan Türkleri eser vermeye devam etmişlerdir.

Bulgaristan Türklerinin edebiyatları sözlü ve yazılı edebiyat olmak üzere iki koldan devam etmiştir.

1.3.1. Bulgaristan Türklerinin Sözlü Edebiyatı

Bulgaristan Türklerinin sözlü edebiyat ürünleri şunlardır: Atasözü, deyim, bilmece, tekerleme, mani, türkü, destan, fıkra, efsane, masal (Yenisoy 1997: 35).

Bulgaristan Türklerinin sözlü edebiyatı Rumeli Türk edebiyatının bir kolu olarak devam etmiştir. Rumeli Türklerinin edebiyat geleneklerini zenginleştirerek devam ettirmişlerdir. Bulgaristan'da kalan Türkler acılarını yeni yarattıkları destanlar, türkülerle ifade etmişler; çocuklarını eğitebilmek için masallar, maniler, tekerlemeler, bilmeceleer meydana getirmişlerdir. Halk arasında eski atasözleri ve deyimler devam ettiği gibi yaşantılarına uygun yeni atasözü ve deyimler oluşturmuşlardır. Bu atasözü ve deyimler söyleyiş güzelliği ve ifade güçleriyle Bulgarları da etkilemişlerdir. Bulgar atasözü ve deyimleri içinde Türk atasözü ve deyimleri bulunmaktadır. St. Bobçev Türk atasözleri ve deyimleri üzerine yapmış olduğu *Bulgaristan'da Türk Atasözleri* adlı çalışmada durumu şöyle ifade eder "... *Türkçe kelime, Türk deyim ve atasözleri (Türk) dili(ni) az veya çok bilen ya da hiç bilmeyenler tarafından pek çok kullanılmıştır. Çünkü insanlar bunları daha etkili ve daha canlı bulmuşlardır.*" (Yenisoy 1997: 35-36). Bulgar folklorcularının diğer bir tespiti ise Türk folkloru sayesinde Bulgar folklorunda masal ve efsane türünün oluştuğudur.

Bulgaristan Türklerinin folkloru ile ilgili ilk çalışmalar 1856 yılında yabancılar tarafından yapılmaya başlanmış, 1950'li yıllarda bu çalışmalar devam etmiştir. 1983 yılında Rıza Mollov, Hayriye Memova Süleymanova, İbrahim Tatarlı ve Salih Baklacı gibi yerli yazarlar tarafında yapılan çalışmalar ise evleri basılarak eserlerine ve müsveddelerine zorla el konulmasıyla son bulmuştur (Akgün 2016: 30). Böylece Bulgaristan Türklerinin yapmış olduğu çalışmalar yayımlanmış birkaç makaleyle kalmıştır. Türk fıkra geleneğindeki Nasrettin Hoca fıkraları Bulgaristan'da "Kurnaz Petro" olarak devam etmiştir. 1996 yılı UNESCO tarafından "Nasrettin Hoca Yılı" olarak ilan edildiğinde Bulgaristan Türk aydınları Sofya'da Nasrettin Hoca konulu bir sempozyum düzenlemişlerdir (Yenisoy 1997: 36). Günümüzde ise

demokrasi sonucunda özgürleşmeye başlayan Bulgaristan Türkleri folklor çalışmalarına yönelmişlerdir. (Yenisoy 1997: 37)

1.3.2. Bulgaristan Türklerinin Yazılı Edebiyatı

130 yıllık Bulgaristan Türkleri, yazılı edebiyat tarihleri boyunca Türk edebiyatı geleneklerini sürdürmeye çalışmışlardır (Yenisoy 1997: 38). Ancak bu süreç içinde sözlü edebiyat gelişimini sürdürürken yazılı edebiyat alanında Bulgaristan Devleti'nin siyasi politikaları nedeniyle kimi dönem çok fazla eser meydana getirilirken kimi dönemler ise Türkçe yazmak bile mümkün olmamıştır. Bu durumu Mehmet Çavuş'un "Umut Edebiyatı" ve "Umutsuzluk Edebiyatı" olarak ifade etmesi çok yerinde bir kullanımdır (Çavuş 1984: 47).

Bulgaristan Türklerinin edebiyatlarıyla ilgili çalışanlar Rıza Mollov adıyla başlar. Rıza Mollov'un Edebiyat ve Onun Davası-Eskiden Edebiyatımız Var mıydı? yazısının 1948 yılında *Yeni Işık* gazetesinin 49. sayısında çıkmasıyla Bulgaristan Türklerinin yazılı edebiyatlarıyla ilgili çalışmalar başlamıştır (Yenisoy 1997: 38). Rıza Mollov'un diğer yazıları ve kitaplarıyla birçok şair ve yazar Türk dünyasına kazandırılmıştır. Rıza Mollov'un çalışmaları Hayriye Yenisoy, İbrahim Tatarlı, Mustafa İsen, Mehmet Çavuş, Nimetullah Hafız gibi araştırmacıların yazılarıyla devam ederek günümüze kadar gelmektedir. Ancak yapılan çalışmalar sadece yazar ve şairleri bularak onların eserlerini tanıtmak düzeyinde kalmıştır (Yenisoy 1997: 38-40).

Bulgaristan edebiyatının gelişmesindeki esas dönemler belirlenirken ülkenin siyasi, toplumsal yaşantısı önemli rol oynamaktadır. Hayriye Yenisoy Bulgaristan Türklerinin yazılı edebiyatını şu üç dönemde incelenmiştir:

1. Bulgaristan Devleti'nin kuruluşundan 1944 yılına kadar yazılı edebiyat (1878-1944)
2. 1944 yılından 1989 yılının sonuna kadar yazılı edebiyat
3. 1990 yılından günümüze kadar yazılı edebiyat (Yenisoy 1997: 40)

1.3.2.1. Birinci Dönem (1877-1944)

Birinci dönemle ilgili araştırmalar az olduğu için elde olan bilgiler çok sınırlıdır. 1878-1944 yılları arası birçok askerî ve siyasi olay olmuştur. Osmanlı Rus Savaşı sonrası özerk olan Bulgaristan, 1908’de bağımsız olan Bulgaristan, Balkan Savaşları (1912-1913) I. Dünya Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması, Bulgaristan’ın sosyal ve kültürel alanda gelişmesi şeklinde bir tablo meydana çıkar. Bu dönemde Bulgarların baskısı ile göçe zorlanan Türkler arasında birçok yazar ve şair Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır (Yenisoy 1997: 40). Aydınların Türkiye’ye göçüyle Bulgaristan Türk halkı aydın zümreden yoksun kalmıştır. 1922’de Şumen’de açılan Nüvvap Medresesiyle edebiyata bir canlılık gelir. Bu dönemin ilk ürünü Sofyalı Âşık Hıfzı tarafından yazılan *Destan-ı Plevne Muharebesi*’dir. Hüseyin Raci’nin Türkiye’ye göçünden sonra yayınlanan *Tarihçe-i Vak’a-i Zağra*’sı 93 Harbi’ni anlatmaktadır. Bu dönemde yazılan şiirlerin konuları şunlardır: Balkan Savaşları’nın ıstırapları, millî ruhlu çocuk şiirleri, göç, savaş, yurt sevgisi, gurbetlik, eğitim ve öğretim cehaleti (Buttanrı 2005: 31) (Yenisoy 1997: 41). Çarlık Dönemi şairleri şiirlerinde soyut bir anlatımı tercih etmişlerdir. 1930’lu yıllarda iktidara gelen Bulgar milliyetçileri zamanında Türk düşmanlığı iyice artmış Türkçe basılan gazete ve dergiler kapatılmış, şair ve aydınlara çeşitli baskılar yapılmıştır (Buttanrı 2005: 31).

Türkiye’ye göç eden Mehmet Behçet Perim *Göçmen Ahmet*, Edhem Ruhi Balkanlı *Şehit Evlatları* romanlarıyla Bulgaristan Türklerinin millî ruhunu ve sosyal durumlarını eserlerinde anlatmaya çalışmışlardır¹. İlk dönem şairleri ise Âşık Hıfzı, Hüseyin Raci Efendi, Ali Osman Ayrantok, Mustafa Şerif Alyanak, İzzet Dinç, Mehmet Müzekka Con, Mehmet Fikri, Ahmet Şerifov’dur (Buttanrı 2005: 31).

1.3.2.2. İkinci Dönem (1944-1990)

9 Eylül 1944’te Komünist Yönetiminin kurulmasıyla başlar (Yenisoy 1997: 42). Komünist Rejimi Bulgaristan Türklerinin edebiyatında da köklü değişiklikler meydana getirir. Bu dönem edebiyatı devlet kontrolünde komünist propagandası niteliği taşır (Buttanrı 2005: 33). Komünist Yönetim, Bulgaristan Türklerinin dilini

¹ Kaynaklarda Ali Haydar Taner’in *Beyaz Zambaklar Memleketinde* eseri Bulgaristan Türklerinin romanı olarak gösterilmiştir. Ancak eser incelendiğinde eserin Grigori Petrof’un eğitimle ilgili *Beyaz Zambaklar Ülkesinde* eserinin tercümesi olduğu tespit edildi.

bozmak için gazete ve dergilerde Türkçeye uygun olmayan kullanımların yaygınlaşmasını teşvik eder. 1946'da Türk okulları devletleştirilmiş, Türkçe dersleri kısıtlanmış bunun yerine Bulgarca dersi konulmuştur. İlk zamanlarda Türkiye yazarlarının etkisinde olan Bulgaristan Türkleri yazarları zamanla Sovyet ve Bulgar edebiyatından etkilenmeye başlamıştır. Komünist Yönetim, kendi ideolojisini savunan ve yayan her türlü yayına izin vermiştir. Böylece yayımlanan Türkçe gazete ve dergilerde bir artış olmuştur (Buttanrı 2005: 33). Komünist Dönem'i, Ahmet Şeref Şerefli şu sözlerle eleştirir:

“Totaliter rejimin ömrü 45 yıldır. 45 yaşında öldü. Bulgar yazarlar Birliğinin 3000 kayıtlı üyesi bulunuyordu. Kuluçka makinesinin ürettiği civcivler gibiydi onlar. Kırmızı ışık yanınca uykuya yattılar, yeşil ışık yanınca uyandılar. Fabrikada üretilen mallar için bile roman yazma emri aldılar ve yazdılar, tütün kırımı, derin güz sürümü için şiirler yazdılar. Güdümçülük, şiarçılık Bulgaristan'a Sovyetlerden gelmişti. 300 milyon Sovyetler'de 300 bin yazar kayıtlıydı. Kızıl Sovyet faşizmi yetmiş yaşında öldü. Gerçi edebiyat ve sanat için yatırım yapılıyordu. Ama pazarda sadece konfeksiyon bulunuyordu. Bu rejimler dünyaya edebiyatçı, sanatçı veremediler.” (Yenisoy 1997: 38)

1945 yılında Türkçe yayınların artması Bulgar Türklerinin edebiyatlarının kalkınmasını sağlamıştır. Konu olarak Bulgar ve Rus edebiyatlarından etkilenirken dil ve üslup bakımından Türk sanatçılardan etkilenmişlerdir (Yenisoy 1997: 43). Bu dönemde Azerbaycan'dan Bulgaristan'a aydınlar gelir. Bu aydınlar Sofya Üniversitesinde dersler vermiş, Türkçe ders kitapları hazırlamışlardır. 1960-1968 yılları arasında Türkçe yayınlarda artış olmasına rağmen bu tarihlerden sonra devlet politikası gereği bu artış bir anda düşmüştür. Bu dönemi Bilal Şimşir şöyle ifade eder:

“Bulgar yöneticiler, tam o yıl Türkçe edebiyat yayınlarını başlatmakla, Türk azınlığa bir kapıyı kapatırken, bir başka kapı açıyorlarmış görüntüsü yarattılar. Türkçe eğitimi yasaklarken, yerli Türk edebiyatına kanat geriyorlarmış gibi göründüler. Dikkatleri bir yerden bir başka yere çekmeye çalıştılar. Kapatılan Türk okulları unutturup, gözleri, yayımlanan Türkçe edebiyat ürünlerine çevirttiler. Hem içte hem dışta göz boyadılar. Yüzyıllık Türk eğitimini boğazlama suçlarını

unutturmaya, hiç değilse buna karşı doğacak tepkileri azaltmaya çalıştılar. İçeride Türk yazarçizer takımının akıllarını çeldiler.” (Şimşir 2012: 307).

1967'den sonra Bulgaristan'da Türk adına ne varsa yok edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde edebî türlerden şiir en önde gelenidir (Buttanrı 2005: 34). Bulgaristan Türk şiirinde halk şiiri geleneğinin etkisi çoktur. Çünkü yazılı kaynaklara ve Türk şiirine ulaşma imkânı olmayan şairler halk geleneğinden beslenmişlerdir. Halk şiiri etkisiyle yazılan şiirler lirizmle ve yiğitçe anlatıyla ifade edilir. Folklor ve köylü bilinci üzerine kurulan şiir anlayışıyla köylü şiir akımı doğmuştur. Din, fazilet, ahlak, çekilen sıkıntılar, göç, yurt sevgisi, Bulgaristan'ın doğal güzellikleri, tabiat, sevinç, keder, iyilik, kötülük gibi konular işlenmiştir. 1940'lı yıllarda şairler genellikle öğretmenlik yapmaktaydılar ve mesleklerini kaybetmemek için güdümlü bir edebiyatı benimseyen öğretmen şairler çocukları hayata hazırlamak ve onlarda değerler oluşturmak için çocuk şiirlerine yönelirler. Bu nedenle Bulgaristan çocuk şiiri gelişir (Buttanrı 2005: 34).

1950'li yıllarda çocuk şiirlerine şahsi duygular ve düşünceler, tabiat, aşk, kadın konuları eklenir. Baskılara rağmen Türk folkloruna şiirlerinde yer vererek gelenekten kopmamaya çalışırlar. Şairler, Türkiye'yi “öte” kelimesiyle simgeleyerek Türkiye sevgisi, zulme ve baskıya karşı isyanlar göç, örf ve adetlere bağlılık, hürriyet, gibi temalar işlerler (Buttanrı 2005: 34).

Bu dönemde ideolojik amaçlı da olsa bazı Türkiye yazarlarının eserlerinin Bulgaristan'da basılmasına izin verilmiştir. Bu eserler Bulgaristan Türklerinin ana dillerini, örf ve adetlerini korumalarında ve edebiyatlarının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye Cumhuriyeti şair ve yazarlarından Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Fakir Baykurt, Necati Cumalı, Fazıl Hüsni Dağlarca gibi sanatçılardan etkilendiler. Ancak bu dönemde Bulgaristan'la Türkiye'nin ilişkileri iyi olmadığı için Bulgaristan Türkleri sanatçıları Bulgar ve İslav sanatçılarından da etkilenmeye başlarlar (Buttanrı 2005: 34).

Şiirlerde şekil olarak önce aruz sonra hece kullanılmış olsa da daha sonraları serbest vezinde şiirler yazılmaya başlanmıştır. Şiirde kullanılan kafiye de önceleri mani tarzındayken zamanla koşma, çapraz ve sarmal kafiye kullanılmıştır. Serbest vezindeki şiirlerde de serbest kafiye kullanılmıştır. Şiir dillerinde Rumeli şivesinin

izleri olsa da Anadolu Türkçesinin etkileri de görülür. Türkçenin yasaklandığı dönemlerde bazı yazarlar Bulgarca şiirler de yazmıştır. (Buttanrı 2005: 35)

1950'den sonra nesir türü de gelişme göstermiştir. Nesirde önceleri köy konusu işlenmiş, halk masalları ve hikâyelerine yakın bir anlayışta eserler verilmiştir: Salih Baklaciëf, Muhittin Mehmetof, Hasan Karahüseyinof, Selim Bilalof, Ömer Osmanof, Salih Baklaciëf, Süleyman Gavazof ve başka yazarlar da hikâye yazmışlardır. Roman yazan yazarların sayısı daha da sınırlıdır. 1962 yılında Sabri Tatov'un *Gün Doğarken* adlı eseri Bulgaristan'da bu dönemin ilk romanı olarak kabul edilir. Sabri Tatov'un gazetecilik yıllarındaki gözlem ve incelemelerine dayanan eseri, Türk köylüsünün hayatını, alın yazısını ve gelecek umutlarını anlatır. Diğer roman yazarları ise Halit Aliosman Dağlı, Ömer Osman Erendoruk'tur (Buttanrı 2005: 35).

Çocuk edebiyatında Ahmet Şerifov ve Nevzat Mehmetov önde olmak üzere birçok yazar vardır (Buttanrı 2005: 35).

Eleştiri türünün ilk örnekleri 1950'li yıllarda görülmeye başlanır. Eleştiride Rıza Mollov, İshak Raşidov gibi isimler yazılar yazmışlar ve gazetelerde yayımlamışlardır (Buttanrı 2005: 35).

Bu dönemde kent ve kasabalarda oynanan piyeslerden söz edilmektedir. Tek perdelik yazılan bu tiyatroların çoğu da oynanmamıştır. Yusuf Kerimov, İsmail Bekir, Sabahattin Byramov, Sabri Tatov, İshak Raşidov vd. piyes yazarlarıdır (Buttanrı 2005: 35).

Mizah alanında da zor eser verilmiştir. Nasrettin Hoca, Bektaşî fıkraları benzeri fıkralar yazan Salih Baklaciëv'in "Veli Dayı" fıkraları oldukça sevilmiştir (Buttanrı 2005: 36).

Bulgaristan Türklerinin edebiyat tarihleri boyunca en çok sanatçının yetiştiği ve eserin basıldığı dönem 1950-1960 yıllarında sonra yazar ve şairler Türkçe eser veremedikleri gibi yetişmiş yazar ve şairler Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır (Buttanrı 2005: 35).

1.3.2.3. Üçüncü Dönem (1990-...)

1989 Büyük Göç yılında Türkiye'ye göç eden birçok yazar ve şairden sonra Bulgaristan Türklerinin aydın kesimi azalmıştır. Ancak edebiyat geleneği Bulgaristan'da kalan aydın kesim ve Türkiye'ye göç eden aydınlar tarafından 1990'dan sonra devam ettirilir. Türkçenin tekrar okutulmaya başlanması, Türkçe yayımlanan gazete ve dergiler, Türk televizyonun uydu aracılığıyla izlenebilmesi Bulgaristan Türklerinin kültür ve sanat alanında özgün eserler vermeye devam edecekleri umudunu alevlendirmektedir. Kemal Burnaciev, Yusuf Kerimov, Ahmet Tımişev vb. sanatçılar Bulgaristan Türklerinin edebiyatını yaşatmaya çalışmışlardır. Bugünkü sanatçılar yasaklanan dil, din, özgürlük konularını bugün başka bir açıdan işlemektedirler. (Buttanrı 2005: 41)

Üçüncü dönem edebiyatçıları arasında şunlar sayılabilir: Kemal Burnaciev, Yusuf Kerimov, Ahmet Tımişev, Mustafa Kahveciev, Muharrem Tahsinov, Halit Aliosmanov, Mustafa Mutkov, İsmail Çavuşev, Faik İsmailov, Mülazım Çavuşev, Ali Pirov, Ali Bayramov, Osman Azizov, Naci Ferhandov, Turhan Rasiev, Sabri İbrahmov, Ali Durmuşev, Aliş Saidov, Mehmet Sansarov, Mustafa Çetev, İsmail Yakubov, Saffet Eren, Servet Tatarov, Kadir Osmanov, Mukaddes Akmanova, Nefize Habibova, Aysel İsmailova vd. (Buttanrı 2005: 41).

1990 Büyük Göç sonrası değişen rejimle beraber edebiyatta güdümlülük kalkar. İkinci dönemde tabu olan din, dil, özgürlük gibi konular bu dönemde farklı bir bakış açısıyla ele alınmaya başlar.

1.4. Tezin Evreni

1877-1878 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılan Bulgaristan'ın içinde kalan Türklere "Bulgaristan Türkü" denilmeye başlanmıştır (Yenisoy 1997: 35). Bu nedenle Bulgaristan Türklerinin yazmış olduğu romanlar birinci ölçüt olmuştur. Bulgaristan'da doğmuş ve bir süre orada yaşamış veya ömrünün bir kısmını Bulgaristan'da geçirmiş yazarların eserleri tezin evreni kapsamındadır.

Bulgaristan Türkleri yazmış oldukları romanları imkân buldukça Bulgaristan'da yayımlamışlardır. Bulgaristan'da yayımlanma imkânı olmayan romanları ise ana vatan gördükleri Türkiye'de yayımlamışlardır. Bu nedenle eserler

tespit edilirken ikinci ölçüt olarak Bulgaristan'da ve Türkiye'de yayımlanan romanlar tezin evrenine dâhil edilmiştir.

Bulgaristan Türklerinin ilk romanı Edhem Ruhi Balkanlı'nın *Şehit Evlatları* adlı eseri 1913'te Bulgaristan'da Filibe'de yayımlanmıştır. Eser roman olarak nitelendirilecek büyüklükte bir eser olmamasına rağmen yazarın eseri roman olarak nitelendirmesi bu eserin tezin evrenine dâhil edilmesini gerektirmektedir. Tezin evrenini 1913 yılından başlatıp 2016 yılına kadar Bulgaristan Türklerinin, Bulgaristan ve Türkiye'de kitap olarak yayımladıkları eserler oluşturur. Kaynaklarda Bulgaristan Türklerinin romanı olarak belirtilen Ali Haydar Taner'in *Beyaz Zambaklar Memleketinde* adlı eseri orijinal bir eser olmadığı Grigori Petrof tarafından yazılan eserin tercümesi olduğu tespit edildiği için tezin evrenine dâhil edilmemiştir.

Eserin dilinin Türkçe olması tezin evreni oluşturulurken belirlenen dördüncü ölçüt olmuştur.

Beşinci ölçüt, eserin yayımlanmış olmasıdır. Kitap hâlinde yayımlanmış romanlar tezin evrenini oluşturmaktadır. Yazıldığı ve bir yerde tefrika edildiği tespit edilmiş olsa bile kitap olarak yayımlanmayan eserler çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Bu ölçütlere göre tezde tematik inceleme yapılacak eserlerin listesi şöyledir:

Edhem Ruhi Balkanlı, *Şehit Evlatları* (1913)

C. Behçet Perim, *Balkan Çiçekleri* (1938)

Mehmet Behçet Perim, *Göçmen Ahmet* (1939)

Sabri Tatov, *Gün Doğarken* (1963)

Halit Ali Osmanov (Dağlı), *Saçılan Kıvılcımlar* (1965)

Sabri Tatov, *İki Arada* (1967)

Rahmiye Altınok, *Dursun'umun Dursun'u* (1974)

Ziya Yamaç, *Mehmet* (1979)

Rahmiye Altınok, *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* (1. Cilt) (1995)

Ömer Osman Erendoruk, *Buruk Acı* (1997)

İslâm Beytullah Erdi, *Aşkı Arayanlar* (2000)
Ahmet Şerif Şerefli, *Sen İstanbul'a Gelme* (2000)
Sabri Tata, *İlk Gözağrısı* (2000)
Sabri Tata, *Kurtbayır'ın Sırrı* (Tarihsiz)
Sabri Tata, *Onur'un İsyanı* (Tarihsiz)
Sabri Tata, *Geyik Avı* (Tarihsiz)
Sabri Tata, *Tuna'nın Peri Güzeli* (1.Kitap) (2001)
Sabri Tata, *Tuna'nın Peri Güzeli* (2.Kitap) (2001)
Osman Tunaboşlu, *Rumeli'den Esen Yel* (2004)
İsmail A. Çavuşev, *Gazetecinin Artık Yılları* (2004)
Ömer Osman Erendoruk, *İçimizdeki İnci Taneciği* (2004)
Ömer Osman Erendoruk, *Toprağa Kan Düştü* (2005)
Rahmiye Altınok, *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* (2. Cilt) (2005)
Ömer Osman Erendoruk, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* (2007)
Ömer Osman Erendoruk, *Uçurum* (2007)
Ahmet Türkay, *Seher Gitti* (2008)
Halit Aliosman Dağlı, *Aydınlığın Öksüzleri* (2008)
Ramis Çınar, *Söylenmemiş Sözler* (2009)
İsmail Yakup, *Kestaneler Altında* (2011)
Ramis Çınar, *Elveda Rumeli* (2012)
Ramis Çınar, *Aşk, Hayat ve Arayış* (2014)
İsmail Yakup, *Ulu Çınar* (2016)
Ramis Çınar, *Ömrümün Dört Mevsimi* (2016)

1. BÖLÜM

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN ROMANLARI ÜZERİNE BAZI DİKKATLER

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar Bulgaristan Türklerinin yayımlanmış romanları tematik olarak çalışılacaktır. Bu romanlarda; faşizmin ve komünizmin Türkler üzerindeki etkileri, aşk, asimilasyon, göç gibi ortak konulara değinildiği görülmektedir. Bulgaristan Türklerinin romanları, olayların kronolojik olarak anlatılmasından meydana gelmiştir. Yazarlar romanlarda; siyasi olayları, sosyolojik yapıyı ve Bulgaristan Türklerinin sorunlarını tarih öğretmeni edasıyla ele almışlardır. Aynı edebî değere sahip olmayan sınırlı sayıdaki romanın Bulgaristan Türklerinin edebiyatına katkıları yadsınamaz.

1959 yılına kadar yerli Türk şairleri ve yazarları şiir ve hikâyelerini *Eylülcü Çocuk*, *Halk Gençliği* ve *Yeni Işık* adlı Türkçe gazete ve dergilerde yayımlamışlardır. Yazarlar, 1959 yılında Narodna Prosveta'da eserlerini kontrollü olarak yayımlama imkânı bulmuşlarsa da 1969'dan 1990'a kadar eserlerini Bulgaristan'da yayımlama imkânı bulamamışlardır. Bulgaristan Türkü yazarları Cumhuriyet rejiminin serbest ortamında eserlerini yeniden yayımlama imkânı bulurlar. Ancak 1989 Göçü'yle Bulgaristan'daki şair ve yazarlar, Türkiye'ye göç ederler. Özgürlük ortamında yazarların yayıncılık faaliyetlerinde beklenildiği ölçüde bir artış olmamıştır. Bulgaristan Türklerinin romanlarının sayıca az olmasının sebepleri, yazarların Bulgaristan'da yaşarken yazma işini gizli saklı yapmaları ve eserlerini yayımlayamamaları, Komünist Yönetim'in Türkçe eğitimi yasaklaması, Türkçe yayınların imha edilmesi, Türk roman kaynaklarından yeterli oranda beslenememiş olmaları ve Türkiye'ye göç eden yazarların yeni bir hayat kurma savaşları, başlıca sebeplerdir.

Bu bölümde, romanların incelenmesinde belirli bir şablon kullanılmayacaktır. Eserler, romanın olay örgüsünün geçtiği yer bakımından sınıflandırılmıştır. Romanlar, olay örgüsünün geçtiği yere göre sınıflandırıldıktan sonra ilk yayın tarihine göre kronolojik sırayla anlatılacaktır. Fakat aynı grupta birden fazla romanı bulunan yazarların romanları art arda anlatılacaktır. Böylece yazarın aynı gruptaki

eserlerinde olaylara bakışı ve romanlardaki gelişimi bir bütün olarak anlatılmış olacaktır.

1. Olay Örgüsü Bulgaristan'da Geçen Romanlar

Gün Doğarken, İlk Gözağrısı, Kurtbayır'ın Sırrı, Onur'un İsyanı, Geyik Avı, Tuna'nın Peri Güzeli, Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da, Buruk Acı, İçimizdeki İnci Taneciği, Aşkı Arayanlar, Gazetecinin Artık Yılı, Seher Gitti, Aydınlığın Öksüzleri, Kestaneler Altında, Ulu Çınar, Elveda Rumeli, bu başlık altında ele alınacak romanlardır¹.

1.1. Gün Doğarken

Sabri Tatov'un 1963 yılında yayımlanmış eseridir. Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da Narodna Prosveta'da basılmıştır. Roman, iki bölüm ve 224 sayfadan oluşmaktadır. *Gün Doğarken* romanı çıktığında Muharrem Tahsinof eserin yayımlanmasını *Yeni Hayat* dergisinde şöyle över:

¹ Bu bölümde incelenmesi gereken *Saçılan Kıvılcımlar* ve *İki Arada* romanlarına ulaşamadım. Bu eserlerden *İki Arada* romanı Sabri Tatov'un Bulgaristan'da 1967 yılında Narodna Prosveta'da basılan romanıdır. Eser 228 sayfadan oluşmaktadır. *İki Arada* romanının katalog taramaları sırasında sadece Bulgaristan'da Sofya'da Millî Kütüphanede olduğu görülmüştür. Ancak kütüphane arşiv çalışmaları bahanesiyle esere ulaşmam engellenmiştir. Sabri Tata'nın ailesiyle yaptığım telefon görüşmesinde (22.01.2019) bu eserin kendilerine sınırlı sayıda verildiğini ve kendi ellerinde de bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Sabri Tata'nın "*Bulgaristan Türklerinin İlk Romancısı, Gazeteci, Yazar Sabri Tata*" adlı söyleşisinde *İki Arada* romanının oluşumu ve muhtevası bakımından şu bilgilere ulaşılmıştır:

"Gazetede yoğun çalışmalarınız yazarlığınızı mutlaka etkilemiştir, diye bir soru ortaya attınız. Ben ise, hem olumsuz, hem olumlu etkiledi diye kısaca geçmişim. Şimdi bunun olumlu yönünü anlatayım. Bir gün şubemize bir mektup geldi. Mektup değil, haber. Bu haberde Tsar Kaloyan'da bir gelinin duvağını atıp, düğünü yarıda bıraktığını sevdiği gence kaçtığını, fakat çocuğun anası tarafından çevrildiğini, bunun üzerine gelinin kendini öldürmeye kalktığını yazmışlardı. Köy benim köyüm. Gençleri tanımasam da, ana babalarını tanyordum. Tanıdığım için de söyleyecek çok sözüüm vardı.. Ve planımı yapıp yazmaya başladım. Böylece İKİ ARADA romanı doğdu ve köyümden belirli insanların karakterlerini taşıyan Süreyya, Balaban Zeliha, Vasfi, Halime, Leyla Abla, Pandar Mahmut gibi kahramanlar okurların beğenisini kazandılar." (Hafız 2011: 559)

Hayriye Yenisoğlu'nun, Sabri Tata'nın roman kahramanlarının Bulgaristan'ın Deliorman Türkleri olduğu tespiti nedeniyle "Olay Örgüsü Bulgaristan'da Geçen Romanlar" başlığında yer alması yerinde olacaktır:

"Sabri Tata'nın eserlerinde köy halkının ve maden ocaklarında, inşaatlarda çalışan insanlarımızın hayatı dile getirilmektedir. Tipler genellikle Deliorman Türkleridir. Her biri Deliorman şivesinin özelliklerini taşıyan bir dille tipikleştirilerek köy hayatı, işçilerin çalıştığı ortam tasvir edilmektedir." (Yenisoy 1997: 245).

Halitali Osmanov'un *Saçılan Kıvılcımlar* romanı hakkında 1965 yılında Sofya'da Narodna Prosveta'da yayımlandığı 228 sayfadan oluştuğu bilgisi dışında bir bilgiye ulaşamadım. Eserin Bulgaristan'da yayımlanmış olması ve Narodna Prosveta güdümlü eserler yayımladığı için "Olay Örgüsü Bulgaristan'da Geçen Romanlar" başlığında yer alması yerinde olacaktır.

“Nihayet yılın edebi manzarasını tamamlayan eser, ilk roman: ‘Gün Doğarken’ 1963’ün edebiyatımıza en büyük armağanı. Yüz ağartacak eserlerden biri ve birincisi. Bilmem ama, ‘Gün Doğarken’ bence edebiyat tarihçisinin kaydetmeden geçemeyeceği bir eser. Bulgaristan Türkünün hayatı, enine boyuna, şefte bu eserde ele alınmıştır. Konunun isabetliliği, havasının yerselliği, karakterlerinin yoğuruluşundaki ustalık, psikolojik durumlara cesurca giriş, epizotların canlılığı ve birbirilerine ustaca montajı, eseri okuyucumuzun yadırgamadan bir solukta okuyabileceği bir kitap hâline getirmiş. Var, kusurları da var. Ama bunlar, kadı kızının kusurları... Bütünüyle insanda tatlı ümitler uyandıran ilk babacan eser bu. Yazarı ne kadar tebrik etsek yerinde...” (Şimşir 2012: 315). Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy da *Gün Doğarken* romanını Bulgaristan Türklerinin ilk romanı olarak kabul eder (Yenisoy 1997: 245).

Bulgaristan Türklerinin ilk romanı sayılan *Gün Doğarken*’in yazarı Sabri Tata Bulgaristan’da Razgrat’ın Torlak kasabasında 1925 yılında doğdu. Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalından mektupla eğitimini tamamlamıştır. Narodna Prosveta’da Türkçe Okul ve Edebiyat Kitapları Bölümünde çalıştı. Türkçe kitap yayımlanması yasaklanınca *Yeni Işık* gazetesinde çalışmaya başladı. 1990’da Türkiye’ye göç ederek İstanbul’a yerleşti (Işık 2006: 3463). Bulgaristan’da ve Türkiye’de yazdığı eserleri İstanbul’da yayımladı. Roman, uzun hikâye, hikâye, tiyatro yazdı. Çevirileri ve derleme eserleri bulunur. Eserlerindeki kahramanları Deliorman bölgesinden seçmiştir. Kahramanlarını Deliorman ağzında konuşturarak köy hayatını, işçilerin çalıştığı ortamları canlı bir şekilde tasvir etmiştir (Yenisoy 1997: 245). Romanları: *Gün Doğarken*, *İki Arada*, *Tuna’nın Peri Güzeli (2 Kitap)*, *Pehlivanoğulları* serisi: *İlk Gözağrısı (1)*, *Kurtbayır’ın Sırrı (2)*, *Onurun İsyanı (3)*, *Geyik Avı (4)*.

Gün Doğarken romanının konusu, Deliorman’da Sualan köyünde ırgat olan Ziya’nın 1960’lı yıllarda ziraat mühendisi olması anlatılır. Ziya’nın babası ölmüştür. Annesi Fatme Hala ve kız kardeşi Cevriye ile Deliorman bölgesindeki Sualan köyünde yaşamaktadır. Ziya, Tekeze¹ açıldıktan sonra orada çalışmaya başlamış

¹ Trudovo Kooperativno Zemedelsko Stopanstvo. Tarım alanlarının devleştirilmesi sonucu kurulan ve Türkçe karşılığı; Tarım Emek Kooperatif İşletmesi. Romanlarda “Tekeze”, “Tekese”, “TEKESE” ve “TEKEZE” şeklinde ifade edilen kuruluşun yazımında birlik sağlamak için “Tekeze” şeklinde

köyün ağası olan Hacı Osman Ağa'nın yanından ayrılmıştır. Ziya, köyün zenginlerinden Hacı Osman'ın yanında çalışan ırgat Hüdaim Ağa'nın kızı Emine'yle sevgilidir. Ziya askere gittiğinde Hacı Osman Ağa, Hüdaim Ağa'yı Tekeze'ye kaptırmamak ve kendi tarlalarında çalıştırabilmek için Emine'yi oğlu İdris'e alır. Ziya, askerde Emine'nin evlendiği haberini alınca üç günlüğüne köye gelerek Emine'ye mektup yazar. Mektubunda boşanması hâlinde kendisiyle evlenebileceğini yazsa da Emine mektubu almadan geri gönderir. Ziya, askerliğe geri döndüğünde şoförlüğe heveslenerek rüştiyeyi bitirmek için ders çalışmaya başlar. Asker dönüşü Tekeze'de çalışmaya devam ederken şoförlük imtihanlarını vererek Tekeze'ye şoför olur. Tekeze yönetimi, Ziya'yı Rabfak'a¹ gönderir. Ziya, Rabfak'ı başarıyla tamamlayarak ziraat mühendisi olmak için Sofya'daki yüksekokula başvurur. Annesini yalnız bırakmamak ve ailenin geçimini sağlayabilmek için okulun sadece imtihanlarına gider. Ziya, sınavlarını vermek için Sofya'ya gider. Okuluna giderken tramvayda kasabadaki kasabın oğlu Cevdet'in yanında gördüğü kıza âşık olur. Köye döndüğünde köye atanan Türk kadın doktoru Fatme'nin Cevdet'in yanındaki kız olduğunu anlayınca onun peşinden gider. Ziya ile Fatme gittikçe yakınlaşırlar. Kıra gezmeye gittikleri bir gün birbirilerine olan duygularını söyleyerek sevgili olurlar. Ziya ve Fatme'nin birlikteliğini köylüler fark ederler. Bu durumu Fatme'yle evlenmek isteyen Cevdet de öğrenir. Cevdet'in annesi, Fatme'nin annesine yazdığı mektupta Ziya'yı olduğundan çok farklı ve kötü anlatır. Fatme hem söylentilerden hem de annesinin sitem dolu mektubundan sonra Ziya'ya kendisini bir daha aramamasını söyleyerek ondan ayrılır. Ziya'nın Tekeze'de yükselmesinden rahatsız olan Brigadir Mustafa, Ziya'yı işinden etmek için ona tuzak kurar. Brigadir Mustafa'nın planı sonucunda çıkan yangından Tekeze, Ziya'yı suçlar. Fatme, Ziya'ya destek olmak için onunla görüşmeye başlar. Ziya'nın olaydaki suçsuzluğunun Hüdaim Ağa'nın tanıklığı ile ortaya çıkacağını anlayan Fatme, Hüdaim Ağa ile konuşur. Hacı Osman Ağa ile tarlada yaptıkları kavgada yaralanan Hüdaim Ağa'yı hastaneye getirenin Ziya olduğunu çok kan kaybettiği için Ziya'nın Hüdaim Ağa'ya kan verdiğini ve bu durumun gizli kalmasını istediğini anlatır.

yazılacaktır. Bazı romanlarda aynı kuruluş için "Tekeze" kelimesi yerine "kooperatif" ifadesi de kullanılmıştır. "kooperatif" ifadesi olduğu gibi kullanılmıştır.

¹ Komünist Rejim eğitim seviyesini yükseltmek için açılmış lise dengi meslek okuludur. Rabfak, lise seviyesi öğretimini iki yılda sıkıştırılmış eğitimle veren örgün eğitim kurumudur. Amacı, liseye gidemeyen öğrencilere meslek edindiren üniversiteye hazırlamaktır.

Hüdaım Ağa da Ziya lehine tanıklık eder. Ziya'nın suçsuzluğuna karar verilir. Ziya sınavlarını verip ziraat mühendisi olur. Fatme ile evlenerek gün doğarken Fatme'yle Ziya Sualan köyüne geri gelirler.

Anlatılanlar o dönem Türklerinin sosyal yaşayışlarını canlı bir şekilde aktarır. Narodna Prosveta'da yayımlanan eser, aslında güdümlü edebiyatın örneğidir. Türklerin Tekeze'ye girmesiyle daha rahat yaşayacakları, Türklerin istedikleri bölümlerde okuyabildiklerini ve isterlerse doktor, mühendis olabileceklerini Komünist Rejim'in herkese eşit haklar verdiğini ispat etmiş olur. Eserin yayımlandığı yıllarda Türkçe eserler sıkı denetimlerden geçirildikleri için bu durum da olağandır. Yazar daha sonra Türkiye'de yayımladığı *Pehlivanoğulları* serisindeki *Onurun İsyanı*'nda ise bu düşüncelerinin tam tersini savunur. Komünist Yönetim'in önce Türklere verdiği haklardan faydalanan Fikret, Nasuf, Mürsel, Keriman ve Tahir'in zamanla kendilerine verilen haklar ellerinden alınmıştır. Nasuf, önce öğretmen olur ancak Türkçe dersi seçmeli olunca öğretmenlik mesleğinden çıkarılır. Fikret, Köy Komünist Partisi Üyesi ve köydeki en itibarlı kişiyken Türk olduğu için kendisine yapılan bir suçlamayla görevinden uzaklaştırılarak sadece öğretmen olarak çalışmaya devam eder. Tahir, Komünist Yönetimce okutulur ve Komünist Yönetim için çalıştırılır. Ancak Türkçenin yasaklanmasına karşı çıkmayı çok istemesine rağmen buna karşı dahi duramayarak Türkiye'ye göç etmeye karar verir. Tüm bunlar gösteriyor ki Sabri Tata *Gün Doğarken* romanında savunduklarıyla Türkiye'de yayımlanan eserlerinde savundukları birbirinin tam tersidir.

1.1.1. İlk Gözağrısı

İlk Gözağrısı, Sabri Tata'nın Bulgaristan'da 1969 yılında yazdığı ancak Bulgaristan'ın siyasetinden dolayı orada yayımlayamadığı için 2000 yılında Türkiye'de Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları arasında yayımladığı eseridir. Eser, sekiz bölümden ve 279 sayfadan oluşmaktadır. Sabri Tata'nın, *Pehlivanoğulları* dörtlemesinin birinci kitabıdır. Romanın "Saygıdeğer Okurlarım," bölümünde eserin yazım ve yayımlanma macerasına dair şunları anlatır:

"Elinizde, Bulgaristan'da 30 yıl önce yazılmış ve çeşitli badireler atlatmış bir kitap. O zamanın 20, 30, 40, 50, 60 yaşlarındaki Türk okurları iyi bilirler ki,

Bulgaristan'da o yıllar kütüphanelerden Türkçe kitaplar toplatılıyor ve Nazi Almanyası'nda faşistlerin yaptığı gibi ateşe verilip yakılıyordu.

*Totaliter rejimin gözü dönmüş faaliyetçileri, Türkçe okumayı yasakladıkları gibi, Türkçe kitap yayımını da durdurmuştu. Ben işte o koşullarda Bulgaristan Türk ahalisinin yüz yıllık yaşamına ışık tutacak bir yapıt kaleme almayı tasarlamış ve yazmaya başlamıştım. Yazdığımı, sır gibi saklıyor ve yazdıklarımı gözbebeğim gibi koruyordum. Böylece genel adı **PEHLİVANOĞULLARI** olan bu yapıtın, 'İlk Gözağrısı' adındaki birinci kitabı 1969 yılında, İkinci, 'Kurtbayırın Sırrı' kitabı 1972'de, üçüncü kitabı da 1975'te sona erdi. Ve yıllarca basılacağı günü bekledi.*

Bulgaristan'da basılamayacağına göre anavatanım Türkiye'ye ulaştırmalıydım. Sonunda bunu da başardım. Bulgaristan'dan gelen okurlarım huduttan kitap geçirmenin ne olduğunu bildikleri için bunu anlatmayı gereksiz buluyorum. Şimdi 'Pehlivanoğulları' yapıtının üçü de burada ve ilki elinizde. Ben de 30 yıllık bir gecikmeyle de olsa dünyayüzü gördüğünün sevinci içindeyim." (Tata 2000: 5)

Sabri Tata'nın hayatı ile *İlk Gözağrısı*'nda anlatılanlar arasında benzerlikler görülür. Sabri Tata'nın, pehlivan olan dedesi ve Amerika'ya giden babasının hayatını anlattığı eserdir. 1900-1925 yılları arasında Bulgaristan'da yaşayan Türkleri anlatmaktadır.

Namlı pehlivanların hocası olan Pehlivanağa, 93 Harbi'nden sonra Bulgaristan'da Türklerin ve Bulgarların karışık yaşadığı Ruscuk'un bir köyünde muhtarlık yapmış, Bulgaristan'ın Osmanlı'dan ayrılmasıyla muhtarlığı bırakmıştır. İlerleyen yaşlarında Pehlivanağa, Aşime ile evlenir. Aşime'den üç kızı (Zehra-Cemile- Açe) olduktan sonra "ilk göz ağrısı" Mehmet dünyaya gelir. Mehmet'ten sonra Nafiz ve Adil adında iki oğlu daha olur. Mehmet güçlü, kuvvetli ve babası gibi güreşe meraklıdır. Nafiz, Ruscuk'ta Türk rüştiyesini bitirdikten sonra hem çalışmak hem de gezmek için Amerika'ya gider. Amerika'dan köyüne dönerek öğretmenlik yapar. En küçük oğlu Adil ise tarlalarla ilgilenen ticarete meraklı olan biridir.

Mehmet, fakir bir ailenin kızı olan Rukiye'yi sevmesine rağmen babasının kendisine uygun gördüğü toprak zengini Kuru Salih'in kızı Vahide ile evlenir. Mehmet ve Vahide farklı karakterlerde olmalarına rağmen ailelerin desteği ile

evliliklerini sürdürürler. Hafız Sülbiye ile Adil de Nefise ile evlenince eltileriyle aynı evde yaşamak istemeyen Vahide hamileliğini de kullanarak ölen babasının evine taşınmak için Mehmet'e baskı yapar. Pehlivanağa, ilk göz ağrısı oğlu Mehmet'in mutluluğu için bu duruma çaresiz göz yumar. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Mehmet, Sultan Reşat'ın cihat çağrısıyla Anadolu'ya gitmek ister. Pehlivanağa ise Bulgaristan'ın savaşa girmeyeceğini ve oğlu Salih'i düşünmesini söyleyerek Mehmet'i fikrinden vazgeçirtir. Evliliğinde mutlu olmayan Mehmet, eski sevgilisi Rukiye ile yeniden görüşmeye başlar. Kısa bir süre sonra Bulgaristan da savaşa girer. Seferberlik ilanıyla Mehmet Makedonya'ya topçu olarak savaşa gider. Pehlivanağa oğlunu cihat çağrısıyla göndermediği için üzülür. Cephede yaralanan Mehmet, istirahat etmek için evine gönderilir. Vahide'nin kendisine karşı ilgisiz tavırları nedeniyle Rukiye ile görüşmeye devam eder. Pehlivanağa, Mehmet'in Rukiye ile olan ilişkisini öğrenince oğlu Nafiz'den Mehmet'le görüşmesini ve savaştan sonra kesin kararlar alması için konuşmasını ister. Mehmet, ağabeyinin söylediklerini dinleyerek cepheye geri döner. Mehmet'in cephede öldüğü haberi, ona ait eşyalarla gelir. Vahide, gelen eşyalarda Rukiye'nin çevresini görünce oğlu Salih'i alarak baba evine gider.

Nafiz, Amerika'ya gitmeden önce nişanlandığı Sülbiye ile evlenir. Sülbiye fakir olmasına rağmen Nafiz ile çok iyi geçinir. Köyde yeni yöntemlerle ders işleyen Nafiz, eski harflerle ve çocukların anlamadığı bir sistemle ders işleyen hocalar tarafından köyde istenilmez. Birinci Dünya Savaşı'nda ilan edilen seferberlikten kurtulmak için kendisini köye hoca tayin ettirerek savaşa gitmez. Bulgar arkadaşı Simo ile Çiftçi Partisi'ni destekler. Savaştan sonra yapılan seçimle Demokrat Birlik Partisi'nin iktidara geçmesiyle ülkede çıkan iç savaşta Çiftçi Partisi hedefi olmamak için bir süre şehirde saklanır.

Adil, toprak zengini Yakupağa'nın kızı Nefise ile evlenir. Nefise, Adil'i ve ailesini beğenmez. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ilan edilen seferberlikle Dobruca cephesine gider. Cephede Ruslara esir düşen Adil, Bolşevik İhtilaline katılır. İhtilalden kaçan Deli Kadir, Adil'in Rusların elinde olduğunu söyler. Nefise, köyde çıkan asılsız dedikoduları bahane ederek baba evine döner. Savaş sona erdiğinde yapılan antlaşmalar sonrasında Adil köye döner. Babasının evine dönen Nefise'yi de

geri almaz. Seçimler sonrasında çıkan iç savaşta dövülerek yol kenarına atılmış hâlde bulunur.

Kara İbraam¹, çocukluğunda ırgat olduğu Kuru Salih'in kızı Vahide'ye sevdalanır. Pehlivanağa'nın çiftliğinde ırgat olarak çalışırken Mehmet'in Vahide ile evlenmesiyle Pehlivanağa'ya ve ailesine düşman olur. Kara İbraam kendiyile aynı yaşta olan Adil'le iyi geçinir. Eğlenmek için gittikleri Aydınbey değirmeninde Koca Hüseyin'in mal varlığını kıskanır. Onun yerinde olmak için o gece bir plan yapar. Sabah evine dönen Koca Hüseyin'i takip eder ve onu Kurtbayır'da öldürerek kurtlara yem eder. Koca Hüseyin'den haber alınamayınca onun öldüğüne kanaat edilir. Kara İbraam, Koca Hüseyin'in karısı Nazife'yi kaçırap evlenir. Koca Hüseyin'in mal varlığına yavaş yavaş el koymaya başlar. Birinci Dünya Savaşı'nda Mehmet'le aynı cephedeysen Mehmet'e ait eşyaları toplayarak onun evine Mehmet'in öldüğünün haberini göndertir. Cephede çapulculuk yaparak kıymetli eşyaları toplar. Savaştan sonra onları da satarak zenginliğine zenginlik katar. Dul kalan Vahide'yi almak için ağabeyinden izin ister. Karısı Nazife'ye iftira atarak beş kuruşsuz evinden atar. Vahide'nin ağabeyinden izin aldıktan sonra Vahide'yi kaçırap evlenir.

Pehlivanağa, Mehmet'i kaybettiği için üzüntüsünden hastalanır. Nafiz'in desteğiyle bir vasiyetname hazırlar. Mirasını eşit bir şekilde Nafiz, Adil ve Mehmet'in oğlu Salih'e paylaştırır. Salih'in hissesinin idaresini Salih reşit oluncaya kadar Nafiz'in idaresine verir. Kızlarına da küçük bir tarla bırakır. Vasiyetnamesini hazırladıktan kısa bir süre sonra da vefat eder.

1.1.2. Kurtbayır'ın Sırrı

Sabri Tata, *Kurtbayır'ın Sırrı* romanını 1972 yılında Sofya'da yazmıştır. Eseri yayımlayacağı ortam olmadığı için Türkiye'de tarihsiz olarak yayımlar. İstanbul'da Ünal Yayınları tarafından yayımlanır. *Kurtbayır'ın Sırrı*'ni yayımlayan Sabri Tata'nın aile dostlarından Ünal Metin'le yaptığım şahsi görüşmeye (05.02.2019) göre romanın, 2001 yılında yayımlandığı bilgisine ulaşılmıştır. *Kurtbayır'ın Sırrı* 8 bölüm ve 326 sayfadan oluşur. *Pehlivanoğulları* serisinin ikincisidir. Romandaki olaylar, Hafız Nafiz'in ve çocuklarının etrafında gelişir.

¹ *Pehlivanoğulları* serisindeki kahramanlardan "Kara İbraam" *İlk Gözağrısı* romanındaki yazımı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında "Kara İbrahim Ağa", *Onurun İsyanı* romanında "Kara İbrahim" şeklinde yazılmıştır. Çalışmada eserlerdeki yazımlar esas alınmıştır.

Bulgaristan Türklerinin 1923-1945 yılları arasında tanık oldukları olaylar roman kahramanları aracılığıyla anlatılmıştır.

Bulgaristan'da Çiftçi Partisi başkanı Stamboliski'nin ölümü ile Demokrat Birlik İktidarıyla Türklere verilen haklar yavaş yavaş kısıtlanmaya başlanır. Birçok köyden Türkler kabilelerle Türkiye'ye göç etmeye başlar. Makedonya Cephesi'nden ölüm haberi gelen Mehmet'in oğlu Salih, Hafız Nafiz amcasının ve Adil amcasının tüm ilgisine rağmen okula gitmeyeceğini, bahçelerini ekip dikeceğini söyler. Salih, annesi Vahide ile üvey babası Kara İbrahim'in yanına gittiğinde de çok ilgi görür. Bu ilgiye rağmen onlarla birlikte yaşamak istemez. Salih, Nurettinağa'nın kızını kaçırarak evlenir. Düğününü Hafız Nafiz, borca girerek yapar. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katılan Mehmet, Türkiye'ye giden Reyhanağa'dan aldığı haberlerle oğlu Salih'i ve ailesini görmeye köyüne gelir. Mehmet, İbramağa'yı Kurtbayırı'nda sıkıştırarak ondan Koca Hüseyin'i öldürdüğü gerçeğini öğrenir ve köye gelen eşyaları arasındaki çevreyi kendisinden nasıl çaldığının hesabını sorar. İbramağa'yı eğer oğlu Salih'e dokunursa onu yaşatmayacağını söyleyerek tehdit eder. Mehmet, köyünde herkesle görüşüp helalleştikten sonra Adapazarı'na geri döner.

Hafız Nafiz'in, Mustafa, Fikret, Rıza, Hasan ve Tahir adında beş oğlu olur. Büyük bir ailesi olan Hafız, çocuklarının geleceğini düşünür: Mustafa rüştiyeyi bitirerek köye öğretmen olsa Hafız da köye imam olacak, Nüvvab'a gönderdiği oğlu Fikret de kasabada müftü olacaktır. Hasan demirci ustası, Rıza da zanaatkâr olursa Tahir'i de okumak için zorlamayıp serbest bırakacaktır. Tahir de tarla işlerinde çalışırsa ailenin kötü gün yüzü görmeyeceğini düşünür. Yeni kurulan hükümet Türklerin haklarını kısıtlamaya başlar. Hafız'ın yaptığı planlar da bozulmaya başlar. Oğlu Mustafa'yı ve Salih'i evlendirirken yaptığı borçları ödeyemez hâle gelir. Fikret de sürülen Kemalist damgası sebebiyle uzak bir köye öğretmen olarak görevlendirilir. Köyde öğretmen olan Mustafa'nın yeri de sallantıdadır. Rıza menenjitten ölür. Hasan, Türkiye'ye amcasının yanına kaçarak subay olur. Tahir ise Fikret ağabeyi gibi okumak ister. Hafız ise yaşlanmış babasından kalan toprakları ve değirmeni işletse de ailesine geçindirebilecek kadar kazanamaz borçlanmaya başlar.

Adil, yediği dayaktan sonra iyileşemez ve yatalak olur. Evlerinde çalışan Kara İbramağa'nın eski karısı Nazife'ye âşık olarak onunla evlenir. Çok mutlu bir evlilikleri olmasına rağmen Adil, günden güne kötüleşir. İyileşmek için babasından kalan tarlaları parça parça satsa da iyileşemez. Ülkedeki faşizmin son bulacağını ve Bulgaristan'a en uygun yönetim biçiminin de komünizm olduğunu savunur. Adil, komünizmin ülkeye geldiğini görmeden ölür.

Kara İbram Ağa, Koca Hüseyin'in mal varlığını işleterek zenginleşir. Aydınbey değirmenini Marinağa ile birlikte alırlar. Köyün tahsildarı Marinağa ile ilişkilerini güçlendirerek köyün kasiyeri olur. Çocuğu olmadığı için karısı Vahide'yle araları açılır. Vahide de evlerinde ırgat olan Emrullah'la birlikte olarak İbramağa'ya Sebile adında bir kız ve Rasim adında bir erkek evlat verir. Sebile'nin Tahir'le olan ilişkisini duyunca kızını köyde zengin ve hatırı sayılır Mürsel'e nişanlar. Sebile'nin Tahir'e kaçacağını duyunca Kara İbramağa, Mürsel'in Sebile'yi kaçırarak evlenmelerini sağlar.

Hafız'ın en küçük oğlu Tahir, okumak için çabalar. Millî Blok Hükümeti'nin Türklerin haklarını kısıtlamaları nedeniyle de eğitimine bir türlü devam edemez. Kasabadaki okula gidemediği için köy okuluna giderken Türk olduğu için okula alınmaz. Babasını kasabadaki okula gitmek için ikna eder, Türk rüştiyesini bitirir. Diploması Türk okulundan olduğu için Bulgar okulları Tahir'i kabul etmez. Nüvvap'a gitmek ister ancak Hafız'ın hiç parası olmadığı gibi birikmiş borçlarını bile ödeyemez hâldedir. Çaresiz tarlalarında ve değirmenlerinde çalışır. Kara İbramağa'nın kızı Sebile'ye âşık olur. Sebile ile yaza evlenmeye karar verir. Kasabada çalışıp para biriktirmek için kasabaya gider. Sebile'nin Tahir'le görüştüğünü ve ona kaçacağını öğrenen Vahide, köyde bir dedikodu çıkararak Mürsel'in Sebile'yi kaçırarak evlenmelerini ister. 1944 Eylül ayında Rusya'dan komünistler ülkeye girdikleri sırada Tahir annesinin ısrarlarıyla köye döner, Sebile evlenmiştir. Tahir, aşka kapılarını kapatarak kendini okumaya adar.

1.1.3. Onurun İsyanı

Sabri Tata, *Onurun İsyanı*'nı 1975 yılında Sofya'da yazmıştır ancak eserin yayımlanacağı ortam olmadığı için Türkiye'de tarihsiz olarak Ünal Yayınları arasında yayımlanmıştır. Eser 8 bölüm 378 sayfadan oluşmaktadır.

Pehlivanogulları'nın üçüncü kitabıdır. 1945-1970 yılları arasında Komünist Yönetimindeki Bulgaristan Türklerinin yaşantısı anlatılır. Olaylar roman kurmacasında Hafız Nafiz'in oğullarından Fikret ve Tahir'in yaşantısıyla gözler önüne serilir.

Bulgaristan'da kurulan Komünist Yönetimde geçinebilmek için geniş aileler çekirdek aile yapısına bürünerek daha fazla şeker, gaz, kumaş vb. almaya çalışırlar. *Kurtbayır'ın Sırrı* romanındaki Hafız Nafiz de çocukları Fikret'i ve Mustafa'yı çekirdek aile olarak ayırarak farklı üç aile olurlar. Köyde öğretmenlik yapan ve köy Komünist Partisi'nde olan Fikret'in durumu iyidir. Ancak Hafız Nafiz ve Mustafa kıt kanaat geçinmektedirler. Toprak sahiplerini kooperatife girmeye zorlanır. Köyde herkesi Tekeze'ye girmeye zorlasalar da Mustafa bu durumu kabul etmez. Bir gece tutuklanıp ölümle tehdit edilir. Canını kurtarmak için kooperatife girmeyi kabul eder.

Fikret, köyde öğretmen olmuştur. Komünist Köy Partisinin de desteğiyle köy camisini tamir ettirir. Okul da tamir ettirilerek okula bir ana sınıfı binası yapılır. Ana sınıfına atanan Keriman'la Mürsel'in ilişkisini fark eden Fikret, Keriman'ı uyarır. Keriman da köyde saygın bir yeri olan Fikret'le beraber olmaya başlar. Mürsel ikisinin ilişkisini kıskanarak Fikret'i partiye şikâyet eder. Fikret, kardeşi Tahir'in yardımıyla kendisine yapılan suçlamadan kurtulur. Köyde öğretmenlik yapmaya devam eder. Mürsel ile Keriman'ın evlenip Rusçuk'a taşınmalarıyla Mürsel'in yaptığı parti sekreterliğine Fikret geçirilir. Türkçe dersinin müfredattan kaldırılmasıyla Fikret emekliye ayrılır.

Komünizmin özel mülkiyeti kaldıracağını öğrenen Marinağa, Aydınbey değirmenindeki hissesini Kara İbrahim'a satar. Hem toprakları hem de Aydınbey değirmeni elinden alınan Kara İbrahim üzüntüsünden ölür. Vahide kocasının ölümünden sonra Emrullah'la evlenir. Sebile'yle evliliğinde mutsuz olan Mürsel, Kara İbrahim'ın tüm mal varlığını kaybetmesiyle fakirleşen Sebile'yi bırakıp Keriman'la evlenerek şehre yerleşir. Çocukları olmayınca kızını yanına almak ister ancak Tahir'in arabuluculuğuyla kızını almaktan vazgeçer. Parti teşkilatının Mürsel'den alacağı kalmayınca Mürsel'i çeşitli eğitimlere göndererek görevinden uzaklaştırır. Karısı Keriman da yerlerini sağlamlaştırmak için Rusçuk Parti sekreteri

Genov'la yakınlaşır. Mürsel, kısa bir süre sonra sirozdan ölür. Parti, Mürsel'i Hristiyan geleneklerine göre köyünde defneder.

Tahir yarım kalan eğitimini sürdürmek için kooperatifin desteğiyle Rabfak'a giderek lise eğitimini tamamlar. Bu esnada tanıştığı Özden'e âşık olur. Keriman köyde beğendiği Tahir'le birlikte olmak ister ve piyesteki başrolü Tahir'in almasını sağlar. Tahir, Keriman'ın niyetini anlayınca bir semineri bahane ederek başrolü bırakır. Özden'in ailesi Türklere alınan vergilerden dolayı Türkiye'ye göç etmeye karar verince Tahir ve Özden ailelerinin izniyle evlenirler. Özden ebelik okumaya Haskova'ya gider. Tahir köy parti teşkilatında çalışarak karısının okumasını sağlar. Köyde herkesin kooperatife girmesiyle Komünist Yönetim Türkleri asimile etmek için ilk hamlesini yapar. Şalvar davasını çıkarır. Partide görevli olan Tahir herkesi örgütleyerek köyde tüm Türk kadınları şalvarı bıraktırmak için etek, elbise giymeye zorlar. Köylü önce kabul etmese de zamanla bu uygulamaya da alışır. Tahir'i, babası Hafız parti teşkilatında yaptıklarından vazgeçirmeye çalışsa da Tahir Atatürk'ün yaptığı kılık kıyafet kanununu ve devrimleri anlatarak yaptıklarından dönmez. Özden ebelikten mezun olunca Tahir, Sofya'ya Tarih öğretmenliği okumaya gider. Bu arada Altay ve Özden adında iki çocukları olur. Tahir mezun olunca köyünde tarih öğretmenliği yapmaya başlar. Hafız Nafiz ölümü yaklaşınca Türkiye'deki oğlu Hasan, babasını ziyarete gelir. Hasan'ın Türkiye'ye dönmesinden kısa bir süre sonra Hafız ölür. Cenazesine parti teşkilatında yer aldıkları için Tahir ile Fikret katılmazlar. Hafız'ın vasiyeti üzerine çocuklarını sünnet ettirmek isteyen Mustafa ve Tahir, sünnet yasak olduğu için şehirde hastanede çocukları sünnet ettirir. Tahir, seçmeli Türkçe dersinin kaldırılması için yapılan çalışmalar sırasında, babasının ölümü ve sünnet olayıyla da bağlantı kurarak komünizmin ve partinin Türkleri yok etmek için sürdürdüğü siyasi oyununu fark eder. Partide yaptığı çalışmaları kişiliğine ve onuruna yakıştıramayarak intihara teşebbüs eder. Karısıyla birlikte 1968 Akraba Göç'üne başvurarak Türkiye'ye gitmeye karar verirler.

1.1.4. Geyik Avı

Sabri Tata, *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı*'nı Bulgaristan'da değil de Türkiye'de yazmıştır. Tarihsiz olarak yayımlanmıştır. Eser 8 bölüm 425 sayfadan oluşur. Rusçuk bölgesindeki Pehlivanoğulları ailesini anlatan bu

eser 1970-1989 yıllarında Bulgaristan Türklerinin yaşantılarını ve tanık oldukları olayları anlatır. *Geyik Avı* romanı Pehlivanoglu ailesinden Tahir'in hayatını 1984 olaylarını ve 1989 göçünü anlatılır. Roman, Sabri Tata'nın hayatı ile benzerlik göstermektedir.

Tahir ve ailesinin 1984'teki Soya Dönüş Siyasetiyle adlarının değiştirilmesi ve 1989'daki göçleri anlatılmaktadır. Tahir, pasaportunu almasına rağmen Bulgaristan'ın çıkardığı yüksek tahsilli kimselerin yurtdışına çıkmalarını yasaklayan kanun dolayısıyla vizesini alamadığı için Bulgaristan'da kalır. Yurt dışına çıkmak isteyenlerin eski işlerine dönmeleri de engellenince Tahir, önce Rusçuk'ta bir işe girse de partide yaptığı çalışmalar nedeniyle köylüsü Ramadan'la kavga ettiği için işinden atılır. Kozluduy'daki Atom Santralinde en ağır iş olan kazıcılıkla işe başlar. Elektrik kursuna giderek santralde elektrikçilik yapmaya başlar. Türklerin adlarının değiştirileceğini karısından duyunca Kırcaali bölgesinde yapılan çalışmaların gerçek olduğunu anlayarak köyüne döner. Adları değiştirilirken ailecek bu duruma göğüs gererler. Annesi Sülbiye yengenin de ölmesiyle Tahir'i Bulgaristan'a bağlayan bir bağ kalmaz. Evini ve eşyalarını Bulgaristan'da kalan Mustafa ağabeyine bırakarak 1989 yılında Özden, Altay ve Gökçen'in aileleriyle birlikte turist pasaportuyla Türkiye'ye göç eder.

Özden, Tahir'den ayrılmamak için Türkiye'ye göç edebilecekken Bulgaristan'da kalır. Kocası, Kozluduy'a çalışmaya gidince köyde ebelik yapmaya devam eder. Köy öğretmeni Tanço, Özden'i rahatsız etse de Özden ondan kendini korur. Eski arkadaşı Keriman'la görüşmeye başlar. Keriman'dan ülkenin siyaseti hakkında haberler alır. İsimlerin değiştirileceğini öğrenince Tahir'i çağırarak o günlerde beraber olurlar. İsimler değiştirildikten sonra oğlu Altay'ın tutuklanmasıyla onu kurtarabilecek sevgilisi Vecka'yı ararken onun bir Türk kızı mı Bulgar kızı mı olduğunu bilemez. Vecka'nın aslında Türk kızı olduğunu öğrenince çok sevinir.

Altay, Tahir'in büyük çocuğudur. Sporcu olan Altay, spor müsabakalarına katılarak Sofya'da Spor Okuluna başvurur. İsimler değiştirildikten sonra trenle Türkiye'ye haber gönderir. Bir gün sevgilisi Vechiye'yi Sofya'ya uğurlarken görüldüğü için hapse atılır. Vechiye'nin şahitliğiyle hapisten çıkarak askere gider. Askerden dönünce tıp öğrencisi Vechiye ile evlenir. Gökçen, Tahir'in küçük kızıdır.

Hemşirelik okulunu bitirdikten sonra Sebile'nin oğlu Gökay ile evlenir. Tahir adında bir oğulları olur.

Fikret, emekli olmuş, evinde Bulgaristan siyasetini arkadaşı Nasuf'la birlikte takip eder. Oğlu Bahri mühendis olmuştur, Şumnu'da çalışırken Türkiye'ye gitmek istediği için işinden ayrılarak Rusçuk'ta bir fabrikada işe girer. Fabrikada tanıştığı Ayşe ile köyde yapılan bir düğünle evlenir. Topluma açık alanlarda Türkçe konuşmak yasaklandığı için düğünlerini kendi evlerinin bahçelerinde Türk geleneklerine göre yaparlar. İsimler değiştirilirken Bahri ve Fikret Belene Kampı'na sürülürler. Fikret Belene'den çıktıktan sonra oğluyla tehdit edilir. Fikret'ten adını isteyerek değiştirdiğine dair bir yazı yazması istenir. Bahri Belene'den çıkarılıp Türk nüfusu olmayan Osençe'ye sürülür. 1989 yılında Bahri ve Fikret Viyana'ya sürülürler.

1.1.5. Tuna'nın Peri Güzeli

Sabri Tata'nın 1980 yılında Sofya'da yazmaya başladığı, 1998'de Türkiye'de tamamlayarak 2001 yılında İstanbul'da yayımladığı eseridir. 758 sayfa, dört bölümden oluşur. Roman 600 sayfayı geçince "1. Kitap" ve "2. Kitap" olarak iki kitap şeklinde yayımlanır. Sayfa numaraları da ikinci kitapta müteselsif olarak devam eder. Kitaplar arasında bölüm ayrımı iyi yapılmamıştır. İkinci bölümün sonları "2. Kitap"ta devam etmiştir. Bu nedenle roman, bir bütün hâlinde incelenecektir. *Tuna'nın Peri Güzeli* romanında Bulgaristan'ın Vidin şehrinde bulunan tarihi bir kişilik olan Osman Pazvantoğlu'nun hayatı anlatılır. Sabri Tata, Vidin damadı olarak Vidin'de yaşamış Osman Pazvantoğlu'nun tarihi kişiliği hakkında ulaştığı bilgilerle eserini kaleme almıştır.

Tuna'nın Peri Güzeli romanı Bulgaristan'ın Vidin eyaletinde yeniçeri ağası olan Ömer Pazvantoğlu'nun oğlu Osman Pazvantoğlu'nun hayatı anlatılır. Vidin'de Ömer Ağa Osmanlı için yararlılıklar göstermiş bir askerken muhafız olan Mehmet Paşa'nın iftirasıyla idam edilir. Ömer Pazvantoğlu'nun oğlu Osman da öldürülecekken hapsedilir. Esarettten kurtulmayı başaran Osman Pazvantoğlu babasının adını ve kendi adını temizlemek için Belgrat'a gider. Belgrat'ta gösterdiği yararlılıklardan dolayı tekrar Vidin eyaletine yeniçeri ağası olarak atanır. Osman Pazvantoğlu Belgrat'ta kaldığı sıralarda Fransız İhtilali'nden ve Napolyon'dan

etkilenir. Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunun cumhuriyette olduğunu düşünür. Osman Pazvantoğlu vatansever, adaletli, cesur ve akıllı bir yeniçeridir. Osman bir çingene kadının baktığı falda çıkan paşa olacağı kehanetinin etkisinde kalır. Paşa olmak gibi bir niyeti olmasa da hayat onu paşalığa kadar götürür. III. Selim Dönemi'nde kurulan Nizam-ı Cedid ordusunun da ülkeyi yenilgilerden kurtaramayacağını düşündüğü için yeniçeri olarak yapılan yeniliklere karşı koyduğundan Osmanlı Devlet'i ile de arası açılır. Osman Pazvantoğlu, Vidin eyaletini İstanbul gibi kültür ve ticaret merkezi olarak görür. İstanbul'un boğazı olduğu gibi Vidin'in de Tuna'sı vardır. Aynı zamanda Vidin'in Avrupa'daki Paris gibi kültür ve ticaret merkezi olmasını hayal eder. Belgrat'tan Vidin'e döndüğünde Vidin eyaletini ele geçirerek kale duvarlarını sağlamlaştırır ve Vidin eyaletinin askerî gücünü arttırarak, Vidin'in Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirir. Askerî gücünü arttırmak için civardaki yeniçerilerden de destek alır. Balkanlardaki eşkıyalarla işbirliği yaparak onları aynı zamanda kontrol altında tutar. Kara Feyzi, Deliorman bölgesinde eşkıyalık yaparken Osman Pazvantoğlu'na sığınır, ona hem altın hem de asker yardımında bulunur. Osman Pazvantoğlu, babası ölmeden önce kendi hanlarında gördüğü ve adını Perihan zannettiği Afet'e âşık olur. Belgrat dönüşü onunla evlenmek istese de Afet'i babası başka birine vermiştir. Afet, kocasından yediği dayaktan sonra iyileşemez ve ölür. Osman Pazvantoğlu kendisine sığınan Rusçuk yeniçeri ağası Tirsenkli İsmail Ağa'yı çiftliğinde gizler. İsmail Ağa, çiftlikte kaldığı süre içinde kendisinin hizmetiyle ilgilenen Perihan'a âşık olur. Perihan, Rusçuk'ta Çelebi Mehmet'in kendisine karşı gelen Türk ailelerinin kızlarından biridir. Perihan da Osman Pazvantoğlu'nun çiftliğine cariye olarak satılır, kendisinin bile farkında olmayan Osman Pazvantoğlu'na âşık olduğu için Tirsenkli İsmail Ağa'yı reddeder. Perihan'ın Osman'a olan aşkından dolayı İsmail Ağa, Osman Pazvantoğlu'na karşı kin gütmeye başlar. Tirsenkli İsmail Ağa, Osman Pazvantoğlu'nun desteğiyle Rusçuk Paşa'sı olur. Ancak tüm gücünü Osman Pazvantoğlu'nu öldürüp Perihan'a sahip olmak için kullanır. Osman Pazvantoğlu, Tirsenkli İsmail Ağa'yı gücendirdiğini düşündüğü Perihan'ı sorgularken onun yüzünü görür ve Perihan'ı Afet'e benzeterek ona âşık olur. Osman Pazvantoğlu ile Perihan evlenirler. Kısa bir süre sonra da bebek beklerler. Tirsenkli İsmail Ağa'nın kıskırtmasıyla Osmanlı Devleti'yle Osman Pazvantoğlu'nun arası açılır. Osmanlı Devleti, Osman Pazvantoğlu'nu ele geçirmek

ve Vidin'i almak için yaptığı kuşatmada Perihan top seslerinden korkarak bebeğini düşürür. Osman Pazvantoğlu'nun gayrimüslim doktoru, gayrimüslimlerle arasındaki bağlantı, destekçisi Canoğlu'dur. Canoğlu, Osman ile Yahudi Dimitir'i tanıştırır. Dimitir, İstanbul ile Avrupa arasında ticaret yapan bir tüccar olmasının yanında İstanbul'da çok güçlü bağlantıları vardır. Osman, Dimitir'a "Turna" lakabını verir. Dimitir Osman'a İstanbul'daki siyasi haberleri ulaştırarak İstanbul'dan haber almasını sağlar. Osman Pazvantoğlu kendini bir türlü Osmanlı Devleti'ne karşı doğru bir şekilde tanıtamamaktadır. Tirsenkli İsmail Ağa'nın da politik oyunları sebebiyle Osmanlı Devleti'yle araları sürekli açılır. Ancak Osman Pazvantoğlu, Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirmesi için kardeşi İbrahim'i gönderir. İbrahim'in elçiliğiyle Osmanlı Devleti'yle arasındaki anlaşmazlıklar çözülür. Osman Pazvantoğlu'na "Paşa"lık unvanı verilir. Karısı Perihan'ın babasını Osman bulunca Ömer adında bir erkek evladı olur. Ancak yaptığı savaşlara ve politik çatışmalara kalbi dayanamayarak kalp krizinden ölür.

1.1.6. Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da

Rahmiye Altınok'un kendi hayatını anlatan otobiyografik romanıdır. 1995 yılında Ankara'da yayımlanmıştır. Roman 156 sayfa, 16 bölümden oluşmaktadır. Asene'nin ailesiyle birlikte Bulgaristan'dan göç etmesini anlatılır. Romanın devamı *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* Asene'nin Türkiye'deki yaşamı anlatılır.

Rahmiye Altınok, Bulgaristan'ın Şumnu'ya bağlı Makak köyünde 1934 yılında doğmuştur. 1938 yılında ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç eder (Işık 2006: 287). Çorum'un Yekebas köyüne iskân edilirler. Burada çıkan yangında nüfus kayıtlarının yanması sebebiyle kütükte doğum yeri Yekebas, doğum tarihi 1938 olarak değiştirilmiştir (Altınok 1995: 162). Kastamonu Gölköy Köy Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Enstitüsünü bitirerek müzik öğretmenliği yapmıştır. *Millî Eğitim, Halkevleri, Çocuk ve Yuva* dergilerinde yazılar yazmıştır (Işık 2006: 287). Romanları: *Dursun'umun Dursun'u, Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da, Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de*.

Dört yaşındaki Asene, anne, babası ve iki ablasıyla birlikte Bulgaristan'ın Şumnu ilinin Makak köyünde yaşamaktadır. Büyük ablası Alime okulunu bitirir. Küçük ablası ise okulda Bulgar çocukları tarafından sürekli dövülmektedir. Asiye'yi

okulda ablası Alime korumaktadır. Makak köyüne Romanya'dan göç edip gelen babası köyün imamıdır. Yaz tatiline çıkan Alime ve Asiye evde rahatça zaman geçirirler. Yaz tatilinde yalnız kalan Asene komşu çocuğu Hürmüs'ün yanına gitmek için dış kapıyı zorlanarak açar ancak Bulgar çocuklarının kendisini döveceği korkusuyla dışarı adımını atamaz. Ailecek bir an önce pasaportlarının çıkması ve Türkiye'ye göç etmeleri için dua ederler.

Makak köyünde güzel Türk kızı Teslime evde gündelik işlerini yapar. Bir gün kapı önüne çıkıp biraz hava almak ister. Kapı önüne çıkar çıkmaz Bulgar gençleri tarafından kaçırlır. Cebinde babasının verdiği hançerin varlığına güvenerek kendisini kaçıran Bulgar gençlerini babasının öğrettiği gibi hançerleyerek kurtulmanın planını yapar. Bulgar gençleri, onu ormanda bir kulübeye götürürler. Teslime, iki Bulgar gencini kendine dokunmadan şah damarlarına hançerini geçirerek öldürür. Üçüncü Bulgar genci Teslime'ye tecavüz eder. Kendisine tecavüz eden Bulgar gencini zayıf bir anından faydalanarak öldürür. Bir süre sonra iyi bir iz sürücü olan ağabeyleri Bünyamin, Rüstem ve İsmail tarafından kurtarılarak evine götürülür. Babası Kerim Ağa, annesi Adeviye Hanım ve kardeşleriyle bir an önce pasaportlarının çıkması ve Türkiye'ye göç edebilmek için dua ederler.

1938 Eylül ayında Bulgar muhtar tarafından çağırılan Zekeriya Efendi ve Kerim Ağa'ya Türkiye'ye gitmek için pasaportları verilir. Muhtar, bir yük eşya götürebileceklerini, değerli eşya ve para götüremeyeceklerini söyler. İki ailede haberi büyük bir heyecanla karşılar.

Türkiye'ye göç hazırlığı için Zekeriya Efendi ve ailesi Şumnu panayırına giderler. Asene panayırda Hürmüs'le oynarken bir arabanın altında kalır. Türkiye'ye gidebilmek için Asene'nin iyileşmesini beklerler. Asene iyileşince dere kenarında yorganlarını yıkayan Adeviye Hanım'ı dana süser. Ölümünden dönen Adeviye Hanım'ın iyileşmesini beklerlerken Kerim Ağa daha fazla beklemek istemediğini söyleyerek Türkiye'ye göç etmek için yola çıkar. Adeviye Hanım da iyileşince Zekeriya Efendi ve ailesi de akrabaları ve komşularıyla vedalaşarak yola çıkarlar. Varna'dan Nazim Gemisiyle Türkiye'ye göç ederler.

1.1.7. Buruk Acı

Ömer Osman Erendoruk, *Buruk Acı* romanını 1978 yılında Bulgaristan'da yazar. Ancak Ömer Osman Erendoruk'un 28 Ocak 1980'de tutuklandığı sırada Bulgar polisi evini arar. Eseri, tüm yazmalarıyla birlikte kendisinden alınarak geri verilmez. 1989'daki zorunlu göçten sonra 1991 yılında *Buruk Acı*'yı hatırladığı kadar Türkiye'de yeniden kaleme alır. 1997 yılında Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları arasında yayımlanır. *Buruk Acı* romanı 3 bölümden, 248 sayfadan oluşmaktadır.

Şair, yazar ve öğretmen olan Ömer Osman Erendoruk Bulgaristan'da Kırcaali'nin Koşukavak kasabasında 1934'te doğmuştur. Kırcaali Türk Pedagoji okulundan mezun olunca öğretmenlik yapmaya başlar. Türkçe gazete ve dergilerde Türkçe şiirler ve hikâyeler yayımlar. 1985'te Bulgar Komünistleri tarafından Türk milliyetçisi olmakla suçlanarak Eski Zağra hapishanesinde yargılanarak Belene Kampı'nda beş yıl hapsine karar verilir. 1989'da Türkiye'ye sürgün edilir (Işık 2006: 1242). Türkiye'de öğretmenlikten emekli olur. 19 Ekim 2006 yılında kalp krizinden vefat eder. Sanat hayatına şiirle başlar hikâyeye ve romanla devam eder. Millî duyguları ve güçlü kişiliğini eserlerine de aktarır. Eserlerinde Bulgaristan'daki Türklerin yakın tarihte yaşadıklarını anlatır. Türk milliyetçiliği nedeniyle eserlerinde yabancı kelimeler kullanmamaya özen gösterir. Rodop Türkçesiyle eserlerini yazmıştır. Romanları: *Buruk Acı*, *Uçurum*, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*, *İçimizdeki İnci Taneciği*, *Toprağa Kan Düştü*.

Buruk Acı romanının kahraman anlatıcısı, Cem Süleymanoğlu'nun yeğenidir. Roman, anlatıcının Cem'in mezarı başında Cem amcasına seslenmesi çerçevesinde kurgulanmıştır. Cem amcası Türkçe öğretmeni, dindar, bilgili ve Kırcaali ilinde saygı gören bir kişidir. Dört çocuğu vardır. Ceylan, hemşire olduktan kısa bir süre sonra geçirdiği trafik kazasında gözlerini kaybeder. Oğlu Murat, sekiz yaşında Kazanbüvet Gölüne düşerek ölür. Kızı Reyhan tarladan dönerken yıldırım çarpmasıyla ölür. Büyük oğlu Türker, Reyhan'ın cenaze namazına katılmaz. Çünkü Türker babasının yetiştirdiği Müslüman Türk genci değildir. Türker, komünizmin yetiştirdiği Türklüğe ve Müslümanlığa düşman biridir. Hâlbuki küçükken babasından aldığı eğitimle; saygılı, dinine bağlı bir çocuktur. Cem, 1959 yılında şehir parti yönetimiyle ters düşmesi ve onların isteklerine bağlı kalmak istemediği için öğretmenlik mesleğinden

ayrılır. Karısıyla tarlada çalışarak çocuklarını yetiştirmeye gayret ederler. 1947’de Türk okulları kapatılır. Türk Okulu olmadığı için Türker komünist Bulgar okullarında okumaya başlar. Böylece Türker, babası Cem’le çatışmaya başlar. Türker, öğretmen okulunu bitirdikten sonra Bulgar Devleti tarafından Moskova’ya eğitime gönderilir. Döndüğünde Türkler arasında komünizmin savunucusu olmuştur. Türklerin arasına karışarak Türk ve İslam geleneklerini yaşatan Türkleri tutanak tutarak cezalandırır. Türkler, Türker’e “Sülük” lakabını takarlar. Türkler, Sülük’ün bulunduğu yerlerde Bulgarların beklentisi doğrultusunda hareket etmeye başlarlar. Türker, evlidir ve Süphi ile Nazım adında iki oğlu vardır. Cem, geliniyle anlaşarak çocukları sünnet ettirmek ister ama kimse Türker’in çocuklarını sünnet etmek istemez. Çünkü Türker sünnetçileri en ağır şekilde cezalandırdığı için sünnetçiler ondan korkarlar. Cem, oğlunun komünizmin köpeği olduğunu gördükçe üzülür ve içinde buruk bir acı duymaya başlar. Ancak oğlunun yaptığı yanlıştan döneceği inancından vazgeçmez. Cem, rahatsızlanan karısına doktor getirmek için çıktığında oğlu ona mani olur. Doktor gelmediği için Emine teyze vefat eder. Cenazesini oğlu Türker’in Hristiyan adetlerine göre defnetmesine kimse mani olamaz. Türker, babasının cuma namazına gittiği bir gün Türkçe kitaplarının hepsini kapının önüne yığarak kitapları yakar. Cem, Türker’in yaptıklarını artık çok fazla gördüğü için ona bir ders vermek ister. Oğlunun kendi kitaplarını toplamaya geldiği bir gün onu bayıltarak sağ elinin parmaklarını keser.

İkinci bölümü Cem anlatır. Oğlunun eline ilk müdahaleyi kızı Ceylan yapar. Ceylan, Türker’in parmaklarını bir torbaya koyup Türker’i babasının sırtına sıkıca bağlar. Cem, oğlunu Uzuncalar Köyü sağlık ocağına götürmek için yaya olarak yola çıkar. Gece soğukunda yola çıkan Cem, oğlunu güzel yetiştirdiğini ancak oğlunun komünizmin maşası olduğu için nasıl üzüldüğünü baygın hâldeki oğluna anlatır. Kurtulması için onu sağlık ocağına yetiştireceğini söyler. Baygın olan oğlu ve kendine eşlik eden Çakal adlı köpeği ile konuşarak yolu dinlene dinlene bitirirler. Oğlunu sağlık ocağının kapısına bıraktıktan sonra geldiği yoldan evine dönerken dinlenmek için durduğu ve uzandığı ardıc ağacının altında kalp krizinden ölür.

Eserin üçüncü bölümünde kahraman anlatıcı, Cem öldükten sonra olanları Cem’in mezarı başında anlatmaya devam eder. Türker’i sağlık ocağında sabah işe gelen temizlik görevlisi bulur. Sağlık memuru, komünist polislerine haber verir.

Türker'e ilk müdahaleyi yaparak kasabadaki hastaneye kaldırırlar. Çakal, Cem'in beresini alıp Ceylan'a götürür. Ceylan komşularından yardım ister. Komşuları Cem'i bulmak için Çakal'ı takip ederek Cem'in yanına ulaşırlar. Komünist polisler, kendi memurlarına yapılanı kimin yaptığını bulmak için izleri takip ederler. Ölen Cem'in yanına komşularının gelmesinden sonra ulaşırlar. Komşularını tutuklayarak sorguya çekerler. Cem'in öldüğünü kabul etmeyen emniyet şefi na'sını kasabaya gönderir. Doktorlar üç gün boyunca Cem'i canlandırmaya çalışsalar da öleni geri getiremezler. Türker'in yerini "Sivrisinek" lakaplı Mıstık Mehmet alır. Sivrisinek, Türker'den daha katı şekilde komünistlerin emirlerini uygular. Komünist idaresi, güçsüz, yaşlı bir adamın kendisinin ellerini kesmesine nasıl karşı koyamadığını sorgulayarak Türker'i görevinden alır. Evine dönen Türker, evinde odadan çıkmadan yatar. Karısının ilgisiyle toparlanarak çocuklarını görmek ister. Çocukları üzgündür. Çünkü Müslüman çocukları onları sünnetsiz oldukları için dışlar, Bulgar çocukları ise Türk Müslüman oldukları için onları döverler. Çocuklarını sünnet ettirmek için kayınpederinden yardım ister. Bulunan sünnetçilerden hiçbiri Türker'in çocuklarını sünnet etmek istemez. Türker, bir gün evden çıkarak önce anne ve babasının mezarını ziyaret eder. Çocukluğunun geçtiği dağlarda gezinerek buz tutmuş Kazanbüvet Gölü'ne atlayarak intihar eder.

1.1.8. İçimizdeki İnci Taneciği

Ömer Osman Erendoruk'un, 2004 yılında İstanbul'da Samanyolu Yayınları arasında yayımlanan eseridir. Roman 23 bölüm, 182 sayfadan oluşur.

1957'de hemşirelik okuyan Emine, okulunun son sınıfında Türkçe öğretmeniyle evlenir. Ancak eşi Türkiye'ye göç etmek isteyenlere Türkçe mektup yazdığı için tutuklanarak on beş yıla mahkûm edilir. Tutukluluğunun sekizinci yılında firara teşebbüs ettiği için vurularak öldüğü haberi gelir. Eşi tutuklandığı sırada hamile olan Emine, şehirdeki hastanede 1960 yılında sezaryenle doğum yapar. Hastaneden çıkacağı sırada Ebe Hanım, Emine Hanım'a aslında ikiz doğum yaptığını ancak bebeklerden birinin kaçırıldığını söyler. Ebe, bu olayın arkasını aramasının boşuna bir çaba olduğunu söyler. Çocuğunun yüzünde bir ben olduğunu ve sağ ayak parmaklarından birinin olmadığını söyler. Emine Hanım, bu haberi duyunca yıkılsa da çocuğu Ferhat için yaşama tutunur. Kaçırılan çocuğuna Serhat adını vererek bir

gün oğlunu bulacağını ümit eder. 1985 yılında Ferhat'ın doğum günü için torunu Selçuk'la hediye almaya çarşıya çıktığı sırada gördüğü komando erin Ferhat'a benzerliği, yüzündeki beni nedeniyle kendi kayıp oğlu Serhat olduğunu anlayan Emine Teyze çok sevinir. Ancak kayıp oğlunun Bulgar, komünist, komando eri olduğunu görünce ona yaklaşamaz. O dönemde Türklerin isimleri değiştirilmiş, Türkçe konuşmaları yasaklanmış ve her yerde Türklerin hatalarını polise ihbar eden ajanlar bulunmaktadır. Komünist askerî eğitim alan oğlunun da kendisine nasıl tepki vereceğini bilemeyen Emine teyze durumu oğlu Ferhat'a anlatır. Serhat, içindeki insan sevgisi ve Türklere karşı komünistler gibi zalim olamayışını anlamlandıramaz. Çarşıda gördüğü teyzeden çok etkilenir ve ona karşı bir sıcaklık hisseder. Emine teyze ve Ferhat, Serhat'ı gizlice evlerine davet ederek ona olanları anlatırlar. Serhat annesini bulduğu için çok mutlu olur. Ailesiyle gizli görüşmek dışında bir şansı olmadığı için yaptığı planla yasa dışı yollarla Türkiye'ye kaçar. Türkiye'deki akrabalarının yanına gider. 1989 göçüyle annesi ve kardeşi de gelince ana oğul kavuşurlar.

1.1.9. Aşk Arayanlar

İslâm Beytullah Erdi'nin 2000 yılında Ankara'da Günce Yayıncılık tarafından yayımlanan romanıdır. 12 bölüm ve 155 sayfadan oluşan bir aşk romanıdır.

Öğretmen, gazeteci ve yazar İslâm Beytullah Bulgaristan'da Razgrat'ın Nasrettin köyünde 1940 yılında doğar. Razgrat Türk Öğretmen Okulundan mezun olduktan sonra 1968 yılına kadar öğretmenlik yapar. *Yeni Işık* gazetesinde 1984 yılına kadar muhabir olarak çalışır. Muhabirliği sırasında Bulgaristan Türklerinin halk edebiyatı malzemelerini toplar. Ad değiştirme sırasında tutuklanarak Belene Kampı'na hapsedilir. Belene'den Türk olmayan bir kasabaya sürgün edilir. 1989 yılında Türkiye'ye göç ederek Ankara'ya yerleşir. Ankara'da İngilizce öğretmenliğinden emekli olur (Işık 2006: 1219). 6 Ocak 2014'te Ankara'da ölür. Edebiyata okul yıllarında hikâye yazarak başlamıştır. Hikâye, röportaj, araştırma, deneme ve roman türünde eser yazmış ve çeviriler yapmıştır. *Aşk Arayanlar* yazarın tek romanıdır.

Aşkı Arayanlar romanında, Devlet Tarım İşletmesi mühendisi olarak Bulgaristan'ın dağlık bir köyüne 1966 yılının sonbaharında atanan Murat ve köyde tanıştığı Mümin Bekirov'un kızı Alev'le olan aşkı anlatılır. Murat, köye giderken Fevzi ve kızı Selime ile tanışarak o gece onlara misafir olur. Fevzi'nin babası Hüseyin Dede ona evinde bir odayı kiraya verir. Köyde yapmış olduğu çalışmalarla hem köydekiler hem de Devlet Tarım İşletmesindekiler onu çok sever. Çalışmaları ödüllendirilir. Ödül gecesini Mümin Bekirov'un Murat'ı evinde misafir etmesiyle Murat'la Alev sevgili olurlar. Mümin Bekirov, Murat'a kefil olur. Böylece Murat, şehirdeki torna fabrikasında işe girerek şehre taşınır. Alev'le güzel giden ilişkileri Mümin Bekirov'un üniversite arkadaşının oğlu Orhan gelince bozulur. Alev'in annesi Nurten Hanım, kızına Orhan'ı daha münasip görür. Alev, annesinin isteğiyle Murat'tan ayrılarak Orhan'la beraber olmaya başlasa da Murat'la mutlu olduğu gibi Orhan'la mutlu olamaz. Çapkın olan Orhan, Alev'in ailesinin evde olmadığı bir akşam Alev'e tecavüz eder. Alev, Orhan'ın kendisine tecavüz etmesini kabullenemeyerek intihar girişiminde bulunur. Alev'in intihar girişiminde bulunduğunu duyan Murat, onu ziyarete gider. Alev, Murat'a yazdığı mektupta başına gelenleri anlatır. Murat her şeye rağmen Alev'i affeder, beraber şehirden ayrılarak mutlu bir geleceğe doğru yol alırlar.

1.1.10. Gazetecinin Artık Yılı

İsmail Ahmet Çavuşev'in, 2004 yılında Sofya'da yayımladığı eseridir¹. Roman 361 sayfadan ve 42 bölümden oluşur².

Çevirmen, gazeteci ve şair İsmail Ahmet Çavuşev, Razgrat'ın Habibköy'ünde 9 Aralık 1940'ta doğmuş, 29 Ekim 2017 yılında ölmüştür. Türk Öğretmen okulundan sonra Sofya Üniversitesinde Türk Pedagojisi, Sofya'da Şarkiyat Bölümü ve Sofya Üniversitesi Gazetecilik bölümlerinden mezun olur. Gazetecilik yapan yazar *Filiz*, *Filiz Çocuk*, *Hak ve Özgürlükler*, *Halk Gençliği*, *Piyoner*, *Yeni Hayat*, *Yeni Işık*, *Nova Svetlina*, *Müslümanlar* gazetelerinde çeşitli görevlerde bulunur (Yenisoy 1997: 321). Yazılarını bu gazetelerde yayımlar. Rusça ve Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden Bulgarca ve Rusçaya çeviriler yapmıştır. Türkçe yazmaya büyük önem

¹ *Gazetecinin Artık Yılı* romanın yayınevi bilgisi bulunmamaktadır.

² *Romanındaki bölüm numaralarında*, 29.bölümden 35. bölüme geçildiği için son bölüm numarası 42 olmasına rağmen roman aslında 37 bölümden oluşur.

vermiş ve Türkçeyi büyük bir titizlikle kullanmıştır. Yazarın kendi hayatını anlattığı tek romanı *Gazetecinin Artık Yılı*'dir.

Gazetecinin Artık Yılı, roman kahramanı Salih Topal'ın yaşantısı ve yazarı İsmail A. Çavuşev'in hayatı arasında paralellik göstermektedir. Yazar ve roman kahramanı gazetecidir. Yazar, romanını "Günce Roman" olarak adlandırmıştır. Roman, günlük tekniğinde yazılmaya çalışılsa da günlüğün gerektirdiği tarihlerin belirtilmemiş olması romanın eksik yönüdür. Günlük tekniğinin yanında gazetecilik mesleğinin röportaj tekniği de kullanmıştır. Roman, Bulgaristan'da 1970-1985 yılları arasındaki gazetecilik yapan kahramanın çalışmalarının yönetimce karşılık görmemesinin ve Bulgaristan'daki Türklerin sosyal, siyasi durumlarının günlük gibi kaydedilmesiyle oluşmuştur.

Salih Topal'ın, küçükken *Eylülcü Çocuk* dergisine gönderdiği yazısı beğenilmez. Salih çok okuyarak ve çalışarak iyi bir gazeteci olur. Çalıştığı gazetede yazmış olduğu yazılar iyi olmasına rağmen hep bir bahaneyle yazıları basılmaz. Salih Topal, yönetimle ters düşmemek için komünist idarenin beklentileri doğrultusunda yazsa da kendi doğrularından ve Türkçe yazmaktan vazgeçmez. Yaşadıklarını, okuyacak kimse olmasa ve hiç gün yüzüne çıkmasa da defterine yazmaya başlar. Bulgar yönetimi, gazetede her gün yaptığı toplantılarla gazeteyi yeniden şekillendirir. Gazetenin başına yetkin insanlar değil de yönetime yakın tecrübesiz ve yeteneksiz insanlar getirilmeye başlanır. Salih Topal, tüm bunları izleyerek yönetimle ters düşmemeye gayret eder. Sahaya giden Salih, Türk halkının Türk olduğu için Bulgar yönetimce yok sayılmasını gördüğü kimseler anlatır. Bazı Türkler ise kendi benliklerini kaybederek Bulgarlaşmaya başlamışlardır. Bulgar halkının da yoksulluk çektiğini yaptığı görüşmeler ve röportajlarda görür. Bu tanık olduğu olayları yönetim kabul etmeyeceği ve yönetimin görüşleri doğrultusunda olmadığı için gazetede yazamaz. Zaten gazete yönetiminde niteliksiz kimseler vardır. Bunların amacı ise Türkleri Bulgarlaştırmak için ne yapabilirizdir. Türkçe gazeteler aşamalı olarak Bulgarca çıkmaya başlar. Yazılan Türkçe haberler ise sıradan ve okuyucunun ilgisini çekmeyecek birkaç cümleden ibaret oluncaya kadar devam eder. Türkçe yazmaya önem veren Salih başka bir gazetenin iktisat şubesine gönderilir. Salih, bu durumdan memnun olur çünkü ekonomi haberlerinde Türklerin kültürüne zarar verebilecek bir çalışma yapması beklenilmeyecektir. Değerli Türk yazar ve şairleri garip olaylarla

kaybedilmeye başlanır. Salih'in arkadaşı karikatürcü Veli Şefkedov'un misafirlikteyken şüpheli bir şekilde ölmesi Salih'i üzer. Türkçe'nin yasaklanmasıyla, Türkçe yayınlar toplatılır, Bulgaristan'daki tüm gazeteler Bulgarca çıkmaya başlar. Annesini kaybeden Salih, tüm yaşadıklarından yorulduğu için yıllık iznini alarak Velingrat'taki kaplıcalara gider. Bulgaristan'la ilgili tüm bağlantısını keserek bir hafta dinlenir. Eve döndüğünde Türklerin adlarının değiştirildiğini karısından öğrenir. Karısının, Bulgarca bir ad seçerek adını değiştirmesi gerektiğini söylemesiyle roman son bulur.

1.1.11. Seher Gitti

Ahmet Türkay'ın 2008 yılında İstanbul'da Berfin Yayınları tarafından yayımlanan romanıdır. *Seher Gitti* 183 sayfa, 23 bölümden oluşur. Bulgaristan'da yetimhanede büyüyen Emil'in hayatının bir yılını konu alır.

Hikâye ve roman yazarı Ahmet Aptiev, Bulgaristan'ın Sliven ilinin Hamzalar köyünde 1945 yılında dünyaya gelir. İlk ve orta öğrenimini köyünde tamamladıktan sonra Yambol'un Sıracalı kasabasında Tarım Meslek Lisesinde okurken geçim derdiyle çalışma hayatına atılır. Makine sanayisinde tesviyecilik, tornacılık, frezecilik yapar. Edebiyata duyduğu merakla *Yeni Işık*, *Yeni Hayat* gazetelerinde öyküler yazar (Yenisoy 1997: 419). 1989 yılında sınır dışı edilir. Türkiye'de İstanbul'a yerleştikten sonra "Türkay" soyadını alır. Türkiye'de geçimini bir sanayi kuruluşunun atölye ve fabrikalarında çalışarak sağlar, 2004 yılında emekli olur. Hikâyelerinde ve romanında sevdâ, aşk, yalnızlık, arkadaşlık, dostluk temalarını işler. Yazarın tek romanı *Seher Gitti*'dir.

Emil, askerden dönmüş, kendisini annesi gibi seven Ganka Nine'nin evinde kalır. Emil'in lisedeki sevgilisi Svetlana şehirde yaşamaya başlamış ve Emil'in askerden dönmesini beklemektedir. Emil, terhis evraklarını teslim etmek için şehre giderken trende Seher'i görerek ona âşık olur. Seher, fabrikada çalışarak Sofya'da okuyan ağabeyine destek olmaya çalışır. Trende Emil'i gördüğünde ağabeyi Olcay'a benzeterek onunla sohbet eder. Kasabada asker arkadaşı Şükrü'yle karşılaşan Emil, ona misafir olur. Şükrü'nün yardımıyla Kotel kasabasında Şükrü'nün çalıştığı fabrikaya işe girer. Fabrikaya uzak bir semtte bir oda tutarak Kotel'e yerleşir. Şükrü ile Seher'in sevgili olduğunu öğrenen Emil, asker arkadaşının sevgilisini sevdiği için

kendini suçlar. Bir gün her şeyi göze alarak Seher'e duygularını açıklar. Seher, Emil'e karşılık vermez. Seher'in babası Durmuş, kızını görmek için geldiğinde Emil'i görünce gençlik yıllarında Gülnar'ı hatırlayarak Emil'in kendi çocuğu olduğunu düşünür. Gülnar'ı ve Emil'i araştırır. Gülnar, oğlunu doğurduktan sonra İçerağa Çocuk Yuvasına bırakmış, Emil de yuvada Türk olduğunu bilmeden Bulgar gibi büyümüştür. Durmuş, Seher'le konuşarak Gülnar'ı anlatarak Emil'le kardeş olduklarını söyler. Şükrü, Emil'in Seher'i sevdiğini öğrendiğinde aradan çekilir. Seher, Şükrü'yle arasını düzeltmek için Emil ve Şükrü'ye babasının hikâyesini anlatarak Emil'in kendi ağabeyi olduğunu söyler. Böylece Seher ve Şükrü barışarak evlenmeye karar verirler. Evlenmeye karar verdikten bir gün sonra geçirdiği trafik kazasında ölen Şükrü'nün ardından Seher gider. Emil de Kotel'den ayrılmaya karar verir. Eşyalarını toplayarak otobüs istasyonuna giderken onu arayan Svetlana'yla karşılaşır. Emil, Svetlana'yla birlikte yaşamaya başlar.

1.1.12. Aydınlığın Öksüzleri

Halit Aliosman Dağlı'nın, Sofya'da Propeller Yayınevinden 2008 yılında yayımlanan romanıdır. *Aydınlığın Öksüzleri* 319 sayfadan, 34 bölümden oluşur.

Hikâye ve roman yazarı Halit Aliosman Dağlı, Doğu Rodopların Eğridere'ye bağlı Celliller köyünde doğmuştur. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra *Eylülcü Çocuk*, *Halk Gençliği*, *Yeni Işık*, *Hak ve Özgürlük* gazetelerinde çeşitli görevlerde çalışır. İlk hikâyelerini *Yeni Hayat* dergisinde yayımlar. Eserlerinde Rodop Türklerini her yönüyle anlatır. Hikâyelerinde şiirsel bir dil kullanan yazarın son yıllardaki yazılarında daha güzel, arı ve akıcı bir Türkçeye yazdığı görülür (Işık 2006: 983). Yazarın romanları: *Saçılan Kıvılcımlar* ve *Aydınlığın Öksüzleri*.

Aydınlığın Öksüzleri romanı, Ulumeşeli Kuru Emin'in Bulgaristan'ın Güldere köyünde İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan Türk köylüsünün yaşantısını bir meddah edasıyla anlatılmaktadır.

Gülnar Köyündeki Ali Rıza, Gülbeyaz'a sevdalanır. Gülbeyaz'a diller dökerek onunla evlenir. İki oğulları olur. Büyük oğulları Orhan okul çağına gelmiştir. Ali Rıza, yiyecek ekmekleri yokken Orhan'ın okul ihtiyaçları için gerekli parayı Bakkal Akif'ten borç alır. Orhan büyük bir hevesle okula başlar. Fakirlikten sabun yüzü görmeyen Ali Rıza'nın ailesi her şeylerini kaynatsalar da bittin

kurtulamazlar. Okuldaki çocuklar Orhan'ı bitli ve sidikli diye çağırırlar. Orhan, elebaşları kasabın oğlu Nazmi'yi döver. Remzi Hoca da kavga çıkardığı için Orhan'ı dövünce Orhan okula gitmek istemez. Ali Rıza eniştesinin yardımıyla kestiği odunları Akif'e götürerek borcunu öder. Ali Rıza'nın iki ağabeyi, iki ablası vardır. Tarla kavgasından dolayı konuşmayan iki ağabeyinden büyük olanı Salih İbrahim; çalışkan, ağırbaşlı, gönül kırmayan biridir. Küçük ağabeyi İbiş Mehmet; giyimine kuşamına önem vermeyen, sözünü tutmayan, evine bakmayan biridir. İbiş Mehmet hiç yoktan tarla kavgasını çıkarıp ağabeyi Salih İbrahim'e küser. Kardeşleriyle küs olması ve Gülbeyaz'ın dayısı Hazım Çavuş'un ölmesiyle Ali Rıza ve ailesi öksüz kalır. Hazım Çavuş'un cenazesinde İbiş Mehmet ve Salih İbrahim barışırlar. Ortanca ablasının eşi Muhammet eniştesi Ali Rıza'ya gelerek buralarda geçinemediklerini ve Kamçıboyu'na taşınacakları haberini verince Ali Rıza üzülür. Aslında Muhammet Türkiye'ye göç edecektir ama bunu herkesten gizler. Göç hazırlıklarını tamamlayınca Türkiye'ye göç eder.

İbiş Mehmet, yoksulluk sebebiyle okutamadığı oğlu Yusuf'u Bulgar çorbacısının¹ yanına ırgat olarak verir. Yusuf'un ailesi o kadar yoksuldur ki evlerinde yiyecek ekmek bile zor bulunduğundan Atanas çorbacının yanına gitmek Yusuf için bir kaçış olur. Yusuf, köy mektebine giderken köyelerine gelen kalaycının kızı Saniye'ye âşık olur. Saniye ve ailesi kalaycı oldukları için köyden kısa bir süre sonra giderler. Yusuf, gittiği Atanas çorbacının bulunduğu kasabada kurulan panayırda Saniye'yi bulmayı ümit eder ancak onu bulamaz. Sonbahar geldiğinde trene binip evine dönerken trenin geçtiği bir istasyonda Saniye'yi görür ama tren hareket ettiği için ona kavuşamaz.

Molla Kasım, Salih İbrahim ve İbiş Mehmet'in oğlu Rasim demiryolunda çalışıp geçinebilmek için Haskova'ya giderler. Ancak Rasim annesinin hasta olduğu haberiyle köye döner. Salih İbrahim'in çalışmasının sebebi, çocuklarını okutamadığı için en azından torunlarını okutmayı istemesindedir. Ancak torunu olmayınca da kendini çalışmaya verir. Tüm ay çalıştıktan sonra maaşını alır, alışveriş yapar ve köye gider. Salih, kardeşinin oğlu Rasim'in çalışkanlığını görünce onu okutmak ister. Köye dönerken ağabeyinden izin istemeyi düşünür.

¹ Çorbacı: Türk halkı arasında "patron" anlamında kullanılır.

Mehmet Ali, oğlu Kınalı İlyas'ı okuması için Drama'ya gönderir. Babasının kısa bir süre sonra ölmesiyle Kınalı İlyas köye döner. Ailesinin geçimini sağlamak için dayısı Püsküllü Rıfat'la demiryolunda çalışmaya Haskova'ya gider. İlyas çalışmaya giderken köyde sevdalandığı İsmigül'e de haber veremez. Haskova'da üç ay çalıştıktan sonra bayram için köye dönerler. Gelirken de köydekilere şeker, mendil, kolonya ve helva alırlar. İsmigül'ü babası tütün dükkânının ortaklarından birinin oğluna verir. İsmigül durumu İlyas'a anlatır. İsmigül'ün Hazel Yengesi İlyas ile kaçmalarına yardım eder görünerek aslında İsmigül ve İlyas'a tuzak kurar. Hazel Yenge, kaçtıkları sırada İsmigül'ün ağabeylerine de haber vermesiyle İsmigül'ün ağabeyleri İlyas'ı döver. İlyas kan revan içinde eve gelir. İyi bir bakımla kendine gelen İlyas İsmigül'den ümidini keser. Bir yıl sonra Karşiyaka'dan Cemzade ile evlenir ve çok mutlu olurlar. Ancak bebek beklerken çocuklarının düşmesiyle Cemzade hastalanır. Kınalı İlyas'ın işten gelmesini beklemeyen Cemzade, annesine tek başına giderken başı dönerek Tuna'ya düşer. Cemzade'nin boğularak ölmesine dayanamayan Kınalı İlyas köyden gider.

Köseoğlu Âdem'in oğlu Rahmi'nin askerden tabutla na'sı gelir. Bulgar askerleri beklediği için Rahmi'nin cenazesini tabutla gömmek zorunda kalırlar. Mezarın başına da bir kızıl taş dikilir. Köse Âdem, oğluna bir çeşme yaptırır. Bir gece kapısı çalınan Köse Âdem'in kimliğiyle muhtarlığa gelmesi söylenir. Muhtarlıkta Bulgar ve Türkler arasında ayırım yaptığı gerekçesiyle sorgulanır, suçlu bulunarak Dobruca'ya sürgün edilir.

1.1.13. Kestaneler Altında

İsmail Yakup'un, 2011 yılında İstanbul'da Akademi Yayıncılık tarafından yayımlanan romanıdır. *Kestaneler Altında* 285 sayfa, 4 bölümden oluşmaktadır.

Yazar ve şair olan İsmail Yakup, Bulgaristan'da Razgrat'ın Ezerce köyünde 2 Şubat 1940'ta doğmuştur (Yenisoy 1997: 325). Sofya Üniversitesi Kimya Bölümünden mezun olur. Koşukavak'ın Kooperatif başkanlığı görevini yaparak bu kurumdan emekli olur. Eserlerinde Bulgaristan Türklerinin günlük hayatını konu edinir. Romanlarında Bulgarca kelime kullanmamaya özen göstererek Bulgaristan Türklerine özgü deyim ve atasözlerine yer verir. Hikâyeleri *Eylülcü Çocuk* ve *Halk Gençliği* gazetelerinde yayımlanmıştır. Romanları: *Kestaneler Altında*, *Ulu Çınar*.

Bulgaristan Türk yazarları Bulgaristan'da da yayımlanan Reşat Nuri Güntekin'in *Çalığışu* romanından etkilenmişlerdir. İsmail Yakup, *Çalığışu* romanından etkilenerek *Kestaneler Altında* romanını günlük tekniğiyle yazmıştır. Romanın ilk ve son bölümü kahraman anlatıcının olayı anlatması çerçevesinde oluşur. İkinci ve üçüncü bölüm ise romanın ana kahramanı Hayri'nin iki günlüğünden oluşur: "Mavi Kaplı Not Defteri" ve "Kara Kaplı Not Defteri". 2008 Eylül ayında Bulgaristan'da Rodoplar'ın köyüne öğretmen olarak giden kahraman anlatıcının köyde Sessiz Ali lakaplı Hayri ile tanışması ve onun günlüklerini okumasından oluşan roman, 2009 Kasımında Hayri'nin ölümüyle son bulur.

Rodoplar'da bir köye öğretmen olarak giden kahraman anlatıcı köyde herkesle tanışarak köye uyum sağlamaya çalışır. Köyde iletişim kuramayan ve herkes tarafından dışlanan Sessiz Ali adlı kişi anlatıcının dikkatini çeker. Sessiz Ali'yle yakınlık kurmaya çalışsa da ondan çekinir. Sessiz Ali'nin evine giden kahraman anlatıcı ile Sessiz Ali lakaplı Hayri arasında samimi bir dostluk başlar. Kısa süre sonra Hayri hastalanarak hastaneye kaldırılır. Böbrek tedavisi gördüğü hastanede Hayri'ye verem teşhisi konulur. Hastaneden çıkamayan Hayri, arılarının bakımını kahraman anlatıcıya bırakır. Anlatıcının arı kovanları içinde bulduğu günlükleri Hayri'nin izniyle okumaya başlamasıyla asıl bölüme geçilir.

"Mavi Kaplı Not Defteri" 05.08.1980 tarihinde başlar. Askerlik yaptığı dönemde üniversitede filoloji bölümünü kazandığını öğrenen Hayri askerliğini bitirerek filoloji okumak üzere Sofya'ya gider. Yazmaya meraklı olan Hayri, bir hikâyesini *Şafak* gazetesinde yayımlar. Yazıları beğenilince gazeteye muhabir olur. Okulundaki hocalarından Doçent ile yakınlaşır. Maddi zorluklar içinde okuyan Hayri arkadaşları gibi gezip eğlenemez. Okulun gezisinde tanıştığı Semra ile birlikte olurlar. Sofya'da kestanelerin çok olduğu sokakta *Yıldızların Altında* şarkısını "Kestaneler Altında" şeklinde söyleyerek gelecek hayalleri kurarlar. Okulunu bitiren Hayri stajını Aytos'ta yaptıktan sonra gazetede işine döner. Gazetenin önce spor sayfası ardından diğer bölümleri Bulgarca çıkmaya başlar. 1984 yazında okuldan mezun olan Hayri Semra'yı ailesinden ister. Aynı yaz Semra ile evlenerek Sofya'da beraber yaşamaya başlarlar. Ülkenin çeşitli bölgelerinden Türklerin adlarının değiştirildiği haberi gelir. İş yeri Hayri'den yeni sözleşme için köyünden evraklar isteyince işinden olmak istemeyen Hayri ve bu karışık dönemde eşini yalnız

bırakmak istemeyen Semra köye gitmek için yola çıkarlar. 14.11.1984 Mavi Kaplı Not defteri biter.

Kara Kaplı Not Defteri:16.03.1985 tarihinde başlar. Dört gündür evde olan Hayri dört aylık olayları özetleyerek defterine başlar. Zorlu bir yolculuktan sonra köyelerine on kilometre kala otobüsleri durdurulur. Hayri tutuklanır, Semra da otobüsten indirilerek geri gönderilir. Hayri atıldığı hücrede günlerce kalır. Her gün sorguya alınarak adını değiştirmesi istenir. Adını değiştirmeyince Belene'ye sürgüne gönderilmeden önce kendisini fark eden asker arkadaşı Boyonof'un yardımcılarıyla köyünde sabah akşam muhtarlığa imza atması koşuluyla köyüne hapsedilir. Sofya'da çalışan Sabri vasıtasıyla Semra'nın rahatsızlandığını ve psikoloji kliniğinde yattığını öğrenir. Hayri'nin anne ve babası Semra'nın ailesini ziyaret ettiklerinde Semra'nın durumunun ağır olduğunu öğrenirler. Köyün muhtarı Semra'nın yattığı hastaneye yakın bir seminere gittiğinde Semra'nın öldüğünü öğrenir. Hayri sevdiği kadını kaybettiği için çok üzülür. Sabri'nin Doçent'ten getirdiği haberlerle Hayri köyden ülkede olanlar hakkında bilgi sahibi olur. Doçent'in tavsiyesiyle yayımlanmasa da yazılar yazmaya devam eder. Halkı bilinçlendirmek için gizlice el ilanları yazarak onları dağıtır. 1989 yılının Mayıs ayında Kara Kaplı Not defteri son bulur.

Hayri hastanede defterlerini okuyan kahraman anlatıcıya 1989 Mayısından sonra olanları mektup yazarak anlatır. Bir gece evine gelen polisler onu evinden alır. Eline kırmızı pasaport verilerek Kapıkule sınır kapısına bırakılır. Ancak Türkiye vizesi olmadığı için Hayri'yi kabul etmez. Bulgarlar da onu kabul etmeyince sınırda kalır. Türkiye'de Hayri'yle ilgili yazılan gazete haberinden sonra Bulgarların yaşadığı Troya'ya sürgüne gönderilir. Troya'da bir fabrikada çalıştırılır. 1989 sonunda herkesin eski adını alabileceği haberiyle köyüne geri döner. Köydeki Türkler, Türkiye'ye göç etmiş, köyde çok az insan kalmıştır. Tüm yasakların kalkmasına rağmen Türkçe hiçbir yayınının olmaması, Türk halkının Türkçe konuşmaması, Türklerin siyasi bir varlık göstermemeleri Hayri'nin de kendi kabuğuna çekilmesine neden olur. Doktorlar son günlerini evde geçirmesi için Hayri'yi eve gönderirler. Anlatıcının yardımıyla eve gelen Hayri iki gün sonra evinde ölür.

1.1.14. Ulu ınar

İsmail Yakup'un, 2016'da İstanbul'da Akademi Yayınlarında yayımlanan romanıdır. *Ulu ınar* 190 sayfa, 32 bölümden oluşmaktadır. Esere adını veren "Ulu ınar" eserinin kahramanı Tarımcı lakaplı Osmanov'un hayatını simgeler. Ulu ınar'ın gelişimi ve ölümü, Tarımcı'nın hayatı ile paraleldir. Osmanov'un hayatı ile de İsmail Yakup'un hayatı arasındaki benzerlikler olduğundan roman otobiyografik roman özelliği taşır.

Ulu ınar, Cumhuriyet rejimi kurulan Bulgaristan'da 1993'te özelleştirmelerin başlanmasıyla beraber K... kasabasında Tarım Kooperatifi'nde çalışanların ne yapacakları ve dağıtılacak toprakların nasıl dağıtılacağı konusunda köylülerin konuşmalarıyla başlar. Tarımcı, ailesinin topraklarını geri alarak yeni bir şirket kurar. Aile şirketine oğlu Bedri'yi de çalıştırır. Yaptığı işten çok çabuk sıkılıp işi yarıda bırakan Bedri, evlendikten sonra köyde yaşamak istemediği için şehre taşınır. Tarımcı, şirketini yıldan yıla büyütür. Torunun olmasıyla tüm aile tekrar köyde beraber yaşamaya başlarlar. Bedri köye dönünce bir süre şirkette çalışır ancak sıkıldığı için sağlık sorunlarını da bahane ederek işini yine yarıda bırakır. Bedri'nin karısı Bedriye ise şirket işlerini eşinden daha çok sahiplenir. Belediye seçimlerinde Tarımcı Belediye başkan adayı olarak gösterilir ve açık ara ile Belediye Başkanı olur. Şirket işlerini de gelini Bedriye'ye devreder. Osmanoğlu köylerin gelişmesi, kalkınması ve işsizlik sorununu çözmeye çalışır. Köye bir ayakkabı fabrikası, bir çocuk kıyafetleri imalathanesi ve bölgede bulunan altın madenini işleyecek bir maden kurarak bölgenin kalkınmasını sağlar. Babasından devraldığı şirketi Bedri, parça parça satmaya başlar. Bu duruma üzülen Osmanoğlu çıktığı bir avda intihar ederek yaşamına son verir.

1.1.15. Elveda Rumeli

Ramis ınar'ın, 2012'de İstanbul'da Truva Yayınlarından yayımlanan romanıdır. *Elveda Rumeli* 310 sayfa, 62 bölümden oluşur. Ramis ınar'ın ikinci romanıdır. Ramis ınar dedesi Hasan'ın hayatını biyografi tekniği ile anlatır. Dedesi Hasan'ı anlatırken Balkan Savaşları'ndan sonra Bulgaristan'daki Türklerin durumunu gözler önüne serer.

Bulgaristan Silistre Dulovo'da 1983 yılında doğdu. Ailesiyle birlikte 1989 yılında Türkiye'ye göç ederek Çorlu'ya yerleşti. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini Çorlu'da tamamladı. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümünü bitirdi (Çınar 2014: 4). Özel sektörde ve kamu sektöründe çeşitli işlerde çalıştı. Roman yazmaya üniversite yıllarında başladı. Romanları: *Söylenmemiş Sözler, Elveda Rumeli, Aşk Hayat ve Arayış, Ömrümün Dört Mevsimi, Kanadı Kırık Kelebekler* (2018).

İstanbul'da medrese eğitimi aldıktan sonra Çeyrekçi köyüne dönen Hasan'ı ailesi büyük sevinçle karşılar. Hasan'ın babası Nazmi Efendi oğlunu sevdiği biri varsa evlendirmek ister. Hasan başta hayır dese de onlara rakip olan Koca Mehmetlerin kızı Emine'ye sevdalanır. Koca Mehmetlerle husumetleri olan Nazmi Efendi aralarındaki anlaşmazlığı bitirmek için kızı Hayriye'yi Koca Mehmet'in oğlu Abdullah'a vermiştir. Çocukları olmadığı için Hayriye'ye eziyet ettiklerinden dolayı araları yine açılır. İki aile arasındaki gerginliği Hasan ile Emine'nin evliliği bitirir umuduyla onları everirler. Hasan, köy imamının ölmesiyle köye resmen imam olur. Hasan okul arkadaşı Doktor Con İzzet'i ziyaret için karısıyla beraber Silistre'ye gider. Hasan babasının klasik tarım yöntemlerini aldığı yeni pulluklarla ilerletir. Silistre'de tanıştığı tüccarın buğdaylarını un olarak satmanın da karlı olacağını söyleyip değirmen yapacak kişileri kendi köyüne davet eder. Değirmen yapan Dimitir'la yel değirmeninin kurulması için Hasan'ın ailesiyle anlaşılır. Baharın gelmesiyle Çeyrekçi'ye bir yel değirmeni yapılır. Emine hamile kalınca Hayriye'yi kaynanası ve kocası döverek evden kovarlar. Emine'nin kızı Mukaddes'in doğumuyla Hayriye Emine'yi huzursuz etmeye başlar. Emine'nin kardeşi kuşpalazına yakalanır. Emine'yi, kardeşini görmeye göndermedikleri gibi cenazesine de göndermezler. Emine, Hayriye'ye ve kayınvalidesi Azize Hanım'a beddualar eder. Nazmi Ağa hacca gidenlerle çıktığı hac yolculuğunda koleradan ölünce arkadaşları onu Mekke yolundaki bir kasabaya defnedirler. Hacıların dönmesiyle acı haberi alan aile Çeyrekçi'ye Nazmi Bey adına cami yaptırır. Hayriye, Şumnu köylerinden zengin iki çocuklu biriyle evlenerek evden ayrılır. Balkan Savaşı'nı Osmanlı Devleti kaybedince köydeki Türkler İstanbul'a göç etmeye başlarlar. Hasan ve ağabeyi Hüseyin babalarına ata topraklarını bırakmayacaklarına söz verirler. Herkes göç ederken onlar köyde kalırlar. Göç hazırlıklarına başlayan köylüler

mallarını satarlar. Hasan ve Hüseyin bu mülkleri alamazlar çünkü yeni cami yaptırmışlar ve tüm varlıklarını camiye harcamışlardır. Balkanlarda başlayan çetecilik hareketleri nedeniyle hayvanlarını satan aile paralarını evlerinin altına gömerler. Hüseyin'in çiftlikte olduğu bir gün çeteciler çiftliği basarlar ve Hüseyin'i öldürürler. Bir yıl sonra seferberlik ilanıyla Hasan askere gider. Hasan cephe gerisinde çalışırken ailesinin de ne hâlde olduğunu düşünür. Bulgarlar Rumenlere yenilir, Hasan Rumenlere esir düşer. Bu arada Azize Hanım'a üzüntüden inme iner ve ölür. Bir kızı daha olan Emine yalnız kalmamak için babasının yanına gider. Birinci Dünya Savaşı'nın da bitmesiyle Emine kocasının dönüşünü beklemeye başlar. Romanya ile Bulgaristan arasında yapılan barış antlaşmasıyla Hasan evine geri döner. Emine ile evlerini tamir ederler. Hasan ölen kardeşinin karısı Meliha'ya çocuklarının payını verir. Köyde kalmak istemeyen Hasan, Con İzzet'in davetiyle Silistre Müftülüğüne başvurur. Silistre Müftüsü olunca Emine ve kızıyla birlikte Silistre'ye yerleşirler.

1.2. Olay Örgüsü Bulgaristan'da ve Türkiye'de Geçen Romanlar

Balkan Çiçekleri, Mehmet, Sen İstanbul'a Gelme, Rumeli'den Esen Yel, Toprağa Kan Düştü, Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür, Uçurum bu başlık altında ele alınacak Bulgaristan Türklerinin romanlarıdır.

1.2.1. Balkan Çiçekleri

C. Behçet Perim'in, 1938 yılında İstanbul'da Akın Basımevinde yayımlanan romanıdır. *Balkan Çiçekleri* 148 sayfa, 16 bölümden oluşur. *Balkan Çiçekleri* romanını yazar "Maceralı bir Aşkın Romanı" olarak nitelendirmiştir.

Şair, yazar ve gazeteci Mehmet Behçet Perim 1896 yılında Nevrekop'ta doğdu. Bulgaristan Türkleri davasına hizmet etti. *Ahali, Kocabalkan, Bulgaristan, Tuna Boyu, Mücadele, Altın Kalem* ve *Muallimler Mecmuası* dergilerinde çalıştı. 1927 yılında Türkiye'ye göç etti. 1965 yılında İzmir'de vefat etti (Işık 2006: 2992). Romanları: *Balkan Çiçekleri* ve *Göçmen Ahmet*'tir.

Balkan Savaşları öncesinde Makedonya bölgesinde yaşayan Demir ve Leyla'nın aşklarının esas alındığı romanda geri planda Balkan Savaşları öncesi Makedonya'da yaşayan Rumların, Bulgarların düşünceleri ve bu bölgede bulunan

Türklerin yaşantısı anlatılır. Balkan Savaşları'yla birlikte Anadolu'ya giden Demir, Anadolu'da I. Dünya Savaşı'nda Türklerin verdiği savaşı ve Ermenilerin Türklere yaptıkları eziyetleri anlatır. Mondros Mütarekesi sonrasında Makedonya Nevrokop'ta Demir'in oradaki Rumlardan ve Bulgarlardan Türklerin öcünü almasıyla son bulur.

Akıncılar Köyünde yaşayan Demirci Hasan Usta ve eşi Melek Ablanın bir oğulları olur. Hasan Usta oğluna düşmanına karşı bir ok, ülkesine karşı bereketli bir tarla olması dileğiyle "Demir" adını koyar. Demir köy okulunu bitirdikten sonra ilçedeki okula yazdırılır. Demir'in öğretmenleri, onun küçük olduğunu tek başına okulda zorlandığını söylerler. Demir'in babasına Drama'da annesiyle birlikte bir ev tutarak okula gitmesinin daha iyi olacağını Demir'in öğretmenleri söylerler. Okulların açılmasıyla annesi Melek Abla'yla beraber Demir Drama'ya gider. Demir Drama'daki okulda çok başarılı olur ve hocaları tarafından beğenilir. Hocası Amasyalı Mustafa, bir görevle Selanik'e gideceği için bir haftalığına kız okulundaki derslerine girmekle Demir'i görevlendirir. Demir ilk girdiği derste öğrencisi olan Leyla'ya sevdalanırken Leyla da Demir'e sevdalanır. İki genç birbirilerinden habersiz aşk acısı çekerler. Melek Hanım oğlunun hâlini anlayınca sevdalandığı kızla ilgili araştırma yaptırır. Leyla'nın babası, o çok küçükken ölünce annesi Emine Hanım kızıyla birlikte ağabeyinin yanına sığınır. Leyla'nın dayısı ise sırf köylü olduğu için Demir'e kız vermeyecek biridir. Demir'in aşk acısı çektiğini gören arkadaşı Mürsel, arkadaşına yardım etmek ister. Leyla'nın kapı komşusu olan ablası Hayrünnisa ile Leyla'nın ablası Fatma'nın çok iyi anlaştıklarını, dilerse mektuplaşmalarına yardımcı olabileceğini söyler. Mürsel vasıtasıyla Demir ve Leyla mektuplaşmaya başlarlar. Yaz tatilinde Demir Akıncılar köyüne geri döner. Demir'den gelen mektubu bulan Leyla'nın dayısı evlenmelerine izin vermeyeceğini söyleyerek Leyla'ya cehennem hayatı yaşatmaya başlar. Demir'in babası Hasan Usta Drama'ya giderek Demir'in öğretmeni Amasyalı Mustafa Hoca ile durumu görüşür. Mustafa Hoca Demir'in Selanik'te bir okula gitmesinin her ikisi için daha iyi olacağını söyler. Okulların açılmasıyla Demir Selanik'teki okula giderken Drama'ya da uğrayarak Mürsel'in yardımıyla Leyla'yı bir saatliğine görür. Bu görüşmede Demir ve Leyla birbirlerine ömür boyu sadık kalacaklarına yemin ederler. Demir'in Selanik'e gitmek üzere bindiği tren Serez'de durunca Nevrekop'tan arkadaşı Pavlina

ve kardeşi Nikola ile karşılaşır. Onlarla Selanik'te de görüşmeye devam eder. Pavlina, Demir'e âşık olduğunu söyler. Demir ise Leyla'yı sevdiğini söyleyerek Pavlina'yı reddeder. Balkan Savaşı'nın çıkmasıyla Demir'in babası Satofça'da şehit olur. Demir annesi Melek Hanımla önce İstanbul'a gider. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale ve Kafkasya Cephelelerinde savaşır. Anadolu'dan Kafkas Cephesi'ne giderken Maraş'ta Ermenilerin Türk halkına yaptıkları eziyetleri ve Ermeni Çetecilerinin faaliyetlerine şahit olur. Ülkesi için hem savaşır hem de konferanslar verir. Maraş'ta yaptığı konuşmasını duyan Maraş'ın Pınarbaşı Mahallesi öğretmen olarak tayini çıkan Leyla, annesiyle Demir'in yanına gider. İki âşık yeniden kavuşurlar. Ertesi gün Maraş'tan ayrılacak olan Demir ile Leyla birbirlerine veda ederler. Demir Malatya, Elazığ üzerinden giderken Dümlek sırtlarında bir vurgunla yaralanarak sahra hastanesine kaldırılır. Leyla ise hastabakıcı olarak Erzurum Hastanesi'nde hasta ve yaralı askerlere bakarken verem olur ve ölür. Leyla'nın ölüm haberini arkadaşları Demir'e verirler. Leyla'nın öldüğü haberiyle yıkılan Demir Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde İstanbul'a döner. Kendi memleketi Nevrokop'a gider. Annesini ve nice Türk'ü öldüren Pavlina'nın zorla evlendirildiği Razboynikof'u ve çetecilerini, Pavlina ile tuzak kurarak öldürürler ve kendileri de ölürler.

1.2.2. Mehmet

Ziya Yamaç'ın, 1979 yılında İstanbul'da Habora Kitabevi Yayınları arasında yayımlanan romanıdır. *Mehmet* romanı 304 sayfa ve 3 ana bölümden oluşur. Romanda ana çatışma unsuru Osmanlı Devleti'ndeki ağılık sisteminin eleştirisidir.

Ziya Yamaç Bulgaristan Silistre'de 1914 yılında doğmuştur. Ailesi, Türk milliyetçisi olduğu gerekçesiyle Türkiye'ye sürgün edilir. İstanbul Erkek Öğretmen Lisesini bitirir, ilkokul öğretmenliği yapar. Çok partili hayata geçiş döneminde 8 Eylül 1949'da arkadaşlarıyla birlikte Bulgaristan'a kaçar, Bulgaristan'da politik göçmen olarak yaşar. Gazetecilik ve çevirmenlik yapar. 23 Mayıs 1986 tarihinde Bulgaristan'da ölür (Işık 2006: 3806). Çeviriler yapmıştır. Tek telif eseri *Mehmet* adlı romanıdır.

Mehmet, 1890'lı yıllarda annesi ve dayısı Hasan'la birlikte Bulgaristan'ın Selviler köyünde yaşamaktadırlar. Selviler köyü Türkleri her gün Bulgarlar

tarafından rahatsız edilmeye başlanır. Aslında onlara eziyet eden yaşlı Bulgarlar değil de çeteci faaliyetlere karışan çocuklar ve gençlerdir. Bulgarlar ise Türkler gitsin de biz de onların arsalarına konalım diye beklemektedirler. Köyde uzun zamandır görünmeyen Galip Beyin kalfası Akif, hacı olarak köye geri döndüğünde Topal Ali'nin Osmanlı topraklarında Çorlu'da arazi bulduğunu ve isteyenlerin oraya göç edebileceklerini söyler. Köylü topraklarını ve mallarını satıp kış gelmeden göç etmeye karar verir. Göç vakti gelmesine rağmen herkes topraklarını satamamıştır. Hacı Akif, Selviler köylüsüne isterlerse topraklarının satışını kendisinin yapabileceğini ve parasını arkadan getirebileceğini söyleyerek köylüden vekâlet alır. Mehmet ve ailesi de hem evlerini hem de tarlalarını satamadıkları için kervana katılamazlar. Son anda Hacı Akif, Mehmet'e haber göndererek kendilerine göç edebilmeleri için bir çift öküz verir. Mehmet, annesi ve dayısı da son anda göç kervanına katılırlar. Göç kervanı Bulgar köylerinden geçerken Bulgarlar bu ucu bucağı görünmeyen kabileyi meraklı gözlerle izlerler. Eski Zağra, Edirne, Havza, Babaeski, Lüleburgaz, Çorlu ve Meşeler köyünden geçtikten sonra Selviler köyü için ayrılan araziye gelirler.

Yeni köylerine gelen Selviler köylüleri yeni evlerini yapmak için hep beraber çalışırlar. Herkes başını sokacağı bir göz oda yaptıktan sonra tarlaları kura çekme yöntemiyle paylaşırlar. Akif'in yeğeni Tahir, Mehmet'i kahveci yapar. Çorlu'da yerleştikleri köyün adını Dereköy koyarlar. Dereköy'ü oluşturan Selviler köylüleri buradaki hava koşullarına alışamazlar. Kış geldiğinde azıkları biten Dereköylüler saman ve bulgur alabilecekleri yerler ararlar ancak bulamazlar. Karameşe çiftliği ağası Zeki Bey onlara yardım etmez ancak Şeremet Çiftliği ağası Fevzi Ağa kendilerinin istediği saman ve bulguru verince kışı güç bela çıkarırlar. Hacı Akif Dereköy'e gelir. Köylüler, Hacı Akif'ten tarla paralarını almak için Akif'in kapısına dayanırlar. Mehmet'i evinde uzunca misafir eden Akif, Mehmet'e kızı Fatma'nın yemeklerini yedirir ve onun tarlasına değerinde fiyatını verir. Aslında, Akif kızı Fatma'yı Mehmet'e vermek ister. Baharın gelmesiyle köylüler tarlalarını eker biçerler. Hasat zamanı geldiğinde Fevzi Bey önce güzellikle köylüleri kendi tarlasında çalışmalarını için davet eder. Köylüler, kendi işlerini önce bitirmek isteyince himayesinde bulunan Arnavutları göndererek silah zoruyla köylülere kendi hasadını toplatır. Köyde kalan köylü kadınlar da zorla kendi hasatlarını yaparlar. Fevzi

Ağa'nın harmanından sıtmaya yakalanan Mehmet köye döner. Mehmet evinde dinlenirken, komşuları dul Selver'i görerek ona âşık olur. Akif Ağa Selver'le evlenen Mehmet'ten, kahveyi ve göç ederken verdiği öküzleri geri alır. Akif Ağa kızı Fatma'yı Mehmet'e veremeyince kasabadan bir ev ve bir dükkân alarak ailesiyle kasabaya taşınırken köydeki evini ve tarlasını Tahir'e bırakır. Tahir köyde ağa olur. 1897 yılında köye gelen kaymakam köydeki gençleri savaşa toplayarak götürür. Ancak Tahir askere gitmez. Dereköy erkekleri askere gidince köy ıssız kalır. Tarlaları ekmek ve hasadını yapmak kadınlara kalır. Şubat ayında Mehmet ve köyün erkekleri köye dönerler. Baharın gelmesiyle tarlalarını eken köylüler hayvanlarını otlatmak mera bulamazlar. Karalılar ve Şeremetliler köylüleriyle mera kavgası yapmaya başlarlar. Duruma çare olması için Dereköylüler, kaymakama giderler. Hükümet, tarlaları satacağını söyler. Dereköylüler, tarla parasını toplayamadıkları için tarla parasını Tahir ve köyün zenginleri öder. Ancak en çok toprağı Tahir aldığı için köylü bu defa da Tahir'e bel bağlar. Borçlarını ödemek için tarlalarının her bir zerresini işleyen köylü, işlerini daha çabuk yapmak için tarlada yatmaya başlarlar. Tarlada kalan gençlere bir gece trenden inen Meşeler köylüleri ülkede hürriyet ilan edildiğini söylerler. Hürriyetle birlikte ağaların topraklarını paylaşacakları haberi köyde hızla yayılır. Köylü borcunu ödeyemeyince Tahir de merayı ekmeye karar verir. Hasan'la beraber köye gelen Makedon, Abdülhamit'in tutuklandığını ağaların devrinin biteceğini söyler. Ancak yeni gelen hükümet ağalarla anlaşma sağlayınca köylüler yine mera sıkıntısı yaşarlar. Artık kaçacakları yer kalmayınca köylüler Çengelköy'de madende çalışmaya giderler. Köye yerleşen Romanya'dan gelen göçmenlerden dinledikleri hikâyelere aldanarak Reşit Bey'in çiftliğine baskın yapmaya karar verirler. Baskın gecesi Tahir köylüleri yalnız bırakarak jandarmalara haber verir. Baskında Mehmet, Hasan, Boya Mehmet vd. yakalanırlar.

1.2.3. Sen İstanbul'a Gelme

Ahmet Şerif Şerefli'nin, Reşat Nuri Güntekin'in *Çalılıkusu* romanından etkilenecek yazdığı romanı 2003 yılında İstanbul'da Tuna Yayınlarında yayımlanmıştır. *Sen İstanbul'a Gelme* 40 bölümden ve 329 sayfadan oluşmaktadır.

Ahmet Şerif Şerefli Bulgaristan'da Razgrat'ın Torlak köyünde 1926 yılında doğar, 2 Mart 2000'de Bursa'da ölür. İlköğrenimini ve ortaöğrenimini özel Türk

okullarında tamamlar. Gece Sanat okuluna gider, Şumen'deki Medresetü'n-Nüvvap'ta öğrenimini tamamlar. Bulgaristan'daki gazete ve dergilerde çeşitli görevlerde çalışır. Bulgaristan'da 1970-1989 yıllarında zor günler geçirir. 1989'da Türkiye'ye göç ederek Bursa'ya yerleşir (Şerefli 2000: 3). *Balkanlarda Türk Kültürü* dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapar. İyi bir eğitim alamayan yazar kendi kendini geliştirmiştir. Yazı yazmayı çok seven yazar şiir, anı, deneme, hikâye, gezi, inceleme ve roman yazmıştır. Roman: *Sen İstanbul'a Gelme*.

1973 yılında Bulgaristan'da gayrimeşru çocukların yerleştirildiği yetimhaneye bırakılan Havva'nın Türkiye'deki iki yıllık yaşantısı anlatılır. Havva'nın kendi yaşantısını günlük türünde yazdığı bir romandır. Havva'yı, Türk olduğu için Bulgarlar evlat edinmeyince yetimhane de aşçılık yapan sütanesi, evlat edinerek okumayan kızlarının yerine onu okutur ve yetiştirir. 1989'da ablalarının aileleriyle birlikte Türkiye'ye göç ederek Bursa'ya yerleşirler. Üvey ablaları Türkiye'ye alışamayınca Bulgaristan'a dönerler. Sütanesi ve Havva Bursa'da kalırlar. Havva, Balkan kültürüyle ilgili yayın yapan bir dergide çalışır, beraber göç ettikleri ressam Ahmet Ekrem'i sever. Kendinden on yaş büyük ve can borcu olan Deniz de Havva'ya âşıktır. Havva, Deniz'in evlenme teklifini reddeder ama dostluklarını devam ettirir. Ahmet Ekrem'le yemek yedikleri Bursa Öğretmenevinde Çalığışu lakaplı Bulgaristan göçmeni kadın öğretmenle karşılaşır. Havva Çalığışu'yla Bulgaristan Türklerinin yaşantıları ve yaşadıklarıyla ilgili röportaj yapar. Bulgaristan'a giden sütanesi orada rahatsızlanınca Havva Bulgaristan'a gider. Sütanesi ölür, onu Bulgaristan'a defnederek Türkiye'ye döner. Dönerken otobüste sanat tarihi öğretim görevlisi Orhan'la tanışır. Ahmet Ekrem, sanatını geliştirmek için Paris'e gidince dinlenmek için İstanbul'a Çalığışu'na gider. Çalığışu, Havva'nın kendisine benzemesi, yaşı ve ayak parmaklarından birinin olmamasından dolayı onun yetimhaneye bıraktığı kızı olduğunu anlayınca sinir krizi geçirir. Havva öz annesinin yaşadıklarını öğrenince, biyolojik annesini affeder. Ahmet Ekrem, Paris'ten dönerse de Havva'yı mutlu edemeyeceğini söyleyerek kendinden vazgeçmesini ister. Havva, iyi anlaştığı Orhan'ın kendisine evlenme teklifi etmesiyle onunla evlenir. Biyolojik ailesini de kabullenir. Orhan'la evliliğinden Müjde adında bir oğlu olur.

1.2.4. Rumeli'den Esen Yel

Ekonomist olan Osman Tunaboşlu'nun kendi ailesinin hikâyesini yazdığı *Rumeli'den Esen Yel* 2004 yılında Ankara'da Ümit Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır. Roman 275 sayfadan ve 3 ana bölümden oluşur. Eser otobiyografik romandır. Rumeli'den esen bir göç yeliyle gelen ailenin dramatik hayatları Ahmet, Hanife ve ortanca oğullarının bakış açılarıyla dile getirilmiştir.

Osman Tunaboşlu, Bulgaristan Silistre'de 1945 yılında doğar. 1951 yılında ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç eder. İlköğrenimini Çorlu'da, ortaöğrenimini Eskişehir'de tamamlar. 1962 yılında Eskişehir Lisesinden mezun olup Mülkiye'ye girer. 1966 yılında Bankalar Yeminli Murakıbu olarak göreve başlar. 1999 yılında Hazine Müsteşar yardımcılığı yapar. Ziraat Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı ve Genel Müdürlüğü yapar (Tunaboşlu 2004: 282). Türkiye Bankalar Birliği Başkanlığını da yürüten Osman Tunaboşlu 2001 yılında emekli olur. Yazarın tek romanı, ailesini ve kendi hayatını anlattığı *Rumeli'den Esen Yel*'dir.

Ahmet'in babası Afyon Emirdağ'da yaşamış ancak Bulgaristan'daki yaşantısını unutamadığı için Silistre'ye geri dönmüştür. Kıdırşık köyünün, Türkiye'de manavlık yaptığı için "Manav Osman" olarak bilinen zenginlerindedir. Annesi Kara Abdullah'ın Fatma'dır. Hanife ise o dönemde Romanya topraklarında kalan Ekincek Köyünden, Hatip Ahmet ve Zübeyde Hanım'ın kızıdır. Hanife'nin annesi okuduğu mevlitlerle ün salmış bir mevlidandır. Ahmet ile Hanife evlenirler. II. Dünya Savaşı çıkınca zorlaşan yaşam koşulları ve çocuklarını okutmak isteyen Ahmet Türkiye'ye göç etmeye karar verir. 1951 yılının Mart ayında ailecek Türkiye'ye göç ederler. Türkiye'ye değerli eşya geçirmek yasak olduğu için Ahmet üç altını ayakkabısının ökçesine yerleştirerek Türkiye'ye geçirir. Sınırdaki bir süre vatandaşlık işlemleri için beklerler. Devletin onları iskân ettirdiği Gördes'e giderler. Zorlu bir yolculuktan sonra oraya varırlar. Gördes'te yaşayamayacaklarını anladıkları için halaları Aşşegül ve Yusuf eniştelere yanına Çorlu'ya giderler. Ahmet'e orada "Muhacir Ahmet" derler. Hanife ve Ahmet bir yıl eniştelere tarla işlerinde yardım ederek geçinirler. Ancak çocuklarına iyi bir eğitim aldirmek istedikleri için kasabaya yerleşmek isterler. Ahmet kasabada bir ayakkabı tamirhanesi açar. Hanife, Aşşegül ablalarının yanında kalmak istemediğini eşine söylese de başka yere gidecek maddi

olanakları olmadığı için büyük oğulları ortaokula gidinceye kadar köyde kalırlar. Köyde, Ahmet ve Hanife'ye devlet bir ev ve tarla verir. Dayanıklı olmadığı için çıkan bir fırtınada evin bir bölümü uçar. Sürekli borçlanan Ahmet geçinemediği için İstanbul'daki fabrikalarda geçici olarak çalışır. Büyük oğulları Eskişehir'de okumaya başladığında aileyi bir araya toplamak için Eskişehir'e taşınırlar. Eskişehir'de Hanife'nin akrabalarının yanına giderler. Akrabaları her konuda aileye yardımcı olur. Ahmet'in "Muhacirlik" lakabı unutulur "Manav" olarak anılmaya başlanır. Eskişehir'de de geçim sıkıntısı çekerler. Ahmet farklı işlerde çalışsa da bir türlü maddi sıkıntısı bitmez. Büyük oğlu subay olur, ortanca oğlu Ankara'da üniversite kazanır, küçük oğlunun masrafı yoktur. Büyük oğlunun evlenmesiyle uçan kuşa borcu olan Ahmet, Almanya'ya çalışmaya gider. Ortanca oğlu iktisat fakültesini bitirdikten sonra işe başlar. Annesini kaloriferli evlerde yaşatarak çektikleri sıkıntıları unutturmaya çalışır. Ortanca oğlu, kendi ayakları üzerinde durmaya başladığında evlenerek yuvasını kurar. Almanya'da iyi kazanmaya ve oradaki yaşama alışan Ahmet, küçük oğlunu ağabeylerine bırakarak Hanife Hanım'la Almanya'da yaşar. Rahatsızlığından dolayı bir bacağı kesilen Ahmet Türkiye'ye 1980'de kesin dönüş yaparak Eskişehir'e yaptırdığı eve yerleşir. Ortanca oğlu yurt dışına çalışmaya Paris'e gittiğinde Hanife kansere yakalanır iki yıl içerisinde de vefat eder. Bir süre yalnız yaşayan Ahmet ikinci evliliğini yapar. 1990'larda Ahmet kalp krizinden ölür.

1.2.5. Toprağa Kan Düştü

Ömer Osman Erendoruk'un 2005 yılında İstanbul'da Çağrı Yayınlarında yayımlanan romanıdır. *Toprağa Kan Düştü* romanı 158 sayfa ve 18 bölümden oluşmaktadır.

Murat, İstanbul'da 1970'li yılların sonlarında komünizme körü körüne bağlı üniversite öğrencisidir. Komünist kulübüne giderek Türkiye'ye komünizmi getirmeye çalışır. Murat'ın Orhan amcası Bulgaristan'dan göç edip İstanbul'a yerleşir. Murat'ın onu istemeyerek ziyaretine gitmesiyle roman başlar. Orhan amca, sekiz yaşında ailesiyle ve köy halkıyla göç ederken Bulgar komitecileri tarafından tüm köy halkının ve ailesinin katledilişine şahit olur. Katliamdan şans eseri kurtulur. Orhan amca, Bulgaristan komünist hükümetinin çeşitli baskılarına maruz kalmış

zorla ana vatan Türkiye'ye göç edebilmiştir. Orhan amca, Murat'ın komünizmi yanlış tanıdığını fark eder. Murat'a komünizmi anlatmak için onunla birlikte Bulgaristan'a akrabalarını ziyarete giderler. Bulgar sınırında polisler, çantaları didikleyip ararken hediyeleri sardıkları gazete kâğıtlarını alırlar. Murat, daha sınırda komünizmi ne kadar yanlış anladığını fark etmeye başlar. Köylerine gelmek üzereyken Bulgar polis kuvvetleri Murat ve amcasını alarak sorguya çekerler. Bulgaristan'da gezerken sürekli takip edilirler. Gitmelerine yakın tutuklanarak ajan olmakla suçlanarak sınır dışı edilirler. Murat, Bulgaristan'da gördüklerini komünist derneğinde anlatacak olsa onu yargısız infaz edeceklerini düşünerek bir daha bu derneğe gitmez. Okuluna giderek edebiyat bölümünden mezun olur. Edebiyat öğretmenliği yapmaya başlar.

Toprağa Kan Düştü romanında Türkiye'deki komünist faaliyetlerle Bulgaristan'daki komünizm gerçeği karşılaştırılarak Türkiye için uygun olmayan bir sistem olduğu tezi işlenmiştir.

1.2.6. Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür

Ömer Osman Erendoruk'un, 2007 yılında İstanbul'da Çağrı Yayınlarından yayımlanan 217 sayfa ve 5 bölümden oluşan romanıdır. *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanın kahramanı Cemil Hoca'nın şahsında Jivkov Dönemi zulümleri ve soykırımları anlatılmaktadır. Roman, kahraman anlatıcının Cemil Hoca'nın başına gelenleri yazdığı defteri okuması çerçevesinde kurgulanmıştır.

Kahraman anlatıcının 1989 yılında Mustafa Paşa şehrinde bindiği trene Cemil Hoca son anda harap bir şekilde biner. Tren Bulgaristan-Türkiye sınırını geçtikten sonra anlatıcı Cemil Hoca'yı hastaneye yatırır. Cemil Hoca, anlatıcıya bavuluna yaptırdığı özel bölmedeki yazıları verir. Anlatıcı, yazılanları okumaya başlar.

Cemil Hoca, Kuşalan köyünde imamlık ederken camiye sığınan komünist komitacılardan Çavdar'a yardım eder. Bulgaristan'a komünizm geldiğinde Cemil Hoca'ya maaş bağlanır. Cemil Hoca, bu maaşı almak istemez ancak almaya mecbur edilince o parayı biriktirir. Biriken parayla köye bir cami yaptırır. 1950'de Türkiye Bulgaristan'dan göçmen kabul eder ancak Bulgaristan'ın Türkiye'ye gönderdiği ajanlar sebebiyle Türkiye sınırlarını kısa süre sonra kapatır. Cemil Hoca Türkiye'ye gidemez. Türkçe eğitim yasaklanır, Türk kadınlarına şalvar yerine fistan giyme

zorunluluğu getirilir. Türkiye, bir süre sonra sınırlarını yeniden açınca pasaport alamayan Cemil Hoca, Çavdar'ın yardımıyla pasaportunu alarak ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç eder. Türkiye'de akrabalarının yanına Eskişehir'e yerleşir. Ailesi bir türlü Türk vatandaşlığını alamaz. Vatandaşlık beklerken eşi vefat eder. Oğlunun üniversiteye başladığı yıl oğluna vatandaşlık verilir ancak Cemil Hoca'ya vatandaşlık verilmez. Cemil Hoca, komünist maaşı aldığı gerekçesiyle Bulgar ajanı olmakla suçlanarak Bulgaristan'a iade edilir. Kendi köyüne kız kardeşinin evine gider. Yeğeni Necip'le beraber durumuna bir çözüm arasalar da bulamazlar. Bulgar polisleri, Cemil Hoca'yı casuslukla suçlayarak cezaevine kapatırlar. Kendisine yapılan suçlamayı kabul etmeyen Cemil Hoca'ya, Bulgar polisi çeşitli işkenceler ederek Türk ajanı olduğunu itiraf ettirmeye çalışır. Hücre arkadaşı Rayko'nun yalan ifadesiyle idama mahkûm edilerek Eski Zağra cezaevine gönderilir. Necip'in açtığı temyiz davası sonrasında cezası da 20 yıl mahkûmiyete çevrilir. Oğlu Nihat, edebiyat fakültesinde öğretim görevlisi olmuştur. 1979'da sabah işe giderken komünist öğrenciler tarafından öldürülür. Cemil Hoca oğlunun ölümünü duyunca evladına kavuşma umutları yıkılır. Bu dünyada yapayalnız yaşamaya çalışır. Türkçe yasaklanarak Türkçe yayınlar toplanır. 1980'de hapisshaneden çıkar. 1985 yılında isimler değiştirilirken Belene Kampına gönderilir. Belene'de sekiz ay kaldıktan sonra tamamen Bulgar olan Vidin'in bir köyüne sürgün edilir. Vidin'de belediye başkanın yardımıyla marangozun yanında işe başlar. Başına gelenleri sorgularken dedesinin Çoban Ahmet'i öldürerek bir küp altına sahip olması aklına gelir. Bütün yaşadıklarının Çoban Ahmet'in başına gelenlerin ve dedesinin günahının cezası olduğunu anlayarak kaderine razı olur. Yanında çalıştığı marangoz Ayvaz'dan kendisine özel bir bölmesi olan bavul yapmasını isteyerek yaşadıklarını yazmaya başlar. 21 Mayıs 1989'da yazmayı bitirerek son sayfayı da bavulun gizli bölümüne koyar. Yazılanları okuyan anlatıcı Cemil Hoca'yı ziyarete hastaneye gittiğinde Cemil Hoca'nın öldüğünü öğrenir.

1.2.7. Uçurum

Ömer Osman Erendoruk'un, 2007 yılında İstanbul'da Çağrı Yayınlarında yayımlanmış romanıdır. *Uçurum* 425 sayfa ve 4 ana bölümden oluşmaktadır.

Kara Bayram Bulgaristan'ın Soğukpınar köyünde iki oğluyla birlikte yaşarken büyük oğlu Süleyman, karısı ve çocuklarıyla beraber Türkiye'ye göç eder. Kara Bayram, Türkiye sınırının kapatılmasıyla küçük oğlu Haşim ile birlikte elinde pasaportuyla Bulgaristan'da kalır. Mehmet, küçük yaşta anne ve babasını kaybettiği için onu dayısı Topal Yusuf himaye eder. Mehmet, Sofya'da Türk Dili ve Edebiyatı okuduktan sonra köylerinde öğretmenlik yapmaya başlar. O dönemde Bulgaristan'da faşizmden sonra komünizm kurulmuştur. Türklere haklar vererek onları kazanmaya çalışan Komünist Hükümet, Türkleri asimile etmek için kendine zemin hazırlar. Komünizmin oyunlarını fark eden Türk milliyetçisi Topal Yusuf'tur. Köyde topladığı göç dilekçelerini Filibe'deki Türk Konsolosluğu'na götürmek için plan yapar. Haşim, kendini ispatlamak için köyde komünizmin bekçisi Dikenbaş Vilko'ya Topal Yusuf'un gideceğini haber verir. Ancak Topal Yusuf ve Kayıkçı Murat, Vilko'nun bir anlık dalgınlığından yararlanarak onu etkisiz hâle getirirler. Topal Yusuf, Filibe'ye gider. Konsolosluktaki Ermeniler tarafından dolandırılarak dövülür. Topal Yusuf eve zor gelir ve hastalanarak ölür. Dikenbaş Vilko kendine yapılanları kabul edemediği için Haşim'den Kayıkçı Murat'ı öldürmesi karşılığında ona okulda iş verilmesini sağlayacağını söyler. Kayıkçı Murat bir gün Tuna boyunda ölü bulunur ancak onun katili bulunamaz. Haşim okulda işe başlar. Haşim, Topal Yusuf'un kızı güzel Ayşe ile evlenerek şehre yerleşir, Şöhret ve Rahim adında iki çocukları olur. Haşim, ilçede Bulgar Komünist partisine de üye olur. Mehmet, Kara Bayram'ın selden yıkılan değirmeninin tamirine yardım eder. Mehmet, Demirbaş Vilko'nun yaptığı planla öğretmenlik mesleğinden atılınca tarlalarında çalışarak geçimini sağlar. Çimen Ayşe ile evlenen Mehmet'in Bulut ve Umut adında ikiz çocukları olur. Mehmet okul arkadaşları Halim ve Ahmet'le geceleri buluşarak komünizmi eleştirdikleri şiirlerini okurlar. Kara Bayram, oğlu Haşim'den, şalvar davasından ve komünizmin maşası olduğu için utanç duyar. Mehmet'e kurulan tuzağı Kara Bayram'la birlikte çözerler. Mehmet hakkını arayamadığı gibi Kara Bayram tutuklanarak Kara Bayram'ın değirmeni tahrip edilir. Bir süre sonra oğlunun yaptıklarına dayanamayarak ölür. Mehmet yazdığı şiirleri bir kitapta toplayarak yayımlar. Türkçe eğitim yasaklandığı için Türkçe öğretmeni Halim ve Ahmet işlerinden olurlar. Halim'in çalışmaya gittiği Sofya'dan ölüsü gelir. Haşim, Mehmet'i tutuklatıp onun sırlarını öğrenmesi için Şakir Padak'ı gizlice görevlendirir.

Şakir'in, Mehmet'in yazdığı kitapları anlatan raporu sunmasıyla Mehmet tutuklanarak Eski Zağra'ya beş yıl hapse gönderilir. Güzel Ayşe şehre taşındıktan sonra Haşim karısı ve çocuklarıyla ilgilenmez. Ayşe de Haşim'den boşanarak köye döner. Ayşe'yi görmeye köye gelen çocuklar annelerini evde bulamazlar ve evde uyuyakalırlar. Haşim, Ayşe'den intikam almak için Ayşe'nin evini, çocukların orada uyuduğundan habersiz, ateşe verir. Güzel Ayşe de aynı gün çocuklarını görmek için şehre gitmiş ama çocukların köye gittiklerini öğrenince sevinçle evine döndüğünde evini yanar görür. Çocukların da içerde olduğunu öğrenince akli dengesini kaybeder, bir süre sonra da vefat eder. Haşim ise çocuklarını yaktığını öğrenince arabasını dereye sürerek intihar eder. Mehmet, hapisten çıktıktan sonra karısını ve Umut'u turist pasaportuyla Türkiye'ye gönderir. 1984-1985 olaylarında Mehmet tutuklanarak Belene Kampına gönderilir. İki yıl kampta kaldıktan sonra Tuna boyuna sürgüne gönderilir. Sürgünde üç yıl kaldıktan sonra eline tutuşturulan bir pasaportla, oğlu Bulut'la beraber Türkiye'ye sürgün edilir. Türkiye'de Bursa'ya karısının yanına gider. Bir süre kendisine hoş geldin ziyaretine gelen Türkiye'deki akrabalarıyla görüşür. Bulgaristan'da hapisteyken zihnine yazdığı eserleri kaleme alıp onları yayımlamak ister. Bursa'da, İstanbul'da çalmadık yayınevi kapısı bırakmaz ancak eserlerini yayımlatacak bir yayıncı bulamaz. En sonunda bir yayıneviyle anlaşarak kitaplarını yayımlatır. Yaşadıklarına dayanamayarak yüreği tükenerek ölür.

1.3. Olay Örgüsü Türkiye'de Geçen Romanlar

Şehit Evlatları, Göçmen Ahmet, Dursun'umun Dursun'u, Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de, Söylenmemiş Sözler, Aşk, Hayat ve Arayış, Ömrümün Dört Mevsimi bu başlık altında ele alınacak romanlardır.

1.3.1. Şehit Evlatları

Bulgaristan Türklerinin ilk romanı Edhem Ruhi Balkanlı'nın *Şehit Evlatları* adlı romanıdır. Roman 1913 yılında Bulgaristan'ın Filibe şehrinde yayımlanmıştır. *Şehit Evlatları* Arap alfabesiyle yazılmıştır ve 24 sayfadan oluşur. Hacim olarak bakıldığında roman sayılabilecek büyüklükte değildir. Yazar Edhem Ruhi Balkanlı eserin başında "İfade-i Tabi" bölümünde eserinin millî bir roman olduğunu şöyle ifade eder:

“Romancılık, sanat-ı edebiyenin nafile ve müfid sınıfıdır. Müterakki ve medeni milletlerin terbiye-i fikrîye ve ruhiyesini izhar eyleyen esbab ve müessirat-ı marifetin en muallakisi millî romanlardır. Millet duygularının sebebi inşirah ü intibahı bunlardır..” (Balkanlı 1913: 3)

Yazar, eserini roman olarak nitelendirdiği için *Şehit Evlatları* romanı Bulgaristan Türklerinin ilk yerli ve millî romanı sayılır. Bulgaristan Türkleri edebiyatı araştırmalarında eser roman olarak nitelendirilmiştir. İslam Beytullah Erdi eseri roman kabul eder: “*Bulgaristan Türk Romanında Türk Dünyası*” adlı makalesinde “...*Ethem Ruhi Balkanlı ‘Şehit Evlatları’ gibi romanlarıyla Bulgaristan Türklerinin millî ruhunu, sosyal durumunu dile getirmişlerdir.*” (Erdi 1999: 66). Aynı ifade Meral Mert’in hazırlamış olduğu “*Çağdaş Bulgaristan Türklerinin Analitik Bibliyografyası*” adlı tezinde *Şehit Evlatları* roman olarak kabul edilir.

“*Türkiye’ye göç eden Ali Haydar Taner ‘Beyaz Zambaklar Memleketinde’, Mehmet Behçet Perim ‘Göçmen Kehmet’, Ali Kemal ‘Alev ve Kül’, Ethem Ruhi Balkanlı ‘Şehit Evlatları’ gibi romanlarıyla Bulgaristan Türklerinin millî ruhunu, sosyal durumunu dile getirmişlerdir.*”¹ (Mert 2007: 13).

Ancak eser gerek hacim olarak gerek içerisindeki olaylar bakımından romandan ziyade uzun hikâye olarak nitelendirilebilir.

Gazeteci, yazar ve siyasetçi Edhem Ruhi Balkanlı 1873’te İstanbul’da doğar. Kuleli Askerî İdadisinden sonra Askerî Tıbbiye okuluna başlar. Jön Türk hareketiyle yaptığı faaliyetler nedeniyle tutuklanarak Trablusgarp’a sürgün edilir. İttihat ve Terakki subaylarının yardımlarıyla Paris’e kaçar. 1904 yılında Bulgaristan Komiser kâtipliğine atanır. Bir süre sonra bu görevinden istifa ederek Bulgaristan’da o dönemdeki Türk kültür merkezi olan Filibe’ye yerleşir. Filibe’de *Rumeli Telgrafları*, *Rumeli* ve *Balkan* gazetelerini çıkarır. Balkan Savaşları sırasında dokuz ay hapsedilir. Kurulan Bulgaristan Millet Meclisi’nde milletvekilliği yapar. Bulgaristan’daki Türk halkının yılmaz savunucusu olduğu için Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1920’de vatana ihanet suçlamasıyla tutuklanmasına karar verildiği için Türkiye’ye kaçar. Türkiye’de hukuk tahsilini tamamlayarak avukatlık yapar.

¹ Ali Haydar Taner’in *Beyaz Zambaklar Memleketinde* eseri Grigori Petrof’un eserinin Türkçeye çevirisidir. Eser, tercüme olduğu ve roman olmadığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir.

1947’de “Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi”ni kurar. 1949’da İstanbul’da vefat eder. Romanı: *Şehit Evlatları* (1913).

Osmanlı Yunan Savaşı’na katılan Yüzbaşı Hayri Bey’in şehit haberi, Kurban Bayramı’ndan iki gün önce evine gelir. Sabiha Hanım çocukları Atıf ve Enver’i yetimliklerini hissettirmemek için onları teselli eder. Atıf ve Enver’i komşu çocuklarıyla beraber bayram alanına gönderir. Eşinin acısına dayanamazken çocuklarının yetimliği ile daha da bedbaht olan kadın feryat ederek bayılır. Komşu kadınlar Sabiha Hanım’ın sesine koştuklarında onu baygın hâlde yerde bulurlar. Ona yardımcı olmaya çalışsalar da ellerinden bir şey gelmez. Annesini hasta halde görmemeleri için çocuklarla ilgilenme görevi komşu Fahri Bey’e verilir. Bayram alanından dönen Atıf ve Enver’le o akşam Fahri Bey ilgilenir. Kurban Bayramı’nın birinci günü akşamı Sabiha Hanım vefat eder. Babadan yetim kalan çocuklar anneden de öksüz kalırlar. Sabiha Hanım’ın cenazesi komşular tarafından kaldırılır. Çocuklara Fahri Bey ve tüm komşular sahip çıksalar da Atıf ile Enver’e yetim ve öksüzlüklerini unutturamazlar. Fahri Bey, Atıf ve Enver’i okul zamanları geldiğinde Kuleli Askerî İdadisine götürür. Kuleli Askerî İdadisindeki nutukla eser son bulur.

1.3.2. Göçmen Ahmet

Mehmet Behçet Perim’in, 1939 yılında Afyon’da yayımlanan romanıdır. İlk baskısı 56 sayfadır. Bu çalışmada incelenen ikinci baskısı 1955 yılında Afyon’da İkaz Basımevinde yayımlanmıştır. Roman 84 sayfa ve 9 bölümden oluşmaktadır. *Göçmen Ahmet* romanını Mehmet Behçet Perim “Millî Roman” olarak nitelendirir.

İsmail Korkut, öğretmen olarak atandığı köye kahraman anlatıcı olan öğretmeni davet eder. Öğrencisi İsmail Korkut’un davetiyle Tekirdağ’ın Barbaros köyüne giden kahraman anlatıcı köye ulaştığında bir otelde kalır. Öğrencisi İsmail Korkut, ona Hasibe Hanım’ın evini kiralar ve onu oraya yerleştirir. Köyde bulunan Mecnun Ahmet anlatıcının ilgisini çeker. Anlatıcı, Mecnun Ahmet’le tanışır. Mecnun Ahmet’le kitaplardan konuşurlar. Anlatıcı Mecnun Ahmet’in deli olmadığını görür ve ona neden deli dediklerini sorar. Mecnun Ahmet hayat hikâyesini anlatır.

Göçmen Ahmet, annesinin ölümünden sonra Edirne’ye döner, Maarif müdürlüğü tarafından Pravadi köyüne öğretmen olarak atanır. Babasının arkadaşı Akıncı Mustafa da merasızlık yüzünden Hüseyinpinar köyünden karısının köyü

Pravadi'ye yerleşmiştir. Göçmen Ahmet'i henüz tamamlanmamış olan öğretmenevinde bırakmak istemediği için kendi evinde misafir eder. Göçmen Ahmet'in hastalandığı bir gece Akıncı Mustafa'nın kızı Ulviye, Göçmen Ahmet'in evine giderek ona bakar. O gece birbirilerine evlenmek için söz verirler. Ulviye'nin annesi kızını, toprakların bölünmemesi için kardeşinin oğluna vermek ister ve bu evliliğe karşı çıkar. Akıncı Mustafa'nın kızı ve damadı da Ulviye ile Recep'in evliliğine karşı çıksa da Ulviye'nin annesi kızını kardeşinin oğlu Recep'le evlenmesi için planlar yapar. Göçmen Ahmet yazın babasından kalan Doryan'daki mülklerini satmak için Doryan'a gittiğinde kalp krizi geçiren Akıncı Mustafa ölür. Annesi, Ulviye'yi kardeşinin oğlu Recep'e nikâhlar. Göçmen Ahmet Pravadi'ye döndüğünde bütün olanı biteni öğrenir. Ulviye'yi kaçırmanın öğretmenlik mesleğine yakışmayacağını düşünen Göçmen Ahmet köyden gider. Amasya'da Namık Kemal İlkokulunda başöğretmenlik yapan Göçmen Ahmet aşk acısıyla Ulviye'yi düşünmekten kendini alamaz. Tekirdağ'ın Barbaros köyüne giderek oraya yerleşir. Öğretmenliği de bırakır. Kahraman anlatıcı oğlunun rahatsızlığı nedeniyle Edirne'ye gider. Edirne'den dönüşünde Mecnun Ahmet ağır hastadır. Kendisini İstanbul'a hastaneye götürmeyi teklif etse de Ahmet Gültekin bunu kabul etmez. Anlatıcı Edirne'ye gitmeden önce beraber yedikleri bir yemekte neden yemek yemediğini sorduğunda “*O da artık yemiyor ki...*” (Perim 1959: 82) dediğini hatırlayarak Ulviye'den haber aldığını anlar. Anlatıcı Edirne'deyken Ahmet Pravadi'den aldığı haberle Ulviye'nin evlenmeden öldüğünü öğrenir. Göçmen Ahmet ölünce baş yastığının altından Ulviye'nin ölünce yüzüne örttükleri mendili, onun bir demet saçını ve Ahmet Gültekin'in Barbaros köyüne bağışladığı 10000 liralık çeki bulurlar. Göçmen Ahmet'in yanında kaldığı Fatma teyzenin de Ulviye'nin halası olduğunu öğrenirler.

1.3.3. Dursun'umun Dursun'u:

Rahmiye Altınok'un, 1974 yılında Ankara'da Sam Yayınlarından yayımlanan romanıdır. *Dursun'umun Dursun'u* 223 sayfa ve 19 bölümden oluşmaktadır.

Anadolu'da Budaközü Çayı kenarında kurulmuş bir köyde yaşamakta olan güzeller güzeli Esmâ Kızı, köyün en yakışıklı delikanlısı Kahraman Hasan'a verirler. Birbirilerini hiç görmeden evlenen Esmâ Gelin ile Hasan birbirilerine âşık

olurlar. Mutlu mesut yaşarlar. Dört tane çocukları olur: Kahraman, Aslan, Sümbül ve Zöhre. Köylerinde mutlu yaşayan aile, bahçe işleri ve hayvan işleriyle uğraşırlar. Zöhre iki yaşındayken köyde yayılan kızamık salgınına yakalanarak ölür. Zöhre'den sonra diğer çocukları da kızamıktan ölür. Hayata küsen Esmâ Gelin'i, komşuları Satı Gelin konuşarak kendine getirir. Esmâ Gelin ve Kahraman Hasan yazın rızıklarını kazanmak için tarlalarında çalışırlar. Bahara hamile kalan Esmâ Gelin'e, kaynanası Güllü Bacı gözü gibi bakar. Hasan Budaközü Çayı'nın seline kapılarak ölür. Hasan'ın ölümüyle bir daha yıkılan Esmâ Gelin'i, yine Satı Gelin karnındaki bebeği için yaşaması gerektiğini söyleyerek hayata bağlar. Esmâ Gelin'in bir oğlu dünyaya gelir. Oğlunun adını kayınvalidesiyle beraber "Dursun" koyarlar. Esmâ Gelin Dursun'dan kardeşlerinin canını alan kızamığa ve babasının canını alan sele çare bulması için her gün kardeşlerinin ve babasının hikâyelerini anlatarak büyütür. Dursun büyür on beş yaşına gelir. Dursun'u köyün en güzel kızı Elmas Kız'la evlendirirler. Dursun evlendikten bir yıl sonra köye seferberlik emri gelir. Dursun seferberlikle Çanakkale Cephesi'ne gider. Çanakkale Savaşı'nda şehit olur. Şehit haberi geldiğinde Esmâ Bacı ve Elmas Gelin yıkılırlar. Dursun'un oğluna da "Dursun" adını verirler. Dursun'un Dursun'u sulh ilan edildikten sonra köyde açılan okulda okurken Esmâ Bacı da ölür. Köydeki okulu bitirdiğinde okumak isteyen Dursun'u Elmas Bacı Ankara'ya götürür. Doktor olan Dursun'un Dursun'u kasabaya doktor olarak atanır. Babasının kardeşlerini öldüren kızamıkla savaşır. Hasan'ı öldüren Budaközü Çayı'nın kenarına dikilen ağaçlar da büyüyerek seli önler.

1.3.4. Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de:

Rahmiye Altınok'un, 2005 yılında Ankara'da Sal Yayınlarından yayımladığı romanıdır. *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* 251 sayfa ve 24 bölümden oluşmaktadır. Roman, *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanın devamıdır.

Göçmen Çocuğu Asene ve ailesi 1938 sonbaharında Nazim Vapuru'yla Türkiye'ye gelirler. İstanbul'da Tuzla Limanı'na yanaşan gemiyi büyük bir coşkuyla Türkiyeliler karşılar. Tuzla'daki misafirhanede birkaç gün kaldıktan sonra Haydarpaşa Garı'ndan bindikleri bir trenle Anadolu'ya yönelirler. Anadolu'da Çorum ili Sungurlu ilçesine bağlı Çerikli İstasyonu'nda trenden inerek Günyüzü Köyüne doğru gitmek üzere Zekeriya Efendi ve Kerim Ağa aileleriyle beraber aynı

kağnyaya binerler. Kendilerini karşılayan köylüleri onlara büyük bir hürmet ve sevgi gösterirler. Köylüleri, Asene ve ailesini köy odasına yerleştirirler. Devlet muhacir ailelerine tarla, bir çift öküz ve pulluk verir. Köylüleri muhacirlere yardım etmek için ellerinde ne varsa muhacir aileye taşırlar. Zekeriya Efendi köye imam olur. Asene, köyde yalnızlıktan sıkılırken arkadaşı Ayşe ona bir koyun hediye eder. Asene, koyunu ve Ayşe ile oyun oynamak için harman yerine gider. Asene harman yerine gitmek için babasından izin ister ancak babası atlarını otlatmaya götürmesi şartıyla ona izin verir. Asene attan korksa da harman yerindeki İramazan ona ata binmeyi öğretir. At üzerinde ustalaşan Asene, ailesine ve Kerim Ağa ailesine nasıl ata bindiğini göstermek üzere onları harman yerine davet eder. Harman yerinde Teslime, köyün en iyi cirit oyuncusu Şahan ile tanışır. Şahan ile Teslime birbirilerine sevdalanırlar ve evlenmeye karar verirler. Köyde Aslan ve Durna'nın düğününden sonra düğünlerini yapmaya karar verirler. Tüm köylü Atatürk'ün ölüm haberiyle sarsılır. Köy yas havasına bürünür. Aslan ile Durna'nın düğünü kırk gün sonraya ertelenince Teslime ve Şahan'ın da düğünü ertelenir. Köyde düğünler de yapılmıca kış bastırır. Baharla köy yeniden canlanır. Tarlaları imam hakkı olarak sürülen Zekeriya Efendi 1939 yılının Eylül ayında ailesiyle birlikte kızlarını okutmak için ilçeye göç eder.

1.3.5. Söylenmemiş Sözler

Ramis Çınar'ın, ilk romanı olan *Söylenmemiş Sözler* 2009 yılında İstanbul'da Sepya Yayıncılık tarafından yayımlanır. Roman 192 sayfa, 32 bölümden oluşur.

Reklam yazarı olan Sezgin'in Çorlu Lisesindeki ilk aşkı Meltem'i yıllar sonra görmesiyle Sezgin'in geçmişiyle bu günü arasındaki iç çatışmasını konu alır. Çorlu Lisesinde Üniversite sınavına hazırlanan Sezgin Meltem'i ilk gördüğü anda ona âşık olur. Aynı okulda olduklarını anlayınca arkadaşı Erkan ve Sema'nın yardımlarıyla Meltem'le çıkmaya başlar. Meltem'in bir ilişkisinin yeni bitmiş olması ve Sezgin'in o dönemde kendine güvenin tam olmaması sebebiyle ilişkileri, Sezgin'in üniversite sınavına girmesinden önce biter. Eskişehir Üniversitesi'nde İletişim Sanatları okur. Sezgin üniversitede de Meltem'i unutamaz. Üniversitede farklı sevgilileri olan Sezgin'in kendine olan güveni de oluşmaya başlar. Üniversite bittikten sonra Şırnak'ta kısa dönem askerlik yapar. Şırnak'tan döndükten sonra çalışmak için

girdiği fabrikada karısı Sevim’le tanışarak evlenir. Bir süre sonra İstanbul’da bir reklam ajansında metin yazarlığına başlayınca karısı Sevim’in üniversiteyi okumasına destek olur. Evliliklerinin yedinci yılında ve Meltem’le ayrıldıktan 15 yıl sonra Meltem’le tesadüfen karşılaşmasıyla Meltem’in kendisinden neden ayrıldığını ve Meltem’in hayatını merak eder. Önce Meltem’i takip eder. Kendinden emin olunca onunla görüşür. Meltem, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuş üniversitede tanıdığı makine mühendisiyle evlenmiş bu evlilikten bir oğlu olmuştur. Ancak Meltem evliliğinde mutlu değildir. Sezgin’i kendine güveni olmadığı için terk ettiğini söyler. Ancak yıllar sonra kendini hatırlamasını ve görüşmelerini onun kendisini ne kadar sevdiğini gösterdiğini ifade eder. Bu görüşmelerden sonra Sezgin karısını ne kadar sevdiğini ve karısının kendi için ne kadar değerli olduğunu anlar. Sezgin için Meltem lise yıllarında âşık olduğu sarışın olarak kalır.

1.3.6. Aşk, Hayat ve Arayış

Ramis Çınar’ın, 2014 yılında İstanbul’da Parafiks Yayınevinde yayımlanan *Aşk, Hayat ve Arayış* romanı 17 bölüm, 359 sayfadan oluşmaktadır. Ramis Çınar, romanın sonunda “Kitabın Yazılış Hikâyesi”nde eseri üniversite yıllarında “Hayatın anlamı nedir?” sorusunu sorgularken yazdığını belirtir. Üniversite yıllarında 3 yıl 8 ay süren bir çalışmayla 2004 yılında tamamladığı romanını yıllar sonra kelime yanlışlarının düzelterek 2014’te yayımladığını anlatır (Çınar 2014: 360-362).

1970 yılında lise birinci sınıfta henüz kendinin farkına varan Mustafa’nın derslerini verip lise ikinci sınıfa geçme kaygısıyla eser başlar. Annesi Meliha ile babası Fikret, Mustafa çok küçük yaşta ayrırlar. Babası, Avustralya’ya gittikten sonra Mustafa’yı ve karısını bir daha aramaz. Meliha, kocasından ayrıldıktan bir yıl sonra kalp rahatsızlığından vefat edince Mustafa’ya Seyranbağ’daki Niyazi dedesi bakar. İlkokulu köyde okuduktan sonra Edirne’deki Emine teyzesi ve Necat eniştesinin yanında kalmaya başlar. Teyzesinin kızları üniversite okumak için evden ayrıldıkları için teyzesi ve eniştesi ona kendi evlatları gibi bakarlar. Lise birinci sınıfı geçtiği yaz tatilinde köyde gördüğü Ayla’ya âşık olur. Ayla bir yıl sonra Mustafa’nın okuduğu Edirne Lisesi’ne başlar. Mustafa, Ayla’ya onu sevdiğini ve birlikte olmak istediğini söyler. Ancak Ayla, Mustafa’nın

teklifini kabul etmez. Emine teyzesinin büyük kızı Nursel'in nişanlısıyla tanıştıktan sonra hukuk okumaya karar veren Mustafa, lise son sınıfta hukuk okumak için üniversite sınavlarına hazırlanır. İstanbul'da Hukuk Fakültesi kazanır. Üniversite kaydını eniştesi Necat ile yaparak İstanbul'da siyasetin etkili olmadığı bir yurda yerleşir. 1972 yılında üniversiteye başladığında üniversitede solcular, sağcılar ve ülkücüler olmak üzere üç siyasi grup vardır. Bu üç siyasi gruba da eşit mesafede kalan Mustafa kendini siyasete yakın bulmaz. Üniversite birinci sınıfta tanıştığı Mehtap'la sevgili olurlar. Mehtap onu sebepsiz yere terk edince Mustafa çok üzülür. Birinci sınıf derslerini vererek yaz tatili için dedesinin yanına gider. Yaz tatilini Niyazi dedesinin yanında Seyranbağı'nda çocukluk arkadaşları Bilal ve İsmail ile geçirirken getirdiği kitapları da okuyarak kendini keşfetmeye çalışır. Üniversite ikinci sınıfta, Mehtap'tan tamamen umudunu keserek kendini derslerine verir. Yurttaki oda arkadaşları değişmiştir. Yurdunda ve üniversitesinde sol grup ile ülkücü grubun arası gittikçe gerilmiştir. Mustafa'ya solcu ve ülkücü gruplardan kendilerine katılmaları için ayrı ayrı teklif gelir. Tüm teklifleri reddederek bütün siyasi gruplara eşit mesafede kalır. Çünkü Mustafa'nın hata yapmaya hakkı yoktur, onun arkasında anne ve babası yoktur. İkinci sınıfın ikinci döneminde Niyazi dedesini de kaybeder. Artık hayatta tek başınadır. Emine teyzesi ve Necat eniştesi kendilerinin yanında kalmasını isteseler de hayatı tek başına göğüslemeyi tercih eder. Lise arkadaşı Hasan'dan aldığı numarayla Ayla'ya telefon eder. Ayla ve Mustafa telefonda görüşmeye başlar. İkinci yılını da başarıyla bitiren Mustafa Edirne'ye dönerken bindiği trende geleceğe umutla bakmaya başlar.

1.3.7. Ömrümün Dört Mevsimi

Ramis Çınar'ın, dördüncü romanı olan *Ömrümün Dört Mevsimi* 2016 yılında İstanbul'da Postiga Yayınlarından yayımlanır. Roman 398 sayfa, 15 bölümden oluşur. Ramis Çınar'ın *Söylenmemiş Sözler; Aşk, Hayat ve Arayış* romanları gibi aşk romanıdır.

Tekirdağ'ın Çiftlikönü'nde dünyaya gelen Osman'ın ailesi maddi zorluklar içinde yaşarlar. Osman küçük yaşta babasını bir trafik kazasında kaybedince annesiyle beraber Tekirdağ'da yaşayan dayısının yanında yaşamaya başlarlar. Annesi Osman'ı bırakarak başka biriyle evlenince dayısının himayesinde yaşamaya başlar.

Dayısının üç kızı baba sözünü dinlemeyerek kocaya kaçınca dayısı Osman'ı kendi evladı gibi büyütür. Osman boş zamanlarında dayısının kahvesinde çalışır. Dayısı da Osman'ı liseye kadar okutur. Lise birinci sınıfta bir akşam sahilde gezerken ailesiyle dolaşan Bahar'ı görerek ona âşık olur. Bahar'ın babası Ankara'da başhekimlik yapar. Bahar varlıklı bir ailenin kızıdır. 1965 yaz tatilinde babaannesini ziyarete gelen Bahar'la tanışır. Bahar'la beraberliği Bahar'ın ailesinin ilişkilerini öğrenmeleriyle biter. Osman, ilkokul öğretmenin de yönlendirmesiyle Harbiye'ye girerek Ankara'da okumaya başlar. Bahar'la aynı şehirde olunca onunla yeniden görüşmeye başlarlar. Ancak babasının öğrenmesiyle beraberlikleri yine biter. Harbiye'den mezun olduğunda millî piyangodan büyük ikramiye kazansa da askerlik mesleğine devam etmeye karar vererek ilk görev yeri olan Erzincan'a gider. Erzincan'da Bahar'la mektuplaşmaya başlarlar ancak bir süre sonra Bahar Osman'a bir mektup yazarak Osman'dan ayrılır. Osman askeriyeden istifa edip İstanbul'a yerleşebileceğini söylemek için Bahar'ın okuduğu Eczacılık Fakültesi'ne gittiğinde Bahar'ı sevgilisiyle görür. Bahar'dan umudunu kesip Erzincan'a geri döner. Kurban Bayramı için gittiği Tekirdağ'da komşu kızı Neşe ile tanışır. Neşe'yle bir süre mektuplaştıktan sonra evlenirler. Konya'nın Karapınar ilçesine tayini çıkan Osman Neşe'yle birlikte Karapınar'a yerleşir. Neşe ile mutlu bir evliliği olsa da Bahar'ı unutamaz. Osman'ın tayini İstanbul Maltepe'ye çıkar. Neşe'nin ailesinin sokağına taşınan Bahar'ı görünce eski aşkı Osman'da yeniden canlanır. Neşe'yle kötü giden evliliğini sonlandırmak istediğini Neşe ve ailesine söyleyerek ondan ayrı yaşamaya başlar. Bahar'ın peşinden giderek onu kendisiyle birlikte olmaya ikna eder. Bahar'a evlenme teklif edeceği sırada Neşe, Bahar'ı öğrenir. Bahar'a giderek mutlu bir evliliği olduğunu hatta bebek beklediklerini söyleyerek eşi Osman'dan ayrılmasını söyler. Bahar, Osman'dan ayrılarak önce İngiltere'ye sonra anne tarafı akrabalarının olduğu Bursa'ya giderek bir eczane açar. Bursa'da tanıştığı biriyle evlenerek Gizem adında bir kızı olur. Osman'ın tayini Balıkesir Burhaniye'ye çıktıktan sonra Neşe ile yeniden barışarak birlikte yaşamaya başlarlar. Gökhan adında bir oğulları olunca Osman evladının sevinciyle yuvasına yeniden bağlanır. Tayinin Kıbrıs'a çıkmasıyla Kıbrıs'a yerleşirler. Düzelen evlilikleri de Neşe'nin vurdumduymazlığı ile yeniden bozulmaya başlar. Bir yaz tatilinde Neşe'nin Bahar'a bebek beklediklerini söyleyerek aralarından çekilmesini istediğini öğrenince Neşe'den kesin bir şekilde

ayrılır. 1982 yılında sivil hayata geçen Osman çocukluk arkadaşının da tavsiyesiyle deri dükkânı açar. İşlerinin iyi gittiği bir sırada İstanbul'da tanıştığı Halit'le birlikte yaptığı Rusya seyahati sırasında tanıştığı Rus Valentina ile evlense de üç ay sonra ondan da boşanır. Üçüncü evliliğini kendinden 17 yaş küçük müşterisi Melahat'la yapar. Nisan adlı bir kızı olur. Melahat'le de geçinemediği için kısa bir süre sonra ayrılırlar. 2001 yılı devalüasyonunda iflas eder. Çorlu Huzurevine yerleşir. Bahar'ın ablası İlknur'dan ilk aşkı Bahar'ın eşinden boşandığını öğrenir. Ancak Bahar Osman'la görüşmeyi kabul etmez. İş arkadaşı Halit'in ölmesiyle oğlu Hakan'ın daveti üzerine İstanbul'daki babası Halit'in deri dükkânının başına geçer. İstanbul'da işlerini yola koyunca Bahar'la görüşmek için ablası İlknur'dan yardım ister. Bahar hem yaşlandığı hem de hasta olduğu için başta kabul etmez. Ablası İlknur'un yardımıyla Bahar'ın hastalığı sırasında ona destek olmaya başlar. Bahar hastalığını atlatınca Osman ilk aşkı Bahar'la evlenir.

2. BÖLÜM

TEMATİK İNCELEME

2.1. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Türklük Teması

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar Bulgaristan Türklerinin romanlarında, Türklük bilinci ve Türklük kavramı hakkında farklı yaklaşımlar vardır. Yazarlar Türklük kavramına karşı olumlu tutum sergilerler. Bulgaristan'da yaşayan Türk yazarlar, yazdıkları eserlerde kendi hayatlarını yahut tanık oldukları olayları konu edindikleri için romanlarını Bulgaristan'da Türk olma ya da Türkiye'de Bulgaristan Türkü olma noktasından romanlarını kurgulamışlardır. 1877'den sonra Osmanlı Devleti'nden ayrılan Bulgaristan içinde yaşayan Türkler sadece Türk oldukları için farklı zorluklar yaşamışlar bu yaşantılarını anlatma ihtiyacı duymuşlardır. Bu nedenle yazarlar kurdukları kurmaca dünya içinde Türklük bilincini romanlarında işlemişlerdir. Bulgaristan Türklerinde Türklük bilinci en çok 1944-1989 Komünist Dönem'i anlatan eserlerde görülür. Bu romanların çoğunda birinci ve ikinci derecedeki kişiler Türklük bilincine sahiptirler. 1990 sonrası vaka zamanı olarak ele alan romanlar ve Türkiye'de yazılan romanlarda ise Türklük bilinci örtük anlatımla okuyucuya hissettirilir.

Edhem Ruhi Balkanlı'nın 1913 yılında yayımlanan *Şehit Evlatları* Bulgaristan Türklerinin ilk romanıdır. Edhem Ruhi Balkanlı'nın, "millî roman" olarak nitelediği eserindeki "millî" kelimesiyle "Türk milleti" kastedilmiştir. Yazar, eserin ön sözünde millî romanı açıklar:

"Romancılık, sanat-ı edibiyenin nafi ve müfid sınıfıdır. Müterakki ve medeni milletlerin terbiye-i fikriye ve ruhiyesini izhar eyleyen esbab-ı müessirat-ı marifetin en muallakisi millî romanlardır. Millet duygularının sebep-i inşirah ü intibahı bunlardır..."

Tarih-i asrın seylleri inkıraz çamurları içinde boğmağa çalıştığı zavallı Türk ve İslam milletini hayatımdan aziz milletimi öteden beri mahrumu gördüğüm yüz binlerle en'am-ı hayatiye arasında ni'met mu'arifin şu kısım bülend ihtiyacatından da beri görmek, cümle ızdırabatımın mahmüllerindedir." (Balkanlı 1913: 4).

Eserde doğrudan Türk kelimesi geçmemekte, Türklük “millet” kelimesiyle ifade edilmektedir. Enver ve Atıf’ın komşu amcaları Fahri Bey’in, onları götürdüğü Çengelköy Kuleli Askerî İdadisindeki komutanın verdiği nutukta “millet” kelimesiyle Türklük kastedilir: “*Milletlerin edvar-ı zaferlerinde, tarih hezimetlerindeki sahaif-i ibret-nişan içinde de tarihin en mukaddes ve muazzam amelleri...*” (Balkanlı 1913: 24) ifadesinde Türk milletinin yapmış olduğu zaferler ve tarih sahnesindeki önemi anlatılmaya çalışılır.

C. Behçet Perim’in *Balkan Çiçekleri* romanında, Akıncılar köyünde, Demir’in babası oğlu Demir’e sünnet düğünü yapacağı zaman sünnet çocuklarına alınacak kıyafetleri Türk mağazasından alır (Perim 1938: 11). Ayrıca babasının, Demir’i Türk okullarına göndermesi ve Türkçe eğitim almasını sağlaması Türklük bilincinin göstergesidir. Eserdeki, “*Türk çocuğu çadırda doğar, savaşta ölür...’ öz sözünü yasa olarak ezberlemenin her türk genci için şeref ve namus borcu olduğunu söyleyen Demir...*” (Perim 1938: 114) ifadesiyle Türk gençliğindeki Türklük bilincini göstermektedir.

Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin ilk kitabı *İlk Gözağrısı* romanı, 1900-1925 yıllarında, Rusçuk ilinin Bulgar ve Türklerden oluşan bir köyünde geçmektedir. Yazar Bulgaristan’daki köylerin etnik yapısını vurgulayarak Türklük bilincinin köyde yaşayan nüfusun bile farkında olduğu bir zeminde romanı kurgulamıştır. Roman kahramanı Pehlivanağa, Osmanlı Rus Harbi’ne kadar köyün muhtarlığını yapmıştır. Harpten sonra yerine muhtar olan Bulgar İliya’ya yardım eder ve ikilinin dostlukları devam eder. Pehlivanağa’nın ikinci oğlu Hafız Nafiz’in de Bulgar olan Simo ile derin bir dostluğu vardır. Romanda kişiler Bulgar ve Türk olarak sınıflandırılır. Türkler ve Bulgarların iyi geçindikleri kurgusal bir ortamın oluşturulduğu bu romanda Türklük vurgusu “Türksünüz” örtük anlatımıyla okuyucuya hissettirilmiştir.

Sabri Tata’nın *Tuna’nın Peri Güzeli* romanında Vladika’yla Canoğlu konuşurlarken Bulgar kızlarının Türk gençleri karşısında Bulgarlıklarını unuttuklarını Vladika şöyle dile getirir: “*Dünya güzeli kızlarımız, sırmalı kaftanlı Türk gençlerini gördüler mi, kimliklerini unutuveriyorlar.*” (Tata 2001 b: 483). Canoğlu ise Türk gençlerinin kendilerini Türk olarak değil de Osmanlı padişahının

kulu olarak bildiklerini, bu gerçeği bilmeyen Osman Pazvantoğlu'nun da bu nedenle İstanbul'la arasının bozuk olduğunu Vladika'ya ifade eder ve bu duruma birlikte sevinirler (Tata 2001 b: 483). Osman Pazvantoğlu'nda Türklük bilinci henüz oluşmamıştır. O, kendisini Osmanlı Devleti'nin bir kulu olarak görmesine karşın Bulgarlar Osman'ı Türk olarak görürler.

Tuna'nın Peri Güzeli romanı III. Selim döneminde geçmektedir. Bu dönemde Türk milliyetçiliği fikri oluşmamıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nde Türk milliyetçiliğinin oluşmasını istemeyen azınlıklar, Osman Pazvantoğlu'nun Müslüman olduğu için kendilerine bir sorun teşkil etmediğini eğer milliyetçi olsaydı başlarına bela kesileceğini düşünürler. Bunu yardımcı kahramanlardan Vladika şöyle dile getirir: “*Ben diyorum ki, onun dindar olması bizim işimize yarıyor. Çünkü milliyetçi olsaydı, mutlaka başımıza belâ kesilirdi.*” (Tata 2001 b: 484). Osman Pazvantoğlu'nda milliyetçilik duygularının baskın olmadığını dile getirir. Hâlbuki Osman Pazvantoğlu Fransa'da ortaya çıkan milliyetçilik duygularından etkilenen bir Napolyon hayranıdır. Osman, Osmanlı Devleti'nde de milliyetçilik duygularını yaymak isteyen ve Osmanlı Devleti'ne bağlı bir yeniçeridir.

Rus hayranı olan Papaz Stoyko, kopya edip çoğalttığı Slav Bulgar Tarihi kitabından hatırladığı bazı kelimeleri seçerek Osman Pazvantoğlu'na şunları söyler:

“*Bizim millet Moskof'u akraba sayar, ama Türkü de bir o kadar sever ve kardeş bilir, dedi. Bizim ihtiyarlar, Türklerle Bulgarlar arasında soğan zarı kadar bir fark olduğunu söyler. O da Türklerin Muhammed'e, Bulgarların se İsa'ya bağlı olmasındanmış. Zaten hep eski Türk ırkındanmışız. Yalnız bizim dedelerimiz Doğu'dan Tuna yoluyla gelip, Slav kabileleriyle karışmış, sizin dedeleriniz ise Anadolu yoluyla gelmişler. Ben de bir kitapta okudum /Slav Bulgar Tarihi'ni kastediyordu, ama adını anmadı/. Padişahlarımız varmış, birçoğunun adı Kurt, Kurum, Omurtag ve Şişman gibi Türk adıymış. Hristiyanlığı kabul edinceye kadar bizim padişahlarımıza da HAN deniyormuş.*” (Tata 2001 b: 522-523)

Papaz Stoyko, bu cümlelerle Türklerin yanındaymış gibi görünerek Osman Pazvantoğlu'nu kandırır.

Osman Pazvantoğlu yaşamı ve fikirleriyle aslında Türk milliyetçisidir. Osmanlı Devleti'ne kendini kabul ettirmeye çalışan Osman Pazvantoğlu, içindeki

Türk milliyetçiliğinin farkında değildir. Vladika, Osman Pazvantoğlu'nu yanlış tanıdığını aslında onun Türk milliyetçisi olduğunu paşa olduktan sonra Türk milliyetçiliğinin daha da belirginleşeceğini Canoğlu'na söyler. Böylece Vladika aslen Bulgar olan Canoğlu ile Türk olan Osman Pazvantoğlu'nun arasını açmaya çalışır (Tata 2001 b: 590).

Rahmiye Altınok'un *Dursun'umun Dursun'u* romanında Çanakkale Savaşı için seferberlik ilan edilir. Yazar, köylüler arasındaki devlet için savaşa gitmeyen kişinin bu ülkede Türk olarak nitelendirilemeyeceğini yaygın görüşünü roman kurgusalında köy halkını konuşturarak ifade eder: “*Kim eksik olurdu ki? Askerlik bu. Kim koşmazdı ona? Ona koşmayanın bu topraklarda işi neydi? Ona koşmayana Türk mü denilirdi ki? Ona koşmayan bu köyde yaşatılır mıydı hiç?...*” (Altınok 1974: 133-134). Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türklerin bu vatan uğruna askere koşa koşa gittikleri, gitmeyenlerin Türk olarak görülmediği köy halkının genel görüşüyle vurgulanır.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Asene salıncağında hayaller kurarken kendini bir Bulgar çocuğu yerine koyar ama bu düşünceden hemen vazgeçer: “*Ben Bulgar çocuğu değilim; Türk çocuğuyum, deyip içini rahatlattı.*” (Altınok 1995: 14). Böylelikle yazar, Asene ile Bulgaristan Türklerinde Türklük bilincinin küçük yaşlardan itibaren geliştiğini göstermeye çalışır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Türkleri anlatan türküler Türklüğün ayrılmaz bir unsuru olarak görülür. Roman kahramanı Cem, oğluna türkülerdeki Türklüğü şöyle dile getirir:

“*Beri bak, oğlum, türkü deyip de geçme. Sakın ha. Türkü, Türk'ün alınının teri, yüreğinin sızısı, üzüntüsü, sevincidir. Türkülerde buram buram ayrılık acısı vardır, ılgıt ılgıt gurbet derdi; simsiyah sevgi kokar, yol yol gözyaşıyla ıslanır; akar bulanır, akar durulur; kâh çağlar çağlayanlarca, kâh gümbür gümbür gümbürdenir, dönüp fısıldar, dönüp haykırır. Bir makama dökülmüş tarihtir türküler. Türk üzülür, türkü söyler üzgün üzgün; Türk yas tutar, türkü yakar acı acı; Türk şenlenir, türkü söyler şakır şakır. Türkü, Türk'ün içindedir, kanındadır, yüreğindedir. Mısra mısra, makam makam, kıvrım kıvrım türküdür Türk...*” (Erendoruk 1997: 163).

Bulgaristan'daki Türk çocukları daha küçük yaşlarda söyledikleri tekerlemelerle Türklük bilincine sahip olmaya başlarlar. “*Bir, iki, üçler, yaşasın Türkler! Dört, beş, altı. Yunanistan battı; yedi, sekiz, dokuz, Rusya domuz; on, on bir, on iki, İngiliz tilki; on üç, on dört, on beş, Türkiye'ye kim eş? Sen seklenme, çık, git, külünü eş.*” (Erendoruk 1997: 240). Tekerlemede Türklerin düşmanları da çocuklara küçük yaşlarda öğretilmiş olur.

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Emine teyze doğumda çalınan oğlu Serhat'a rastladığında Serhat Emine teyzeye Türk asıllı olup olmadığını sorar. Emine teyze isimleri değiştirildiği için Bulgar olduklarını ancak Türk asıllı olduklarını söyler (Erendoruk 2004: 26). Emine teyze, kaybolan oğlunun karşılaştığı komando er olduğunu anlar. Ancak Türk olmak için sadece Türk ana ve babadan olmanın yeterli olmadığını aynı zamanda Türk terbiyesi görmesi gerektiğini düşündüğü için komando er olan oğlu Serhat'a hemen yaklaşamaz (Erendoruk 2004: 52). Bu kurguyla yazar, Emine teyzenin Türklük bilincine sahip olduğunu göstermektedir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan'da Türklere karşı bir terör başlamıştır. Devlet dairelerinde Türkçe konuşmak yasaklanır, Türk okullarının sayısı azalır ve Türklere yoksulluk artarken Nazizm'i ve Faşizm'i benimseyen Bulgar yöneticiler, Türk azınlığı yok etmeye başlarlar (Erendoruk 2007 a: 11). Komünizm'in ülkeye gelmesi için çalışan Çavdar emeline ulaşmıştır. Zor günlerinde kendisine yardım eden Türk olan Cemil Hoca'ya neden Türkiye'ye gitmek istediğini sorduğunda Cemil Hoca Türk olduğu için yerinin de Türkiye olduğunu söyleyerek Türklüğünü vurgular ve Türkiye'ye gitmek istediği için pasaportunu aldığını belirtir. Türkiye yeniden göçmen kabul etmeye başladığında Cemil Hoca Çavdar'ın yardımıyla Türk pasaportunu ve vizesini alarak Türkiye'deki amcasının yanına, Eskişehir'e gider. Cemil Hoca amcasına, babasının Bulgaristan'da yaşadıkları bölgelerde Turan Cemiyeti'nin gizli teşkilatında olduğunu söyler. Bulgaristan Türklerinin benliklerini unutmamaları için köy köy dolaşıp Türkleri bilinçlendiren biri olduğunu, anlatır. Bu nedenle faşist polisler tarafından uyarılsa da babası Türklük için çalışmalarına devam etmiştir (Erendoruk 2007 a: 64). Ömer Osman Erendoruk Türklük bilincini romanın kurgusunda tekrar etmiştir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanının mekânı Soğukpınar köyü, Müslüman Türk köyüdür. Mehmet, annesini ve babasını kaybettikten sonra dayısının yanında büyümüş Sofya'da Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiş, köyünde Türkçe öğretmenliği yapmaktadır. Okumaya yazmaya meraklı olduğu için Türkçe gazeteleri takip etmektedir. Mehmet, takip ettiği gazete ve dergilerdeki Türk yazar ve aydınlarının kazandıkları mevkileri kaybetmemek için Türklüğe karşı yapılan çalışmalarda Türklüklerini unutarak yer aldıklarını görür. Mehmet, Bulgarca yazmaya çalışarak ve komünizmi savunarak mevki sahibi olmaya çalışan Türk aydınlarını Türklük bilincinin karşısında gördükçe üzülür (Erendoruk 2007 b: 8).

Köy öğretmeni olan Mehmet, ilçede belediye başkanıyla görüşür. Belediye başkanı, ona Komünist Köy Partisi teşkilatındaki öğretmenlerle neden işbirliği yapmadığını ve neden partiye üye olmadığını sorar. Mehmet bir Türk olarak, komünist olmayı kabullenmediği için: "*Parmağımın en küçüğünü dahi kızıla boyamak niyetinde değilim.*" (Erendoruk 2007 b: 142) diyerek Müslüman bir Türk olarak kendisinin komünist partiye üye olmayacağını söyler. Bu olaydan sonra Mehmet öğretmenlikten uzaklaştırılır.

1989'da Türkiye'ye sürgün edilen Mehmet, Türkiye'de karısının ve oğlunun yanına gider. Bulgaristan'da, hapishanede bulunduğu yıllarda beynine kazıdığı şiirleri, hikâyeleri yazıp bunları yayınlamak için yayıncı ararken, bir kitapçının kendisine "Bulgar" demesini kabullenemez. Kitapçıya Türk olduğunu anlatarak onu mahcup eder:

"Ben ve benim gibi on binlerce, yüz binlerce Müslüman Türk, kendisine Bulgar dedirtmemek için Bulgar komünistlerince Bulgaristan'dan kovulmuyor mu? Ben, sayın kitapçı beyefendi, Bulgaristan'da bana Bulgar diyen Bulgarlar'a karşı isyan ettim; şimdi sana karşı da isyan etmekte yerden göğe kadar haklı değil miyim? Sen, Müslüman Türk olan, Türkçe konuşan, Türkçe yazan, Türkçe düşünen, gelenek, görenek ve âdetleri Müslüman Türk âdeti olan bana, Bulgar diyerek Bulgar komünistleriyle hemfikir olduğunu ispatlamıyor musun? Böylece bana hakaretlerin en büyüğünü yapmış olmuyor musun?" (Erendoruk 2007 b: 400-401).

Bulgaristan'da Bulgar olmaya zorlanan Türkler, Türkiye'de de –özellikle solcu kesim tarafından- cahillikle Bulgar gibi görülmektedir. Bu durum, Bulgaristan

Türkleri için düzenlenen bir organizasyonda toplantıya katılan birçok şair tarafından da dile getirilir. Bir şair, Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı ziyaretlerinde F.H. Dağlarca'nın kendilerine “*O güzelim demokrasi ülkesi Bulgaristan'ı bırakıp buraya ne aramaya geldiniz?*” (Erendoruk 2007 b: 421) diye sorduğunu söyler. Türkiye'deki sol kesim, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin eziyet görmediklerini de düşünmektedir. Bu durumu bir şair şöyle ifade eder: “*Türkiye solu, Bulgar komünistlerinin bize uyguladığı zulüm ve soykırımı kınamadıklarından maada böyle bir zulüm olmadığını söylemeleri şaşırtıcı bir gerçektir.*” (Erendoruk 2007 b: 421). Bir başka şair aynı görüşü desteklemek için şöyle söyler:

“*Türkiye sosyal demokratlarının, Türkiye Cumhuriyeti hudutları dışında Türk varlığını tanımadığı da bir acı gerçek ki, onlara göre ben, sen, o, biz, hepimiz, Türkiye'deki Türkler gibi Türkçe konuşmamıza rağmen Türk değiliz. Ben bu iddiaların inat mı, cahillik mi, siyaset mi olduğunu anlamıyorum.*” (Erendoruk 2007 b: 421).

Toplantıdaki diğer bir şair de bu olayı şu sözleriyle destekler: “*Moskova komünizmi yıkıldı. Ama daha beş kere, on kere yıkılsa, Türkiye solu gene onların vaktiyle dediğini demekten vazgeçmez. Çünkü tek otorite tanır, başkaca hiçbir şey...*” (Erendoruk 2007 b: 421) Böylelikle Bulgaristan'dan gelen Türkleri Bulgar olarak görenlerin cahilliklerini kınamaktadır. Mehmet, bundan sonra Türkiye'de Türklüğünü yaşayamayacağını düşünerek umudunu yitirir ve bu vaziyette ölür.

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında, İstanbul'daki kitap fuarına giden Havva orada Bulgaristan'dan gelen bir Bulgar'a rastlar. Karşılaştığı Bulgar Havva'ya:

“ ‘*Bir Bulgar'la daha buluştuk...*’

‘*Bulgar mı dediniz, yoksa yanlış mı anladım?...*’

‘*Sizler bizim için Bulgarsınız. Bulgar adıyla ve turist pasaportuyla geldiniz ve burada kaldınız. Ne yazık ki hepiniz burada Türkçe konuşuyorsunuz. Ana diliniz Bulgarca'yı unutmuşsunuz. Dilinize sahip çıkmalıydınız.*’” (Şerefli 2003: 86).

diyen Bulgar'a Havva, şöyle cevap verir:

“Eğer sırf Bulgaristan’da doğduğumuz için Bulgar isek, büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı Makedonya’da doğdu. Bu durumda Makedon olmalı. İstiklâl Marşı’mızın şairi Mehmet Akif Arnavutluk doğumludur. O da Arnavut olmalı öyleyse.” (Şerefli 2003: 92).

Diyerek verdiği örneklerle Bulgaristan’dan gelen Türklerin de Bulgar değil, Türk olduklarını ifade eder ve Bulgar’ın Türklerin Bulgaristan’da doğdukları için Bulgar olduğu düşüncesini çürütür.

İslâm Beytullah Erdi’nin *Aşkı Arayanlar* romanında Mümin Bekirov valilikte Türk asıllı daire başkanıdır. Roman kurmacasında, romanın mekânı olan şehirde önemli görevlerde bulunan Türklerin sayısının on kişiyi bulmayacağı ifade edilir. Türklerin önemli mevkilerde bulunmaması Türklük bilincine sahip roman kahramanları tarafından üzülen dile getirilir (Erdi 2000: 2). Murat’ın ilk atandığı köydeki sinema operatörü Türk’tür ve halkın sevebileceği Özbek, Tacik, Türkmen, Azerbaycan yapımı filmleri köye getirerek Türk bütünlüğünü kurmaya çalışır (Erdi 2000: 23). Murat, köyde yapılacak Bulgarca piyeste görev almak istemeyince Komünist Partisi Köy Teşkilatı Sekreteri Celil Osmanov tarafından uyarılır. Türklük bilincine sahip olan Murat kendini şöyle savunur:

“Demek ki, tavrımın arkasında başka şeyler araştırılmışlardı. Aydınların toplumsal hayata daha aktif katılmalarının, Türk yazarların eserlerini Bulgar dilinde yazmalarının istendiği bir dönemdi. Böyle bir dönemde bu tavrım: ‘Kendi milletine yabancı bir dil ile hitap etmek istemiyor!’ şeklinde yorumlanmış olabilirlerdi.” (Erdi 2000: 26).

Bu olaydan sonra Hüseyin Dede, Murat’a dikkatli olması gerektiğini yoksa kendisine Türk milliyetçisi damgası vurulursa bir daha iş bulamayacağını söyler:

“Ne müdürün saygısına güven, ne de aldığın ödüllere. Bu memlekette Türk’ü alaşağı etmek kadar kolay iş yok. Adama ‘Türk Milliyetçisi’ damgasını vururlar ve işini bitiriverirler... Türklerin her birine de güvenme! Birçok insanımız Türklük bilincini yitirmeye başladı. Menfaat uğruna neler yapmıyorlar?... Öz dillerini rafa kaldırıp Bulgar diline rağbet göstermeye başladılar.” (Erdi 2000: 80).

Hüseyin Dede hem Bulgarlara hem de Türklere karşı dikkatli olması gerektiği hususunda da Murat’ı uyarır. İl parti teşkilatına üye olmayan Murat tasarruf tedbirleri

dolayısıyla işten çıkarılsa da Türk olduğu için işten çıkarıldığının bilincindedir. Murat durumu farkındadır. Aldığı tazminatla bir süre idare edebileceği için iş aramaz. Başvurduğu işlere de partili niteliksiz kişilerin alındığını görür. Murat'ın Bulgar arkadaşı Manol, Murat işsiz kaldığında yapabileceklerini sıralarken Türklerin onurlu olduklarını söyler: “*Anlıyorum. Zâten siz Türklerin, onurunuza fazla düşkün olduğunuzu biliyorum. Güzel bir meziyet.*” (Erdi 2000: 103). Burada Bulgarların Türkleri onurlarına düşkün gördükleri Manol'un sözleriyle gösterilir.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında kahraman anlatıcının annesi Hanife Hanım'ın II. Dünya Savaşı sırasında yaşadığı bölge Silistre, faşist Almanlardan komünist Rusların eline geçer. Bu bölgede yaşayan Türkler Sovyet askerlerinin içinde kendileri gibi Türk olan Azerbaycan Türklerini gördüklerinde sevinirler, sarmaş dolaş olurlar. Bu olaydaki iki Türk birliğinin sarmaş dolaş olmaları aynı milliyete ait olmalarından kaynaklanır (Tunaboşlu 2004: 36).

Ahmet Türkay'ın *Seher Gitti* romanının ana kahramanı Emil, yetiştirme yurdunda Bulgar gibi yetişmiş bir delikanlıdır. Emil, sürekli anne ve babasının kim olduğunu sorgulasa da onları bulamaz. Şükrü, asker arkadaşı Emil'in sevgilisi Seher'e olan duygularını öğrendiğinde aradan çekilir. Seher babasından Emil'in kendi kardeşi olduğunu öğrenince Şükrü ve Seher barışırlar. Şükrü, Bulgaristan Türk gençliğini simgeleyen dürüst, haklının yanında, yardımsever bir Türk gencidir. Seher'in ve Emil'in babası Durmuş, gençlik hatasından olduğunu öğrendiği Emil'i oğlu gibi sahiplenmek ister. Ancak Emil, babasını Seher'e olan duygularından dolayı kabullenemez. Emil, Seher gittikten sonra kendisini arayan lise sevgilisi Svetlana'ya kendi Türk kimliğini şöyle ifade eder: “*Hem adım Emil değil, Emin'miş benim. Annemin babasının adı. Senin anlayacağın Türkoğlu Türk'üm ben!*” (Türkay 2008: 182). Emil, Türklüğünü kabullendiğinde ve kendi benliğini bulduğunda roman son bulur.

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanının kahramanlarından Ali Rıza'nın eniştesi Bulgaristan'ın Kamçıboyu'na taşınacakları haberini verir. Ali Rıza eniştesinin açığozlü olduğunu oradan da öteye (Türkiye'ye) göç edeceğini anlar. Bulgaristan'daki bir yöneticinin kendisinin Bulgaristan'da yaşadığını ve Bulgar olduğunu söylediğinde Ali Rıza “*Doğrudur, burası Bulgaristan, ancak ben*

Bulgar değilim Türk'üm, ama amaaa, dikkat et, ben de Bulgaristanlıyım." (Dağlı 2008: 162) diyerek Türklüğünün bilincinde olduğunu gösterir. Bulgaristan'da yaşayan Türklerde Türklük bilinci olduğu ancak Bulgaristan'da yaşamının Bulgar demek olmadığı vurgulanır.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında bulunan Türklük bilincinin yanı sıra Türklerin bir bütün olduğu vurgusu da yapılmaktadır. Bulgaristan Türklerinde bütün Türklük iki şekilde görülür: Bulgaristan'da yaşayan Türklerin bir bütün olması gerektiği ve Bulgaristan Türkleriyle Türkiye Türklerinin bir bütünün iki parçası olduğu gerçeği.

C. Behçet Perim'in *Balkan Çiçekleri* romanında Türklük bilincine sahip olan Demir: "*Türk milletinin kendisinden gayri dostu ve seveni bulunmayacağını, bunun için de uyanmak ve kalkınmak isteyen bir milletin önce kendisine ve kendi kanından olanlara değer vermek durumunda bulunduğunu...*" (Perim 1938: 103) söyleyerek Türklerin bir bütün olarak bulunmasını gerektiğini düşünür.

Sabri Tata, *Pehlivanogulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Türkçe adların geçtiği evraklar değiştirilmeye başlanır. Özden, Fikret'in yanına giderek bu konuyu ona anlatır. Fikret, Bulgaristan'daki her Türk ailesinde bu ateşin yandığını ve Bulgaristan'daki Türklerin birlik olması hâlinde Bulgarların Türklere karşı gelemeyeceğini şöyle ifade eder: "*Kızım, iş oraya geldi mi, her şey değişir. İki milyonluk bir insan kitlesi başlasın 'Biz Türküz!' diye bağırmaya da, bak nasıl düzeler her şey... tut kendini kızım, bu ateş her Türk hanesinde yanıyor. Bu bizi birleştirecek...*" (Tata Tarihsiz c: 267). Altay ise aldığı diplomasında Bulgar adını görünce Türkiye'ye gittiğinde Türk olduğunu nasıl ispat edeceğini düşünerek üzüntüsünü annesi Özden'le paylaşır (Tata Tarihsiz c: 268). Bulgaristan Türklerinin birlik olmaları hâlinde ad değiştirmeye yapılan zulmün karşısında durulabileceği düşüncesini Özden ile Altay tekrar vurgular.

Geyik Avı romanında Bulgaristan Türkleri, adları değiştirildikten sonra resmî ve gayri resmî dernekler kurarlar. Kurulan bu derneklerle Bulgaristan Türklerinin bütün olması sağlanmaya çalışılır. Dobruca bölgesinde "Bulgaristan Türklerinin Millî Kurtuluş Hareketi" kurulur (Tata Tarihsiz c: 302). Bu derneğin başında filozof lakaplı biri vardır. Bu filozof Bulgar Devleti tarafından yakalanıp Varna'da

yargılanarak mahkûm edilir. Böylece Bulgaristan Türklerinin birleşerek bir güç olması Bulgar Devleti tarafından önlenirse de bu direnişin devamı gelir.

Aynı romanda Altay, tutuklandığı dönemde bir şiir yazar. Yazdığı şiirde Türklüğünden gurur duyan bir genç milliyetçisi vardır. Altay bu şiir vasıtasıyla tüm Türkleri bir bütün olarak gördüğünü vurgular. Gelmiş geçmiş tüm Türkleri bir görmenin yanında Bulgaristan Türklerini de bu tarihin bir parçası olarak gördüğünü ve Bulgaristan Türklerinin Türkiye Türkleriyle bir bütün olduklarını da bu şiir ile anlatır:

“TIRNAK ETTEN KOPAR MI

*Bir bahadır şahlanarak kadim Anadolu'da
Kaftan kafa hükmeden bir Türkiye yaratmış
Dev gövdenin uzandığı Kocabalkan boyunda
Özlenen uygarlığın temellerini atmış.
Tırnağıyım bu Dev'in tırnak etten kopar mı!*

*Fatihler, Yıldırımlar, Yavuzlar ecdadım
Onların asil kanı akar damarlarımda
Oğluyum Atatürk'ün, onun yolunda varım
Onun ateşi yanar sevgi dolu bağrımda!
Tırnağıyım bu Dev'in tırnak etten kopar mı!*

*Boyun eğemem asla, ırgatoğlu ırgata
Türkçemden vazgeçemem kesse bile dilimi!
Okulumu kapatıp, kendine kul yapsa da
Dünyalara değişmem ben ulu milletimi!
Tırnağıyım bu Dev'in tırnak etten kopar mı!*

*En sinsi hilelerle, tuzaklarla çalışıp,
Beni bu büyük Devden ayırır mı sanıyor?
Kan ederim yüzünü tırnağımı batırıp,
Çünkü bende Devimin yüksek ruhu yaşıyor!*

Tırnağımı bu Dev'in tırnak etten kopar mı!" (Tata Tarihsiz c: 383)

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında, Asene ve ailesi hep beraber oturup bir ayet okurlar, sonra her zamanki gibi bütün Türk milleti için dua ederler:

"- Allahım. Sen bize bol rızık, uzun ömür ver. Namerde muhtaç etme. Türk Milleti'nin kılıcını yürüt. Mustafa Kemal Paşa'yı muzaffer et. Türk Milletine devletine zeval verme. Bizi tezelden Anavatan'a kavuştur." (Altınok 1995: 23).

Bulgaristan Türkleri, Türkiye Türkleriyle bir bütün olduklarını düşünür ve Bulgaristan Türklerinin kurtuluşunu da Türkiye'de görürler.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Komünist Rejim 1959 yılında Türk okullarını kapatarak Türkçeyi yabancı dil konumuna getirdiğinde Bulgaristan'daki Türk aydınları bu duruma kayıtsız kalamaz. Türklere yapılan zulümlere karşı Türklerin bir bütün olarak karşı koymaları gerektiğini Cem şöyle ifade eder:

"...ama asıl mümkün olmayan iş de birlik-beraberlik idi. Bu imkansızlığa iki neden vardı: bir, Türk ahalisinin topluca hareket etme bilincine ulaşamadığı; iki. Bulgar devlet emniyet kuruluşunun, Türk ahalisini birbirinden ayırmak, birbirine yabancılaştırmak, hatta birbirine düşman yapmak için akla hayale gelmeyen çarelere başvuruyordu." (Erendoruk 1997: 25).

Ancak Türklerin birleşmeleri ve bir bütün olmaları Bulgar Devleti tarafından engellenmektedir. Cem, Bulgaristan Türklerinin kurtuluşunu bütün Türklükte bulduğu gibi Komünist İdare de emellerine bütün Türklüğü yok ettiğinde ulaşabileceği görüşündedir. Türkleri yok etmenin yolunu da onları küçük parçalar

hâlinde parça parça yok etmede bulur. Ancak Bulgaristan Türkleri yok olmamak için bütün olmalıdır. Cem bu konudaki fikrini şöyle tekrar ederek kuvvetlendirir:

“Şu anda iki buçuk milyon Bulgaristan Türk’ü korkunç bir borana tutulmuştur. Bulgar’ın yapay olarak oluşturduğu bu boran onu topluca imha etmeyi amaçlamaktadır. Biz Türklüğün bir kıymığıyız; örneğin küçük parmağın tırnak bölümü. Bu tırnak bölümü ezilerek koparılmaya çalışırken nasıl da canınız acımaz? Unutmayın ki, bu gün küçük parmağın tırnağını sessizce feda ediyorsanız, yarın bütün parmağı, öbür gün bütün eli, daha sonra bütün kolu, daha sonra iki kolu, daha sonra bacakları, en sonunda da kendinizi feda etmek gerekir. Türklük bir bütündür. Bu bütün bölümlerden oluşmuştur. Düşman bu bütünü imha etmeye en küçük bölümlerden, parçalardan başlamıştır.” (Erendoruk 1997: 158).

Bulgar Devleti’nin Türkleri yok etmek için yaptığı planı da Cem okuyucuya bu ifadelerle anlatır. Türklerin yok olmamak için tek çıkış noktası da bütün hâlinde durmalarındır.

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında, Mehmet’in şiir kitabı yayımlanır. Dayısı Topal Yusuf, Mehmet’in Türk milletini ürkek bir geyiğe benzettiği “Ürkek Geyik” şiirini okur:

“Sabah mıdır akşam mı belki ıssız bir gece

Bir yerlerde bir ürkek geyik inecek suya

Dudağımda nem gibi silinecek son hece

Ve son uzanmışlığım uyanılmaz uykuya

Bir yerlerde bir ürkek geyik inecek suya” (Erendoruk 2007 b: 210)

Topal Yusuf bu geyiği, Doksan Üç Savaşı sonrasında Balkan Savaşı ile Osmanlı Devleti’nden koparılan ve esir düşen milyonlarca Müslüman Türk olarak yorumlar. Türkiye dışında azınlık durumuna düşürülen bütün Türkleri ürkek bir geyik olarak görür (Erendoruk 2007 b: 210-211).

Türlere Narodna Prosveta’da Türkçe kitap yayımlama hakkı verilir. Mehmet, Ayşe, Halim ve Ahmet bütün Türklük için ilk bütünlüğü kendi aralarında

verdikleri yeminle sağlarlar ve bu uğurda savaşacaklarına Mehmet önderliğinde yemin ederler:

“Cenabı Mevlâ'nın ve Yüce Türk Milleti'nin huzurlarında onun yok edilmesi için yapılan bütün saldırılara maddi ve manevi varlığımla karşı koyacağıma, bu uğurda canımı dahi esirgemeyeceğime söz veriyor, yemin ediyorum. Allah'ım! Bizi ergeç bu savaşı zaferle sona erdirenlerden eyle. Amin.” (Erendoruk 2007 b: 222).

Bu savaş, Türklere Türklüklerini, geleneklerini, dinlerini, dillerini unutturmama ve Türklüğü yeniden canlandırma için bir bütün olmayı sağlama savaşıdır. Ancak Narodna Prosveta Türkçe kitap yayımlamayı durdurur. Bütün Türkler için yazdıkları eserleri yayımlayamazlar. Mehmet, Halim ve Ahmet gizlice buluşmaya devam ederler. Bu buluşmalarda ülkedeki Türklerin durumunu konuşurlar. Türkler için kurtuluş çareleri ararlar.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Hatip dedenin Nüvvp mezunu arkadaşı Hafız Hoca, halka İkinci Dünya Savaşı'nı ve göçün bir çare olmadığını anlattıktan sonra Deliorman gazetesinden kesilmiş bir şiirle bütün Türkleri kastederek Türklük bilincine vurgu yapar:

“Kamçı gibi akıp gitme,

Etrafını yıkıp gitme,

Ey Türk oğlu, dede ilin

Ellere bırakıp gitme

Dedelerin sürdü ekti

Bu il için neler çekti

Yüzlerce yıl silah elde

İl uğruna kanlar döktü” (Tunaboşlu 2004: 41)

Bu şiirle Hafız Hoca, Bulgaristan'daki Türklerin bütün olmasını ve ata yadigârı Bulgaristan topraklarını bırakıp gitmemelerini söyler. Bulgaristan Türklerini bütünleşmeye ve beraber hareket etmeye davet eder.

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanının kahramanları Güldere köyünde yaşayan Türkler ve onları meddah geleneğinde anlatan Ulumeşeli Kuru Emin Türk'tür. Roman, Türk ailelerinin 1950'li yıllarda yaşadığı yoksulluğu dile getirir. Türk köylerinin muhtarı Türk'tür ancak idare bu Türk muhtarları denetlemek için dört köyden sorumlu bir Bulgar muhtar da atar. Türk halkına karışmayan bu Bulgar muhtara “gavur muhtarı” derler (Dağlı 2008: 134). Bulgaristan'da yaşayan Türkler kendi başlarına bırakılmayıp bütün hâlinde yönetim tarafından kontrolleri sağlanmış olur. Rahmi'nin askerden gelen cenazesini komünist Bulgar askerlerinin Bulgar geleneklerine göre defnetmelerinden Türk köy halkı rahatsız olur. Rahmi'nin cenazesi için anlatıcı şöyle der:

“Ana baba başındayken bile, kimleri tarafından bilinçli olarak sindirilen o horlama öksüzlük, ikinci dereceli vatandaş anlayışıyla yaklaşımlar Türk kökenli olanları gözlerini geniş geniş açarak dünyaları izleme şansından yoksun bırakmıştı. Rahmi de bu dünyadan bunun için gözleri yarı açık yarı kapalı gidiyordu besbeli.” (Dağlı 2008: 140-141).

Bu sözlerde Rahmi karakteri üzerinden tüm Bulgaristan Türklüğü kastedilir. Rahmi tabutla gömüldükten sonra üzerine de komünizmin simgesi kızıl yıldız dikilince köylü “*Olmaz, Türk mezarlığında Bulgar mezarı olmaz, istemeyiz...*” (Dağlı 2008: 141) diyerek isyan etseler de Bulgar askerine karşı Türk köylüler bütün olarak direnemezler.

Ramis Çınar'ın *Söylenmemiş Sözler* romanında, Bulgaristan'dan 1978 yılında göç eden Sezgin ve ailesi Çorlu'ya yerleşirler. Çorlu'daki göçmen Türkler geldikleri toprakları unutmamak için “Balkan Türkleri Derneği”ni kurarlar. Düzenledikleri faaliyetlerle bütün olmaya çalışırlar: pilav günleri, piknik günleri gibi. Böylelikle birlik ve bütünlük oluşturmaya çalışırlar.

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında Türklerin adları değiştirilmek istendiği zaman roman kahramanı Hayri milliyet kavramı üzerinde durur:

“Bir insan kendisiyle bağlı iki şey hakkında münasebet alamaz bu dünyada. Ne zaman doğsun ve hangi adı taşıyın. Bunlar sadece ve sadece anne ile babanın hakkıdır. Başka hiçbir kimsenin hakkı değildir. Hangi milletten, hangi etnik gruptan olursa olsun, her bir kimse kendini nasıl hissederse öyledir. Yani demek istiyorum ki,

herkes kendi hakkını değil, hepimiz birlik olup hepimizin umum hakları, insan hakları için savaşıyoruz!” (Yakup 2011: 105).

Diyen Hayri, Türklerin bütün olarak Türklüklerini savunmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Hayri uzun, kış gecelerinde dinlediği haberler ve yazmak istediği yazılardan günlüğünde söz eder. Türk milletini oluşturan ve Türkleri bir arada tutan kültür unsurlarını anlatacak bir yazı yazmak için hazırlık yapar:

“ ‘Etnik grup’ ifadesi bu günlerde zihnimi karıştırıp duruyor. Bunu bana izah edecek kaynaklar, hele elimde olanlar çok kıt. Bu kaynaklardan çıkardığım bazı notlar: Bir etnik grubun en belirgin vasıfları, onu diğerlerinden ayıran şeyler: isim sistemi, konuşulan dil ana dili, din, o etnik grubun yarattığı kültür: edebiyat, mimari, resim sanatı, elbise, şarkılar ve türküler, masallar, maniler, danslar, v.s.

Türk azınlığa ait olan vasıflar Bulgaristan’daki umum kültürün bir kısmı, hem onu zenginleştiren bir kısmı değil mi? Elbette ki aynısını bu memlekette yaşayan ermeniler, yahudiler ve başka etnik gruplar için de söylemek gerekiyor. ‘Soya dönüş’ idarecilerin bir söz oyunu, halkımıza yaptıkları terörün bir ‘ilmi’adı. Bu açıktan açığa bir eziyet, bir terör ve soykırımı. Bütün bunlara direniş göstermemek elde mi?” (Yakup 2011: 216).

Günlüğüne yazdığı bu ifadeler yazısının temelini oluşturur. Fikirlerinin temelinde bütün Türkleri bir arada tutan unsurları yazmak vardır.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türklük bilinci sadece erkeklerin savunduğu bir fikir değildir. Türk kadınları ve Türk kızları da Türklük bilincine sahiptirler. Bu romanlarda Türk kadınları ve kızları Türk olmakla övünürler ve Türklükleri için savaşır.

C. Behçet Perim’in *Balkan Çiçekleri* romanında, Millî Mücadele yıllarında Erzurum Hastanesi’nde hastabakıcılık yapan Demir’in sevgilisi Leyla’nın nasıl bir Türk kızı olduğu yazar tarafından şöyle vurgulanır:

“O da her Türk gibi ‘Türk çocuğu çadırda doğar, savaşta ölür.’ Öz sözünü şeref yarası taniyan ünlü bir neslin torunu değil mi? Pisi pisine gebermekle yurda ve

ulusa şerefli andaçlar vererek çeklime arasındaki farkın yüceliğini kavrayacak kadar düşünceli, sabırlı ve dayanıklı bir türk kızıydı.” (Perim 1938: 108).

Sabri Tata'nın *Gün Doğarken* romanında Sualan köyüne Fatme doktor olarak atanır. Köyde Türk kızının okuyup doktor olabilmesi hayretle karşılanır. Herkes Fatme'yi görmek için Fatme'nin olduğu köy hastanesine gider. Evde yatalak olan Emine ise Fatme'yi gördüğünde şaşkınlığını görümcesi Hilmiye ile şöyle paylaşır:

“-Karı doftoru bu mu? Nazar değmesin, huri kızına benzeyoru. Türkçe bilöoru mu? dedi.

-Ama o türk be yenge!

-Demek türk karı doftoru da var, ha!?” (Tatof 1963: 85).

Fatme'nin, Türk doktoru hatta kadın olmasını hayretle karşılar. Bir Türk kızının doktor olmasından da gurur duyar. Gündümlü roman olduğu için komünist idaresinde Türkleri hatta Türk kızlarını bile okutuyoruz mesajı köylü cahil Emine ve Fatme'nin karşılaşmasıyla okuyucuya sezdirilir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında, Komünist Yönetimin Türkleri asimile etmek için hazırladığı programda Türk kadınının, kızının şalvarı bırakıp entari, fistan giymesi istenir. Tahir, Türk kızlarına ve kadınlarına elbisenin daha çok yakışacağını düşünerek bu uğurda komünizmin istekleri doğrultusunda hareket eder: *“...bir Türk kadının, kızının güzel bir entari giydikten sonra daha yakışıklı, daha güzel olacağı kanaatinde. Bunun için de seve seve sarıldı bu işe.”* (Tata Tarihsiz b: 254).

Onurun İsyanı romanında Türkçe eğitim yasaklandığında Türk öğretmenlerle toplantı yapılır. Öğretmenlerden ev ev gezerek Türk ailelerine çocuklarını Türkçe eğitim almak istemediklerini yazan dilekçeleri imzalatmaları okul müdürleri tarafından istenir. Bu duruma sadece aşırı Türk milliyetçisi, Türk kızı Mukadder karşı koyar, bu vazifeyi yapmayacağını söyleyerek istifa eder (Tata Tarihsiz b: 343-344). Tahir, Türkçe dersinin kaldırılmasına köy parti teşkilatında bulunduğu için tepki veremez. Türkçe derslerin kaldırılmasına Türk kızı Mukadder gibi karşı gelememesini onuruna yakıştıramadığı için intihara kalkışır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Altay'ın bir sevgilisi olduğunu öğrenen Özden bu kızın Türk mü, Bulgar mı olduğunu çok merak eder. Türk olan oğluna bir Türk kızını layık görür (Tata Tarihsiz c: 315). İsimler değiştirildiği için kızın isminden Türk mü, Bulgar mı olduğunu anlayamayan Özden, Veçka adlı kızın Vechiye adında bir Türk kızı olduğunu öğrenince çok mutlu olur. Oğlunun da Türk kızıyla beraber olmasına sevinir.

Sabri Tata'nın *Tuna'nın Peri Güzeli* romanında Türk kızlarını temsil eden Perihan, Türk kızlarının giyimlerini Osman Pazvantoğlu'na hatırlatır. Osman Pazvantoğlu misafir ettiği Tirsenikli İsmail Ağa'ya hizmet eden Perihan'ı çağırarak Tirsenikli İsmail Ağa'ya neden artık hizmet etmediğini sorar. Perihan kendi peçesini kaldırmasını istediğini ancak kendisinin Türk kızı olduğu için peçesini açmadığını bu nedenle de İsmail Ağa'ya hizmet etmediğini söyler. Osman Pazvantoğlu Bulgar kızlarının ve kadınlarının her yere açık yüzle gittiğini hatırlayarak Perihan'a: "*Gâvur kızları peçe koymuyor, yüzlerini herkese gösteriyorlar. Ölmüyorlar ya...*" (Tata 2001: 190) dediğinde Perihan: "*Ben Türk'üm, efendim, müslümanım.*" diyerek Türk Müslüman kızlarının peçe taktığını Osman Pazvantoğlu'na hatırlatarak Türk kızı olduğunu vurgular.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* romanında Vakube Hanım, Türklüğü gülhatmi çiçeğine benzetir. Vakube Hanım gülhatmi çiçeği ile Türklük arasındaki bağlantıyı kızı Asene'ye şöyle anlatır:

"Kızım, kökleri çok derinlerde olan ağaçlar, çiçekler gibi kökleri çok derinlerde olan uluslar da vardır. Türkler, kökleri çok derinlerde olan ulusların başında gelir. Onlar yaşamlarını her durumda sürdürebilirler, çoğalırlar, büyürler. İşte Günyüzü köylüleri gibi. Onlar birçok zorluklar içinde uzun yıllardır o köyde yaşıyorlar, çoğalıyorlar; daha da uzun yıllar o köyde yaşayacaklar, çoğalacaklar. Çünkü, kökleri, anıları, bilgileri kuvvetli, dedi.

Asene heyecanla bağırdı:

-Öyleyse şu gülhatmi çiçeğine, 'Günyüzü köylülerinin çiçeği' diyebiliriz değil mi anne?

Annesi Asene'yi sevgiyle, heyecanla kucaklıyarak:

-*Tabii diyebiliriz kızım. Ona sadece Gunyüzü köylülerinin çiçeği değil, 'Dünyadaki bütün Türklerin çiçeği de diyebiliriz.'* dedi.” (Altınok 2005: 249).

Romanın sonunda Kargasekmez yokuşundan sonra çıktıkları dağın zirvesinde Asene, Türklüğün en kuvvetli kökü olacağını haykırır:

“*Ben dünyadaki bütün Türklerin en kuvvetli kökü olacağım! O gülhatmi çiçeğinin kökü olacağım! O gülhatmi çiçeğinin kökünden bile daha kuvvetli bir kök olacağım! Diye bağıryordu; beş yaşındaki Göçmen Çocuğu Asene Türkiye’de.*” (Altınok 2005: 251).

Asene kendisini Türklüğü temsil eden Türk kızı olarak görür.

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında Mehmet, üniversiteden arkadaşı Halim ve Halim’in babasıyla birlikte Bulgaristan’daki Türk halkının durumunu konuşurlar. Halim’in babası şalvar davasıyla ilgili şahit olduğu bir olayı anlatır. Yazın orak zamanında bir köyde parti sekreteri oraktaki kadınların şalvarlarını çıkartmalarını ister. Kadınlar şalvarlarını çıkarmak istemeyince kaçırlar. Kaçan kadınları parti sekreteri kovalar. Türk kadını yakalayınca kadın Türklüğünün simgesi olarak gördüğü şalvarını çıkarmamak için orakla parti sekreterinin şah damarını keser. On beş yıla mahkûm edilir. Yazar romanında Bulgaristan’daki Türk kadınlarının kendilerini ve Türklüklerini savundukları bunun gibi olaylara yer verir. Bulgaristan’da sadece Türk erkekleri değil aynı zamanda Türk kadınları da zulüm görmüşler ve bu zulme karşı direnmişlerdir (Erendoruk 2007 b: 145-146).

İslâm Beytullah Erdi’nin *Aşkı Arayanlar* romanında Türk kadınının sevgisini sorgulayan Nihat izledikleri filme bağlı olarak Murat’a: “*Murat, dedi, acaba şu dünyada bir Türk kadını kadar sevilebilen ve erkeğine sadık kadın var mıdır?..*” (Erdi 2000: 24) diye sormaktadır.

Aynı romanda Alev ve Murat, Türk kızları hakkında konuşurlar. Murat, şehirde olan kızlar hakkında duyduklarını anlatırken onların millî ve dinî bilinçten, Türklük şuurundan yoksun olduklarını söyleyerek bu durumun Türk kızları için bir utanç vesilesi olduğunu belirtir. Alev de Murat’ın bu görüşüne katılır. Alev, Türklüğün savunucusu namuslu, bilinçli bir Türk kızı olarak; kendi benliğini inkâr eden Bulgar kızları gibi olmaya çalışan Türk kızlarını eleştirir (Erdi 2000: 90).

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanının ana kahramanı olan Havva Bulgaristan'da yetiştirme yurdunda olan tek Türk kızıdır. Türk olduğu için onu Bulgarlar evlat edinmezler. Yurtta çalışan sütannem dediği kadın onu evlat edinir. Havva kendisini Türk olarak adlandırır (Şerefli 2003: 19). Havva, Balkanların kültürüyle ilgili yayın yapan bir dergide çalışır, Türk dünyasının acılarına Türk kızı olarak kayıtsız kalamaz:

“Bir çocuğa değil, Türk dünyasının tüm acılarına gebeymişim gibi geliyor bana. Bu konuları düşündüğüm için olmalı. Dergimde aynı konuları işlemeye özen gösteriyorum. Bir toprak testi misali yere düşüp parçalara bölünmüş kültürümüzün her parçasını bulup yerine koyarak bir bütün oluşturmak isteğim bana yön veriyor. Aşkı da bir başka türlü yorumlamama neden oluyor. Yaşamak güzel, ama bir ulus olarak yaşamak daha güzel. Özgün kültürüyle, sanatıyla, bilimiyle, eğitimiyle demek istiyorum. Sokaklarda, pazarlarda, terminallerde simit satmak, ayakkabı boyamak için 9-10 çocuk annesi olmak istemiyorum. Türk annesi ancak eğitebileceği kadar çocuk doğurmalı. Toprağı, vatanını, ulusunu uyandırabilecek evlâtlar eğitmeli. Avrupalılara temizlik işçisi yetiştirmek için ana olmak acı. Ağalara uşak yetiştirmek kadar acı.” (Şerefli 2003: 39).

Havva, Türk kadınlarından kendi benliklerinin bilincinde olmalarını ve yetiştirdikleri nesillere de Türklük bilincini aşlamalarını ister.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Bulgarların da Türk olduğu bilgisi tekrar edilir. Türk tarihini bilmeden Türklük bilincinin oluşmayacağı anlatılır. Bulgarlar, Hristiyanlığı kabul ettikten sonra Slavlaşmışlar, böylece Türk benliklerini kaybetmişlerdir. Benliğini kaybetmiş, aslen Türk olan Bulgar halkı Türklere düşman olmuştur.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında, Koşukavak'a gelen Murat, Orhan amcasına Koşukavak'ın Bulgarca adını sorar. “Krumovgrat” olduğunu öğrenince anlamını öğrenmek ister. Orhan amca bunun Bulgarların dokuzuncu asırda Bizanslılara karşı savaştan Kurum Han'ının adı olduğunu söyler. Daha detaylı bilgi isteyen Murat'a amcası Kurum Han'ı ve Bulgarların aslında Türk olduğu bilgisini şöyle anlatır:

“Kurum Han da Türk imiş. Ama ben sana bugünkü Bulgar milletini oluşturan üç unsuru söyleyeyim: Bir, Türkler, iki, Slavlar, üç, Traklar. Traklar, Balkanların yerlileri, Slavlar ve Bulgar Türkleri kuzeyden güneye inmişler. Nüfusça en kalabalık olan Slavlar Türklerle Trakları bünyesinde zamanla eritip Bulgar milletini, Bulgar dilini oluşturmuşlar. Bulgarlar dokuzuncu asırda Hristiyan dinini kabullenmeye zorlanmışlar. Bu amaçla yüz binlercesi katledilmiş.” (Erendoruk 2001: 72).

Orhan amca, anlattıklarına ek olarak Murat’ın kulağına “Köklerinde Türklük bulunmasına rağmen bizden geberesiye nefret ettiklerini unutma evlât.” (Erendoruk 2005: 72) diye ilave eder.

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında, Soğukpınar köyünde Komünist partinin ajanı olan Dikenbaş Vilko’nun Türklerin Türkçe sözlerine bile tahammül edememesi üzerine anlatıcı, Bulgarların aslında Türk olduklarıyla ilgili tarihi anlatır. 679 yılında, Bizans Dönemi’nde, Asparuh Han yönetimindeki Bulgarlar, Tuna’nın aşağılarını, Balkanları ele geçirmeye başlarlar. 865 yılında kitleler hâlinde Hristiyanlığı benimseyen Bulgar Türkleri kendi köklerini unuturlar. Osmanlı Devleti zamanında Türklerin bir numaralı düşmanı hâline gelirler. En kötüsü de Bulgaristan Devleti içinde yaşayan Türklere dostluk, kardeşlik propagandalarıyla en büyük düşmanlıkları yaparlar. Komünist olan Dikenbaş Vilko da bu düşmanlardan biridir (Erendoruk 2007 b: 44-45). Dikenbaş Vilko nazarında anlatıcı Türklerin bakış açısıyla Bulgarlar için şöyle der:

“Bulgar demek, Türk milletine mensup bir kişi için sağından bakarsan kalles, solundan bakarsan riyakar, ardından bakarsan hilekâr, önünden bakarsan düzenbâz, aşağıdan bakarsın nursuz, yukarıdan bakarsan pirsiz, çaprazlama bakarsan arsız, poyrazdan bakarsan hırsızdı. En önemlisi de saydıklarımızın ardında barışması imkânsız, kaskatı, kupkuru, taşlaşmış bir düşmanlık...” (Erendoruk 2007 b: 55).

Bulgarların Türkleri nasıl nitelendirdiği ve komünist Bulgarların Türklere olan düşmanlığı anlatılır. İslâm Beytullah Erdi’nin *Aşkî Arayanlar* romanında, Hüseyin Dede Nihat’ın babasını tanıdığını söyleyerek onunla ilgili bildiklerini anlatır. Evinde misafir olduğu gece Nihat’ın babası Hüseyin Dede’ye Kurtuluş Savaşı’nı ve Atatürk’ü anlatmıştır. Türk’üm demekle Türk olunmadığını kişinin kendi milletinin tarihini bilmesi gerektiğini belirten Hüseyin Dede, Murat’a şunları

söyler: “*Velhasıl, ben Türk’üm demekle Türk olunmuyor. İnsanın geleceğe yenik düşmemesi için geçmişini iyi bilmesi, okuması, kendisini yetiştirmesi şarttır.*” (Erdi 2000: 79).

Bulgaristan Türklerinde Türklük bilinci çeşitli şekillerde oluşturulur. Okullarda söylenen şiirler, kahramanların Türk tarihiyle ilgili yaptıkları araştırmalar Türklük bilincinin oluşmasını sağlamıştır. Kahramanlar eğitim için Türk dili ve Türk tarihi bölümlerini tercih ederler. Bulgaristan Türklerinde Türklük bilincinin gelişigüzel değil aldıkları eğitimle oluştuğu görülür.

Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır’ın Sırrı*’nda Türklük bilinci yeni nesle şarkılarla aşılanır. Hafız’ın en küçük oğlu Tahir’in köydeki Türk okuluna başladığında öğrendiği şarkı: “*Tahir babasının karşısına geçti ve ayaklarını toplayarak, ‘Çelik gibi kollar, tunçtan ayaklar, Türk hiç yılar mı, Türk yılmaz, Türk yılmaz, Cihan yıkılsa, Türk korkmaz’ şarkısını söyleyemeye başladı.*” (Tata Tarihsiz a: 61) şeklindedir. Tahir’in şahadetnamesini alırken İstiklal Marşı’nı ezbere okuması babası Hafız’ı gururlandırır. Tahir, kasabadaki Türk okuluna gidemediği için köydeki Bulgar okuluna yazılır ancak bir süre sonra Türk olduğu için Bulgar okulundan atılır. Değirmende nöbet tuttuğu gecelerde kendini yetiştirmek için Fikret ağabeyinin Türk tarihi ile ilgili kitaplarını okur: “*O Osmanlı tarihi, baba! Fikret ağabeyimin kitapları arasında buldum da... Bulgar tarihinden altı alırken, bir Türk olarak neden kendi tarihimizi de bilmeyeyim! Zaten ben onu bitirdim artık, bugün götürüp ağabeyimin kitaplarının arasına koyacağım.*” (Tata Tarihsiz a: 208) Türk genci olarak Türk tarihini öğrenme ihtiyacı duyan Tahir’de Türklük bilinci, Türk okulundan sonra kendi çabasıyla okuduğu kitaplarla oluşur.

Rahmiye Altınok’un *Dursun’umun Dursun’u* romanında Dursun’umun Dursun’una Türklük bilincinin eğitimle kazandırıldığı görülmektedir. Okulda öğrendiği şiir şöyledir: “*Yeni yolu tut, / Dertleri kurut, / Türklüğe umut / Sen ol çocuğum!*” (Altınok 1974: 210). Dursun bu şiiri ezberlemek için odasında defalarca tekrar ederken Esmâ neyesi onu gururla dinler.

İslâm Beytullah Erdi’nin *Aşkı Arayanlar* romanında, Murat’ın mühendis olarak atandığı köyün nüfusunun tamamına yakını Türk’tür. Ancak köyde mühendis Murat, öğretmen Nihat ve ebe Gülsüm dışında Türk asıllı okumuş kimse yoktur.

Türkler dağ köylerinde cahil kalmış, eğitim görmemişlerdir. Nihat, köydeki Türklerin eğitim görmeleri için öğrencilerini ve velileri bilgilendirir. Okumaya heveslenen öğrenciler liselere devam eder. Nihat, Murat'a köyden liseye giden Türk öğrencilerinin sayısının arttığını sevinerek haber verir (Erdi 2000: 36).

Türk dili ve Türk tarihi okuyan roman kahramanları: *Balkan Çiçekleri*'nde Demir Türk okullarında okur, yükseköğretimde Sofya'da devam eder. Ancak o sırada savaş başlamıştır, o da okulunu bırakarak savaşa katılır. *Göçmen Ahmet* romanında Ahmet Gültekin Türkçe öğretmenidir. *İlk Gözağrısı*'nda Hafız, okulda yeni eğitim teknikleri kullanarak Türk gençlerine Türkçe eğitim vermenin yanında öğrettiği şiirlerle de onlara Türklük bilincini aşılar. *Kurtbayır'ın Sırrı*'nda Mustafa Türkçe öğretmeni, ağabeyi Fikret ise Nüvzap mezunu Türkçe öğretmenidir. Fikret öğrenciyken faşist Bulgarlar tarafından Kemalist damgası vurulduğu için uzak köylerde öğretmenlik yapar. *Onur'un İsyanı*'nda Tahir kendini yakın hissettiği için tarih okusa da hem Bulgar tarihine hem de Türk tarihine çok hâkimdir. *Buruk Acı*'da Cem Türkçe öğretmenidir. Oğlu Türker önce Türklük bilincine sahipken komünist eğitimle Türk düşmanı biri hâline gelir. *Toprağa Kan Düştü*'de Murat Türk Dili ve Edebiyatı öğrencisidir. Murat'ın Bulgaristan'dan gelen Orhan amcası ise Bulgaristan'da bulunduğu Türklükle ilgili bütün kitapları okumuş, kendi okumaları ve araştırmalarıyla Türklük bilincini oluşturmuştur. *İçimizdeki İnci Taneciği*'nde Emine teyzenin eşi Türkçe öğretmenidir. *Uçurum*'da Mehmet, Türkçe öğretmenliği okumuş, köyünde Türkçe öğretmenliği yapmaktadır. *Sen İstanbul'a Gelme*'de Havva Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun Türk Dünyası gazetesi çıkarmaktadır. Havva'nın öz annesi de Bulgaristan'da Türkçe öğretmenidir. *Gazetecinin Artık Yılı*'nda Salih Topal Türk dili bölümünden mezun olmuştur ve Türkçe yayın yapan gazetelerde Türkçe yazılar yazar. *Elveda Rumeli* romanında Hasan İstanbul'da ilim tahsil ederek köyelerine gelir. *Kestaneler Altında* romanında Hayri Türk Dili ve Edebiyatı okurken gazeteci olmuştur. Aynı zamanda romanın kahraman anlatıcısı Türkçe öğretmenidir.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türklük bilinci Türkçe ile eş değer tutulur. Yani Türkçe olmayınca Türklüğün de olmayacağı düşünülür. Bulgaristan Türkleri Türk oldukları için Türkçe okumaktan gurur duyarlar. Türkçe dersi, okul derslerinden çıkarıldığında Türkler, Türkçe dersinin kaldırılmaması için direnirler.

Türklük bilincini oluşturan ana unsurlardan biri olarak Türkçeyi görürler. Türkçe unutulunca Türklüğün de unutulacağından korkarlar.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Fikret, okullarda derslerin Türkçe okutulması yasaklanıp Türkçe yabancı dil durumuna getirildiğinde zor günler yaşamaya başlar. En yakın arkadaşı Nasuf'a “*Nasıl pişman olurum, Nasuf. Bir Türk Türkçe okuduğuna pişman olur mu?*” (Tata Tarihsiz b: 326) diyerek bir Türk olarak Türkçe eğitim almaktan gurur duyduğunu ifade eder.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Bulgar öğretmenler, çocuklara Türkçe okutulmayacağına dair velilere dilekçe imzalattırırlar. Cem, kendisine gelen kadın öğretmene bu dilekçeyi imzalamayacağını söyler. Ona göre bu dilekçeyi imzalamak demek, kendi elini kendisine silah olarak kullanmak demektir. Cem, kadın öğretmene şöyle söyler:

“*Siz bu eli, bu elin parmaklarını, bu elin kaslarını damarlarını, kemiklerini, derisini kıllarını bana, kendime, kişiliğime, Türklüğüme, Müslümanlığıma karşı bir silâh olarak kullanmak istiyorsunuz, öyle mi? Seni bilmem, sana sorarım; senin şu yada bu nedenle Osmanlı egemenliğinde yaşamış uzak dedelerin, ana dilin olan Bulgarca'yı çocuklarına okutmak istemediklerine dair böyle bir dilekçe imzalatmışlar mıdır dersin? A. söylesene...*” (Erendoruk 1997: 36-37).

Kadın öğretmen, Cem'e cevap veremez. Cem dilekçeyi imzalamaz. Türker, çocuklarının Türkçe okutulmayacağına dair dilekçeyi Cem'in imzalamadığını öğrendiğinde babasına “*Tükürürüm senin vicdanına ha...*” (Erendoruk 1997: 38) diyerek babasına karşı gelir. Cem'in yeğeni kahraman anlatıcı, Türker'in bu davranışına inanamaz:

“*Senin özene bezene eğittiğin, iyiliksever, saygılı, yüreği sevgi dolu, Allah korkusu olan, Müslüman Türk evlâdın Türker miydi bu adam? Kimdi onu baştan çıkaran, öz benliğinden uzaklaştıran, yabancılaştıran? Bu sorulara cevabın gecikmemiştii; kişisel zayıflık, Bulgar Komünistlerinin bu zayıflığı keşfi ve bu zayıflıktan ustaca yararlanması; Moskiva okulu, Moskova okulunun verdiği eğitim; saygısız, sevgisiz bir kişilik, kişiliksiz bir varoluş; Tek Parti – Tek Adam – Tek Yol*

inancı ve bu uğurda 'Gözlerimi kaparım- görevimi yaparım' durumuna inişlik..."
(Erendoruk 1997: 39)

Diyerek Türker'in davranışını kınar. Türker, Bulgarca eğitim almış, Türklüğünü unutmuştur. Türklük bilincinin Türkçe eğitimle olacağı, Bulgarca eğitim alan kişilerin ise Bulgarlaştığı ve Türklüğünü unuttuğu tezi Türker'le somutlaştırılarak anlatılır. Cem, sakın bir şekilde oğlu Türker'e bir şeyler öğretmeye çabalar. Ona, bir milleti oluşturan unsurlardan birinin de dil olduğunu şöyle anlatır:

"Oğlum, kişinin ömründe, karar vermeden önce çok ciddi, çok mantıklı, sağduyulu ve akılcı düşünmesi gereken birkaç sorundan biri de Milliyet, Ana Dili ve Din sorunudur. Bir milleti millet kılan en belirgin unsurun dil olduğunu sen de biliyorsun. Sen Türksün, Müslüman Türk. Dolayısıyla senin de, oğullarının ana dili Türkçe'dir. Başında akli olan, düşünebilen, bu akli çalıştıran, tarihe saygısı olan, geleceği gören bir kişi, ana dilini çocuklarına okutmak istemediğine dair dilekçeyi nasıl imzalayabilir? Bu, acılar, sancılarla dolu, çelişkili, çileli bir yok olma yoludur. Böyle bir budalalığı yapmaman için sana adın bile avaz avaz haykırmıyor mu: Türker!..." (Erendoruk 1997: 39-40)

Cem oğlu Türker'e Türklüğü oluşturan unsurlardan birinin dil olduğunu vurgular.

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Türkçe yasağı geldiği için Türkler sokakta Türkçe konuşamazlar. Emine Teyze, karşılaştığı Türk komşularıyla konuşmadan başını eğerek selamlaşır ve yoluna devam eder. Yazar, bu olayı iç monolog tekniğiyle şöyle aktarır: *"Ya Rabbi, bu zulüm böyle sürüp giderse şu çocuklar Türkçe'yi de Türklüğü de unuturlar. Vallah billah unuturlar..."* (Erendoruk 2004: 19). Türkçe canlı bir varlık olarak algılanır. Emine Teyze, konuşulmazsa Türkçenin ve Türklüğün de unutulmasından korkmuştur.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında 1973'teki Türkçe eğitim yasağı konu edinilir. Mehmet, yasağa çok üzülür. Bu karanlıklardan Türk ve Müslüman olarak çıkmak için dua eder. Türkçe bir kitabı yayımlanan Mehmet Türkçe yazmaya devam eder. Ancak Türkçe yazmak da yasaklanır. Mehmet, kitapları yayımlanmasa da gizlice yazmaya devam eder. Şakir Padak'ın ihbarı üzerine Mehmet'in evinde arama yapılır. Yapılan aramada yazdığı Türkçe yazılar

bulunan Mehmet tutuklanır. Türkçe yazdığı için tutuklanan Mehmet, çocuklarının Türklüklerini unutmamaları için yazdığını anlatmaya çalışır. Çocuklarına, kötü bir şey yapmadığını, sadece onların Müslüman bir Türk olarak varlıklarını sürdürmeleri için yollar aradığını, bu sebeple tutuklandığını söyler (Erendoruk 2007 b: 331).

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türkler, birlikte yaşadıkları Bulgarlarla karşılaştırılır ve Türklerin daha üstün meziyetleri olduğu vurgusu yapılır. Türklük bilinci, Türkler ve Bulgarlar karşılaştırılarak anlatılır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında, Mustafa kooperatife girmeye zorlandığı akşam, kooperatife girmezse öldürüleceğini anlar. Kooperatife girmesi için imzalaması gereken tüm evrakları imzalayacağını söyleyerek ölümden kurtulmak ister. Ancak Bulgar milisleri, Mustafa'nın da evrakları imzalamayacağını, onları oyalamak için yalan söylediğini düşünürler. Mustafa'ya tekrar tekrar sorduklarında Mustafa "*İmzalayacağım elbet! Biz Türklerde söz sözdür...*" (Tata Tarihsiz b: 230) diyerek Türklerin sözlerine sadık bir millet olduğu söyler. Bu eserde Türklük bilinci, Türklerin sözlerinde durdukları Bulgarların durmadıkları karşılaştırması yapılarak anlatılır.

İslâm Beytullah Erdi'nin *Aşkı Arayanlar* romanında Türklerin sözlerine sadık olduğu vurgulanmaktadır. Bulgar işletme müdürü Mihail Çakırov, Türklerin sadakatiyle ilgili dedesinden duyduğu bir olayı anlatır. Bu hikâyeye göre Türklerden biri atını satar. Atı alan kişi ertesi gün atı alacağını söyleyerek gider. Bu arada ata başka bir alıcı çıkar. Türk'ten atı kendisine satmasını ister. Türk, atı sattığını dolayısıyla kendisine satamayacağını söylese de alıcı ısrar eder. Bunun üzerine Türk şöyle söyler: "*Söz, sözdür. Para değil, saray teklif etsen kabul edemem!..*" (Erdi 2000: 39).

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları*'nın üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Türkiye'ye göç etmeyip Bulgaristan'da kalan Tahir ve karısı Özden maddi olarak rahatlayınca evlerine bakım yapmaya karar verirler. Türklerin ve Bulgarların ellerine para geçtiğinde neler yaptıkları Tahir tarafından karşılaştırılır: "*Bir zamanlar köyde Bulgarların eline para mı geçti evi yenilermiş, Türkün eline para mı geçti karyı değiştirirmiş diye konuşulurdu. Artık biz de Bulgarlara benzedik, ev yaptırıyoruz. Ne yapalım, tarlanın, hayvanın geçimi olmadıktan sonra...*" (Tata Tarihsiz b: 234).

Tahir giderek Bulgarlara benzediklerini bu karşılaştırmayla anlatır. Ancak kendilerinin evlerini yenilemelerinin sebebi yatırım yapabilecekleri tarla ve hayvanlarının olmamasıdır.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Asene ve ailesi Şumnu'da kurulan panayıra giderken Bulgarlar ve Türklerin gidişleri tasvir edilerek Bulgar ve Türklerin yaşantıları karşılaştırılır. Türklerin gidişleri şöyle anlatılır:

“Türkler de en güzel elbiselerini giymişler, atlarını, arabalarını renk renk poşularla, el emeği, göz nuru çevrelerle süslemişlerdi. Onlar da heyecanlı, onlar da sevinçliydi ama onların sevinçleri, heyecanları dillerinde değil, yüreklerindeydi. Onların dillerinde ne şarkı vardı ne de türkü.” (Altınok 1995: 120).

Burada Türklerin Bulgarlar kadar güzel giyindikleri, süslerine özen gösterdikleri söylenir. Aynı zamanda Bulgarların panayıra giderken sevinç ve heyecanla şarkı ve türkü söylediklerini Türklerin ise Bulgarların baskıları dolayısıyla bu sevinçlerini yüreklerinde yaşadıklarını ifade eder. Böylece Bulgar ve Türklerin yine farklı oldukları örtük bir şekilde dile getirilmiştir.

Bulgaristan Türklerinin romanlarına göre Bulgar Müslüman olan Pomaklar Türklere benzemektedir. Kendilerini Türk milletine yakın hisseen Pomakların Türklere benzemeye çalışması onlarda da Türklük bilincinin var olduğunu göstermektedir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Tahir'in Pomak olan asker arkadaşı Mümin, Tahir'i ziyarete gelir. Mümin, Pomakların adlarının değiştirilerek Bulgar adı yapıldığını hatta Türklerle görüşmelerinin yasaklandığını şu sözlerle dile getirir:

“Çünkü bize Türklerle görüşmek bu sıra yasak. Biz Bulgarmışız, Bulgarlara sokulup, onlarla dostluk yapmalıymışız. Ama gönül istemedikten sonra... biz Bulgarları seviyoruz, ama kendimizi Bulgar hissetmiyoruz ki...” (Tata Tarihsiz b: 330).

Pomakların kendilerini Türklere daha yakın hissettikleri Pomak olan Mümin tarafından söylenir. Pomakların kendilerini Türk gibi gördükleri vurgusu yapılır.

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih Sofya sokaklarında karşılaştığı Pomak öğrencileri Türk'e benzetir. Öğrencilerin davranışları ve giyimlerinden Türk olduklarını zannederek onlara Türkçe seslenir. Ancak öğrenciler Türkçe bilmedikleri için onların Pomak olduklarını anlar (Çavuşev 2004: 99). Salih'e göre Pomaklar, giyimleri ve davranışlarıyla Türklere benzemektedirler.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Komünist Partili Türklerin bazıları Türklük bilincini taşıırken bazıları ise Türklük bilincini kaybederek Komünist Yönetmin istediği gibi Türklüğe düşman olmuşlardır. Bulgarlar, partili Türkleri Bulgar kabul etseler de partili olmayan bir Bulgar'dan da aşağı görürler.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Onurun İsyanı* romanında Komünist Partili olan Tahir, Türkiye'ye göç etmek için pasaportunu alırken Ganço ile karşılaşır. Ganço, Tahir'e Türkiye'ye göç etmesini yakıştıramaz. Tahir de: "*Ben Türk değil miyim yoksa?*" diye sorarak kendinde Türklük bilinci olduğunu gösterir. Ganço ona "*Türksün ama, başta partilisin.*" (Tata Tarihsiz b: 376) diyerek partili Türkleri Türk olarak görmediğini üstü kapalı ifade eder.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Tahir, Türkiye'ye gitmek için Türk pasaportunu alırken Fikret de Keriman'la karşılaşır. Keriman, Tahir gibi komünist partili birinin Türkiye'ye gitmesini anlamayarak Fikret'e Tahir'deki değişimi sorar:

"-Ne zaman değişmiş o bu kadar?! Bulgarcıydı ya!...

-Türk çocuklarının Bulgarca'yı ana dili gibi bilmesi, savunması o kişinin Türklüğünden ödün verdiği anlamına gelmez, Keriman! Burada bir yanlış anlama var. Sonra Tahir'in karısının anası babası Türkiye'de..." (Tata Tarihsiz c: 14).

Fikret, Tahir'in partili olmasının Türk olmasını engellemediğini aslında Türk olduğunu hiç unutmadığını söyleyerek partili Türklerin de Türk olduğunu vurgular.

Pehlivanoğulları serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Gökay, kendi köyünde mühendis olarak işe başlamak ister. Komünist Partili Niyazi, Gökay hakkında komünist idaresine ters düştüğüne dair deliller bulmak için Gökay'ın okuluna gider. Gökay'ın arkadaşları, Gökay'ın Türkiye'ye göç etmeye niyetli

olduğunu Niyazi'nin niyetini bilmeden anlatırlar. Niyazi, Gökay'ı partiye ve belediyeye ihbar ederek onun köyde işe girmesini engeller (Tata Tarihsiz c: 125). Görülüyor ki Türklerin düşmanı sadece Bulgarlar değildir. Niyazi gibi partili bir Türk de Türklere düşmanlık etmektedir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında, parti işlerinde çalışmak için Kırcaali'den Sofya'ya giden Salif İlyaz, bir gün Haskova'nın Karamanlar köyünün sinema salonunda "*Bulgaristan'da yaşayan herkesin istisnasız Bulgar asıllı olduğunu vurgulamış*" (Erendoruk 1997: 58). Salondakiler önce birbirlerine bakmışlar, fısıldaşmışlar ve bir an ışıklar gitmiş, salonda ah vahlar duyulmuş. Işıklar gelince Salif İlyaz'ın yerde kanlar içinde yattığı görülmüş. Yazar durumu kendi yorumuyla: "*Eee, güpegündüz, sinema salonunda kürsüde konuşan- konuşurulan, parti siparişi üzere Türklüğü yeren, hattâ Türk varlığını inkâr eden bir komünist dövülür...*" (Erendoruk 1997: 59) şeklinde alaylı bir dille ifade eder. Komünist Partili Salif İlyaz komünizmin isteği doğrultusunda Türk köylülerinin aleyhinde onlara Türklüklerini unutturmak için konuşmak istemiş, bu sebeple kendi milleti tarafından dövülmüştür. Onun gibi Türklük karşıtı partili Türkler halk tarafından sevilmemektedir.

Buruk Acı romanında, Komünist Partili olduktan sonra Türklüğünü kaybeden Türker, partili olarak Türklüğe karşı olan bir Türk kahramandır. Cem, sırtında baygın yatan oğlu Türker'e:

"Çocukluğunda öyle değildin sen, oğlum. Gençliğinde de daha başkaydın, değiştiğin daha adamdın. Allah'ı Allah, peygamberi peygamber, anayı ana, babayı baba biliyordun. Sevgin vardı. Onurun, gururun vardı. Gülmesini, ağlamasını biliyordun. Sevinip üzülmesini... Öğretmenliğe başlamadan önce Cuma namazını kaçırmıyordun. Aksilikler sonra sonra başladı. Felâkete, uçuruma doğru yolculuğa çıktın. Önce yürüdün bu yolca, sonra koşmaya başladın. Üç dört saat öncesine kadar alabildiğine koşuyordun. İnsan bu kadar koşsa koşsa, annesinin, babasının, evlâdının, ya da başka, çok sevdiği bir kişinin son nefeste olduğu haberini alır da koşar. Zaten çalışmak adı verdiğimiz günlük çabalar koşmakla olmaz, çünkü Allah insanı koşan bir mahlûk yaratmamış ki. Yürüyen bir varlık insan, oğlum. Yapacağı işi on kere ölçüp bir kere biçerek, deneyerek, çalışır, çabalar, yürür. Sana bir şey

söyleyeyim mi? Gerçeği söylemek gerekiyorsa, senin koşman, doğru dürüst, akılcı, uygun, münasip, normal bir koşuş bile değildi. Sürünmekti seninki, sürünmek! İnsan doğduğunu, Türk ve Müslüman olduğunu unutup, Bulgarlığa doğru sülük gibi, salyangoz, kaplumbağa, yılan gibi sürünerek... İnsanlar bu yüzden sana Sülük lâkabı takmışlar sana.” (Erendoruk 1997: 124-125).

Cem oğlu Türker’e Türklüğünü kaybettikten sonra insan bile olmadığını, Türklük bilincini yitirmiş bir kişinin de insanlıktan çıkacağını söyler. Cem, oğlunun sonunu da düşünür. Oğlu öldüğünde onun mezar taşında yazacak olan yazıda Türker’in Türklüğünü inkâr eden birinin çürüdüğünü yazacağını söyler: “ ‘Burada Türklüğü inkâr eden Türker’in, Türk’e ve Türklüğe düşmanlık duyguları çürümektedir mi, filizlenmektedir mi’ kestiremedim, ama düşmanlığın geçici olduğunu düşünürsek, çürüdüğünü yazmak doğru olur.” (Erendoruk 1997: 59). Türker, romanda partili olarak Türklüğe karşı olan Türk kahramandır.

Ömer Osman Erendoruk’un *Toprağa Kan Düştü* romanında Murat, Orhan amcasının Türkiye’ye göç etme sebebinin Türklüğünü korumak için komünizmden kaçmak olduğunu anlamıştır. Murat ve komünist derneğindeki, Türkiye’ye komünizmi getirmek isterler. Onların karşısında “Türk’üz” diyen ülkücüler Çin Seddi gibi durmamış olsaydılar komünist derneğindeki Türkiye’ye çoktan komünizmi getirmiş olacaktı. Romanda Murat, Türkiye’de yaşayan, Türklük bilinci olmayan ve Türkiye’ye komünizmi getirmeye çalışan bir roman kahramanıdır. Romanın sonunda Murat komünizmin Türkler için uygun bir yönetim şekli olmadığını anlayarak komünist derneğini bırakır hatta komünizmin karşısında olur.

Ömer Osman Erendoruk’un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Serhat, almış olduğu komando er eğitimi sırasında Türklüğü “öteki” olarak sembolleştirmiştir. Bulgarların Türklere karşı bakışını Serhat şöyle anlatır:

“Gün be gün, saat be saat ‘Vatan’ dendi, Bulgaristan dendi, Bulgar dendi. Bulgar ve öteki dendi. ‘Öteki’ dedikleri gizli düşmandı. Öteki ‘Türk’tü, Pomak’tı, Çingene’ydi. Öteki, dost görünebilirdi, ama güvenilmezdi. Çünkü yabancıydı. Yabancı, yani düşman... Bir Bulgar’ın varlığını sürdürebilmesi için ‘Öteki’ni yok etmesi gerekti. Bana, sana, bize, onbinlerimize gösterilen imha edilecek hedef ‘öteki’lerdi. Ötekilerin en tehlikelisi Türk’tü. Kalanlar ikinci derecedeydi. Şişman

yusuvarlak, çift çeneli karagülmez albayın yıllarca ısıtıp önümüze getirdiği 'öteki'ne karşı acımasız, zaptedilmiş nefret aşılama konusu hep buydu. Hemen her cümlesinde birkaç tane 'öteki' kelimesini yenilediğinden ötürü ona 'Öteki' lakabını takmıştır... Şartlandırılıyorduk anlıyor musun? Tıpkı Rus bilgini İvan Pavlov'un köpekleri gibi eğitiliyorduk. Bir bakıma da deney hayvanıydık. Ötekini ya etkisiz hâle getirmek ya da imha etmek amacıyla, yüz yüze, yumruk yumruğa, süngü süngüye, pusudan, arkadan, yandan dövüş çeşitleri idmanları yapıyorduk. Bunları karada, suda, havada, soğukta, yağmurlu, karlı havada dövüş şekilleri vardı. Yıllar gelip geçiyor, ötekini imha etme hazırlıkları bir türlü bitip tükenmek bilmiyordu. Bıktığını, usandığını söylemek şöyle dursun, bunu şu veya bu şekilde ima etmeye dahi hakkın yoktu. Hak mı? Ne hakkı? Tek bir hakkımız vardı: Ötekinden geberesiye nefret etmek, ötekini imhaya hem bedenlen, hem manen hazır olmak... İçimizdeki inci taneciğini öldürmek için yıllarca üstüne dökülen bu saçmalıklar bana vız geldi. Yardımını arayacak ne anam babam, sığınacak ne evim barkım olmadığından hepsine tahammül etmek, katlanmak zorundaydım. Ama bu zor, içimdeki inci taneciğinin fısıltısını, öğütlerini, tavsiyelerini ihmal edip kendimi kaptırmaya muvaffak olamadım. İçimizdeki inci taneciğine göre, 'öteki'lerin tümünü düşman addetmek yanlıştı. Yanlıştan da öte cinayetti. Seni, beni, bizi onbinlercemizi işte bu cinayeti işlemek için birer kukla, birer robot hâline sokmaya çalışıyorlardı. Onbinlerin çok büyük oranı robotlaştı. Ancak belki binde belki onbinde biri robotlaşmadı." (Erendoruk 2004: 78-79).

Serhat, Türklere karşı yetiştirilmiş olsa da içindeki inci taneciği nedeniyle Türklere düşmanlık besleyememiştir. Bulgar genci gibi yetiştirilmesine rağmen özü Türklüğe düşman olamamıştır. Ailesini bulduktan sonra Serhat'ın içindeki Türklük bilinci ortaya çıkar. Komando er Serhat, adını öğrendikten sonra kendini artık Türk genci olarak görmektedir: "Serhat'a artık komando er demek yanlıştı. Çünkü o sadece üniforması ile komandı erdi. Ve de silahlı, copu, kelepçesiyle... Üniformasının içinde, komando er olmaktan sıyrılmış, silkinmiş bir Türk genci vardır artık... Adı Serhat'tı." (Erendoruk 2004: 115).

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında parti üyelerinin Türk olmalarına rağmen Bulgar gibi davranması eleştirilmektedir. Kahraman lakaplı adam, gazetede parti üyesi ve milletvekili Hınzırov'a Türkçe hitap eder, onunla

bütün gece Türkçe konuşur ancak Hınzırov hep Bulgarca konuşunca Kahraman: “-A-be, sen Türk oğlu Türk değil misin? Niye bana Bulgarca konuşup duruyorsun? Var yıkıl karşımdan!” (Çavuşev 2004: 121) diyerek Hınzırov’a Türk olduğunu hatırlatmaya çalışır. Parti üyelerinde Türklük bilinci olmadığına şaşırın Kahraman’da bu bilinç vardır. Salih’in röportajlarından oluşan eserde, bir Türk’le yaptığı konuşmada, partili komünistlerin, partili Türkleri istemedikleri, onun yerine faşist Bulgarların kendileri için daha önde olduğu ifade edilir. O kişi: “*Bir Bulgar faşisti on beş Türk komünistten daha elzemdir!*” (Çavuşev 2004: 140) diyecek kadar Türk düşmanı olduklarını ifade eder.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türk olmasına rağmen kişisel çıkarları nedeniyle Türklere düşmanlık eden Türk ve Bulgar kahramanlar vardır.

Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinde Kara İbraam, Pehlivanağa ailesine düşmandır. Zengin olmak için Türklere düşmanlık yapan Kara İbraam, Koca Hüseyin’i öldürerek kurtlara yem eder. Kendisinin zenginleşmesini sağlayacak Marinağa ile ilişkilerini iyi tutarak yasal olarak kendini güvenceye alır. *Onurun İsyanı* romanında Kara İbraam’ın damadı Mürsel de kendisini daha iyi statülerde görebilmek ve zengin olmak için Türklere karşı komünist idare taraftarı olur. Mürsel, Türkleri kooperatife girmeye zorlar, şalvar davasında komünist idarenin yanında yer alır. Komünist Yönetim, Türkçe eğitim yasaklandığında işine son verilecek Türkçe öğretmenlerinin listesini Mürsel’e yaptırır. Komünist Parti, tüm icraatlarından sonra Mürsel’in ölümünden de faydalanır. Mürsel’in cenazesini, köyünde Hristiyan geleneklere göre defnettirir. Böylece Türkler, onu “Gavur Mürsel” olarak hatırlarlar. Mürsel, Türk olmasına rağmen partili olduğu ve parti çıkarları adına Türklere Komünist Devleti’nin yaptırımlarını uyguladığı için Türkler tarafından sevilmez.

Sabri Tata’nın *Tuna’nın Peri Güzeli* romanında Osman Pazvantoğlu’nun kendi hanlarında karşılaştığı adam, Perihan’ın babasıdır. Türklerin Türklere yaptığı eziyetleri anlatır. Rusçuk’ta Burunsuz Ahmet’i kovup ayan olan Çelebi Mehmet, kendisine karşı gelen yüz yetmiş zengin Türk ailesinin gencecik kadın ve kızlarını kaçırmak için uzak diyarlarda sattırır. Bu satılan kızlar arasında kendi kızının da olduğunu söyleyen baba, Osman Pazvantoğlu’na kızını aradığını anlatır.

Osman Pazvantoğlu kendini ispat etmek için gittiği Avustralya seferi sırasında Belgrat kalesini yiyeceksiz bırakmak için Türklerin ellerindeki zahireleri gizlice düşmana sattığını gördüğü köylüye: “*Sen Türk değil misin, Müslüman değil misin be herif?!*” (Tata 2001 a: 38) diye sorar. Köylü: “*Türküm, Müslümanım elhamdülillâh... Ama bu ticaretin benim Türklüğümle, müslümanlığım ile ne ilgisi var? Bizimkiler verseydi onların fiyatını, bizimkilere satardım elbet.*” (Tata 2001 a: 38) diyerek bu durumun Türklükle bir ilgisini olmadığını söylese de Türklüğünün farkında olmadığı ve çıkarları doğrultusunda hareket ettiği görülür.

Ömer Osman Erendoruk’un *Buruk Acı* romanında Cem, karısı rahatsızlanınca doktor getirmek için yola çıkar. Yolda çevirmeye takılır. Çevirme yapan polis oğlu Türker’dir. Oğluna, annesinin hasta olduğunu ve ona doktor getirmesi gerektiğini anlatmaya çalışır. Ancak oğlu Türker buna izin vermez. Cem komünizmin uşadı oğlu Türker için içinden: “*Bu Türk gâvuru acımaz bana.*” (Erendoruk 1997: 59) diye geçirir. Aslında oğlunun Türk olduğunu ve gittikçe dinsizleştini ancak ne kadar Bulgarlaşsa da milliyetinin daima Türk olacağını ifade eder.

Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin ilk romanı *İlk Gözağrusı*’nda, Türk düşmanı Marinağa’nın amacı Türklerin sahip olduğu topraklara sahip olmaktır. Bu düşmanlık, Türklerin Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmelerini sağlamak ve Türklerin topraklarını ucuza almak için çıkara dayalı yapılan bir düşmanlıktır. *Kurtbayır’ın Sırrı* romanında Marinağa’nın daha fazla toprak sahibi olmak için Türklere yapmış olduğu baskıyı devam ettirmenin yanında Türkleri kendi tarlalarında karşılıksız çalışmaya mecbur bırakması da böyledir. *Onurun İsyanı* romanında Marinağa’nın tüm düzeni komünizmin gelmesiyle bozulur. Önce Aydınbey değirmenini Kara İbrahim’a satar. Toprak zengini olarak Tekeze’nin başına geçerek Türkler üzerindeki hâkimiyetini devam ettirir. Komünizmle birlikte Türklerin en büyük düşmanı Ganço kahramanı seriye dâhil olur. Ganço komünizmin yürütücüsüdür. Komünist yönetimin Türkleri asimile etmek için aldığı kararları Türklere uygulanmasını sağlar.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türkler sadece Türk oldukları için baskı görürler. Bu baskılar kişiliklerine karşı olduğu gibi Türklük bilinçlerini yok etmek için de yapılır. Türklük bilincine sahip olan Türkler bu baskılara direnirler.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında sırf Türk olduğu için "Türkler pistir onlarda bit vardır." diye Türk ailelerinde bit araması yapılırken Bulgar ailelerinde bit araması yapılmaz. Tahir, köye geldiğinde Salih ağabeyine gider. Orada Sebile ve yengesinde kehle (bit) arayan Bulgar polisini aynı zamanda kadınları taciz ederken görünce onlara hadlerini bildirir. Tahir, Türk ailelerinde hamam olduğunu ve onlarda kehle olmayacağını Bulgar polisine anlatarak onları kovar (Tata Tarihsiz b: 30).

Yine aynı romanda liseli Bulgar gençleri, Dimitrov Gençlik Birliğini kurarak köyde Türk varlığını yok etmek için çalışmalar yaparlar. İlk faaliyetleri köydeki Türk gençlerinin milliyetçilik duygularını kırmak için caminin şerefesindeki ay yıldızı kırarlar. Köylü bu durumu Tahir'e anlatınca Tahir Dimitrov Gençlik Birliğini kuran gencin dedesi Bay Stoyan'a gider. Ona durumu anlatır. Bay Stoyan "Öyleyse mesele başka, Tahir! Türklere milliyetçilik duygusunu aşılmasını diye kırmışlardır onu gençler." (Tata Tarihsiz b: 284) diyerek kendisini ve torununu savunur. *Pehlivanoğulları* serisinde, Türkleri asimile çalışmaları böylece başlar.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Türkler her zaman ezilen taraf, yok edilmek istenen taraftır. Okulda yapılan müsamerede Bulgarlar ön sıralara oturtulurken Türkler arka sıralara oturtulur. Bulgarlar dışarıda rahatça dolaşabilir. Oysa Türkler dışarı çıkarken ya da bahçelerine çalışmak için giderken her zaman temkinli olmak durumundadırlar. Türkler, temkinli olmazlarsa Bulgarlar ya da Bulgar askerleri onları yalnız bulduğu zaman yarayabilir hatta öldürebilirler.

Ziya Yamaç'ın *Mehmet* romanında Türklük sürekli tekrar eden bir kavram değildir. Selviler kasabasında oturan Türkler ve Bulgarların ilişkileri iyidir. Ancak komitacı Bulgar gençleri Türkleri rahatsız edecek davranışlar göstermeye başlarlar. Bulgar gençleri, Türklerin hayvanları arasına domuz koyarlar, kuyularına domuz kuyruğu atarlar ve camileri pisleterek Türkleri rahatsız ederler. Bulgaristan topraklarında rahat edemeyen Selviler köylüleri, göç etmeye karar verirler.

Mehmet romanında Mehmet, gece eve sarhoş gelen Hasan dayısını Bulgar komşularından kurtarmak için dışarı çıkar. Mehmet'in yardımına Boya Mehmet

gelir. Bulgarların düşmanlıkları hakkında Mehmet ile Boya Mehmet arasında şu diyalog geçmektedir:

“-Onların türklere bu kadar düşman olduklarını bilmezdim, diye devam etti.

-Ne düşmanı be, ne düşmanı? Sizin komşunuz Yanık Trifon, onun ötesinde oturan Veselin, sonra bay Atanas, ne bileyim ben, şimdi adları aklıma gelmiyor, o bulgarlar kime düşmanlık ediyor, ha? Kime?

Boya Mehmet arkadaşının böyle kavga edercesine konuşması karşısında omuzlarını silkti. Sonra:

-Onlara bakma sen, dedi. Bizim oradakiler başka. Ama sizin komşular türklere neredeyse bir kaşık suda boğacaklar.” (Yamaç 1979: 9-10).

Boya Mehmet, Bulgarların aslında onların dostları olduğunu söylese de Mehmet, Türklerin Bulgar topraklarında istenmeyen millet olduğunu ifade eder. Bulgarlar tarafından ezilen ulus Türklerdir.

Mehmet romanında Romanya’dan kaçıp gelen göçmenlerden Aziz ve Mehmet köye yerleşirler. Mehmet, Dereköylülere Romanya’da Türk oldukları için Romenler tarafından ezildiklerini, yanlarında çalıştıkları beyler ve hanımlar tarafından itibar görmediklerini, bu nedenle de göç ettiklerini anlatır (Yamaç 1979: 277-278).

Ömer Osman Erendoruk’un *Buruk Acı* romanında, Bulgaristan’daki Komünist rejimde Türklerin yaşayamayacağı şöyle dile getirilir:

“O dünyanın Bulgaristan’a düşen kısmında tek Bulgar milleti yaşayacak; Yahudi, Ermeni de yaşayabilir, ama şu Türk yaşayamaz. Ve de müslüman. Yaşayanların tümü allahsız olacak, kitapsız olacak, öyle mi? Ha, kitap olacak ama sadece, bir tek ve yalnız Marks’ın talimatı doğrultusunda yazılanlar, Lenin’in gösterdiği, tarif ettiği biçime sokulanlar öyle mi? Kur’an-ı Kerim’in, İncil’in yerini Marks’ın ‘Kapital’i, ‘Sermaye’si alacak öyle mi?” (Erendoruk 1997: 122).

Anlatıcıya göre Bulgaristan’da istenmeyen millet Müslüman Türklerdir. Türkler dışında herkese yer olmasına rağmen Türklere yer yoktur.

Ömer Osman Erendoruk’un *Toprağa Kan Düştü* romanında, Orhan amcası Murat’ı komünizmin gerçeklerini göstermek için Bulgaristan’a gezmeye götürür.

Orhan amca, Bulgaristan yolculuklarında Dimitrovgrat'ta buldukları sırada şehre Georgi Dimitrov adının verilme sebebini anlatır. Georgi Dimitrov, Komünist Partinin beşinci kurultayında Bulgaristan Türklerini yakından ilgilendiren “*Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'a hükmettiği geçmiş zamanın izlerini tamamen silmeliyiz.*” (Erendoruk 2001: 66) sözlerini söyleyen, Bulgaristan'da Türk varlığının izlerinin yok edilmesi için çalışmalar yapan bir kişidir. Bu sebeple şehre onun adı verilmiştir. Orhan amca, Bulgaristan'da Osmanlı Devleti'nin bıraktığı izlerin canlı ve cansız izler olarak sınıflandırılacağını söyler. Murat'a önce cansız izlerin neler olduğunu sorar. Murat, cansız varlıkların camiler, okullar, köprüler, hamamlar vb; köy, kasaba, dere, dağ vb. isimleri olduğunu söyler. Canlı varlıkları sorduğunda ise Murat ürpererek “insanlar” cevabını verir. Orhan amca, Komünist Partinin Osmanlı'nın varlığını silmek için cansız varlıkları yok ettiğini, şimdi sıranın canlı varlıkları yok etmeye geldiğini belirtir. Böylece Türk varlığını Balkanlardan tamamen atmak isteyen Komünist Partinin maksadını Murat'ın fark etmesini sağlar (Erendoruk 2001: 67).

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca Türkiye'de ajan olmakla suçlanarak Bulgaristan'a iade edilir. Bulgaristan komünist polisi de Cemil Hoca'yı Türkiye'nin ajanı olmakla suçlayarak hapse atar. Cemil Hoca'yı suçlayabilecek bir şeyler bulmak için kaldığı hücreye komünist polis tarafından bir çingene gönderilir. Çingene “*Bulgaristan devlet olalı ne zaman Türk'ün, Çingene'nin hakkı olmuş ki eşek gibi çalışmaktan başka?*” (Erendoruk 2007 a: 143) diyerek Cemil Hoca gibi düşündüğünü göstermeye çalışır. Cemil Hoca, çingeneye cevap vermese de kendince bu sözü düşünür. Komünizmin Bulgaristan'da bulunan Türk varlığını yok etmek için yaptığı maddi yıkımları düşünür. Çingene, Cemil Hoca'yı konuşturamayınca bu sefer hücreye Türklerden nefret eden bir idam mahkûmu gönderirler. Cemil Hoca, bu mahkûma Türklerin Balkanlardaki tarihini anlatarak Bulgarların da aslında Türk olduklarını söyler. Bu mahkûm da Cemil Hoca'yı suçlayacak bilgiler öğrenemez. Hücreye gelen Rayko, Cemil Hoca'dan kendisine abdest almayı, namaz kılmayı öğretmesini ister. Cemil Hoca, Rayko'ya İslamiyet'le ilgili bilgileri öğretir. Rayko, Cemil Hoca'nın kendisine öğrettikleri üzerine “Beni zorla Müslüman yapmaya çalıştı.” diye ifade verir. Rayko'nun yalan ifadesiyle Cemil Hoca, ajanlıkla suçlanarak idama mahkûm edilir.

Temyizle cezası yirmi yıla indirilir. Eski Zağra Hapishanesi'nde cezasını çekerken yeğeni Necip'in getirdiği gazete ve dergileri defalarca okur. 1970'lerde Necip'in getirdiği gazetede Türk yazarların imzasıyla yazılmış Bulgarca şiirleri görür. Bulgaristan'daki Türk varlığını yok etmek için Bulgarların yaptığı öldürücü çalışmaların başladığını görmek onu üzer. Ancak Bulgaristan'daki Türklük için dua etmekten başka elinden bir şey gelmez.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Mehmet'in dayısı Topal Yusuf, Türk milliyetçisi olduğu ve Türk milliyetçiliği propagandası yaptığı gerekçesiyle faşistler tarafından tutuklanır. İki buçuk yıl hapsine karar verilir (Erendoruk 2007 b: 12). 1939 yılında cezaevinden kaçıma teşebbüs ettiği sırada bacağından kurşunlanır ve total kalır. Topal Yusuf, komünist idaresi altındayken de Türk milliyetçiliği propagandası yaptığı için tutuklanır. Mehmet'e Türk milliyetçiliği dayısı tarafından aşılmıştır. Mehmet, *İstiklal Marşı'nı* ve Necmettin Halil Onan'ın *Bir Yolcuya* şiirini milliyetçilik duyguları katarak o kadar yürekten okur ki dinleyen herkesi duygulandırarak ağlatır.

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında, Bulgar komünistlerin Türkler üzerinde baskıları arttırdığı yetmişli yıllarda gazetenin karikatüristi Şefket'in, Ruse'de misafirlikteyken çok içince kendini pencereden atarak öldüğü haberi yayılır. "*Bulgaristan Türklüğünün ise yüz yılda bir defa yetişmiş en değerli karikatür ustasını yitirdi...*" (Çavuşev 2004: 148-149) Salih, Şefket'in ölümünü şüpheli bulur. Çünkü Şefket ölmeden önce tehditler aldığı gibi bütün çalışmalarına da el koyulmuştur. Bulgarlar, Türkleri yok etmeye Türklerin sanatlarını yok ederek başlamıştır.

Gazetecinin Artık Yılı romanında gazetenin Türkçe değil de Bulgarca çıkacağı haberi karşısında Bulgar gazeteci, Türklerin hâlâ kendilerini Türk olarak görmelerini anlamlandıramadıklarını şu örnekle anlatır: "*Bir Bulgar, Parise gidiyor, üç yıl sonra artık kendisine Fransız diyor da bizim insanlarımız yüz şu kadar yıldır bu memlekette yaşıyorlar, kendilerine Bulgar demekten çekiniyorlar...*" (Çavuşev 2004: 156). Bulgaristan Türklerinin kendilerini Bulgar hissedememeleri komünistler tarafından anlaşılmamaktadır. Yazar, Bulgaristan Türklerinin Türklük bilincinin yüzyıllardır var olduğunu örtük bir anlatımla hissettirmektedir.

Gazetecinin Artık Yılı romanında Bulgaristan'da bulunan Gagavuzlar Hristiyan oldukları için Türklüklerini unuttur, gittikçe Bulgarlaşırlar. Salih günlüğüne Türklerin kendi benliklerini unutmamaları gerektiğini ancak Gagavuz Türklerinin işlerine geldiği gibi davrandıklarını yazar. Sofya'da bulunan döneke Gagavuz Türklerinin birisinin üniversite hocası, diğer ikisinin de gazeteci olduklarını belirtir. Gagavuz Türklerinin Türklüklerini unuttuklarını şöyle ifade eder: "...yerine göre kendilerine bir defa Türk, başka defa Bulgar demeleriydi." (Çavuşev 2004: 214).

Salih, günlüğüne yazacaklarını düşünürken kendi Türklüğünden yola çıkarak Bulgaristan Türklüğünü sorgular: "*Yani bilmek istediğim şey: Biz Bulgar Türkleri miyiz, Bulgaristan Türk azınlığı mıyız, Türkleşmiş Bulgarlar mıyız, Türk asıllı Bulgar vatandaşı mıyız, yoksa daha bilmem neyiz...?*" (Çavuşev 2004: 356) diyerek Bulgaristan'da yaşayan Türklerin ne olduğunu kendince bulmaya çalışır.

Bulgaristan Türklerine uygulanan baskıların en büyüğü Türklerin adlarının Bulgar adlarıyla değiştirilmesidir. Türkler, Türklüklerini kaybedeceklerini düşünerek adlarını değiştirmek istemeseler de silah zoruyla adlarını değiştirmek zorunda kalırlar.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Komünist Partili Davutçuk, Fikret'e gelerek Niyazi'nin ondan gazete için gönüllü olarak adını değiştirdiğini yazmasını istediğini söyler. Fikret cezası ne olursa olsun Türk olduğu için böyle bir yazı yazmayacağını şöyle ifade eder:

"*Davutçuk, onlar Pomaklara Bulgar muhammedanı diyorlar, ama onları Bulgar sayıyorlar, ayrı bir millet değil. Şimdi bize de Bulgar Müslümanı diyorlar. Muhammedan ile müslüman arasında fark olmadığını bilirsin. Söyleniş şekli değişik, ama anlamı aynı. Yani müslüman.*

Biz Türkler Pomaklara Bulgar muhammedanı diyor muyuz, demiyoruz. Niçin? Çünkü biz onları ayrı bir millet olarak kabul ediyoruz da onun için. Demek istediğim, Bulgar bizim adlarımız Bulgarlaştırınca milliyetimizi de aldı. Bulgarlara göre biz artık Türk değiliz. Bulgar Müslümanız. Ama alacakları olsun. Ben değilim. Adım bulgar adı da olsa ben kendimi Türk sayıyorum. Adımı gönüllü değiştirmedim. Onun için istedikleri yazıyı yazamayacağım. Niyazi'ye selamım böyle!" (Tata Tarihsiz c: 227)

Niyazi'nin istediği yazıyı Fikret yazmaz. Her ay Rusçuk'a ifade vermeye gittiğinde de adını isteyerek değiştirdiğini yazması istenir. Fikret, aldığı tehditlere rağmen böyle bir yazı yazmaz.

Geyik Avı romanında Bulgarlar, Türklerin adlarını değiştirdikten sonra kamuoyunda bu konuyla ilgili haberler yaparlar. Türklerin aslında Bulgar olduğunu yazan gazete haberleri yayınlamaya başlarlar. Türkçe çıkan *Yeni Işık* gazetesinin adı değiştirilir, *Nova Svetlana* yapılır. Gazetede Bulgar tarihçilerin yazılarını okuyan Tahir ve Fikret bu haberlerin asılsız, Bulgar ve Türk tarihi hakkındaki iddiaların uydurma olduğunu konuşurlar. Fikret:

“-Bu adamlar Bulgar Tarihini bilmiyorlar, Tahir! Onlar Asparuh Bulgarlarının Türk ırkından olduğunu unutmuşlar. Türk ırkından olduklarına göre gelenek görenekleri de bizim dedelerimizin gelenek ve görenekleri gibiymiş. Vallahi bu yazıyla ne kadar cahil olduklarını göstermişler..

-Onlar yazmamıştır bunu ağabey! Bulgar tarihçileri hazırlayıp da sunmuşlardır ve onlara sadece imzalatmışlardır.” (Tata Tarihsiz c: 273).

Tahir de yazıların uydurma olduğunu söyler. Bulgarların aslen Türk olduğu ve Türklerin de Müslüman olduğu gerçeğinin unutulduğu vurgulanır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında, 1984 yılının 26 Aralık günü Mestanlı'da, Türk adlarının Bulgar adı ile değiştirilmesini protesto eden bir grup Türk gösterici *“Biz Türk'üz! Türk kalacağız! Türk öleceğiz!...”* (Erendoruk 2007 a: 179) sloganı atarak adlarının değiştirilmesine direnirler. Cemil Hoca ve Necip bu gösterilere katılsalar da isimlerinin değiştirilmesini engelleyemezler. Bulgaristan Türklerinin adları değiştirilirken Cemil Hoca Belene Kampı'na sürgün edilir. Kampta bulunan Türkleri bir süre sonra Bulgarların yaşadıkları köylere sürgün ederler. Cemil Hoca, Belene Kampı'nda sekiz ay kalır, sonra Vidin'deki bir Bulgar köyüne sürgün edilir. Köyde girdiği işteki marangoz Türk'tür. 1984'te Ayvaz Ayvazov Osmanov olan adını Angel Vazoö'a yapmışlardır. Ayvaz, köyde üç hane kalan Türklerin Bulgarlara karşı direnemediklerini, onların da Bulgarlarla evli olduklarını ve kendi Türklüklerini unuttuklarını şöyle ifade eder: *“Biz bittik, aga, dedi. Türklük öldü.”* (Erendoruk 2007 a: 195). Cemil Hoca ise yaşadıklarını Ayvaz'a anlatarak Türklüğün bitmediğini

yaşadığını ve yaşatılacağını söyler. Ayvaz Cemil Hoca'yı köyde korur, kollar. Yaşadıklarını yazmasını, onun için gizli bölmeli bir bavul yapacağını söyler. Cemil Hoca, Türklüğü yaşatmak için yaşadıklarını, komünizmin kendisini ve Türklüğü yok etmek için yaptıklarını yazar.

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında, kahramanın adı değiştirilerek "Huben" yapılır. Hayri'ye kendisine ayrılan gazetenin üzerine "Huben" yazılarak yeni adı zorla kabul ettirilmeye çalışılır (Yakup 2011: 234).

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türk oldukları için Bulgaristan'dan göç etmeye zorlanan Türkler olduğu gibi değişen yaşam koşullarında Bulgaristan'da kalamayacağını anlayan Türkler ana vatan olarak gördükleri Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bazı romanlarda ise Türkiye'ye göç etmek isteyen Türkleri engelledikleri ve göç etmelerine izin verilmediği görülür.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Türkleri kooperatife girmeye zorlayan komünist Bulgarlar, Türklerden aldıkları ağır vergilere ek olarak domuz yağı da isteyince Türkler isyan ederler. Kimi Türkler Türkiye'ye göç etmeye kalkarlar, kimisi de başka yollar arar. Bu vergi yükü Fikret'in girişimleriyle önlenir. Türkiye'ye göç etmeye karar verenler ise bu kararlarında ısrarlıdır. Tahir'in karısı Özden'in ailesi de göçe karar verenlerin arasındadır. Tahir, Özden'in dedesi Serbest Ali'yi göçten vazgeçirmeye çalışır. Serbest Ali, Tahir'e başlarına neler geldiğini anlatıp göç konusunda kararlı olduklarını ve aldıkları karardan dönmeyeceklerini söyler ve şunu ekler: "*Biz Türkünüz, bizim yerimiz de Türkiye'de. Ne olursa milletimizle beraber olalım.*" (Tata Tarihsiz b: 204).

Pehlivanoğulları serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Bahri, Türkiye'ye göç etmek için pasaport başvurusunda bulunur ve Türk olduğu için işten ayrılmak zorunda kalır. Tahir ve Bahri bu durumu Fikret'e anlatırlarken: "*Ağabey, sen çocuğunun da bir Türk olduğunu unutuyorsun! Ona domuza yular kopartacak işler yaptırmak isterler. Ve yaptırmışlardır. Her şeyi bize anlatacak değil ya...*" (Tata Tarihsiz c: 14) diyerek Bahri'nin de Türk olduğu için Türkiye'ye göç etmek istediğini söyler. Ancak Bahri Türkiye'ye gidemez ve yeni bir iş bulmak zorunda kalır.

Yine aynı romanda Türkiye'ye göç edecek Tahir ve ailesi, Bulgar adlarıyla pasaport almak istemezler. Bulgar adıyla Türkiye'ye gittiklerinde Türklüklerini nasıl anlatacaklarını düşünürlerse de Bulgar adıyla göç etmekten başka çareleri yoktur. Bulgar Devleti, Türk olan Türkiye'ye turist pasaportuyla gitsin Bulgar olan burada kalsın, diye propaganda yaptığı için Tahir ve ailesi nasıl olursa olsun Türkiye'ye gitmek için hazırlıklara başlar. Göç etmek için yola çıkan Tahir ve ailesi yollarda beklemek zorunda kalır. Bu esnada Vechiye'nin doğum sancıları başlar. Ona, Bulgar sınırında kurulan bir kabinde doğurup, sınırı öyle geçmesi söylene de Vechiye daha doğumuna zaman olduğunu söyleyerek buna karşı çıkar. Türkiye sınırlarına girdikten sonra doğum yapmak için Türk kabinine gider. Orada doğum için bekleyen kadınlar ona neden Bulgar sınırında doğurmadığını sorarlar:

“-Sizi sınırda doğurmak için bırakmak istemediler mi? oldu.

-Evet, istediler. Ama gördüğünüz gibi orada kalmadık. Buraya geldik.

-Biz de öyle yaptık. Orada doğursaydık evlatlarımıza Bulgar adı koyacaklardı, burada ise hepsinin adı Türk olacak. Bulgar kendi hesabını yaparsa biz de kendi hesabımızı yaptık.” (Tata Tarihsiz c: 425).

Türk kabininde bekleyen Bulgaristan Türkü kadınlar evlatlarının adlarının Türk olması için doğumlarını Türkiye'de yapmaktadırlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında göç eden Bulgaristan Türkleri, geride bıraktıkları yakınlarının hâline üzülmekte ve Dünya İnsan Hakları kuruluşlarının Bulgaristan Türklerinin durumlarına kayıtsız kalmalarından yakınmaktadır:

“Yüzü, gözü ıpslak iç dünyaları pesperişan, düşüncelerinde ıstırabın zehirli dokunaçları dolaşan göçmen Türkler birer gölge gibi sallana sallana trene doğru ilerlemeye başladılar. Üç dört adım yürüyor, dönüp sarmalaşıyorlardı. Trenin hareket etmesine birkaç dakika kala ağlayışları son haddini bulmuştu. Bir ara, bu anda, bu istasyonda, iki milyon terkedilmiş, kendi hâline bırakılmış Bulgaristan Türkünün hep beraber, bir ağızdan sesini sala sala ağladığını zannettim. Dünya insan hakları kuruluşlarını yöneten beyefendiler buraya kendileri gelemelerse, tarafsız bir televizyon kurumunun kameramanını gönderemezler miydi? Gönderip de bu faciayı görüntüleyemezler miydi? Olurdu ama bir şairin başka bir vesile ile

dediği gibi, Türk dediğin abur cubur, olsa da olur, olmasa da olur, gece boyu, gün uzunu, salla gitsin zulmün topuzunu. Zalim Bulgar almak için hincını, sallıyordu başımızın üstünde, Yunandan ödünç aldığı Demokles Kılıcını...” (Erendoruk 1997: 72-73).

Bulgaristan’dan göç eden Türklere kimse yardım etmediği gibi İnsan Hakları kuruluşları da bu gerçeğe göz yummaktadırlar.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türklük bilincine ve Türklük kavramına farklı yaklaşımlar olduğu görülür. Yazarların, eserlerini yazarken Bulgaristan’da Türk olmak ya da Türkiye’de Bulgaristan Türkü olmak bakış açılarıyla Türklük temasına yer verdikleri görülür. Türklük temasına doğrudan yer veren romanlar: *Balkan Çiçekleri*, *Gün Doğarken*, *İlk Gözağrısı*, *Kurtbayır’ın Sırrı*, *Onurun İsyanı*, *Geyik Avı*, *Dursun’umun Dursun’u*, *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan’da*, *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye’de*, *Mehmet*, *Buruk Acı*, *Toprağa Kan Düştü*, *İçimizdeki İnci Taneciği*, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*, *Uçurum*, *Aşkı Arayanlar*, *Sen İstanbul’a Gelme*, *Gazetecinin Artık Yılı*, *Rumeli’den Esen Yel*, *Aydınlığın Öksüzleri*, *Seher Gitti*. Türklük teması bazı romanlarda direkt olarak yer almaz. Örtük bir anlatımla “millî, milliyet” kavramlarından, Türklükten söz edilir. Örtülü anlatımla Türklük kavramına değinen romanlar şunlardır: *Şehit Evlatları*, *Tuna’nın Peri Güzeli*, *Söylenmemiş Sözler*. Türkiye’de yazılan *Göçmen Ahmet*, *Aşk Hayat Arayış*, *Ömrümün Dört Mevsimi*. Bu romanlarda Türklük temasına rastlanılmamıştır. Bulgaristan’da yazılan *Ulu Çınar* romanında Türklük ifadesine yer verilmesi de kahramanlar, yer ve olaylar incelendiğinde Bulgaristan’da yaşayan Türkleri anlattığı görülür. Fakat doğrudan Türklük kavramı görülmez.

Romanlarda olayın geçtiği köyler Türk köyleri, Türklerin ve Bulgarların karışık yaşadığı köyler ve Bulgar köyleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Yaşanılan yerlerin bu şekilde sınıflandırılması, Türklük bilincinin hem Türklerde hem de Bulgarlarda olduğunu göstermektedir.

Türklük bilinci, roman kahramanlarında erkeklerin yanı sıra kadın ve kızlarda hatta çocuklarda görülür. Bu bilinç her kahramanda farklı şekillerde oluşur. Türklük, kişinin içinde bulunan bir cevherdir. Ancak bu cevherin ortaya çıkması için bir Türk’ün Türk aile terbiyesi ve Türkçe eğitim alması gerekmektedir. Türk aile

terbiyesi almasına rağmen Bulgarca eğitimle Türklüğe düşman olan kahramanların yanında Türk aile terbiyesi almayı içindeki Türklük cevheriyle Türklüğe dost olan kahramanlar da vardır. Türklük bilincinin oluşumunda eğitim de önemli bir unsur olarak görülmüştür. Verilen eğitim Türkçe olmalıdır. Zira Türklüğü bir arada tutan unsurların başında dil gelir. Romanlarda Türkçeye büyük önem verilmekte, Türkçe unutulursa Türklüğün de unutulacağı tezi savunulmaktadır. Türk Dili ve Edebiyatı okuyan roman kahramanları aynı zamanda Türkçe öğretmenliği yapmaktadırlar. Yine Türklüğü oluşturan diğer bir unsur olarak ortak tarih bilinci de romanlarda görülür. Bulgarların da aslında Türk oldukları bilgisine romanlarda yer verilir. Türklerin kendi tarihlerine ve Türkiye tarihine ait bilgiler de verilir. Türklük bilincine sahip olmayan kahramanlar ise Türklerin karşısında yer almışlar, ya Bulgar Devleti yararına ya da kişisel çıkarları için çalışmışlardır.

Bulgaristan'daki Türkler sadece Türk oldukları için Bulgar Devleti tarafından eziyet görmüşlerdir. Adları değiştirilip Bulgar adı konulmak istenince Türklük bilincine sahip kahramanlar bu duruma şiddetle karşı çıkmışlardır. Ancak Bulgaristan'da yaşayan Türkler birlik olamadıkları için Bulgar Devleti'ne topyekün karşı duramamışlardır. Yapılan baskılara dayanamayan Türkler, çareyi Türkiye'ye göç etmekte bulmuşlardır. Türkiye'ye giden bazı kahramanlar çok iyi karşılanmış, bazı kahramanlar ise Türkiye'de Bulgar olarak nitelendirilmiştir. Ana vatanları Türkiye'de Bulgar olarak görülmekten rahatsız olan bu kahramanlar incinmişler, insanların bu cahilce yakıştırmalarını kınamışlardır.

2.2. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Dil Bilinci ve Türkçe

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar yazılıp incelememize de konu olan Bulgaristan Türklerinin romanlarında dil bilinci ve Türkçeye bakış bilinçli bir tutumla işlenmiştir. Yazarlar, Türkçe yazmaya özen göstermiş, özellikle Türkçe yasaklar karşısındaki tepkiler üzerinden dil bilinci oluşturmaya gayret etmişlerdir. Türkçe okuyup Türkçe konuşan, Türk olan yazarların, devlet dili Bulgarca olmasına rağmen Türkçe yazmaları, onlarda bu bilincin varlığını gösterir. Yazarlar, bir milleti oluşturan temel unsurlardan birinin dil olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu nedenle eserlerini Türkçe yazmışlardır. Romanlarında Türkçeyi, millî benliklerini korumanın en önemli unsuru ve Türkleri bir arada tutan en kuvvetli bağ olarak görmüşlerdir.

Türkçenin Bulgaristan'daki kullanımına bakıldığında Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonraki süreçte Türkler rahatça Türkçe konuşurlar hatta Bulgarların da Türklerle duydukları saygı nedeniyle Türkçe konuştukları olur. Bulgaristan'da faşizmle birlikte Türkçeye yasaklar gelmeye başlar. Dil bilincine sahip roman kahramanları bu durum karşısında üzülmeler. Ancak Faşist Bulgar Devleti döneminde planlı bir saldırı olmaması, yasakların denetlenmemesi, Türklerin tepkileri sebebiyle bu yasakların eserlerde yalnız adları belirtilir. Komünist Bulgar Devleti döneminde ise Türkleri asimile etmek için Türkçeye sistematik bir yasaklamalar getirilir. Türk yazarlar, roman kurmacalarında tepkilerini arttırmalar. Verilen tepkiler çoğunlukla bireyseldir ve bütün Bulgaristan Türklerinin birleşerek ortaya koyduğu bir tepki görülmez. Roman kahramanları Türkçenin yasaklanması karşısında birlik olunması gerektiğini söyleseler de Bulgar Devleti Türklerin birlik olmasını da önler. Komünist Dönem'de önce Türk okulları kapatılır. Bu okullar Bulgar okullarıyla birleştirilir. Türkçe, okullarda yabancı dil olarak okutulur. Bir süre sonra seçmeli Türkçe dersi de kaldırılarak Türk çocukların Türkçe okuma yazması engellenir. Türkçe eğitim yasaklandıktan sonra Türkçe yayın yasağı da başlar. Türkçe yayınlar toplatılarak imha edilir. Bulgaristan'da yayın yapan Türkçe gazeteler Bulgarca yayına başlar. Türkçeye en öldürücü hamle ise Türkçe konuşma yasağı olur. Komünist Dönem'i Faşist Bulgar Dönemi'nden ayıran özellik, yasakların sıkı bir şekilde takip edilerek yasağı çiğneyenlerin cezalandırılmasıdır. Roman yazarları, bu yaşadıkları karşısındaki tepkilerini roman kahramanları vasıtasıyla okuyucuya doğrudan iletirler. Komünist Bulgar Dönemi'nde alenen Türkçe yazamayan yazarlar, yazdıkları eserleri evlerinde saklarlar. Ömer Osman Erendoruk'un gizlice yazdığı *Buruk Acı* adlı romanı, Bulgar polisleri tarafından evinde yapılan aramada bulunmuş ve tüm yazmalarıyla birlikte esere el konulmuştur. Sabri Tata, Bulgaristan'da gizlice yazdığı *Pehlivanoğulları* serisinin *İlk Gözağrısı*, *Kurtbayır'ın Sırrı* ve *Onurun İsyanı* romanlarını evinde saklamış, 1989'da Türkiye'ye göç ederken bavullarına yaptırdığı özel bölmelerle Türkiye'ye geçirmiş ve Türkiye'de yayımlamıştır. 1989'dan sonra Bulgaristan'da Komünist Yönetim yıkılır, ülkede demokrasi ilan edilir. Ancak Türk yazarlar Türkiye'ye göç etmiş veya sürgün edilmiş olduğu için Bulgaristan'da Türkçe yazabilecek yazar kalmamıştır. Bulgaristan'da yaşayan İsmail Yakup, *Kestaneler Altında* adlı romanında, Bulgaristan'da kalan ve her türlü serbestliğe

sahip Türklerin Türkçe yayın yapmamalarını, romanlarını Türkçe yazmamalarını eleştirir. Türkiye'ye göç eden yazarlar ise yeni bir hayat kurdukları Türkiye'de yazdıkları eserleri yayımlayamamışlardır. Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında bu durum yazdıklarını yayımlatacak yayınevi bulamamayan roman kahramanı Mehmet'in yaşadıkları üzerinden anlatmaktadır.

Bulgaristan Türklerinin romancıları dil bilincini eserlerinde kullandıkları temiz Türkçeyle de ortaya koyarlar. Romanlar okunduğunda görülür ki eserlerde Bulgarca kelimeler çok azdır. Kullanılan Bulgarca kelimeler ise terim anlamlı ve Türkçe karşılığı olmayan kelimelerdir. Örneğin: Rabfak, redaksiyon, brannik, brigadir, nared, faşist, gospoja, zakon, zveno vb. Romanlarda kahramanlar, Bulgaristan Türklerinin yöresel ağızlarıyla konuşturulmuştur. Bulgaristan Türklerinin ağız özelliklerinin görüldüğü eserlerde Bulgarca kelimeler de Türkçe söyleyişleriyle kullanılmıştır. Bazı eserlerde ise İstanbul Türkçesi örnek alınarak Türkiye ile söyleyiş birliği yakalanmaya çalışılmıştır.

Romanlarda karakterlerin dil bilinci ve ana dil ile ilgili düşünceleri şöyle tespit edilmiştir:

Sabri Tata, *Pehlivanoğulları* serisinin ilk kitabı *İlk Gözağrısı* romanında, köy muhtarı Bulgar İliya, Pehlivanağa'ya danışmaya geldiğinde Türkçe konuşur. Bulgar olan İliya'nın Türklere saygısından onlar gibi Türkçe konuştuğu ayrıntısına yer verilmesi yazarın Türkçe bilincini gösterir. *İlk Gözağrısı* romanında bu olay 1900'lü yıllarda Bulgar Prensiği Dönemi'nde geçer. Bu durum, Osmanlı Devleti'nden yeni ayrılan Bulgaristan'da Türklere ve Türkçeye o dönemde saygı duyulduğunun göstergesidir. *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı olan *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında faşist Bulgarlar Türkçe konuşulmasını istemezler. Serinin üçüncüsü *Onurun İsyanı'nda* ise Komünist Yönetim Türkçeyi tamamen yasaklar.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında 9 Eylül 1944'te Bulgaristan'a giren Azeri ve Tatarlardan oluşan Sovyet Rus askerleri köyde Türkçe konuşulmasına şaşırırlar. Ancak dil birliği olan Azeriler, Tatarlar ve Bulgaristan Türkleriyle çabucak kaynaşırlar (Tata Tarihsiz a: 315).

Pehlivanoğulları serisinin dördüncüsü *Geyik Avı* romanında, Fikret adını isteyerek değiştirdiğine dair gazeteye yazı yazmadığı gerekçesiyle Belene Kampı'na

hapsedilir. Fikret, Belene’de bir Türk gencinin Türkçe şarkı söylediğini duyunca kendi dilinde duyduğu şarkıyla hayat dolar ve şöyle der:

“Böyle bir adada yani her adımında ölümün pusuda beklediği bir ölüm kampında Türkçe bir türkü yüz silaha bedel, bir ton ilâca bedel.. Tüm Bulgaristan’da Türkçenin ve Türkçe şarkı ve türkülerin yasaklandığı bir zamanda Belene kampında kapalı bulunan bir Türk gencinin polisin gözünü uğurlayıp Türkçe türkü söylemesi fedakârlıktan da öte bir şey...” (Tata Tarihsiz c: 229).

Fikret, ana dili Türkçe için hapse girmiş, hapiste de kendi dilinde duyduğu türküyle tüm dertlerini unutmuştur.

Yine *Geyik Avı* romanında Bahri sürgünden Rusçuk’a ziyarete geldiğinde kasabada dolaşır. Kasabada Türkçe konuşulmadığını görünce kendinin oraya ait olmadığını hisseder: “Hiçbir şey olmamış, gibi Pazar yine cıvıl cıvıldı. Dolay köylerden gelen Türklerle dolu. Ama Türkçe konuşan yok.. Onu tanıyan da yok.” (Tata Tarihsiz c: 351). Türkçe yasağının kasabada yarattığı durumu tasvir ederken Türkçe konuşmayan insanların birbirlerini yabancı olduğunu ifade eder. Türkçe konuşulmayan bir memleket, memleketi değildir.

Ziya Yamaç’ın *Mehmet* romanında Hasan, Çerkesköyü’nde kahvede karşılaştığı Makedonyalıların Türkçe konuşmalarından Türk olduklarını anlar. Yazar romanda, Türkçe konuşan Türk’tür düşüncesini verir. Dünya coğrafyasındaki Türklerin de birbirlerini dilleri vasıtasıyla tanıyabileceği örtük bir şekilde okuyucuya hissettirilir (Yamaç 1979: 295).

Ömer Osman Erendoruk’un *Buruk Acı* romanında, Türkçe dersinin okullarda yabancı dil konumuna getirilmesi Cem’in hoşuna gitmez. Türkçenin yabancı dil konumuna getirilmesi ve Türkçenin zayıflaması karşısında Türklerin birlik beraberlik içinde olması gerektiğini düşünür. Ancak Türkleri parçalamak için yapılan bu çalışmaya Türkler birlik beraberlikle karşı gelemedikleri için elinden bir şey gelmez. Cem’in bu duygularını kahraman anlatıcı şöyle ifade eder:

“Çok geçmeden din dersleri okul programından atılmış, daha sonra da Türkçe dersler ‘yabancı dil öğrenimi’ durumuna sokulmuştu. Öğrencilerin, dolayısıyla, bütün Türk halkının ana dili olan Türkçe gittikçe cılızlaşıyor, zayıflıyor, kısırlaşıyordu. Basın yayın aracılığı ile bir sürü Bulgarca kelime sokuluyordu. Öyle

olması kaçınılmazdı, çünkü haftada sadece dört ders Türkçe hiç mi hiç yeterli değildi. Diğer derslerin eğitiminin Bulgarca oluşu, öğrencilerin Türkçe kelime dağarcığının zenginleşmesini kısıtlıyor, engelliyordu. Öğrenciler bir sürü kelimenin Türkçe karşılığını bilmedikleri için Bulgarcasını söylüyorlardı. Bazen bir cümlede Türkçe tek kelime kalıyor, o da, Bulgarca kelimelerin arasında kendinden utanır gibi ezilip büzülüyordu. Seni asıl üzen, ezen, mahveden de bu tehlikeli durumun önünü almak için hemen hemen hiçbir Türk aydınının kılını kıpırdatmayışı, hiçbir şey olmamış, olmuyormuş gibi ilgisiz ve sessiz kalışıydı. Bu utanç verici ilgisizlik ve susuşsun, orada burada tek tek sesler çıkaran üç beş kişinin üstesinden geleceği bir sorun değildi. Bulgaristan'ın hudutları içinde kalan bütün Türklerin birleşip, topluca, teşkilatlı olarak bir merkezden yönetilip hareket etmesiyle mümkün olabilirdi. Ama asıl mümkün olmayan iş de bu birlik-beraberlik idi. Bu imkansızlığa iki neden vardı: bir Türk ahalisinin topluca hareket etme bilincine ulaşamamışlığı; iki, Bulgar devlet emniyet kuruluşunun, Türk ahalisini birbirinden ayırmak, birbirine düşman yapmak için akla hayale gelmeyen çarelere başvuruyordu.” (Erendoruk 1997: 24-25).

Anlatıcı, Türkçenin eğitimde yabancı dil hâline gelmesiyle Türkçe kelimelerin unutulmaya başlayacağını düşünür. Bu sebeple Bulgarca eğitime karşı çıkar. Türkçe dersinin yabancı dil konumuna getirilmesi karşısında Türklerin bütünleşmesi gerekmektedir ancak Bulgarlar Türkçeyi yasaklayıp Türklerin dil bütünlüğünü bozarak Türklerin millet olma bilinçlerini yok etmeye çalışırlar.

Buruk Acı romanında, çocuklara Türkçe dersinin okutulmasının istenmediğine dair dilekçeyi, babası Cem'in imzalamadığını öğrenen Türker, babasına “*Tükürürüm senin vicdanına ha...*” (Erendoruk 1997: 38) demiştir. Burada roman kahramanı Türker'de dil bilincinin olmadığı görülür. Anlatıcı, Türker'in bu davranışını, kendi Türk benliğine ters düşmesinin sebebini, Bulgarca eğitim almasına bağlar. Aldığı Bulgarca eğitimle Türker'in beyni yıkanmış ve Türker, Türk öz benliğinden uzaklaştırılmıştır. Böylece yazar, dilini kaybeden bir kişinin milliyetini de kaybettiği mesajını okuyucuya iletmektedir.

Buruk Acı romanında Cem, oğluna kendi öz benliğini ve gittiği yolun yanlışlığını anlatır. Sırtında baygın bir hâlde yatan oğlu Türker'e sakince, bir milleti oluşturan unsurlardan birinin de dil olduğu hususunu hatırlatır:

“Oğlum, kişinin ömründe, karar vermeden önce çok ciddî, çok mantıklı, sağduyulu ve akılcı düşünmesi gereken birkaç sorundan biri de Milliyet, Ana Dili ve Din sorunudur. Bir milleti millet kılan en belirgin unsurun dil olduğunu sen de biliyorsun. Sen Türksün, Müslüman Türk. Dolayısıyla senin de, oğullarının ana dili Türkçe'dir. Başında akli olan, düşünebilen, bu akli çalıştıran, tarihe saygısı olan, geleceği gören bir kişi, ana dilini çocuklarına okutmak istemediğine dair dilekçeyi nasıl imzalayabilir? Bu, acılar, sancılarla dolu, çelişkili, çileli bir yok olma yoludur. Böyle bir budalılığı yapmaman için sana adın bile avaz avaz haykırmıyor mu: Türker!...” (Erendoruk 1997: 39-40).

Türker, Türkçe okulların kapatılmasıyla Bulgar okullarında okumuştur. Bulgarlar Türker'in kişiliğinin zayıflığından faydalanarak onu komünist okulunda okutmuşlar ve kendi milletine, kendi diline ve dinine karşı biri hâline getirmişlerdir. Yazar roman kurgusunda kendi dilini ve dinini unutan bir kişinin milliyetini de unutacağını yineleyerek dile getirir.

İslâm Beytullah Erdi'nin *Aşkî Arayanlar* romanında Alev, Murat'a Sofya'dan aldığı iş teklifini düşündüğünü ve Sofya'ya taşınabileceklerini söylediğinde Murat: “Dilimin konuşulmadığı yer büyükmüş, başkentmiş, güzelmiş ne çıkar!” (Erdi 2000: 23) diyerek dilinin konuşulmadığı yerde yaşamak istemediğini söyleyerek ana dili olan Türkçeye sevgisini gösterir.

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında ressam Ahmet Ekrem, Bodrum'dan Havva'ya mektup yazmadığı için Havva ona sitem eder. Ahmet Ekrem, Türkçeyi güzel yazamadığını Bulgarca eğitim aldığı için Bulgarca'yı daha düzgün yazdığını ama Bulgarca yazmak istemediği için de Havva'ya mektup yazmadığını ifade eder (Şerefli 2003: 19). Ahmet Ekrem, Bulgarca yazmaktansa yazmamayı tercih eder. Bu durum, onun Türk olarak Türkçe dil bilincine sahip olduğunu gösterir.

Sen İstanbul'a Gelme romanında Havva'nın sütanesi, Havva'ya gençlik fotoğraflarını gösterdiğinde onunla ilgili Havva şöyle düşünür: “Yüzyılımızın ilk

çeyreğinden gelen uzun belikli bir Deliorman kızı. Türkçe konuşmuş, Türkçe 'anne' demiş, Türkçe türküler söylemiş, Türkçe sevmiş." (Şerefli 2003: 113). Havva'ya göre bir Türk'ün fotoğrafı bile Türkçe konuşmaktadır.

Sen İstanbul'a Gelme romanında Havva'nın karşılaştığı Çalığışu lakaplı Hoca Hanım, Türkçenin Bulgaristan'da nasıl yozlaştığından bahseder:

"Rahmetli babam Nüvvap mezunuydu. Öğretmendi. Edebî dili konuşuyordu ama Arapçalı, Farsçalı. Bu yabancılık fakirleşmeye yüz tutmuş dilimizi daha da yozlaştırıyordu. Daha sonraları Bulgarca da girdi araya. Dilimiz daha da kötüleşti. Yabancılık güveller gibi kemirdi, mahvetti dilimizi. Onu besleyen kaynaklar: deyimler, atasözleri ve türküler yasaklandı. Kitaplar yakıldı." (Şerefli 2003: 256).

Havva, Hoca Hanım'ın anlattıklarına karşı sütannesinin dilini anlatır: "Sütannem Deliorman ağzıyla konuşuyordu ama dili oldukça zengindi. Renkli bir dili vardı." (Şerefli 2003: 256) Böyle diyerek kendisinin güzel bir Türkçeyle büyüdüğünü ifade etmektedir. Hoca Hanım, Havva'nın bu sözleri karşısında Bulgaristan Türklerinin diliyle ilgili kendi görüşlerini belirtir. Ona göre Türkçe, Bulgaristan'ın kentlerinde unutulmuş, Bulgar ve Türklerin karışık yaşadığı yerlerde ise bozulmuştur. Türkçenin sadece köylerde konuşulan bir dil hâline geldiğini söyleyen Hoca Hanım, Bulgaristan'da Türkçe konuşma yasağı beş on yıl daha devam etmiş olsa Türklerin Türkçeyi tamamen unutacağını, İstanbul'la anlaşamaz hâle geleceğimizi ifade eder (Şerefli 2003: 256-257).

Sen İstanbul'a Gelme romanının sonunda Havva'nın Müjde adında bir oğlu olur. Annesi, oğlunun dilinin Türkçe olmasını temenni eder: "Yavrumun dili kuş dili. Ne dediğini annesi anlıyor sadece. Kuş dili daha sonra Türkçe olarak biçimlenecek. Ve ilk sözü elbette 'anne!' olacak. Dünyalar verilecek bana o zaman." (Şerefli 2003: 325). Bütün Türk çocuklarının dillerinin Türkçe olması temennisiyle beraber çocuğunun da Türkçe konuşacağını söyleyen Havva'da ana dil bilinci vardır.

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında, Hınzırov Türk olmasına rağmen herkesle Bulgarca konuşur. Türklerle Türkçe konuşan Salih, onunla Türkçe konuşmaz. Bu konuyla ilgili "Güzelim dilimi domuzlara harcamam!" (Çavuşev 2004: 151) diyen Salih'te dil bilinci varken Türk olan Hınzırov'da dil bilinci yoktur. Gazetede müdür olan Hınzırov, Salih Topal'ı sıkıştırıp işinden atmak

için toplantıda onun üzerine gider. Salih ise Hınzırov'un amacını bildiği için sakın sakın cevap verir. Hınzırov, Salih'in edebiyat derneğine gitmesinin gereksiz olduğunu gazetede arkadaşlarıyla da bu konuları tartışabileceklerini söyler. Salih çok sakın bir şekilde aradaki farkın dil olduğunu şöyle dile getirir: *“Bizim tartıştığımız konular başka; yazdığımız, yarattığımız dil başka. Bulgar arkadaşlar Türkçe bilmiyorlar ki...”* (Çavuşev 2004: 19). Hınzırov daha da hırslanarak yazdıklarını Bulgarcaya çevirmelerini ya da doğrudan Bulgarca yazmalarıyla bu sorunu ortadan kaldıracabileceklerini söyler. Salih, sakince çevirmenler derneği olmadıklarını söyleyerek asıl amaçlarını şöyle ifade eder: *“Bizim ödevimiz anadilimizde yazarak kendimizi geliştirmek ve halkımıza ulaştırmaktır.”* (Çavuşev 2004: 19). Eserde Türk olmasına rağmen Türkçe yazamayan kahramanlar da vardır. Dobrucalı Türk çocuğu Fehmi, Türkçe yazı yazamaz. Salih onu Türkçe yazması için teşvik etse de Fehmi, kendi için Bulgarca yazmanın daha kolay olduğunu söyler. Çok geçmeden gazetenin Türkçe yayımlanmaması ve Türkiye'yi, Türk'ü, Türkçeyi hatırlatacak yazı yazılmaması kararı Merkez Komiteden gelince Fehmi Bulgarca yazı yazmada hiç zorluk çekmez. Ancak Salih Bulgarca yazı yazmayı kendi Türk benliğine ters bulduğu için yazı yazmak istemez (Çavuşev 2004: 155-156). Salih, Bulgarca çıkacak gazetenin toplantısında müdüre, bu tutumla kendi çocuklarının geleceğine güvenle bakmadığını şöyle ifade eder:

“Ne bileyim, ben biraz şüpheliyim bu işten. Neden diyeceksiniz. Diyelim ki, yarın öbür gün çocuklarım olacak. Ben onlara anadillerini öğreteceğim. Bu muhakkak! Bunda hiç şüpheniz olmasın! Onlar bir yirmi yıl içinde yirmi yaşına gireceklerse, demek ki, ana dillerini bilecekler. Sonra da onların çocukları, benim torunlarım olacak. Ve hayatta isem ki, Allah bana o günleri, inşallah nasip eder sanıyorum, torunlarıma da muhakkak Türkçe öğreteceğim. Ve onlar 60-70 yaşına kadar yaşayacaklarsa, demek ki, 2050 yıllarına kadar dahi bu memlekette Türkçe konuşanlar olacak! Ordan öte ise Allah kerim! O işini bilir!..” (Çavuşev 2004: 156)

Ahmet Türkay'ın *Seher Gitti* romanında Seher ve Emil trende karşılaşırlar. Şairlikten konuşurlarken Seher, bir uygarlığın yetiştirdiği yazar, şair ve sanat adamlarıyla ölçülebileceğini söyler. Emil, Seher'in söylediği Mehmet Emin Yurdakul'un *“Türkçem, ses bayrağım benim!”* (Türkay 2008: 24) sözünden etkilenir. Emil'i etkileyen, Seher'in sahip olduğu dil bilinci ve kendi milletinin şairlerini

tanımasıdır. Seher, eğitim almamış olmasına rağmen kendi okumalarıyla dil bilincini oluşturmuş köylü Türk kızıdır.

Bulgaristan Türklerine Türkçe yasağının gelmesiyle birlikte yazarlar, bu yasağın gelişini, Türkçe yasağı sırasında yaşadıkları zorlukları roman kurgusuna başarılı bir şekilde yerleştirirler.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Tahir köy kahvesine gider. Brannikler (askerler) köy kahvesini kontrol etmeye gelirler. Türkçe konuşmak yasaklandığı için kahvede toplanan Türklere neden Türkçe konuştuklarını sorarlar. Türkçe konuşmamaları gerektiğini brannikler Türklere Bulgarca söylerler. *İlk Gözağrısı* romanında Bulgarlar Türklere duydukları saygıdan Türkçe konuşurlarken Bulgaristan'a faşizmin gelmesiyle Türklere Türkçe konuşma yasağı getirilmesi, yirmi yıl içinde Türklere ve Türkçeye saygı kalmadığını gösterir.

Pehlivanoğulları serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında devlet memurlarının iş yerlerinde ve topluma açık alanlarda Türkçe konuşmaları yasaklanır. Keriman Fikret'le karşılaştığında ona Bulgarca selam verir. Fikret, Keriman'a Bulgarca konuşmasının sebebini sorar. Böylece romanın kurmaca dünyasında okuyucuya Türkçe konuşma yasağı hissettirilir (Tata Tarihsiz c: 5-6). Romanda resmî dairelerde ve topluma açık alanlardaki Türkçe konuşma yasağı, Özden'in aldığı uyarı mektubuyla gündeme getirilir (Tata Tarihsiz c: 63). Topluma açık alanlarda Türkçe konuşma yasağı olduğu için Özden köydeki şenliğe gitmek istememesini kızına şöyle açıklar: “*Bu insanlar Türkçeyi yasakladılar, bizim yerimiz orada değil, kızım! Madem ki o kadar çok istiyorsun, git. Ağabeyin burada ya! Seni götürsün. Ama ben gidemem. Bir yerde Türkçe bir laf kaçırıp başıma belâ alamam.*” (Tata Tarihsiz c: 67).

Romanda Türkçe yasağı ile ilgili diğer bir olay Bahri ile Ayşe'nin düğünüdür. Köyde yapılan düğün topluma açık alandır. Topluma açık alanlarda Türkçe konuşmak yasaktır. Yeni yasağın ne demek olduğunu bilmeyen köylüler Türkçe konuşmaya devam ederler. Türkler arasında bulunan parti üyesi Niyazi takıların Bulgarca ilan edilmesini ister. Takıları Bulgarca söyleyebilecek biri gelir. Ancak babaanne Sülbiye yenge, kendi düğünlerinde takıların ilanının Türkçe yapılmasını

istediği için düğündeki herkesi toplayarak evine götürür. Böylece herkes rahatça Türkçe konuşur, düğünün de Türk düğünü olduğu belli olur (Tata Tarihsiz c: 129).

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanının giriş bölümünde Türkçenin Bulgaristan Türklerine yasaklanması süreci kısaca şu sözlerle anlatılmıştır: "1959'da Türk okulları kapatılmış, 1973'te ana dilinde okuyup yazması, konuşması yasaklanmış, türküleri, şarkıları susturulmuş, gelenek, örf ve adetleri uygulaması men edilmişti." (Erendoruk 2004: 13). Romanda milleti millet yapan en temel öge olarak dil görülür. Ancak Türkçe yasaklanmıştır. Bu yasak, sürgündeki bir şairin şiiriyle dile getirilir:

"Milleti millet yapan en önemli unsur 'ana dilimiz' Türkçe'yi konuşmak yasaktı. Sürgünde bir şair o günlerde şöyle fısıldamıştı:

*Türkçe söylemek yasak, Türkçe yürümek yaya,
Türkçe işitmek yasak, Türkçe bakmak dünyaya,
Türkçe sevinmeyecek, Türkçe gülmeyeceksin,
Alnından akan teri Türkçe silmeyeceksin.*

*Türkçe dinlemek yasak, Türkçe oturup yatmak,
Türkçe çalışmak yasak, Türkçe bir şey yaratmak,
Kendi adını bile Türkçe bilmeyeceksin,
Gözlerinin yaşını Türkçe silmeyeceksin.*

*Türkçe bağlamak yasak ayakkabı bağını,
Türkçe ayırmak yasak solunu sağını,
Sofrada ekmeği Türkçe dilmeyeceksin,
Türkçe yaşamayacaksın, Türkçe ölmeyeceksin.*

Türkülerimiz, şarkılarımız yasaktı, bayramlarımız yasak. Kurban kesen dayak yiyordu, bağdaş kurup oturan da..." (Erendoruk 2004: 15).

Türkçe konuşmanın yasak olması yanında yapılan şeylerin de Türkçe yapılması yasaktır. Şair, şiiriyle bu yasağı eleştirir. Romanda Türkçe konuşanların cezalandırıldığı şöyle anlatılır: “*Bir kadının kucağındaki küçük çocuğun Türkçe olarak ‘Ana’ demesi bile suçtu. Anne para cezasına çarptırılıyor, çocuk tokatlanıyordu. Düğünler, bayramlar cenaze törenine dönüşmüştü.*” (Erendoruk 2004: 16). Romanda olayın daha iyi anlaşılması için örnekler verilir, komünist Bulgar Devleti’nin Türkçe yasağı ile milleti oluşturan temel unsurun yani dilinin nasıl yok edilmek istendiği anlatılır. Türkçe yasağı geldiği için insanlar birbirleriyle konuşmazlar. Emine Teyze, Bulgarların yaptığı bu eziyetler devam ederse Türkçenin de Türklüğün de unutulacağını iç monolog tekniği ile söyler:

“*Cadde boş gibiydi. Bir iki tanıdık kadına rastladı. Başka vakitlerde olsaydı ayaküstü birkaç laf ederlerdi. Oysa şimdi... Durup konuşmadan başlarıyla selamlaşıp geçtiler. Emine Teyze içinden ‘Ya Rabbi, bu zulüm böyle sürüp giderse şu çocuklar Türkçe’yi de Türklüğü de unuturlar. Vallah billah unuturlar...*” (Erendoruk 2004: 19).

Ömer Osman Erendoruk’un *Buruk Acı* romanında Türkçe eğitimin yasaklanmasının, Türkçe yayınların kısıtlanmasının, Türkçe konuşma yasağının da gelmesinin bir adım ötesinin Türkçe düşünme yasağı olacağı vurgulanır. Düşünme yasağı da gelirse Türkler et ve kemik yığını olacaktır (Erendoruk 1997: 52). Düşüncesini sağlamlaştırmak isteyen yazar, Eski Zağra Cezaevinde tutuklu bulunan Kayacıklı mahkûmun rüyasından dolayı tutuklanmasını anlatır. Kayacıklı mahkûm, kendisini Yunanistan’a kaçarken gördüğünü arkadaşına anlattığı için mahkûm edildiğini “*Ben rüya mahkûmuyum!*” (Erendoruk 1997: 52-53) cümlesiyle anlatır. Kayacıklı mahkûmun Bulgaristan’dan kaçmayı düşündüğü için bu rüyayı gördüğünü düşünen Bulgaristan Devleti onu tutuklar. Türkçe konuşmanın ötesinde Türkçe düşünmenin de yasaklanmasının, kendi Türk benliğimizi unutmak olacağı düşüncesi örnekle kuvvetlendirilerek anlatılır.

Ömer Osman Erendoruk’un *Toprağa Kan Düştü* romanında Türkçenin yasaklı olduğu gerçeğine olay örgüsünde yer verilir. Orhan, yeğeni Murat’a demokrasi ülkesi zannettiği Bulgaristan’a gitmeyi teklif eder. Murat da komünist bir ülkeyi görme hayaliyle Orhan amcasının teklifini kabul eder. Murat, Bulgaristan’daki

akrabalarına hediye olarak Türkçe kitap, kaset almak isteyince Orhan amcası onu almaması konusunda uyarır. Ancak Murat yine de alır. Orhan amca Murat'ı bavuluna kitap, dergi, gazete koymaması konusunda uyardığında Murat sebebini merak eder. Orhan amca “*Türkçe olduğundan, evlât. Türkçe olduğundan.*” (Erendoruk 2005: 49) der. Bu cevabı alan Murat'ın hayalini kurduğu demokrasi ülkesiyle ilgili hayalleri kararmaya başlar. Murat, sınırdaki hediyeleri sardığı Türkçe gazete parçalarının dahi alındığını görünce amcasının ne demek istediğini daha iyi anlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında, okullarda Türkçe eğitimin yasaklandığı dönemde Türkçe öğretmeni olan Cemil Hoca'nın yeğeni Necip istifa etmek ister. Birkaç defa istifa dilekçesini hazırlar, sonra vazgeçer. Necip'in bu düşünceden vazgeçmesinin sebebi, gizli de olsa öğrencilerine Türkçe bir şeyler öğretebiliyor olmasıdır. Necip istifa ederse yerine Bulgar bir öğretmen gelecek ve çocuklar Necip'in gizli saklı anlattığı az Türkçeden de mahrum kalacaklardır. Bu düşünceyle istifa etmeyerek öğretmenliğe devam eder (Erendoruk 2007 a: 106). Necip daha sonra casusluk suçuyla tutuklanan dayısını ziyaret ettiği için öğretmenlikten atılır. Geçimini inşaatlarda çalışarak sağlar. Cemil Hoca durumunu sorunca Necip “*Türk çocuklarına ana dillerini unutturmaya çalışarak ekme parası kazanmaktansa alın teriyle çalışır vicdanen rahat olurum.*” (Erendoruk 2007 a: 148) der. Bu onurlu davranış Cemil Hoca'yı rahatlatır. 1973 yılında okullardan Türkçe dersi tamamen kaldırılır. Cemil Hoca bu haberi alınca Bulgaristan'da Osmanlı'nın canlı izlerinin de silinip yok edilmeye çalışıldığının farkına varır. Bulgarlara karşı direnenleri yok edeceklerini şair Recep Küpçü'nün öldürülmesi haberiyle anlar. Bulgar Devleti'ni öven şair ve yazarları bir ineğin ya da atın bol bol yem yiyip mutlu olmasına benzeterek onları kınar. Bulgarlara methiyeler düzen Türk şair ve yazarları inek çiftliğine götürerek onlara şunları demek ister: “*Senin özgürlüğün bu ineklerinkinden daha kısıtlı, çünkü onlar kendi dillerinde böğürebiliyorlar. Senin dilin yasak!*” (Erendoruk 2007 a: 169). Cemil Hoca, Türkçenin yasaklanması karşısında Türk yazar ve şairlerin tüm dünyaya seslenmeleri, avazları çıktığı kadar haykırmaları gerektiğini düşünür. Ancak kendi hapistedir ve eli kolu bağlı olanları izler. Bağırıp haykıran yazarlar ya Recep Küpçü gibi öldürülüyor ya da Osman Kılıç gibi hapsediliyordur.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında 1973 yılında Türk çocuklarına Türkçe okuma yasağı getirilir. Mehmet, Türk çocuklarının Türkçe okuyamayacak olmalarına üzülerken gelecek nesil için endişelenir. Türk neslinin kendi dillerinde okuyamayacak olmalarının Türklerin geleceğini kararttığı düşünür (Erendoruk 2007 b: 286).

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında, 1984 yılında olan olaylarla ilgili gazeteci arkadaşı Halim ile konuşan Hayri, bir ihtiyarın kendisine şöyle söylediğini aktarır:

“...Şaşılacak hâller oluyor oğul. Kasaba içinde çeşitli yoklayıcılar salmışlar birkaç zamandan beri. Herhangi bir kimsenin ağzından bir Türkçe söz duysalar, ‘Dur, yabancı dilde konuşuyorsun, cezası beş leva!’ diyorlar ve parayı hemen alıyorlar. Bizim dilimiz çok kıymetli bir dilmiş oğul. Her sözü beş leva ediyor. Başka bu kadar pahalı dil var mı bu dünyada?” (Yakup 2011: 77).

Türkçe konuşmalara gelen cezalar eserin farklı yerlerinde tekrar edilir. Hayri, romanın sonunda anlatıcıya yazdığı mektupta bu olaya atıfta bulunur. Demokrasi geldikten sonra geri verilen Türkçe adlarını almak için bir dilekçe ve pul parasını ödemeyen Türkleri eleştirir. “Her konuştuğumuz söz için beş leva ceza ödemeyi düşünmezken bir yeni kimlik için gereken parayı cebimizden çıkarıp veremiyoruz!” (Yakup 2011: 283). Anadilimize gereken önemi vermediğimizi bu ifadeyle güçlendirerek anlatır. Ana dilin geliştirilmesi için gazete, kitap, radyo gibi yayınların Türkçe olması gerektiğini düşünür. Demokrasi ortamında Türklerin bu yayın organlarını kullanabilecekken kullanmamasını ve yapılan yayıncılık faaliyetlerini Türklerin desteklememesini eleştirir (Yakup 2011: 281-282).

Kestaneler Altında romanında Hayri, 1984 yılında “Soya Dönüş Siyaseti” sırasında tutuklanır. Hayri, asker arkadaşı Bulgar asıllı Boyonof’la tutukluluğu sırasında karşılaşılır. Boyonof komutandır. Birlikte askerlik anılarından konuşurlarken Boyonof şu sözleri söyler: “...Akşamları Türkçe şarkılar söylediğimiz oluyordu...” (Yakup 2011: 81). Bulgarlar, Türklerle birlikte Türkçe şarkılar söylemektedirler. Boyonof, Türkçenin yasaklanmasından ve şarkılardan mahrum kalmasından Bulgar olarak rahatsız olmuştur.

Kestaneler Altında romanı günlük hâlinde yazılmış, Bulgaristan’da olan olaylar bir gazetecinin bakış açısından günü gününe aktarılmıştır. 04.06.1984 tarihli günlükte, Hayri’nin çalıştığı gazetede, Türkçe gazetelerde spor sayfasının yalnızca Bulgarca yazılacağı emri gelir (Yakup 2011: 86). İlerleyen bölümlerde gazetenin diğer bölümlerinin de Bulgarca olduğu ve daha sonra da tamamen Bulgarca yayınlandığı ifade edilerek Türkçe yayın yasağının kademeli olarak getirildiği okuyucuya anlatılır (Yakup 2011: 109-111). 24.03.1985 tarihli günlükte Türkçe bir gazeteye yahut bir yayına abone olmak isteyen Hayri’ye Türkçe yayın kalmadığı haberi verilir. Kendi yayınladığı “Şafak” gazetesini sorar. Postacı Hayri’ye öyle bir gazetenin olmadığını, onun adının değiştirilerek “Zora” yapıldığını söyler (Yakup 2011: 154). Kasabaya giden muhtardan yayın isteyen Hayri, gelen yayınların hiçbirinde Türkçe bir yazı kalmadığını görünce çok şaşırır (Yakup 2011: 158). Zora gazetesine bakan Hayri, gazetede bir tek Türkçe yazı görmediği gibi yazarların da hep Bulgar yahut ad değiştirmiş Türkler olduğunu görür (Yakup 2011: 167).

Yine aynı eserde sevdiği kadın Semra’yla yolları ayrıldıktan sonra onun akıbetini merak eden Hayri, anne ve babasını Semra’nın ailesinin yanına gönderir. Semra’nın babasına mektup yazan Hayri’ye, Remzi Bey de mektupla karşılık verir. Mektubunda ülkenin hâlini, Türkçenin yasaklanmasını Remzi Bey şöyle anlatır:

“Yaşayabilmemiz için, çalışabilmemiz için vatanımızın resmi dilini öğrenmemiz gerekiyor. Bunu bilmeyen, bunu reddeden yok. Bizim isteğimiz ana dilimizi de bilmek, onu da rahtça konuşmak. Her bir dil büyük bir zenginlik değil mi? Hem gülünç, hem acınaklı tarafı da şu ki yabancı dil yasak diyorlar. İngilizce, fransızca, almanca, İspanyolca yabancı dil değil mi? Onlar da mı yasak edilecek? Daha ‘akıllı’ biri bu günlerde ‘anlaşılmayan dil’ diye vasıflandırmış dilimizi. Lakin biz bu dili çok iyi anlıyoruz. Hem de seviyoruz!” (Yakup 2011: 183).

Remzi Bey, Türkçenin konuşulmasının, öğrenilmesinin yasak olmasına anlam veremez.

Bulgaristan’daki Türkçe yayın yasağı, bu romanlarda sıklıkla işlenen konular arasındadır. Yayın yasağının gelmesiyle, Bulgaristan’da yayımlanmış ve okuyucuların elinde olan, kütüphanelerde bulunan kitaplar toplatılır. Türkçe gazetelerin önce spor sayfaları Bulgarca çıkar sonra diğer bölümleri de Bulgarca

çıkarılmaya başlanır. Türkçe kitap yayımlanması da yasaklanır. Bu yasaklar romanlarda farklı kurgularla anlatılır.

Sabri Tata'nın *Onurun İsyanı* romanında Tahir, köy kütüphanesine gittiğinde kütüphanede hiç Türkçe kitap kalmadığını görür. Kütüphane görevlisine durumu sorar. Görevli, kütüphanede iki aydan beri bir tane bile Türkçe kitap bulunmadığını, kitapların döküntü mallar müessesine verildiğini söyler. Komünizm, gelecekte yapacağı ad değiştirme çalışmalarından önce Türkçe yayınları toplatmıştır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanogulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanı, Tahir'in evinde bulunan Türkçe kitapların toplanmasıyla başlar. Bulgaristan'da Türkçe konuşma yasağı olduğu gibi Türkçe okuma yasağı da getirilmiş, bütün Türkçe kitaplar toplatılmıştır. Tahir Türkiye'ye gitme kararını bu kadar geciktirdiği için pişmandır. Ancak karısının okuduğu *Çalikuşu* romanı ve kızının okuduğu *Kürk Mantolu Madonna* kitaplarının yatak odalarında olduğu için alınmamasına sevinirler. Böylece Türkçe okuması zayıf olan kızı Gökçen, Türkçesini ilerletebilecektir. Bu olayla ilgili Fikret'le görüşen Tahir'e Fikret, Sofya'da basılan Türkçe kitapların bile okuyucusuna kavuşamayacağını, onların sadece dış makamlar için göstermelik olduğunu söyler (Tata Tarihsiz c: 5-6).

Aynı eserde Türkçe adların değiştirilmesi de konu edinilir. Türklerin okuduğu gazetelerin, hem adı hem içeriği Bulgarca olarak yayınlanmaya başlar. Tahir'in okuduğu *Yeni Işık* gazetesinin de adını değiştirerek "Nova Sevtlina" yaparlar. Diğer gazeteler de Bulgarca çıkarılmaya başlanır (Tata Tarihsiz c: 208-210). Bulgarca çıkan diğer Türkçe yayınlar şunlardır: *Oteçestven Front/Vatan Cephesi, Dunavska Pravda/ Tuna Gerçeği, Novo Ludogoriye/Yeni Deliorman* (Tata Tarihsiz c: 271).

Türkçe yasaklandıktan sonra Türkçe kitapların bulunabileceği evlere girilerek bu kitaplar toplanmış ve yakılmıştır. Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanındaolduğunu komünizmin maşası Türker, babası cuma namazına gittiği sırada evine girerek babasının Türkçe kitaplarını bahçeye toplamış ve yakmıştır (Erendoruk 1997: 109). Kitap yakmayı kahraman anlatıcı şu sözlerle kınar:

"*Hattâ evler, okullar, camiler bile yakılırdı düşmanlarca, ama kitap yakılmazdı. Kitap, medeniyet demekti, aydınlık, ışık demekti. Kitap hareketti, yürüyüştü, ilerleyişti, varoluştı. Dünyada var olan büyüklü küçüklü bütün buluşlara,*

bütün edinimlere kitaplarla ulaşılmıştı. Kitabı yakmak demek, yarınlara uzanan yol boyundaki dizilmiş direklerde ışılan ampulleri birer birer kırıp söndürmek demektir. Kırıp, bu yolca yürünmesini engellemek daha da öteye, yola bariyer çekmek demektir. Bu yolca yürünmesini yasak demektir. Çünkü bu yol Allah yolu, iyinin, güzelin, doğrunun, dürüstün, haklının yoluydu. Bu yolca yürünmesi komünist Bulgarların işine gelmiyordu. Onlar bir başka yolca yürünmesini istiyorlardı. Bütün dünya insanlarını bu yola sokup kamçılıya kamçılıya yürüteceklerdi. Bu Marks'ın çizdiği, Lenin'i gösterdiği Allahsız, peygambersiz, duasız, sevgisiz, insanı insanlıktan çıkarılmış, sürüleştirilmiş, duygusuzlaştırılmış bir dünyaya giden bambaşka, apayrı, desdeğişik bir yoldu.” (Erendoruk 1997: 111).

Cem, kitaplarını yaktığı için oğluna bir ders vermek ister. Türker'in sağ elinin parmaklarını keser.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Mehmet, Sofya radyosunun Türkçe yayın yapan bölümünü dinler (Erendoruk 2007 b: 35). Mehmet, Halim, Ahmet ve Topal Yusuf bazen toplanarak Bulgaristan'ın gidişatı üzerine sohbet ederler. Birgün Mehmet'in şiir kitabının yayımlanmasını kutlamak için Mehmet'in evinde buluşurlar. Mehmet'in şiirlerini okurlar ve beğenirler. Halim, Mehmet'in şiirleriyle karşılaştırmak için, dilimizi unutturmaya çalışan bir şairin şiirini okur:

“Bir ışıksın mesut hayat yolumda

Bir kuvvetsin dimağında, kolumda

Yoldaşımın sağında ve solunda

Bulgarca'mdır gecelerin ampulü

Baharların öten tatlı bülbülü” (Erendoruk 2007 b: 218)

Bunun üzerine Mehmet, şiir kitabından kendini ve kökünü unutmuş şairlere cevap mahiyetinde yazdığı bir şiirini okur:

“Anadan başlar filiz filiz ana dilimiz

Damar damar yayılır kanımıza girer de

Dallanıp budaklanır pırlanta sevgiler de

Yarınlara uzanır bilinçlerde kalan iz

Anadan başlar filiz filiz ana dilimiz

Ve şiirin sonu:

Işıyor ana dilim al-yeşil gönüllerde

Güneş çiçeklere renk verir gibi baharın

Yiteceğini bilsem ana dilimin yarın

Ölümi daha bugün bulurum nerde nerde

Ve soğuk kucağında sönerim perde perde” (Erendoruk 2007 b: 218)

Topal Yusuf, ana dilimizden başka dilleri kendisine ampul ve bülbül gibi gören şairleri sütü bozuk diye nitelendirir ve Mehmet’i ana dilimiz Türkçe için yazdığı şiirinden dolayı tebrik eder. Mehmet, Halim, Ahmet ve Ayşe’nin Türkçe yayın yayınlamaya Türkçülük bilincini sağlam tutma hevesleri, 1968 yılında Narodna Prosveta’nın Türkçe yayın yayımlamama kararıyla biter (Erendoruk 2007 b: 238). Mehmet, yine de yazmaya devam eder. Mehmet’in yazdıklarını Halim ve Ahmet okuyarak yorumlarlar. Halim, öğretmenlikten atılınca Sofya’da inşaat işinde çalışır. 1976’da Halim’in şüpheli ölümünden sonra Ahmet ve Mehmet görüşmeye devam ederler. Mehmet, Bulgaristan’daki Türklerin ve Türk yazarların Türklüğün ve Türkçenin düştüğü durum karşısında sessiz kalmalarını “Nemelazımcılık” diye nitelendirir. Bu durumla ilgili hiçbir çalışma yapmadıkları için onları eleştirir (Erendoruk 2007 b: 285).

İsmail A. Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında gazetede Türkçe yazılardan önce Bulgarca yazılar yayınlanır. Hınzırov, gazetede yayınlanacak yazıları seçerken önce Bulgarca olan yazıları yayınlamaya, başka Bulgarca yazı olup olmadığını sorar. Olmadığını duyunca başka konuda yazı olup olmadığını sorgular yine olmazsa Bulgarca bir yazı bulunup bulunmadığını emreder. Salih Türkçe yazdığı için onun yazıları yayımlanmaz. Ekonomik anlamda zor zamanlar geçirse de Bulgarca yazmamaya gayret eder (Çavuşev 2004: 74). Bu yüzden Salih’in ayağını gazeteden kaydırmak isterler. Kırcalı muhabiri İbrahim Mustafa’ya söylediği “*Bulgarcana bakarak Türkçen çok daha iyi. Öyleyse Türkçe yaz!*” (Çavuşev 2004: 142) sözünü değiştirerek Bulgarca yazmayı bırakmasını söylediğini iddia ederler. Dil bilincine sahip Salih’in aşırı milliyetçiliğini Bulgar düşmanlığı gibi görürler.

Bulgaristan'da “tek sosyalist Bulgar milleti” yaratma ideoloji kapsamında Türklerin Bulgarca konuşmaları için çalışmalar yapılır. Dil meselesi politik bir konu olur. Salih konuyla ilgili olarak “*Madem ki iki topluluk arasında farkı tutup atmalydık. Nasıl olacaktı bu iş?*” (Çavuşev 2004: 164) diyerek bu durumu düşünür. Farklılıkları atabilmenin yollarını arayan Bulgaristan Devleti'ne rağmen Salih Türkçe yazılması taraftarıdır. Eskiden kendisinden Türkçe yazılar isteyen müdürler artık Bulgarca yazılar ister hatta Bulgarca şiirler ister hâle gelirler. Salih değişen düzende Türkçe yazabilmenin savaşını verir. Salih, bir dilde şiir yazabilmek için o dilin ana dil kadar iyi bilinmesi gerektiğini düşündüğü için Bulgarca şiir yazmaz. Gazetenin çehresi yeni alınan muhabirlerle ve gazetecilerle her gün değişmektedir. Gazete artık yarı yarıya Bulgarca çıkmaktadır. Gazetenin çalışan Türk ve Bulgar yazarları da eşitlenince yeni dengeler oluşur. Bulgarca yazılar giderek artar, yüzde 60-70 seviyelerine yükselir (Çavuşev 2004: 211). Salih gazetenin çehresinin değişmesiyle kendisinden beklenen oranda Bulgarca yazılar yazmak zorunda kalır. Polyakov, Türkçe kadar Bulgarca da güzel yazılar yazdığı için Salih'i över. Salih ise yaptığı işten memnun değildir.

“Bizim için her iki dilde de aynı derece iyi yazabilmekten başka çare yok. Ama kişi her şeyden önce kendi insanına hizmet etmeliyse o zaman ana dilinde yazmaya gayret etmelidir. Çünkü gerçek yaratıcı artık kendisine değil temsil ettiği insanlar grubuna mal olmuştur, onlara borçludur. Onlara hizmet ederek bu vatana hizmet etmiş olacaktır. Hem bu memlekette binlerce kişi Bulgarca yazıyor. Bunlara bir kişinin daha katılmasında bir anlam var mı?.. Varsın, hangi dilde daha iyi yazabilecek ve hizmet edebilecekse o dilde yazsın.” (Çavuşev 2004: 269).

Diyerek aslında Türkçe yazmak istediğini ifade etse de gazete yönetimi onun Türkçe yazılarını yayınlamadığı için Bulgarca yazmak zorunda kalır.

Gazete, redaksiyona yeni bir eleman alındığında gazete yönetimi eski muavinini gözden düşürmeye çalışır. Gazete yönetiminde Türkçeyi iyi bilen ve güzel kullanan bütün yazarlara zararlı eleman gözüyle bakarlar. Gazete yönetimde tutumunu Salih şöyle değerlendirir: “*Türkçeyi iyi bilmek, okuyucuya doğru, dürüst bir dil zevki aşılacak demek oluyordu ki, bu asla istenilmiyordu.*” (Çavuşev 2004: 284). Gazetede Türkçeyi iyi bilmek bir meziyet değil kötü bir özellikmiş gibi

görülür. Bu kişiler yönetime göre gazeteden uzaklaştırılması gereken kişilerdir. Bu nedenle Salih'in de gazeteden uzaklaştırılması gerekmektedir. Gazete yönetimi, her gün yeni bir yol deneyerek Türk okuyucusunu Türkçeden soğutmaya çalışır. Gazetede çıkan yazılar hedef alınarak Türkçe çıkan haberler okunmaya değmez haberlerden seçilir. Yazı güzelse Bulgarca, kötüyse Türkçe çıkarılmaktadır. Türkçe yazılan saçma sapan haberler ve yazılar, okuyucu bunu neden okusun, düşüncesiyle yayınlanır. Hâlbuki Bulgarca çıkan yazılar güzel ve ilgi çekici haberlerdir. Amaç Bulgarca haberler gibisi var mı, dedirterek okuyucuyu Bulgarcaya yönlendirmektir (Çavuşev 2004: 326).

Gazetecinin Artık Yılı romanında Türkçe konuşmak yasaklanır. Okullarda, resmî yerlerde, büyük küçük herkesin Türkçe konuşması yasaklanır, bunu Türkçe kitapların toplatılması takip eder. Asker arkadaşı Muhsin Salih'e, Bulgaristan içindeki bu havayı anlatarak kütüphanelerden dahi Türkçe kitapların toplandığı haberini verir. Salih, asker arkadaşından aldığı haberden sonra komşu köydeki kütüphanenin görevlisinin Türk olduğunu öğrenir. Oraya giderek kütüphaneci Türk kızına yalvarır, kendisinde olmayan bazı kitapları vermesini ister. Ancak kütüphaneci kız ona bu kitapları vermez. Bulgar, Rus, Türk ve dünya klasiklerinin kitapları toplanıp ateşe atılarak yakılır (Çavuşev 2004: 353). Salih'in işte olduğu bir gün evindeki tüm Türkçe kitaplar toplanır. Arkadaşı karikatürcü Veli Şevkedov'un da atölyesine girilerek Türkçe yazılı tüm karikatürleri alınır.

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* adlı romanda, roman kahramanı Hayri'nin *Şafak* gazetesinde hikâyeleri ve yazıları çıkmaktadır. 1983 yazında evde tütün işini yaparken Türkçenin kullanımıyla ilgili bir makale yazmayı planlar:

“Tarlaya girdim ve sıranın birini önüme kattım. Kafamda başka bir makale dolaşüyor. Bu defa ana dilimizin temizliği için yazmak istiyorum. Yeni yetişen öğrencilerimiz ve okulu artık terk etmiş olan gençlerimiz son zamanlarda öyle bir dilde konuşuyorlar ki, değme gitsin. Bazı sözleri yerli yersiz kullanmak, cümlelerin yıkıklığı, yumuşak sesleri sert telaffuz etmek, vurguyu olur olmaz yere koymak en küçük kusurlardan sayılır. Kullandıkları sözlerin yarıdan fazlası yabancı. Yabancı sözleri Türk dili gramerine uydurmak, Türkçe sözleri yabancı dil kaidelerince kullanmak... Bütün bunlar hem gülünç, hem acınası hâller...” (Yakup 2011: 52).

Hayri bu durumda Türk gençlerinde dil bilincinin giderek zayıfladığını tespit etmiş, onlara dil bilinci aşlamak için bir makale yazmıştır. Ayrıca Türkçe yazılan bir şiirin yayınlanmasıyla ilgili gazetenin edebiyat bölümünden sorumlu kişiyle konuşur. Şiirle ilgili şu açıklamaları yapar:

“Şiirde Bulgaristan’da Türk dilinde yaratılan edebiyatın son senelerde gördüğü kısıtlamalarla ağaç dalında olmak üzereyken kurumaya yüz tutmuş bir elmaya benzetiliyordu. Bu bir hakikat idi, ama böyle bir şiire gazete sayfalarında yer vermek için cesaret gerekiyordu...” (Yakup 2011: 66).

Bu açıklamalar gösteriyor ki Türkçeye 1984 yılında daha fazla baskı uygulanarak konuşulması engellenmiştir. Böyle şiirlerin yayınlanmasının da Bulgar Devleti tarafından hoş karşılanmayacağı ve gazetenin zor durumda kalabileceği hissettirilmiştir.

Yine *Kestaneler Altında* romanında Hayri günlüğüne “Soya Dönüş” siyasetinden Türkçe’nin nasıl etkilendiğini şöyle yazar:

“İlk aylarda idareciler sadece adların değişmesi için konuşuyorlardı. Biz sizin dilinize, dininize, törelerinize karışmıyoruz diyorlardı. Adı değişmeyen kalmayınca anadilimizin üstüne yürüdüler. Yok, toplum yerlerinde konuşmayacaksınız, yok, iki kişi de olsanız yabancı dilde, (şimdi Türkçe yerine yabancı dil ifadesi kullanılıyor) konuşmayacaksınız. Şimdi evde de konuşmayacaksınız demeye başladılar. Ajanlar hangi hanede ne dilde konuşuluyor diye kontrole geliyorlar.” (Yakup 2011: 217)

Bulgar Devleti adları değiştirmekle kalmamış, Türklüğü yok etmek için Türkçe konuşmayı da yasaklamıştır. Yasağa uymayanları tespit edip cezalandırmak için ajanlar görevlendirilmiştir. Ajanların kim olduğu bilinmediği için Türkler de Türkçe konuşamazlar.

Türk okullarının kapatılarak Bulgar okullarıyla birleştirilmesi ve Türkçenin yabancı dil konumuna getirilmesi konuları da Bulgaristan Türklerinin romanlarında farklı olay kurgularıyla anlatılır. Seçmeli Türkçe dersinin kaldırılması için velilere imzalatılan dilekçeler sebebiyle Türkçe dersinin okutulmaması konusu da romanlarda işlenir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında başta yaygın hâlde bulunan Türkçe eğitim veren Türk okulları, zamanla kapatılır, geriye sadece Bulgar okulları kalır. Türklerin eğitimini engellemek için diploması Türk okulundan olanlar Bulgar okullarına kayıt yaptıramaz. Tahir, ilkokulu kendi köyündeki Türk okulunda okur. Babası maddi imkânsızlıklardan Tahir'i Rusçuk'taki Türk okuluna gönderemediği için Tahir köydeki Bulgar okuluna gider. Köyde Bulgar okuluna giden Tahir ve Türk öğrenciler okulun kontenjanının kalmadığı gerekçesiyle okuldan atılırlar. Rusçuk'taki okula da gidemeyen Tahir eğitimine bir süre ara verir. Bu arada ağabeyi Fikret'in Türkçe kitaplarını okur. Türk tarihine ayrıca ilgi duyduğu için Türk tarihi ile ilgili kitapları da okuyarak kendini geliştirir. Hafız, hastalanan Tahir'e iyileşince onu Rusçuk'taki okula göndereceği sözünü verir. Tahir iyileşince Rusçuk'taki Türk okuluna gider. Ortaokul seviyesini tamamladıktan sonra lise seviyesindeki Bulgar okullarına başvurur ancak Türk okulundan mezun olduğu için Bulgar okuluna kabul edilmez. Bulgaristan'da lise seviyesinde Türkçe eğitim veren Türk okulu sadece Nüvvap vardır. Paraları olmadığı için Tahir oraya da gidemez. *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Tahir vasıtasıyla Türkçe eğitim veren okulların zamanla kapatıldığı, bu okullardan mezun olan öğrencilerin daha iyi eğitim almalarının önüne geçildiği roman kurgusuyla okuyucuya aktarılır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Bulgaristan'daki Türk okulları ile Bulgar okulları birleştirilerek Türkçe yabancı dil konumuna düşürülür. İl parti teşkilatındaki Mürsel'den, Türkçe eğitim veren öğretmenlerden parti ile zıt düşenleri tespit etmesi istenir. Mürsel, Türkçe okuma kitabı dışındaki bütün Türkçe kitapların baskısının durdurulmasından Türkçe eğitimin verilmeyeceğini anlar. Konumundan vazgeçemeyen Mürsel, yaptığı liste ile işten çıkarılacak Türkçe eğitim veren öğretmenleri tespit eder. Kendini de bu işi ben yapmazsam başka biri yapacak diyerek teselli eder (Tata Tarihsiz b: 268-269). Türkçe dersi seçmeli ders olarak okullarda okutulmaya başlanır. Komünizm bununla da yetinmez, duruma başka bir kılıf uydurarak seçmeli Türkçe dersini de kaldırmaya hazırlanır. Okul müdürü Rusev, Tahir'i çağırarak ona, yaptıkları araştırmaya göre seçmeli ders Türkçeyi okumak için öğrencilerin okulda fazladan iki saat kalmaktan şikâyetçi olduklarını yalanını söyler (Tata Tarihsiz b: 340). Tahir aynı düşüncede değildir ancak müdürün konuşmasından Türkçe dersinin kaldırılmak istendiğini

anlar. Müdür, Tahir'den çocukları Altay ve Gökçen'in Türkçe seçmeli dersi okumasını istemediğini belirten bir dilekçe imzalamasını ister. Tahir bu dilekçeyi imzalamak istemez ama müdüre bunu doğrudan söyleyemediği için eşi Özden'den habersiz böylesi bir karar alamayacağını belirterek müdürü oyalar (Tata Tarihsiz b: 342). Ertesi gün müdür Rusev, tüm Türk öğretmenlere acil toplantı yapar. Toplantıda öğretmenlerden, Türkçe seçmeli dersini alan öğrencilerin evlerine gitmelerini ve ailelere çocuklarının seçmeli Türkçe dersi okutmak istemediklerini beyan eden dilekçeyi imzalatmalarını ister. Öğretmenlerden Türk filolojisi mezunu Mukadder müdüre itiraz eder. Todor Jivkov'un *Yeni Hayat* gazetesinde çıkan yazısını okur. Todor Jivkov'un, Türk Bulgar okullarının birleştiğini ancak Türk öğrencilerin Türkçe okumaya devam edebileceklerini, ana dillerini iyice öğrenmeleri ve mükemmel bilmeleri gerektiğini söylediği makalesini okur. Mukadder, yeni uygulamayı bu yazıya dayanarak reddeder ve görevinden istifa eder. Todor Jivkov, yazdığı yazıyla Türkçe eğitimi destekliyormuş gibi görünür diğer yandan da okul müdürlerini seminere alır. Müdürler, velilerden çocuklarına seçmeli ders olarak Türkçe okumak istemediklerine dair dilekçe aldırır. Todor Jivkov, velilerin isteğiyle Türkçe dersinin kaldırıldığı propagandasını yapar. Diğer öğretmenler işlerini kaybetmemek için verilen görevi yapmaya başlarlar (Tata Tarihsiz b: 343-344). Öğretmenler, ev ev dolaşarak velilere dilekçeleri imzalatırlar. Tahir, şimdiye kadar partiye inandığı ve babasının uyarılarını dikkate almadığı için üzülür. Kendi çocuklarının ve Bulgaristan'da yaşayan diğer Türk çocuklarının Türkçe okuyamayacağını düşünerek endişelenir. Mukadder kadar cesur olamadığı için kendini suçlar. Yaptıklarını onuruna yakıştıramaz ve intihara teşebbüs eder.

Onurun İsyanı romanında Fikret, Türkçe dersinin seçmeli ders olacağı yıl Türkçe eğitimle ilgili bir seminere katılır. Seminerde Türkçe'nin fonetiği, morfolojisi, sentaksı ile ilgili çok ilginç dersler verilir. Fikret, bu kursta daha önce duymadığı bilgiler edinir ve bunları üniversiteden mezun Türkçe öğretmenlerinin de ilk defa duyduklarını dile getirir (Tata Tarihsiz b: 270). Burada Bulgaristan'da konuşulan dilin verilen eğitimle bozulmak istendiği örtük anlatımla okuyucuya hissettirilir.

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında, Emine Teyze Serhat'a onun kendi evladı olduğunu söyledikten sonra Serhat'ın Türkçe

bilmiyor olması onların iletişim kurmasını zorlaştırır. (Erendoruk 2004: 100). Serhat görevle gittiği Alvanlar köyünde, belediye binası bekçisinin Türkçe öğretmeni olan oğlundan on bir ayda Türkçeyi öğrenir (Erendoruk 2004: 131). Bulgar olarak yetiştirilen Serhat ana dilini öğrenerek Türk benliğini tamamlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında okullarda Türkçe dersi seçmeli yabancı dil yapıldıktan sonra 1973 yılında okullarda Türkçe tamamen yasaklanır. Bulgar komünistleri bu duruma Türklerin gönüllü olduğunu savunurlar. Anlatıcı olayın iç yüzünü örneklerle anlatır:

“Hep bu hazırlıkla ilgili, dokuz yüz yetmiş üçün yazında, okullarda yabancı dil durumuna sokulan Anadilimiz Türkçe'nin okunması yasaklandı. Elbette, her şeyde olduğu gibi, bu yasaklılığa da Bulgar komünistleri gönüllü süsü verdiler. Velilere, okul çağındaki çocuklarına Türkçe okutmak istemediklerine dair özel olarak hazırlanmış dilekçeler imzalatıldı. Neden olarak da Türkçe derslerin Bulgarca'yı öğrenmelerine engellik yarattığını ileri sürdüler. Memur kısmı ve parti üyeleri gık demeden, diyemeden imzaladılar. Bir şey söylemek isteyenlerin sözleri boğazlarında topaç olup kaldı. Tepki vermek isteyenlere gözdağı verildi. Dayak yiyenler oldu. Kırcalı köylerinden İbrahim adında bir öğretmen üzüntülerini bir türlü sindiremediği için olacak, hastalandı ve dört ay kadar hastanenin nöroloji bölümünde tedavi gördü. Hastaneden taburcu oldu, ama artık öğretmen olarak çalışmadı. Çünkü tamamen düzelememişti. Sürekli sağ eline bakıyordu. Bakıyor ve kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. İbrahim'le Kırcalı'nın terminalinde görüştük. Elimi uzattım alışkanlık üzere, bana sol elini verdi. Niçin der gibi yüzüne bakınca 'murdar o, murdar' dedi, acı acı gülerken. Sonra gülmesini kesti ve yüksek sesle açıkladı: 'Ana dilimizi, Türkçemizi, dağ dereciklerinin şırıl şırıl akışını öylesine duygusal türkülerini andıran Türkçemizi okutmak istemiyormuş çocuklarına sağ elim olan bu pis...'” (Erendoruk 1997: 33-34).

Velilerin her biri dilekçeleri farklı sebeplerle ve istemeyerek imzalamışlardır. Ancak Komünist Yönetim, aldığı dilekçeleri göstererek seçmeli Türkçe dersinin gönüllü seçilmediği için kaldırıldığını savunur. Velilere imzalatılan bu dilekçelerden Türker'in çocukları için de gönderilmiş ve Cem Türkçe bilinciyle bu dilekçeyi

imzalamamıştır. Cem dilekçeyi imzalatmaya getiren bayan öğretmenin tepkisini ölçmek için şöyle söyler:

“Siz bu eli, bu elin parmaklarını, bu elin kaslarını damarlarını, kemiklerini, derisini kıllarını bana, kendime, kişiliğime, Türklüğüme, Müslümanlığıma karşı bir silâh olarak kullanmak istiyorsunuz, öyle mi? Seni bilmem, sana sorarım; senin şu yada bu nedenle Osmanlı egemenliğinde yaşamış uzak dedelerin, ana dilin olan Bulgarca’yı çocuklarına okutmak istemediklerine dair böyle bir dilekçe imzalatmışlar mıdır dersin? A. söylesene...” (Erendoruk 1997: 36-37)

Türkçe öğretmeni cevap veremez. Cem, hem onun yerine cevap verir hem de yeniden sorduğu sorularla yapılan haksızlığa işaret eder:

“İstemeye istemeye, ama imzaladılar. Çünkü bu zorunlu bir şey. Eğer yüzyıllar önce Osmanlı yöneticileri de Bulgar komünistleri gibi böyle kapı kapı dolaşıp dilekçe imzalatmış olsalardı, senin uzak dedelerin de dilekçeleri istemeye istemeye imzalayacaklardı ve bugün sen benim karşıma dilini konuşan bir Bulgar olarak çıkamayacaktın. Söylediklerime hak veriyor musun?” (Erendoruk 1997: 36-37).

Bir milleti oluşturan temel unsurlardan birinin dil olduğunu bilen Cem, eğer Osmanlı Devleti, hâkimiyeti altındaki milletlerin dillerini konuşmasını ve bu dillerde eğitim almalarını engelleseydi bu gün Türklerin karşısına Bulgar olarak çıkamayacaklarını ve bu dilekçeleri imzalatamayacaklarını öğretmenin yüzüne vurur. Görevli öğretmen dilekçeyi imzalatamadan gider.

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında Türkçe öğretmenliği yapan Halim’e Mehmet öğretmenliğin nasıl gittiğini sorar. Halim, öğretmenliğin genel bir kavram olduğunu söyleyerek öğretmenliğin değil Türkçenin nasıl gittiğini sorması gerektiğini söyler. Komünizmin, verdiği bütün hakları birer birer geri aldığını söyleyerek alınan haklarını sıralar: Türk okullarıyla Bulgar okullarını birleştirdiğini, Türkçe derslerin azaltıldığını, liselerden Türkçe dersinin tamamen çıkartıldığını, Türkçe tek çocuk dergisinin ve Türk dili öğretmeni yetiştiren enstitülerin kapatıldığını söyler. Türkçenin, Türklüğün iyi yerlere gitmediğini, tüm bunların arkasından daha kötü şeyler geleceğini düşündüğünü de ekler. Mehmet’in eşi Ayşe ise tüm bunlara karşı Narodna Prosveta’nın neden Türkçe kitap yayınladığını

anlamadığını söyler. Ahmet bunun, Türklerden alınan haklar karşısında onları susturabilmek, sesi çıkabilecek Türk aydınlarını ve edebiyatçıları da kandırmak için verilen bir hak olduğunu söyler. Mehmet de Ahmet'in düşüncesine katılır. Ancak kendilerine verilen kısıtlı hakların da sonuna kadar kullanılması gerektiğini ekler (Erendoruk 2007 b: 220-221). Narodna Prosveta kısa süre sonra Türkçe kitap yayımlamayı bırakır.

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih'in tahsilini tamamladığı yıl Türk liseleri kapatılmış, Bulgar ve Türk okulları birleştirilmiş Türkçe öğretmenine olan ihtiyaç azalmıştır. Salih, aile dostu Kubadinski'ye ne yapması gerektiği konusunda fikir danışır. Salih'e gazeteci olmasını tavsiye eder. Salih böylece ilgisi olan gazeteciliğe başlar.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Hanife, gittiği Roman okulunda başarılı olamadığını, çünkü Türkçe dışındaki dersleri Romanca olduğu için anlamadığını ifade eder: "*İlk mektebi Roman okulunda okudum. Lakin onların dillerini pek beceremezdim. Bu yüzden mektebi bitirmesine bitirdim; ama Türkçe dersleri dışındaki derslerden pek bir şey öğrenemedim.*" (Tunaboşlu 2004: 24). Çocuklarının eğitimi için Hanife ve Ahmet Türkiye'ye göç ederler. Ancak eğitim öğretim yılının sonuna gelmesi sebebiyle çocuklar okula alınmazlar. Kendi aralarında Bulgarca konuşan kardeşler de Türkiye'deki halk tarafından hoş karşılanmaz. Bu sebeple Hanife, yaz döneminde Türkçelerini geliştirdikten sonra okula gitmelerinin uygun olacağını dile getirir: "*O vakitler kendi aranızda bile Bulgarca konuşurdunuz ağbeyinle. Onuştan, 'Türkçe alıştırın bunları! Burası Bulgarya mı? Türkiye'de Türkçe konuşulur' diye kızanlar olurdu siz Bulgarca konuştukça. O zaman, etim eyem birbirine geçerdi.*" (Tunaboşlu 2004: 59).

Ahmet Türkay'ın *Seher Gitti* romanında Emil'in Kotel kasabasında tuttuğu evin sahibi, çocuklarını kreşe göndermek istemez. Meral, eşinin çocukları kreşe göndermeme sebebinin çocukların orada Türkçeyi unutup Bulgarlaşacakları düşüncesi olduğunu söyler.

Aydınlığın Öksüzleri romanında Kınalı İlyas okula gitmeden önce okula giden ağabeylerinden Türkçe alfabeyi öğrenir. Babası Kınalı İlyas'ı okumaya gönderir.

Kınalı İlyas babasının ölümü üzerine okulu bırakıp ailenin geçimini sağlamaya çalıştığı için eğitimi yarım kalır.

Bulgaristan Türklerinin dil bilinci Türklerin adlarının değiştirilmesiyle de ilişkilidir. Bulgaristan Türkleri Türkçe isimlerini değiştirmek istemezler. Ancak silah zoruyla adları değiştirilir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında isimler değiştirilmeye başladığı zaman Tahir, Türkçe olduğunu bildiği için Bulgar Türkü hükümdarlarından birinin adı olan Tervel'i alır (Tata Tarihsiz c: 208). Bu isim onaylanmayınca Türklerin ve Bulgarların ortak kullandıkları Levent adını alarak isminin Türkçe kalmasına özen gösterir (Tata Tarihsiz c: 213). Özden Asya, Altan Aldemir, Fikret Krum, Gökay Geray adını alır. Türkler isimleri değiştirilirken Türkçe'ye en yakın isimleri tercih ederler. Türkçeye yakın bir isim bulamazlarsa adlarının söylenişine yakın isimleri ad olarak almaya gayret ederler. Böylece bir Türk olarak Türkçe adlarının yansımasını görebileceklerdir.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında dil bilinci işlenen temalardan biridir. Roman kahramanları Türkçe konuşarak dil bilincine sahip olduklarını gösterirler. Romanlar incelendiğinde dil bilinci ve ana dil, Türkçe yasağı, Türkçe yayınlar, Türkçe eğitim ve Türkçe adların değiştirilmesi temalarının işlendiği görülür. Dil bilinci ve Türkçe temasını işleyen romanlar şunlardır: *İlk Gözağrısı*, *Kurtbayır'ın Sırrı*, *Onurun İsyanı*, *Geyik Avı*, *Mehmet*, *Buruk Acı*, *Toprağa Kan Düştü*, *İçimizdeki İnci Taneciği*, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*, *Uçurum*, *Aşkı Arayanlar*, *Sen İstanbul'a Gelme*, *Gazetecinin Artık Yılı*, *Rumeli'den Esen Yel*, *Aydınlığın Öksüzleri*, *Seher Gitti*. Bu romanlarda dil bilinci ve Türkçeye doğrudan yer verilmiştir.

Yazarların eserlerini Türkçe yazmış olmaları da onların dil bilincine sahip olduğunun göstergesidir. Romanlarda kullanılan dil duru bir Türkçe olup yazarlar yabancı kelimelere karşı dikkatli davranmışlardır. Yöresel söyleyişlerin, Türklere has deyim ve atasözlerinin kullanımıyla roman dili zenginleştirilmiş olsa da yazarlar İstanbul Türkçesini örnek almışlardır.

2.3. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Din Teması

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar yazılmış Bulgaristan Türklerinin romanlarında dinî inançlara yer verilmiştir. Komünist sistemle yönetilen Bulgaristan Türklerinin dinî inançlarının yok edilmeye çalışılması romanlardaki en belirgin temadır. Bu romanlarda Bulgaristan Türkleri kendilerini Müslüman Türk olarak tanıtır. Bulgaristan Türk yazarları, İslami inanışlarına karşı yaptıkları çalışmalar için Komünist Yönetimi eleştirirler. Roman kahramanları, dinî inançlarını bozarak Türklüklerini kaybettirmeye çalışan Komünist Yönetime karşı direnirler. Ancak Türklerin bir bütün olması engellendiği için yapılan bu çalışmalara topyekün karşı koyamazlar. Bulgaristan Türklerinin romanlarında dini algılayış biçimleri ve dinî farklılıklara bakışları da farklı şekillerde işlenmiştir.

C. Mehmet Perim'in *Balkan Çiçekleri* romanında Pavlina, Demir'e aşkı itiraf eder. Demir, milletlerinin dinlerinin farklı olduğunu söyleyerek bir araya gelemeyeceklerini şöyle ifade eder:

“Topla kendini Pavlina.. dedi. Düşün ki aramızda bin türlü aşılmaz engeller var. Türkçe kurşun atan, piliç kafası koparır gibi günahsız Bulgar çocuklarını boğazlıyan çetecilerden başlayarak İsa'ya ve Muhammed'e kadar uzanan ve bir bakıma engin bir geçmişin kuvvetli gölgeleri altında dış bileyen milyarlarca müteassıp papas çehresi senin şu anda istediklerini ve düşündüklerini gerçekleştirmeye imkan bırakmıyor.” (Perim 1938: 78).

Demir'e göre farklı milletlerden ve dinlerden kimseler birbirlerini sevseler de dinlerinin geçmişleri ve din adamlarının onlara karşı alacağı tavır sebebiyle bir araya gelmeleri mümkün değildir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin birinci kitabı *İlk Gözağrısı* romanında Pehlivanağa'nın oğlu Hafız Nafiz'la birlikte Amerika'ya giden Koca Hüseyin, onun dinî bütün bir insan olduğunu şöyle anlatır: *“...Doğrusu ya, onun gibi alçak gönüllü bir insan ben daha rastlamadım. Benim fikrimce, o kardaşlarının hakkını yemez. Onun kiblesine gelince, kiblesi birdir. Yani insandır... Senin, benim, ötekinin gibi insanoğlu insan...”* (Tata 2000: 58). Koca Hüseyin, Nafiz'in Amerika'daki insanlardan ve diğer Müslümanlardan farklı olduğunu söyleyerek onun inancını örnek gösterir.

Pehlivanoğulları serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında köydeki Türkler Müslümandırlar. Köyde bulunan Müslüman Türkler beş vakit camiye giderek ibadetlerini yerine getirmeye çalışırlar. Bu durum şu romanlarda da görülür: *İlk Gözağrısı*, *Onurun İsyanı*, *Geyik Avı*, *Dursun'umun Dursun'u*, *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da*, *Mehmet*, *Buruk Acı*, *Toprağa Kan Düştü*, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*, *Uçurum*, *Rumeli'den Esen Yel*, *Aydınlığın Öksüzleri*, *Elveda Rumeli*, *Kestaneler Altında*.

Pehlivanoğulları serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Gökay, Gâvur Mürsel olarak anılan babasının dinî inançlarından şüphe duyar. Babasının dinî inancının ne olduğunu bilmediği için onun mezarına gitmek istemediğini söyleyince Tahir: “*Git çocuğum! Dinimizde Allah ile kul arasında kimse giremez diye bir şey vardır. Kimin iyi müslüman olduğunu, kimin olmadığını ancak Allah bilir. Sana mâna bulacak olanlara da en net yanıt bence budur.*” (Tata Tarihsiz c: 160). Tahir, komünist olmasına rağmen ateist değildir. Hoşgörülü bir Müslüman olan Tahir, Gökay'ı babasının dinî tercihleri konusunda ön yargılı olmaması için ikna eder.

Sabri Tata'nın *Tuna'nın Peri Güzeli* romanında Osman Pazvantoğlu, Hristiyan papaz Vladika'ya kendi yönetimi altında bulunan Müslüman ve gayrimüslimlere eşit mesafede durduğunu belirtir:

“*Ben sancağımızda işlerin, insanlar arasındaki münasebetlerin kökten değişmesini istiyorum. Ne bir müslümanın garimüslime, ne de bir gayrimüslimin Müslümana hakaret etmesine asla meydan vermeyeceğim. Ben bunu, buradaki kadı, müftü ve imamlarımız aracılığıyla müslümanlara da anlatacağım. Eşit tuttuğumuz reayaya da sizden başka, size bağlı papazlar anlatacaklardır.*” (Tata 2001 a: 165-166).

Tuna'nın Peri Güzeli romanında Osman Pazvantoğlu'nun düşmanları onu öldürmek için bir kiralık katil tutarlar. Tutulan kiralık katil Osman'ın yardımını gören Davut'tur. Danışmanları Osman'a, düşmanlarının onu öldürmek için birini tutmuş olabileceğini söyler. Osman Pazvantoğlu, eğer öldürülecekse bunun bir Müslüman elinden olmamasını temenni eder, dolayısıyla kendisini Davut'un öldürmesini istemez. Katilin bir müslüman olmasındansa bir gayrimüslim olmasını tercih eder (Tata 2001 a: 236).

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Bulgarların eziyetleri karşında Allah'a sığınan Müslüman Türkler Allah'tan umutlarını kesmezler:

“Artık elde avuçta Türklük adına hiçbir şey kalmamıştı.

Kalan bir tek şey vardı: UMUT!

Müslüman Türk bir tek Allah'ından umut kesmiyordu.

Allah, kimsenin ettiğini yanına komazdı.

Ve... bekledi.

Umuda sınımsız sarılıp sabretti.” (Erendoruk 2004: 14).

Emine Teyze, sıkıntılı anlarında Allah'a sığınarak Kuran-ı Kerim okuyup nafil namaz kılar. Böylelikle kendini rahatlatır (Erendoruk 2004: 91). Oğluna kavuştuğunda da yine ona sığınarak şükreder (Erendoruk 2004: 108). Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca da zor zamanlarında Kuran okuyup, nafil namazlar kılarak ve dualar ederek Allah'a sığınır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Orhan amcasının Hristiyan bir ülkede tüm yaşadıklarına ve baskılara rağmen “Müslüman Türk” olarak kalabilmek için verdiği mücadeleye hayran olan Murat, çıktığı Bulgaristan yolculuğunda Orhan amcasını ve dinini yakından tanıma fırsatını bulur. Orhan amcası okuduğu Kuran ayetlerini açıklayarak Murat'a komünizmin Allah'ı kabul etmediğini anlatmaya gayret eder (Erendoruk 2005: 29). Romanda Bulgaristan'a ziyarete giden Orhan ve Murat, Orhan amcanın evinde kalırlar. Orhan amca namaz kılarken Murat Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi hocasını hatırlar:

“Şu gerçeği beyin duvarlarınıza kazıyın; incir ağacında incir olur, ceviz ağacı ceviz verir. Bu, Müslüman Türk'ün evlâdı Müslüman Türk yetişir demektir. Ama eğer Müslüman Türk'ün evlâdı imansız yetişiyorsa bu yukarıdan aşağıya doğru hatalı yönlendirmenin korkunç sonucudur.” (Erendoruk 2005: 79)

Murat, anne ve babasının Müslüman olmasının kendisinin ise ateist olmasının anormal olduğunun farkına varır. Özüne yani Müslümanlığa dönmeye karar verir.

Kelime-i Şahadet getirerek imanını tazeler. Namaza başlayarak dinini yaşamaya gayret eder.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca'nın, Allah'ın bu dünyada yapılan hiçbir şeyi cezasız bırakmadığı inancı işlenir: Cemil Hoca başına gelen her şeyin aslında Ahmet dedesinin yaptıklarından kaynaklandığını düşünür. Ahmet dedesinin koyunlarını güden Ramazan adlı genç, bulduğu gömüyü dedesine haber verir. Dedesi, gömü yerine gidince Ramazan'ın olanları kimseye anlatmaması ve gömüden pay istememesi için onu öldürüp, gizlice gömer. Cemil Hoca düşününce aslında başına gelenlerin dedesinin işlediği günahın vebali olduğunu anlayarak Allah'tan kendisini ve ailesini affetmesini ister. Sürgün edildiği kasabadaki marangoz Ayvaz'ın tavsiyesiyle başından geçenleri kaleme alır. Ayvaz'ın yaptığı bavulun gizli bölmesine yazdıklarını gizler. 1989 yılında Türkiye'ye sürgün edilmeden önce polisler tarafından öldüresiye dövülür. Anavatan Türkiye'ye geçtikten sonra yatırıldığı hastanede ölür.

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Havva demokrasi ile ilgili görüşlerini dile getirirken dinin de demokrasiyi etkilediğini söyler:

“Tanımadığımız demokrasi yedi bin yaşında olsa ne yazar! Sınırları vizesiz aşamıyor hâlâ! Her kapıdan içeri giremiyor. Kapıyı da bazen kanlı monarşi tutuyor, bazen güdümlü proletarya diktatörlüğü, bazen şeriat. Camiyi okulun önünde tutan, kadınlara başörtüsünü inanç adına dayatmak isteyen şeriat. Bilim dünyası Ay'dan sonra şimdi de Mars'a demir attı. Şeriat bunların yerine başörtüsüyle uğraşiyor, imam nikâhlı kadınlar istiyor kendi şemsiyesi altında.” (Şerefli 2003: 12-13).

Havva, okuduğu bir dergide Everest'e çıkan Ünko Tabeyadlı adlı Japon bir kadın görür. Neden o Japon gibi bir Türk kadınının aklına böyle şeylerin gelmediğini düşünür: *“Başörtülülerin savunduğu zihniyet buna asla izin vermez biz kadınlar Everestleri fethetmeyi düşünmeyiz bile. Fetih demek kendini aşmak demektir. Fetih, hem kendini, hem ulusunu yüceltme, tarih, kültür meşalesi yakmak demektir.”* (Şerefli 2003: 79). Dinî fetih anlayışının yerine yeni bir fetih anlayışı getirmeye çalışır. Havva, kadınların kendisini başörtü takmadığı için cehennemlik olarak görmelerini de eleştirir: *“Başörtüsü taşımadığım çevremde bana hakaret yağdıran kadınlar çok. Beni başörtüsüne zorlayanlar da var ayrıca. Cehennemlik*

olacaktım.” (Şereflî 2003: 80). Havva, yaşadıkları sonucunda İslam tarihinde kadına önem verilmediğini düşünür. Günümüzde en çok tartışılan türban konusunu Havva şöyle yorumlar:

“Doğru. İrtica giderek azıyor. Ölümcül bir yara aldığı için. Kara düşünce yuvarlandığı yerde çiçeğe durmuş vaziyette. Şeyhler çoğalıyor, gizli dergâhların kapıları gerçilere açık. Kalkancı gibi sakallı, cübbeli şeyhler poligamiyi uygulamak istiyorlar. Yüksek öğrenim görmüş üniversite kızlarına yöneliyorlar. Kimi müritler şeyhinin kirli çoraplarını arabasının direksiyonuna asıyorlar. Kızlar şeyhlerine kollarından altın bileziklerini, ziynetlerini, takılarını bağışlıyorlar sevap için. Dergâh dışındaysa bu şeyhler tüccar, işadamı olarak şirketler kuruyorlar. Bütün bunlar utanç verici şeyler Atatürk Türkiye’sinde. Türk kadınının yükselişi böyle mi olmalı?” (Şereflî 2003: 235).

Havva aynı zamanda, ibadetin ne olduğu ile ilgili herkesten farklı düşünmektedir:

“Beste olmamış sesler, ad veremediğim düşünceler karmaşası içindeydim. Otobüsün penceresinden dışarıları seyrediyorum. Sahipleri topraklarını sürüp ekiyorlar. Bir başkasıysa tarlasında bir ağacın arkasında kiblesine dönmüş ibadete durmuş. ‘Hey gidi dünya hey, dedim. Toprağa bir buğday tanesi atmak da acaba ibadet değil miydi? Bundan daha büyük ibadet olur mu? Veya yararlı olmaktan daha büyük zekât ne olabilirdi ki? İbadetini yapıp köşe başında sütü eksik satan veya su katan sakallının vicdanı olup olmadığını da düşünmedim değil!” (Şereflî 2003: 82).

Onun ibadetle ilgili düşünceleri romanın ilerleyen bölümlerde başka kahramanlar tarafından da desteklenir. Ressam Ahmet Ekrem’in misafiri Ali Rıza Bey’e göre ibadet şudur:

“İbadetlerin en yücesi, en anlamlısı insana, kültürümüze hizmet etmektir. Ulusal bencillikten uzak bir hizmet. Tabii, kurumuş dalı yeşertemeyiz ama yeşerecek olana can suyu vermeyi geciktirmemeliyiz. Atatürk cami yaptırmadı ama egemenliğimizi kazandı. Cumhuriyeti kurdu. İbadetin en yücesini yararımıza o yaptı. Biz Türk olduğumuzu bile unutmuş bir millettik.” (Şereflî 2003: 117).

İbadetin en güzelinin yapmış olduğumuz işler olduğu görüşü romandaki farklı kişilerce desteklenir. İrticanın artması üzerine Anıtkabir’e düzenlenen geziye katılan

Havva, bu ziyareti şöyle anlatır: “*Son zamanlarda irtica azmış, Atatürk’ü Cumhuriyeti sevenlerin yüreklerini kanatmıştı. Yurdun dört bir yanında Atatürk’e saygı kervanları oluştu. İnsanlar Ankara’ya, Anıtkabir’e yürüdüler, saygılarını, bağlılıklarını beyan ettiler. O’na, laikliğe, Cumhuriyet’e çamur atanları, büyük kurtarıcıyı karalayanları kınadılar. İrticanın hakaretlerini çok acı yaşadık.*” (Şerefli 2003: 286).

İsmail A. Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Türk’ü Türk’e kırdırmak için oynanan oyunu uygulamak isteyen Slavov, Salih’in çalıştığı gazeteye yeni birini getirirken Alevi olan Ali Veli’yi çağırır. Ali Veli’nin Alevi olduğu için Sünnilerden farklı olduğunu Salih şöyle anlatır:

“*Ali Veli diğerlerinden farklı olarak Aleviydi. Onlar, aralarında asla bunu duyurmasalar, duymasalar da parti bu özelliği pek iyi yakalamıştı ve bilirdi. Yıllar yılı bu formülde çok başarılı olmuş, çok meyvasını toplamışlardı. Aleviler ‘ilericiydi, progresifti’ Bulgarlara daha yakın bilirlerdi kendilerini. Sünniler ise tutucuydu, gericiydi, gem almaz kimselerdi. Onlarla zor çalışılırdı. Herkesin suyuna gitmek istemezlerdi. O yüzden nerede birini yükseltmek gerekse önce Alevileri öne getirirlerdi. Ondan sonra da bu formülün arkasına gizlenirler ‘Türkün Türke ettiğini’ seyrede ede keyiften bayılırlardı.*” (Çavuşev 2004: 162)

Salih, gazeteye alınan kişinin Alevi olduğunu duyunca farklı bir gazeteye geçerek bu kapıştırmadan kendini kurtarır.

Osman Tunaboşlu’nun *Rumeli’den Esen Yel* romanında Ahmet, ailecek Eskişehir’e taşınmaya karar verir. Hanife, göç derdinin bitmediğini söyleyince kahraman anlatıcı kendi okullarında bulunan Musevilerin de göç ettiklerini söyleyerek annesini teselli etmeye çalışır. Musevi olan sınıf arkadaşlarının din dersinde hep ağladıklarını da anlatır. Kahraman anlatıcı çocuk haliyle Museviliği bilir ancak Musevi sınıf arkadaşının din derslerinde ağlamasının sebebini açıklayamaz. Dinlerinin farklı olduğunu fark etmelerini yazar okuyucunun yorumuna bırakır. (Tunaboşlu 2004: 136). Hanife Hanım, Türkiye’ye kesin dönüş yaptıktan sonra ablasıyla birlikte ibadetlerini abartırlar. Bu durumdan rahatsız olan Ahmet eşini yaptıklarının fazla olduğu konusunda uyarsa da Hanife bildiği gibi davranmaya devam eder (Tunaboşlu 2004: 251).

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında bir yönetici, kendisinin Bulgaristan'da yaşadığını ve Bulgar olduğunu söylediğinde Ali Rıza Müslüman Türk olduğunu ancak aynı zamanda Bulgaristan vatandaşı olduğunu ifade eder:

“Doğrudur, burası Bulgaristan, ancak ben Bulgar değilim Türk'üm, ama amaaa, dikkat et, ben de Bulgaristanlıyım. Aramızdaki etnik, dinsel açıdan yol ayrımı olabilir, doğal hakkımızdı, o zaman sana kilise, bana da cami kapısı açıktır. Orada dinlerin buyruğu üzerine ne gerekirse yapılır ve orada galır. Öyle ki, bir ülkede yaşayan insan topluluğu hangi dinden, hangi etnik kökenden gelirse gelsin bir yurt teknesinde yoğrulmuş hamur haline gelmiş midir, ayrım cabalarına baş vurarak netice elde etmenin mümkün olmadığı bilinmelidir.” (Dağlı 2008: 162-163)

Ali Rıza yöneticiye, aynı ülkede yaşayan insanların millet ve dinsel olarak ayrışmasının yanlış olduğunu anlatmaktadır.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında dinî bayramlar genellikle vaka zamanı olarak kullanılır. *Şehit Evlatları* ve *Aşk, Hayat ve Arayış* romanlarında durum böyledir. *Aşkı Arayanlar* romanında ise dinî bayramlar Bulgaristan'da devlet tarafından resmî bayram kabul edilmediği için roman kahramanı Murat, ailesinin yanına gidemez (Erdi 2000: 46).

Dinî inançları olan ve diğer dinlerin farkında olan Bulgaristan Türkleri, romanlarda Bulgaristan Türklerinin dinî inançları Bulgarlar tarafından yok edilmeye çalışılır. Dinlerinde yapılmak istenen tahribatların farkında olan yazarlar, dinlerini yok etmek için oynanan oyunları eserlerinde başarılı bir şekilde işlemişlerdir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Molla Ahmet Tahir'e, Bulgar gençlerinin minarenin tepesinde bulunan ay ve yıldız ateş ederek kırdıklarını söyler. Tahir, o güne kadar cami minaresindeki ay ve yıldız fark etmemiş olsa da Molla Ahmet'e güvenir. Bu işi yapan Bulgar gençleri Dimitrov gençlik birliği üyeleridir. Tahir gençlerin dedelerinden, bunu yapmalarının sebebinin Türklerin dinî duygularını yok etmek olduğunu öğrenir.

Yine aynı eserde Hafız, oğlu Tahir'e ölme zamanının yaklaştığını ancak ölmeden önce oğlu Hasan'ı görmek istediğini söyler. Tahir'den kardeşi Hasan'a mektup yazarak, onu çağırmasını ister. Tahir'in partili olduğu için Türkiye'deki

ağabeyine mektup yazamamasını eleştirerek partiden çıkmasını ister. Hafız, kendi yaşantısından örnekler vererek Tahir'i ikna etmeye çalışır. Hafız, Faşist Alman askerlerin bile Bulgaristan'a geldiklerinde çizmelerini çıkararak camiye girdiklerini ancak bu komünistlerin, Müslümanların mabetlerine hürmetsizlik ederek oraları pislettiklerini, hatta işediklerini söyleyerek komünistleri eleştirir (Tata Tarihsiz b: 313). Tahir, babasıyla konuştuğundan sonra minarenin tepesindeki alemin kırıldığını, ardından da caminin pisletildiğini öğrenir. Bulgar ihtiyar heyetinin kendisinin sözünü umursamadıklarını düşünerek yeniden onlarla görüşür. Ancak bir sonuç alamaz. Eskiye caminin yenilenmesi için Mürsel'le konuşur. Mürsel onu, partinin caminin tadilatına destek olmayacağı ancak caminin yıkımı için destek olacağını, bu konuda yapacağı girişimlerin de kendi itibarını ve işini tehlikeye düşüreceği konusunda uyarır (Tata Tarihsiz b: 314). Tahir, tüm bu yaşadıklarını düşününce parti hakkında yanıldığını ve babasının doğru söylediğini düşünmeye başlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Şehir Parti Komitesine çağrılan Cem ile sekreteri din konusunda tartışılar:

“Sen: ‘Siz iktidara gelmeden önce din ve vicdan hürriyetinden bahsediyordunuz. Şimdi niye dinin yasak olduğunu söylemeye çalışıyorsunuz?’

Sekreter: ‘Ben dinin yasak olduğunu söylemedim ki. Sen gene dinine hizmet etmeye devam edersin, ancak öğretmen olamazsın.’

Sen: ‘Amacınız, sadece Müslümanlığın kökünü kazımak mı, yoksa genellikle dinlere düşman mısınız?’

Sekreter: ‘Hiçbiri değil, hiçbiri... Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde dinler anayasaya göre serbesttir.’

Sen: ‘Lâfta öyle. Ama gerçekler bunun tersini gösteriyor.’

Sekreter: ‘Hangi gerçekler?’

Sen: ‘Şumnu'daki Nüvvap Okulu'nu kapattığınız, Kiremitlik Köyü İmam-Hatip Okulunu yasakladığınız gerçekleri...’

Sekreter: ‘Söylediğin her sözün aleyhinde olduğunun farkında değilsin galiba.’

Sen: ‘Siz, ateistlerden, yani zındıklardan, dinsizlerden, imansızlardan, Allahsızlardan, peygambersizlerden oluşacak bir toplum yaratmak çabasında mısınız?’” (Erendoruk 1997: 18-19).

Konuşmanın devamında sekreter Allah’ın da peygamberin de cennetin de cehennem de ekmeğin de bıçağın da kendileri olduğu söyleyerek Cem’in kaderinin onların arzularına göre olacağını söyler. Bulgarlar, kendilerini Allah yerine koyarak İslamiyet’i yok saymaktadırlar.

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında Topal Yusuf, Bulgaristan’ın halini anlatırken okullarda çocuklara Kur’ân-ı Kerim okuma yasağının da geldiğini söyler (Erendoruk 2007 b: 18). Mehmet, *Kuran* okumayı köy mescidinde kalan Mehmet Ali Hoca’dan öğrenmiştir. *Kuran* okumayı öğrenince *Kuran*’ı hatmeder. Rahmetli anne ve babası da Mehmet *Kuran*’ı hatmedince ona hatim aşısı yapmışlardır (Erendoruk 2007 b: 163). Türklerin okullarının yasaklanması ve Bulgaristan’da yaşayan Türklerin dinlerini yok etmeye yönelik çalışmalar sonucunda mescitte hoca kalmamış ve mescit terk edilmiştir. Topal Yusuf komünizmin Türkleri asimile etmek ve Türklerin dinlerini yok etmek istediğinin bilincindedir. Mehmet, roman genelinde bu düşüncesini tekrarlar. İslamiyet’i yok etmek için önce camilere gitmeleri engellenmiştir (Erendoruk 2007 b: 36). Mehmet, bu manevi tahribatların devamı halinde yirmi, yirmi beş yıl içinde Bulgaristan Türklüğü kimliğinin tamamen silineceğini, komünistlerin de amacının bu olduğunu roman içinde farklı yerlerde tekrar eder (Erendoruk 2007 b: 327). Bulgarların sevindiklerinde de, üzüldüklerinde de alkol kullandıklarını ifade eden Mehmet, İslamiyet’te alkolün haram olmasına rağmen Bulgar Komünistlerinin, Türklerin dinlerini bozmak için onları içki içmeye özendirdiklerini anlatarak Halim’i uyarır (Erendoruk 2007 b: 145).

İsmail Yakup’un *Kestaneler Altında* romanında, “Soya Dönüş Siyaseti” esnasında dinî inançları gereği camiye giden halkın artık ibadetlerini evlerinde yapmalarını Hayri üzümlere belirtir: “*Sorma. Ne sen sor, ne ben anlatayım... Camiler boşaldı. Herkes ibadetini evde halletmeye çalışıyor...*” (Yakup 2011: 122) Adı değiştirilmeye zorlanan Hayri hapisteyken babasından haber getiren milis ona şunları söyler: “*İki gün önce gördüm. Cami tarafından geliyordu. Cuma namazından çıkmıştı herhalde. İyi göründü gözüme.*” (Yakup 2011: 138) Ad değiştirmeler

esnasında halk, dinî vazifelerini yapmak ve yaşadığı sıkıntılardan Allah'a sığınmak için camiye gitmeye devam eder. Romanda 1984 yılından sonra Türklere yapılan dinî baskılar şöyle anlatılır:

“Artık sıra dinimize geliyordu. Minarelerden ezan etmek yasak. Günde beş defa namaza gidenlere ‘O kadar çok olmaz, günde bir gideceksin’ diyorlar. Bazı imamlara yeni talimat gelmiş: ‘Camiyi haftada bir defa, yalnız Cuma günde açtınız mı yeter, o da yalnız öğle namazı için.’ Acaba bir gün hepimizi bir araya toplayıp asker gibi dizerek ‘Kiliseye doğru arş ileri!’ demeyecekler mi!? Camilerde hutbeler Bulgarca olacak. İşte size daha bir emir. Bu emir kimden olabilir? İdareciden keskin bıçaklının biri öyle yapmış böyle yapmış, sözünü baş müftülüğe kabul ettirmiş.” (Yakup 2011: 218)

Ramis Çınar'ın *Ömrümün Dört Mevsimi* romanında Osman, huzurevinde canı sıkıldıkça Kuran meali ya da ilmihal okur (Çınar 2016: 10). Burada sık sık geçmişini hatırlayan Osman, dayısının akşamları içki içtiğini ve bir hafta sonu gündüzden içmeye başladığı günü hatırlar. O gün dayısı sarhoşken annesinin vefat ettiği haberini alır. Sarhoş hâlde annesinin cenaze namazına durunca halk tarafından uyarılan dayısı o gün içkiye tövbe eder (Çınar 2016: 41).

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Müslüman Türkler evlenirken imam nikâhı kıyarlar. *Mehmet* romanında çingene Yaşar usta Pembe (Yamaç 1979: 96), Mehmet ile karısı Selver; *Gün Doğarken* romanında Emine ile İdris, *İlk Gözağrısı* romanında Kara İbrahim sırasıyla Vesile, Nazife ve Vahide'yle imam nikâhıyla evlenir. Vahide Kara İbrahim öldükten sonra Emrullah'la imam nikâhıyla evlenir. *Gün Doğarken* romanı güdümlü bir roman olduğu ve Bulgaristan Türklerinde resmî nikâhı yaygınlaştırmak için Şaban ile Kerime ve Fatme ile Ziya ise resmî nikâh yaptırır. Böylece Bulgarlar Türklerin imam nikâhıyla değil resmî nikâhla evlenmelerine özendirir.

Bulgaristan Türklerinin dinlerini bozmak isteyen Komünist Bulgar Devleti Müslümanları ibadete çağıran ezanı, dinî propaganda aracı olduğunu söyleyerek yasaklar. Romanlarda ezanın yasaklanması roman kahramanları tarafından eleştirilir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Türkiye'de üniversite öğrencisi Murat, komünist derneğine gider. Dernekte otururlarken yatsı

ezanı okunmaya başlanınca komünist gençler ezan sesinden rahatsız olurlar hatta ezan sesini eşek anırmasına benzetirler. Komünist gençler, Türkiye idaresini ele aldıklarında bir genelgeyle ezanları susturabileceklerini konuşarak kendilerini teselli ederler (Erendoruk 2005: 22). Bulgaristan'a giden Murat, Bulgaristan'da gördükleri karşısında komünizmin kendilerine anlatıldığı gibi olmadığını anlar. Orhan amcası beş vakit namaz kılar. Bulgaristan'da kahvede oturdukları bir gün, amcasıyla birlikte öğle namazı için camiye giderler. Camide ezan okunmaya başlayınca Murat'ın aklına Komünizm Kulübünde bazı akşamlar okunan yatsı ezanı için "*Eşek hıyar kokusu almış galiba. Bak gene anırmaya başladı.*" (Erendoruk 2005: 84) denildiği ve kulüptekilerin gülüşükleri gelir. Yaptığı hatayı anlayan Murat, amcasıyla birlikte, hatırladığı namaz dualarını okuyarak namazını kılar. Akşam olunca amcasına hatırlamadığı sureleri tekrar etmek için "namaz hocası" kitapçığı olup olmadığını sorar. Amcası çantasındaki özel bölmeden çıkardığı "namaz hocası" kitaplarından birini Murat'a verir. Murat, bu kadar kitabı ne yapacağını sorduğunda onları Türkiye'ye dönerken Sıdka yengesine isteyene vermesi için bırakacağını söyler. Amcası, Murat'ı sabah namazına uyandırır. Köy ve kasabalarda dinî propaganda aracı olduğu gerekçesiyle Komünist Yönetim tarafından yasaklandığı için ezan okunmaz. Hâlbuki çan sesleri iki üç köy uzaktan bile duyulabilmektedir (Erendoruk 2005: 85).

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında da ezan dinî propaganda gerekçesiyle yasaklanmıştır. Mehmet, köydeki düğünden sonra önünden geçtiği mescide bakarken artık oradan ezan seslerinin yükselmediğini görüp üzülür. Mehmet Akif'in "*O ezanlar ki, şehadetleri dinin temeli/Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli*" (Erendoruk 2007 b: 164) mısralarını hatırlayarak ezanların silah zoruyla susturulmasına karşı bir şey yapamadıkları için kederlenir. Mehmet, ezanların propaganda aracı olarak görülüp yasaklanmasına karşı kilise çanlarının da yasaklanması gerektiğini ancak komünistlerin kilise çanını dinî propaganda aracı olarak görmemelerini eleştirir (Erendoruk 2007 b: 164). Mehmet, bu manevi tahribatların devamı halinde yirmi, yirmi beş yıl içinde Bulgaristan Türklüğü kimliğinin tamamen silineceğini komünistlerin de amacının bu olduğunu roman içinde tekrarlar (Erendoruk 2007 b: 327).

Bulgaristan Türkleri için cami önemli bir yere sahiptir. Bulgaristan Türklerinin olduğu mahallerde mutlaka cami bulunmaktadır.

Ziya Yamaç'ın *Mehmet* romanında Bulgaristan'daki Selvililer köylüleri, vakit namazlarını camiye giderek eda ederler (Yamaç 1979: 7). Hasan gece eve geç geldiğinde hâlâ onun bağırmasından şikâyetçi olan Bulgar komşusunun “*Yeter be! Susmayacak mısın sen? Herkes sizin gibi sırtüstü yatmıyor ya! Sabah karanlığında, daha siz camiye gitmeden, biz kıra koşuyoruz.*” (Yamaç 1979: 7) demesi, Bulgarların Müslümanların sabah namazına gittikleri saatleri bildiğini göstermektedir. Hasan ile Kiril konuşurken aralarında Kiril'in oğlu Toşo'nun camiye attığı domuz kuyruğunun bahsi geçer. Türklerin ibadethanesi olan camiye domuz kuyruğu atarak onları tiksindirmek, korkutmak ve Bulgaristan'dan göndermek istemektedirler (Yamaç 1979: 11). Cami, Selvililer köylüleri için önemlidir. Önemli konuları camide konuşurlar, tartışırlar. Çorlu'ya gitmeyi ve oraya yerleşmeyi Hacı Akif camide teklif eder (Yamaç 1979: 15). Selvililer köylüleri Dereköy'e yerleştiklerinde kendi evlerini yaptıktan sonra el birliği ile köye bir de cami yaparlar (Yamaç 1979: 126). Köye yapılan cami, oranın bir Müslüman köyü olduğunun göstergesidir (Yamaç 1979: 189).

Caminin Bulgaristan Türkleri için önemli olduğunu roman kurgusunda okuyucuya hissettiren diğer romanlar şunlardır: *İlk Gözağrısı*, *Kurtbayır'ın Sırrı*, *Onurun İsyanı*, *Geyik Avı*, *Tuna'nın Peri Güzeli*, *Dursun'umun Dursun'u*, *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da*, *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de*, *Mehmet*, *Buruk Acı*, *Toprağa Kan Düştü*, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*, *Uçurum*, *Gazetecinin Artık Yılı*, *Rumeli'den Esen Yel*, *Aydınlığın Öksüzleri*, *Elveda Rumeli*, *Aşk*, *Hayat ve Arayış*, *Kestaneler Altında*.

Komünist Yönetim, Bulgaristan Türklerinin cenazelerini Hristiyan geleneklerine göre Bulgar-Türk mezarlıklarına defnetmelerini ister. Silahlı askerlere ya da Bulgar polislerine direnemeyen Müslüman Türkler, cenazelerini kendi geleneklerine göre değil, onların istedikleri gibi defnetmek zorunda kalırlar. Bu durumu istemeyen kişiler, kendi geleneklerine göre gizlice yaptıkları cenaze törenlerinden dolayı cezalandırılırlar.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Fikret, Tahir ve Mustafa'nın babası Hafız ölünce Müslüman geleneklerine göre defnedilir. Partili olan Fikret ve Tahir, babalarının cenaze namazına ve defnedilmesine katılmazlar. Nasuf ise mezarın başına giderek Hafız'la ilgili bir konuşma yapar (Tata Tarihsiz b: 32-323). Romanda, Mürsel sirozdand ölünce parti teşkilatı Mürsel'e kendi köyünde Hristiyan geleneklerine göre bir cenaze töreni organize ederek halka örnek bir cenaze töreni gösterirler. Tüm öğretmenler bu cenaze namazında hazır bulundurulur. Mürsel, en güzel kıyafetleri giydirilmiş olarak tabuta konularak Hristiyan geleneklerine göre defnedilir (Tata Tarihsiz b: 348-349). *Geyik Avı* romanında da bu olaya değinilir. Tahir karısı Özden'e bu olay sonrasında Mürsel'in adının "Gavur Mürsel"e çıkmasını şöyle anlatır:

"Mürsel'in adı köyde Gâvur Mürsel! Elalemin ağzı torba değil büzesin. Derler ya, adını yaşını öğrenmek istersen evlenmeye kalk!... Ona neden Gâvur Mürsel dediler. Kefenle değil de, kendi elbiseleriyle sosyalist töre dediler ve başka Türklere örnek olsun diye tuttular onu hristiyanlarda olduğu gibi elbiseleriyle gömdüler. Bu da köyde öyle bir örnek oldu ki, cenaze merasimine Türklere kimse gitmedi. Tabutta yatan bir ölü, yani Mürsel, 'beni elbiselerimle değil, kefenle gömün' diyebilir miydi. Diyemezdi tabii. Ama bunu düşünen yok. Bence Mürsel törelerimiz uğruna verdiğimiz ilk kurbanlardan biri..." (Tata Tarihsiz c: 93).

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Komünist Partinin kararına göre Bulgarlar ve Türkler karışık olarak yeni hazırlanan Bulgar Türk mezarlıklarına gömülecektir. Mevtalarının yıkanmadan ve kıyafetleriyle gömüleceği haberini alan Nasuf bu bilgiyi Fikret'le paylaşır. Köyün imamı İsmail Hoca bu durum karşısında arada kaldığını şu sözlerle anlatır:

"İş gittikçe çetrefilli oluyor, dayı.! Niyazi'nin yanında toplantıdaydım. Açtı ağzını yumdu gözünü. İnsanların gözleri hep Türkiye'deymiş. Türk aydınları bunlara öncülük ediyormuş. Parti bize köyün en güzel yerinden mezarlık yeri vermiş ama biz bunun kıymetini bilmiyormuşuz. Hep Bulgarlar oraya ölülerini gömüyormuş. Ama parti bu işi boşlamayacakmış, gereksiz zorla mecbur edecekmiş. Burada suçlamalarının muhatabı bendim. Bir meraklı olsa, bırakacağım geliyor imamlığı. Bir taraftan parti sıkıştırır, diğer tarafta bizim Türkler bana gâvur hoca der, kime

yanacağı bilemiyorum. İki tarafa da fena oluyorum. Sen çok zamanında bıraktın bu işi Nasuf dayı. Ben din görevlisiyim, onlar benden ateist propaganda istiyorlar. Ayıkla pirincin taşını de... yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal... Dedim, bari size dökeyim içimi..." (Tata Tarihsiz c: 165)

Fikret'in karısı ölünce köydeki Bulgar Türk karışık mezarlığa ilk defnelen Türk olur. Fikret'in evinde mevta Sülbiye yenge tarafından yıkanır, kefenlenir. İsmail Hoca ikinci namazını müteakip cenaze namazını kıldırır. Mevta bir kamyonu koyulup karışık mezarlığa götürülür. İsmail hoca bu karışık mezarlığa giremeyeceğini, önceden okuduğu Kuran'ı ruhuna hediye eylediğini söyleyerek Fikret'ten bahşiş ister. Mevta gömüldükten ve herkes gittikten sonra cenazenin telkinlerini Fikret kendi verir (Tata Tarihsiz c: 186-187).

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Cem'in karısı Emine Yenge vefat edince köylü cenaze işleri için toplanır. Fakat köydeki ajanlarından annesinin öldüğünü haber alan Türker, komünist kadınları toplayarak annesini komünist geleneklerince yıkamadan, cenaze namazı kılınmadan; çiçekli entarisiyle ve tabutla gömdürür. Köyün imamı ve Cem gece yarısından sonra giderek Emine Yenge'nin gıyabında da olsa cenaze namazı kılarak telkin verirler. Bu olayı gören gözcü durumu Türker'e söyler. Türker imamı cezalandırır. Türker'in kendi annesinin dinî inancına saygı duymaması, babasından öğrendiği her şeyi unutmuş olması Cem'i üzse de elinden bir şey gelmez (Erendoruk 1997: 90-101). Türker'in parmaklarını kesip onu Uzuncalar Köyü sağlık ocağına bırakırken Cem, oğlundan helallik alır: *"Ben senin baba hakkını helâl ettim. Sen hakkını helâl eder misin, etmez misin, bilmem. Orası senin bileceğin bir şey."* (Erendoruk 1997: 182). Oğlu Türker'i Uzuncalar Köyü sağlık ocağına bıraktıktan sonra uzandığı ardıç ağacının altında ölen Cem'in ölmediğini, kendileri izin vermeden kimsenin ölemeyeceğini düşünen emniyet müdürü onu diriltmek için Sofya'ya kadar gönderir. *"'Bunu görüyor musun?' dedi seni ayağı ile dürterek. Bu adam ölmemiş gibime geliyor. Al götür onu. Sana teslim! Çalış, çabala, uğraş, gayret et, didin, ne yap yap dirilt onu. Canlandır. Canlandır ve kaldır ayağa. Bize bu adamın ölüsü değil, dirisi lâzım, dirisi!"* (Erendoruk 1997: 202). Dinsiz komünistler kendilerini tanrı gibi görerek bir insanın yaşamasına da ölmesine de kendileri karar vermektedir.

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında da aynı zihniyet anlatılırken cenaze törenlerinin Hristiyan usulüne göre olduğu ifade edilir: “*Düğünler, bayramlar cenaze törenine dönüşmüştü. Cenazeler imamsız, kefensiz, Hristiyan usulü sandıkla, takım elbiseyle defnediliyordu.*” (Erendoruk 2004: 16).

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Cemil'in naaşını askerler Sofya'dan getirirler. Tabutun açılmadan gömülmesini sıkı sıkıya tembihleyerek giderler. İmam Mehmet Ali, Kara Bayram, Topal Yusuf ve diğer köylüler aralarında naaşın yıkanmadan gömülmemesi gerektiğini konuşurlar. Kara Bayram bir kerpetenle tabutu açar. İçinde Cemil'in vücudundan kopmuş hâldeki kol ve bacaklarını görünce imam bu naaşı yıkayamayacağını söyler, tabutu kapatıp cenazeyi öylece gömerler (Erendoruk 2007 b: 234).

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Köseoğlu Adem'in oğlunun askerden ölüm haberi gelir. Köylü cenaze evinde toplanıp cenazeyi bekler. Adem, oğlunun naaşının gelmesini beklerken cenaze hazırlıklarına başlar. Naaşı yıkamak için su hazırlanır. Geleneklere göre cenazeye gelen kişilere bol bol kefarete dağıtılır, kefarete paraları hazırlanır. Her şey bol bol olacak, merhumun cesedi yıkanacak paklanacak gül gibi ahiret mekânına gönderilecektir. Cenazeyi getiren askerler, babasına baş sağlığı diledikten sonra Rahmi'nin tabutunu indirirler. Herkesin Rahmi Ademov'un hatırası için bir dakikalık saygı duruşunda bulunmasını emrederler. Adem, saygı duruşundan sonra oğlunun yüzünü görmek ister. Mezarlığın yerini soran yıldızlı askerler babasının oğlunun yüzünü görmesine izin vermezler. Rahmi'nin yıkanmasına, kefenlenmesine ve cenaze namazının da kılınmasına izin vermeden tabutu sırtlanarak mezarlığa yönelirler. Adem, askerlere yalvarsa da askerler vazifelerini yaparak Rahmi'yi yıkanıp kefenlenmeden geldiği gibi tabutla gömerler. Mezar taşı olarak kızıl yıldızlı bir aygıt dikerler. Köylü, Türk mezarlığında böyle bir mezar taşını da kabul etmeyeceklerini söylese de askerler onları dinlemeyerek vazifelerini bitirdikten sonra oradan ayrılırlar. Rahmi'nin babası oğlunun ölümüne üzülürken ona karşı son görevini de yapamadığı için acısı katlanarak artar. Bu olaydan beş on gün sonra Köseoğlu Adem, rüyasında oğlunun cenazesinin Müslüman Türk geleneklerine göre yapıldığını görür. Oğlu tenesir taşında yıkanır, musalla taşına konur, cenaze namazı kılınarak defnedilir. Cenazeye katılan herkese kefarete hakkı bol bol dağıtılır. Adem, hâlâ rahatlayamaz. Mezarlığa

gider ve mezar taşı olarak dikilen yıldızlı aygıtı sökerek mezarın başına Rahmi'nin boyunda bir taş diker (Dağlı 2008: 140-143).

Bulgaristan Türklerinin romanlarında dinî bir inanç olarak cihat ve şehitlik temaları da işlenmiştir. Allah yolunda savaşa gidenler cihada giderler. Allah yolunda ölenler de şehit sayılırlar. *Şehit Evlatları* romanında Yüzbaşı Hayri Bey şehit olunca geride kalan evlatları üzerinden cihat inancı vurgulanır. *Balkan Çiçekleri* romanında Demir romanın sonunda şehit olur. Kurtbayır'ın *Sırrı* romanında Pehlivanağa'nın oğlu Mehmet Osmanlı Devleti'nin cihat çağrısına gitmek ister ama babası izin vermez. Bulgaristan'ın savaşa girmesiyle Mehmet'in Makedonya cephesinden öldüğü haberi gelir. Pehlivanağa oğlunun cihatla savaşa gitmiş olsaydı şehit olacağını ama Bulgarlar için savaştığı için şehit olmadığını ve onun şehit olmasını engellediğini düşünür. *Mehmet* romanında, Osmanlı Devleti savaşa girdiğinde Dereköylüler cihat çağrısıyla savaşa giderler. *Dursun'umun Dursun'u* romanında Dursun, Çanakkale Savaşı'na gider ve orada şehit olur.

Komünist Yönetim, Müslüman Türklerin erkek çocuklarını sünnet ettirmelerini de yasaklar. Sünnetin yasaklanmasıyla birlikte Müslüman Türkler çocuklarını gizlice sünnet ettirirler. Bulgar polisi sünnet yapan sünnetçileri yakalayıp onları cezalandırır. Tüm bu zorluklara rağmen Müslüman Türkler çocuklarını sünnet ettirmeye devam ederler.

Balkan Çiçekleri romanında Bulgaristan'daki sünnet yasağından önce, sünnet yaşına gelen Demir'i babası sünnet ettirmiştir. Hatta ona büyük bir sünnet düğünü yaptırır. Köylerinde durumu elvermediği için sünnet olamayan çocukları da oğluyla birlikte sünnet ettirir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Hafız, öleceği zaman Tahir ve Mustafa'ya çocuklarını sünnet ettirmelerini vasiyet eder. Hafız, erkek çocukların sünnet edilmesinin Peygamber efendimizin buyruğu olmasının yanında sağlıkları açısından da iyi olduğunu ilave eder. Özden ve Tahir çocuklarını gizlice sünnet ettirmek için sünnetçi ararlar. Tırговиş'te bir sünnetçi olduğunu duyarlar. Tırговиş'te bulunan Pomak asıllı Mümin adlı arkadaşlarının yanına gitmeyi planlarlar ancak orada Komünist Bulgarlar tüm yolları kapatmış, hatta Pomakların adlarını Bulgar adlarıyla değiştirmişlerdir. Oraya

gitmekten vazgeçen Özden ve Tahir, Altay'ı sünnet ettirmek için başka çareler ararlar. Tahir'in kardeşi Mustafa'nın, oğlunu Rusçuk'ta, hastanede sünnet ettireceğini öğrenirler. Ondan Altay'ı da sünnet ettirmesini isterler. Tahir partili olduğu için oğlunu sünnet ettirmesi partiye uygun bir davranış olarak görülmez. Bu yüzden hastanede yapılacak sünnete çocukları Mustafa götürür. Mustafa kendi oğlunu sünnet ettirirken Altay'ı da sünnet ettirmiş, böylece sünnet olayı çözülmüştür (Tata Tarihsiz b: 332).

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Cem torunları Suphi ile Nazım'ı sünnet ettirmek istese de hiçbir sünnetçi buna yanaşmaz. Kimse sünnetçileri yakalayıp onların cezalandırılmasını sağlayan komünist Türker'in çocuklarını sünnet etmek istememektedir. Türker'in elleri babası tarafından kesildikten sonra parti onu görevinden alır. Eve gelen Türker, çocuklarıyla vakit geçirirken küçük oğlu Nazım'ın sol yanağında yara bandını görür. Anlatıcı olayı şöyle anlatır:

“Komşu çocukları bir güzel dövmüşlerdi. Sebep; sünnetsiz, minnetsiz, cennetsiz diye bağırmuşlar komşu çocukları. Hep öyle haykırıyorlarmış. Bulgar çocukları ise ‘Fesove, Fesove, grob vi zove.’ (Fesler, itler, sizi mezar çağırıyor demektir) diyor ve taşıyorlarmış onları.” (Erendoruk 1997: 25).

Türker, oğullarını sünnet ettirmediği için pişman olur. Karısına, babasının bir sünnetçi bulup getirmesini, çocukları sünnet ettirmek istediğini söyler. Türker'in kayınpederi hangi sünnetçiye gitse eli boş döner. Kimse komünist Türker'in çocuklarını sünnet etmek istemez (Erendoruk 1997: 229).

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında gazete yönetimi yazarlarından Türklerin manevi değerlerini bozmak için haber yapmalarını ister. O günlerde en popüler konu sünnet konusudur. Gazete, sünnetle ilgili haberler yaparak Türk halkını erkek çocuklarını sünnet ettirmekten vazgeçirmeye çalışır. Yapılan haberlerin ana fikirleri şunlardır: sünnet zararlıdır, sünnet erkek çocuklarının psikolojisini bozar. Bu konularda doktorların, bilim adamlarının, aydınların görüşlerine yer verilerek tezlerini desteklerler (Çavuşev 2004: 217).

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında, Türkiye'ye göç eden Ahmet ve Hanife çocuklarını Türkiye'de sünnet ettirirler. (Tunaboşlu 2004: 99).

Bulgaristan Türklerinin kısıtlanan dinî hayatlarında en zor görev din görevlileridir. Romanlarda din görevlilerinin işlerini yapamaz hale gelmesi, din görevlisi olan kahramanların yaşantıları, görev bilinçleri ve yaşadıkları zorluklar anlatılır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında geçinmekte zorluk çeken Hafız, köyü gezerek imam hakkını toplamaya çalışır. İmam hakkı, köy imamının köylülerden maaş yerine aldığı zahiredir. Ancak köylülerden topladığı imam hakkı, umduğundan az çıkar. Köy halkı da onun gibi zor geçindikleri için imam hakkını da kazandıkları nispetinde az miktarda vermişlerdir (Tata Tarihsiz b: 10). Hatip Nasuf geçinemediği ve ateist bir hükümette din adamı olmanın zorluklarını gördüğü için hatipliği bırakıp Fikret'in de yardımıyla öğretmenliğe geçer (Tata Tarihsiz b: 13). Nasuf, bu durumu Hafız'a anlatırken ona, yönetimin "*Din insanları uyutan, dimağları uyuşturan bir afyondur*" (Tata Tarihsiz b: 14) sloganını söyleyerek hatipliğin geleceğinin ne olduğunu kestiremediği için öğretmenliğe geçeceğini söyler.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında isimler değiştirilirken Bulgaristan başmüftüsünün de sözde değiştirmiş gibi görünmesi için adının bir iki harfini değiştirirler. Türklere müftünün bile adının değiştiğini örnek göstererek adlarını gönüllü değiştirmelerine teşvik edilir. Bahri ve Fikret, Mehmet Topçu adının Mirân Topçu olduğu haberini alınca, eğer başmüftü adını değiştirmeseydi Türkiye'nin onun arkasında duracağı, böylelikle Bulgaristan Türklerinin adlarını değiştiremeyecekleri yorumunu yaparlar (Tata Tarihsiz c: 222). Köyün imamı İsmail Hoca, müftünün adını değiştirmesiyle zorunlu olarak adını değiştirir. Ancak kasabadaki parti merkezine çağırılan İsmail Hoca, orada adını gönüllü değiştirdiğine dair bir belge imzalamak zorunda kalır. İsmail Hoca'ya aynı zamanda şu bildirinin altına da imza atması istenir: "*Müslümanlara dinî vecibeleri ve merasimlerinin yerine getirilmesinde engel bulunduğu veya her hangi bir şekilde sınırlandırıldığı bir olay yoktur.*" (Tata Tarihsiz c: 224). Fikret, İsmail Hoca'ya karısının dinî merasimlere uygun gömülmediğini söyler. İsmail Hoca ise imamlık vazifesinin bu zamanda çok zor olduğunu söyleyerek kendini aklamaya çalışır. İsimler değiştirildikten sonra İsmail Hoca, imamlar için Sofya'da yapılan bir kursa davet edilir. İsmail Hoca, Şumnu'daki medreseden mezun olduğunu, bilgilerinin de

yeterli olduğunu söyler ancak kursa katılmak zorunludur (Tata Tarihsiz c: 289). Kursa katılan İsmail Hoca, Fikret'e kursta eğitim verenlerin Müslümanlığa karşı olmadıklarını ancak Kuran'ın Arapça değil de Bulgarca okunmasını tavsiye ettiklerini, Bulgarca Kuran'ları da devletin kendilerine göndereceğini, ayrıca devletin Bulgarca ilmihal de hazırlayacağını, katılan hocalardan bundan böyle dinî eğitimi Bulgarca yapmalarını istediklerini anlatır (Tata Tarihsiz c: 317).

Bulgar Komünist Yönetimi, Başmüftü Miran Topçu'yu görevden alarak yerine komünist rejime daha yakın olan Nedim Gençev'i -Bulgar adıyla Nedö Gençev'i- başmüftü yapar. Nedim Gençev, Suriye'ye yaptığı bir gezi sonrası "Hacı" lakabını kullanmaktadır. Bu geziye karşılık Suriye başmüftüsünün de dâhil olduğu Arap delegeler Bulgaristan'ı ziyaret ederler. Arap delegeler, kasaba ve köylerdeki camileri gezerlerken camilerin bakımlı olmasından memnuniyet duyarlar. Cuma namazını Razgrat'ta kılmak için yola çıkan delegelerin bir kısmı Razgrat'ta değil de yol üzerindeki Kubadın'da namaz kılmaya kalkınca camiye kilitli bulurlar. Razgrat'a gidenler ise camideki ibriklerde suyla karışık saman görünce bu ibriklerin hiç kullanılmadığını anlarlar (Tata Tarihsiz c: 277-278). Bulgarlar gelen yabancı misafirlere camilerin kullanıldığını göstermek istemiş fakat misafirler, gezi sırasında yapılan değişiklik ve düşünülmeyen ayrıntılarla oynadıkları oyunu anlamışlardır. Eserde, bu durum okuyucuya doğrudan söylenmemiş, okuyucunun bu durumu düşünmesi sağlanmıştır.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Asene'nin babası Zekeriya Efendi, Makak köyünün hocasıdır. Vakit namazlarını kıldırır. Ailesiyle birlikte Kuran okur, dua eder. Zekeriya Efendi çıkan pasaportları Kuran'ın içinde saklar. Ona göre Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen Türkler Allah'ın sevgili kullarıdır ve Allah'ın her kuluna bu muradı nasip etmediğini düşünmektedir.

Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de romanında Asene'nin babası bu sefer de Günyüzü köyünün imamıdır. Zekeriya Efendi'nin karısı Vakube Hanım eşinden dinî bilgiler öğrenmiştir (Altınok 2005: 59). Vakube Hanım'ın bilgisinden faydalanmak isteyen Günyüzü kadınları, ondan kendilerine dini anlatmasını isterler. Vakube Hanım, kadınlara farz olan ibadetleri, Allah sevgisini öğretir (Altınok 2005: 59-60). Zekeriya Efendi kızını atıyla harman yerine gönderirken ona işinin camide beş vakit

namaz kıldırıp köylülere Allah'ın emirlerini öğretmek olduğunu söyler (Altınok 2005: 102-103).

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanının Cemil Hoca'sı, Kuşalan köyünün hocasıdır. O, her anında Allah korkusuyla yaşayan, Allah'ın buyruklarından sapmayan, her adımını besmele ile atan, zorda kaldığında veya daraldığında namaz kılan biridir. Sürekli Kuran okur, onun meali üzerine derin düşüncelere dalar. Örnek bir insan olan Cemil Hoca imamlık mesleğini hakkıyla yapar. Yardımseverdir, Bir gün kendisine helal ve haramın ne olduğunu soran komünist Çavdar'a bile oturup helal ve haram kavramlarını anlatır (Erendoruk 2007 a: 10) Çavdar, Cemil Hoca'nın kendilerine sosyalizm, komünizm için yardım ettiğini düşünür. Cemil Hoca ise Allah'ın kulu oldukları için yardım ettiğini söyleyerek insani görevini yaptığını vurgular (Erendoruk 2007 a: 27). Cemil Hoca'ya, komünizm ilan edildikten sonra maaş bağlanmıştır. Hoca, bu maaşı biriktirerek köyün camisini tamir ettirir. Türkiye'den Bulgaristan'a sürüldüğünde Kuşalan köyünün camisinin kullanılmadığını ve sıvasının da döküldüğünü görünce üzülür (Erendoruk 2007 a: 105).

Ramis Çınar'ın *Elveda Rumeli* romanının kahramanı Hasan, İstanbul'da ilim tahsil ederek memleketi Çeyrekçi'ye döner. Çeyrekçi imamı vefat edince ondan boşalan yere Hasan resmen imam olur. Köyün imamlığını yaparken Silistre'deki Cön İzzet'in teşvikiyle Silistre müftülüğüne başvurur. Silistre müftüsü olunca da ailesiyle birlikte Silistre'ye taşınır.

Bulgaristan Türklerinin dinlerini bozmak isteyen Komünist Yönetim, öncelikle onların dinî eğitimleriyle ilgili düzenlemeler yapar. Bulgaristan Türkleri de bu durum karşısında kendi çocuklarına ilk dinî bilgileri aile içinde öğretirler. Daha sonra komünizm dinî eğitimi de yasaklar. Roman kahramanları, dinî eğitim yasaklandığı için gelecek Müslüman Türk nesli için endişelenirler.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Tahir'in babası Hafız Nafiz hocadır ve oğluna bir kısım dini bilgileri öğretmiştir. Tahir, kasabadaki Türk rüştiyesine gitmektedir. Bazı sureleri bilen Tahir, ilk başlarda din dersinde başarılı olur. Dersler ilerleyip konu bilmediği Kuran surelerine geldiğinde Tahir'in başarısı düşer. Hocası onu çalışmıyor zannettiği için

kızarı. Tahir, yeniden başarılı olabilmek için ev sahibi teyzesiyle Kuran surelerini öğrenmeye devam eder ve din dersinde eski başarısını yakalar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanının kahramanı Cem'in küçük oğlu Murat, beş yaşındayken bütün namaz dualarını, Yasin'i, Amenerrasulu'yu ezberler, hatta hafız olmak ister. (Erendoruk 1997: 8). Türker de küçükken namaz dualarını bilen, cuma namazına giden bir çocuktur. Çocuklar bu ilk dinî eğitimlerini evde babalarından öğrenmişlerdir. Cem'in diğer oğlu Türker, Türk okulları kapatılınca Bulgar okullarına gider. Bulgar okullarında Türker'in dinî yönü zayıflar. Komünist rejim ateist bir eğitim verdiği için Türker aldığı eğitimle ateist olmuştur. Roman kurgusunda okuyucuya, çocukların inançlarının verilen eğitime göre şekillendiği mesajı verilmektedir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca, oğlu Nihat on yaşına girdiğinde onun dinî eğitimini evde kendisi vermeye başlar. Ülkede din adamı yetiştiren tek eğitim kurumu, Şumnu'daki Nüvvap kapatılmıştır. Türk çocuklarına dinî eğitim verecek olan hocaları yetiştirecek bir kurum kalmamıştır. Cemil Hoca, yetişecek yeni nesillerin dinî eğilimleri konusunda endişelenmeye başlar (Erendoruk 2007 a: 21). Nihat'ın fen bilgisi öğretmeni Tefvik Hoca'nın "*Din halkların afyonudur.*" (Erendoruk 2007 a: 22) sözünü duyan Cemil Hoca sarsılır. Din eğitimi almayan Türklerin komünizmin öğretilerine daha çabuk inandıklarını ve Müslüman Türklerin sonlarının geldiğini düşünse de "*Allah (c.c.) bilir. Onun dediği olur.*" (Erendoruk 2007 a: 22) diyerek Allah'a teslim olur. Cemil Hoca, Çavdar'la yaptığı bir görüşmede ona, üniversite düzeyinde eğitim veren Nüvvap'ın önce kapatılıp sonra lise seviyesinde açılmasını sorar. Çavdar cevap vermez. Cemil Hoca bu defa, bu topraklar üzerinde altı yüzyıldır söylenen ezanların neden susturulduğunu sorar. Çavdar, ezanların dinî propaganda aracı olduğu için yasaklandığını söyler. Hoca: "*Ezanlar dini propaganda oluyor da kilise çanlarının sesi başka bir şey mi oluyor?*" (Erendoruk 2007 a: 31) diyerek Çavdar'a karşılık verir. Çavdar'ın cevabı gecikmez: "*Çanlar konuşmuyor ki.*" (Erendoruk 2007 a: 31). Cemil Hoca ikisinin de Allah'ın evine, mabede çağrı niteliğinde olduğunu ifade eder. Türkiye Cumhuriyeti'nde havraların, kiliselerin açık olduğunu belirterek iki ülke yönetiminin farklı dinlere karşı duruşunu karşılaştırır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında özerk Türk okulları Bulgar okullarıyla birleştirilirken müfredattan din dersi de kaldırılmıştır. Kara Bayram bu durumun amacını şöyle dile getirir:

“Artık Bulgaristan'ın hudutları içinde esir durumdaki Türkler, dinleri olan Müslümanlığı öğrenmeyecekler, dolayısıyla, bilmedikleri için uygulayamayacaklardı.

Dinsiz insan olur, fakat dinsiz toplum olmazdı. Müslümanlık unutulacağına göre yerini Hristiyanlığın alacağı ihtimali hiç de küçümsenecek bir sorun değildi.” (Erendoruk 2007 b: 202).

Amaçları Türklerin İslamiyet'i öğrenmelerini engelleyerek onlara Hristiyan eğitimi vererek Türkleri Hristiyanlaştırmak ve Bulgarlaştırmaktır.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Türkiye'de Çorlu'nun bir köyünde yaşayan Hanife, çocuklarını yazdırdığı okulun öğretmenleri Samahat ve Nazmiye ile iyi geçinmektedir. Samahat ve Nazmiye köylünün çocuklarını okula göndermemelerine karşın Kuran kursuna göndermelerinden, öğrencilerin devamsızlıklarının çokluğundan şikâyet ederler (Tunaboşlu 2004: 73). Hanife, öğretmenlerin bu tutumunu beğenmez. Din konusunda öğretmenlerle anlaşamadığını, onların dinî yönlerinin zayıf kaldığını şöyle dile getirir:

“Samahat Hanımı da Nazmiye Hanımı da çok severdim uşşaaam! Lakin din konusuna gelince anlaşamazdık. Devletin mektebi ayrı, dini ayrı. Herkes dinini öğrenmeli biz de ana baba olarak çocuğumuza dinimizi iyice belletmeliyiz. Kur'anı öğrenmezlerse biz öldükten sonran arkamızdan kim Yasin-i Şerif'i okuyacak? İlim bu dünya için. Ama din öbür dünya için lazım. Bu dünyanın ilmi öbür dünyada para etmez. Çocuklarımız öbür dünyalıklarını yapmazsa hem onlar, hem de onlara öğretmediğimiz için biz cehennemlik oluruz. Allah korusun! Allah cem'i cümle Müslümana cennetini nasip etsin! Öğretmenler iyi hoş da, sade bu dünya için okumuşlar. Yazık! Keşke azıcık dinle de alakaları olsa, hiç olmazsa Kur'anı hatmetseydiler...” (Tunaboşlu 2004: 73).

Samahat ve Nazmiye'nin babaları Hamdi Bey köylünün çocuklarını okula göndermemelerine kızmakta, kızlarını haklı görmektedir. Hamdi Bey köylüyü şöyle eleştirir:

“ ‘Anlaşılmayacak ne var ha kızım!’ dedi. ‘Her şey ayan beyan ortada. Bunun böyle olmaması yanlış olur. Halkımız, Cumhuriyet onları okutup aydınlatamadan din bezirgânlarıyla tarikatların eline düştü. Din ilimden, imam öğretmenden yakın oldu halkımıza. Bak şimdi! Sen hemen üç senedir buradasın, okulun hademesi ve muhtarı dışında köylü sizden uzak duruyor, sizin attığınız her adımı da kuşku ile izliyor. Çünkü siz onlara yabancısınız! Size de öğrettiklerinize de güvenmiyor, kanun zoru olarak görüyor. Ama kendi içinden biri olarak gördüğü imama ve onun anlattıklarına inanıyor, güveniyor. Din ilmin önüne geçiyor. Her gün beraber yaşadığı imamın anlattığı günahlardan ve cehennem azabından korkan köylü çocuğunu hocaya, Kur’an dersine gönderiyor; ama ilmin önemini bilmediğinden okulu önemsemiyor. Bizi idare edenlerin istediği de bu zaten. Biz eğitimciler, bu karanlığı aydınlatmaya başlamıştık, ama çok çabuk kestiler önümüzü. Tan ağarmadan dağıttılar Cumhuriyet’in aydın kadrolarını. Ülküsüz öğretim, ülküsüz öğretmen, ülküsüz millet olur mu? Siz kime, ne öğreteceksiniz bu şartlarda...” (Tunaboşlu 2004: 74).

Köy okulunun iki odalı olması sebebiyle birleştirilmiş eğitim verilmektedir. Samahat ve Nazmiye okula ek üç oda daha yapılmasını isterler. Öğretmenlerin isteğine karşı köy imamı da caminin minaresinin yapılmasını ister. Din kadar eğitime önem vermeyen köylü okula derslik yerine camiye minare yaptırır (Tunaboşlu 2004: 76). Köylüler, dinî eğitimin Türkçe verilmesi ve laiklik konularında tartışırken Ahmet: “Dinimizi kendi dilinizde okuyup anlamazsanız, ibadetinizi kendi dilinizde yapmazsanız olacağı budur. Safsatayla uyuturlar sizi... Siz bunlarla uğraşırken, onlar da demokrasi diye kendi çıkarlarına göre despotça idare ederler memleketi...” (Tunaboşlu 2004: 130) diyerek köylünün düşüncesinin dışına çıkar.

Bulgaristan’da dinî eğitim yasaklandığı için yeni nesil dinini öğrenemez. Komünizm ise ateizmi yaymaya çalışmaktadır. Bu durum karşısında roman kahramanlarından bazıları ateist olurken bazıları ise kendi dinine daha sıkı bağlanır.

Sabri Tata’nın *Pehlivanogulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Tahir, Mürsel’in yanına gider. Sebile’den almak istediği çocuklarını almaktan vaz geçmesini ister. Mürsel şöyle der: “Görüyorsun ya, Allah bize ikinci karıdan çocuk vermedi.” (Tata Tarihsiz b: 290). Sonra söylediğinin farkına vararak

partie girdiğinden bu yana ateist olduğunu ancak ağzından Allah kelimesinin alışkanlıkla çıktığını söyler.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında sosyalist eğitim alan Türker kardeşi Reyhan'ın cenaze namazına katılmayınca babası onun dinsizliğinin farkına varır. Türker'den hareketle din, din adamı, din eğitimi ve komünistliğin diniyle ilgili anlatıcı şunları söyler:

“Öyle ya, ölüm Allah'ın emriydi. Kızın Reyhan on dokuz yaşında bir Müslüman Türk olarak ruhunu Hazreti Mevlâ'ya teslim etmişti. Bu biraz erkendi, ama kader buydu ve bu konuda yorum yapılamazdı. Ya oğlun Türker? Oğlun Türker nereye yollanmıştı? Hangi yolun yolcusu olmaya hazırlanıyordu. Mensubu olduğu İslâm'ı ilâhî din sayılan Yahudiliği, Hristiyanlığı ve daha başkalarını küstahlıkla reddederek, yaratıcısı Marks-Engels, yayıncısı Lenin-Stalin olan bir yeni dini (tövbe tövbe!). Allahsızlık, dinsizlik dinini yeğliyordu. Adı ateizm olan bu zındıklık, dinsizlik dinini yani. Ateizm, Demirperde ardı komünist ülkelerin resmî devlet siyaseti hâline dönüştürülmüştü. Büyüklü küçüklü âmir, memur kısmı, parti mensupları, dolayısıyla herkes zorunlu olarak zındıklığın yolundan yürümeliydi. Çocuklar, kreşlerden başlayıp, ana okullarında, okulların ilk orta, lise kısmında, daha sonra da üniversitelerde birer ateist olarak eğitiliyorlardı. Gazeteler, dergiler, kitaplar, radyolar, televizyon, özel olarak tertiplenen toplantılar, konferanslar bağıra bağıra Allahsızlığın, dinsizliğin, yani ateizmin tellâllığını yapıyorlardı. Camiye giden Müslüman, âyine giden Hristiyan bir yolunu bulup ayıplanıyor, gözden düşürülmeye çalışıyorlardı. İnanan, inandığını söyleyen bir kişi diğerlerine kıyasla ikinci, hattâ üçüncü dereceli kişi sayılıyordu. Oldu olmadı, inandığını söyleyen kişi 'Dini propaganda yaptığı' gerekçesiyle hapse gönderiliyordu. Din adamlarını devlet tayin ediyordu. Bu durum, zındık müftülerin, zındık imamların göreve getirmesini sağladı. Devletin maşası durumunda olan bu 'din adamları' dini, özellikle İslâm'ı içerden çürütmekle yükümlüydüler. İslâm'ı içerden çürütmekle yükümlüydüler. İslâm dini sürekli bombardımana maruz kalmıştı. Müslümanlığı horlayan, yeren, küçük düşüren tomar tomar kitaplar yazılıyor, halka bedava dağıtılıyordu. Senin oğlun da bu artışız arsız bombardımanların altında kalanlar arasındaydı. Bulgar öğretmenlik tüzüğüne göre elbet de dinsiz olmalıydı, çünkü Türker öğretmendi. Yoksa senin gibi çoktan öğretmenlikten uzaklaştırıldı.” (Erendoruk 1997: 12-13).

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Emine Teyze K... şehrinde öğretmen okulunda öğrenci olduğu yıllarda Darwinizm dersi görür. Öğretmenlerinin Allah'ı inkâr etmesi onu bu dersten soğutur. Darwinizm dersinin amacı Türk çocuklarını imansızlaştırmaktır. Bu öğretilere inanan Türk gençleri olduğu gibi, inanmayıp dalga geçenler de vardır. Mesela arkadaşı Bekir, bu dersin tüm bilgilerini ezbere bilmekte fakat inanmamaktadır. Dersin adını "Şarlatanizm" koyan Bekir'in bu yakıştırmalarını duyan öğretmen ona düşük not verir. "Öğretmene 'Ben kitapta yazanları anlattım, niye zayıf not veriyorsun?' diye sorunca öğretmen, 'Anlatmak değil, inanmak önemli' diye cevap verir." (Erendoruk 2004: 42-43). Öğretmen, kendi söyledikleriyle çelişmektedir çünkü ateizm inanmama üzerine kuruludur. Türkler ateist olarak eğitilmelerine rağmen içlerindeki Allah inancı tamamen yok olmamaktadır. Emine bu durumu şu sözlerle anlatır: "*Hani derler ya, ne Allah için, ne lillah için, baş selameti için ateist görünmek zorundadır bazıları... Yüz binlerce öğrenci, ateist olarak eğitilmesine ve bunun ısrarla istenmesine rağmen, Allah'ın varlığını, birliğini, gücünü, kuvvetini unutmuş sayılmazdı. İnsanın yapısında bir yaratıcı güce inanma duygusu tamamen sökülüp atılamazdı. Allah'ın nimeti olan o duygu kişinin derin bir yerinde, belki kalbinde, belki beyninde, belki bütün hücre ve atomlarında canlı durur, yöneticilerin öyle emrettiği için susar.*" (Erendoruk 2004: 44-45).

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında, üniversitedeki Marksizm dersinde bir öğrenci hocanın sorduğu soruyu cevaplarırken "*Hay Allah! Dilimin ucunda, ama söyleyemiyorum bir türlü...*" (Erendoruk 2005: 10) deyince hoca Allah : "*Ne dedin, ne dedin? Allah mı? Nasıl Allah? Kim oluyor o Allah dediğin? Amcan mı? Dayın mı? Onu hiç gördün mü? Nerededir? Neyin nesidir, kimin fesidir?...*" (Erendoruk 2005: 10) diye öğrenciyi azarlar ve dersin sonuna kadar Allah'ın olmadığını ispatlamak için konuşur. Murat, bu olay üzerine annesinin, babasının, ninesinin, dedesinin dinlerini rahatça yaşamak için geldikleri Türkiye'de de insanların neden Marksist olup Allah'a karşı olduklarına anlam veremez.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlarsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca, Adem'den (a.s.) bu yana milyarlarca yıl geçmiş olmasına rağmen insan vücudundaki organların aynı yerlerinde ve aynı şekilde durduğunu belirterek Darwin'in Evrim Teorisi'ni çürütür. Allah, insanı insan, maymunu maymun şeklinde

yaratmıştır. Ne kedi kaplandır ne de eşek sırtlandır, diyerek düşüncesini kuvvetlendirir (Erendoruk 2007 a: 18). Değişimin insanın içindeki Allah korkusunda ve sevgisinde olduğunu söyleyerek düşüncesini daha da kuvvetlendirir. Komünizmin öğretilerine kendince karşılık bulan Cemil Hoca, komünizmin tüm insanlara eşit olması ve benzer olması ilkesini, insanlardaki ve toplumlardaki farklılığın dışta yani giyim kuşamda olduğunu; içlerinin, özlerinin ve yaratılışlarının aynı olduğunu düşünerek kendince Darwin'in Teorisi'ni çürütür (Erendoruk 2007 a: 19). Köye gelen yayınlardaki komünist propaganda yazılarını ve şehirlerde kurulan ateist kulüplerinin sloganı haline gelen “*Din halklar için afyondur.*” (Erendoruk 2007 a: 46) gibi sözleri gördükçe sakındığı ne varsa köyünde de onları görmüş olmaktan üzüntü duyar ve onların amacına ulaşmasından korkar. Oğlu Nihat liseye başladığında onun da bu derneklere üye olup beyninin yıkanmasından endişe ederek Allah'a sığınır, onun için dua eder (Erendoruk 2007 a: 48). *Yeni Işık* gazetesinde Nüvvap mezunu bir arkadaşının “*Niçin Allah'a İnanmıyorum*” (Erendoruk 2007 a: 49) yazısını görünce üzerine kezzap dökülmüş gibi hisseder. Ateizmin Bulgaristan'da bu denli yayılması Cemil Hoca'yı üzmektedir.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Hanife ve Ahmet'in büyük çocukları okuldan eve bir paketle gelir. Hanife oğluna paketi nereden aldığını sorduğunda, Stalin Baba'nın verdiğini söyler. Okuldaki dersi anlatır:

“Bugün uçitelka sordu: ‘Allah’tan bir şey dilerseniz olur mu?’ ‘Elbet olur!..’ dedik. ‘Madem öyle, dua edin, gözlerinizi kapatıp Allahtan sevdiğiniz bir şey dileyin, bakalım olacak mı?’ dedi. Hepimiz gözlerimizi kapatıp dua ettik, çok arzu ettiğimiz bir şey diledik Allahtan. Ben bir top diledim. Kırmızı bir top... Sonra: ‘Hadi açın bakayım gözlerinizi’ dedi. Açtık. ‘Dileği olan var mı?’ diye sordu. Hiç kimsenin dileği olmamıştı. ‘Yook...’ dedik. ‘Pekâlâ şimdi gene gözlerinizi kapayıp Satalin Baba’dan dileyin bakalım o olacak mı?’ dedi. Gözlerimizi kapatıp bu defa ondan diledik. Uçitelka gözlerinizi açın deyince, bir baktık hepimizin önünde birer paket var. Rengârenk paketler... paketimi açtım içinden bu çıktı. Ne güzel değil mi? Allah vermedi, Stalin Baba verdi...” (Tunaboşlu 2004: 7).

Dinî duyguları kuvvetli olan Bulgaristan Türklerinin arasında batıl inançlar da yaygındır. Yağmur duasına çıkarlar, çocukları olmayan kişiler çocuk sahibi olmak için ya da hastalıklarına şifa olsun diye muska yazdırırlar.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin birinci kitabı *İlk Gözağrısı* romanında kuraklık için Allah'a dua edip ondan yağmur isterler. Hatta sadece Türkler değil Bulgarlar bile Türklerin yağmur duasına çıkmalarını bekler: “*Gördün mü, dedi Kuru Salih, böyle giderse sade mahsuller değil, insanı, hayvanı da mahvolacak... Bulgarlar bile dine imana gelmişler de dua yapmamızı bekliyorlar...*” (Tata 2000: 104) Arif Hoca ile Hafız Nafiz arasında yağmur duası için bir tartışma da çıkmıştır. Eski usulle eğitim veren Arif Hoca müritleriyle ilahiler ve âminlerle yağmur duasına çıkarırken, yeni usullerle eğitim veren Hafız Nafiz öğrencileri yağmur duasına götürmediği gibi yağmurun yağmasını bilimsel olarak açıklar. Annesine de bir barometre ile yağmurun ölçülebileceğini söyleyerek yağmur duası gibi inançların boş olduğunu anlatmaya çalışır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında köylülerin batıl inançları vardır. Kara İbrahim'in çocuğu olmadığı için Vahide'nin annesi kızına ve damadına muska yaptırır. Kara İbrahim'in kısır olduğunu anlayan Vahide ırgatları Emrullah'la beraber olduktan sonra çocuğu olur. Ancak bu gerçeği Kara İbrahim bilmediği için muska ile çocuğu olduğunu düşünür. Yazar, Kara İbrahim'in muskaya inanmasını şu sözlerle anlatır: “*Erkek çocuğu olacağını bilse bir değil, beş muska takınıp taşıyacak. Ama bugün çözüldü ya, kızı veren mevlâ onu da verir.*” (Tata Tarihsiz a: 54). Kara İbrahim evladı olduğu için adağını yerine getirir. Ancak adak kurbanın dağıtımını Arif Hoca'ya soracak kadar dinî bilgilerden yoksundur. (Tata Tarihsiz a: 55).

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında, sütannenin ölümünden sonra herkesin saygı duyduğu emekli öğretmen Ali Amca başsağılığına gelir. Havva ile kısa bir yolculuğa çıkarlar. Havva'yı önce Demirbaba Tekkesi'ne götürür. Demirbaba Tekkesi'nde eskiden kurbanların kesildiğini, dualar edildiğini, buranın Türklerin dertleriyle sığındıkları bir yer olduğunu anlatsa da tekkenin oluşumunu ve halkın tekkeden beklentisini şöyle dile getirir:

“Belki ‘burası ibadet yeri’ diyeceksin. Değil kızım. Bunun burası bilişip tanışma ve aynı zamanda inananların dertlerini boşaltma yeridir. Şarkılarını, ilâhilerini manilerini millî kıyafetlere bürünerek okudukları sihirli bir mekândır. İşkenceci rejimin gözünden saklanarak benliklerini yaşadıkları alemdir.” (Şerefli 2003: 200).

Osman Tunaboşlu’nun *Rumeli’den Esen Yel* romanında Hanife’nin çocukları küçükken hastalanır. Uyuyamazlar, ağlama nöbetleri geçirirler. Hanife, çocuklarının hastalıklarına şifa bulmak için farklı hocalara gider, çocuklarına muska yazdırır. Bir hoca ise ona şöyle der: “*Senin hastalığının çaresi bir deniz geçmektir kızım! Denizi geçecen ondan sonra kalmayacak hiç birşeyciğin... Sade yazdığım muskayı geçerken denize atmayı unutma! Seni rahatsız eden cinler onunla beraber düşerler denize. Sonra ne vesvese kalır ne bişey...*” (Tunaboşlu 2004: 45).

Ramis Çınar’ın *Elveda Rumeli* romanında çocuğu olmayan Hayriye, kaynanasından ve kocasından gördüğü baskılardan sonra, son çare olarak falcı ve muskacılarından medet umar olur. Usulköy’de Bakımcı Hafize’ye uğrarlar. Bakımcı, Hayriye’ye ailenin düşmanları tarafından kendisine büyü yapıldığını söyleyerek muska hazırlar. Hasan, bu olaydan haberi olunca ablasına acır, ona İslamiyet’te büyüünün yeri olmadığını; büyü, muska yaptırmanın Allah’a şirk koşmakla eşdeğer olduğunu söylemekten vazgeçer (Çınar 2014: 134).

Bulgaristan Türklerinin romanlarının hepsinde dinî motifler kullanılmıştır. Eserlerde daha ziyade Türklerin İslamiyet’e bakışları, din eğitiminin yasaklanması ve yerine ateizmin yerleştirilmeye çalışılması, ezanın yasaklanması, camilerin tahrip edilmesi, erkek çocuklarını sünnet ettirememeleri gibi temalar işlenmiştir. Olay örgüsü Bulgaristan’da geçen romanlarda daha çok komünist yönetimin İslam dinini yok etmek ve Bulgaristan Türklerini ateist yapmak için yaptığı çalışmalara yer verilmiş, olay örgüsü Türkiye’de geçen romanlarda ise Türkiye’deki İslamiyet anlatılırken irtica ve dinî eğitim üzerinde durulmuştur.

2.4. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Vatanseverlik Teması

20. yüzyılın başından 2016’ya kadar yazılan Bulgaristan Türklerinin romanlarındaki temalardan biri de vatanseverlik temasıdır. Romanlarda birbir vatansever olduğunu söyleyen kahramanlar olduğu gibi davranışlarıyla ve

tutumlarıyla vatansever olduklarını gösteren kahramanlar da vardır. Bulgaristan Türklerinin vatanseverlik anlayışı, Bulgaristan'ı vatan kabul etmenin yanı sıra ana vatan olarak daha çok Türkiye'yi görmeleri şeklindedir ve Bulgaristan'dan anavatan Türkiye'ye göç etmeyi isterler.

Edhem Ruhi Balkanlı'nın *Şehit Evlatları* romanında Yüzbaşı Hayri Bey çocuklarının rahat uyuyabilmesi için vatanı uğruna cephede savaşarak şehit olur. Hayri Bey'in askere gitme sebebinin vatanı düşmanlardan korumak olduğu şu sözlerle dile getirilir:

“Vatan tehlikede, düşman hudud-vatanı geçmiş dendi mi, bütün kanlı sahnelerin ve tarihlerin ‘amil ve mertebeleri olan diplomatlarla ikbal adamları için beş dakika hevab rahatı terk ve fedayı mucib bir endişe mi var?”

(Vatanın namusunu düşman çiğniyormuş, evlad-ı vatan arş!) denir denmez beş dakika evvel melekleri bile gıptaya düşürecek sa'adethane olan aşiyanesini, evlad ve 'iyalini Allah'ın son samedanisine terk edip hudud-u vatana koşan, düşman ateşine sinesini gerip kanlara gark olmuş cesediyle hudud u vatanda kal'aler kuran, rical-i siyasinin yeşil masalar etrafında kadife koltuklar üstünde irtikap eyledikleri hataya ve cinayetleri hun-i masumuyla tazmin eden zavallı namuslu askerlerin ölmezden evvel de, öldükten sonra da milletinin ya der himmetinden gayrı hiçbir ümid istikbali, dünya meta'ı ve hayat namına hiçbir serveti, hiçbir şeyi, hiçbir şeyi yoktur...” (Balkanlı 1913: 12).

Romandaki anlatıcı karakter bize bu sözlerin sadece Hayri Bey için değil vatanını seven herkes için geçerli olduğunu hissettirmektedir. İşte vatanını bu denli seven ve onun uğruna hiç düşünmeden askere giden Hayri Bey, ülkenin güvenliğini sağlamak için bu denli savaşmış ve şehit olmuştur.

Mehmet C. Perim *Balkan Çiçekleri* romanında, I. Dünya Savaşı sırasında ordusuyla Maraş'ta mola veren Demir, bir akşamüzeri arkadaşları ve yarenleriyle sohbet ederler. Vatan sevgisinin her Türk gencinin sahip olması gereken ilk sevgi olduğunu Demir şu sözlerle dile getirir: *“Kendini bilen ve anlıyan içli bir türk genci için en başta gelen sevgi (yurt sevgisi)dir. Ondan sonradır ki, sırasile (ulus sevgisi) (yuva sevgisi) ile (insanlık sevgisi) gelir. Her fani için hür ve şerefli hayat, münhasıran, öz Yurd'da mevcuttur.”* (Perim 1938: 116). Erzurum Hastanesinde yatan

Demir'i tanıyan ve ondaki vatan sevgisini bilen askerler hastanede hastabakıcılık yapan Leyla'da da aynı vatan sevgisini görmüşlerdir (Perim 1938: 125).

Mehmet C. Perim'in *Göçmen Ahmet* romanında kahraman anlatıcı vatanına sevdalı her göçmen çocuğu gibi kendisinin de vatanını çok sevdiğini şu sözlerle dile getirir:

“Makedonya’da doğmuş, Trakya’da büyümüşüm. Vatanımın en karanlık günlerinde Edirne’yi de kavramak isteyenlere karşı, gönülleri intikam hisleriyle dolu her göçmen yavrusu gibi benim de saldırganlara karşı derin bir kinim ve bu dilber memlekete derin bir aşkı vardı. Birinci cihan savaşını cephelerde geçirdiğim için Hâfız’ı Hayyam’ı, Hügo’yu, Tolstoy’u, Bâkî’yi ve Nedim’i bol bol okumak şöyle dursun, cennet kadar güzel vatanımın menekşe ve leylâklarını, gül ve sümbüllerini dahi kana kana koklamağa zaman ve imkân bulamamıştım.

Milletce ölümden yakın kurtarıcı düşünmediğimiz o meş’um mütareke yıllarında bu güzel vatan parçasını korumak için savunmasına katıldığım günlerin hatıralarını anarak son yıllarımı geçireyim diye tekrar buraya gelmişim.” (Perim 1955: 5).

Kahraman anlatıcı vatanına saldıranlara karşı savaştığı için önemli eserleri okuyamadığı gibi vatanının çiçeklerini koklamaya da fırsat bulamamıştır. Bu eksikliğini gidermek için Edirne’ye gelerek vatanın güzelliklerini yaşamak istediğini dile getirir. Romanda Göçmen Ahmet’in babası Ali pehlivan da Çanakkale Savaşı’ndaki ilk Arıburnu çarpışmalarında şehit olacak kadar vatansever bir insan olarak tanıtılır. Böylece Göçmen Ahmet’in de vatansever olduğu örtük anlatımla okuyucuya hissettirilmiştir.

Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin ilk kitabı olan *İlk Gözğarı* romanında Mehmet, Birinci Dünya Savaşı çıktığında cihat çağrısı ile cepheye gitmeye karar verir. Osmanlı Devleti’ni vatanı olarak gördüğü için Bulgaristan’da yaşasa da Osmanlı için savaşmaya hazırdır. Mehmet gitmeden evinin eksiklerini yapmaya başlar. Cepheye gidecek olan Mollaali Hasan, Mehmet’i evi toplar görünce: *“Ne de mal canlıymışsın ba bilazer!... Ötede ateş yanıyor, biz burada malımızı mı düşüneceğiz... Ama haklısın, ıslanırsa, sonra takaza yersin yengeden...”* (Tata 2000: 164) diyerek Mehmet’e her şeyden önce vatan sevgisi olması gerektiğini ima eder.

Mehmet ise kendisi gittikten sonra geride kalacak karısını ve oğlunu düşündüğü için onların ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Mehmet, babası Pehlivanağa'ya savaşa gitmek istediğini söyler: “*Evet buba! Vatanımızın ihtiyacı olmasa, Sultanımız bu cihadi ilan etmezdi... Ben burada askerde iyi bir topçuydum, orada benim gibilerine ihtiyaç vardır.*” (Tata 2000: 166). Ancak Pehlivanağa oğlu Mehmet'in savaşa gitmesini istemez. Bulgaristan'ın savaşa girmediğini söyleyerek oğlunu gitmemeye ikna eder. Kısa süre sonra Bulgaristan da Birinci Dünya Savaşı'na girerek vatan için seferberlik ilan edince Mehmet ve kardeşi Adil askere alınır. Makedonya Cephesi'nden yaralanarak köye dönen Mehmet sevgilisi Rukiye'ye vatan borcu için gittiğini söyler: “*...Öleceğiz elbet... Vatan borcu deyip götürdüler bizi oraya...*” (Tata 2000: 189). Mehmet iyileştiğinde tekrar cepheye döner. Bir süre sonra da Mehmet'in cephede öldüğü haberini kardeşi Hafız Nafiz muhtardan şöyle öğrenir:

“*Daskalı, dedi, sen okumuş adamsın, durumu biliyorsun. Vatanımızın müdafaası uğrunda bizim köyümüz de çok kıymetli kurbanlar verdi. Aralarında kahramanca savaştıklarından ötürü 'yiğitlik nişanı' ile taltif olunanlar var. İşte sizin kardaş da bunlardan biri. O da öbür köydeşlerimiz gibi, vatan borcunu şerefle yerine getirdi. Bize vatan uğruna canını feda ettiğini bildirdiler. Haydi başın sağ olsun!*” (Tata 2000: 206).

Köy muhtarı Hafız'a, vatan borcunu öderken öldüğü için Mehmet'e yiğitlik nişanı verildiğini ve vatani için ölenler gibi onun da şerefli bir vazife yaptığını söylemektedir. *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında cihat çağrısıyla Osmanlı askerine katılan Mollaali Hasan, Mehmet'in Makedonya cephesinde ölmediği, bir kargaşadan faydalanarak Osmanlı askeri tarafına geçtiği ve Osmanlı için savaştığı haberini Hafız ve Adil'e haber verir. Mehmet'in neden kendisiyle dönmediği sorulunca Hasan, Anadolu'yu düşmanlardan kurtarmak için Mustafa Kemal'in ordusuna katıldığını ve savaşın sona ermesiyle kendilerine mutlaka haber vereceğini söyler. Mehmet, Bulgaristan adına savaşmaktansa vatan olarak gördüğü Türkiye için savaşmayı tercih eder. Mehmet, Bulgaristan'daki ailesini ziyareti sırasında kardeşlerine vatani Türkiye için savaştığını ve anavatan olarak gördüğü Türkiye'ye yerleştiğini, ziyaret sonrası Türkiye'ye geri döneceğini söyler.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Serbest Ali, Bulgarların Türkleri vatandaş olarak görmediklerini, Türklerin de vatan olarak Türkiye'yi bildiğini şu sözlerle dile getirir: “*Herkes vatanında. Biz Türküz, bizim yerimiz de Türkiye’de. Ne olursa milletimizle beraber olalım orada.*” (Tata Tarihsiz b: 204-205). Böyle diyerek Hafız’a Türkiye’ye göç edeceklerini söyler.

Pehlivanoğulları serisinin son kitabı *Geyik Avı* romanında, köylerinde küçük bir gezintiye çıkan Fikret ve Tahir kendi bahçelerinde otururlar. Ayaklarının altına serilmiş gibi görünen köylerini seyrederek. Tahir yaşadığı yere olan sevgisini şöyle dile getirir:

“*Bana öyle geliyor ki, şu bayırlar güzelleştiriyor bizim köyü dedi. Onu niçin bu kadar sevdiğimi bir türlü izah edemiyorum! Kimisi sularını, kimisi toprağını evlerini diye konuşuyor. Bence bu doğru değil! Gözlerini burada açmışsın, burasının havasını solumaya başlamışsın. Burada ana, baba diye konuşmayla başlamışsın. Türkiye’den mektup yazanlar, geziye gelenler ‘Köyümün köpeğini bile özledim!’ diyorlar. Nasıl şey bu! Bak mezarlığı pek ziyaret etmeyiz ama hısım akrabalarımız orada yattığını biliriz! Doğrusu ya şimdiye kadar bunları hiç düşünmemiştim, şairlerin sula üstüne yazdıklarını da ciddiye almamıştım. Şimdi kalemi alıp da bir yerlere bunları yazacağım geliyor. Ağabey orada bizim köye benzerini bulamazsam bunun hasretliğine zor dayanabilirim gibi geliyor bana.*” (Tata Tarihsiz c: 20).

Tahir bu sözlerle ağabeyi Fikret’e, doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı yeri vatan olarak sevdiğini, köyünden başka yerde yaşayamayacağını, insanın vatanının doğduğu, büyüdüğü ve atalarının yattığı yer olduğunu üstü kapalı biçimde anlatmaktadır. Köylerini seyrettikten sonra Tahir ve Fikret ailelerine ait Kuvanlık’a bakarlar. Kuvanlık, kooperatif tarafından ellerinden alınmıştır. Tahir, kendilerinden alınmasına rağmen orayı vatan toprağı olarak görmektedir: “*Dedemin bu aşkı babama, babamdan bize geçmiş. Nasıl duygu bu! Vatan olarak bu topraklar elden çıkmış ama biz hala severiz bu toprakları! Bu toprağın altında yatan dedemin ve babamın sevdiği gibi...*” (Tata Tarihsiz c: 21). Tahir ile Fikret, Bulgaristan’ın Türklere ait olduğu yıllar ve Bulgar Devleti’nin kuruluşu üzerine de konuşurlar. Tahir, Türklerin Bulgaristan topraklarını vatan olarak sahiplenmeyişi eleştirir:

“Haklısın ağabey bu toprakların bekçisi Tuna nehri... ama bize ne fayda! Bu toprakların yeni ağaları, biz Türklerin altından kilimi çekiyorlar ve göçe zorluyorlar. Biz de kabile kabile gidiyoruz... Nereye? Anavatanımıza... Dedelerimiz buraları yurt yapmışlar. Torunlarının başlarına böyle şeyler geleceğini acaba düşünmüşler mi!... Bir ulus bir yerde yüz yıl yaşadı mı o yer onun oluyor. Biz ise beş yüz yıl yaşamışız! Sadece Anadolu’yu Yurt saymak yanlış bir anlayış bence!” (Tata Tarihsiz c: 24).

Tahir’in söylediklerine Fikret şu sözlerle destekler:

“Ben de öyle düşünüyorum, Tahir! Eğer göç’e niyetlenmediysem, bunun ardında benim işte bu düşüncelerim gizli... Büyük devlet... Ama adına imparatorluk dedin mi, böyle oluyor kardeşim! Her imparatorluğun kaderi böyle! Çok uluslu bir devlet! Her ulusun kendi çıkarı var, her ulusu dışarıdan dürtten var! Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları ortaya çıkmasa Anadolu bile elden gidecekmiş...” (Tata Tarihsiz c: 24).

Anavatan sayılan Anadolu’nun bile neredeyse elden gittiğini ancak Mustafa Kemal ve ordusunun orayı kurtardığını düşünen Fikret sözünü yarım bırakmıştır. Bunun sebebi, Bulgaristan’dan da bir Mustafa Kemal çıkmış olsaydı bu toprakların da Türklerin elinde kalacağı inancını okuyucunun düşünmesini sağlamaktır. Ancak Bulgaristan’daki herkes Türkiye’ye göç etmiş, Bulgaristan vatan olarak sahiplenilmemiştir. Sülbiye yengenin cenazesinden sonra tüm aile bir araya gelerek sohbet ederler. Bahri ve Altay tutuklanmalarını ve sorgulanmalarını anlatır. Tahir, anlatılanları duyunca duygulanır. Tevfik Fikret’in *Küçük Asker* adlı şiirinden bir bölüm okuyarak vatanseverlik duygularını anlatmaya çalışır:

“Vatan için ölmek de var,

Fakat borcun yaşamaktır...” (Tata Tarihsiz c: 375)

Bu şiir, Bulgaristan için ölmek değil Bulgaristan’da yaşayarak orayı vatan yapmak gerektiği fikrini dile getirmektedir. 1984’te Türklerin isimlerinin değiştirilmesiyle Bulgaristan’da Türk olarak yaşayamayacaklarını anlayan Tahir ve ailesi Türkiye’ye göç ederler. Türkiye’yi anavatan olarak gören Tahir ve ailesi Türkiye’ye kavuştuklarında Türk toprağını, Türk bayrağını öperek Türkiye’ye olan vatan sevgilerini gösterirler.

Sabri Tata'nın *Tuna'nın Peri Güzeli* romanında Ömer Pazvantoğlu, yeğeni Mehmet Paşa'nın iftiraları karşısında oğlu Osman Pazvantoğlu'na:

“Oğlum, ben son Osmanlı-Avusturya Savaşı'nda akıncılar arasında başarılarımdan dolayı devletimiz tarafından yüksek ödüllerle ödüllendirilen, sancağın bayraktarlığını yapan itibar sahibi biriyim. Bu şerefi korumaya çalışıyorum. Yeğen Mehmet Paşa burada muhafızlığı sırasında hep benimle uğraştı ve mallarıma el koymaya çalıştı. Oysa ben onun tüm kirli işlerini biliyorum.” (Tata 2001 a: 11).

diyerek Osmanlı Devleti'ne bağlı bir asker olduğunu dile getirir. Ömer Pazvantoğlu, Mehmet Paşa'nın siyasi oyunları ile atılan iftiralar neticesinde öldürülür. Oğlu Osman Pazvantoğlu ise hapisten kaçarak babasına atılan iftirayı aklamaya çalışır. Babasına yapılan suçlamaların haksız olduğunu ve onun Osmanlı Devleti'ne bağlılığını anlatmak için Belgrat'a gider. Hatta orada askerî başarılar elde eder. Askerî başarıları neticesinde Vidin eyaletinin Yeniçeri ağalığı kendisine verilir. Mehmet Paşa, Vidin'de devlet aleyhine çıkan askerî ayaklanmayı soruşturmak için Osman Pazvantoğlu'nu yanına çağırır. Osman Pazvantoğlu: *“Bu toprakları ne kadar sevdiğimi, asla hain olamayacağımı cephelerde kılıcımla fiilen gösterdim.”* (Tata 2001 a: 79) diyerek Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığını dile getirir. Belgrat Yeniçeri Ocağındaiken sevildiğini, burada ise kazan kaldırmaya kışkırtmakla suçlanmasının tutarsız olduğunu ve olayın olduğu gün olay yerinde olmadığını, bu sebeple vatana ihanetle suçlanamayacağını ilave ederek kendini savunur. *“İnsanın ülkesine sevgisi, kendi ev, bahçe ve tarlalarından başlar ve sonra tüm ülke toprağına yayılır. Böyle bir insanın ülkesinin bir karış toprağı için canını feda etmeğe her vakit hazırır.”* (Tata 2001 a: 128) diyerek Yeniçeri ağalarına vatanına bağlı olduğunu ve ülkesinin bir karış toprağı için canını vermeye hazır olduğunu belirtir. Osmanlı Devleti'den Osman Pazvantoğlu'na haber taşıyan Turnavit, Osman'ın yeniden Avusturya'ya kaçması halinde iki ülke arasında yapılan antlaşmaya göre Avusturya'nın kendisini iade edeceğini, buna karşılık Osmanlı'nın da elindeki Avusturya esirlerini serbest bırakacağını söyler. Osman Pazvantoğlu, kendisinin Osmanlı Devleti tarafından yanlış anlaşıldığını, Avusturya'ya kendisini ve babasını aklamak için gittiğini belirterek bu olayın kendisine tekrar tekrar hatırlatılmasına sinirlenir: *“Ben büyüklerimden hakkımı ararım, ama tozlarıyla evcik oynadığım, çamurlu sularıyla*

yıkandığım ve kutsal saydığım bu topraklara hıyanet etmem, edemem. Göbeğim burada kesilmiş, burada öleceğim.” (Tata 2001 a: 227) diyerek Turnavit’e doğduğu, büyüdüğü vatanını sevdiğini ve vatanında ölmek istediğini söyler. Osman Pazvantoğlu’nun, Vidin’i sevdiği, orada doğduğu ve orada ölmek istediği roman içerisinde tekrarlanır. Kardeşi İbrahim’i Osmanlı Devleti’ne elçi göndererek devlete bağlılığını bildirir. Osmanlı Devleti de Osman Pazvantoğlu’na Sivas paşalığını verir. Ancak Osman Pazvantoğlu Vidin’de doğduğunu, orada ölmek istediğini, paşalık verilme de Vidin’de kalacağını söyleyerek bu teklifi reddeder (Tata 2001 b: 475).

Rahmiye Altınok’un *Dursun’umun Dursun’u* romanındaki kahramanlar da vatanseverdir. Hem Osmanlı Dönemi’nde hem de Türkiye Cumhuriyeti Dönemi’nde vatanlarına bağlı kahramanlar olarak tanıtılırlar. Kahraman, Osmanlı Devleti için, vatanını korumak için sekiz yıl savaşmıştır. Dursun, Elmas Gelin ve Esmâ Bacı düşün zannettikleri davul sesini takip edip köy meydanına gittiklerinde tellal halkı vatan için savaşa çağırılmaktadır:

“Ey ahali! Şu üzerinde büyüdüğümüz, nimetleriyle karnımızı doyurduğumuz, sonra da yine onun sinesine gömüldüğümüz, ata ecdat bizim olan aha şu toprağımız var ya. Çok büyük, daha sizin görmediğiniz amma uğruna nice nice canların öldüğü, oğullarımız, kocalarınızın öldüğü, canımızdan, malımızdan kıymatlı vatanımız var ya işte ona gavur göz dikmiş. Aha şu evlerimizden, toprağımızdan bizi sürüp çıkarıp kendi gelip oturacakmış. Bizi nereye sürecek? Biz çok kalabalığız. Bizi kılıçtan geçirecekmiş kadın, çocuk, hasta, sağ demeden. Bunu isteyeniniz var mı? Haşa bunu en küçük bebemizden en büyük, en akli başında adamımıza kadar heç kimse istemez. Türk olan Türk bunu heç ister mi?” (Altınok 1974: 180).

Dursun ve Satı Bacı’nın kocası vatani düşmandan kurtarmak için hiç düşünmeden savaşa giderler. Satı Bacı’nın kocası ve Dursun savaşta vatan uğruna şehit olurlar.

Dursun ve Satı Bacı’nın kocası vatani düşmandan kurtarmak için hiç düşünmeden savaşa giderler ve savaşta vatan uğruna şehit olurlar.

Rahmiye Altınok’un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan’da* romanında kahramanlar Bulgaristan’ı kendi vatanları gibi görmezler. Bulgaristan’da can güvenlikleri olmadığı için güvende olabilecekleri ve anavatan olarak gördükleri

Türkiye'ye göç etmeyi isterler. Asene'nin ablası Asiye okulda Bulgar çocukları tarafından Türk olduğu için dövülmektedir. Asene, komşu kızı Hürmüs'e istediği gibi gidemez çünkü sokağa çıktığında Bulgar çocukları onu dövebilirler. Teslime, kapılarının önünden Bulgar gençleri tarafından kaçırılarak tecavüz edilir. Asene, babasıyla gittiği tarlada, gelen Bulgar askerinden saklanırlar, asker onları bulamayınca buzağıyı öldürür. Bu sebeplerle kahramanlar yaşanılacak vatan olarak Türkiye'yi görmektedirler.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* romanında anavatan Türkiye'ye kavuşan 2500 göçmen Tuzla'da misafirhanede kalırlar. Vatanın ekmeğini yedikten sonra yemek tabaklarını mutfığa götürüp yıkarlar Bu, vatan için çalışmaktır. Asene de masaların altına düşen ekmeğin kırıntılarını süpürerek vatanına hizmet etmenin gururunu yaşar (Altınok 2005: 15-19). Mustafa Kemal'in ölümünden sonra Günyüzü köylüsü, eğer Mustafa Kemal vatanı düşman işgalinden kurtarmamış olsaydı kendilerinin de köylerine iskân edilen Bulgaristan muhacirleri gibi başka yerlere gitmek zorunda kalacaklarını düşünürler. Bir düğün esnasında, köylerine düşman girmiş olsa vatanlarında bu kadar rahat olamayacaklarını düşünerek Allah'a dua ederler: "*Amanın gudretine gurban olduğum büyük Allah! Vatanımızı, milletimizi sen koru, bizi evimizden, ocağımızdan, yurdumuzdan etme, diye ağlaşarak dua etmekti.*" (Altınok 2005: 218).

Ziya Yamaç'ın *Mehmet* romanında, roman kahramanları vatanseverliklerini yaptıkları eylemlerle ortaya koyarlar. Vatanı kurtarmak için köye gelen kaymakamın çağrısıyla Dereköylüler bir an bile düşünmeden savaşa gider ve vatan olarak gördükleri toprakları düşman işgalinden kurtarırlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Cem, Türkiye'yi ve de yaşadığı yer olan Bulgaristan'ı vatan olarak görür. Bulgarların Türkleri azınlık olarak gördüklerini ve onlara yaptıkları baskılara rağmen doğup büyüdüğü ülkeye, Bulgaristan'a ihanet etmeyi düşünmez.

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Serhat Bulgar Devleti tarafından çalınarak Bulgar Yetimhanesinde Bulgar gibi yetiştirilir. Ancak Serhat içinde var olan gizli Türklük güdüsüyle Bulgar Devleti'nin beklentilerini yerine getiremez. Eğitim sırasında kendisinden suçsuz Türkleri

öldürmesi istendiğinde, Serhat onları öldürmek istemediği için atışını isabet ettirememiş gibi yapar. Annesi Emine Teyze'yle karşılaştığında Bulgar askeri olarak Türk olan annesine kötü davranamaz. Serhat Türk olduğunu öğrendiğinde kendisinin Bulgaristan'da yeri olmadığını anlar. Türklüğünü rahatça yaşayacağı, ana vatan olarak gördüğü Türkiye'ye kaçar. Annesi ve kardeşi de 1989 yılında Türkiye'ye, ana vatana göç ederler. Ana vatanlarında hep birlikte huzur içinde yaşarlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Murat, Türkiye'de yaşayan sosyalist bir gençtir. Ülkeye sosyalizmi getirmenin önündeki engellerden biri polis, diğeri de ülkücülerdir. Komünizm kulübündeki arkadaşlarıyla ülkeleri için bu dava uğruna uğraştıklarını yaygın bir halk türküsünü değiştirerek şöyle söylerler:

“Yüreğime taş koydum.

Ben bu yola baş koydum.

Sosyalizm gelsin diye

Sol yanımı boş koydum.” (Erendoruk 2005: 8)

Ancak karşılarında *“Vatan! Millet! Bayrak!”* (Erendoruk 2005: 8) diyerek çelik gibi duran ülkücüler vardır. Damarlarında kan yerine bu üç kelimenin dolaştığı ülkücüler, sosyalistlerin en kuvvetli düşmanlarıdır. Komünist gençler, kendilerine karşı gelenleri öldürmekte, komünist liderler, ülkücülerini hasta adam olarak nitelendirmektedir. Murat, bu ölümleri sorgular:

“Peki niçin ölüyorlardı? Ne uğruna can veriyorlardı?

VATAN uğruna!

MİLLET uğruna!

BAYRAK uğruna!

Vatan! Millet, Bayrak uğruna elbette ölüncüydü.

Peki, ama bu vatan onların olduğu kadar bizim de vatanımız değil miydi?

Bu millet bizim de milletimiz, bu bayrak bizim de bayrağımız sayılmaz mıydı?

Elbette öyleydi. Fakat anlaşmazlığın püf noktası da buradaydı. Ülkücüler bu VATANIN bir başka ülkenin güdümüne girmesine şiddetle karşıydılar. Biz ise ülkemizi, farkında olmadan, Sovyet Rusya'nın uydusu durumuna sokmaya can atıyorduk. Bu, bize, binlercemize, onbinlercemize altın tabakta sunulan zehirin beyinlerimizi uyuşturuydu.” (Erendoruk 2005: 8)

Bu sorgulamalardan sonra Murat, ülkücü gençliği vatansever olarak nitelendirirken, vatanlarını Sovyet Rusya'nın himayesine sokmaya çalışan komünist gençleri vatansever olarak görmez. Murat, Orhan amcasıyla Bulgaristan'a yaptığı gezi sonrasında kendisinin ve komünist derneğindeki arkadaşlarının nasıl kandırıldığını anlayarak komünist derneğinden uzaklaşır, vatanına bağlı bir genç olur.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca, Bulgar Devletine bağlı biridir. Bulgaristan'da komünist gençlere Allah rızası için yardım eden Cemil Hoca'ya Komünist Hükümet tarafından komünist maaşı bağlanır. Bu maaşı almak istemeyen Cemil Hoca, komünist maaşına hiç dokunmaz ve onu bir banka hesabında biriktirir. Biriken parayla köyün camisini tamir ettirir, köye su kanalları yaptırarak vatanına hizmet eder. Ancak Bulgaristan'daki baskılara dayanamayan Cemil Hoca ana vatan gördüğü Türkiye'ye göç eder (Erendoruk 2007 a: 58). Türkiye'ye göç ettikten sonra ailesiyle Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık başvurusu yapar (Erendoruk 2007 a: 68). Türkiye'deki yasal süreçler uzun süre devam eder. Cemil Hoca'nın vatandaşlık işlemleri sürerken, Türkiye'ye göç eden Kuşalan köyünden ve Cemil Hoca'yı sevmeyen biri Türk yetkililere, onun Bulgaristan'da komünist maaşı aldığını ve Türkiye'de casus olduğunu ihbar eden bir mektup yazar. Türk polisi bu mektuba dayanarak Cemil Hoca'nın casus olduğuna kanaat getirir ve onu Bulgaristan'a sürerler (Erendoruk 2007 a: 100). Ana vatanı Türkiye'den kovulan Cemil Hoca Bulgaristan'da hem vatan hasreti çeker hem de evladını düşünür. Bulgaristan'da da Türk casusu olmakla suçlanan Cemil Hoca: “*İnsan atalarının yurdu ana vatanında bir süre ikamet edince neden vatan haini oluyormuş?*” (Erendoruk 2007 a: 107) diyerek kendisine yapılan suçlamayı reddeder. Cemil Hoca yalancı şahitlerin ifadeleriyle tutuklanarak mahkûm edilir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Mehmet, Bulgaristan'ı seven bir vatanseverdir. Bulgaristan'da Türkçe eğitim ve Türkçe konuşma yasaklanıp, ibadetlerini yapmaları engellenince Türklerin ana vatan olarak gördükleri Türkiye'ye gitmek ister. Türkiye'ye ailecek gitmelerine izin verilmeyince karısını ve oğlu Umut'u turist olarak gönderir. Mehmet de, isimler değiştirildikten sonra ana vatani Türkiye'ye sürgün edilir. Romanda Türkiye'yi ana vatan olarak gören diğer kahramanlar Topal Yusuf ve Kara Bayram'dır. Topal Yusuf, ana vatan Türkiye'ye göç etmek için Filibe'ye göç dilekçelerini vermeye gider.

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden ressam Ahmet Ekrem, sanatını daha iyi icra edeceği düşüncesiyle Paris'e gider. Bir süre orada kaldıktan sonra ana vatan Türkiye'ye döner. Ahmet Ekrem Havva'ya, vatanından uzak kalınca sanatını icra etmesinin bir anlamı olmadığını önemli olanın kendi vatanında sanat icra etmek olduğunu anlatır:

“Fransa'da göçmen olarak yaşamak istemem. Çalışanın her şeyi oluyor: Parası, dairesi, arabası, lüks mobilyaları. Eksik olan nedir öyleyse? Ne mi? Vatani ve bayrağı. Maddî varlıkları olan hazin göçmenler gördüm hep kimileri uysallaşmış, kimileri koyunlaşmış. Kimileri ilgisizleşmiş. Türkiye için yananlar da çok. Hepsi özlem yüklü. Anadolu'da bir ağacın, akan suyun bile özlemi içindeler. Bir çoğu da Fransızlaşmış. Bizim Bulgaristan'daki durumumuza benzeyen yanları çok.

Biz de Türkiye'de göçmeniz. Ama anavatanımızdayız. Kiracı olarak yaşamıyoruz o toprakta. Diktiğimiz fidanın bahçesi bizim. Meyvesini de biz yiyeceğiz. Çaktığımız çivi sağlam. Bir sokak köpeği bizi ısırması olsa bile, o bizim köpeğimizdir. Yabancınnın her hareketi daha acı oluyor.

Vatansızlık korkunç bir boşluğa benziyor. Bu boşluğu dolduracak hiçbir şey yok. Şehitliğin, gaziliğin, kutsallığın ne olduğunu burada daha iyi anlıyorum. Yerin altındaki köklerimiz ağaçlar değil, çürümüş kemiklerimiz.” (Şerefli 2003: 279).

Ahmet Ekrem Havva'ya, vatanını sevdiğini ve Paris'ten vatanında yaşamak için geri geldiğini söyler:

“Bayrağımın ülkesi olmadığı için. Kaldığım ülkenin kültür düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun, yabancısn. Burada benim eksikliklerim, kederim, sefaletim Paris'in varlığından daha kutsal, daha güzeldir. Paris'te Türkiye için yaşamak güzel

de, Türkiye’de Türkiye için yaşamak, onu yüceltmek için çalışmak daha güzel. Herşeye rağmen, dışarıdan iyiyi al ve yuvanı getir.

‘Paris için ölür müsün Ahmet Ekrem?’

‘Vatan varken Paris için ölmek yakışmaz. Paris’te sanat için ölmek daha yakıştır. Paris için ölecekler vardır. Ama şimdi Fransızlar da savaşlarda ölmek istemiyorlar. ‘Laboratuvarlarda ölmeliyiz öleceksek’ diyorlar. İnsan öldürmek bir vahşet onların gözünde.’” (Şerefli 2003: 319).

Ahmet Ekrem, insanın ülkesi için kendi ülkesinde çalışmasını, ülkesi dışında ülkesi için çalışmasından daha değerli bulur. Bu düşüncesine Fransızları örnek verir. Fransızların artık ülkeleri için öldürmek istemediklerini, ülkelerinin adlarını bilim ve sanatla duyurarak yaşamaya çalıştıklarını söyler. Bunu görünce bizim de ülkemizi kendi vatanımızda çalışarak kurtarmamız gerektiğini anladığını, bu sebeple vatanına geri döndüğünü Havva’ya anlatmaya çalışır.

İsmail A. Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Bulgar yöneticiler, Türklere vatanlarının Bulgaristan olduğunu öğretmek için, gazetede Türkiye’yi hatırlatacak herhangi bir yazı yazılmamasına karar verirler. Gazetecilerden, Türklerin kendilerini Bulgaristan vatandaşı olarak görmelerini sağlayacak yazılar yazmaları istenir (Çavuşev 2004: 156). Gazete şefi bu durumu yazarlarına şöyle açıklar:

“Hem biliyor musunuz, bugünden sonra ister progresif olsun, isterse ne olursa olsun, Türkiye’yi hatırlatacak tek bir Türk yazarından şiir veya hikâye tek bir satır yazı basmamalıyız! Yeni yetişen nesiller anlamalı ki, onların ana vatanı Türkiye değil, Bulgaristandır.” (Çavuşev 2004: 156).

Bulgar Yönetimi, gazete aracılığıyla Türklerin Bulgaristan’ı vatan olarak kabul etmelerine çalışmaktadır. Büyük vatansever yazar İvan Blagov’un gazeteye gelmesiyle gazetenin çocuk yayını kaldırılır. Onun yerine Bulgaristan vatanseverliği konusunun işlenmesine karar verilir. Salih bu durumu şöyle anlatır:

“Vaktiyle Yugoslavyadan gelmiş, pek pek siyasete ayak uyduramamış, fakat zamanla şöven şiirleriyle bir hayli otorite yapmıştı. Ancak bu işte pek şüpheli bir şeyler vardı. Bugüne kadar okuyucular vatansever değiller miydi? Kafalarına kaka

kaka: ‘Vatansever olmalısın! Vatansever olmalısın!’ demenin ne anlamı vardı?’ (Çavuşev 2004: 158).

Salih’in düşündüğü gibi gazeten sayfalarının önce üçte biri, sonra yüzde ellisi, derken bütünü Bulgarca olur. Salih, Bulgaristan’ı Türklerin vatanı olarak görür ve Türklerin Bulgarlarla eşit seviyede vatandaş olarak görülmesi için Türkçe yazmaya çalışır. Türkleri asimile etmek için yapılan çalışmalara katılmadığı gibi bu çalışmalarda yer alan Türklerin yaptıklarını da eleştirir.

Osman Tunaboşlu’nun *Rumeli’den Esen Yel* romanında Hatip dedenin Nüv vap mezunu arkadaşı Hafız Hoca, halka İkinci Dünya Savaşı’ndaki durumu anlatarak göçün bir çare olmadığını, asıl vatanseverliğin Bulgaristan’da kalmak olduğunu belirtir. Deliorman Gazetesin’den kesilmiş bir şiirle niçin göçe karşı olduğunu ifade eder:

*“Kamçı gibi akıp gitme,
Etrafını yıkıp gitme,
Ey Türk oğlu, dede ilin
Ellere bırakıp gitme*

Dedelerin sürdü ekti

Bu il için neler çekti

Yüzlerce yıl silah elde

İl uğruna kanlar döktü” (Tunaboşlu 2004: 41)

Türklerin Bulgaristan için savaştıklarını ve oraları hak ettiklerini, dedelerinin miras bıraktığı topraklara sahip çıkmaları gerektiğini savunur ve Bulgaristan’dan Türkiye’ye yapılan göçleri eleştirir. Öte yandan dedelerini dinlemeyip Türkiye’ye göç eden Ahmet, Türkiye ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

“Sonunda Anavatan’a kavuştuk çocuğum! Trenden iner inmez yere kapanıp yıllardır hasretini çektiğim vatan toprağını öptüm, bize bu günü gösterdiği için Allah’ıma binlerce şükür ve dua ettim.

Anavatan 'da pek güzel karşılandık. Bizi hane hane alıp yazıp çizdikten sonra macuraneye yerleştirdiler.” (Tunaboşlu 2004: 45).

Ahmet, Bulgaristan'ı değil de Türkiye'yi ana vatan olarak görmektedir. Onları almak için Kırklareli'nde kaldıkları muhacirhaneye gelen Yusuf eniştelerine burada olmaktan memnun olduklarını söyler:

“Neden kahredecekmişim? Biz ne vakittir vatan hasretiyle yanıp tutuştuk. Allaha çok şükür o günü gösterdi bize. şu çocuklarımı vatan toprağına attım ya, daha ne lazım? Onlar bari bizim gibi hor görölmesin, gâvurun hizmetkârı olmasın, okuyup adam olsunlar. Kendi bayrakları altında yaşasınlar.” (Tunaboşlu 2004: 47).

Ayrıca Türkiye'ye, çocuklarının eğitimi, onların Bulgaristan'daki gibi hor görölmemeleri ve kendi vatanlarında herkes gibi özgürce yaşamaları için göç ettiğini belirtir. Ancak Türkiye'de geçim sıkıntısı çeken Ahmet çalışmak için Almanya'ya gider. Hanife ve Ahmet, Almanya'da yaşadıkları sırada ortanca oğulları onları ziyarete gelir. Türkiye'deki yaşam koşullarıylakarşılaştırıldığında anne ve babasının Almanya'da çok iyi koşullarda yaşadıklarını görür. Hanife ise hep Türkiye'yi, ana vatanını özlemektedir. Türkiye'ye dönmek isteyen Hanife, Ahmet'e bu konuda ısrar etse de o dönmek istemez. Ahmet Almanya'daki hayata alışmıştır alışmasına ama vatan hasreti yine de yüreğini burkmaktadır: *“Bülbülü altın kafese koymuşlar vatanım demiş uşşaam! Ne olursa olsun herkese kendi vatanı. Bal baklava yesen gurbette tadını alamazsın. Hele o hasret yok mu? O çökünce üstüne dünya zından oleri insana...”* (Tunaboşlu 2004: 229). Almanya'dan Türkiye'ye izne geldiklerinde Hanife Ahmet'e vatan sevdasını yineler: *“Ne güzelmiş vatanında yaşamak be insan! Allah bu günleri de nasip etti şükür!”* (Tunaboşlu 2004: 239).

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında, oğlu Bulgaristan topraklarında ölen Köseoğlu Adem, ana vatan Türkiye'ye göç edebilecekken etmez. Göç etmeme sebebinin oğlunun ve annesinin mezarının Bulgaristan topraklarında olmasıdır: *“Sormasanız da anlatacağım. Oğlum umudumdu, gönüm kanadımdı gitti. Annemin mezarı burada, babam burada şimdi oğlum da burda, sonu sonunda memleketim de burda, ben nereye, kimin yanına ve niçin giderim...”* (Dağlı 2008: 215). Köseoğlu Adem, ailesinin mezarlarının olduğu yeri kendi memleketi olarak görmektedir.

Ramis Çınar'ın *Söylenmemiş Sözler* romanında Sezgin, ailesi ve çevresiyle bir araya geldiklerinde, bir zamanlar vatan olarak gördükleri Bulgaristan hakkında konuşurlar. Sezgin eski arkadaşı Vedat'a: "*Memleketten hiç bahsetmediniz.*" (Çınar 2009: 58) diyerek Bulgaristan'ı memleket olarak gördüklerini ifade eder. Memleketlerine giderek oradaki akrabalarını ziyaret edip gezerler. Romanda Çorlu'ya yerleşen Bulgaristan Türkleri, memleketlerini hatırlatması için caddelerden birine geldikleri yerin, "Omurtak"ın adını verirler. (Çınar 2009: 79).

Ramis Çınar'ın *Elveda Rumeli* romanının kahramanı Hasan, memleketini seven ve memleketine hizmet eden bir Müslüman Türk gencidir (Çınar 2014 a: 14).

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında Hayri, yaşadıklarına rağmen vatan olarak gördüğü Bulgaristan'da hayatta kalmanın daha önemli olduğunu şu sözlerle anlatır:

"Herkes elinden geleni yapmalı. Herkes bu savaşta yerini bulmalı 'Vatan için ölmekte var, fakat senin hakkın yaşamaktır!' demiş büyük şair. Öyle savaşalım ki, haklarımızın iade edildiği günü görebilelim. Görmek için ise savaşmaktan mada sağ kalmak gerek. Ama diğer şairin de sözleri çok büyük bir mana taşımakta: 'Ben yanmasam/ Sen yanmasan/ Biz yanmasak/ Nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa!' Bu mısraları da hiçbir zaman unutmamak lazım." (Yakup 2011: 215)

Görüşlerini, Tevfik Fikret'in *Küçük Asker* ve Nazım Hikmet'in *Kerem Gibi* şiirleriyle destekleyen Hayri'ye göre, Bulgaristan'da yaşamalı ve Bulgaristan'ı Türkler için yeniden vatan yapmalıdır.

İsmail Yakup'un *Ulu Çınar* romanının ana kahramanı Tarımcı da köyünü, kasabasını ve ülkesini seven, ülkesine bağlı bir kahramandır. Tarım Kooperatifi zamanında ülkesi için canla başla çalışmış Tarım Kooperatifinin dağılmasından sonra ise kasabada kurduğu şirketle hem işsizlik sorununu bir nebze çözmüş hem de bölgenin kalkınması için çalışmıştır. Belediye Başkanlığı görevini de ülkesine hizmet etmek, vatani için güzel işler yapmak için kabul etmiştir. Vatanın lehine çalışmalar yapmış, emin olmadıklarını halka sormuştur. Ana vatan olarak gördüğü Türkiye'yi ziyaret ederek Türkiye'deki belediyeçilik anlayışını yakından incelemiş ve Bursa'daki bir belediye ile kardeş belediye olmuşlardır. Tarımcı, vatan sevgisi

olmayan, sadece kendini düşünen, bencil, sorumsuz, bilinçsiz oğlu Bedri'nin yaptıklarına dayanamayarak sonunda intihar etmiştir.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türklüğünü unutarak kendini Bulgar vatandaşı olarak gören kahramanlar da vardır. *Gün Doğarken* romanında Ziya, Bulgaristan'ın kendisini okuttuğunu ve mühendis olmasını sağladığını düşünür. Bu nedenle Bulgaristan'ı vatanı olarak görür. *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Tahir, âşık olduğu Serbest Ali'nin torunu Özden'e ailesiyle Türkiye'ye gitmemesi için ikna eder ve onunla evlenir. Böylece Özden Bulgaristan'da kalır. Köy Komünist Partisi Sekreteri Kerço, Tahir'in bu hareketini Mürsel'e şu sözlerle över: “*Tahir göçedecek birinin pasaportta yazılı kızını bıraktırmakla en iyi vatanseverlik borcunu ödedi.*” (Tata Tarihsiz b: 213). Tahir komünist rejimde eğitim hakkına kavuştuğu için Bulgaristan'a körü körüne bağlanır. Babasının maddi gücü olmadığı için eğitimini tamamlayamayan Tahir'e Komünist Yönetim, lise eğitimini tamamlamasında destek olmuş, tarih yükseköğrenimine de alınmasını sağlamıştır. Tahir, eğitimini destekleyen Bulgaristan'a karşı kendisini borçlu hisseder. Ancak zamanla Komünist Yönetimin Türkleri asimile etmek için yaptığı çalışmaları fark eder. Tüm verilen hakların da zamanla ellerinden alınmasıyla Bulgaristan'da Türk olarak yaşayamayacağını anlar. Karısının Aile Göçü'yle Türkiye'ye gitmek istemesini haklı bularak Türkiye'ye gitmeye karar verir.

Yine *Onurun İsyanı* romanında Fikret, parti teşkilatında önemli bir yere gelir ve Bulgaristan'ın çıkarları doğrultusunda çalışır. Köyde parti teşkilatının en önemli kişilerinden biridir. Bu arada köyünü ve ülkesini sevdiği için vatanına hizmet eder. Köy camisini tamir ettirir, okula yeni bölümler ilave edilmesini sağlar. Komünist Yönetimin güçlenmesiyle Fikret saygınlığını kaybeder. Köyde sadece öğretmen olarak çalışmaya başlayınca Bulgaristan'da Türklerin Bulgarlarla eşit görülmediğini anlar.

Aynı romanda Mürsel, yeni yönetimle yakınlık kurmak ve Türklerin kooperatife girmelerini sağlamak için, yapılan çalışmalarda görev alarak Bulgaristan için çalışan vatansever bir Türk olduğunu gösterir. Mürsel, Bulgaristan için verilen görevleri sorgusuzca yerine getirerek parti teşkilatına bir vatansever olduğunu gösterir. Böylece partide mevkiini yükseltir. Komünist Partinin Mürsel'i kullanacağı

alan kalmayınca onu eğitime göndererek işinden uzaklaştırır. Romanda sirozdan ölen Mürsel'in ölüsünü de kullanan parti, onun cenazesini Hristiyan geleneklerine göre defneder.

Buruk Acı romanında Cem'in oğlu Türker, Türk benliğinden uzaklaşmıştır. Kendini Bulgar gibi görmekte ve onlar gibi hareket etmektedir. Bulgar Devleti'nin emirlerini sorgulamadan yerine getirir. O, Bulgaristan'a bağlı bir vatanseverdir. Ancak Bulgar Devleti'nin kendisini bir maşa olarak kullandığını çok geç fark eder.

Uçurum romanında Haşmet, Bulgaristan Devletine körü körüne bağlı biridir. Yine Demirbaş Vilko da Bulgaristan'a bağlı Bulgarları temsil eden bir kahramandır.

Gazetecinin Artık Yılı romanında Hınzırov da Türk olmasına rağmen Bulgaristan'ı ana vatanı olarak görür. Bulgaristan'ın çıkarlarına ancak Bulgaristan Türklerinin zararına çalışır.

Aydınlığın Öksüzleri romanında Bulgaristan'da yaşayan Türkler vatan borçlarını ödemek için askere giderler. Köyde yaşlı ve saygı gören Hazım Çavuş Balkan Savaşları'na katılır. Hazım Çavuş, Bulgar ordusunda Türklere karşı savaşır. Orduda yer alan diğer Türkler cepheden kaçarken Hazım Çavuş savaşın sonuna kadar cephede yer almasını ve kaçmamasını şu sözlerle anlatır: “*Diyeceksiniz ki, ne demek Bulgar askeri, sen Türk değil misin, öyle ama beni vatan görevine çağıran Bulgar vatanı, dolayısıyla bu vatan benim de vatanımdır, asker de askerdir, vatanına ihanet edemez!*” (Dağlı 2008: 55).

Sonuç olarak denilebilir ki çalışmada incelenen romanların aşk temalı üçü hariç hepsinde vatanseverlik temasına yer verilmiştir. Vatanseverlik teması bu eserlerde iki biçimde işlenmiştir: Türkiye'yi ana vatan olarak görerek Türkiye'ye göç etmeyi isteyenler, Türkiye'ye göç etmeyi yanlış bularak Bulgaristan'ı vatan tutanlar. Göç edenler, Bulgaristan'da yapılan zulümlerden dolayı göç etmek isterler ve Türkiye'de huzura kavuşacaklarını düşünürler. Bulgaristan'da yaşayan ve kazanılan ata topraklarına sahip çıkılması gerektiğini düşünenler ise Bulgaristan'a yani yaşadıkları vatana hizmet etmeyi en iyi vatanseverlik görevi olarak görmektedir. Her iki düşünceye sahip olanlar Bulgaristan'ı yaşadıkları vatan olarak görürler. Türkiye ise yaşamak istedikleri, hayalini kurdukları vatandır.

2.5. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Türkiye'ye Bakış

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar yazılmış olan Bulgaristan Türklerinin romanlarında, Türkiye önemli bir yer tutmaktadır. Bu eserlerde Türkiye, Bulgaristan Türkleri için gidilmek istenen bir yer, bir ana vatan olarak işlenmiştir. Bulgaristan Türkleri, yaşadıkları sıkıntılar karşısında ya Türkiye'den destek beklemişler ya da teselliyi Türkiye'ye göçmekte görmüşlerdir. Komünist Yönetim döneminde Türkiye hakkında konuşmak yasaklanınca, halk çareyi semboller üzerinden konuşmakta bulmuştur. Bulgaristan Türkü Recep Küpçüev'in 1962'de yayımlanan *Ötesi Var* adlı şiir kitabında, Türkiye "öte" kelimesiyle sembolleştirilmiştir. Romanlarda da Türkiye'den söz edilirken "öte" kelimesi kullanılmıştır.

Bulgaristan Türkleri Türkiye'den haber almak, Türkçe ses duymak, Türkçe türkü dinlemek için Türkiye radyolarını dinlerler. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında köy kahvehanesinde bulunan radyodan Türkiye'ye dair haberler alınır. Türkçe şarkılar dinlenir. Köylülerin radyo karşısındaki davranışları romanda şöyle anlatılır:

"Bütün köyde Türk mahallesinde biricik radyo buydu. Bazısı onun nasıl konuştuğuna şaşıyorsa, bazıları ne konuşacağını bekliyor, harbin gidişatını izlemeğe çalışıyorlardı. Radyo 'Burası uzun dalga Ankara radyosu' diye başladı mı, içeride sinek bile vızlamıyor. Hele Nurettin Artam'ın siyasi yorumları sabırsızlıkla bekleniyordu. Tahir'in bunları dinlediği yoktu, fakat başkalarından işitiyordu. Şimdi ne Ankara var, ne de Nurettin Artam. Radyo mühürlü, Sofya'dan başka bir yer tutulmuyor.

...

...Ankara'dan veya İstanbul'dan türkü dinlemek isteyen çoktu, ama buna imkân yoktu. Zaten kahvehanede müşterilerin hemen hemen hepsi Türk. Hangi Türk istemez kendi dilindeki türkü ve şarkıları dinlemeyi!" (Tata Tarihsiz a: 232).

Faşist Yönetim tarafından Türkçe yasaklanınca, radyolar da Türkiye radyolarının dinlenilmemesi için mühürlenmiştir. Köylü şimdi Türkiye radyosunu dinleyemediği için kendisini eksik hissetmektedir. Radyo aracılığı ile Ankara'dan, Türkiye'den alınan haberler, çalınan Türkçe şarkılar artık yoktur.

Pehlivanoğulları serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında da köylüler, radyo vasıtasıyla Türkiye’den haberdar olurlar, Türkçe şarkılar dinlerler:

“Radyoyu gösterdi. Bu da Fikret’e odasında radyo olduğunu ve oradan yeni haberleri dinleyebileceklerini anımsattı. Ve düğmeyi çevirdi. Spiker yeni haberleri okuduktan sonra yeni bir yayına başlayacağını duyurdu. Bu yayının adı ‘TÜRKİYE’DEN SELAM VAR’ olacaktı.” (Tata Tarihsiz c: 11).

Türklerin adları değiştirildikten sonra Bulgarlar, Türkiye yayınlarını kesmek için köyün etrafına fırladıkları yerleştirirler. Türklerin oluşturduğu gizli teşkilatlar bu fırladıkları tahrip ederek Türkiye radyolarının yeniden dinlenebilmesini sağlarlar.

Ömer Osman Erendoruk romanlarında da Türkiye radyoları dinlenir. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında, Balkanlara yönelik hazırlanan ‘Türkiye’nin Sesi Radyosu’ programı Türkler tarafından ilgiyle dinlenir. Böylece baskılardan bunanan Türklerin yürekleri biraz olsun ferahlamakta, kendilerini Türkiye’de gibi hissetmektedirler. (Erendoruk 2004: 17). *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında, Bulgaristan’daki Türkler Türkiye’yi radyolardan takip ederler (Erendoruk 2007 a: 185). 1985 yılında Türklerin adları Bulgar adlarıyla değiştirilir. Türkiye’de, Balkanlardaki Türklere yönelik yapılan “Türkiye’nin Sesi” radyo programı, Bulgaristan Türkleri tarafından ilgiyle dinlenir. Radyoda, Bulgaristan Türklerinin adlarının değiştirilmesi işlenen konular arasındadır. *Uçurum* romanındaki Mehmet de Türkiye’deki haberleri Türkiye radyolarını dinleyerek takip eder (Erendoruk 2007 b: 365).

İsmail Yakup’un *Kestaneler Altında* romanında, Bulgaristan’da Soya Dönüş Siyaseti’nden sonra, Hür Avrupa ve Amerikanın Sesi radyolarını dinleyen Hayri, İstanbul radyosunu da dinler. Daha önce Bulgaristan Türkleri hakkında haber yapmayan radyo, artık Bulgaristan Türkleriyle ilgili haberler yapmaya başlamıştır. Hayri kendi seslerini Türkiye radyoları duyduğu için mutlu olur (Yakup 2011: 261).

Bulgaristan Türkleri, Türkiye radyolarını merakla dinlemenin yanı sıra, Bulgaristan gazetelerinde Türkiye ile çıkan haberleri de yakından takip etmektedir. Roman kahramanları, Türkiye’deki gelişmeleri takip eder. Bunun için Türkiye gazeteleri hatta Türkiye’ye ait bir gazete parçası bile son derece önemlidir. Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır’ın Sırrı* romanında

kahramanlar, Türkiye'deki gelişmeleri ellerine geçen Türkçe gazetelerden takip ederler:

“Bir gün ev sahibi Tahir’e kahveden yazıları siyah çerçeveye alınmış Türkçe bir gazete getirdi. Ağıtlarla dolu bir gazete yaprağıydı bu. Bir sayfasında depremden yıkılan Erzincan’a, öbür sayfasında bu dünyaya ebediyen gözlerini kapıyan Atatürk’e hasredilen ağıtlar vardı.

‘Erzincan duman oldu

Halimiz yaman oldu

Ne canlar kurban oldu’

diye yazılan şiirleri okurken insanın yüreği parça parça oluyordu. Her mısra Erzincan depremini canlandıran birer iniltiydi âdeta. Atatürk’e adanan ağıtlarda sanki bütün bir ulusun kederi dile getirilmişti.

‘Ah Atam, vah Atam, öldün biricik Atam,

Yaralı bağrıma yaralar katam...” (Tata Tarihsiz a: 179-180)

1940 yılına ait bu gazetede, Türk halkının, ölümünden iki yıl sonra bile Atatürk için üzüldüğü ve Ata’yı andıkları, Erzincan Depremi’nin yaralarının sarılmaya çalışıldığı bilgisi vardır. Bulgaristan Türkleri, bu acılı zamanında Türkiye ile birlikte yas tutarlar.

Pehlivanoğulları serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında, Bulgar gazetesinde, Türkiye ile ilgili bir haber vardır. Gazeteyi okuyan Tahir, Türkiye ile ilgili haberin bir bölümünü de Fikret’e okur:

“Fakat Türkiye’de irtica çevreleri bu gerçekleri görmezlikten geliyorlar. Bu güney komşumuzda kitlevi enformasyon araları ve çıkarı olan politik çevreler Bulgaristan’da Türklerin zorla Bulgarlaştırıldığına dair yalan ve iftiralar yayıyorlar. Onların binlerce ölü ve yaralı, tecavüze uğramış kadın, yıkılmış camiler vs. üstüne oturtulmuş yeni Bulgar aleyhtarı propaganda kampanyası, emsali olmayan uydurmalar üzerine kurulmuştur.

Onlar durmadan Türkiye’nin islâmın sembolü olduğu ve tüm Müslümanların Türk olduğu saçmalığını savunuyorlar.!” (Tata Tarihsiz c: 273).

Bulgaristan Türkleri, Türkiye’yi o kadar önemsemektedir ki aleyhine yazılan gazete haberlerine dahi tahammül edememektedir.

Ömer Osman Erendoruk’un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Bulgaristan’da çıkan Türkçe yayınlara, Türkleri ana vatan saydıkları Türkiye’den koparmak ve Türkiye’yi düşman belletmek için yayınlar yaptırılır. (Erendoruk 2007 a: 46).

İsmail A. Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında gazete çalışanlarına bir toplantı duyurusu yapılır. Toplantı emri, gazetenin üst makamlarından verilmiştir. Toplantının konusu ise Gareзов’un Türkiye ziyaretidir. Gareзов, Bulgaristan’da kooperatifleşme başladığında bu amaç uğruna çalışmış, komünist Bulgarlar tarafından saygı gören biridir. Türkiye’ye gitmenin çok zor olduğu bir dönemde Gareзов’un yaptığı bu seyahat, Salih’i şaşırtır. Çünkü Salih’e göre “*O yıllarda Türkiyeye gitmek aya gitmek gibi bir şeydi.*” (Çavuşev 2004: 137). Gareзов’un neler anlatacağını merak eden Salih, toplantıya katılır. Gareзов, Türkiye gezisini anlatırken herkes hayretler içinde onu dinler. Türkiye’de insanlar özgürce yaşamakta, herkes parasına göre yiyip içmektedir. Gareзов, gezip gördüklerini anlatmış fakat komünist sistemde yaşayan gazeteciler, bunu Türkiye’ye bir övgü şeklinde anlamışlardır. O gün akşama kadar Gareзов hakkında pek çok jurnal yazılır. Ay sonunda da işine son verilir (Çavuşev 2004: 139). Zira değil Türkler, iyi de olsa kötü de, Türkiye’yi anlatan hiç bir Bulgar’ın da Bulgaristan’da bir yeri ve saygınlığı yoktur.

Yine aynı eserde, Bulgar yöneticiler, Türklere vatanlarının Bulgaristan olduğunu öğretmek için Türkiye’yi hatırlatacak herhangi bir yazı yazılmamasına karar verirler. Bir gün şef Salih’i ve diğer gazetecileri çağırarak Bulgar klasiklerinden şiirler ve yazılar yayınlamalarını ister. Türk gazeteciler bunu zaten yaptıklarını söyleyince şef durumu şöyle anlatır:

“Hem biliyor musunuz, bugünden sonra ister progresif olsun, istese ne olursa olsun, Türkiyeyi hatırlatacak tek bir Türk yazarından şiir veya hikâye tek bir satır yazı basmamalıyız! Yeni yetişen nesiller anlamalı ki, onların ana vatanı Türkiye değil, Bulgaristandır. Artık Yirminci yüzyılın sonuna geliyoruz. Ne vakte kadar hep ‘Türkiye!.. Türkiye!..’ diye sayıklayacağı? Olup olacağı geri kalmış bir memleket...

Köhne Anadolu... Asya bu size... Bir Bulgar, Parise gidiyor, üç yıl sonra artık kendisini Fransız diyor da bizim insanlarımız yüz şu kadar yıldır bu memlekette yaşıyorlar, kendilerine Bulgar demekten çekiniyorlar... Ne vakte kadar? Ne vakte kadar bu memlekette Türk-Bulgar farkı yapacağız? En geç bir on beş sene sonra Bulgaristanda tek sosyalist Bulgar milleti yaşayacaktır! Bir söyleyecekleriniz var mı?” (Çavuşev 2004: 156).

Bulgarlar, kitle iletişim organları olan gazeteler vasıtasıyla Türkiye’yi geri kalmış bir ülke olarak göstermekte, böylelikle Bulgaristan’daki Türklerin Türkiye hayallerini yok etmektedirler.

Gazetede o yıllarda bir köşe yazısı başlatılır. Köşenin adı şöyledir: “DÖNENLER ANLATIYOR” (Çavuşev 2004: 186). Bu köşede Türkiye’ye gidip dönmüş, Türkiye’yi kötüleyen kimselerin hikâyelerine yer verilir. Salih’e, Mehmet Berber adında, Türkiye’ye gidip dönmüş birinin adını ve adresini vererek onunla röportaj yapmasını isterler. Salih kişiyi bulur. Mehmet başından geçenleri anlatır. Vaktiyle bir yolunu bulup öteye (Türkiye’ye) gider. Orada bir berber dükkânı açar. Müşterileri solcu kesimdir. Onlara Bulgaristan’ı anlatır. Günleri böylece geçer gider. İstanbul’da kendine bir yer yapar. Bir sabah bir kamyon, kapısında durunca kızının geldiğini düşünerek sevinçle onu karşılamaya çıkar. Ancak kamyonun inen kimseler dükkânını silahla tararlar. Bacağından vurulan Mehmet üç ay hastanede yatar. Hastaneden çıktıktan sonra Bulgaristan’a giden trene binerek Plovdiv’e iner. Kızının evlendiği Bulgar, onun geldiği haberini aldığı için trenden iner inmez onu polise tutuklattırarak Türkiye’ye geri göndertir. Bu sefer Yunanistan üzerinden Bulgaristan’a geçmeye çalışır ancak yine başarılı olamaz. Türkiye’ye döndüğünde kızının gelerek annesini Bulgaristan’a götürdüğünü öğrenir. Tekrar Bulgaristan’a geri döner. Karısını bulur. Ancak kızının ve damadının bu sefer de annelerini Bulgaristan’da bırakarak Türkiye’ye gittiğini öğrenir. O da Bulgaristan’da kalmıştır. Bu hikâyeyi dinleyen Salih nasıl bir yazı yazacağını bilemez çünkü Mehmet Berber’in anlattığı gibi yazması hâlinde işinden olacaktır. Yazıyı istenildiği gibi yazamayacağı için de haberi yapmayarak bu durumdan kendini kurtarır (Çavuşev 2004: 188).

Türkler, Bulgaristan'da toplum tarafından da çeşitli eziyetler görmekte, bu durum karşısında Türkiye'ye göç etmek istemektedirler. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Marinağa, köyündeki Bulgar komşularına domuzlarını salmalarını söyler. Sokağındaki domuzlardan rahatsız olan Reyhanağa Türkiye'ye göç etmeye karar verir. Reyhanağa Hafız'a, aynı sokakta yaşadığı Bulgar komşularının domuzlarını saldıklarını, bu durumdan rahatsız oldukları için Türkiye'ye göç edeceklerini anlatır:

“Söyledik, Hafız! Bir iken iki oldular, sonra dört... Sahiplerini puştunaya geçtik, hiç kulak asan olmadı. Candar Peni 'domuzdan hoşlanmazsanız gidin Türkiye'ye, Burası Bulgariya' dedi. Biz de gidiyoruz. İşittiğime göre başka köylerde de böyle yaparmış bu kâfirler. Yaşadığımız yerde su çıktı, ne yapalım?” (Tata Tarihsiz a: 88).

Reyhanağa, Türkiye'ye göç ettikten sonra köyüne bir mektup yazar. Mektubunda Adapazarı civarına yerleştiğini, kendisine verilen topraklardan memnun olduğunu, yerli Türklerin onlara çok yardımcı olduklarını yazar (Tata Tarihsiz a: 92).

Pehlivanoğulları serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Hafız, yeni vergiler konusunda Tekeze müdürü Pamukçu Ralço ile görüşür. Ralço, halkın domuz yağı vergisi vermek istemiyorsa Tekeze'ye girmeleri gerektiğini söyleyerek vergi vermek istemeyenlerin de Türkiye'ye göç edebileceklerini söyler: “Biz bunu biliyoruz ba Hoca! Biz zorla kimseyi tutmuyoruz. Bizde demokrasi var. Kim nereye isterse, oraya gitsin. Sana şunu söyleyeyim ki bizim köyde Bulgarlara bir yol var, Türklere iki, Bulgarlar tekezese, Türkler ya tekezese, ya Türkiye'ye... Başka yol yok...” (Tata Tarihsiz b: 86). Türkler Türkiye'ye gitmeyi akıllarına koyarlar. Ancak Ralço bu sefer de onların borçlarını ödemelerini ister. Türkiye'ye göç etmeye karar veren Türkler, ellerinde satılacak ne varsa satıp borçlarını öderler. “Tekezese'ye gireceğime Türkiye'ye giderim” (Tata Tarihsiz b: 88) diyerek Türkiye'ye gitmek için hazırlık yaparlar. Hafız da Türkiye'ye göç etmek ister. Ancak vakti zamanında kefil olduğu kimselerin borcunu da ödemesi gerektiği ve her şeyini satsa da bu borçları ödeyemeyeceği için Türkiye'ye gitmeye niyetlenmez (Tata Tarihsiz b: 91).

Yine *Onurun İsyanı* romanında, kooperatife girmeyen Serbest Ali ve ailesinden vergi olarak domuz yağı istenir. Buna yanaşmayan aile Bulgaristan'da

kalmak istemez. Türkiye'ye göç etmeye karar verirler. Serbest Ali'nin torunu Özden'e âşık olan Tahir, aileyi Türkiye'ye göç etmekten vazgeçirmek için çareler arar. Tahir Özden'in ailesinin, Bulgaristan'a geldiğini duyduğu Nazım Hikmet'i dinlerlerse Türkiye'ye gitmekten vazgeçeceklerini düşünür. Nazım Hikmet, Türkiye'den kaçmış, komünist bir ülke olan Rusya'ya sığınmıştır. Türkiye'den kaçtıysa, Türkiye ile ilgili güzel şeyler anlatmayacağı düşünen Tahir, onun köylerine gelmesi için yollar arar (Tata Tarihsiz b: 106). Nazım Hikmet'in programı önceden yapıldığı için Tahir'in köyüne gelemez. Ama Tahir ve Kerço, Nazım Hikmet'in gittiği köylere giderek onu dinlerler. Nazım Hikmet'in konuşma yaptığı bazı köylerde, pasaportlarını alan Türklerden bazıları, onun anlattıklarının etkisiyle pasaportlarını yırtıp atarak Türkiye'ye gitmekten vazgeçer. Konuşmalara katılan Türklerin çoğu şaşkındır, ağızlarını bıçak açmaz. Anlatıcıya göre Tahir, Bulgaristan Türklerinin Türkiye için ne düşündüklerini anlamamaktadır:

“Bulgaristan Türkleri, hiçbir vakit Türkiye'ye toz kondurmuyor ve Türkiye'ye karşı konuşan hiçbir kimseye güvenmiyorlardı ki, ona da inansınlar. Bir Müslüman Kâbeyi nasıl kutsal bir yer biliyorsa ve ömründe bir defa bari oraya gidip hacı olmak istiyorsa, Bulgaristan'daki Türkler de Türkiye'yi öyle kutsal bir ülke biliyor ve oraya kavuşma emeliyle yaşıyorlardı. Onların taşıdığı bu duyguyu ne faşist Bulgarlar anlayabilmişti, ne de komünist Bulgarlar anlayabiliyorlardı! Meseleleri sosyal temele koyup, Türkiye'ye burjuva Türkiyesi demişler, sömürge Türkiyesi demişler, zenginler Türkiyesi demişlerdi ama, gene de bu Türklerin kalblerinden Türkiye'ye olan sevgiyi alamamışlardı. Çünkü kendilerine Türkiye kötü diye söylenirken onlar buradaki durumu da görüyorlar, çok güzel diye medhedilen sosyalizmi sırtlarında hissediyorlar, yemeğini yiyorlardı.” (Tata Tarihsiz b: 107).

Bu gerçeği bilmeyen ve anlamayan Tahir, Nazım Hikmet'in anlattıklarının hepsini aklına yazarak köyünde anlatır. Böylelikle onları Türkiye'ye göç etmekten vazgeçirmeye çalışır ama başarılı olamaz. Serbest Ali, komünistlerin anlattıklarına inanmadığını, Türklerin Bulgaristan'da yerlerinin olmadığını, vatanlarının Türkiye olduğunu şöyle dile getirir: *“Herkes vatanında. Biz Türküz, bizim yerimiz de Türkiye'de. Ne olursa milletimizle beraber olalım orada.”* (Tata Tarihsiz b: 204-205). Serbest Ali, Tahir'i de kendileriyle gelmeye ikna etmeye çalışsa da, Tahir Türkiye'ye göç etmeyerek Bulgaristan'da kalır.

Ziya Yamaç'ın *Mehmet* romanında yeni yetişen çeteci Bulgar gençler, camileri domuz yağı dökerek pisletirler, hayvanlarının arasına domuz sokarak Müslüman Türklerin sürülerini murdar ederler. Bulgar çeteci gençlerin Türkleri Bulgaristan'dan kovmak için yaptıklarına dayanamayan Selvili köylüleri Osmanlı Devleti'ne göç etmeye karar verirler. Hacı Akif, Topal Ali'nin, Selvili köylüsü için Çorlu'da bir arazi bulduğunu, oraya göç edebileceklerini haber verir (Yamaç 1979: 17). Köylülerin, bir ay içinde topraklarını satarak göç için hazırlanmalarını söyler. Köylü, hareket günü yaklaştıkça götürecekleri denklerini hazırlayarak göç hazırlıklarını bitirmeye çalışırlar. Eski Zağra, Meriç, Edirne, Havza, Babaeski, Lüleburgaz, Çorlu ve Meşeler köyünü geçtikten sonra kendilerine ayrılan araziye gelen Selvili köylüleri Osmanlı Devleti'ne yerleşmiş olurlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Doksan Üç Harbi'nden sonra Bulgaristan'da kalan Türkler kendilerini bir an önce sığınacak tek yer olan Türkiye topraklarına ve Türk bayrağının altına atmak ister (Erendoruk 2004: 30). Serhat'ın da Bulgaristan'dan kurtulmak için tek çaresi Türkiye'ye kaçmaktır. Serhat, tır şoförü olan yurttan bir arkadaşının yardımıyla Türkiye'ye kaçar. Emine Teyze de, 1989 yılında Ferhat'ın ailesiyle birlikte göç eder. Onu orada daha önce göç eden oğlu Serhat karşılar: “ ‘Rüya değil anne’ diyordu Serhat. ‘Ben Serhat’ım Kızıl beresini, menfur üniformasını sıyrılıp atmış, canavarın pençesinden kurtulmuş hür bir Serhat. Burası da Türkiye Cumhuriyeti. Şöyle bir bakar mısın?...” (Erendoruk 2004: 170).

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Mehmet, Türklere getirilen dinî yasaklamalarla birlikte Türkiye'yi sevenlerin de kınanıp horlandığını gözlemler. Mehmet, Bulgaristan'daki tüm yasakların, aslında Türklere Türkiye'yi ve Türklüklerini unutturmak için yapıldığını fark eder (Erendoruk 2007 b: 36). Türkiye'ye gitmek için Filibe'de bulunan Türk konsoloslughuna başvurulması gerekmektedir. Dolayısıyla göç etmek isteyen Türklerin Filibe'ye göç dilekçesi götürmeleri kadar doğal bir durum yoktur. Ancak Türk konsoloslughuna göç dilekçesi verilmesini engellemek için Türklere seyahat etme yasağı getirilir. Türkler kaçak da olsa Filibe'ye gidip göç dilekçesi vermenin yollarını bulurlar (Erendoruk 2007 b: 37). Topal Yusuf, dağ bayır yürüyerek gittiği Filibe'de köyden topladığı göç

dilekçelerini vermek için beklerken, Türkleri dolandıran bir çetenin eline düşer. Göç dilekçelerini bu kişilere kaptırdığı yetmezmiş gibi bir de çete tarafından dövülür.

Bulgaristan'da kalan Mehmet Türkçe yazılar yazar. Yazdığı Türkçe yazılar nedeniyle tutuklanır. Mehmet, hapisten çıktıktan sonra Çimen Ayşe'den, turist pasaportuyla Türkiye'ye gitmesini ve orada kalmasını ister. 1985 yılında, Mestanlı'daki olaylara katılan Mehmet, tutuklanarak Belene Kampına gönderilir. Kampta iki yıl kaldıktan sonra eline pasaportu verilerek Türkiye'ye sürülür (Erendoruk 2007 b: 380). Oğlu Bulut'la birlikte Kapıkule Gümrük Kapısı'ndan Türkiye'ye giriş yaparlar. Baba oğul, nihayet çok sevdikleri Türkiye topraklarına kavuşmanın sevincini yaşamaktadır. Bu sevinçle eğilip ay yıldızlı bayrağın altındaki Türk topraklarını öperler (Erendoruk 2007 b: 381).

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında, Bulgaristan'da yaşayan Ahmet, Bulgar yönetiminin yapmış olduğu baskılar neticesinde Türkiye'ye göç etmeye karar verir. Ancak eşi Hanife, Türkiye'ye gidince nerede kalacaklarını, ne yiyeceklerini, nasıl yaşayacaklarını düşünerek endişelenir. (Tunaboşlu 2004: 14). Akşam çocuklarını Tuna kenarına gezdirmeye götüren Hanife, Tuna Nehri üzerinde gördüğü şilebin kendilerini Türkiye'ye götüreceğini düşünür: "*Te bu şilep Türkiye'ye gider galiba. Biz de bunla mı gidecez acep?*" (Tunaboşlu 2004: 15). Köydeki bilge Hafız Efendi Bulgaristan'daki sıkıntılardan kurtulmak için yapılacak tek şeyin ana vatan Türkiye'ye sığınmak olduğunu söyler. Türkiye, Bulgaristan Türkleri için sığınılacak ana vatanıdır: "*Gelin hep beraber Anavatan'a göç çarelerini arayalım. Türk konsoluna gidip halimizi arz edelim hep beraber. Yalvarıp yakaralım. Çocuklarımızı ne yapıp edip kendi vatanlarında, kendi bayrakları altında hür yaşatalım...*" (Tunaboşlu 2004: 40-41). İslam Efendi de "*İstikbal Anavatan'dadır.*" (Tunaboşlu 2004: 42) sözüyle, çocukların istikbali için ana vatan olarak gördüğü Türkiye'ye gidilmesi gerektiğini ifade eder.

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Türkiye'ye gitmeyi düşünen Türkler, Bulgaristan'da da tam manasıyla bir yuva kuramamaktadır. Ali Rıza, köyden göç edecek Muhammet eniştesine, madem yuvanı bozuyorsun, tam manasıyla boz da Türkiye'ye öyle git, der. Muhammet, "*Az mı yuva yıktı, az mı ocaklar söndürdü şu Türkiyecilik...*" (Dağlı 2008: 117) diyerek kendi yuvasını da

yıkacağını belirtir. Bulgaristan Türklerinin Türkiye’de yabancı olarak görüldüklerini, bu sebeple zorluklar yaşadıklarını düşünse de, tüm zorlukları göze alarak ailesiyle birlikte Türkiye’ye göç eder.

Türkiye’ye göç eden Bulgaristan Türkleri, Türkiye halkı tarafından kabul görmeyerek ya “göçmen” ya da “Bulgar” olarak nitelendirilir. Türkiye’yi ana vatan olarak gören Bulgaristan Türkleri bu durum karşısında üzürlüdür. *Göçmen Ahmet* romanında, Göçmen Ahmet ve ailesi Makedonya’dan geldiklerinde, Edirne’nin Hüseyinpinar köyüne yerleşmişlerdir. Köyde kabul görmedikleri gibi göçmen olarak da ayrıştırılmışlardır. Göçmen Ahmet’in babası Ali Pehlivan ise, herkesten habersiz yapmış olduğu iyilikler ve bir düğünde göstermiş olduğu pehlivanlıkla köylüye kendini kabul ettirmiştir. Ancak, kısa süre sonra çıkan Çanakkale Savaşı’nda, Arıburnu çarpışmalarında şehit olmuş, babasından sonra köyde Ahmet’e yine “göçmen” denmeye devam edilmiştir. Göçmen Ahmet, sakin bir yaşam için gittiği Barbaros köyünde de kabullenilmemiş, “Mecnun Ahmet” yakıştırmasıyla deli olarak görülmüştür.

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında 1989’da Türkiye’ye sürgün edilen Mehmet, Türkiye’de karısının ve oğlunun yanına gider. Bulgaristan’da, hapisanede bulunduğu yıllarda, beynine kazıdığı şiir ve hikâyeleri kaleme alır. Yazdıklarını yayınlamak için yayıncı ararken, bir kitapçının kendisine “Bulgar” demesini kabullenemez. Kitapçıya Türk olduğunu anlatarak onu mahcup eder:

“Ben ve benim gibi on binlerce, yüz binlerce Müslüman Türk, kendisine Bulgar dedirtmemek için Bulgar komünistlerince Bulgaristan’dan kovulmuyor mu? Ben, sayın kitapçı beyefendi, Bulgaristan’da bana Bulgar diyen Bulgarlar’a karşı isyan ettim; şimdi sana karşı da isyan etmekte yerden göğe kadar haklı değil miyim? Sen, Müslüman Türk olan, Türkçe konuşan, Türkçe yazan, Türkçe düşünen, gelenek, görenek ve âdetleri Müslüman Türk âdeti olan bana, Bulgar diyerek Bulgar komünistleriyle hemfikir olduğunu ispatlamıyor musun? Böylece bana hakaretlerin en büyüğünü yapmış olmuyor musun?” (Erendoruk 2007 b: 400-401).

Türkiye’de de Bulgaristan’dan gelenlerin hepsine “Bulgar” genellemesi yapılmaktadır. Bulgaristan’da Bulgar olmaya zorlanan Türkler, ne yazık ki burada da Bulgar olarak görülmektedir.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Ahmet'in, Çorlu'da Aşşegül halalarının yanlarında kaldıkları süre içerisinde lakabı "Macur Ahmet"tir. Ancak Eskişehir'e taşınca bu lakabı unutulur. Ahmet, burada kendisine ailesinin lakabıyla, "Manav Ahmet" diye seslenilmesinden hoşnut olur: "*Türkiye'ye gelince Manav'lığım unutuldu, Macur Ahmet olduydum oğlum! Macur Ahmet aşağı, Macur Ahmet yukarı... Lakin Eskişehir'e gelince Macur Ahmet gitti, Manav Ahmet oldum gene.*" (Tunaboşlu 2004: 142).

Bulgaristan Türklerinin romanlarının her birinde Türkiye algısı farklı şekillerde işlenmiştir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin birinci kitabı *İlk Gözagrısı* romanında Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin tarafında giren Bulgaristan, cephede savaşacak askerleri Türklerden ve Bulgarlardan seçer. Pehlivanağa, Türklerin Türklere karşı savaşmayacakları için Türklerin Balkan Savaşları'nda Türkiye'ye karşı savaşmadıklarını hatırlatarak I.Dünya Savaşı'nda Bulgar Cephesi'nde savaşmalarını: "*Dost olmasalar da süremezler, çünkü bizim Türklerin Türkiye'ye karşı dövüşmeyeceğini bilirler.*" (Tata 2000:170).

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Kubadınlı Yusuf, Mehmet'in köyüne dönmeyerek Türkiye'de kalmasını şöyle değerlendirir: "*Ama onun orası Türkiye, diye ekledi Yusuf Çavuş. Suyu başka, havası başka, insanları başka... Her yerde gördüğün, Türk bayrağı, işittiğin Türkçe... Ah kafa kafa...*" (Tata Tarihsiz a: 24). Türkiye'nin Bulgaristan'dan başka olduğunu suyunun, havasının bile Bulgaristan'dan farklı olduğunu dile getiren Kubadınlı Yusuf, Türkiye'de kalmayı akıl edemediği için de üzülür. Romanda Türkiye'ye kaçan Hasan, babası Hafız'a iyi olduğunu bildiren mektubunda şöyle der: "*...Ben bütün Türk milletini düşünen Atamızın sıcacık kanadı altındayım. Size sık sık mektuplar yazacağım.*" (Tata Tarihsiz a: 158). Türkiye'ye Atatürk Dönemi'nde Türkiye'ye geldiklerinde kendilerini Atatürk'ün himayesinde görürler, Atatürk'e sığınır.

Yine aynı eserde diğer bir Türkiye algısı da "koca diyar" benzetmesiyle yapılır. Tahir, amcası Adil'e halk arasında söylenen "koca diyar"ın ne anlama geldiğini sorar:

“-Koca diyar deyince Türkiye mi anlaşılıyor, amca?

-Nereden nereye Türkiye anlaşılacaktı? Türkiye bir avuç içi kadar bir yer be oğlum!

-Ama Bulgaristandan yedi defa büyük.

-Büyük olsa da, ondan ne kadar daha büyük memleketler var? Meselâ Sovyetler Birliği. Ucu bucağı yok...” (Tata Tarihsiz a: 201)

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Hafız, Tahir'den Türkiye'de olan Hasan ağabeyine mektup yazmasını ister. Ancak Tahir, Komünist Yönetimin Türkiye'ye mektup yazan bir partiliye iyi gözle bakmadığını, Türkiye ile haberleşen bir partilinin Türkiye'ye sempatisi olduğu algısı nedeniyle partide tutunamayacağını düşünerek ağabeyine mektup yazmaz. Ağabeyinin Bulgaristan'a karşı bir düşmanlığı olmadığını bildiği halde ona mektup yazamaması Tahir'i düşündürür (Tata Tarihsiz b: 278). Hasan ve ailesi, ağabeyi Mustafa'nın daveti üzerine, Bulgaristan'a babalarını görmeye gelirler. Hasan'ın geldiğini duyan köylüler, Türkiye'den gelen birini görmek, ondan Türkiye ile ilgili haber almak için Hafız'ın evine Hasan'ı görmeye gelir (Tata Tarihsiz b: 298). Hasan bu ziyarette gençlik arkadaşı Bülbül ile muhabbet eder. Bülbül, Hasan'ın subay formalı resmini kahveye astıklarını ve yıllarca bu resme baktıklarını söyler. Resme bakmalarının sebebi, Hasan'ın resminde Türkiye'nin kokusunu bulmaları ve ona baktıkça Türkiye'yi görmüş gibi olmalarıdır (Tata Tarihsiz b: 299).

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Tahir ailesiyle beraber Türkiye'ye gitmek için pasaport ve vize başvurusunda bulunur. Bu başvurusu sebebiyle öğretmenlik mesleğinden atılır. Türkiye sevdası için çekilenlere razı geldiğini şöyle ifade eder:

“-Çağrılıyorum. Mutlaka öğretmenlikten atıldığımı söyleyecekler... bilirsin, gülü seven dikenine katlanır.

-Gül, Türkiye mi?

-Evet... Düşman bize Türkiye sevgisini yasakladı. Şimdi onun eziyetine katlanacağız.” (Tata Tarihsiz c: 11).

Tahir öğretmenlik mesleğinden atıldıktan sonra Rusçuk'taki bir fabrikaya iş başvurusunda bulunur. Fabrikada Türkiye'ye göç eden bir dostunun kardeşiyle görüşür. Ona ağabeyinin durumunu sorar. Türkiye ile Bulgaristan'ın çalışma koşulları üzerine sohbet ederler. Onlara göre Bulgaristan'da emeğin karşılığı yoktur. Türkiye'nin çalışma koşulları Bulgaristan'a göre çok daha iyidir:

“Hüseyini Eskizağra pedagoji okulundan kovduran arkadaşları fenalık yerine ona iyilik yapmışlar demek. Evet orası Türkiye, üvey ana değil çocuğu bağına basıyor, okutuyor ve çalıştırıyor. Günü geldi mi de emekli maaşını verip ona geleceğini garanti ediyor. Bizim burada ise, devlet bir taraftan kaşıkla verirse, öbür tarafından kepçe ile alıyor.” (Tata Tarihsiz c: 51).

Geyik Avı romanında isimler değiştirildikten sonra herkes Türkiye'ye gitmenin yollarını aramaktadır. Güreşçi olan Altay, çeşitli güreş müsabakaları için yurtdışına çıkar. Tahir oğluna, gittiği bir müsabakada Türk konsoloslughuna giderek Türkiye'ye sığınmasını söyler:

“Hayır, çocuğum! Ko yanında dursun. Turnuvalara giderken de onunla git. Sizi Türkiye'ye güreşe salmazlar, ama İran'a, ya da Yunanistan'a yahut Yugoslavya'ya güreşe götürürler. Acelesi yok. Şeflerinin güvenini kazanmaya çalış. Bil ki seni çok seviyorum. Ama senin geleceğin Türkiye'de. Bir dış ülkeye çıkmak senin için büyük bir fırsat olacak. Türkiye'nin her hangi bir konsoloslughuna sığın ve ayağını Türkiye'ye atmaya çalış. Annen çok ağlayacak ama senin Türkiye'de olduğunu bildiği için kendini teselli edecek. Bunda ben onun en büyük yardımcısı olacağım. Elbette hasretlik zor şey! Belki ben de ağlayacağım, ama gözyaşlarımı içime akıtacağım, annen görmeyecek. Bunu yapabilir misin?” (Tata Tarihsiz c: 215).

Naim Süleymanoğlu'nun Türkiye'ye sığınmasından sonra Bulgaristan, kaybetme riskine rağmen Türk sporcuları yurt dışı müsabakalarına götürmez. Bu nedenle Altay babasının isteğini yerine getiremez. Askerliğini yaptıktan sonra spor yüksek okuluna devam eden Altay, sevgilisi Vechiye ile evlenmeye karar verir. Birlikte düğün planları yaparlar. Vechiye, Altay'a, burada Türkçe'nin konuşulmadığı, gelenlerin ağızlarından Türkçe bir kelime kaçırmamak için konuşmadıkları bir düğün yapmaktansa bunu Türkiye'ye gittiklerinde yapabileceklerini söyler. Böylece Bulgaristan'daki düğünü, aile arasında yaptıkları

bir nikâh ve yemekle geçiştirirler (Tata Tarihsiz c: 380). Bulgaristan Türkleri, Türk geleneklerine göre yapamadıkları düğünleri bir gün Türkiye’de yapma umudu taşımaktadır. Türkiye’ye göç etme hazırlıkları başladığında Altay tüm belgelerde adının Bulgar adı olması sebebiyle Türklüğünü nasıl ispatlayacağını düşünür ve babasına durumu anlatır:

“Baba, Avustralya’da pasaportlarımız konuşacak. Onlar bizi pasaportumuza göre karşılayıp uğurlayacak. Türkiye’de ise, bizim kaderimiz konuşacak. Bulgarların bizi neye çevirdiğini Türkiye’de çok iyi biliyorlar. Haklısın, çok karmaşık bir iş! Her belgemiz Bulgar adıyla. Demek bu adamlar Türkiye’ye Bulgar adıyla gitmemizi, orada da karışıklık yaratmamızı istiyorlar. Sanırım anavatandaki makamlar için bu yönünü biliyorlar ve ona göre bizi hoşgörüyü karşılarlar. Hepten Turgut Özal’ın Naim Süleymanoğlu’nu karşıladığı gibi değil, ama gene de bir ayrıcalık tanırılar, diyorum. Vebali bunu yapanların başına...” (Tata Tarihsiz c: 405).

Bulgaristan Türkleri, Türkiye’de göçmen olarak kabul edilen Türklerin 1985 öncesi sahip oldukları Türkçe isimleri kullanabileceklerini düşünmektedirler.

Sabri Tata’nın *Tuna’nın Peri Güzeli* romanında Vidin yeniçeri ağası olan Osman Pazvantoğlu kendisini İstanbul Hükümetine bir türlü anlatamaz. İstanbul’a, kendisini tanıtmaması ve Osmanlı Devletine bağlılığını bildirmesi için kardeşi İbrahim’i gönderir. Osman Pazvantoğlu’nun Osmanlı Devleti’ne sağladığı yararları gören İstanbul Hükümeti, ona üç tuğlu paşalık verir ki bu vezirlikle eş değer bir rütbedir.

Rahmiye Altınok’un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan’da* romanında Türkler Türkiye’ye gitmek isterler. Köylüler, Türkiye’ye gitmek için pasaport başvurusunda bulunurlar. Türkiye’ye giden göç kervanlarını gördüklerinde onların yerinde olmak için can atarlar. Tüm dualarında Türkiye’ye gitmeyi dilerler. Türkiye, Bulgaristan’dan kurtuluş umududur. Asene Bulgaristan’da okumak istemediği gibi şehadetnamesini de Türkiye’den almak ister.

“-Ben şadetnamemi burada almak istemem, dedi.

O anda içinde büyük bir inanç ve güç belirmişti. Bu inanç ve güle birlikte içinde büyük bir cesaret de aynı şekilde şaşıtlar.

Kimse bir şey söylemeden hayretle Asene'ye bakıyordu. Ona bakarken içlerinde yarattıkları zoraki neşe, gülüşler... her şey dağıldı gitti. Bu sesle o geçici neşenin yerini yine 'bir an önce Türkiye'ye gitme tutkusu' aldı.

Bu tutkuyla parıltılı yüzlere yine bir hüznün dalgası çökmüş, kısacık bir an gülücükler saçan gözlere yine Türkiye'ye kavuşma özleminin, hasretinin acısı çökekalmıştı.” (Altınok 1995: 25)

Köyün Bulgar muhtarı pasaportları çıkan Kerim Ağa ile Zekeriya Efendi'ye sadece bir yük eşya götürebileceklerini değerli eşya ve para götürmelerinin yasak olduğunu söyler. Anlatıcı ailelerin sevinçlerini şöyle anlatır:

“-Biz parayı ne yapalım? Ziyneti ne yapalım? Malı ne yapalım? İşte bizim paramız! İşte bizim ziynetimiz! İşte bizim malımız! diye bağırişiyorlardı.

Aynı şekilde ağlaya ağlayan bağırarak Mustafa Kemal Paşa'ya dualar ettiler:

- Ah Mustafa Kemal Paşa! Allah senden razı olsun! Sen çok yaşa inşallah! diye bağıran o vatansever, o kadir bilir insanların sesleri her yana dağılıp gidiyordu.

O manzarayı gören gözler, Anavatan Türkiye'ye kavuşmanın mutlu bağırişmalarını duyan kulaklar Anavatan'ın ne olduğunu anlar da bin yıl yaşasa bile bunu asla unutmaz.

Hiçbir kişi, onları vatanlarından kopup, Anavatan Türkiye'ye gitmeye zorlayan sebepleri kırk yıl yazsa, kırk yıl konuşsa yine de tam olarak anlatmış olmaz.” (Altınok 1995: 154-155).

Kerim Ağa ve Zekeriya Efendi Türkiye'ye gitmeyi ziyet eşyalarından ve paradan daha kıymetli bulmaktadır. Geride bırakacakları mal ve eşyayı hiç düşünmeden Türkiye'ye gitme hazırlıkları yaparlar.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* romanında Türkiye'ye gelip Haydarpaşa Garından trene binen Bulgar göçmenleri Anadolu'yu ilk defa görmenin şaşkınlığını yaşarlar:

“Göçmenler bu yürekte gelen sözleri dinleyerek, söyleyerek Anadolu’nun içlerine doğru ilerlemeye başladılar. Tren ilerledikçe insanlar, evler, yeşillikler azaldı. Bunun yerini boz, sarı, hafif yeşil düzlükler, ovalar, yumuşak görüntülü tepeler, dağlar aldı.” (Altınok 2005: 35).

Bulgaristan’nın yemyeşil coğrafyasından kopup gelen Türkler Anadolu’nun bozkırı karşısında şaşırılmışlardır:

Şimdi, daha önce gördükleri boz, sarı hafif yeşil renklerin yerini hoş biri kırmızılık almıştı. Gözlerinin gördüğü bütün topraklar, tepeler, dağlar, kayalıklar kıpkırmızıydı. Hepsi hem şaşırıldılar, hem de her ton kızıl rengin sergilendiği bu manzarayı hayranlıkla seyrettiler. Çünkü onlar doğup büyüdüğü Bulgaristan topraklarında hep yeşil rengi görmüşlerdi. Onlar için yeryüzü, sadece yeşil demektir. Trenin Anadolu içlerine girmeye başlamasıyla, yeryüzünün sadece yeşilden ibaret olmadığını; boz, sarı, kırmızı, açık yeşil renklerden de olduğunu öğrendiler. İşte şimdi yeryüzünün kıpkırmızı olduğunu görüyorlardı.” (Altınok 2005: 35-36)

Muhacirler, Çorum’un Sungurlu İlçesinin Çerikli İstasyonunda indiklerinde *“Türkiye’nin merkezine geldik komşular! diye bağıştılar. Hepsi sevinçle gülüşerek kendilerini iyice emniyette hissettiler.”* (Altınok 2005: 37). Trenden inenler kendilerini karşılayanlarla selamlaşarak tanışılar. Günyüzü köyünde yaşamaya başlayan Asene ve ailesi köye çok çabuk alışmışlardır. Asene harman yerinden evlerine dönerken Türkiye’ye gelmekle ne kadar iyi ettiklerini düşünür: *“Akşamüzeri ailesiyle, atıyla koyunu ve kuzusuyla evine dönerken Türkiye’de yaşamının çok güzel olduğunu hem de pek çok şey bilmek gerektiğini düşünüyordu; Göçmen Çocuğu Asene.”* (Altınok 2005: 168). Daha önce Bulgaristan’da yaşamadıklarının, orada sadece nefes aldıklarının farkına varır. Asene’nin ablası Asiye Bulgar çocukları tarafından hep dövülür. Asene arkadaşı Hürmüs’ün yanına rahatça gidemez, ailecek dışarı çıkıp rahatça dolaşamazlar, evlerinde rahatça oturamazlar. Hep Bulgarların gazabına uğrama korkusu ile yaşadıklarını fark eden Asene, Türkiye’de çocukların nasıl rahat olduklarını, istedikleri gibi, hürce dışarıda oynadıklarını görür. Herkes evinde huzur içinde yaşar. Günyüzü köyüne geldiklerinden beri köylü onları koruyup kollamış, ellerinde avuçlarında ne varsa muhacirlerle paylaşmışlardır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında 1968'den sonra devam eden Akraba Göçü'nün kısıtlanması için Bulgaristan Türklerini kızdırır. Kendilerini Türkiye'de hissedebilmek ve yönetime karşı direnmek için herkesin görebileceği yerlere ay yıldızlı al bayrak asarlar, ay yıldızlı Türk bayrağı resimleri yaparlar (Erendoruk 1997: 49). Ay yıldızlı bayrak Bulgaristan Türklerine Türkiye'ye duydukları yakınlığı ifade eder. Bayrakla, getirilen kısıtlamalar karşısında Türkiye'dekiler gibi bağımsız olma isteklerini gösterirler.

Buruk Acı romanında da Türkiye Cumhuriyeti Bulgaristan'dan ve Komünist Rejim'den kurtuluş çaresi olarak görülmektedir. Bulgaristan Türkleri, kendilerine yapılan eziyetlere Türkiye Cumhuriyeti'nin kayıtsız kalmasını anlamlandıramaz, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendilerine yardım edeceğine inanırlar (Erendoruk 1997: 152-153).

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Ferhat ve on birinci sınıftaki arkadaşları bir gece okul duvarına yağlı boya ile "*Yaşasın Anavatanımız Türkiye*" diye yazarlar (Erendoruk 2004: 68). Yakalanan Ferhat ve arkadaşları tutuklansalar da yaptıklarından pişman değillerdir. Bu davranışlarıyla Türkiye'ye olan sevgilerini dile getirmişlerdir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Murat, Türkiye'ye sosyal devlet anlayışını getirmeye çalışan Komünist Kulübüne üyedir. Komünist Kulübünün Türkiye'de yapmış olduğu çalışmaları başta Türkiye için gerekli gören Murat Bulgaristan'a yaptığı gezi sonrası komünizmin Türkiye için uygun olmayan bir anlayış olduğunu düşünür. Romanda Nazım Hikmet'in *Kerem Gibi* şiirini hatırlayarak Komünist Derneğindeki faaliyetlerle Türkiye'nin kaybettiğini dile getirir:

"Bu satırları yazarken derin derin, etraflı olarak düşünüyorum da, o zamanki safdilliğimizden, enayiliğimizden, hatta aptallaştırılmışlığımızdan ötürü kendime dönüp gülüyor, dönüp üzülüyorum. Acaba, diyorum, ben, sen, biz yanarak karanlıktan aydınlığa mı çıkacaktık, yoksa daha kesif bir karanlığa mı dökülecektik? Şairin dediği gibi, kurşun döküldü, dökülen kurşunlarla bu memleketin en cesur evlâtları katledildi. Sonunda kim kazandı? Hiç kimse. Kim kaybetti? Türkiye.

Neyse ki korkulan olmadı ve Türkiye kazandı. Ama binlerce evlâdını toprağa vererek...” (Erendoruk 2005: 41).

Aynı romanda Murat’ın babası oğluna nerede olduğunu sorar. Murat, kütüphanede olduğunu söyler. Babası, komünistlerin Teknik Üniversite’nin kütüphanesindeki kitapları parçaladığı haberine dayanarak onların kitaplarını da sorunca Murat kütüphanelerinde böyle bir olay olmadığı yalanını söyler. Babası, komünistlerin kitapları parçalaması olayına ithafen: “*Hımm! Şaşılır. Bu cennet ülkeyi gâvura peşkeş çekmeye çalışsan o sütübozuklar gâvur kitaplarına saldırmıyor desene, oğlum.*” (Erendoruk 2005: 47) diyerek Türkiye’yi cennete benzetir. Murat, amcasıyla birlikte yurtdışına çıktığında Türkiye için komünizmin uygun olmadığını anlar. Bulgaristan’da trenden indiklerinde, insanların istasyonda koşuşturmasını görüp anlamadığı dilde konuşmaları duydukça yabancı ülkeyi garipseyerek Türkiye’yi, anavatanını özler.

Ömer Osman Erendoruk’un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Bulgaristan’ın Türklere yaptığı baskılardan yorulan Cemil Hoca, oğlu Nihat’a, Orhan Seyfi Orhon’un *Anadolu Toprağı* şiirini ezbere okutarak Türkiye hasretini bastırmaya çalışır (Erendoruk 2007 a: 33-34). Cemil Hoca’ya göre, Bulgaristan’da Türklüğü öğrenebileceği okul, çocuğuna dinini öğreten hoca, ezan sesi, Türklüğü öğreten öğretmen yoktur ama ana vatanı olarak gördüğü Türkiye’de bütün bunlar ve daha fazlası vardır (Erendoruk 2007 a: 39). Bu nedenle Türkiye’ye göç eder ancak Türkiye vatandaşlığını alamaz. Kendisine atılan casus iftiralari nedeniyle Bulgaristan’a iade edilmek üzere evinden alınan Cemil Hoca, Türk polisine kendisini Türkiye’nin en korkunç hapisanesine koymaları ama yine de Bulgaristan’a vermemeleri için yalvarır. Polisler vazifelerini yaparak onu Bulgaristan’a sürerler. Cemil Hoca, Bulgaristan Türkleri için Türkiye’nin en korkunç hapisanesinin bile Bulgaristan’a göre cennet sayıldığını söylemek ister (Erendoruk 2007 a: 97).

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında Topal Yusuf, Bulgaristan’ın Türkiye düşmanlığını şöyle anlatır:

“Ders kitaplarında, Türkiye’ye ait tek satır yazıya rastlamak mümkün değil. Bir Türkiye düşmanlığıdır tutturdular. Türkiye burjuva, Türkiye kapitalist, Türkiye Türk Milliyetçiliği yaymakta, Türkiye gerici bir memleket, Türkiye’de sefalet var,

açlık var, hastalık var, var, var, var... sanki dünyada başka devlet yok, sadece Türkiye var, o da kötüler kötüsü, perişanlar perişanı ve daha akla hayale gelmeyen sürü sürü mişlar, mişler. Türkiye komşu olduğundan desek, Yunanistan da komşu. Ama Yunanistan'a dair hemen hemen tek bir kötü yazı görmek ve işitmek mümkün değil." (Erendoruk 2007 b: 19).

Bulgaristan Devleti, Türk azınlığın Türkiye sevgisinden ötürü Türkiye'yi en büyük düşmanı olarak görmekte, bu sevgiyi yok etmek için de her yolu denemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, göçmen Türklere kucak açmış ancak halkın bir kısmı onları yabancı olarak görmüş, aynı muhabbeti göstermemiştir. Mehmet kitaplarını Türkiye'de yayımlayamamasının sebebini bu tutuma bağlar:

"Kitaplarının yayınlanmamasının tek nedeni, Anadolu kardeşlerin, Türkiye Cumhuriyeti dışında kalan kardeşleri unutmuş olmaları; unuttuklarından ötürü de onlara yabancı gözüyle bakışlarıydı. İnsanın, bir asır gibi kısacık bir zaman diliminde, Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken şu veya bu nedenle dışarıda kalan kardeşlerini öylesine çabucak unutuvermesi normal karşılanacak bir durum değildi. Bulgar komünistlerinin kovduğu Türkler'e, Türkiye Devleti sıcak kucaklarını açmamış olsa, azıcık, ama çok azıcık hor baksa, halkın bir kesimi onları devlet de istemiyor diyerek, sopaları kavrayıp bucak bucak geri, Bulgaristan'a kovmakta tereddüt etmeyecekti. Allah'a şükürler olsun ki, Devlet Baba Rumeli Türkleri'nin değerini biliyordu." (Erendoruk 2007 b: 411).

Mehmet'e göre Türkiye halkı Bulgaristan'daki Türkleri unutmuştur. Halk unutmuş olsa da Türkiye Cumhuriyeti Devleti onların kıymetini bilmekte ve kendilerini kollamaktadır.

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Havva, Türkiye'de kitap okunmamasından şikâyet ederek bunun sebeplerini şöyle sıralar: *"Türkiye'mizde kitap okunmamasının nedenlerinden biri de bu astronomik fiyatlardır. Okumanın yeterince özendirilmemesi, kütüphanelerin azlığı, bazı kütüphanelerde kitap sevgisi olmayan memurların görev alması ayrıca olumsuz etkenlerdir."* (Şerefli 2003: 84).

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih yaz tatilini geçirmek için memleketine giderken kaynatasını ziyaret eder. Kaynatası, orada kimsenin kalmadığını, bütün akrabalarının Türkiye'ye gittiklerini söyler. Kendisi veya karısı ölmeden önce Türkiye'ye, akrabalarını ziyarete gitmek istemişler, ancak Bulgaristan Yönetimi buna izin vermemiştir. Ülke dışına çıkmak için önce istifa etmeleri istenmiş, istifa ettikten sonra da Türkiye'ye gitmelerine izin verilmemiştir. Hâlbuki hep adını duydukları İstanbul, Adapazarı, Sakarya'yı görmek istemişler ve Türkiye'deki akrabalarının nasıl yaşadıklarını merak etmişlerdir. (Çavuşev 2004: 87-88).

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında çocuklar kendi aralarında Bulgarca konuşur. Halk, anneleri Hanife'ye Türkiye'de Türkçe konuşulması gerektiğini söylerler. Hanife'nin o zamanki hislerini şöyle dile getirir: “*O vakitler kendi aranızda bile Bulgarca konuşurdunuz ağbeyinle. Onuştan, ‘Türkçe alıştırtın bunları! Burası Bulgarya mı? Türkiye’de Türkçe konuşulur’ diye kızanlar olurdu siz Bulgarca konuştukça. O zaman, etim eyem birbirine geçirdi.*” (Tunaboşlu 2004: 59).

Türkiye’de yaşamaya başlayan Hanife ve Ahmet geçim sıkıntısı çekmektedir. Buna bir de Türkiye’nin 1950’li yıllardaki yokluk zamanları eklenir:

“*Sade fakirlik miydi çektiğimiz? Paramız olsa her şeyi alabilir miydik acaba? Türkiye şimdiki gibi değildi ki o zamanlar. Gaz, tuz, şeker, bez...velhasılı ne ararsan yoktu. Var olduğu zaman da uzun kuyruklar oluşurdu dükkânların önünde. Akşam aydınlanmak için lambaya, yemek pişirmek için gazocağına koyacak gazyağını bulmak büyük bir dertti. O yüzden yemeği odun kömürü ile pişirirdi annem. Ama lambayı yakacak başka bir şey yoktu ki!*” (Tunaboşlu 2004: 117-118).

Kahraman anlatıcı Paris’ten döndükten sonra gördüğü sefalet ve yokluktan dolayı Türkiye için üzülür (Tunaboşlu 2004: 224-225).

Türkiye’de ne kadar çalışsa da borçlarını ödeyemeyen Ahmet Almanya’ya çalışmaya gider. Almanya’daki iş olanaklarını anlatan Ahmet’in oğlu Türkiye’deki işsizlik sorunundan yakınır: “*Haklısın biraderim. Keşke bu memlekette herkese iş ve aş bulunsa da kimse gurbete çıkmasa ekmek parası için...*” (Tunaboşlu 2004: 212).

Münih'te gezinen kahraman anlatıcı Türkiye'nin neden Avrupa ülkeleri kadar gelişemediğini sorgular. Geri kalmış ülkesinin acısını yüreğinde hisseder:

“Münih'te gezip gördüğüm yerler, o devasa mağazalar darmadağan etmişti aklımı. Rüyada mıydım yoksa? Ülkemin, kitaplarına okuduğum, ancak karşılaştırma olanağı olmadığı için o güne kadar somut olarak algılayamadığım az gelişmişliği ve fukaralığı o gün kamçı gibi şakladı yüzümde.” (Tunaboşlu 2004: 220).

Ahmet'e göre, İsmet Paşa öldüğü zaman ülkenin direği yıkılmış, Türkiye yetim kalmıştır: *“Türkiye'nin üç temel direği vardır oğlum! der her zaman. ‘Birincisi Atatürk'tür onu kaybettik. İkincisi İsmet Paşa, üçüncüsü de ordumuzdur.”* (Tunaboşlu 2004: 223).

Bulgaristan Türkleri Türkiye'deki siyasi olayları takip ederler. Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında zaman, İsmet İnönü zamanıdır. Köyde, İsmet Paşa'nın II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalacağı haberi konuşulur. Ali Rıza da bu konuşmalara katılır. Karısı Gülbeyaz, kendilerini ilgilendirmediğini söylese de Ali Rıza'ya göre Türkiye'deki yönetim Bulgaristan Türklerini düşünmektedir: *“Deme gari, sana ne bana ne, deme. Paşa yalnız Türkiye'yi düşünmez, böyle ağır zamanlarda bizi de düşünür, zaten ona buna davetiye gelip duruyor şurada, bakarsın işler daha da gelişir, bizim de Yaradanımız var, toplanır gideriz.”* (Dağlı 2008: 35) der. Ali Rıza, II. Dünya Savaşı'ndan sonra İsmet Paşa'nın kendilerini Türkiye'ye almasını da beklemektedir:

“Savaş bitiyordu demek! İsmet Paşa'nın başından kıl bile düşmemiştii. Tamam. Durum böyle olunca işi aşı tamam, böyle olunca da İsmet Paşa der ki ‘sizler oralarda pek rahat değilsiniz duyduğum kadarıyla, gelin bakalım’ der ve burda bir bacak bırakmaz, bizleri bayrağı altına toplardı.” (Dağlı 2008: 56-57).

Ali Rıza ile Hazım Çavuş II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin duruşunu kararlı bulurlar. Ancak Hazım Çavuş Türkiye'nin kararlarının kendileri için yararlı olmadığını düşünmektedir:

“Bak aslan gardaşım, sözümü böldün tam oraya gelecektim. Biz Bulgaristanlı Türkler olarak kendimi bildim bileli Türkiye'den, dikkat edersen Türk milletinden demiyorum, yardım değil, hep zarar gördük. Vatan boyutunda değil bu, Türk azınlığı olarak zarar gördük. Türkiye'ye gideriz diye sağlam yuva guramadık, gurulanları da

hep guruntu peşinde darmadağın ettik, okumadık, okutulmadık, niye dersin hep gidiyoruz, hep gidiciyiz çünkü, galıcı değil...” (Dağlı 2008: 58).

Bulgaristan Türkleri, hayallerini hep Türkiye’ye gitmek üzerine kurdukları için kendilerine zarar vermektedir. Hazım Çavuş, bu konuda Ali Rıza’ya farklı bir bakış açısı sunar. Bulgaristan Türkleri, arkalarında Türkiye olduğunu düşünerek Bulgaristan’a karşı olmuşlar, aralarında hep bir kavga çıkarmışlar, buna karşılık Türkiye Bulgaristan Türklerini umursamamıştır. Sonuçta zarar gören yine kendileri olmuştur. Bir büyüğü olarak Ali Rıza’ya, Bulgaristan Türklerinin bundan böyle Bulgaristan’ı kendi vatanları olarak görmeleri ve ona göre yaşamaları gerektiğini söyler. Yine de Ali Rıza Türkiye’ye gitmeye can atmaktadır fakat ne Türkiye’ye gidecek parası vardır ne de Türkiye’den kendisini davet edecek bir akrabası.

Hazım Çavuş, katıldığı Balkan Savaşı sırasında, Edirne’de, önlerinde Türkiye arkalarında Bulgaristan olduğu bir gece, Türk arkadaşlarıyla Türkiye’ye geçme hayali kurarlar. Aralarından bazıları Türkiye’ye geçerler ve Konya’ya kadar giderler ancak sonra geri dönerler. Hazım Çavuş ise kendisini bekleyen Gülsüm yavuklusuna geri döneceğine dair söz verdiği için köyüne geri döner (Dağlı 2008: 60). Romanda Türkiye’den “öte” olarak da söz edilir. Ancak “öte” ile Türkiye kelimesi beraber kullanılır: “*Mektup denince ‘öteden’ gönderilenler anlaşılırdı. Beyaz zarflar, posta pulu, mühüründen Türkiye’den geldiği hemen anlaşılırdı.*” (Dağlı 2008: 110).

Ramis Çınar’ın *Söylenmemiş Sözler* romanında Sezgin’in kısa dönem askerliği Şırnak’a çıkmıştır. İstanbul’dan Şırnak’a gidebilmek için Türkiye’nin birçok ilinden geçen Sezgin: “*Dünyadaki ilk izlenimlerimi Balkanların yeşil topraklarında edinmiş, sonra da kaderin bir cilvesiyle kendimi Mezopotamya’nın çıplak arazileri üzerinde bulmuştum. O an ‘Nereden nereye!’ diye sordum kendime.*” (Çınar 2009:177) diyerek kaderinde Mezopotamya’yı da görmek olduğunu dile getirir.

Bulgaristan Türkleri, Türkiye’yi kendi memleketleri gibi görmek, aynı zamanda hatıralarında Bulgaristan’ı yaşatmak için buldukları caddeye “Omurtak” adını verirler (Çınar 2009: 79).

Bulgaristan Osmanlı Devleti’nden ayrıldığı dönemde Bulgaristan’da kalan Türkler eğitim almak için İstanbul’a giderler. Ramis Çınar’ın *Elveda Rumeli*

romanının kahramanı Hasan da eğitim için İstanbul'a gitmiş ve orada on sekiz yıl kalmıştır.

İsmanil Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında 19.05.1989 gecesi evinden alınan Hayri eline tutuşturulan pasaportla Kapıkule sınırına bırakılır. Türkiye'deki görevliler vizesi olmadığı için Hayri'nin Türkiye'ye geçişine izin vermezler. Bulgaristan da onu sürgün ettiği için geri kabul etmez. Hayri iki ülke arasındaki sınır noktasında, elinde birkaç parça eşyasının olduğu çantasıyla kalakalır. Sınırdan geçenlerin dikkatini çeken Hayri Türkiye gazetelerinde haber olunca Bulgaristan Yönetimi onu Troyan kasabasına sürgün eder.

İsmail Yakup'un *Ulu Çınar* romanı 1989 sonrası Bulgaristan'ı anlatır. Cumhuriyetle yönetilen Bulgaristan'da Türkler belediye başkanı olmaya başlamışlardır. Türkiye ile ilişkilerinde serbestleşmişlerdir ve Türkiye'ye diledikleri gibi ziyaretler yapabilmektedirler. Türkiye'den Osman'ın ziyaretine gelen Orhan şofördür ve eskiden birlikte çalışmışlardır. Orhan, Türkiye'ye göç etmiş, orada muhtar olmuştur. Doğduğu toprakları ziyaret etmek için Belediye Başkanı'ndan izin istemeye gider. Görüşme esnasında Başkan'a Osmanoğlu'ndan söz eder. Bursa Belediye Başkanı Osmanoğlu'na kardeş belediye olmayı teklif ederek kendisini Bursa'ya davet eder. Osmanoğlu bu teklif üzerine Türkiye'ye gider. Türkiye'de Orhan ve diğer kişiler tarafından çok iyi karşılanır. Bursa belediyesiyle kardeş belediye protokolünü imzalarlar. Bulgaristan'a döndüğünde Türkiye'de gördüğü belediyeçilik anlayışı doğrultusunda belediyede düzenlemeler yapar.

Görülüyor ki Türkiye, incelediğimiz romanlarda bir hayli yer tutmuştur. Hemen hemen hepsinde, Türkiye ya mekân ya fikir olarak işlenmiştir. Bulgaristan Türkleri için Türkiye ana vatandır, özgürlüktür, varılması gereken hedeftir. Bu sebeple kendilerini Türkiye'nin bir parçası olarak görürler. Türkiye radyolarını dinlerler, Türkiye ile ilgili siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri takip ederler. Bulgaristan'daki asimilasyon çalışmalarından kurtulmak için Türkiye'ye göç etmek isterler. Türkiye Cumhuriyeti de onları koruyup kollamakta, göç edenlere kucak açmaktadır.

2.6. Bulgaristan Türklerinin Maruz Kaldığı Asimilasyon Politikaları

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar verilen Bulgaristan Türklerinin romanlarına baktığımızda diyebiliriz ki Türkler, Bulgaristan'da azınlık olarak görülmüş, maddi ve manevi olarak asimile edilerek Bulgarlaştırılmak istenmişlerdir. Yazarlar romanlarında, kendi hayatlarında ya da Bulgaristan'da şahit oldukları bu asimilasyonları anlatmışlardır.

Bulgaristan'a komünizm geldikten sonra özel mülkiyet kaldırılmış, Bulgaristan halkı ekonomik olarak eşitlenmeye çalışılmıştır. Bulgar Komünist Yönetim, halkın topraklarına el koyarak bütün toprakları kooperatifte toplamak ister. Kooperatife girmek istemeyen Türkler baskılara ve maddi asimilasyona maruz kalırlar.

Sabri Tata'nın *Gün Doğarken* romanında Hacı Osman Ağa'nın yanında ırgat olarak çalışan Ziya, kooperatife katılır. Kooperatifte çalışmaktan gayet memnundur. Yapacağı iş ve alacağı para bellidir. Ağanın yanında çalışırken yaptığı iş belli olmadığı gibi bir de karın tokluğuna çalışmaktadır. Köyün toprak zengini Hacı Osman Ağa kooperatife girerek topraklarından olmak istemez. Kooperatife girmeyenlerden alınan vergiyi vermemek için vergi kaçarır. *Gün Doğarken* romanı güdümlü bir romandır. Bunun içindir ki Bulgaristan Türkleri Ziya ile kooperatife girmeye özendirilmiş, Hacı Osman Ağa gibi girmeyenler de yolsuzluk yaptığı gösterilerek kötülenmiştir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü romanı *Onurun İsyanı* romanında Bulgaristan Türkleri Tekeze'ye girmeleri için zorlanır. Tekeze'ye girmeyen çiftçilerden alınan yüksek vergilere domuz yağı da eklenir. Varlığına bile tahammül edemedikleri domuzun, yağının vergi olarak istenmesi Türkleri çileden çıkarır. Domuz yağı vergisinin sebebi Türkleri Tekeze'ye girmeye mecbur etmek yahut da Türkiye'ye göç etmeye zorlamaktır. Kooperatife girmek istemeyen Türkler topraklarını bırakarak Türkiye'ye göç etmeye mecbur kalır. (Tata Tarihsiz b: 85). Türklerin satamadıkları mülkleri de devlete yani kooperatife kalır.

Hafız, Salih'ten istenen domuz yağı vergisinin alınmaması için Tekeze'deki yetkili, Pamukçu Ralço ile görüşür. Ralço anlaşmaya yanaşmaz, vergi emrinin merkezden geldiğini söyleyerek Hafız'la uzlaşmaz. Bunun üzerine domuz yağı

vergisi vermek istemeyen Salih ve kimi köylüler Türkiye'ye göç etmeye karar verir, kimisi de Tekeze'ye girmeye mecbur kalır. Salih, Türkiye'ye göç hazırlıkları sırasında Bulgar Komünist Yönetim aleyhine konuşmaktadır. Tahir, ağabeyini bu kadar sert konuşmaması konusunda uyarınca Salih Bulgarların Türkleri Tekeze'ye sokmak için yaptığı baskıları anlatır:

“Ba kardaşım, dedi, onu konuşma, bunu konuşma, herşey şurama geldi artık... Susa susa dilimizi yuttuk. Eğer siz buna sosyalizm diyorsanız, tüküreyim ben sizin sosyalizminize. Vurdunuz bizim ağzımıza birer kilit, istediğinizi yapıyorsunuz. Kuvanlığı aldılar sustuk, en bereketli topraklarımızı aldılar ve bayırları verdiler sustuk, ambarlarımızı dibine kadar kürüdüler sustuk, bizden naret diye domuzeti, domuzyağı istediler gene sustuk. Ta ne istiyorsunuz bizden! O faşizm diye lânet ettikleri idarede bile görmedik biz Türklere bu eziyetleri. Sen burada benimle uğraşacağına git orada bubanın haline bak kardaşım. Bir parça ekmeğe muhtaç adam. Te orada iki kayanın getirdiği bir kaşık malayla karnını doyurmaya çalışıyor. Biliyorum, doğduğum memleket burası, doğduğum yer. Ama bu doğduğum yerde su çıktı, kardaşım, su çıktı! Eğer kooperativ kuracaksa kursun. Ama benim bereketli yerlerimi alıp da gösteriş yapmasın. Bütün köyde en kuvvetli yerleri ele geçirip bol mahsul almak kolay, kardaşım! Madem ki ellerinde makineler var, gübreler var, te onlarla görsünler işlerini de kooperativin üstünlüğünü göstersoner bize. Bizim de yüzümüzde gözümüz var ya, iyi olduğunu gördük mü, girerdik. Ne o sıkıştırmalar, dövmeler, aç bırakmalar! Sanma ki Hafız amcam meraklı değil. Ama ne yapsın adam! Bütün konu komşuya kefil olmuş! Şimdi tarlanın da beş kuruş kıymeti yok. Bütün malı mülkü satsa, gene de bir pasaport çıkardacak kadar para toplayamaz. Onun için sesini çıkarmıyor adam. Sen ne sanıyorsun, kardaşım!” (Tata Tarihsiz b: 109).

Aynı romanda Mustafa, Türkler arasında alay konusu olan ancak Tahir'in hoşuna gitmeyen bir fıkra anlatır. Fıkraya göre sıradan bir kooperatifçi başından ameliyat edilir. Ameliyat başarılı geçer. Adam gönderildikten sonra beynini ameliyat masasında unuttuklarını fark eden doktorlar hastayı geri çağırırlar. Hasta şöyle cevap verir:

“Neye lâzım bana düşünmek, muhakeme etmek? Ekip şefimiz mangabaşımız var. Bizim yerimize onlar düşünüyor. Bize şu işi şu kadarlık yapacaksın diyorlar, biz de o işi o kadarlık yapıyoruz. Neden beyin koyup da düşünmeğe mecbur edeceksiniz beni, doktor. Lâzım değil bana o...Haydi hoşça kalın...” (Tata Tarihsiz b: 233-234).

Halkın bu yarattığı, komünizmin kooperatifçi Türklerin düşünmelerini istemediği gerçeğini ilan etmektedir. *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci romanı *Kurtbayır'ın Sırrı*'nda zenginleşen Kara İbrahim Ağa Aydınbey değirmenine sahip olmak için Marinağa'nın hissesini almak ister. *Onurun İsyanı* romanında Kara İbrahim Ağa değirmenin hisselerini Marinağa'dan alır. Bir süre sonra Kara İbrahim Ağa'nın topraklarına el konulur. Değirmenin elinde olmasıyla teselli bulan Ağa'nın elinden o da alınca Ağa hastalanır, birkaç gün içinde de ölür.

Ömer Osman Erendoruk da romanlarında Türklerin kooperatifte çalışmak zorunda kalmasından söz eder. *Buruk Acı* romanında Cem, öğretmenlik mesleğinden atıldıktan sonra kooperatifin tarlalarında karın tokluğuna çalışır. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında 1945'te Türkler tarım kooperatifine girmeye mecbur bırakılır. Böylelikle özel mülkiyete son verilir (Erendoruk 2004: 13). *Toprağa Kan Düştü* romanında Bulgaristan'a giden Murat ve Orhan amcası Bulgaristan'da otobüse binerler. Yolculuk esnasında tarlaları seyreden Murat, amcasına bu tarlaların sahibini sorar. Amcası, komünizm sisteminde her şeyin kooperatife ait olduğunu, bir ev, bir araba ve bir iki dekar da toprak dışında özel mülkiyetin olmadığını, herkesin kooperatif adına çalıştığını söyleyince Murat çok şaşırır (Erendoruk 2005: 71). *Uçurum* romanında da halk, kooperatifin topraklarında ve kooperatifin kendilerine uygun gördüğü işlerde çalışır.

Bulgaristan'da sadece Türklerin değil Bulgarların da topraklarına el konulur. *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Bulgarların bile bu durumdan memnun olmadıkları konu edilir. Çalığışu, Belene Kampından sonra bir Bulgar köyüne sürgün edilir. Kaldığı köyün yerli Bulgar halkı komünist Bulgarlar tarafından kooperatife girmeye zorlanmışlar; girmeyenler dövülmüş, hapse atılmış, sürgün edilmiş hatta öldürülmüştür. Kaldığı evin oğlu da 12 yıl hapis yatmış, yine de kooperatife girmemiştir. Geçimini, köyün çobanlığını yaparak sağlayan delikanlı bu sebeple Bulgar Komünist Yönetim'e düşmandır. (Şerefli 2003: 181-182).

Komünist Yönetim, tüm halkın kooperatife girmesini sağladıktan sonra bu sefer de Türklerin kılık kıyafetine müdahale eder. Türk kadınlarının yöresel kıyafeti olan şalvarı yasaklayarak yerine elbise ya da fistan giyilmesi zorunluluğunu getirir. Türklerle Bulgarlar arasında görünüşte benzerlik sağlamaya çalışan Komünist Yönetim, kıyafet değişikliğiyle Türkleri asimile etmeye çalışır.

Sabri Tata'nın güdümlü romanı *Gün Doğarken* romanında Ziya askere giderken sevgilisi Emine'den bir fotoğrafını ister. Ona, fotoğraf çektirirken başını açmasını söyler. Emine, fotoğraf için üzerine köydeki hemşireden aldığı fistan ve başı açık şekilde poz verir (Tatof 1963: 7). Ziya'nın âşık olduğu Fatme ise giyimiyle saçıyla modern bir Bulgar kızına benzer. Güdümlü roman olduğu için Türkler kıyafet değiştirmeye özendirilerek roman okuyucusunun da kılık kıyafetini değiştirmesi mesajı verilir.

Keriman adında bir Türk öğretmen gelir. Keriman'nın Türk kızı olmasına rağmen entari giymesi, hal ve hareketleriyle Bulgar öğretmenlerine ve Bulgar kadınlara benzemesi bakımından onlardan bir farkı yoktur (Tata Tarihsiz b: 27). Keriman, romanda asimile olan Türk kızlarını temsil etmektedir.

Yine *Onurun İsyanı*'nda köydeki herkesin kooperatife girmesinden sonra komünistler Türklerin şalvarı çıkarıp entari giymesi kanununu getirirler. Türk kadın ve kızları şalvarlarını bırakmak istemez. Ancak yönetim bu konuda karardır. Parti teşkilatından Tahir başta olmak üzere köydeki öğretmenler gün içerisinde ev ev dolaşarak kadınları fistan, entari giymeleri için ikna etmeye çalışırlar. Akşam olduğunda da köy parti sekreterine o gün yapılan çalışmalarını anlatırlar. Parti sekreteri Kalpakçı Delço da bu çalışmalarını merkeze bildirir (Tata Tarihsiz b: 239). Bu romanda şalvar kanunu konusunda yapılan çalışmalar detaylı olarak anlatılmıştır. Yazar örtük anlatımla okuyucuya, Bulgaristan Türklerine yapılan asimile hareketlerinin planlı olduğunu anlatmaktadır. Romandaki karakterlerden Sebile, şalvarını çıkarmayacağını bu konuda ancak Tahir'in kendisini ikna edebileceğini söyler. Sebile, kendisini ikna etmeye gelen Tahir de şalvarı bırakarak fistan giymesi gerektiğini söyleyince ona: "*Biz tarlasız olduğumuz gibi şalvarsız da oluruz. Sen bunu mu istiyorsun? Al sana fistan...*" (Tata Tarihsiz b: 247) der ve şalvarının altını makasla keserek fistan yapar. Sebile bir Türk kızı olarak, Türk kadınlarının

benliklerine yapılan bu asimilasyonun karşısında durmaya çalışsa da fistan giymeye mecbur kalmıştır. Köydeki şalvar davası çalışmalarını Tahir yürütmektedir. Hafız, oğluna bu yaptıklarının yanlış olduğunu söylediğinde Tahir babasına şöyle cevap verir:

“Baba, bir zamanlar sen öğrencilerine yazıp okumayı öğretmişsin diye seni dövmeğe kalktıklarını unutuyorsun. O zaman o yeniymiş, şimdi ise, şalvar, çarşaf atıp fistan giymek yeni. Neresi fena bunun? bazı kalın kafaluların aklına bakarsak hiçbir zaman kültürümüzü arttıramayacağız. Sonra Atatürk’ün bu yeniliği daha çoktan yaptığını biliyorsun.” (Tata Tarihsiz b: 251).

Türkiye’deki gelişmeleri takip eden Tahir, babasına Atatürk’ün kılık kıyafette yaptığı yeniliği hatırlatarak yaptığı çalışmaların kötü olmadığını, Türklerin de çağdaş bir görünüme kavuşmaları için bu yeniliğin yapılması gerektiğini savunur.

Ömer Osman Erendoruk da romanlarında şalvar yasağına değinir. *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında 1950’li yılların başında Bulgarlar Türk kadın ve kızlarını fistan giymeye zorlar. Genç kızlar, bu değişimi kolay kabullenirler ancak kırk beş yaşın üzerindeki kadınların bu değişimi kabullenmeleri kolay değildir (Erendoruk 2007 a: 52). *Uçurum* romanında Halim’in babası kendilerine misafir olan Mehmet’e Bulgarların Türkleri asimile etmek için feraceyi, şalvarı attırıp fistan giymeyi zorunlu hale getirdiğini söyler. Bulgarların Türk kadınlarına fistan giydirmeye çalışırken çeşitli kavgalar çıktığını söyleyerek şahit olduğu bir olayı anlatır. Yazın, orak zamanı köye gelen parti sekreteri tarlada çalışan orakçı kadınların şalvarlarını çıkarmalarını ister. Kadınlar şalvarlarını çıkarmayı reddederler. Parti sekreteri genç bir kadının şalvarını yırtmak isteyince kadın kaçmış o da peşinden gitmiştir. Kadın can havliyle elindeki orağı kullanmış, parti sekreterinin şah damarını keserek bu zulmün karşısında durmuştur. Parti sekreteri ölmüş, kadın da beş yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır (Erendoruk 2007 b: 145-146).

İslâm Beytullah Erdi’nin *Aşkı Arayanlar* romanında Alev’in annesi Nurten Hanım, Türklerin şalvar giymesi yasaklandığında tüm Türk köylerini dolaşıp kadınların şalvar giymemeleri, başlarını örtmemeleri için propaganda yapar (Erdi 2000: 107).

Ahmet Şerif Şerefli *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Havva, Çalığışu lakaplı öğretmenle Bulgaristan'daki yaşamı hakkında röportaj yapar. Röportaj sırasında Çalığışu, kendilerinin öğretmenlerden ziyade Bulgar Devleti için çalışan birer sivil polis olarak görev yaptıklarını, bu görevleri sırasında da geleneksel kıyafet giyenleri denetleyerek yetkili yerlere gerekli raporları vermek zorunda olduklarını anlatır. Türkleri asimile etmek için yine Türklerin kullanıldığını şöyle ifade eder: “*Türkleri yine Türklere ezdirme yöntemini uyguluyordu zalim rejim. Onların hedefi tek uluslu bir devlet oluşturup azınlıkların köküne tuz ruhu dökmektir. Komünizm öğretinin yanlış olarak uygulanması bir süre yanlış yolda yürümemize neden olmuştur.*” (Şerefli 2003: 177).

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında, Türkiye'ye göç eden Muhammet eniştesinin gittiği yer için Ali Rıza: “*...oralar bize benzemez her halde bayramın bayramdır, doğumuna, ölümüne garişan olmaz, yaşmağına feracene takılan olmaz burada olduğu gibi.*” (Dağlı 2008: 162) diyerek buldukları Müslüman Türk köyünde bayramlarına, ölümüne, doğumlarına, kıyafetlerine karışıldığını, Türklerin asimilasyona maruz bırakıldığını söylemek ister.

Türkleri asimile etmenin diğer bir yolu da Türkçe konuşmanın yasaklanmasıdır. Topyekün bu yasağı direnemeyen Türkler, çareyi evlerinde Türkçe konuşarak dillerine sahip çıkmakta bulurlar. Yazarlar da roman kurmacalarında Türkçe konuşma yasağını işleyerek yapılan asimilasyonu gözler önüne sererler.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Tahir köy kahvesine gider. Askerler köy kahvesini kontrol etmeye gelmişlerdir. Çıkarılan kanunun denetimi kolluk kuvvetleri tarafından yapılmakta, kanuna uymayanlar cezalandırılmaktadır. Askerler, kahvede toplanan Türklere yasağı rağmen neden Türkçe konuştuklarını Bulgarca sorarlar:

“-Burda niçin Türkçe konuşuyorsunuz?

-Nece konuşalım ya?

-Bulgarca.

-Çoğu bilmiyor.

-Bilmezlerse gitsinler Türkiye'ye!” (Tata Tarihsiz a: 233)

Bulgar faşistlere göre Bulgaristan'da Bulgarca, Türkiye'de Türkçe konuşulmalıdır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında devlet memurlarının iş yerlerinde ve topluma açık alanlarda Türkçe konuşmaları yasaklanmıştır. Keriman Fikret'le karşılaştığında ona Bulgarca selam verir. Fikret de Keriman'a niçin Bulgarca konuştuğunun sebebini sorar. Böylelikle romanın kurmaca dünyasında okuyucuya Türkçe konuşma yasağı olduğu anlatılmış olur (Tata Tarihsiz c: 5-6).

Romanda, resmî dairelerde ve topluma açık alanlardaki Türkçe konuşma yasağı, Özden'in aldığı uyarı mektubuyla da gündeme getirilir: “*Çalıştığı yerde Türkçe değil, Bulgarca konuşması gerektiği bildiriliyordu. Bunun ikinci bir uyarı olduğu, eğer bu emri yerine getirmese cezasının çok ağır olacağı vurgulanıyordu.*” (Tata Tarihsiz c: 63). Özden, topluma açık alanlarda Türkçe konuşma yasağı olduğu için köydeki şenliğe gitmek istemediğini kızına şöyle açıklar: “*Bu insanlar Türkçeyi yasakladılar, bizim yerimiz orada değil, kızım! Madem ki o kadar çok istiyorsun, git. Ağabeyin burada ya! Seni götürsün. Ama ben gidemem. Bir yerde Türkçe bir laf kaçırıp başıma belâ alamam.*” (Tata Tarihsiz c: 67)

Yine *Geyik Avı*'nda, Bahri ile Ayşe'nin düğünü köyde yapılır. Açık alan olduğu için Türkçe konuşmak yasaktır. Köylüler bu duruma alışkın olmadıklarından Türkçe konuşmaya devam ederler. Türkler arasında bulunan parti üyesi Niyazi takıların Türkçe ilan edilemeyeceğini söyleyince akıllarına takıları Bulgarca söyleyebilecek biri gelir. Ancak babaanne Sülbiye Yenge kendi düğünlerinde takıların Türkçe ilan edilmesini ister. Bu sebeple düğündekileri toplayarak evine götürür. Böylece herkes rahatça Türkçe konuşur (Tata Tarihsiz c: 129).

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında, dönemin zihniyetini anlatan giriş bölümünde, Türkçe'nin Bulgaristan Türklerine yasaklanma süreci şu sözlerle anlatılır: “*1959'da Türk okulları kapatılmış, 1973'te ana dilinde okuyup yazması, konuşması yasaklanmış, türküleri, şarkıları susturulmuş, gelenek, örf ve adetleri uygulaması men edilmişti.*” (Erendoruk 2004: 13).

Romanda milleti millet yapan en temel öge dil olarak görülmüş, yasağı kınayan bir şairin sürgün edilmesine ve sürgündeyken yazdığı şiire yer verilmiştir:

“Milleti millet yapan en önemli unsur ‘ana dilimiz’ Türkçe’yi konuşmak yasaktı. Sürgünde bir şair o günlerde şöyle fısıldamıştı:

*Türkçe söylemek yasak, Türkçe yürümek yaya,
Türkçe işitmek yasak, Türkçe bakmak dünyaya,
Türkçe sevinmeyecek, Türkçe gülmeyeceksin,
Alnından akan teri Türkçe silmeyeceksin.*

*Türkçe dinlemek yasak, Türkçe oturup yatmak,
Türkçe çalışmak yasak, Türkçe bir şey yaratmak,
Kendi adını bile Türkçe bilmeyeceksin,
Gözlerinin yaşını Türkçe silmeyeceksin.*

*Türkçe bağlamak yasak ayakkabı bağını,
Türkçe ayırmak yasak solunu sağını,
Sofrada ekmeği Türkçe dilmeyeceksin,
Türkçe yaşamayacaksın, Türkçe ölmeyeceksin.*

Türkülerimiz, şarkılarımız yasaktı, bayramlarımız yasak. Kurban kesen dayak yiyordu, bağdaş kurup oturan da...” (Erendoruk 2004: 15). Şiirde belirtildiği gibi Türkçe konuşmanın yanında Türk geleneklerine göre yaşamak da yasaktır. Romanda bu yasaklara riayet etmeyen Türklerin nasıl cezalandırıldığı şöyle anlatılır: *“Bir kadının kucağındaki küçük çocuğun Türkçe olarak ‘Ana’ demesi bile suçtu. Anne para cezasına çarptırılıyor, çocuk tokatlanıyordu. Düğünler, bayramlar cenaze törenine dönüşmüştü. Cenazeler imamsız, kefensiz, Hristiyan usulü sandıkla, takım elbiseyle defnediliyordu.”* (Erendoruk 2004: 16). Verilen bu örneklerde komünist Bulgar Devletinin Türkçe yasağı ile kalmadığı, Türklerin dinî yaşantılarına da müdahale ettiği gösterilmeye çalışılmış, milleti oluşturan temel unsurların nasıl yok edildiği, Türklerin nasıl bir asimilasyon hareketine maruz kaldığı anlatılmıştır. Emine

Teyze Bulgarların yaptığı bu eziyetler devam ederse Türkçenin de Türklüğün de unutulacağından korkmaktadır:

“*Cadde boş gibiydi. Bir iki tanıdık kadına rastladı. Başka vakitlerde olsaydı ayaküstü birkaç laf ederlerdi. Oysa şimdi... Durup konuşmadan başlarıyla selamlaşıp geçtiler. Emine Teyze içinden ‘Ya Rabbi, bu zulüm böyle sürüp giderse şu çocuklar Türkçe’yi de Türklüğü de unuturlar. Vallah billah unuturlar...*” (Erendoruk 2004: 19).

Ömer Osman Erendoruk’un *Buruk Acı* romanında Türkçe eğitimin yasaklanması, Türkçe yayınların kısıtlanmasıyla beraber Türkçe konuşma yasağının da başladığı, ileride Türkçe düşünme yasağının geleceği ifade edilir: “*Şimdi günümüzde insanlar serbestçe konuşamıyor; ama günlerden bir gün düşüncelerimizi okuma dinleme makinası icadederlerse, düşünmeyi de unutacağız zoraki olarak, ve sadece çalışan, birer düzülüp koşulmuş et ve kemik yığınınna dönüşeceğiz.*” (Erendoruk 1997: 52). Yazar, düşüncesini ispat etmek için Eski Zağra Ceza Evinde tutuklu bulunan Kayacıklı mahkûmun rüyasından dolayı tutuklanmasını anlatır. Kayacıklı bir mahkûm arkadaşına rüyasında kendisini Yunanistan’a kaçarken gördüğünü anlattığı için mahkûm edilmiştir. Rüyasından dolayı tutuklandığını ifade eden mahkûm kendisi için “*Ben rüya mahkûmuyum!*” (Erendoruk 1997: 52-53) demektedir. Bu örnekle Türkçe konuşma yasağının ilerisinin d Türkçe düşünme yasağı olacağı, böylelikle Türklerin benliklerini unutarak tamamen asimile olacağı fikri ispatlanmak istenmiştir.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türkler, dilleri olmayınca Türklüğün de olmayacağını düşünürler. Türkçe okumaktan gurur duyan Türkler, Türkçe dersi müfredattan çıkarıldığında asimile olmamak için dillerine sahip çıkmak isterler.

Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Fikret, Türkçe eğitimin yasaklanmasına bireysel olarak tepki gösteremez. Buna rağmen en yakın arkadaşı Nasuf’a: “*Nasıl pişman olurum, Nasuf. Bir Türk Türkçe okuduğuna pişman olur mu?*” (Tata Tarihsiz b: 326) diyerek bir Türk olarak Türkçe eğitim almaktan gurur duyduğunu ifade eder.

Ömer Osman Erendoruk’un *Buruk Acı* romanında çocuklara Türkçe okutulmayacağına dair velilere dilekçe imzalatılır. Cem, kendisine gelen kadın

öğretmene bu dilekçeyi imzalamayacağını söyleyerek direnir. Ona göre dilekçeyi imzalamak, kendi elini kendisine karşı silah olarak kullanmak demektir. Kadın öğretmene şunları söyler:

“Siz bu eli, bu elin parmaklarını, bu elin kaslarını damarlarını, kemiklerini, derisini kıllarını bana, kendime, kişiliğime, Türklüğüme, Müslümanlığıma karşı bir silâh olarak kullanmak istiyorsunuz, öyle mi? Seni bilmem, sana sorarım; senin şu yada bu nedenle Osmanlı egemenliğinde yaşamış uzak dedelerin, ana dilin olan Bulgarca’yı çocuklarına okutmak istemediklerine dair böyle bir dilekçe imzalatmışlar mıdır dersin? A. söylesene...”

Kadın öğretmen Cem’e cevap veremez. Cem dilekçeyi imzalamayarak Bulgarların Türkleri asimile çalışmalarına bireysel olarak karşı durmuştur. Ancak Türker, babasının dilekçeyi imzalamadığını öğrendiğinde *“Tükürürüm senin vicdanına ha...”* (Erendoruk 1997: 38) diyerek ona öfkelenir. Cem’in yeğeni kahraman anlatıcı Türker’in bu davranışına inanamaz. Onun, Bulgarca eğitim gördüğü için asimile olduğunu şöyle dile getirir:

“Senin özene bezene eğittiğin, iyiliksever, saygılı, yüreği sevgi dolu, Allah korkusu olan, Müslüman Türk evlâdın Türker miydi bu adam? Kimdi onu baştan çıkararak, öz benliğinden uzaklaştıran, yabancılaştıran? Bu sorulara cevabın gecikmemiştin; kişisel zayıflık, Bulgar Komünistlerinin bu zayıflığı keşfi ve bu zayıflıktan ustaca yararlanması; Moskova okulu, Moskova okulunun verdiği eğitim; saygısız, sevgisiz bir kişilik, kişiliksiz bir varoluş; Tek Parti – Tek Adam – Tek Yol inancı ve bu uğurda ‘Gözlerimi kaparım- görevimi yaparım’ durumuna inişlik...” (Erendoruk 1997: 39)

Anlatıcı, Türker’in davranışını kınamakta, onun, aldığı Bulgarca eğitimle Türklüğünü unutup asimile olduğunu söylemektedir. Cem, oğlu Türker’e bir milleti oluşturan unsurlardan birinin de dil olduğu hususunu sakince anlatmaya çalışır:

“Oğlum, kişinin ömründe, karar vermeden önce çok ciddî, çok mantıklı, sağduyulu ve akılcı düşünmesi gereken birkaç sorundan biri de Milliyet, Ana Dili ve Din sorunudur. Bir milleti millet kılan en belirgin unsurun dil olduğunu sen de biliyorsun. Sen Türksün, Müslüman Türk. Dolayısıyla senin de, oğullarının ana dili Türkçe’dir. Başında akıllı olan, düşünebilen, bu akıllı çalıştıran, tarihe saygısı olan,

geleceği gören bir kişi, ana dilini çocuklarına okutmak istemediğine dair dilekçeyi nasıl imzalayabilir? Bu, acılar, sancılarla dolu, çelişkili, çileli bir yok olma yoludur. Böyle bir budalılığı yapmaman için sana adın bile avaz avaz haykırmıyor mu: Türker!...” (Erendoruk 1997: 39-40)

Cem'in bu sözlerine rağmen Türker babasının ne demek istediğini anlamaz, kendisine öğretildiği şekilde yaşamaya devam eder.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında 1973'te Türkçe eğitim yasaklanır. Mehmet, Türkçe eğitim yasağına çok üzülür. Türkçe yasağından sonra asimile olmamak, Türk ve Müslüman olarak kalabilmek için dua eder. Türkçe yazmanın yasak olsa da Mehmet, yayımlanacak kitaplarını gizlice yazmaya devam eder. Şakir Padak'ın ihbarıyla Mehmet'in evinde yapılan aramada Türkçe yazılar bulunur ve Mehmet tutuklanır. Çocuklarına, kötü bir şey yapmadığını, sadece onların Müslüman bir Türk olarak varlıklarını sürdürebilmeleri için yollar aradığını, bu sebeple tutuklandığını söyler (Erendoruk 2007 b: 331). Türkçe yazdığı için tutuklanan Mehmet, çocuklarına dillerini unutup asimile olmalarını istemediğini anlatmaya çalışır.

Pehlivanoğulları serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Tahir okumaya heveslidir. Ancak faşistler Bulgaristan'da Türklerin okuyarak bilinçlenmelerini ve karşılarında eğitimli Türkler görmeyi istemedikleri için Türk okullarını kapatmış, Türk çocukları Bulgar okullarına gitmek zorunda kalmıştır. Çarın çocuğunun olmasıyla sınıfta kalan tüm Bulgar öğrencilerine af getirilerek bir üst sınıfa geçirilir. Köydeki Türk okulu kapatıldığı için Bulgar okuluna giden Tahir ve diğer üç Türk öğrenci yer kalmadığı gerekçesiyle Bulgar okulundan atılır. Sınıf arkadaşı Danço, geçen sene sınıfta kimsenin kalmaması, sınıfa gelen yeni bir öğrenci de olmamasına rağmen nasıl olup da yerinin dolduğu gerekçesiyle okuldan atıldığını anlamlandırmaz. Danço, Tahir'e bu olayın altında başka bir şey olduğunu söyler (Tata Tarihsiz a: 142). Bu şey, Bulgarların Türkleri asimile etmek için uyguladıkları politika gereği Türkleri cahil bırakmak ve onların okuyarak yükselmelerini engellemektir. Tahir, Türk rüştiyesinden mezun olduğu için Bulgar gimnazyasında (lise) okuyamayacağını öğrenince Şumnu'daki Nüvvap'ta okumak ister. Ancak

Nüvvap'tan mezun olunca sadece Türk okullarında öğretmenlik yapabileceğinin, Hasan ağabeyi gibi asker olamayacağını farkındadır:

“Elbette Türkiye’de Hasan ağabeyi hepsinden üstün ama, o burada değil. Onun buraya bir hayrı yok. Subay olmuş, üstteğmenmiş. General bile olabilir orada. Orda ne lâzım ona öğretmenlik? Burda Türklere öğretmenlikten başka meslek yok. Bir candarına bile koymuyorlar Türklere, Türklere başka bir mevki alan yok ki... Birkaç avukat ile birkaç doktor varmış ama, onlar da göçüp Türkiye’ye gitmişler. Sebebi burada onlara yapılan işkence. Müşterileri kalabalık olduğu için Bulgar doktor ve avukatlar onları legionerlere döğdürmüşler.” (Tata Tarihsiz a: 243).

Nüvvap Şumnu’da olduğu için ve Hafız’ın oğlunu orada okutmaya maddi durumu elvermediği için Tahir eğitime devam edemez.

Onurun İsyanı romanında Bulgaristan’a komünizm gelir. Komünist Yönetim faşistlerin Türklere ellerinden aldığı eğitim haklarını geri verir. Türklere okuması için yeni fırsatlar sunar. Bunlardan biri de Bulgarca eğitim veren Rabfak denilen okuldur. Rabfak, lise eğitimi almamış kimselere iki yıl sıkıştırılmış lise ve meslek eğitimi verir. Eğitim imkânı olmayan öğrenciler bu okullarda burslu okutulur. *Gün Doğarken* romanındaki Ziya Rabfak’ta okumuştur. Askerdeyken okumaya karar veren Ziya, Rabrak’a giderek liseyi bitirir. Daha sonra ziraat mühendisliği okuyarak köyündeki kooperatifte ziraat mühendisi olur. *Onurun İsyanı* romanında Tahir de önce Rabfak’a giderek lise dengi eğitim alır. Rabfak’tan sonra tarih yüksekokulunu bitirip köylerindeki okulda tarih öğretmenliği yapar. Karısı Özden ise ebelik okumuş, köylerinde ebelik yapmaktadır.

Komünizm, bir yandan Türklere eğitim hakkı tanırken bir yandan da Türk okullarını kapatarak Türkçe eğitimi engeller. Aynı romanda Türk okulları ile Bulgar okulları birleştirilerek Türkçe yabancı dil konumuna getirilir. Seçmeli Türkçe dersi müfredattan çıkarılır. Okul müdürü Rusev’le yaptığı görüşmede Rusev, Tahir’e çocuklarının Türkçe dersini okumak istemediğine dair bir dilekçe imzalatmak ister (Tata Tarihsiz b: 342). Tahir, bu dilekçeyi imzalamak istemese de işinden olmamak için dilekçeyi imzalamak zorunda kalır. Müdür, köydeki Türk ailelerin ziyaret

edilerek onların da bu dilekçeyi imzalamaları için öğretmenleri görevlendirir (Tata Tarihsiz b: 343-344). Köylü istemeyerek de olsa dilekçeleri imzalar.

Benzer asimilasyon politikaları *Buruk Acı* romanında da işlenmiştir. Romanda Türker'in şahsında, eğitimle asimile edilen Bulgaristan Türk gençliğinin geldiği nokta anlatılmıştır. Roman kahramanlarından Türker, Türk okulları kapatıldığı için Bulgar okullarında okumuş ve komünist olmuştur. Eğitimle Türk kimliği yok edilen Türker, komünizmin bekçiliğini yapar. Yine romanda Türkçe dersinin kaldırılması için velilerden imza toplanır. Türker'in çocuklarının Türkçe okumaması için dilekçeyi imzalatmaya gelen öğretmene Cem dilekçeyi imzalamayacağını söyler (Erendoruk 1997: 36-37). *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında da Türkçe eğitim yasaktır. Emine Teyze, babası milliyetçi olduğu ve sosyalizm düşmanı olduğu gerekçesiyle son yılında okuldan atılır (Erendoruk 2004: 31). Komünizm Türklerin yüksekokullarda okumasına da engel olur. *Gazetecinin Artık Yılı*'nda Salih'in trende karşılaştığı Türk kızı iki yıldır tıp için başvurduğunu ancak okula kabul edilmediğini söyleyerek Salih'in yüksekokul mezunu olmasına imrenerek bakar. *Rumeli'den Esen Yel* romanında Ahmet, kapatılan Türk okulları yerine Bulgar okullarına gidecek olan çocuklarının asimile olmamaları ve daha iyi bir eğitim alması için Türkiye'ye göç eder (Tunaboşlu 2004: 29). *Aydınlığın Öksüzleri* romanında özel okul statüsündeki Türk okulları yoksulluk içindedir. Romanda Türk okullarının sefilliği ile Bulgar okullarının ihtişamı karşılaştırılmış, Ali Rıza tarafından Türklerin neden Bulgar okulları gibi okulları olmadığı sorgulanmıştır (Dağlı 2008: 163-164). *Seher Gitti* romanında Emil'in kiracısı olduğu evin sahibi çocuklarını Bulgarlaşacakları düşüncesiyle kreşe göndermez (Türkay 2008: 89).

Bulgaristan Türklerini asimile etmek için Türk aile yapısı da Bulgar Devleti tarafından bozulmaya çalışılır. Sabri Tata'nın güdümlü romanı *Gün Doğarken* romanında yanlış bir evliliği temsil eden İdriz ile Fatme'nin evliliği imam nikâhıyla yapılır. Sonraki evliliklerden Şaban ve Kerime'ye ise hem imam nikâhı hem de belediye nikâhı yapılırken Ziya ile Fatme belediye nikâhıyla evlenmişlerdir. Ziya ve Fatme'nin evliliği komünizmin istediği evlilik şeklidir.

Bulgaristan'daki gerçekliklerden yola çıkılarak yazılan bu romanlarda, aileler üzerinde farklı asimilasyon çalışmaları denenmiş, Bulgar Devleti Türk aile yapısını bozmak için çeşitli yollara başvurmuştur.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Türker, aldığı komünist eğitimle hem ailesine hem de milliyetine karşı duran bir kahramandır. Türker, Türk milliyetçisi olan babası Cem'in tam zıddıdır. Romanda hem baba oğul arasındaki tezatlık ve kuşak çatışması hem de Türklerin, aldıkları eğitimler neticesinde aile yapılarının bozularak asimile olmaları işlenir. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında ise Buruk Acı'dakinin tam aksine bireyleri dağılmış bir ailenin Türklük bilinciyle birleşmesi konu edilmektedir. Bulgar Devleti'nin Türk aile birliğini bozmak ve Türk çocuklarını Türklere karşı kullanmak için uyguladığı yöntemlerden biri de çocukları ailelerinden koparmaktır. Serhat, doğumda kaçırılmış, Bulgar Devleti'nin yetiştirme yurdunda Bulgar gibi yetiştirilmiştir. Ancak Serhat özünde var olan Türklüğü sayesinde hiçbir zaman onların istediği gibi biri olamamıştır. Bu nedenle kendisine verilen komando er eğitimlerinde Türklere karşı düşmanca davranmamıştır. Ömer Osman Erendoruk bu romanla Türklerin Türklük bilincine genleri vasıtasıyla zaten sahip oldukları tezini işler. Roman kurgusu, kaçırılarak Bulgarlaştırılan Türk çocukları ile aile ortamında büyüyen çocukların karşılaştırılması üzerine kurulmuş, ailesinin yanında büyüyen Ferhat ile Bulgar yetiştirme yurdunda büyüyen Serhat adlı ikiz kardeşler üzerinden örnekleme oluşturulmuştur (Erendoruk 2004: 35). Serhat her ne kadar Bulgarlaştırılıp Türk düşmanı gibi büyütülse de damarlarındaki Türk geni sebebiyle Türk düşmanı olmamış ve özüne dönmüştür. Yazar, Türklerin aile birliğini bozarak onları asimile etme çalışmalarının sonuç vermediğini, Türklerin genlerinde Türklük bulunduğunu ve bir gün özüne döneceğini Serhat örneği ile şöyle anlatır:

“Emine Teyze'nin ikizleri haksızlıklara, zulme, Türkleri eritme politikasına açıkça isyan eden bir Türk babanın oğullarıydılar. Ferhat'ın kanında var olan milli şuuru o geliştirmişti. Serhat'ının kanında var olan milli şuuru bütün çabalara rağmen yok edilememişti. Dünyanın neresinde bulunursa bulunsun, Türk'ü bir numaralı düşman belletme çabaları boşa gitmişti. Öyle olmasaydı, Serhat, bir Türk kadını ana, bir Türk genci kardeş kabul eder miydi? Kesinlikle etmezdi...” (Erendoruk 2004: 112).

Ömer Osman Erendoruk, *Buruk Acı* ve *İçimizdeki İnci Taneciği* romanındaki çatışmayı *Uçurum* romanında da tekrarlar. Mehmet, Türk bir ailede Türklük bilinciyle doğmuş, Türklerin asimile olmaması için mücadele eden biridir. Aynı romanda Haşim, Türk olmasına rağmen kişisel çıkarları sebebiyle komünizmin maşası olmuştur. Mehmet'in kurduğu aile, sağlam ve Türklük bilincine sahip örnek bir Türk ailesi olarak idealize edilirken Haşim'in kurduğu aile Haşim'in kişisel çıkarları sebebiyle dağılır, çocukları ölür.

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Çalığışu lakaplı Hoca Hanım Bulgarların, Türklerin aile birliğini bozmak ve onlara Türklüklerini unutturmak için yaptıkları asimilasyon çalışmalarını Havva'ya anlatır:

“Bilmem oradayken farkına vardınız mı? Bazı görevli kimselerce Türk kızlarının Bulgar asıllı gençlerle evlenmeleri özendiriliyordu. Tabii kızlarının Bulgar asıllı gençlerle evlenmeleri özendiriliyordu. Tabii, çok gizli yapılıyordu bu propaganda. Bu kampanya bize büyük zarar verdi. Komünist Gençlik Teşkilatı gençler arasında daha sıkı çalışıyordu. Deneyimli propagandacılar konferanslar veriyorlardı. Dinin masal, bakireliğin gülünç olduğu vurgulanıyordu hep. Gençler gençliklerini yani cinsel ilişkilerini sınırsız yaşamalıdır, deniliyordu. Konferanslardan sonra kulüplerde ışıklar söndürülüyor gençlere 'öpüşün, sevişin bakalım şimdi' deniliyordu. Kim kimi beğenirse onu öpüyor, ona sarılıyordu. Işıklar yanınca herkes 'suçüstü' yakalanıyor ve gülüşüyorlardı. Kampanyanın yoğun olduğu yıllarda bazı liseli Türk kızları okul sıralarındayken saklı doğum yaptılar ve çocuklarını işte o sizin kaldığımız yurtlara verdiler.” (Şerefli 2003: 266-267).

Hoca Hanım da o yıllarda yapılan bu propagandadan etkilenerek bir Türk genciyle birlikte olmuş ve doğurduğu kız çocuğunu yetimhaneye bırakmıştır (Şerefli 2003: 275). Çalığışu, Bulgarların istediği gibi, bir Bulgar genciyle birlikte olmamış, Türk aile yapısını bozmamıştır. Çalığışu'nun evladı, romanın kahramanı olan Havva da Türk bir aile tarafından evlat edinilerek Bulgar yetimhanesinde asimile olmamıştır.

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında, Bulgar Yönetimi Türklerin aile yapısını bozmak için karma aile yapısını teşvik etmektedir. Romanda bu duruma örnek olarak Fehmi tipi kullanılmıştır. Fehmi, iyi bir gazeteci olmamasına

rağmen karısı Bulgar olduğu ve karma bir evlilik yaptığı için gazetede saygın bir yeri vardır. Karma evlilik, Bulgar genciyle Türk kızı ya da Türk genciyle Bulgar kızının yaptığı evlilik için kullanılmaktadır. Bulgar yönetimi tarafından hiç karşılıksız beş bin leva verilen bu çeşit genç evliler, istedikleri yerin nüfusuna kaydolabiliyor, öncelikle işe alınıyor, tez elden ev sahibi olabiliyorlardı. Bulgar Yönetimi, Bulgar gençleri ile Türk gençlerinin kaynaşması için ortamlar hazırlayarak onları karma evliliklere teşvik ediyordu. Karma evlilik yapmış yeni evlilerle ilgili gazete haberleri yaptırıyor ve ülkedeki diğer gençleri de bu yola davet ediyordu. Bu duruma özendirilen Türk gençleri geleceğin Bulgar ailelerini oluşturarak asimile ediliyordu. (Çavuşev 2004: 157).

Bulgar Devleti'nin getirdiği yasaklardan biri de Türk çocuklarının sünnet yasağıdır. Bunun karşısında Türkler kendi benliklerini koruyabilmek ve dinî vecibelerini yerine getirebilmek için çocuklarını gizli gizli sünnet ettirirler. *Onurun İsyanı* romanında Tahir ve karısı Özden, çocukları Altay'ı sünnet ettirmek için sünnetçi ararlar ama bulamazlar. Tahir'in asker arkadaşı Mümün'in yaşadığı Tırговиşte bir sünnetçi olduğunu duyarlar. Mümün'e bir mektup yazarak onu ziyaret etmek istediklerini belirtirler. Mektubun cevabını beklerken Mümün onları ziyarete gelir ve Türklerin Tırговиş'e seyahat etmelerinin yasaklandığını haber verir. Böylece bu çözüm yolu da kapanmış olur (Tata Tarihsiz b: 332). Mustafa ağabeyi kendi oğlunu sünnet ettirirken Altay'ı da sünnet ettirir. *Buruk Acı* romanında dedeleri Cem, Türker'in çocuklarını sünnet ettirmek ister. Ancak komünizmin bekçisi Türker sünnetçileri ağır şekilde cezalandırdığı için kimse Türker'in çocuklarını sünnet etmek istemez. Cem öldükten sonra aslına dönmeye çalışan Türker, çocuklarının hem Bulgar hem de Türk çocukları tarafından horlandığını görünce hiç olmazsa milletine dair bir şey yapmış olmak için çocuklarını sünnet ettirmeye karar verir. Kayınpederinden sünnetçi bulmasını ister ancak daha önce yapmış oldukları sebebiyle hiçbir sünnetçi Türker'in çocuklarını sünnet etmez (Erendoruk 1997: 229). *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Çalıkuşu lakaplı öğretmen, Havva'ya Bulgaristan'da yaşadıklarını anlatırken Türk öğretmenlerin öğretmenlik adı altında sivil polis olarak kullanıldıklarını ve Türk öğretmenlere Türk çocuklarının sünnetli olup olmadıklarını kontrol ettirdiklerini anlatır (Şerefli 2003: 177). Komünist yönetim böylece Türkleri kendi milletine karşı kullandırarak onları asimile etmeye

çalışır. *Gazetecinin Artık Yılı* romanında gazetecilere sünnetin zararlı olduğu ile ilgili haberler ve haber dizileri yaptırılır. Yapılan röportajlarda uzmanlara, sünnetin zararları uzun uzun anlatılır (Çavuşev 2004: 217).

Bir diğer asimile hareketi de Türklerin cenazelerinin Hristiyan geleneklerine göre yapılması ve Bulgar Türk karma mezarlıklara defnedilmesidir. Ayrıca mezarlar üzerindeki Türk isimleri kazınarak tahrip edilmekte, böylece Türk izleri silinmeye çalışılmaktadır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Mürsel öldüğünde Komünist Yönetim ona köyünde yeni usulle bir cenaze töreni yapar. Cenaze töreni Türk adetlerine göre değil de Hristiyan geleneklerine göre hazırlanmıştır. Mürsel kıyafetleriyle bir tabuta yatırılır, naaşına çiçekler sunulur ve Hristiyan geleneklerine uygun olarak defnedilir (Tata Tarihsiz b: 348). Türk kadınlarının mezarlığa gitmeleri âdet olmadığı halde Keriman mezarlıktaki defin törenine katılır. Köydeki tüm öğretmenlerin de bu cenazeye katılmaları emredilir.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Tahir ile Gökay konuşurlarken konu Türk mezarlıklarıyla Bulgar mezarlıklarının birleştirilmesi konusuna gelince Tahir bu konuda durumun daha da kötüye gideceğini şöyle ifade eder: “*Köyde mezarlıkların Bulgarla birleştirildiğini duymuşsundur. Sabırlı olmamız gerek. Biz dilimiz gidiyor, okulumuz gidiyor diye çırpınırken, kâfirler bize bak neler hazırlamışlar. Ummadığımız yerden vuruyorlar bizi... Ama günler daha kötü şeylere gebe...*” (Tata Tarihsiz c: 188-189). Fikret'in karısı ölünce onu karma mezarlığa gömerler. Köy imamı karma mezarlığa girmeyi reddettiği için herkes gittikten sonra karısının telkinlerini Fikret verir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Cem'in karısı Emine Yenge ölünce köylüler cenaze hazırlıkları yaparlar. Ancak Emine Yenge'nin komünist oğlu Türker gelerek bütün hazırlıkları yok sayar ve annesinin Hristiyan geleneklere göre defnedilmesini sağlar. Bulgar polisi olan Türker'e kimse karşı duramaz çünkü direnmeleri ya da karşı durmaları halinde hapsedilmekten korkmaktadırlar. Cem, karısına karşı son vazifesini yapmak için gece yarısı birkaç köylü ve imamla mezarlığa gider. Emine Yenge'nin gıyabında cenaze namazını kılarak telkinde bulunurlar. Türker bu ihtimale karşı mezarlığa bir casus

yerleştirmiştir. Böylece gidenlerin kimliğini tespit etmiştir. Gece mezarlığa gidenleri cezalandırır, imamı da hapseder.

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın ksüzleri* romanında Köseoğlu Adem'in oğlu Rahmi askerde ölür. Rahmi'nin cenazesi köye askerler tarafından getirilir ve Hristiyan geleneklerine göre gömülür. Mezarın başına da komünizmin simgesi kırmızı bir işaret koyarlar. Köseoğlu Adem bu durumu kabullenemediği için günlerce üzülür. Ancak, bir gece rüyasında oğlunu Türk geleneklerince defnettiklerini ve başına bir mezar taşı diktiklerini görünce rahatlar.

Sabri Tata'nın *Geyik Avı* romanında Türk isimleri değiştirilirken Türklere ait mezarlar da tahrip edilmiştir. Mezar taşlarının zeri Türk isimler okunmayacak Şekilde çimentoyla bir gecede kapatılmıştır (Tata Tarihsiz c: 224). Köyün imamı İsmail Hoca bu durumu köylüye haber verir. Mezar taşlarını tahrip etme vazifesi, onları yapan ustalara verilmiştir. Daha sonra ustalar, Bulgarların bunu Türklere asimile etmek için kendilerine yaptırdıklarını fark etmiş ve sırf kendilerini düşünerek bu işi yaptıkları için pişman olmuşlardır. Mezar ustası Ahmet Enişte mezarları nasıl tahrip etmek zorunda kaldığını Şöyle anlatır:

“O mezar taşlarını ben yapmıştım. Arık Gano bir milisyonerle geldi. Bir uval imento ile bir kova getirdiler. Eğer bunu yapmazsam Belene'yi boylayacağımı Őylediler. Ben de betonladım. Bunu size Őyleyecektim. Ama yle suç işledim ki nasıl Őyleyebilirdim. Kaç gündür başımı dövüp duruyorum. Tanrım bilmem beni affeder mi! Başka ustalar da yaptıkları diğer mezar taşlarını betonladılar. Ne yapacaklar emir kulu...” (Tata Tarihsiz c: 226).

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında ele alınan bir başka asimilasyon çalışması eşmelerdeki isim ve duaların tahrip edilmesidir. Ferhat, isimler değiştirildikten sonra, babası için yaptırdığı çeşmenin başında Serhat'a yapılan tahribatı göstermektedir. Çeşmenin taşında yazılı olan babasının adı ve dua cümleleri komnisterce tahrip edilmiştir (Erendoruk 2004: 66).

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında sütannesinin Bulgaristan'daki mezarını ziyarete giden Havva, orada tahrip edilmiş mezarları görür. Hâlbuki daha önceleri Türk mezarlarında ay yıldız ve lale vardır. Komünistler

mezarları tahrip ederken ay yıldızları kırmışlar, Türkçe yazan adları da tahrip ederek silmişlerdir (Şerefli 2003: 197).

Bulgaristan Türklerinin maruz kaldığı en büyük asimilasyon, Türk isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirilmesidir. İsim değiştirme, Bulgaristan Türklerinin romanlarında en çok işlenen konulardan biri olmuştur. Türkler, isimlerinin değiştirileceğini önceden sezinleseler de başlarına gelebileceğini düşünmezler. Zira bu çalışma yavaş ve sinsi bir biçimde yapılmıştır. Bulgarlar zorluk çekmemek için Türklerin adlarını birer birer, köy köy değiştirme yoluna gitmiştir. Böylece kendilerine direnecek büyük bir Türk topluluğu ile mücadele etmek zorunda kalmamışlardır.

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Türklerin adları değiştirilmeden önce Bulgar Devleti'nin bunun için hazırlık yaptığına işaret edilmektedir. Romanda, Salih pul koleksiyonu yapar. Pul biriktirmek için gazeteye gelen mektupların pullarını da toplar. Bu durum gazete yönetimindeki Çamurev'in kulağına gidince Salih'in mektup ve pul toplaması yasaklanır. Salih düşününce bunun sebebinin şu olduğunu anlamıştır: Mektuplar Bulgaristan'da Türkçe bir gazeteye yani *Yeni Işık* gazetesine yazılmıştır ve üzerlerinde Türk adları vardır. Eğer gelecekte Türklerin isimleri değiştirilirse bu mektup ve pullar Bulgaristan'da Türk varlığını ispat eden birer delil olacaktır. Bunun için Salih'in pul koleksiyonu yapmasına izin verilmez (Çavuşev 2004: 315). Bu örnek göstermektedir ki Bulgar Devleti Türkleri asimile etme ve Slavlaştırma çalışmalarını planlı ve aşamalı olarak yapmaktadır. Bulgaristan'da Türk adının yazdığı bir belge bulunmamalı ki burada Türkler yaşıyor denilmesin.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Tahir'in Pomak olan asker arkadaşı Mümün, kardeşiyle Tahir'i ziyarete geldiğinde kimliğini göstererek adlarının değiştirildiğini söyler. Mümün adını isteyerek değiştirmemiştir. Bir gece köyleri Bulgar askerleri tarafından ablukaya alınmış ve adlarını değiştirmeye zorlanmışlardır. Mümün'in yaşadığı Pomak köyüne Türklerin girişi de yasaklanmıştır. Pomaklar aslen Bulgar olup kendi tercihleriyle İslamiyet'i kabul ederek Türkleşmişlerdir. Komünist Bulgarlar önce Pomakların adlarını değiştirir. Adları değiştirilen Pomakların aynı zamanda Türklerle

görüşmeleri, onlarla arkadaşlık etmeleri de yasaklanır. Pomakların Bulgarlarla görüşüp arkadaşlık kurması istense de Mümün'in deyişiyle onlar Türkleri kendilerine daha yakın bulmaktadır (Tata Tarihsiz b: 329-330). Mümün Tahir'e kendi başlarına gelenden sonra Türkleri de zor günlerin beklediğini şöyle söyler: “*Evlâtlarınız sünnet olmayacak, Türkçe konuşmayacak, sonra ne olacak! Onlar, bizim gibi sade Bulgarca konuşmağa başladı mı yalnız bir adlarını değiştirmek kalıyor. Demek bize benzeyiverecekler.*” (Tata Tarihsiz b: 331). Mümün, Tahir'in ısrarlarına rağmen üç gün zor kalır. Tahir Mümün'in sokakta korka korka yürüdüğünü, bir polisin onu durdurup kimliğini sormasından ona baskı yapmalarından korktuğunu görünce daha fazla ısrarcı olmaz. Tahir, Mümün'in ziyaretinden sonra Komünist Yönetim'e karşı şüpheyle bakmaya başlar. Önceleri Türk okullarıyla Bulgar okullarının birleştirilmesini iyi bir gelişme olarak görürken şimdi durumun yalnız Türkleri asimile etmek için olduğunu düşünmeye başlar (Tata Tarihsiz b: 332).

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Keriman'dan Türk adlarını değiştireceklerini öğrenen Özden, korkarak Keriman'a şöyle der: “*Demek adlarımızı değiştirip bizi Bulgar yapacaklar, öyle mi?*” (Tata Tarihsiz c: 172). Özden, adların değiştirilmesi sırasında yalnız kalmak istemediği için Tahir'i çağırır. Kozloday'da çalışan Tahir, köyüne dönmek için Kırcaali'ye giden mühendisin gelmesini beklemektedir. Kırcaali'den gelen mühendis ona Kırcaali'de, sokaklarda tankların dolaştığını, Pomakların ve Pomaklarla evli Türklerin adlarını değiştirdiklerini anlatır. Tahir köyüne gitmeden önce Gökçen ve Gökay'ın yanına uğrayarak durumdan haberdar olup olmadıklarını sorar. Gökçen'in haberi yoktur ama Gökay, yetmişli yıllarda isimlerinin değiştirilmesinden korkan Pomakların Kırcaali'ye sığınarak kendilerini Türk olarak gösterdiklerini şimdi ise eski evraklara göre onları tespit edip Bulgarlaştırdıklarını duyduğunu anlatır (Tata Tarihsiz c: 179). Tahir ve Özden, Türk adları değiştirilmeden önce verilen yeni kimliklerde Bulgaristan Türklerinin Türklüklerine dair bir ibare bulamadıklarında bunun sebebinin Türklüklerinin kanıtlanmasını istememeleri olduğunu anlarlar. Tahir belediye'deki demirbaş defterlerinde Türk olduklarının belli olduğunu söylese de Özden, o defterlerin de değiştirilmiş olabileceğini söyler (Tata Tarihsiz c: 180). Adlarıyla birlikte Türklüklerinin yazılı olduğu belgelerde ellerinden alınmış olacaktır.

Bir gece Seyfullah, seferberlik kâğıdı gelen köy erkekleriyle birlikte askerî otobüslere bindirilerek Küstendil Kışlasına götürülür (Tata Tarihsiz c: 195-198). Küstendil Kışlasında onlara, köylerden toplanan diğer erkeklerle birlikte uyduruk işler yaptırıldıktan sonra toplu mezara benzeyen bir çukur kazdırılır (Tata Tarihsiz c: 199). Çukur kazdırılan Türkler silahlı askerlerin olduğu bir salona alınarak isimlerini değiştirmeleri istenir. Psikolojik olarak çökmüş Türkler ölmek için adlarını değiştirmek zorunda kalırlar (Tata Tarihsiz c: 201). Adlarını değiştiren Türklerin Bulgar adlarıyla olmak şartıyla ailelerine mektup yazmalarına izin verilir. O gece Seyfullah odasına gidip aynadaki aksine baktığında saçlarının bir gecede ağardığını görür (Tata Tarihsiz c: 201). Köyde kalanlar ise giden erkekleri için endişelenmeye başlamıştır

1985 yılı Ocak ayında, karın diz boyu olduğu bir zamanda, kırmızı bereli askerler köye tanklarla gelirler (Tata Tarihsiz c: 202). Köy halkı tek tek çağırılarak adları değiştirilir. Fikret, Bulgar adlarının olduğu listede kendisine uygun bir ad bulamayınca, tarihi bilgilerine dayanarak Omurtag adını almak ister ancak Bulgar komitesindekiler bu ismi kendi padişahlarına ait olduğu için veremeyeceklerini, kendisine başka bir isim seçmesini söylerler. Bunun üzerine bir arkadaşının adı olan Kurum adını söyler (Tata Tarihsiz c: 203). Fikret her ne kadar Kurum diye belirtse de Bulgar yetkililer onun adını Krum olarak kaydederler. Adı değiştirildikten sonra yeni kimliği için fotoğrafı çekilirken, babasının Tevfik Fikret'i çok sevdiğini, bu sebeple kendisine Fikret adını verdiğini hatırlar. İçinden Tevfik Fikret'in "Çiğnendi Yeter" şiirini mırıldanır:

“Çiğnendi yeter varlığımız cehl ile kare

Doğrandı mübarek vatanın bağı sebepsiz

Birlikte bugün bulmalıyız derdine çare

Can kardeşi, kan kardeşi, şan kardeşiyiz biz!

Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol

Ey hak, yaşa, ey sevgili millet yaşa, var ol!” (Tata Tarihsiz c: 204-205).

Fikret, tek başına adının değiştirilmesine karşı koyamadığı ve milletçe de bu duruma “dur” diyemedikleri için Türk varlığının şiirdeki gibi yavaş yavaş ezilerek

yok edildiğini düşünmektedir. Tahir de adı değiştirilirken komiteyle benzer sorunlar yaşamıştır. Kendisine bir isim seçmesi söylenince Tahir, Tervel adını seçer. Ancak komite Tervel'in han adı olduğunu, onun için bu ismi veremeyeceklerini belirtir. Bu defa Telerig adını söyleyen Tahir yine aynı cevapla karşılaşır. Bunun üzerine görüşme şöyle devam eder:

“Bana Bulgar aslına göre ad seç dediniz ya, ben de bunu göz önünde bulundurarak, adımı seçtim.

-Slavları sevmiyor musun?

Sevmez olur muyum? Seviyorum. Ama Slav olmak istemiyorum.” (Tata Tarihsiz c: 208).

Tahir, Slav olmak istemediğini söyleyerek bu asimilasyona karşı çıkmıştır. Kırcaali bölgesinde yapılan ad değiştirmeler sırasında Türklerin topluca direnişlerinden ders alan Bulgarlar diğer bölgelerde Türkleri tek tek sindirme yoluna gitmişlerdir. Kendilerini yalnız gören Türkler de Bulgarlara direnememişlerdir.

Türkçe gazetelerin adları da değiştirilmiş, yerlerine Bulgarca isimler koyulmuştur. Yeni Işık gazetesi Nova Sevtlina olmuştur. Gazeteye göz atan Tahir, Bulgarca yazıları görünce Fikret'e şunları söyler:

“ilk bakışta hep Bulgar adı görüyorsun. Ama o adlara bir derinleşecek olursan uydurma bir Bulgar adı olduğunu anlıyorsun. Bana göre Hasan Asen olmuş, İbrahim İlko olmuş, İsmail İvaylo, Fehim Filip olmuş. Yani herkes eski adının bir benzerini aramış. Bu da onların adlarını gönüllü değiştirmedeğin gösteriyor.” (Tata Tarihsiz c: 208).

Türklerin adlarını değiştirmekle yetinmeyen Bulgarlar Türkçe gazeteleri de Bulgarca yayınlayarak Bulgaristan'da Türk kalmadığını ispat etmeye çalışırlar. Gazetelerde, Türklerle örnek olması için herkes tarafından tanınan saygın kimselerin adlarını isteyerek değiştirdiklerine dair haberler yapılır. Köy parti sekreteri Niyazi'nin isteği üzerine Davutçuk, Fikret'ten adını isteyerek değiştirdiğini anlatan bir yazı yazmasını ister. Fikret bu isteğe karşı çıkarak:

“Bulgar bizim adlarımızı Bulgarlaştırınca milliyetimizi de aldı. Bulgarlara göre biz artık Türk değiliz. Bulgar müslümanız. Ama alacakları olsun. Ben değilim.

Adım Bulgar adı da olsa ben kendimi Türk sayıyorum. Adımı gönüllü değiştirmedim. Onun için istedikleri yazıyı yazmayacağım.” (Tata Tarihsiz c: 227).

diyerek Davutçuk’u evinden kovar. Fikret istenilen yazıyı yazmadığı için Belene Kampına gönderilir. Belene’den döndüğünde Özden ve Mustafa’nın diplomalarının da değiştiğini gören Fikret, Nasuf’a kâğıt üstünde yapılan değişiklikle Türklerin nasıl Bulgarlaştırıldığının matematiğini anlatır:

“Çünkü adını Bulgar yazıvermişler. Bir hesap ettim bizim köyün yarısı Türktü ya Türklere Bulgar adı koydun mu köyümüz beş bin nüfuslu bir Bulgar köyü oluveriyor. Be anasını, bir kalem oynatmayla bu güzelim köy 2500 artı 2500 eder 5000 nüfuslu bir Bulgar köyü oluveriyor. Bütün memleket çapında ne oluyor?

-Hitler aptalmış Fikret bunca insanı gaz kamerasına koyup yaktı. Ziyan etti. Bunlar ise hiç doğurmadan nüfusunu bir o kadar çoğaltıyor.

-Kimliklerimizi değiştirdiler. Ama diğer belgelerimiz Türk adıyla diye boşuna avunmuşuz, Nasuf!

-Evet boşuna. Bizim o köylerde daha ilk günlerde her çeşit doğum kağıdını bile değiştirip Bulgarlaştırdılar. Ev ev gezip taraşladılar. Kayırmaya çalışanları cezalandırdılar bile... (Tata Tarihsiz c: 269-270).

Yazar, roman kurgusunda, bu diyalog üzerinden Bulgarların yalnız isimleri değiştirmekle kalmayıp isimlerin yazılı olduğu tüm belge ve evrakları da değiştirdiğini göstermek istemiş, sayısal verileri kullanarak olayın büyüklüğünü gerçekçi kılmaya çalışmıştır. Fikret Belene’den çıktıktan sonra her ay Rusçuk’ta sorguya alınır. Bu sorgularda oğluya tehdit edilerek ondan adını isteyerek değiştirdiğine dair yazı yazması istenir. Ağabeyi Fikret’i teselli eden Tahir, Bulgarların asimilasyon çalışmalarını Hitlerin soykırımına benzeterek şöyle der:

“Hayır ağabey! Nazizimin geliştirilmiş şekli... Naziler kameraya koyup öldürüyordu ve bir işçi veya uzmandan yoksun kalıyordu. Bunlar ise seni uzman veya işçi olarak bırakıyor, senden istediği şekilde yararlanıyor. Ama sen sen değilsin, sen onların kodladığı bir yaratıksın. Çünkü mezartaşlarından dedenin, babanın, ananın adı silinmiş, belediyenin demirbaş defterinde adın değiştirilmiştir. Öyle değil mi?” (Tata Tarihsiz c: 291).

Tahir, Bulgaristan'daki asimilasyonun insanlar üzerindeki psikolojik etkisinin Hitlerin soykırımından da kötü olduğunu düşünmektedir.

Ömer Osman Erendoruk da romanlarında Türklerin adlarının değiştirilerek asimile edilmesini işlemektedir. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında dönemin zihniyeti anlatılırken 1985 yılında Türklerin adlarının değiştirilerek Bulgaristan'da Müslüman Türk adı taşıyan tek kişi bile kalmadığından bahsedilir. (Erendoruk 2004: 17). *Toprağa Kan Düştü* romanında 1984 yılında, Bulgaristan'da Türk adlarının değiştirildiği haberleri yayılmaktadır. Bulgar polisi, ordusu, Türk köylerine gece baskınları düzenlemekte, silah zoruyla Türklerin adlarını Bulgar adlarıyla değiştirmektedir. Murat, gazetelerde karşı gelenlerin dayaktan geçirildiği ya da öldürüldüğü haberlerini okur. 1985 yılında Bulgaristan'da Türk adı taşıyan kimse kalmaz. Direnenler, ayaklananlar Belene Adasına hapsedilir (Erendoruk 2005: 145). *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca, Bulgaristan'da Türk adları değiştirilirken neler yaşadıklarını anlatmıştır. Anlattıklarına göre 1983 yılının ikinci yarısında Türk köylerine gece baskınları yapılır. Bu baskınlarda Türklerin evlerine girerek onların adlarını silah zoruyla değiştirmeye zorlarlar. Silahlı askerlere direnen olursa onları döverler ya da kurşuna dizerler. Girdikleri evlerdeki kızlara tecavüz ederler. Değerli eşyalar varsa onları alırlar. İsimler değiştirildikten sonra baskın yapılan köyün etrafını kuşatan askerler, köyde herhangi bir tepki olup olmadığını görmek için birkaç gün beklerler. Eğer bir tepki yoksa köyü terkederler. Bundan sonra diğer bir köye baskınyaparak aynı işlemi orada da uygularlar. (Erendoruk 2007 a: 177). 1984 yılının ikinci yarısından sonra karayollarında kontrol noktaları oluşturulur. Yapılan kontrollerde adı değiştirilmeyen bir Türkü tespit ederlerse onun adını orada değiştirirler. Direnenler dövülür, hapisaneye atılır. Sokaklarda dolaşan kırmızı bereli askerler istedikleri kişileri sebepli sebepsiz döverler (Erendoruk 2007 a: 177). 24 Aralık 1984 tarihinde Eğridere'nin Tazçal, Sütkesiği köylerinde adların değiştirilmesine karşı direnişler başlar. Direnişler silahla bastırılmadığı için Türkler cesaret bularak direnişlerine devam ederler (Erendoruk 2007 a: 179). Cemil Hoca ile yeğeni Necip de bu gösterilere katılırlar. Gösterilerde “*Biz Türk'üz! Türk kalacağız! Türk öleceğiz!..*” (Erendoruk 2007 a: 179) diye sloganlar atılarak asimilasyona karşı çıkarlar. Göstericiler coplanırlar ama pes etmezler. Ancak Sofya'dan vur emri gelmesiyle göstericilere ateş açılır. Gösteride bulunanlar katledilir (Erendoruk 2007

a: 182). Kalabalık açılan ateş sonucunda bir anda dağılır. Cemil Hoca ile Necip gösteriden köye dönerken yoldaki kontrol noktasında adları değiştirilir (Erendoruk 2007 a: 183). Böylece 1984 yılının sonunda Bulgaristan'daki bütün Türklerin adları Bulgar adı olmuştur. Cemil Hoca'nın Belene Kampı'ndan sürgün gittiği Bulgar köyündeki Türklerin adları da artık Bulgar adıdır. Köyde yaşayan Ayvaz Ayvazov Osmanov'un adı Angel Vazoö'a yapılmıştır (Erendoruk 2007 a: 195). Ayvaz adının değiştirilmesine itiraz edememesini şöyle anlatır: “ ‘İiraz etsem ne çıkardı ki?’ dedi. Zaten köyde üç hane Türk kalmış. Onların çocukları Bulgarlar'la evliymiş. ‘Biz bittik, aga, dedi. Türklük öldü.’” (Erendoruk 2007 a: 195). Bulgarlar, bu asimile çalışmalarını bilinçli ve sistematik bir biçimde yapmışlardır. Cemil Hoca da Bulgar köyüne bilinçli olarak sürgün gönderilmiştir. Amaç, Bulgarlar arasında kalarak asimile olmasını sağlamaktır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Mehmet, Halim, Ahmet ve Şapadak toplanarak Bulgaristan'ın siyasetini, Bulgaristan'daki Türklerin durumunu konuşurlar. Konu Türklerin asimile edilmesine gelir. Halim, Bulgaristan'da Türklere yapılan asimilasyonu kültür soykırımı olarak nitelendirir. “*Kültür soykırımı. Dünyanın gözleri önünde, Türkiye'nin burnunun altında yıllardan beri süregelen alçakça, canice bir kültür soykırımı...*” (Erendoruk 2007 b: 310). Ahmet ile Mehmet de Halim'in düşüncesine katılmaktadır. Ahmet, kültür soykırımının yakın gelecekte fiziksel bir soykırımı dönüşeceğini ifade eder. Düşüncesine de Pomakların adının değiştirilmesini örnek verir. Rodoplarda yaşayan Pomak Türklerinden aslen Bulgar olduklarını kabul etmeleri istenmiştir. Bulgar olduğunu kabul etmeyen Pomaklar cezaevine atılmış, sürgün edilmiş hatta öldürülmüşlerdir. Öldürülen Pomakların sayısının bile belli değildir (Erendoruk 2007 b: 310). Ahmet halk arasında anlatılan “Sali idi, Saşo oldu” efsanesini anlatır. Sali Rodoplarda çobanlık ederken papazın kızı Marya'ya âşık olmuştur. Bu imkânsız birlikteliğin Marya ile Sali'nin evlenmesiyle son bulduğu sanılır. Evlenmelerinden bir süre sonra Sali'yi kayınpederi yemeğe davet eder. Yemekte Sali'yi evinde hazırladığı salıncağa yatırır. Papaz arkadaşlarıyla kilisede olduğu gibi “*Sali idi Saşo oldu.*” (Erendoruk 2007 b: 312) diye tekrar ederek Sali'nin adını Saşo yaparlar. Sali bu olayı unutamaz ve bir süre sonra kayınpederine ders vermek için onu yemeğe davet eder. Bir köpek pişirerek sofraya koyar. Kayınpederi köpeği yemek istemeyince tıpkı Sali'yi salıncağa yatırıp

adını değiştirdikleri gibi Sali de köpeği salıncağa yatırıp ona keçi olduğu telkinini verir, sonra köpeği sofraya koyar. Böylece Sali kayınpederine, verilen telkinle ya da adının değiştirilmesiyle bir Şeyin aslının değişmeyeceği dersini vermiş olur. Bu olaydan sonra uydurma bir olayla Sali'yi iki yıl hapse atarlar. Marya da doğum yaparken ölür. Sali hapisten çıkar ancak Türkiye'ye kaçarken öldürülür. Ahmet bu efsane üzerinden Türklerin adlarının nasıl değiştirildiğini, onların nasıl Bulgar yapılmak istendiğini anlatır (Erendoruk 2007 b: 311-312). Şapadak, Pomakların Bulgar olduklarını söyleyince Ahmet Şapadak'a cevap verir. *“Bulgar komünistlerinin, sözüm ona yazılı kaynakları, onların topluca direnişleri Müslüman Türk olduklarının, bu uğurda kurban verişlerinin en büyük, en önemli ve en çarpıcı ispatı değil mi ki? Bulgarsak, niye Bulgar olduğumuzu inkâra kalkışalım?”* (Erendoruk 2007 b: 317). Şapadak, Ahmet'in açıklamasını yeterli bulmayınca Ahmet sözüne devam eder:

“Osmanlı İmparatorluğu zamanında zorla Müslümanlaştırma masallarına inanmak sana daha kolay geliyor anlaşılan. O zaman ben de ortaya Şöyle sorular atayım: Osmanlılar, egemenliği altındaki milletleri zorla Mslmanlaştırmış olsaydılar, bu gün onların terk ettiği topraklarda yirminin üzerinde ülke oluşturulabilir miydi? Sözü geçen ülkelerdeki milletlerin ne dinlerinden, ne dillerinden, ne gelenek, görenek, örf ve âdetlerinden hiçbir Şey kaybetmemiş olmalarından daha inandırıcı delil aramak, bu soruna inatçı bir Şekilde yanaşmak demektir.” (Erendoruk 2007 b: 317).

Ahmet böyle diyerek Osmanlı Devleti'nin kendi egemenliği altındaki milletleri asimile etmediğini Şapadak'a kanıtlamış olur. Romanda 1984 yılının son aylarında ve 1985 yılının ilk aylarında Güney Bulgaristan'dan başlayarak Bulgaristan'daki bütün Türklerin adları zorla değiştirilir, direnenler dövülür, öldürülür (Erendoruk 2007 b: 379). Mehmet, Mestanlı'daki direnişe katıldığı için Belene Kampı'na hapsedilir. Bir süre sonra da Türkiye'ye sürgün edilir.

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Havva'nın röportaj yaptığı Çalıkuşu lakaplı kadın 1984 yılının sonunda başlayan Bulgaristan'daki ad değiştirmelere kadın olarak direndiğini ifade ederek yaşadıklarını Havva'ya Şöyle anlatır:

“Ama giderek bilinçlendik, bilinçlendikçe kendimizi keşfettik. Bulgar halkına saygıda kusur etmedik tabii. Ama rejim bizi hedef olarak gösteriyordu. Nitekim 1984’ün sonunda zulüm doruk noktasına ulaşmıştı artık. Ordu gücü kullanılarak tüm Türklerin adları İslavlaştırıldı. İşte o zaman kadın olarak ben de isyan edenlerin saflarında yer aldım.” (Şerefli 2003: 178).

Çalığışu, Bulgarlara direndiği için Belene kampına sürgün edilen ilk kadın olur. Belene kampındaki gardiyan Çalığışu’nun haline acır. O gece onu kendisinin kaldığı odaya alır. Gardiyan, Belene’deki Pomakların 13 yıldır hapis yattığını, Çalığışu’na da direnmeden hâkime adını değiştirdiğini söyleyip Belene’den çıkmasını, evine çocuklarına dönmesini öğütler. Ancak Çalığışu savcıyla kendisinden istendiği gibi konuşamaz:

“ ‘Sorgu yargıcının bana söylediği ilk söz: ‘O dik kafalı sen misin? Neren Türk senin? Genelde Türkler Çingeneler gibi esmer olurlar. Sense beyaz yüzlü, güzel bir kadınsın. Has Bulgarsın sen! Tüm güzeller Bulgar’dır. Allah dahi Bulgar’dır. Beğen de seni bilinçli olarak özüne, kimliğine kavuşturalım. Tamam mı?’

‘Bizler Bulgar değiliz ama, Türk olan sizlersiniz. Tarihi bir kez daha okuyun. Göreceksiniz ki, adınızı, dilinizi, dininizi değiştirerek soyuna kavuşması gerekenler sizlersiniz, diye bağırdım. Bu ölüme çağrı anlamına geliyordu. İyice üzerime geldiler...” (Şerefli 2003: 179).

Çalığışu, Türk olmaktan vazgeçmediği ve Türklüğü savunduğu için Belene’ye hapsedilir. Altı ay boyunca bir kömürlükte tek başına kalır. Ailesi ondan haber alamayınca Belene’deki domuzlara yem edildiğini düşünerek arkasını aramayı bırakırlar. Çalığışu, altı ay sonra Rusçuk yakınlarında Pisanets denilen bir Bulgar köyüne sürgün edilir (Şerefli 2003:180).

İsmail A. Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih tatil için gittiği kaplıcadan dönünce evde karısını kendisini bekler bulur. Salih kaplıcadayken Türklerin adları değiştirilmiştir. Karısı Salih’e durumu şu sözlerle anlatır: “E-he, ateş bir uçtan bir uca memleketi yakıp geçti. Tek bacak Türk kalmadı memlekette... Bütün Türk insanların adlarını, pasaportlarını değiştirdiler... Öyle ki, ben de senin dönmeni bekliyorum...” (Çavuşev 2004: 360). Karısı bir an önce onun da adını

değiştirmesi gerektiğini söyleyince Salih, yıllardır gazetede yapılan asimilasyon çalışmalarının sebebini ve varılmak istenen yeri anlar.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında kahraman anlatıcı annesinin ölümünden sonra Bulgaristan'la olan bağını koparmamış, oradaki gelişmeleri takip etmiştir. Anlatıcı, mezarı başında annesine Bulgaristan'da olanları anlatır. Ona, Bulgaristan'da Türklerin adlarının tanklarla, toplarla, köy köy yapılan baskınlarla değiştirildiğini, direnenleri Belene Kampına gönderdiklerini, yapılan işkencelere dayanamayanların adlarını değiştirmek zorunda kaldıklarını söyler (Tunaboşlu 2004: 259).

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında Hayri'nin aşk hikâyesi çerçevesinde Bulgaristan Türklerinin adlarının değiştirilmesi anlatılır. Türklerin adlarını değiştirmeye başladıkları zaman Hayri, Aytos kasabasında, üniversiteyi bitirmek için yapması gereken staj görevindedir. Orada ad değiştirmelerin zorla yapıldığını arkadaşı Halim'e şöyle anlatır:

“Haberler iyi değil ağabey. Herhangi bir kabahat yüzünden milis dairesine düşen bazı Türk asıllı kimseleri sizin kökeninizde Bulgar kanı var, ecdadınız Bulgar, yani isminizi değiştirmeniz lazım diye zorluyorlarmış. Bayağı sopa yiyenler varmış. Ele alınanların hemen hemen hepsi büyük bir mukavemet gösteriyormuş, fakat sopaya baskıya dayanamayıp adını değiştirmek için dilekçe imzalayanlar da olmuş artık.” (Yakup 2011: 75).

Bu olayların iki üç köyde daha olduğunu, Türkleri zorlayarak adlarını değiştirmek zorunda bıraktıklarını söyler. Halim Ağabey de 10-12 yıl önce Pomakların adlarının değiştirilmesinin bir gün Türklerin de adlarını değiştirmeye mecbur bırakılacağının işareti olduğunu ancak Türklerin bunu umursamadıklarını belirtir (Yakup 2011: 75-76). Halim, yeni gelen haberlere göre Türklerin adlarını değiştirmeye devam ettiklerini, Bulgar polisinin sokakta Türkçe konuşanları tutuklayarak ceza yazdıklarını da ilave ederek olayın büyüklüğünü göstermeye çalışır (Yakup 2011: 89). Ad değiştirme çalışmalarını Hayri'nin öğretmen arkadaşı Topalof şöyle aktarır:

“Dedim ya, sen ne sor, ne ben anlatayım... Bir an geldi insanlar köyden çıkmaz oldular. İlçeye her gidenin kimliğini alıyorlardı ve ‘senin kökeninde Bulgar

kani var, git kendine başka bir isim seç ve yeni kimlik al' diyorlardı. Gitmiyorsun gitmiyorsun, ama ille de bir sorun çıkıyor. Ya doktor, ya hastane, ya emekli maaşı araman gerekiyor. Kimliksiz ne yapabilirsin. Nereye baş vursan kimlik lazım oluyor. Verdin mi de, alıyorlardı ve bir daha geri çevirmiyorlardı. Her ne iş için başın sıkılsa adını değiştirmek istediğine dair dilekçeyi tutuşturuyorlardı eline. Çok kişiler dayattı, dayatmayanlar da oldu.” (Yakup 2011: 92).

Görüldüğü gibi Bulgarlar, isimleri değiştirirken Türk halkının zorda kaldıkları durumlardan yararlanarak onları adlarını değiştirmeye mecbur etmektedir. Topalof sözlerine, 1984 yılının baharında başlayan ad değiştirme çalışmalarına yazın tarlaların ekilmesi ve hasat edilmesi dönemlerinde Türkleri çalıştırmak için ara verildiğini de ilave eder. Halim, adların nasıl değiştirildiğine dair Bulgaristan içindeki Türk köylerinden gelen haberleri Hayri'ye anlatırken tarihi bir gerçekliği de roman kurmacasına aktarmış olur:

“Koşukavak'dan beş tarafa beş yol çıkıyor. Milisler beş yolda da günün yirmi dört saatinde karakol tutuyorlar. Şehre gireni de yokluyorlar, çıkkanı da. Bu yoklamalarda çok kişilerin kimliklerini aldılar, almaya da devam ediyorlar. Bu şekilde bayağı kimselere dilekçe imzalattılar. Bayağı köyden tuzağa düşenler var. Artık evde geceleyen kalmadı. Her hane orman içine sığınak yaptı. Orada geçiriyor geceyi. Soğuklarda da orada kalmak için hazırlık yapıyorlar. Şimdiye kadar köyleri hep sabaha doğru bastılar. Onun için akşam olunca herkes hayvanını ahıra topluyor, evin kapısına kilidi vuruyor ve kendini sığınağa atıyor. Her mahallede nöbet sırasıyla gözetenler var. Yüksek bir yerden anayollar gözetiliyor. Gece yarısından sonra jandarma ve gönüllü yardımcılarla dolu otobüsler hangi yöne, hangi köye gittikleri izleniyor ve önceden anlaşılmiş sinyallerle köy halkına bildiriliyor. Bizim köy ve etrafımızdaki yedi, sekiz köy şimdiye kadar basılmadı. Bu yüzden havaların soğuk olmasını, hatta yağmur yağmasına rağmen sığınakları boşlamıyoruz. Bazı kimselere bayağı baskı gösterildi. Bazı muhtarlar dilekçe imzalamışlar ve şimdi polis makamlarıyla birlikte yan yana geziyorlar. Postacı da şüpheli. Bu işten kurtuluş yok deyip duruyor. Sözlerine bakılırsa çoktan imzalamış. Fakat en büyük eziyet yerli öğretmenlere yapılıyor. Hele Osman öğretmen her gün ya muhtarlığa, ya emniyet dairesine çağırılıyor. Komşu köylerden birinin muhtarı işten kovuldu. Her an tutsak edip Belene'ye gönderebilirler. Belki gönderdiler.” (Yakup 2011: 121).

29.10.1984 tarihli bu günlükte halkın yapılan baskılar karşısındaki durumu gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Çaresiz halk, olacak olanı geciktirmek için kaçış yolları aramaktadır. Ancak dağlara da kasalar adlarını değiştirmekten kurtulamazlar. Romanda 1984 yılında ad değiştirmeye direnen yüksek tahsilli Türkler Belene Kampı'na gönderilir. Köyüne dönerken kontrol noktasında tutuklanan Hayri günlerce birhcrede tutularak adını değiştirmeye zorlanır. Adını değiştirmeyi kabul etmediği için karakol şefi onu Belene Kampı'na göndermekle tehdit eder:

“Başka türlü işsiz kalacaksın. Kampa gideceksin. Ama ğrenci kampına değil, Belene kampına. Senin gibi yüksek tahsil verdiğimiz bazı kimseler artık postu oraya attılar. İsmi değiştirmezsene çok gitmez, sen de katılırsın onların arasına. Oraya gittin mi anneni, babanı ve evlenmeye niyet ettiğin kadını senelerce göremeyeceksin. Senelerce! Belki de hayat boyu!” (Yakup 2011: 138).

Hayri, adını değiştirmeyince Belene Kampı'na gönderilmesine karar verilir. Gönderilmek üzere işlemleri yapılırken asker arkadaşı Boyonof'a rastlar. Boyonof sayesinde Belene Kampı'na gitmekten kurtulan Hayri ev hapsine alınır (Yakup 2011: 138). Ev hapsinde olan Hayri bir gün köy lokantasına gider. Şehirdeki inşaatlarda alışan Türkler, lokantada Bulgar adlarıyla dalga geçerek şakalaşmaktadırlar (Yakup 2011: 162). Ev hapsine alınan Hayri günlük imzalarını atmak üzere muhtarlığa gittiği bir gün yolda köylüsünü görür ancak köylüsü kendisine selam vermeden yanından geçip gider. Eve geldiğinde gördüğü kişiye annesine anlatınca, annesi Hayri'ye durumu şöyle izah eder: *“Uzun Mehmetler'in Veli'dir. Altı ay önce kışladan döndü. Kooperatif muhasebesinde işe başladı. Kooperatif başkanı onu seninle konuşurken görürse işten kovabilir diye korkmuştur ocuk.”* (Yakup 2011: 150). Adı değiştirilip bir işe girebilen Türkler işlerini kaybetmemek için dostlarını tanımazlıktan gelmektedir.

1984 Soya Dönüş Siyaseti sonrası sosyal hayat değişmeye başlamıştır: *“Şimdi artık sıra trelerimize geldi. Düğünlerde 'yabancıl' de şarkı, türkü söylemek yok. 'Yabancı müzik' 'Yabancı danslar' yasak.”* (Yakup 2011: 217). Romanda adları değiştirilerek asimile edilen Türklere yapılan düzenlemeleri benimsetmek için akraba bayramları düzenlenir. Akraba bayramı için, aileden birileri ailesinin altı yedi nesil öncesine kadar uzanan soy ağacını hazırlar. Soy ağacı hazırlanırken kişiiler soy

ağacına Bulgar adlarıyla yazılır. Akraba bayramına tüm sülale davet edilerek yemekler hazırlanır. Akraba bayramının tüm masraflarını devlet karşılar. Hazırlanan soy ağacı akraba bayramını hazırlayan kişi tarafından sunulur ve tüm sülalenin devleti canla başla desteklediğini vaat eder (Yakup 2011: 250). Hayri yapılan akraba bayramlarıyla Bulgaristan'daki Türklerin asimile edildiğini görür. Bu durum karşısında kaygısız kalamaz. Bir daktilo edinerek pusulalar hazırlar. Arkadaşlarıyla bu pusulaları gece vakti evlere bırakarak halkı bilinçlendirmeye çalışır. Düzenlenecek bazı akraba bayramları ertelenince Hayri çalışmalarının sonuç verdiğini düşünür (Yakup 2011: 256).

Bulgaristan Türkleri, adlarının değiştirilerek asimile edilmelerine şiddetle karşı dururlar. Adlarının değiştirilmesini kabullenmedikleri için romanlarda Bulgar adlarını kullanmazlar. *Geyik Avı* romanında adları değiştirilen kahramanların adlarına yer verilmiştir. Ancak bunun sebebi kendi adlarına yakın veya Türkçe ve Bulgarca kullanılan adları aldıklarını göstermektir. Tahir Tervel, Fikret Kurum, Altay Aldemir, Özden Asya, Gökay Geray, Keriman Keri adlarını aldıkları için romanda bu adlara yer verilmiştir. Tahir ve Fikret ısrarla Bulgar hanlarının adlarını alırlar. Diğer kahramanlar ise kendi isimlerinde geçen ve kendi adlarını hatırlatacak isimler alırlar. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında kahramanların Bulgar adları olmasına rağmen yazar bu adları hiç kullanmayarak asimilasyona karşı tepkisini ortaya koymaktadır. *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca'nın sürgün gittiği köydeki Ayvaz Ayvazov Osmanov'un adı değiştirilip Angel Vazoö yapılmıştır. Ancak yazar romanda yalnız Ayvaz adını kullanır. *Uçurum* romanında Mehmet adının değiştirilmesine karşı çıktığı için sınır dışı edilir. *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Havva Bulgar adına yer vermez, Çalıküşü lakaplı öğretmen de hem Türk hem de Bulgar adına yer vermeyerek isimlerin değiştirilmesine karşı tepkisini ortaya koymaktadır. *Gazetecinin Artık Yılı* romanı, Salih Topalov adını değiştirmesi gerektiğini karısından öğrendikten sonra sonlandırılmış, böylece Salih'in adını değiştirmek istemediği gösterilmiştir. *Rumeli'den Esen Yel* romanında Türkiye'ye göç edenler, Bulgaristan'da kalan akrabalarıyla ilgili gelişmeleri takip ederek onların Bulgarca adlarını sayarlar. *Seher Gitti* romanında, yetiştirme yurdunda Bulgar gibi yetişen Emil adının gerçekte Emin olduğunu öğrense de Bulgar adını kullanmaya devam eder. Burada okuyucuya, yetiştirme yurdunda büyüyenlerin adları

değiştirilmeden asimile olduğu gösterilir. *Kestaneler Altında* romanı da adların değiştirilmesi konusunu işler. Kahramanlar Türk adlarını kullanırlar. Ana kahraman Hayri'ye Bulgarca adını zorla kabul ettirmek için abone olduğu derginin üzerine ısrarla “Huben” yazılır.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türklerin sadece Türk oldukları için gördükleri baskılara da yer verilmiştir. Bu baskılar şahsi olduğu gibi asimilasyon maksadıyla da olabilmektedir. Türklük bilincine sahip olan Türkler bu baskılara bireysel olarak direnmeye çalışmışlardır. Romanlarda bu türden asimilasyon çalışmaları ve Türk kahramanların buna karşı duruşlarının anlatıldığı olaylar geniş yer tutmaktadır.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Bulgarlar Türkleri silahsız bırakarak kendilerine karşı direnmelerini önlemek istemektedir. Bunun için Bulgar askerleri, gece yarısı evlerde silah araması yaparlar. Böylelikle Türkleri evlerinde huzursuz ederler. (Tata Tarihsiz a: 146-147). Yapılan aramalarda Türklerin evlerinde nasıl yaşadıkları da kontrol edilir. Bulgar Devleti'nin uygun görmediği davranışlar olduğunda hemen cezalandırılır. Askerlerin baskınları topluma açık alanlarda da yapılır. Türkler sürekli göz hapsinde tutulurlar. Türkçe konuşma yasağı da yapılan baskınlarla kontrol edilir. Askerler, köy kahvesine yaptıkları bir baskında Türkçe radyo dinlendiğini görünce radyoyu sadece Bulgar kanallarını çekecek şekilde mühürlerler. Köy kahvesindeki Türkler askerlere karşı duramazlar çünkü askerler kendilerinden sayıca fazladır. (Tata Tarihsiz a: 233).

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında liseli Bulgar gençleri, Dimitrov Gençlik Birliğini kurarak köyde Türk varlığını yok etmek için çalışmalar yaparlar. İlk faaliyetleri Türk gençlerinin milliyetçilik duygularını yok etmek için köy camisinin şerefesindeki ay yıldızı kırmak olur. Köylü bu durumu Tahir'e anlatınca Tahir, Dimitrov Gençlik Birliğini kuran gencin dedesi Bay Stoyan'a giderek durumu ona anlatır. Bay Stoyan: “Öyleyse mesele başka, Tahir! Türklere milliyetçilik duygusunu aşlamasın diye kırmışlardır onu gençler.” (Tata Tarihsiz b: 284) diyerek kendisini ve torununu savunur. Bulgarlar, Türkleri asimile etmek için artık gizli değil açık bir şekilde hareket etmeye başlamışlardır.

Onurun İsyanı romanında Bulgaristan'daki Türkler yakın akraba göçüne başvurmaya başladılar. Özden, Türkiye'ye gitmek için pasaport çıkartmaya giderlerken Tahir'e yapılan asimilasyonları, Bulgarların maksadının Türkleri Bulgarlaştırmak olduğunu hatırlatarak göçmeleri gerektiğini anlatmaya çalışır.

“Eh, Tahir, sana mı anlatmam lâzım şimdi bunları! Altayı nasıl sünnet ettirdiğimizi sen benden daha iyi biliyorsun. Türkçe okuyamıyor okulunda. Şimdi çocukbahçesinde olanlara da hep Bulgarca öğretiyorlarmış. Ne demişti Mümün bize konuk iken! Dilinizi kaybettiniz mi, bize benziyeceksiniz. Bize benzediniz mi de, artık adlarınızı değiştirmek kolay. İş oraya doğru gidiyor. Sen bunları benden daha iyi biliyorsun, Tahir.” (Tata Tarihsiz b: 359).

Özden'in dedikleri karşısında Tahir kendisini okutan Komünist Yönetim'e nankörlük etmek istemediğini söyler. Özden ise Tahir'in yalnız devletin kendisine verdiklerini gördüğünü, ondan aldıklarını hiç görmediğini, Komünist Yönetim'in Tahir'den ve Türklerden aldıklarını sıralayarak planlı şekilde yapılan asimilasyon çalışmalarını anlatır:

“Doğru, başkaları gibi tarlan yoktu, tarlamı aldın diyessin, karının şalvarı yoktu, şalvarını attırdılar diyessin, dindar değilsin, camie şöyle böyle yaptılar diyessin, başkaları gibi evlâdın Türkçe okusun diye dilekçe vermedin, tutup senin dilekçeni tekrar geri çevirsinler. Sen bunların dışındasın, Tahir. Senin anlayışına göre, gimnazya bitirmeye çalıştın. Aileni ihmal edip de gece gündüz okumakla gıyabi üniversiteyi bitirmeğe imkân verdi sana bu idare. Fakat anlıyamıyor musun ki, bu sana özel bir muamele değildi, bu idarenin kendi kadrosuna ihtiyacı vardı ve böylelikle o bu ihtiyacını gidermeğe çalıştı. Bizim kadromuzsun deyip ne iş yüklediler şimdiye kadar sana! O da kendi köyünde, kendi köydeşlerinin arasında göze batacak işler. Çarşaf, şalvar attırmadan tut da oğlunun Türkçe okumasını istemeyen bir baba kılığına bürünen bir millet haini olarak hep senden faydalandılar. Bunları yaptıktan sonra aylarca uyku uyuyamadın. Görmüyor muyum sanıyorsun ben bunları?” (Tata Tarihsiz b: 359-360).

Özden, Tahir'e çocuklarının Bulgarlaşarak asimile olmasını istemediğini, o istemese de Türkiye'ye gitmek için pasaport başvurusunda bulunacağını söyleyerek

evden çıkar. Burada Özden'in sarf ettiği sözler üzerinden Bulgarların Türkleri asimile etmek için yine Türkleri kullandıkları gösterilmeye çalışılmıştır.

Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Asene Bulgar okulunda okuyan ablası Alime'nin Bulgar çocuğu olmasından korkarak onun için dua eder: *Allah'im! Alime ablamı Bulgar çocuğu yapma, diye yalvardı.*" (Altınok 1995: 33) Asene dua ettikten sonra Asiye ablasının Bulgar çocuğu olamayacağını düşünür. *"Benim Asiye ablam da Bulgar çocuğu olmaz."* (Altınok 1995: 35) diyerek kendi yanlışlığını düzeltir. Bulgaristan'da Türklerin huzur içinde yaşamadıkları, Bulgarlar tarafından dövülerek eziyet edildiği gerçeği, roman kurgusunda Asene'nin ortanca ablası Asiye'nin her gün okulda Bulgar çocukları tarafından dövülmesi örneği üzerinden yapılmıştır. Asiye yaz tatilinde dövülmediği için rahattır:

"Zavallı Asiye. Binbir acı ve ızdıraplarla geçirdiği bir yılın yorgunluğunu çıkarıyordu. Artık dövülmeyeceğinin, ağzından burnundan kanların akmayacağına güvencesiyle yatağına adeta serilekalmıştı. Böyle rahat, böyle derin bir uykuyu bir yıldır ilk kez uyuyordu." (Altınok 1995: 34).

Romanda sadece çocuklar arasında bir çatışma yoktur. Roman kurmacasında, köydeki Türklerin rahatça dışarı çıkamadıkları, Bulgarların yalnız gördükleri Türkleri dövdükleri hatta öldürdükleri, Türk kızlarına Bulgar gençlerinin tecavüz ettikleri de anlatılmıştır. Türkler her zaman ezilen ve yok edilmek istenen taraftır. Okulda yapılan müsamerede Bulgarlar ön sıralara oturtulurken Türkler arka sıralara oturtulur. Bulgarlar dışarıda rahatça dolaşabilirken Türkler dışarı çıkarken ya da çalışmak için bahçelerine giderken her zaman temkinli olmak durumundadırlar. Romanda anlatılan bu olaylarla Türklerin korkutularak, şiddet uygulanarak asimile edilmeleri işlenmiştir.

Ziya Yamaç'ın *Mehmet* romanında Sualan köylüleri, yaşlı Bulgarlarla karşılıklı saygı çerçevesinde ilişkilerini sürdürürken Bulgar gençler Türklere çeşitli eziyetler ederler. Bulgar gençler, merada koyunlarını güden bir Türk gördüklerinde onu rahatsız etmek için koyunların arasına domuz sokarak hayvanlarını murdar ederler. Yalnız gördükleri bir Türk gencine zorla haç işareti yaptırırlar (Yamaç 1979: 50-51).

Bulgar Devleti verdiği komünist eğitimle Türk gençlerinin Türklüklerini yok etmeye çalışır. Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında Şükrü Tahir adındaki kişinin komünist eğitimle nasıl Bulgarlaştırıldığı anlatılır: “*Biri Şükrü Tahir idi. Bulgar komünistleri adamın beynini 1956'da Belene Ceza evinde yıkamaya başlamışlar, sonra öğrenci olduğu Sofya Üniversitesinin Felsefe Bölümünde devam etmişlerdi. Daha sonraki yıllarda da devam eden bu esaslı yıkama, Şükrü Tahir'i Türk olmaktan çıkarmıştı, ama Bulgar olabilmiş miydi, olmaya mı çalışıyordu, önemi yoktu. Ne olacağını kendisi seçmeliydi ya, Bulgaristan Türklerinin Türkçe konuşanı Bulgar sayması, alçaklığın daniskasydı.*” (Erendoruk 1997: 48). Türk gençlerinin eğitimle beyinlerinin yıkanması eleştirilir.

Buruk Acı romanında Bulgar askerleri Türkleri yerli yersiz döverler. Romanın ana kahramanı Cem, Koşukavak'tan dönerken beş altı Bulgar askerinin saldırısına uğrar, Cem askerlere karşı direnmez. Direnirse Bulgar askerinin kendisini öldüreceğini bilir (Erendoruk 1997: 84-85). Türkler Bulgaristan'da can güvenliği olmadan yaşamaya çalışmaktadır. Yazar eserinde, Ahmet Şerif'in tutuklanmasını örnek vererek, hem can güvenliğinin olmamasını hem de Türkçe yazan yazarların tutuklanmasını asimil hareketi olarak göstermiştir (Erendoruk 1997: 103).

Buruk Acı romanında Bulgaristan'daki komünist rejimde Türklerin yaşayamayacağı da dile getirilir:

“*O dünyanın Bulgaristan'a düşen kısmında tek Bulgar milleti yaşayacak; Yahudi, Ermeni de yaşayabilir, ama şu Türk yaşayamaz. Ve de müslüman. Yaşayanların tümü allahsız olacak, kitapsız olacak, öyle mi? Ha, kitap olacak ama sadece, bir tek ve yalnız Marks'ın talimatı doğrultusunda yazılanlar, Lenin'in gösterdiği, tarif ettiği biçime sokulanlar öyle mi? Kur'an-ı Kerim'in, İncil'in yerini Marks'ın 'Kapital'i, 'Sermaye'si alacak öyle mi?’*” (Erendoruk 1997: 122).

Türlere Bulgaristan'da yaşama hakkı ancak asimile olduklarında, benliklerini kaybettiklerinde verilecektir. Burada okuyucuya, Aasimile olmayan Türklerin Bulgaristan'da yaşayamayacağı gerçeği iletilmiştir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Bulgaristan'a giden Murat ve Orhan amcası Dimitrovgrat'ta trenden inerler. Dimitrovgrat adı Georgi Dimitrov'dan gelmektedir. Georgi Dimitrov, Bulgar komünist lideridir. 1923

komünist ayaklanmasını teşkilatlandırmış, 1934'te Avrupa'ya kaçmış, serbest bırakılınca Rusya'ya gitmiş ve 1946 yılında Sofya'ya geri dönmüştür. Georgi Dimitrov'un Komünist Parti'nin beşinci kurultayında sarf ettiği “*Osmanlı İmparatorluğunun Balkanlar'a hükmettiği geçmiş zamanın izlerini tamamen silmeliyiz*” (Erendoruk 2005: 66) sözüne göre hareket eden Bulgar Devleti, Bulgaristan'da Osmanlı'ya ait canlı cansız bütün izleri silmek ister. Bu amaç için Osmanlı'dan kalan han, çeşme, köprü, kütüphane vb. cansız ürünleri yıkarak işe başlar. Şehirlerin, dağların, kasabaların, nehirlerin adlarını değiştirir. Canlı varlıklar ise insanlardır. Osmanlı'dan kalan insan varlığını yok etmenin iki yolu vardır: öldürmek ya da Bulgarlaştırmak (Erendoruk 2005: 67). Orhan amca Murat'a Pomaklara yapılanları anlatarak Türkleri de aynı şekilde asimile edeceklerini göstermek ister. Pomakların adlarını değiştirmeye çalışmışlar, adını değiştirmeye direnen Pomakları öldürmüşlerdir (Erendoruk 2005: 68). Pomakları, adlarını değiştirerek Bulgarlaştırdıkları gibi Türkleri de Bulgarlaştıracaklardır.

Toprağa Kan Düştü romanında Murat ve Orhan amcası Türkiye'ye dönmek için trenin kalkış saatini beklerlerken Bulgar sinemasına giderler. Filmde gözü dönmüş çirkin suratlı birkaç Türk, bir çobanın evine girerek karısına saldırırlar. Kızının gözü önünde kadına tecavüz edip sonra da öldürürler. Çoban, kızını alarak dağlara götürür. Orada onu bir erkek gibi yetiştirir. Kız büyüyünce de Türklerden annesini intikamını alır. Film, Türkleri kötülemek için kasıtlı olarak yapılmıştır (Erendoruk 2005: 133). Bulgarlar, kitle iletişim araçları vasıtasıyla halkı etkilemekte, Türklere karşı kötü algı oluşturmaktadır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca'nın kaldığı koğuşa getirilen çingene ona başına gelenleri anlatır. Gece evine gelen Bulgar askerleri çingenenin karısına tecavüz etmek ister. Çingene de onları durdurmak için albayı öldürür. Cemil Hoca çingeneye haklı olduğunu, bunun nefs-i müdafa olduğunu söyler. Çingene: “*Bulgaristan devlet olalı ne zaman Türk'ün Çingene'nin hakkı olmuş ki eşek gibi çalışmaktan başka?*” (Erendoruk 2007 a: 143) diyerek Türklerin ve Çingenelerin haklarının yok sayıldığını ifade eder. Anlatıcı bu örnekle Bulgaristan'da Türklerin işçi olarak görüldüklerini, haklarının verilmeyerek asimilasyona maruz bırakıldıklarını göstermeye çalışmıştır.

Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür romanında aydın kimseler Belene Kampı'nda tutulmaktadır. Cemil Hoca'nın sürgün edildiği kampta Osman Kılıç gibi aydınlar hapsedilmek suretiyle Türklere lider olabilecek, onlara yol gösterecek kimseler susturulmaya çalışılmıştır. Belene Kampı'ndan çıkarılan aydınlar tamamen Bulgar olan köylere sürgün edilip Türklere uzaklaştırılarak asimile edilmeye çalışılmıştır. Bulgar köylerine sürgün edilen aydınlar 1989 yılında da Türkiye'ye sürgün edilmiş, böylece Bulgaristan Türkleri bilinçli Türk düşünce adamlarından yoksun bırakılmıştır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Topal Yusuf, Bulgaristan Türklerine Türkiye'yi ve Türklüklerini unutturarak kendilerini nasıl asimile ettiklerini şöyle anlatır:

“Ders kitaplarında, Türkiye'ye ait tek satır yazıya rastlamak mümkün değil. Bir Türkiye düşmanlığıdır tutturdular. Türkiye burjuva, Türkiye kapitalist, Türkiye Türk Milliyetçiliği yaymakta, Türkiye gerici bir memleket, Türkiye'de sefalet var, açlık var, hastalık var, var, var, var... sanki dünyada başka devlet yok, sadece Türkiye var, o da kötüler kötüsü, perişanlar perişanı ve daha akla hayale gelmeyen sürü sürü mişlar, mişler. Türkiye komşu olduğundan desek, Yunanistan da komşu. Ama Yunanistan'a dair hemen hemen tek bir kötü yazı görmek ve işitmek mümkün değil. Bu gidişle Bulgar komünistlerinin bu memlekette Türklüğün ve Müslümanlığın kökünü kazımakta kararlı oldukları apaçık ortada...” (Erendoruk 2007 b: 19).

Bilinçli ve aydın Türkler, Türklüğü yok etmek için yapılan bu çalışmaların farkındadırlar. Ancak bunları Türk halkına anlatamazlar.

Uçurum romanında Mehmet, Topal Yusuf'a: *“Milletçe köle durumuna düşmüşlüğümüz, komünistlerin bizi dinsizleştirme, milletsizleştirme çabaları. Çabaların ötesinde, zorlamaları...”* (Erendoruk 2007 b: 38) diyerek Türklerin dinsizleştirme ve milletsizleştirme politikalarıyla asimile edildiğini söyler. Mehmet Türkiye'ye göç etmek için Türkiye'nin Filibe konsoloslughuna yazdığı mektupta da Bulgarların Türklere yaptığı asimilasyonu dile getirir:

“ Filibe Türk Konsolosluğu'na

Muhterem Türkiye Konsolosluğu Yetkilileri,

Ben, 1928 doğumlu Kavaklı Belediyesi'nin Soğukpınar köyü sakini, baba adı Tahsin, ana adı Ayşe olan öğretmen Mehmet Metiner, Bulgar komünistlerinin biz Bulgaristan Türklerini hızla dinsizleştirip milliyetsizleştirmek, sonra da Bulgarlaştırmak üzere her çareye, her baskıya ve zulme başvurduklarını, böylece bize benliğimizi unutturmak istediklerini bildirir, ya buna bir karşı tedbir alınmasını önerir, ya da şahsımın Anavatanım Türkiye'ye göç etmesine müsaade buyurmanızı şiddetle arzular, gereğinin yapılmasını arz ederek saygılar sunarım.” (Erendoruk 2007 b: 40).

Asimile olmamak için Türkiye'ye gitmek isteyen Mehmet mektubunda Bulgaristan'daki Türklerin Türkiye'ye göç etmek istemelerinin sebebinin benliklerini korumak olduğunu söylemektedir.

Uçurum romanında Bulgar Dikenbaş Vilko oğullarıyla konuşur. Türklerin Türkiye göç etmelerini daha doğru bulan Şaşal adlı oğluna bu fikrin yanlış olduğunu şöyle söyler: *“Ölenlerin sayısı doğanlardan çok olan bir millet yok olmaya mahkûmdur. Yok olmaktan kurtulmanın tek çaresi, sınırlarımız içinde yaşayan diğer milletleri Bulgarlaştırmaktır. Bu, çok güç bir şeydir. Fakat başka çare olmayınca...”* (Erendoruk 2007 b: 64). Bulgarlar, Bulgaristan'daki Bulgar nüfuslarının azlığı sebebiyle nüfusu fazla olan Türkleri Bulgarlaştırarak Bulgar milleti oluşturmayı düşünmektedirler.

Yine *Uçurum* romanında Bulgarlar Türkleri asimile etmek için onları içkiye alıştırlar. Köylülerin sahip çıktığı kimsesiz Cemil içkiye alışmış, su gibi içki içmektedir. Mehmet, Cemil gibilerin yanı sıra Türk aydınlarının da içki içtiklerini, böylece benliklerini unutup Türklerin asimile olmasına karşı birlik ve bütünlük içinde olmadıklarını düşünmektedir.

“Bu memlekette yaşamaya mahkûm edilen binlerce, on binlerce, milyonlarca serçe maddi ve manevi gücünü birleştirip komünist ve şoven Bulgar gücüne karşı direnebilirlerdi, ama nerdeee? Bu kaba ve çirkin gücün yanında yer alan binlerce Türk aydını Türk olduğunu unutmuştu. Mehmed'in onlara Türk demeye bile dili varmıyordu. Kimilerine göre dünya değişiyordu, insanlar yeniyi kabulleniyorlardı. Oysa değişen bir şey yoktu, sadece unutmaya vardı, unutarak benliğinden kopma, uzaklaşma vardı, kendine yabancılaşma vardı. Unutulan şey, geçmişimizdi,

düşümüzdü, tarihimizdi, şanımızdı, şerefimizdi. Dedelerimizin kahramanlıklarını unutup zaferlerle dolu tarihimizden kopmak, giderek kendimizden, benliğimizden, uzaklaşmak, yabancılaşmak vardı. Bu UNUTMA, bu KOPMA, bu UZAKLAŞMA ve YABANCILAŞMA günümüzde hızla devam ediyordu.” (Erendoruk 2007 b: 159-160).

Topal Yusuf’a göre Bulgarlar, Türkleri bir bütün olmadan parça parça eritmek istemektedirler:

“Bayram gardaş, sen bu komünist bozuntularının ne yapıp Türk ahalisi arasına nifak sokmak, komşuyu komşuya, kardeşi kardeşe, hattâ babayı oğula düşman etmek niyetinde olduklarını, böylece bizi parçalayıp yutmak istediklerini pekâlâ biliyorsun. Bu baba sen de olabilirsin, ben de, öteki de.” (Erendoruk 2007 b: 182).

Mehmet Türklerin nasıl asimile edildiklerini anlatmak için bir hikâyeye yazar. Hikâyede, değerlerini kaybeden bir öğretmenin kaybettiği her değerlerle eriyerek yok olduğu anlatılmaktadır. (Erendoruk 2007 b: 298). Mehmet hikâyeyi okuduğunda Bulgarların eline geçmesi hâlinde kendisine en az iki yıl hapis yattırarak kadar suç unsuru barındırdığını fark eder.

Uçurum romanında Ahmet, Osmanlı Devleti fethettiği topraklardaki insanların yaşayışlarına karışmadığı için bugün Bulgarların halen varlıklarını devam ettirebildiklerini iddia eder. Halim, Amerika keşfedildikten sonra oradaki yerli halkın nasıl asimile edildiğini anlatarak Ahmet’in görüşünü destekler:

“Bu kıtanın yerli halkı olan Kızılderililer bugün tarihten kaybolmak durumuna düşürülmüşlerdir. Dinleri, istilâcılarını dini olan Hıristiyan dini, dilleri de ya İspanyolca ya da İngilizce’dir. Bu gerçekten gerekli sonuçlar çıkarmak istemeyenlerin iyi niyetliliğine kesinlikle inanmıyorum. Bugün Bulgarlar’ın dili Türkçe mi? Sırplar’ın, Hırvatlar’ın, Karadağlılar’ın, Romenler’in, Yunanlılar’ın resmi dilleri Türkçe mi? Hayır. Bu gerçekler, sağduyu sahibi herkesçe bilinir de bilmezlikten gelinir. Niye mi bilmezlikten gelinir? İşine yaramadığı için...” (Erendoruk 2007 b: 318).

Halim ve Ahmet, Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altındaki milletlerin yaşayışlarına, dinlerine ve dillerine karışmadığını ispat ederek bugün Bulgaristan Türklerine aynı şekilde yaklaşmadığını, onların asimilasyona maruz kaldığını ifade

ederler. Mehmet de, Bulgaristan Türklerine yapılmak istenenin kültür soykırımı olduğunu söyleyip yapılan bu soykırımı direnilmesi gerektiğini belirtir (Erendoruk 2007 b: 318).

Uçurum romanında Mehmet Türklere yapılan baskılar neticesinde ailenin tamamının erimemesi, bir kısmının kurtarılması için karısı Ayşe ve ikiz çocuklardan birinin turist olarak Türkiye'ye gitmesi gerektiğini düşünmektedir. (Erendoruk 2007 b: 378). Ayşe kocasının bu isteğini yerinde bularak Türkiye'ye gider.

İslâm Beytullah Erdi'nin *Aşkı Arayanlar* romanında Murat, emekli olan bekçi İvan'ın yerine Türk olan Kuru Kadir'i işe alır. Bir gece Kuru Kadir, Bulgar Dimo'yu işletmeden benzin çalarken görür. Dimo'yu defalarca uyarmasına rağmen, Dimo bu uyarıları dikkate almaz. Bunun üzerine Kadir Dimo'yu yaralar. Bir Bulgarı yaraladığı için suçlu bulunur. Çünkü Kuru Kadir Türk'tür, Dimo ise Bulgar ve komünisttir (Erdi 2000: 64-65). Hüseyin Dede bu olay karşısında Murat'a Bulgarların Türkleri ezmek için yaptıklarını şöyle özetler: “*Suçlu olsalar bile güçlü görünmeleri; güçlü görünmek için de çevreye göz dağı vermeleri gerekir. Yani biz Türklere: ‘Burası Bulgaristan. Bizim vatanımız! Çalarız, kaparız, söveriz, döveriz istediğimiz gibi yaşarız!’ demek istiyorlar.*” (Erdi 2000: 81). Hüseyin Dede, Bulgaristan'da Türklerin varlığının yok sayıldığını anlatmaya çalışmaktadır. Aynı romanda öğretmen Nihat, civar köylerdeki öğretmen, ebe, doktor, mühendis gibi eğitilmiş kişilerle birlikte “Edebiyat Derneği”ni kurar. Amaçları yazı yazmaya teşvik etmek ya da okunulan eserlerin tartışılmasını sağlamaktır. Ancak Komünist Partisi Köy Sekreteri Celil Osmanov Nihat'ı çağırarak Edebiyat Derneği'nin çalışmalarına son vermelerini ister. Celil Osmanov: “*Folklor sizin neyinize? Geçmiş eşelemekten ne çıkar? Geleceğe bakmak, geleceği öğrenmek gerekir. Hem kursla yazar, şair olunmaz ki...*” diyerek faaliyetlerini sonlandırmalarını ister (Erdi 2000: 85). Osmanov, bu insanların bir araya gelmesini sakıncalı bulmuştur.

Bulgaristan Türkleri Bulgarlar tarafından küçük görülürler. Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Havva küçük bir kızken okul gezisine katılır. Burgaz'ın Sungurlu köyü yakınlarında bir elma bahçesi görürler. Sahibinden elma yemek için izin istediklerinde yaşlı kadın onlara: “*Yerde varken dallardan koparmayın. Kimileri çürük, kurtlu ama zararı yok. Yersiniz. İstedığınız kadar*

toplayın, Ben onları zaten domuzlarımıza yediriyorum.” (Şerefli 2003: 50) der. Yaşlı kadının aşağılayıcı tavrı karşısında Türk öğrencilerin onurları o kadar kırılır ki elmalara ellerini bile sürmeden otobüslere binerler. Davut Dede ise çocuklara, özellikle de Havva’ya bahçesindeki meyvelerin en güzellerinden, en tazelerinden vermektedir. Havva, Davut Dede’nin bu davranışına karşılık Bulgar nenenin davranışını onur kırıcı bulur. Bulgarların Türkleri aşağıladığı gerçekliği bu olayla roman kurmacasında işlenir.

Sen İstanbul’a Gelme romanında Havva sütannesinin ölümünden sonra Bulgaristan’da tanıştığı emekli öğretmen Ali Amca ile gezintiye çıkarlar. Köyde türbe olarak bilinen bir yıkıntıya gelirler. Ali Amca burada, Bulgarların Türkleri asimile etmek için yaptıkları eziyetlerden bahseder:

“Türk halkına uygulanan o soykırımı yıllarında bu büyüğü yurt köşesi millî düşüncelerin ‘sivirtildiği’ saklı yerdir. Millî kıyafetler, Türkçe söylenen türküler varolma düşüncesini alevlendirdi. Bir gün Türk bayrağı şu kubbenin tepesinde dalgalandı. Yıl 1963’tü Kimdi bu bayrağı dikenler. Tabii ki gençlerimiz. Balabanlılardan bir genç. Yakalandı 20 yıl yedi. Düpedüz haksızlıktı bu. Millet ve insan olarak bizim her şeyimiz ayak altına alınmıştı. Böyle saygısızlık karşısında sessiz, ilgisiz kalmak herhalde kahramanlık sayılamazdı. ‘Vatana ihanet’ edenler yakalandı. Duruşmalar zinciri ve korkunç cezalar. Bu olaylardan sonra totaliter rejim burasını 26 yıl kapalı tuttu. Yollarını polislere bekletti.” (Şerefli 2003: 200-201).

Türbe, Türklerin bir araya geldikleri yerdir. Türkler burada türküler söylerler, geleneklerini yaşatırlar. Ancak Bulgarlar, toplanmalarını istemediği için türbeyi Türklere kapatır.

İsmail A. Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih’in okul arkadaşı onu ziyarete gelir. Okul arkadaşının Türk köylerinden birinde yaşıyor olması Salih’in dikkatini çeker. Ancak arkadaşının köyü Türk köyü olduğu için oraya gitmeleri bazyazar tarafından yasaklanmıştır. Türk köylerine gidilmemesinin sebebi Bulgaristan’da Türk köylerinin olduğunun bilinmesinin istenmemesidir. Gazeteciler Türk köyleriyle ilgili haberler yapınca bu haberleri okuyan diğer Türkler yalnız olmadıklarını anlayacaklar, bu da birlik olmalarını sağlayacaktır. Salih,

Bulgaristan’da Türklere yapılan asimilasyon çalışmalarının planlı yürütüldüğüne dair günlüğüne şunları yazar:

“Oralarda Türk köyleri olduğunu bilmemeliydi öteki köylerin ehali. Böylece parça parça onları bir bütünden koparıp birer birer hazmetmek istiyorlardı. Birden ‘hazmetmek mi?’ diye sordu kendi kendisine. Ne demek bu hazmetmek? Yani, Türkleri oradan silip atmak mı? bu olacak iş miydi? ama son zamanlarda sık sık konuşulan ‘tek sosyalist Bulgar ulusu yaratmak’ ne demektir? Demek ki, birilerinin aklında bir şeyler vardı. Olur muydu bu iş? Zannetmem, dedi kendi kendine!” (Çavuşev 2004: 98-99).

Fakat Salih’in zannetmediği şey, tam olarak Bulgar Devleti tarafından yapılmaktadır. Onun idrak ettiği gibi Komünist Yönetim Türkleri parça parça ederek asimile etmektedir. Salih, köyde 30-35 yıl önce yapılan bir binanın yıkıldığını görünce Bulgarların, Türklerin yalnız benliklerini değil binalarıyla beraber geçmişlerini de yıkmaya çalıştığını görür. Sahaya çıktığı zamanlarda da benzer manzaralarla karşılaşır. O zaman asimilasyonun boyutunun tahmin ettiğinden fazla olduğunu anlar.

Gazetecinin Artık Yılı romanında Türk çocukları için yayın yapan Türk gazeteleri birer birer kapatılmaya başlanır. Önce, Türk çocukları için yayın yapan *Piyoner* dergisi kapatılmış yerine *Filiz* gazetesi çıkmaya başlamıştır. Ancak *Filiz* gazetesi de Türkler arasında çok rağbet görünce kapatılır. Salih bu olaylara yakından tanık olur (Çavuşev 2004: 159). Türkçe yayınlar üzerinde Bulgar Yönetiminin oyunları devam eder. Çocuk yayınları kaldırıldıktan sonra Türkçe yayın yapan gazetelerin de Bulgarca yayınlanan gazetelerle birleştirilmesine karar verilir. Salih, Türklere yapılan bu baskılar üzerine uzun uzun düşünür:

“Bu, hep o ‘tek sosyalist Bulgar ulusu yaratma’ sevdasının eseri değil miydi? Galiba öyle bir şey olacaktı! Çünkü bu ‘birleştirme’ formülü denenmiş bir formüldü ve daha önce okulları birleştirme deneyiminde çok başarılı olmuştu. Ancak ‘birleştirme’ ne demektir? Birleşince ikisi ortadan kalkıp bir üçüncü, bir yenisi ortaya çıkmıyor, sadece birleşenlerden biri kayboluyor, silinip gidiyordu. Binden fazla okul böyle birleştirilerek yok olmuşlardı. Liseler, pedagoji okulları böyle ortadan kalkmışlar, yokluğa karışmışlardı. Arkadan bu formülü tiyatrolarda uyguladılar.

Estrat tiyatrolarını dram tiyatrolarıyla 'birleştirdiler'. Ne oldu? Bizim tiyatrolarımız ortadan kayboldu... Vay anasını! 'Tek sosyalist Bulgar milleti olma' yolunda böyle yürünecekse ve her adımda bir şeyler kaybedilecekse bunun sonu ne olacaktı? Yürüdükçe elbiseni ver alalım, pantolonunu ver taşıyalım, ayakkabılarını ver, derken gözlerini ver, kulaklarını ver, dilini ver, aklını ver... Nee? Dilini mi dedin! Yoksa bu da başımıza gelir mi dersin? Niye gelmesin? Bal gibi gelir işte! Yapınca herşeyler oluyor bak!" (Çavuşev 2004: 162).

Bulgar Devleti Türklere yönelik adım adım planlar yapmaktadır ve bunları uygulayarak Türklerin maddi ve manevi değerlerini yok etmektedir. Salih gazetede çalıştığı Kültür Şubesinden İktisat Şubesine geçirilir. Başta bu duruma üzülse de zamanla Kültür Şubesindeki yazarlara yazdırılanları gördükçe İktisat Şubesine alındığına sevinir.

"Çünkü buraya ne kendi iradesiyle geliyordu, ne de kendi isteğiyle. Oraya gideceksin, demişler, o da gelmişti. Ve adam bunu pekâlâ biliyordu. O vakte kadar iktisadiyatın 'i' siyle bile uğraşmamıştı. Ama Allah yine işini biliyordu. Yıllar sonra 'her şerrin bir hayrı' olduğunu tekrar anlayacaktı. Zira çetin imtihan yılları geliyordu arkadan. Eli kalem tutanların her birinin başı üstünde birer Demokles kılıcı sarkıyordu artık. Onlara 'parti istemlerine göre' yol göstermek, yön vermek, örnek olmak, milleti yalan yanlış şeylerle aldatıp uyutmak düşüyordu. O yüzden birkaç zaman sonra partinin 'çok iyi hareket ettiğini' değerlendirmişti. Aslında onu 'Kültür şubesi'ne Türk aydınlarla teması olmasın diye göndermemişler, fakat istemeden kendisine iyilik etmişlerdi. Çünkü 'Kültür şubesi' çalışanları her sayıda 'Sünnet zararlıdır. Ramazan tutmak budalalıktır. Din, toplum için afyondur. Şiirlerinizi, hikâyelerinizi Bulgarca yazmalısınız. Sosyalist realizme ve edebiyatta particiliğe, sınıf mevzilerine uymalısınız demeye başlayınca 'Şükürler olsun ki, o ateşte değilim! diye elini yüzüne çalmıştı.'" (Çavuşev 2004: 170).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Bulgar gazetelerinde Türkleri asimile etmek için yazılar yazılır. Türk benliğini korumaya çalışan Salih böyle bir çalışmanın içinde olmamasına sevinse de ülkede yapılan asimilasyon çalışmalarına karşı duramadığı için kendini suçlar.

Gazetecinin Artık Yılı romanında gazetenin artık Türkçe değil de Bulgarca çıkacağı haberi gelir. Buna gösterilen tepkiler üzerine Bulgar gazeteci, Türklerin kendilerini hâlâ Türk olarak görmelerini anlamlandıramadığını söyleyerek şu örneği verir: “*Bir Bulgar, Parise gidiyor, üç yıl sonra artık kendisini Fransız diyor da bizim insanlarımız yüz şu kadar yıldır bu memlekette yaşıyorlar, kendilerine Bulgar demekten çekiniyorlar...*” (Çavuşev 2004: 156). Burada yazar, komünistlere Bulgaristan Türklerinin kendilerini Bulgar hissetmemelerini anlayamadıklarını söyletirken örtük bir anlatımla Bulgaristan Türklerinin Türklük bilincinin aslında yüzyıllardır var olduğunu da dile getirmektedir. .

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Ahmet ve Hanife oğullarının köy şartları altında ezilmemeleri ve daha iyi bir eğitim almaları için 1932 yılında Kıdırşık köyünden Silistre'nin Satırlı Mahallesi'ne taşınırlar. Silistre'ye taşındıklarında sosyal yaşantıyı gözlemleyen Ahmet, Türk, Bulgar ve Roman halkların kendi arasında iyi geçindiğini ve birbirlerini asimile etmeye çalışmadıklarını farkeder:

“*O vakitler komşularımız hep Türk. Birkaç Roman komşumuz var, lakin bizim orda hemen hiç yok. Hepsiyle kardeş gibi geçinip gideriz. Sen Türk, ben Bulgar, o Roman deyen yok...Hele o Roman komşularımızla! Ne diyeyim? Dinleri başkaydı, ama, çok insaniyetliydi hepsi. Hele yan komşumuz Bay Yordan'la ailesi Nikolina! Babam da, anam da, 'Bunlar essahta Müüslüman!' derdi.*” (Tunaboşlu 2004: 18).

Ancak Bulgaristan zamanla değişmiş, Bulgarlar Türklere eziyet etmeye başlamıştır. Ahmet, Türklerin bu sebeple Türkiye'ye göç etmeye başladıklarını anlatır: “*'Bulgaristan Bulgarlarıdır. Burda başkalarına yer yoktur' dermiş Bulgarlar. Rodna Zaştita ve Trakya adlı faşist Bulgar çeteleri Türk ahaliyi evinden yerinden edip göçe zorlamak için her türlü kötülüğü yapmış. Sövmek, hakaret etmek en hafifi imiş. Adam kaçırıp dövmek, öldürmek; evini yerini, tarladaki buğdayını yakmak, camileri taşlamak, daha akla gelmedik ne varsa... Mesela ahali su içmesin diye pınarlara domuz ölüsü bile atarlarmış. Son zamanlarda Türk mezarlıklarına da musallat olmaya başlamışlar, mezarları açıp kemikleri saçıp savarlarmış... İnsanlar maldan geçmiş, can kaygısına düşmüş, kapağı Türkiye'ye atmaya savaşırmış...*” (Tunaboşlu 2004: 28).

1940 yılında imzalanan Craiova Anlaşması'ndan sonra Romanlar kendi ülkelerine göç ederler. Aynı yıllarda Türklere karşı asimilasyon çalışmaları başlar. Türk okulları kapatılır, Türkler ile Bulgarlar arasında çatışmalar yaşanır. Bulgarların olduğu yerlere Türkler alınmaz. Bulgarlar Türkleri gördükleri yerde hakaret ederler. Devlet, çatışmalarda hep Bulgarlardan yana olarak Türkleri haksız bulur. Türk evlerinin kapılarına haç işareti koyulur, işaretli evler geceleri komiteciler tarafından yakılıp yıkılmaya başlanır (Tunaboşlu 2004: 29). Hatip Dede, evini ateşe veren komitecileri şikâyet eder. Jandarma Hatip Dede'yi haksız bularak tutuklar. Komiteciler, Ekincek köyü Türklerinin başı Hatip Ahmet'i tarlada yalnız bulunca öldürmeye kalkarlar. Bu olaydan kısa bir süre sonra Hatip Ahmet yatağında baltayla öldürülmüş olarak bulunur (Tunaboşlu 2004: 31).

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında Semra'nın babası Remzi, Hayri'ye gönderdiği mektupta Türklere yapılan baskıları şöyle anlatır:

“Yani memleket büyük bir toplama kampına çevrilmişti. Dış devletlere çıkmak büyük bir sorundu, bunu biliyorduk. Ama memleket içinde bir köyden başka köye, bir kentten başka kente gitmek neden güç? Bu kadar engel yaratmak neden gerekiyor? Bu insanlara gereksiz bir baskı, gereksiz bir eziyet değil mi? Bu toprakları vatanımız gibi biliyoruz. Burada açılmış gözlerimiz, burada yaşıyoruz.” (Yakup 2011: 182).

Remzi mektubunda isimler değiştirildikten sonra Türklere adeta hapis hayatı yaşattıklarını anlatmaktadır. Bulgaristan Türklerine yapılan bu eziyetlere karşı dünyanın ilgisiz kalmasını Doçent de şöyle eleştirir:

“Dünya kamuoyunun şimdiye kadar bizim başımıza gelenlerden haberi yoktu ve bize destek veren, bizim haklarımız çiğnendiği için sesini çıkaran olmazdı. Ama son zamanlarda bir gelişme var. Bazı münevverler bir yolunu bulup bize olan baskıyı dünyaya duyurmaya çalışıyorlar. Biz de ilk zamanlarda iyice boyun eğmiştik. Artık bu boyun eğmekler sona erebilir. Yavaş yavaş başımızı kaldırıp onu dik tutmaya, gururumuzu tazelemeye başlama zamanı geliyor.” (Yakup 2011: 186)

Doçent, dünya kamuoyunun Bulgaristan'da yaşananları bildiği halde sessiz kalmasını Türklerin kendi haklarını yeterince savunmamalarına bağlar (Yakup 2011: 190) Doçent, ayrıca Hayri'ye dünya gündemini takip etmesini, bunun için yasaklı “Hür Avrupa” ve “Amerikanın Sesi” radyolarını dinlemesini tavsiye eder.

1989'den sonra Bulgaristan'ın cumhuriyet rejimine alışma sürecini konu edinen İsmail Yakup'un *Ulu Çınar* romanında Bulgarların Türklere uyguladığı asimilasyonlar görülmez. Halk kavuştuğu özgürlükçü ortamda yeniliklere ayak uydurarak kendiliğinden asimile olmaya başlamıştır. Romanda köy hayatından kurtularak şehirde yaşamak isteyen Bedri şehir hayatını "kültürlü hayat" olarak görür. Köy hayatı ona göre geri kalmış bir yaşantıdır. Tarımcı'nın gelini Bedriye "kültürlü hayat"ı şöyle anlatır: "*Ama baba, Bedri çok haklı. Genciz. Şehirde yaşamak ve çalışmak istiyoruz. Sekiz saat işten sonra çıkalım, bir yerde bir kahve içelim, tanıdık kimselerle sohbet edelim, ya sinemaya, ya tiyatroya yahut da herhangi bir konsere gidelim. Burada bunların hangisi var?*" (Yakup 2016: 31). Türk gençleri, "kültürlü hayat"ı sinemaya, tiyatroya gidebilmek veya dostlarla kahveli sohbetler yapabilmek olarak görürler. Bedri ve Bedriye şehre taşındıktan sonra kiralarını ancak ödeyebildikleri ve işten çok yorgun geldikleri için "kültürlü hayat"larını yaşayamazlar. Bedri, diğer Bulgaristan Türk gençleri gibi cumhuriyetten sonra asimile olmuştur. Türklüğünü beğenmez ve Bulgarlar gibi yaşamaya özenir. Tarımcı yani Osman Osmanoğlu ise kendi benliğine sahip çıkan biridir ve ülkesinin kalkınmasını sağlamaya çalışarak yönetimde de söz sahibi olunabileceğini gösterir.

Çalışmamıza konu olan romanlarda görüldüğü gibi Bulgaristan Türkleri çeşitli asimilasyonlara maruz kalmıştır. Bu çalışmalar Bulgaristan'da yaşayan veya Bulgaristan göçmeni Türk yazarlar tarafından roman kurgusuna aktarılmıştır. Yazarlar, bizzat kendilerinin veya çevrelerindeki Bulgaristan Türklerinin yaşadıklarını eserlerinde işleyerek yaşananların unutulmamasını sağlamaya çalışmışlardır. Bulgaristan'da Türklerini asimile çalışmaları, devlet eliyle ve bir program dâhilinde yapılmıştır. Romanlarda Türklerin uygulanan bu baskılara bir bütün olarak karşı koyamadığı görülmektedir. Buna karşılık kendi değerlerini bireysel olarak gizlice yaşatmışlar, böylece Bulgarların ulaşmak istediği sonuca varmalarını engellemişlerdir.

2.7. Bulgaristan Türklerinin Maruz Kaldığı Soykırım Politikaları

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar Bulgaristan Türklerinin romanlarındaki temalardan biri de soykırım meselesidir. 1888 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılarak yeni bir devlet olan Bulgaristan'da azınlık durumuna gelen Türkler farklı

zamanlarda, farklı boyutlarda ve farklı sebeplerden dolayı soykırıma maruz kalmışlardır. Bu soykırımlar toplu halde olduğu gibi tek tek işlenen cinayetler şeklinde de olmuştur. Bunların ların çoğu Bulgar Devleti tarafından sistemli olarak yapılmıştır. Bulgaristanlı Türk yazarlar, romanlarda, soykırımla ilgili tanık oldukları yahut duydukları bu türden olaylara yer vermişlerdir.

Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılmadığı dönemleri konu alan Sabri Tata'nın *Tuna'nın Peri Güzeli* romanında Fransız İhtilali'nden etkilenen Sırp Belgrat'ı ele geçirerek oradaki Türkleri kılıçtan geçirmişlerdir. Ancak Hristiyanlığı kabul eden Türkleri belirleyerek onları bu soykırıma dâhil etmemişlerdir. (Tata 2001 b: 716). Sırp özellikle Belgrat'taki zengin Türkleri öldürmüşler, öldürdükleri Türklerin mallarını alarak zenginleşmişlerdir.

Çalışmadaki romanlarda Türklere yönelik ilk soykırım Balkan Savaşları'yla başlamıştır. Balkan Savaşları'nda Osmanlı'ya karşı savaşan Bulgarlar, aynı zamanda Bulgaristan'daki Türk varlığına karşı da savaş açmışlardır. C. Behçet Perim'in *Balkan Çiçekleri* romanında Demir'in babası Balkan Savaşları'na gider. Anlatıcı Balkan Savaşları sırasında Bulgarların yaptığı zulümleri şöyle anlatır:

“Yangınlar, katliamlar devam ediyor, genç kızlarımızın ve taze gelinlerimizin namus ve iffetleri her tarafta parçalanıyordu. Serez'de 800 Türk boğazlanıyor, Nevrekop'da kan gövdeyi götürüyor, Donçev isimli bir canavar Satofça köyünün kadın ve çocuklarını küçük bir mescide doldurarak hepsini bir gece içinde, bombalarla ve yağlı paçavralarla yakıyor, kül ediyor; Kavala'da iki gün zarfında 115, Dedeğaç'da 1600 kadın ve çocuk yakılıyor; Edirne'nin Sarayiçi semtine tıklan binlerce tüfeksiz insan söğüt kabukları yiyerek ve sabahlara kadar yağmurlar ve çamurlar içinde dizanterilere tutularak tabur tabur ölüyorlardı. Bukreş'de bir Fransız gazetesi aytarı ile görüşen Pançef isimindeki bulgar münevveri Filibe'den Sofya'ya götürülmek üzere yola çıkarılan 1500 Türk esirinin 4 kişi kalıncaya kadar takım takım kesilerek öldürüldüğünü açıkça itiraf ediyor, Sofulut kazasına bağlı olan Ada köyündeki Türk halkının beşikteki çocuklarına varıncaya kadar bıçaktan geçirildiğini öğünerek söylüyordu.” (Perim 1938: 92-93).

Demir'in babası Satofçalıların yardımına koşmak için Akıncılar köyünden hareket eder. Satofça yaylasında düşman askeriyle yapılan ve üç gün süren çatışmada

şehit olur. Demir, Balkan Savaşları'nda Makedonya'daki ve Trakya'daki Türklerin katledildiklerini söyleyerek bu soykırımı yapanlardan Türklerin intikamını almak ister (Perim 1938:134).

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Orhan amcası Murat'a ailesinin göç ederken nasıl katledildiğini anlatır. Balkan Savaşları sırasında Türkler Bulgaristan'dan kabileler halinde Osmanlı Devleti'ne göç etmektedir. Orhan amcanın ailesi de köylüleriyle beraber kabile halinde yola çıkarlar. Ortaköy'ü geçtikten sonra ormanlık alanda kabile Bulgar çeteciler tarafından durdurulur. Ellerindeki bütün ganimetleri aldıktan sonra Türkleri bir bir öldürüp uçurumdan aşağıya atarlar (Erendoruk 2005: 94-95). Orhan amcanın üzerine ailesinden önce vurulan adamın kanı bulaşır. Babası kurtulabilmesi için ölmüş taklidi yapmasını söyler. Orhan ölü zannedilerek uçurumdan aşağı atılır. Yerdeki cesetlerin üzerine düşmemesi için yavaş yavaş kenara çekilerek ölümden kurtulur. Orhan'ın dayısı da tekeri değiştirirken kafilenin gerisinde kaldığı için Bulgar çetecilerin soykırımından kurtulmuştur. O gece Ortaköy çıkışında çeteciler iki yüz üç öküz arabası dolusu Türkü öldürürler (Erendoruk 2005: 100). Bir yıl sonra köylerine dönen Orhan ve dayısı, Selim dedesini evde koyun derisine sarılı halde bulurlar. Bulgar çeteciler evlere baskın yaparak değerli eşyaları almakta, sonra da ev ahalisini katletmektedirler. Selim dedenin evine de gelen çeteciler değerli eşyaları aldıktan sonra Murat'ın büyük dayısını öldürmüşler Selim dedesini de öldüresiye dövmüşlerdir (Erendoruk 2005:113). Ramis Çınar'ın *Elveda Rumeli* romanında da aynı şekilde Türklerin mallarına göz diken çeteciler Hasanların çiftliğine baskın yaparak önlerine çıkan herkesi öldürürler (Çınar 2014 a: 223).

Balkan Savaşları'ndan sonra sivil çetecilerin yerini Bulgar askerleri almıştır. Onlar da Bulgaristan'da Türk bırakmamaya ant içmişçesine geride kalan Türklere soykırım uygulamaya devam etmişlerdir (Erendoruk 2005: 133).

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Anadolu'da, I. Dünya Savaşı sırasında, Türklere yapılan soykırımlardan da bahsedilmiştir. C. Behçet Perim'in *Balkan Çiçekleri* romanında Birinci Dünya Savaşı'na katılan Demir, askerlerine Anadolu'da Ermenilerin Türklere yaptığı katliamları anlatır: “1545de başlayan ve 1908e kadar kanlı Ermeni ihtilallerinde zeytin' kasabasıyle Maraş' köylerinde kesilen, öldürülen

binlerce ve on binlerce masum Türk'ün kanlı hayallerini olduğu gibi, canlandırdıktan... ” (Perim 1938: 103). Demir Anadolu'da cepheden cepheye giderken, askerlerle beraber Ermenilerin Türkleri toplu halde katlettiği bu soykırımlara şahit olmuştur:

“...*Tercan'da, Kuruçay'da, Kemah'da, Kiği' Çapakçur' Muş' Bitlis' Van' gibi dilber diyarlarımızda ihtiyar, genç, kadın, çocuk, bebek ve henüz doğmamış yavru demeyerek rast geldikleri köylerin günahsız halkını bıçakları ile, süngileri ile ve silahlarının dipçikleri ile öldüren, memelerini keserek ve karınlarını deşerek çıplak istifler halinde yolların kıyılarına ve sellerin yataklarına fırlatıp düşman ordularına sığınan ermeni çetelerine saldırı saldırı ...*” (Perim 1938: 121).

Bulgarlar, Bulgaristan'ın faşizmle yönetildiği zamanlarda sebepli ya da sebepsiz kendilerine karşı gelen Türkleri öldürmektedir. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinde Bulgaristan'da faşizmin etkili olduğu yılları anlattığı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında Tahir Rusçuk'ta bir iş bularak çalışmaya başlar. İki ay kadar çalıştıktan sonra soğuk bir kış günü Serbest Ali ile birlikte köye dönerlerken Bızın Çeşmesi'nin yanında dururlar. Akşam karanlığı bastırıldığı sırada bir kamyon yanlarından geçip dağın başında durur. Kamyondan dört beş sivil ve beş altı Bulgar askeri iner. Askerler karda bata çıka yürüyen sivillere arkadan ateş ederler. Tahir ve Serbest Ali de askerlerin yaptığı bu katliama şahit olurlar (Tata Tarihsiz a: 297-298).

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Orhan amca komünizmle ilgili dünyadaki gelişmeleri Murat'a anlatırken Stalin'in katil olduğunu söyler. Murat bunun sebebini sorduğunda ona II. Dünya Savaşı sırasında Kırım Tatar Türklerini bir gecede hayvan vagonlarına doldurup sürgün ederken yüzlercesinin hayatını kaybetmesine neden olduğunu, bu duruma sebebiyet verdiği için katil olduğunu ifade eder (Erendoruk 2005: 30). Rusya'daki katliamlara Ahıska Türkleri, Sibiry ölüm kamplarında ölenler, Gulak Takım Adalarında ölenler ve cezaevlerinde öldürülenler de eklenince milyonlarca Türkün komünizm davası uğruna öldürüldüğünü belirtir. (Erendoruk 2005: 31).

Osman Tunaboğlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Ahmet, Faşist Bulgarların, Bulgaristan'da bulunan Türkleri döverek, öldürerek onların Türkiye'ye göçe zorlandıklarını anlatır (Tunaboğlu 2004: 28). 1940 yılında imzalanan Craiova

Anlaşması'ndan sonra Romanların kendi ülkelerine göç etmesiyle birlikte Bulgarlar Türklere karşı asimilasyona başlar. Bulgar komiteciler Türk evlerine haç işareti yapıp geceleri bu evleri yakmaya başlarlar (Tunaboşlu 2004: 29). Hatip Dede, evini ateşe veren komitecileri ve onları destekleyen köylüleri jandarmaya şikâyet eder. Jandarma bu olayda Bulgarları kurtarmak için Hatip Dedeyi suçlu bulur. Komiteciler, tarlada yalnız gördükleri Hatip Ahmet'i de öldürmeye kalkarlar. Bu olaydan kısa süre sonra Hatip Ahmet yatağında baltayla öldürülmüş olarak bulununca karısını suçlarlar. Hapse atılan kadın orada aklını kaybeder (Tunaboşlu 2004: 31).

Bulgaristan'a komünizm geldiğinde Bulgaristan Türkleri kooperatife girmeye zorlanır. Kooperatife girmek istemeyen Türkleri öldürmekle tehdit ederler. Halen daha girmemiş olanları ise öldürürler. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinde Bulgaristan Türklerinin 1945-1970 yılları arasındaki yaşantısını anlattığı *Onurun İsyanı* romanında Mustafa kooperatife girmek istemez. Kooperatif bir gece Mustafa'yı evinden alıp sorguya götürür ve kooperatife girmesi için onu zorlar. Mustafa yine girmeyeceğini söyleyince amirleri iki polis eşliğinde Mustafa'yı Bızın Çeşmesi'ne doğru götürür. Mustafa faşist polislerin yıllar önce burada Türkleri nasıl vurduklarını anlatan Tahir'in söylediklerini hatırlayınca kendisinin de öldürülmeye götürüldüğünü anlar. Polislere gerekli evrakları imzalayacağını söyleyerek ölümden kurtulur (Tata Tarihsiz b: 229-230). Mustafa bu olayı *Geyik Avı* romanında Tahir'e anlatmakta, Komünist Yönetimin onun bildiği gibi olmadığını göstermeye çalışmaktadır (Tata Tarihsiz c: 100).

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında gazete çalışanlarından Garezov'un, Türklerin kooperatife girmeleri için yaptığı çalışmalar nedeniyle gazetede saygın bir yeri vardır. Garezov, Türkleri silah zoruyla ve öldürmekle tehdit ederek kooperatife üye yapmaktadır. Garezov, kooperatife girmek istemeyen Türkleri ikna için onları gece vakti don gömlekçe evlerinden alıp başlarına torba geçirerek fundalıklara götürür. Ellerine kazma kürek vererek mezarlarını kazdırır. Eğer kooperatif toplantısında kooperatife girmezlerse onları bu mezarlara gömmekle tehdit eder. Silahaltında kendi mezarlarını kazmaları istenen Türkler, böylece kooperatife girmeyi kabul etmek zorunda kalırlar (Çavuşev 2004: 138). Yazar, kooperatife girmeyi kabul etmeyenlerin öldürüldüğünü ima ederek Türklere yapılan soykırımı örtük anlatımla anlatmış olur.

Bulgarlar, Türkleri bazen sebepsiz yere, bazen de kılıfına uydurarak öldürmektedirler. Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Emine Teyze'nin kocası Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin mektuplarını yazdığı gerekçesiyle on beş yıla mahkûm edilir. Mahkûmiyetinin sekizinci yılında 'firara teşebbüs' suçuyla vurularak öldürüldüğü haberi gelir. Emine Teyze, cezasını tamamlayıp çıkan iki mahkûma bu işin aslını sorar. Mahkûmlar, eşinin tünel kazmakla hiçbir ilgisinin olmadığını, onu taş ocağında öldürdüklerini söylerler (Erendoruk 2004: 39). Benzer bir olay da Serhat komando eğitimi alırken yaşanmıştır. Serhat, dürbünlü silahlarla canlı hedef vuracakları gün kendilerine tarlada çalışan mahkûmları hedef gösterdiklerini anlatır:

"Aramızda en uzun boylumuz Çavdar olduğu için atış ondan başlayacaktı. Yüz üstü yatıp mevzilendik. Hedef, karşıdaki tütün tarlasında tütün toplayanlardan beyaz başlıklı erkekti. Çavdar, komutanın üç defa tekrarladığı 'Ateş!' emrine uymayarak 'Ben suçsuz insanı öldürmem' diye bağırdı. Komutan, hiç tereddüt etmeden anında tabancasını çekip Çavdar'ı oracıkta alnından vurarak öldürmüştü. Cesedini alıp götürmüşlerdi. Nereye götürülmüş olabileceğini sadece tahmin ediyorduk. Tıp öğrencilerine deney için kadavra..." (Erendoruk 2004: 80).

Sıradaki üçüncü kişi tütün toplayan amcağı vurur. Serhat'a canlı hedef taliminde sıra bir yıl sonra gelir. Hedef taş ocağında çalışan işçilerdir:

"Başucumda ayakta duran komutan bana, sağda, alçarak bir tepenin yamacındaki taş ocağında çalışanları gösterdi. Üç kişiydiler. Onlardan birini hedef almamı emretti. Sağ elimi, kum çuvallarının üstünde uzatıp dürbünlü silahımın tetiğine götürürken, içimdeki inci taneciği 'Sakın ha!...' diye fısıldadı. Ellerimin hafifçe titreyişinin, kalbimin deli deli dövünüşünden kaynaklandığını anladım. Üç el ateş ettim. Atışta kusursuzdum, ama isabet ettiremedim değil, isabet ettirmek istemedim. Dürbünüyle taş ocağını gözetleyen komutan, yanımdaki ikinciye aynı emri verdi. İkinci, ayakta duran adamı vurdu. Üçüncü hemen ardından birini daha... Bu kez içimdeki inci taneciğinin hıçkırdığını duydum. Tüylerim diken dikendi. Kalbim sanki boğaz çukurumun askeri mahkemede görüşüleceğini söyledi. Pek korktum sayılmaz, çünkü Çavdar gibi 'emre itiraz' etmemiştim de, emri icra edememiştim." (Erendoruk 2004: 85).

Bu olaydan sonra keskin nişancılar bölüğünden uzaklaştırılan Serhat böylece Türkleri vurmaktan kurtulmuştur. O gün Serhat'a hedef gösterilenlerden biri de ne yazık ki kendi babasıdır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca'nın babası Bulgaristan Turan Cemiyeti'ne mensuptur. Bu cemiyet, Bulgaristan Türklerinde Türklük bilinci oluşturmak için faaliyetlerde bulunmaktadır. 1942 yılının sonbaharında, bir akşamüzeri, Kırcaali pazarından dönerken yolda silahla vurularak öldürülür. Bulgarlar ehemmiyet verip de aramadığı için katiller bir türlü bulunamaz (Erendoruk 2007 a: 13).

Bulgarların uyguladığı soykırımın sebeplerinden biri de onların istekleri dışında davranılmasıdır. Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Topal Yusuf, Soğukpınar köyünün göç dilekçelerini Filibe'deki Türk Konsolosluğuna götürürken Kaptan onun Tuna nehrini geçmesine yardım eder. Dikenbaş Vilko, Topal Yusuf'un gidişini engelleyemez ancak ona yardım eden Kaptan'dan intikam almak ister. Haşim'e Kaptan'ı öldürürse okulda işe girmesine yardım edeceğini söyler. Kaptan öldürüldükten sonra faili meçhul süsü verilir, katili bile aranmaz (Erendoruk 2007 b: 95).

Uçurum romanında Halim 1968 yılında Türkiye'ye göç etmek için dilekçe vermiş ancak göç işlemleri durdurulunca öğretmenlik mesleğinden de atılmıştır. Sofya'da inşaat işçiliğine başlayan Halim'in 1976 yılında köye cenazesi gelir. Yazar burada okuyucuya, ölüm sebebi bilinmeyen Halim'in Bulgarlar tarafından düşünceleri sebebiyle öldürüldüğünü sezdirmeye çalışmıştır (Erendoruk 2007 b: 285).

Bulgaristan'da Türklerin adları değiştirilmeden önce 1970'li yıllarda Müslüman Bulgar olan Pomakların adları değiştirilmiştir. Pomaklar, adlarını Bulgar adıyla değiştirmemek için direnirler. Ancak adını değiştirmek istemeyen Pomaklar Bulgarlar tarafından katledilir. Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında da 1971 yılında adları değiştirilmek istenen Pomakların yaşadıklarını anlatıcı Cem'e anlatır:

“O günlerde Nüvvap okulu arkadaşın Dutlu köyünden Ziya efendi ile görüşmüştün. Ziya efendi sana gözyaşlarını döke döke, bir buçuk ay gizli durduğunu,

emniyet görevlilerinin nihayet bulduklarını ve döve döve adını Bulgar adı ile değiştirdiklerini anlatmıştı. Utancından, kahrından aylarca evinde kapalı kalmış seninle görüşmeye gece gelebilmişti. Pomakların yoğun olduğu Ahiçelebi ve Cuma illerinde yüzlerce binlerce kişinin öldürüldüğü söyleniyordu.” (Erendoruk 1997: 33).

Cem, arkadaşıyla bunları konuştuktan sonra Türklerin adlarının da bir gün böyle değiştirileceğini söyleyerek başlarına gelecekler için önceden üzülür.

Bulgaristan’ın komünist sistemle yönetildiği 1984 yılında Türkler adlarını değiştirmeye zorlanır. Adlarını değiştirmek istemeyenler öldürülür. Bu katliamlar bazen tek başlarına direnen kişileri hedef aldığı gibi bazen de adını değiştirmek istemeyen bir grubu toptan hedef almaktadır. Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinde Bulgaristan Türklerinin 1970-1989 yılları arasındaki yaşantılarını konu alan *Geyik Avı* romanında, adını değiştirmeye direnen Türklerin nasıl öldürüldüğü ve ölümlerle tehdit edildikleri anlatılır. Romana adını veren “geyik avı” Todor Jivkov’un çıktığı geyik avında Türklerin adlarını değiştireceği ve bundan böyle geyikleri değil, Türkleri avlayacağı haberini vermesi olaydır. Keriman, Özden’e bu olayı şöyle anlatır:

“Bulgarların Voden dediği Tekke’de. Todor Jivkov adamlarıyla sık sık oraya geyik avına geliyorlarmış. Gene gelmiş. Ahababımın anlattığına göre ‘Yine, geyik avı olacak diye ağzının suyu akıyor değil mi? demiş.’ Artık bizim geyiklerimiz Türkler olacak. Yetti artık!’ Böylece orada biz Türklerin kaderini değiştirecek bir karar almışlar.

-Ne dedin abla, biz Türklerin kaderini değiştirecek karar mı?

-Evet... Senin adını değiştirdiler mi, ne oluyorsun sen?

O ne adıyla değiştirildiğine bağlı abla!

-Örneğin; Özden yerine Olga olursa?!

-Olga’nın bir Bulgar adı olduğuna göre Bulgar olurum abla.

-Bilemedin... Adın Bulgar adı ama dinin müslüman...

-Eğer müslüman olarak kalırsam, o zaman Pomak gibi bir şey olacağım demektir. Abla, sen sahi mi konuşuyorsun?” (Tata Tarihsiz c: 171-172). Haberi

duyan Tahir çok şaşırır ve yapılmak isteneni soykırım olarak adlandırır: “*İnanılacak gibi değil, Özden! Bunu yapmak büyük suç! Bu doğrudan doğruya soykırım... İnanamıyorum!..*” (Tata Tarihsiz c: 182). Tahir’in birlikte çalıştığı mühendis, Kırcaali’de Türklerin adlarını değiştirmek için Bulgarların tanklarla geldiklerini ve kendilerine karşı gelenleri tanklarla ezdiklerini söyler. Tahir duyduklarını Özden’e anlatarak bu haberlerin gerçek olabileceğini belirtir (Tata Tarihsiz c: 182). Kırmızı bereliler tanklarla köye geldiği zaman Fikret Mustafa’ya Kırcaali’de adlarını değiştirmeye direnen Türklerin öldürüldüklerini anlatır (Tata Tarihsiz c: 202). Mustafa da ağabeyine, kendilerini kooperatife sokarken de silahla tehdit ettiklerini ve direnenleri öldürdüklerini hatırlatarak adlarını değiştirirken de Türkleri acımadan öldürebileceklerini ifade eder. Eserde adlarını değiştirmek istemedikleri için Küstendil kışlasına götürülen Türklerden Seyfullah, orada adlarını nasıl kolayca değiştirdiklerini anlatmaktadır: “*Bir hayvan sürüsü haline getirilen Türkler gözleri otomath askerlerde, akılları dışarıda kazdıkları toplu mezarlarda, geliyor, seçtiği adı söylüyor, sonra arkada fotoğrafçıya gidip resmini çektiriyor ve çok geçmeden yeni kimliğini alıyordu.*” (Tata Tarihsiz c: 201). Seyfullah ölmekten korktuğu için adını değiştirmek zorunda kaldığını söyleyerek duyduğu suçluluğu dile getirir. Köstendil kışlasına götürülen Niyazi de kazdıkları toplu mezarları anlatır: “*Bize o asker küreklerinden birer kürek verip kışlanın hemen kenarındaki ormana götürdüler. Metreler ellerinde bir metre genişliğinde, dört metre uzunluğunda bir yer ölçüp 80 santimetre derinliğinde kazacaksınız! deyip 4 kişiyi bıraktılar. Sonra başkalarına da yine böyle yerler gösterip kazmamızı emrettiler. Yani dörder kişi kazmaya başladık. ‘Acaba ne olacak bu!?’ diye kafa yoruyoruz ama söyleyen yok. Sadece biri ‘Siper’ kazıyorsunuz! diye fısıldadı. Ne siperi? Bunlar birer toplu mezardı.*”

Oysa onlar adlarımızı değiştirmek için hazırlık yapıyorlarmış. Karşı gelirsek hepimize birer kurşun, haydi toplu mezara! Benimle yabancı gelirsek hepimize birer kurşun, haydi toplu mezara!” (Tata Tarihsiz c: 286).

Niyazi, adlarını değiştirmeye direnenler için toplu mezar kazdıklarını ve ölüm korkusuyla, direnmeden adlarını hemen değiştirdiklerini itiraf eder. *Geyik Avı* romanında Gökay ve Tahir, ad değiştirmeye direndiği için dövülen Ramadan’ı ziyaret ederler. Tahir ziyaretten sonra, yapılan soykırımı şöyle değerlendirir:

“Bu, unutulmaz, çocuğum! Bu ad değiştirmeler, iki halkın arasında öyle derin bir uçurum açtı ki, bu hiçbir türlü kapanmaz. Unuttular ki, yüz sene öncesine kadar bu topraklar Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarıydı. Babam değil, ama dedem Osmanlı Tebaasıydı. Ve her aile, Anadolunun hangi yöresinden geldiklerini biliyor, Bunun izlerini nasıl silebilirler. Şimdi hızlılığa yer yok. Gördün ya, Ramadan’a ne yapmışlar! Demek bu insanlara vur emri verilmiş. Ve onlar olmayacak bir şey için insanı öldürmeye hazır... Todor Jivkov ‘Yüzde on fire verilebilir’ demiş. Ne bu ‘Yüzde on!’? Bu şu demek: Eğer burada Türkler iki milyon ise, onun yüzde onu öldürülebilir demek. Bu da iki yüz bin kişi eder. Demek onlar bizi kıskırtıp, karşı koymamızı istiyorlarmış. Bu kırmızı berelilere ‘öldür’ emrini vermiş, seyre bakıyorlarmış. Türk halkı kurban verdi. Ama onların tahmin ettikleri kadar değil. Bu belayı böyle en asgari kayıpla atlatabilirsek, bunu halkımızın selâmeti açısından bir başarı saymalıyız. Ne derler, onlar et derdinde, biz ise can derdindeyiz. Başta canımızı kurtarmalıyız.” (Tata Tarihsiz c: 218).

Tahir, Bulgarların Türklerin adlarını değiştirirken öldürmeye hazır olduklarını ve hiç düşünmeden Türkleri öldürebileceklerini Gökay’a söylerken olayın büyüklüğünü rakamlarla izah etmeye çalışır.

Geyik Avı romanında Özden ile Keriman ad değiştirmeden sonra görüşürler. Özden, Keriman’a ad değiştirme komisyonunda yer almasından dolayı suçluluk duyduğunu anlatır:

“Ad değiştirme komisyonu. Adlarını değiştirmek istemeyen Türk hanelerine götürdüler beni. Aslında insanlar çok iyi insanlar, ama ad meselesi ortaya çıkınca ‘Ölüyoruz, ama adlarımızı vermeyiz!’ diye dikildiler. Bulgarlar çok uğraşmış ve en sonunda öldürmeye karar vermişler. Ama ‘Şunları bir de Türk elçiyle deneyelim!’ demişler. Ve beni çağırdılar. Gittim, onlara gerçeği anlattım. Beni anladılar ve razı geldiler. İşler yoluna girdi. Ama ben üzüntü içindeyim. Ben onların Bulgar adı almalarına sebep oldum. Yani onların adlarını Bulgarlar değil de bir Türk değiştirdi. Bu Türk de bendim.” (Tata Tarihsiz c: 239-240)

Keriman ise o insanların hayatlarını kurtardığını söyleyerek Özden’i teselli eder. Eğer ad değiştirmeye direnen insanları ikna etmemiş olsaydı Bulgar askerinin hiç düşünmeden o Türkleri öldüreceğini belirtir. Keriman kendisine gelen Genov’un

cebinde öldürülen Türklerin adlarının yazdığı bir liste bulduğunu da söyleyerek ondaki suçluluk duygusunu hafifletmeye çalışır:

“Bilemezsin elbet... Bu ad değiştirme kampanyasında öldürülenlerin adları. Kırcaali'den başlıyor da bizim buralara kadar uzuyor. Bizim insancıklarımız bunu bilseler, hemen anında bu ad değiştirmeye razı olurlardı. Ben gözlerimle gördüğüm için, karşı gelenleri böyle uyardım. Umrunda mı Bulgarın? Sen misin karşı gelen deyip çekecek kurşunu. Bizim millet bize hain dese de bir gün gelip deyip çekecek kurşunu. Bizim millet bize hain dese de bir gün gelip onlar da gerçeği anlayacak ve sağ salim kaldıklarına sevinecek. Köylerini bellemedim ama aralarında nice Mustafa, Salih. İbrahim, Abdülaziz, Musa ve Emrullah'lar olduğunu gördüm, Anasının kucağında alınandan vurulmuş bir yaşında bir kız çocuğu bile var. Yürekler acısı... daha ne kurbanlar verilecek bilmem!” (Tata Tarihsiz c: 240).

Keriman'ın söz ettiği listeye göre adlarını değiştirmeyen Türkler öldürülmüş ve Bulgarlar bu Türklerin listesini tutmuşlardır. Keriman Özden'e ad değiştirme sırasında üç kırmızı bereli asker tarafından tecavüze uğradığını söyler. Askerler Keriman'a kendilerine karşı gelen Türk kızlarını öldürdüklerini böylece Türklerden intikam aldıklarını da anlatmışlardır (Tata Tarihsiz c: 245). Yazar bu örnekle, Bulgar askerinin ad değiştirmeler sırasında kendilerine verilen imtiyazları kötüye kullandığı gerçekliğini roman kurgusunda işlemiştir. Tahir, Kırcaali'den gelen bir arkadaşının, öldürülenlerin listesini verdiğini söyleyerek listeyi Gökay'a okur. Listede, ölen kişiler hakkında, bronşitten öldüklerine dair hastane raporları olduğu bilgisi de vardır (Tata Tarihsiz c: 255-256).

Geyik Avı romanında Rusçuk halkı, ad değiştirmeler sırasında yaşananları konuşmaktadır. Belene adasından kaçan dört kişi ellerine kollarına bağladıkları büyükçe bir taşla beraber Tuna Nehri'ne atlayarak intihar etmiştir. Dedikodulara göre Belene adasından sadece bu cesetlerin haberi gelmez. Öldürülen Türklerin domuzlara yedirildiği söylentileri de yayılır. Romanda Belene adasında yapılan soykırım dedikodu olarak anlatılsa da Belene adasında hapis yatmış olan Fikret bu dedikoduların gerçekliğini şöyle anlatır(Tata Tarihsiz c: 262):

“Belene'nin her günü ve gecesi bir kâbus, bir bilmece... dedi. Bir maşatlık... Faşisti de, komünisti de öldürdüğünü domuza vermiş. İnsanlar domuza yedirilmesin

diye ölüsünü saklamış ve kuma gömmüş. Kumu eşelesen, adım başına kafatası çıkıyor. Allahıma bin kere dua ettim orada ölmeyeyim diye. Allah korusun, hemen domuzlara atacaklar...” (Tata Tarihsiz c: 264).

Fikret, Belene’de hem kendinin hem de oğlu Bahri’nin sonunun ölüm olmasından çok öldükten sonra domuzlara yem olmak istememiştir. Fikret, Belene Adası’ndan çıktıktan sonra Bahri’nin Belene Adası’ndaki arkadaşı Sülüman’ın babasına rastlar. Sülüman’ın babası Fikret’e, oğlu Belene’den sürgüne gönderildikten sonra intihar ettiği söylenerek eve ölüsünü gönderdiklerini söyler. Anlattığına göre oğlunun kendisini astığı yere gitmişler, ancak bir kişinin oraya kendisini asamayacağını görmüşlerdir. Dolayısıyla oğlunun kasten öldürülüp intihar süsü verildiğini düşünmektedir (Tata Tarihsiz c: 353).

Ömer Osman Erendoruk’un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında da Türklerin adları değiştirilirken direnenlerin öldürüldüğünden bahsedilir (Erendoruk 2007 a: 182). Ahmet Şerif Şerefli’nin *Sen İstanbul’a Gelme* romanında Çalıküşu, 1984 yılında kendi köyünde yapılan soykırımı anlatır. Buna göre adlarını değiştirmek istemeyen Türkler kurşuna dizilerek öldürülmüşlerdir:

“Tutanaklarına bir okulun salonuna tıkmışlardı. Yüzlerce kederli, yorgun, aç insan. Hepsi de endişeli. Yürekleri kan ağlıyordu. Hepsi korku içindeydi. Zalimde gerçek yargı yoktu ki korkmasınlar. On sekiz aylık Türkân adında bir çocuk bile kurşuna dizildi annesinin kucığında. Yan kapıdan dayak yemiş birini getirip bırakmışlardı yanımızda. Yarım saat sonra dizimde can verdi. Yüzü kan içindeydi. Kimileri bu Mümün’dir dediler, kimileri Süleyman. Adını çıkaramadılar.” (Şerefli 2000: 178).

İsmail Yakup’un *Kestaneler Altında* romanında 1984 yılında Bulgarlar Soya Dönüş Siyaseti kapsamında Türklerin adlarını değiştirirler. Romanda, ad değiştirmeler yapılırken Bulgarların bazen gizli saklı, bazen de alenen soykırım yaptıklarına örtük bir anlatımla değinilmiştir. Hayri’nin arkadaşı Topalof, 16.09.1984 tarihli günlükte Hayri’ye telefon ederek şunları söyler: *“Sorma. Adımı da anma. Rastgele yabancı bir telefonda yalnız kaldım ve fırsattan istifade ediyorum! Bil ki, kurtlar gene kudurdu! Sürülere her gün hücum etmeye başladılar! Her gün birkaç*

kurban veriyoruz...”(Yakup 2011: 112). Bu sözlerle Topalof, gazeteci Hayri’ye Türklerin öldürüldüğünü söylemeye çalışmaktadır.

Bulgarlar, özellikle aydın olarak nitelendirilebilecek kimseleri hedef almaktadır. Ömer Osman Erendoruk *Buruk Acı* romanında Türk aydını yazarların öldürülmesinden bahseder. Cem karısına doktor bulmak için çıktığı yolda oğlu tarafından darp edilince Bulgar Nazileri tarafından sebepsiz yere dövülen ya da öldürülen Türk aydınlarını hatırlar:

“*Bin Dokuz Yüz Otuz Dokuz’da Bulgaristan’ın çeşitli bölgelerinden Türk aydınlarını toplamışlar ve topluca imha etmek teşebbüsünde bulunmuşlar, ancak başarısızlığın acılarını, göze aldıkları Türk aydınlarını teker teker dövmekle ya da öldürmekle çıkarmaya çalışıyorlardı. O uzak güz gününde sen, bu kinin hedefinde kalmıştın. Bulgar askerleri yollandıktan sonra sen de yavaş yavaş kalktın ve çamurunla, sırlıslıklamıyla ağır ağır eve yollandın...*” (Erendoruk 1997: 85-86).

Cem’e göre, Bulgar Nazilerinden sonra komünist Bulgarların da Türkleri asimile ederek yok etmek istemeleri, direnenleri de öldürmeleri tam bir rezalettir ancak en acısı da kendi oğlunun komünist olarak kendisini dövmesidir.

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında asimilasyona direnen Türkler öldürülmektedir. Mehmet dayısı Topal Yusuf’la zaman zaman bu konudaki düşüncelerini paylaşır. Dayısına, Bulgarların düşünen Türklere tahammülü olmadığını, düşündükleri takdirde öldürüleceklerini belirtir (Erendoruk 2007 b: 38).

İsmail Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih’in gazeteci arkadaşı Veli Şevkedov Bulgaristan Türklerinin en iyi karikatüristidir. Bir vakit Veli Şevkedov’un atölyesine girilerek bütün çalışmalarına el konulur. Şevkedov, bu durum karşısındaki üzüntüsünü Salih’e anlatırken ölümle tehdit edildiğini de söyler. Bu konuşmadan kısa bir süre sonra Veli Şevkedov’un ölüm haberi gelir. Salih gazetelerde, Ruse’de bir arkadaşında misafirlikteyken sarhoş olan Veli Şevkedov’un kazara camdan düştüğü haberini görür. Arkadaşının bilerek öldürüldüğünü ve ölümüne kaza süsü verildiğini düşünse de bu düşüncesini kimseye söyleyemez (Çavuşev 2004: 148). Ancak bu haberin ardından başka ölüm haberleri de gelir. Salih, kaza süsü verilerek kamuoyuna yansıtılan bu ölümlerin birer cinayet olduğunu, Türk aydınlarının bilinçli bir şekilde tek tek öldürüldüğünü düşünür.

Gerçekte Bulgaristan’da Türk kültürünü yaşatabilecek kimseler öldürülerek soykırım yapılmaktadır. Kimse de bu duruma dur diyememektedir.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında anlatılan soykırım uygulamalarından anlaşılacağı üzere yazarlar tarihi bir gerçeklik olan Bulgaristan Türklerinin bireysel ya da toplu ölümlerini roman türünün özellikleri içinde yansıtmaya çalışmışlardır. Ancak bu soykırım olayları, olay örgüsü içerisinde değil, kişiler arasındaki konuşmalarla okuyucuya aktarılmıştır.

2.8. Bulgaristan Türklerinin Maruz Kaldığı Göçler ve Sürgünler

20. yüzyılın başından 2016’ya kadar yayımlanan romanlarda Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye göçleri ve sürgün edilmeleri gerçekliği de yer almaktadır. Yazarlar, eserlerinde Osmanlı Devleti’nden ayrılan Bulgaristan’da azınlık konumuna gelen Türklerin, Bulgarların yaptığı eziyetler neticesinde ana vatan olarak gördükleri Türkiye’ye göç etmek istemelerini işlemişlerdir.

Osmanlı Devleti’nden ayrılan Bulgaristan ve Balkanlarda azınlık durumuna düşen Türkler çeşitli sebeplerle şiddete maruz kalınca Osmanlı Devleti topraklarına göç ederler. Mehmet Behçet Perim *Göçmen Ahmet* romanında Makedonya’nın Osmanlı Devleti’nden ayrılmasından sonra orada kalan Türkler düşman saldırısına uğrarlar. Göçmen Ahmet’in dedesi boğazlanarak öldürülür. Ahmet’in babası Ali Pehlivan ve ailesi Makedonya’nın Doryan kasabasından Edirne’nin Hüseyinpınar köyüne göç ederler. Ahmet ve ailesi geldikleri Hüseyinpınar köyünde “göçmen” durumunda oldukları için köy halkı tarafından dışlanırlar (Perim 1955: 44-46).

Ziya Yamaç’ın *Mehmet* romanında Selvililer köyünün Bulgar halkı, Türk komşularının göç etmesiyle onların topraklarını alarak zenginleşeceklerdir. (Yamaç 1979: 12). Bu sebeple Türkleri göçe zorlayan Bulgarlar, köye domuzlarını salarak onları rahatsız ederler. Hacı Akif, Selvililer köylüsüne Topal Ali’nin Çorlu’da bir arazi bulduğunu ve oraya göç edebileceklerini haber verir (Yamaç 1979: 17). Köylülerden bir ay içinde topraklarını satarak göç için hazırlanmalarını ister. Köylü göç için hazırlık yapar ancak toprakları henüz satamamıştır. Hacı Akif köylülere dükkândaki malları satamadığı için bir yıl daha burada kalması gerektiğini, gitmek isteyenlerin kendisine topraklarının satış vekâletini vermesi halinde gidebileceklerini, onlar adına topraklarını satabileceğini söyler (Yamaç 1979: 45-46). Kervan uzun ve

yorucu bir yolculuktan sonra kendilerine vaat edilen topraklara gelir. Çorlu'daki arazide Selvililer köylüleri kendilerine hemen bir göz oda yaparak Dereköy adında bir köy oluştururlar. Dereköylülere komşu olan Karalar köyü yerlileri de onlar gibi göçmendir. Kırım Harbi'nden sonra göç ederek buraya yerleşmişlerdir (Yamaç 1979: 215).

Ömer Osman Erendoruk *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Doksan Üç Harbi'nden sonra Bulgaristan Türkleri, yapılan zulümlerden kurtulmanın çaresi olarak Türkiye'yi gördükleri için Osmanlı Devleti'ne göç ederler. (Erendoruk 2004: 30). Yazarın *Toprağa Kan Düştü* romanında Balkan Savaşları'ndan sonra can güvenlikleri kalmayan Orhan amca ve ailesi de Osmanlı Devleti'ne göç etmek için kafile ile yola çıkarlar. Ortaköy'ü geçtikten sonra Bulgar çetecilerin saldırısına uğrayan kafiledeki iki yüz üç araba insan öldürülür (Erendoruk 2005: 94-95). Orhan amca babasının dediklerini yaptığı için dayısı da teker yüzünden kafileden geride kaldığı için soykırımdan kurtulmuşlardır. Ancak Türkiye'ye göç edemezler.

Bulgaristan Türkleri Türkiye'ye göç etmek istedikleri gibi ata toprağı bildikleri Bulgaristan'ı da terk etmek istememektedir. Ramis Çınar'ın *Elveda Rumeli* romanında Hasan, babası Nazmi Efendi'nin vasiyeti üzerine Osmanlı Devleti'ne göç etmeyerek Bulgaristan'da kalmıştır. Nazmi Efendi'nin babası Karamanlı bir yörüktür. Çocukluk yıllarında, Konya'daki Sarraflar Çarşı'sında bir kuyumcunun yanında çıraklık yapmaktadır. Sarraf, Nazmi Efendi'nin babasını çok sevdiği için onu İstanbul'a okumaya gönderir. İstanbul'da medrese tahsili gören Nazmi Efendi'nin babası Rusçuk'a müftü olarak tayin edilince oraya göç ederler. Emekli olunca da aile Silistre'ye taşınır ve orada satın aldığı bir konağa yerleşir. Nazmi Efendi'den üç yaş büyük kardeşi 93 Harbi'nde şehit düşünce aile, oğullarının mezarının nerede olduğunu bir türlü öğrenemez. Harpten sonra Türkler İstanbul'a ve Anadolu'ya göç etmeye başlar. Nazmi Efendi'nin babası şehit olan oğlunun acısıyla onun hatıralarının olduğu Bulgaristan topraklarını bırakmak istemez. Nazmi Efendi de çocuklarına aile mezarları Çeyrekçi'de olduğu için Bulgaristan'da kalmalarını, ata topraklarını terk etmemelerini vasiyet eder (Çınar 2014 a: 200). Birinci Balkan Savaş'ından sonra Osmanlı Devleti'ne doğru yeni bir göç hareketi olur. (Çınar 2014 a: 202). Çeyrekçi köyünden de 16 hane Osmanlı Devleti'ne göç eder. Nazmi Efendi'nin küçük oğlu Hasan ise hem Silistre'de müftü olduğu hem de babasının

vasiyeti sebebiyle Osmanlı Devleti'ne göç etmemiştir. Ramis Çınar'ın *Aşk, Hayat ve Arayış* romanında Nursel'in kayınpederi de Balkan Savaşları'ndan sonra Balkanlar'dan Edirne'ye göç ederek oraya yerleşmiş göçmenlerdendir (Çınar 2014: 116).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Bulgaristan'da kalan Türklerin topraklarını göz diken Bulgarlar, Türkleri göçe zorlayarak onların topraklarını alırlar. Sabri Tata *Pehlivanoğulları* serisinde, 1920-1945 yıllarında Bulgaristan'da kalan Türklerin yaşantılarını ele aldığı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında bu dönemdeki göçleri anlatır. Bulgaristan'da Çiftçi Partisi'nden sonra hakları ellerinden alınan Türkler kabilelerle Türkiye'ye göç etmeye başlar. Marinağa kendi topraklarına yeni topraklar katabilmek için Türkleri göçe zorlamakta, göç edenlerin topraklarını ucuza alarak topraklarını genişletmek istemektedir. İbramağa'dan, diğer köylerdeki Türklerin köyelerine gelen Balkancı Bulgarların domuzlarının her yerde dolaşmasından rahatsız oldukları için Türkiye'ye göç ettiklerini duyan Marinağa (Tata Tarihsiz a: 85) kendi köyündeki Bulgarlara da domuzlarını salmalarını söyler. Köyde domuzların sokaklarda dolaşmasından rahatsız olan Reyhanağa Türkiye'ye göç etmeye karar verir. Hafız, Reyhanağa ile görüşmesinde ona göç etmesinin sebebini sorar. Reyhanağa da Hafız'a Bulgar komşularının domuzlarının sokaklarda gezmesinden rahatsız olduğunu anlatır:

“Söyledik, Hafız! Bir iken iki oldular, sonra dört... Sahiplerini puştunaya geçtik, hiç kulak asan olmadı. Candar Peni 'domuzdan hoşlanmazsanız gidin Türkiye'ye, Burası Bulgariya' dedi. Biz de gidiyoruz. İşittiğime göre başka köylerde de böyle yaparmış bu kâfirler. Yaşadığımız yerde su çıktı, ne yapalım?” (Tata Tarihsiz a: 88).

Reyhanağa, Türkiye'ye göç ettikten sonra köyüne bir mektup yazar. Mektubunda Adapazarı civarına yerleştiğini, kendisine verilen topraklardan memnun olduğunu, Anadolu Türklerinin onlara çok yardımcı olduklarını yazar (Tata Tarihsiz a: 92). Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanının kahramanlarından Topal Yusuf'un amcası İrfan Efendi de 1926 yılında Bulgarların zulmünden kaçarak Türkiye'ye göç etmiştir (Erendoruk 2007 b: 6).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye Atatürk Dönemi'nde göç eden Türkler de olmuştur. Rahmiye Altınok, Atatürk Dönemi'nde ailesiyle Türkiye'ye göç hikâyesini anlattığı *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da ve Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* romanlarında bu dönem Bulgaristan'dan Türkiye'ye olan göçleri anlatır. *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanının olay örgüsü Asene'nin ailesiyle Teslime'nin ailesinin Türkiye'ye göç süreci üzerine kurulmuştur. Şumnu'nun Makak köyünde Bulgarlar, Türkleri yalnız gördükleri yerde döverler hatta öldürürler, kızlarına tecavüz ederler. Türkler neredeyse evlerine mahkûm yaşarlar. Köylüler, can güvenlikleri olmayan Bulgaristan'dan göç etmek için pasaport başvurusunda bulunmuşlar, pasaportlarının çıkmasını beklerler. Asene ve ailesi de Türkiye'ye göç etmek için pasaportlarının çıkmasını beklemekte, Asene'nin annesi Vakube Hanım, bunun için sürekli dua etmektedir: “*Haydi Mustafa Kemal Paşa. Gönder şu paşaportumuzu. Kurtar bizi.*” (Altınok 1995: 16) Bulgaristan'dan göç demek, Asene ve aile için kurtuluş demektir. Onlar pasaportlarının çıkmasını bekleyip dualar ederken Makak köyünden Türkiye'ye giden göç alaylarını imrenerek izlerler. Göç alayını anlatıcı şöyle tasvir eder:

“Bu nasıl bir alaydı? Kadınlar, erkekler, çocuklar en güzel elbiselerini giymişler, sanki yüzlerce düğün alayı söz birliği etmiş de bir araya gelmişti. Hayır hayır, bu düğün alayından da neşeli bir alaydı. Bu alay, her Türk'ün içinde olmak için can attığı bir alaydı. Bu alay, Anavatana göç eden Bulgaristan'ın kimbilir nerelerinden kopup gelen bir göç alayındı. Bu mutlu alaylar bu yoldan ara sıra geçip giderdi.

Makak Köyü'nün bütün Türkleri onlara el sallamak, onların neşesine katılmak, kurtuluşlarını kutlamak, hayırlı yolculuklar dilemek için yollara döküldüler.

-Bizi de götürün. Bizi de kurtarın, diye ağlaya ağlaya arabaların arkasında koşan Türklere onlar da ağlaya ağlaya dualar ettiler.

-Allah bizi kurtardı, sizleri de kurtarsın, diye bağırdılar.” (Altınok 1995: 112)

Pasaportları çıkınca onlar da diğerleri gibi yola çıkarlar. Zekeriya Efendi, köyüne şöyle bir bakar ve “Türklerle Bulgarlar birlikte barış içinde yaşayabilselerdi

şimdi göç etmek zorunda kalmazdık.” diye düşünerek Bulgaristan’a veda eder (Altınok 1995:149). Asene ve ailesi Varna’ya giderek diğer göçmenlerle birlikte Nazim Vapuru’na binerler. Nazim Vapuru’ndaki göçmenler hep beraber sevinçle: “Allah! Sana şükürler olsun! Bizi Anavatan Türkiye’ye kavuşturdu!” (Altınok 1995: 154) diye ağlaşarak bağırışmaktadır. *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye’de* romanında Asene ve ailesi 2500 aileyle birlikte Bulgaristan’ın Varna Limanı’ndan Türkiye’ye giden Nazim Vapuru’na binmiştir (Altınok 1995: 154-155). 2500 Türk göçmen İstanbul’un Tuzla Limanı’nda İstanbullular tarafından büyük bir coşkuyla karşılanır. Limanın iki tarafına dizilen insanlar göçmenleri “Hoş geldiiiiiz! Hoş geldiiiiiz!” (Altınok 2005: 11) diyerek karşılarlar. Göçmenler önce Tuzla’da bir misafirhaneye yerleştirilir. Misafirhanede birkaç gün kaldıktan sonra Asene’nin ailesiyle Kerim Ağa’nın ailesi Haydarpaşa Garı’ndan bindikleri trenle Çorum’un Sungurlu ilçesinin Günyüzü köyüne giderler. Günyüzü köylüleri muhacir ailelerini sevgiyle karşılar (Altınok 2005: 50). Zekeriya Efendi ve ailesi çok sevildikleri ve rahat ettikleri köyde kızlarını okutabileceği okul olmadığı için 1939 yılının Eylül ayında Günyüzü köyünden Sungurlu ilçesine göç ederler.

Bulgaristan 1945 yılında komünizmle yönetilmeye başladığında, Bulgar Yönetim Türkleri kooperatife girmeye zorlar. Türk okulları da kapatılıp çocuklarının Türkçe eğitim alma imkânı da ortadan kalkınca Türkler Türkiye’ye göç etmeye başlarlar. Komünistlerin yaptığı eziyetler karşısında ellerinde avuçlarında neleri var neleri yoksa satarak 1950’li yıllarda Türkiye’ye göç ederler. Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında, devletin Türklerden istediği domuz yağı vergisinden sonra Salih amcası Hafız’a göç yolu açılırsa Türkiye’ye gitmek istediğini söyler:

“Mal arayan malcılar gibi şişlerle evlerimizin içlerini, bahçelerimiz, delik deşik ettikleri yetmiyor mu? Kimden alır insan onun domuzyağını? Hangi ellerle tutar da getirir evine? Yahutta hangi ellerle alır da götürür onu naretçilere? Durulmaz bu memlekette artık Hafız amca! Âlem göçmenlik olacakmış diye konuşuyor. Olursa, savulacağım buradan bubamın yanına Türkiye’ye...” (Tata Tarihsiz b: 85).

Hafız, Türklerden istenen domuz yağı vergisinin kaldırılması için Tekeze müdürü Pamukçu Ralço ile görüşür. Ralço, domuz yağı vergisi vermek istemeyen Türklerin ya Tekeze'ye girmeleri ya da Türkiye'ye gitmeleri gerektiğini Hafız'a şu sözlerle söyler:

“Biz bunu biliyoruz ba Hoca! Biz zorla kimseyi tutmuyoruz. Bizde demokrasi var. Kim nereye isterse, oraya gitsin. Sana şunu söyleyeyim ki bizim köyde Bulgarlara bir yol var, Türklere iki, Bulgarlar tekezese, Türkler ya tekezese, ya Türkiye'ye... Başka yol yok...” (Tata Tarihsiz b: 86).

Türkler, domuz yağı vergisi vermek yerine Türkiye'ye gitmeye karar verirler. Ancak Ralço bu sefer de borçlarını ödemelerini ister. Elllerinde satılacak ne varsa satıp borçlarını ödeyen Türkler *“Tekezese'ye gireceğime Türkiye'ye giderim”* (Tata Tarihsiz b: 88) diyerek göç için hazırlanmaya başlar. Hafız da Türkiye'ye göç etmek ister. Fakat vakti zamanında kefil olduğu kimselerin borcunu da ödemesi gerektiği ve her şeyini satsa da bu borçları ödeyemeyeceği için Türkiye'ye gitmeye niyetlenemez (Tata Tarihsiz b: 91). Salih'in pasaportu çıkınca köy parti teşkilatı Tahir'den Salih'le konuşarak onu göçten vazgeçirmesini ister. Tahir, Salih'in vazgeçmeyeceğini bile bile yine de onunla konuşur. Salih Tahir'e, komünizmin Türkleri ezdiğini, ellerinde avuçlarında ne varsa aldığını, Türkiye'ye gitme şansı varken gideceğini söyler. (Tata Tarihsiz b: 109). Tahir'in sevdiği Özden'in ailesi de domuz yağı vergisi sebebiyle Türkiye'ye göç etmeye karar verir. Tahir, Özden'nin ailesini göçten vazgeçirebilmek için farklı yollar denese de aile Türkiye'ye göç etmekten vazgeçmez (Tata Tarihsiz b: 106). Bunun üzerine Tahir ile Özden evlenir. Özden'in ailesi Türkiye'ye göç eder (Tata Tarihsiz b: 210). Özden ise kocası Tahir'le birlikte Bulgaristan'da kalır.

Ömer Osman Erendoruk da romanlarında bu dönem göçlerini işlemiştir. *Buruk Acı* romanında anlatıcı, Bulgaristan Türklerinin Türk ve Müslüman olarak kalabilmenin tek yolunu Türkiye'ye göç etmek olarak gördüklerini şöyle ifade eder:

“Evet Cem Amca. Dış görünüşe göre göç gönüllüydü. Ama bu 'gönüllü'lüğün ardında, pek öyle gizlisi kapaklısı olmayan apaçık bir zorunluluk sivreriordu. Utanmak, arlanmak bilmeyen, katmer katmer boya altında bile alelâde gözle görünen iğrenç bir zorunluluk. Bulgar Komünist Partisi imzalı bu zorunluluk, dede, baba yadigarı bu topraklarda türk ve Müslüman olarak kalamamanın korkusundan

doğuyordu. Bu topraklarda Türk olmak zordu. Daha kötüsü, Türk olmak suçtu. Din elden gitmişti. Dilimizi okunması yasaklanmıştı. Dilimizi konuşmak da yasaktı. Gelenek ve göreneklerimiz her fırsatta engelleniyor, yasaklanıyordu. Türk ve Müslüman kalabilmenin tek yolu göçtü. Bunun tersini düşünmek apaçık bir yanılıydı. Gün gün, dakika dakika, saat saat gönderilen ‘imdat! yardım!’ Sinyallerimizin perde inmiş gözlerce görülmemesi, işitilmemesi Bulgar’ın ekmeğine yağ çalmaktan başka bir şey değildi.” (Erendoruk 1997: 70).

Anlatıcının da dediği gibi aslında Bulgaristan Türkleri göç etmeye gönüllü değillerdir. Ait oldukları toprakları bırakıp gitmelerinin tek sebebi kendilerine uygulanan asimile hareketine karşı çıkmak, yapılan baskı ve zulümlere boyun eğmemektir. Zorunlu olarak tuttıkları göç yolu onlar için sadece bir kaçıştır.

Ömer Osman Erendoruk’un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında 1950 yılının Ağustos ayında Türkiye radyo aracılığıyla Bulgaristan’dan göçmen kabul edeceğini duyurur. Bunu duyan Bulgaristan Türkleri Türkiye’ye göç hazırlıkları yaparlar (Erendoruk 2007 a: 23). Kısa süre sonra Bulgarların Türkiye’ye sahte pasaportlarla Çingeneleri gönderdiği anlaşılınca Türkiye sınırını kapatarak göçmen alımını durdurur (Erendoruk 2007 a: 26). 1951 yılında Türkiye sınırlarını yeniden açarak göçmen kabul etmeye başlar. Cemil Hoca, vize alabilmek için Filibe’ye gider. Filibe’deki Türkiye konsoloslğunun önünde vize almak için bekleyen Türkler vardır. Cemil Hoca o gece hastalanarak eve döner. İyileşince komşusuyla birlikte tekrar Filibe’ye gider. Konsoloslğun önünde beklerken dolandırıcılar tarafından kandırılarak ellerindeki pasaportlarından olurlar. Cemil Hoca pasaportları yeniden çıkarıncaya kadar sınır kapatılır ve Türkiye’ye gidemez (Erendoruk 2007 a: 35-36).

Ömer Osman Erendoruk’un *Uçurum* romanında Kara Bayram’ın büyük oğlu Süleyman 1951 yılında eşi ve iki oğluyla çocuklarını okutabilmek için Bulgaristan’da Türkiye’ye göç eder (Erendoruk 2007 b: 7). Türkler, Türkiye’ye göç etmek için Filibe’deki Türk Konsoloslğuna göç dilekçesi vermek zorundadır. Bulgarlar Türklerin göç dilekçesi vermelerini engellemek için Bulgaristan içinde seyahat etmelerini yasaklar (Erendoruk 2007 b: 26). Mehmet de konsoloslğa verilecek göç dilekçesini yaya olarak Filibe’ye gidecek olan amcası Topal Yusuf’a

verir. Mehmet Bulgaristan'da Bulgarlaşıp asimile olmamak için Türkiye'ye göç etmek istemektedir:

“ *Filibe Türk Konsolosluğu'na*

Muhterem Türkiye Konsolosluğu Yetkilileri,

Ben, 1928 doğumlu Kavaklı Belediyesi'nin Soğukpınar köyü sakini, baba adı Tahsin, ana adı Ayşe olan öğretmen Mehmet Metiner, Bulgar komünistlerinin biz Bulgaristan Türklerini hızla dinsizleştirip milliyetsizleştirmek, sonra da Bulgarlaştırmak üzere her çareye, her baskıya ve zulme başvurduklarını, böylece bize benliğimizi unutturmak istediklerini bildirir, ya buna bir karşı tedbir alınmasını önerir, ya da şahsımın Anavatanım Türkiye'ye göç etmesine müsaade buyurmanızı şiddetle arzular, gereğinin yapılmasını arz ederek saygılar sunarım.” (Erendoruk 2007 b: 40).

İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında, Salih'in sahaya gittiği bir Bulgar köyü üzerinden Türklerin Türkiye'ye göçleri konu edinilir. Kaderine terk edilen köy aslında Müslüman bir Türk köyüdür. Ancak 1944 yılından sonra köye inen çetecilerin baskılarından kaçmaya başlayan Türk halkı Türkiye'ye göç etmiş, Türklerin yerine Bulgarlar yerleşmişler ve Türklerin bütün mal varlıklarına el koymuşlardır (Çavuşev 2004: 83).

Gazetecinin Artık Yılı romanında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç olacağı söylentisi yayılır. Türkler, göç olması halinde pasaportlarının ellerinde hazır olmasını istedikleri için ailece fotoğraf çektirmeye giderler. İzin alıp giden ya da sebepsiz işe gitmeyen Türklerin yokluğu sebebiyle kooperatifin işleri aksamaktadır. Salih, buna dayanarak Türklerin Bulgaristan ekonomisini ayakta tutan güç olduğu, bunun farkına varan Bulgar Devleti'nin de bundan sonra Türklerin Türkiye'ye göç etmesine izin vermeyeceği sonucunu çıkarır (Çavuşev 2004: 183).

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Silistre'nin Satırlı Mahallesinde II. Dünya Savaşından sonra Bulgar nüfusu artmıştır. Artan Bulgar nüfus Türkleri çeşitli bahanelerle rahatsız etmektedir. Hanife ve Ahmet, Bulgarların domuzlarını sokaklara salmasından rahatsız oldukları için göç etmek isterler (Tunaboşlu 2004: 11). Oysa İkinci Dünya Savaşı öncesi faşistlerin yaptığı zulme karşı göç etmek isteyen Ahmet'in babası ata topraklarını bir türlü bırakıp

gidememiştir. (Tunaboşlu 2004: 28). Romanda Hafız İslam, göçün neden Türklerin kaderi olduğunu şöyle dile getirir:

“‘Göç ha!’ dedi Hafız İslam. ‘Muhacirlik kolay şey mi? Onu yaşayan bilir! Muhacirlik ateşten gömlek, yakar insanı! Ama Türk milleti için kader sanki. Osmanlı’nın yayıldığı dönemde atalarımız beş yüz sene önce Anadolu’dan buralara göçmüş, buraları vatan tutmuş. Lakin Osmanlı zayıf düşünce göç tersine dönmüş. Doksanüç Harbinden beri evlerimizi, yerlerimizi, analarımızın babalarımızın mezarlarını gâvura bırakıp göçeyriz. Göç çare mi? hayır! Biz göç ettikçe gâvur sevineri. Zaten istediği de bu. Göçler sürdükçe gâvur kalanları da göçe zorlamak için ne lazımsa yapari. Göçler yeni göçlerin sebebi oleri. Göçler olmasa bu kadar zayıf ve çaresiz olmazdık. Bu gâvur, bizlere bu kadar zulm edemezdi. Komşular, iyi dikkat edin! Göç çare değil.” (Tunaboşlu 2004: 41).

Ancak Hafız İslam, göçün çare olmadığını, her yapılan göçün başka bir göçü de tetiklediğini söyleyerek kendisini dinleyen köylülerden göç etmemelerini ister. Hatip Dede’nin Nüv vap mezunu arkadaşı Hafız Hoca da, halka İkinci Dünya Savaşı’ndaki durumu anlatarak göçün bir çare olmadığını söylemektedir. Ona göre buralar ata toprağıdır, terkedilmemelidir. Köylüleri ikna etmek için Deliorman gazetesinde yayımlanmış bir şiiri okur:

“Kamçı gibi akıp gitme,

Etrafını yıkıp gitme,

Ey Türk oğlu, dede ilin

Ellere bırakıp gitme

Dedelerin sürdü ekti

Bu il için neler çekti

Yüzlerce yıl silah elde

İl uğruna kanlar döktü” (Tunaboşlu 2004: 41)

Çocuklarının Türkçe eğitim alabilmesi için Türkiye’ye göç etmeye karar veren Ahmet, 1950 yılında malını mülkünü satar, pasaport başvurusunda bulunur.

1950 yılında Bulgaristan Türkiye'ye bir nota vererek iki yüz elli bin göçmeni kabul etmesini istemektedir. Ahmet ve ailesinin vizeleri çıkınca 1951 yılının Mart ayında Türkiye'ye göç ederler. Silistre'den yedi hane, Sofya'dan Türkiye'ye giden trene binerler. (Tunaboşlu 2004: 44-45). Türkiye'nin gelen göçmenleri iskân etmesi için bir müddet Kırklareli'nde beklerler. Gördes'e iskân edilen Ahmet öncelikle gidip Gördes'i görür. Orada yaşayamayacağını anlayınca Çorlu'daki Aşşegül halasının yanına yerleşir. Çorlu'da Muhacir Ahmet olarak tanınır. Bir yıl sonra vatandaşlığını alan Ahmet Türkiye vatandaşı olmasına çok sevinir. Yusuf eniştesi "*Hadi bakalım! Artık macurluktan kurtuldunuz kayınço! Artık siz de bu memleketin yerlisi oldunuz*" (Tunaboşlu 2004: 87) diyerek Ahmet'e takılır. Büyük oğlu Eskişehir'de okumaya başlayınca ailecek Hanife'nin akrabalarının yanına taşınırlar.

Bulgaristan'ın kooperatifleşmesi ve buna dayanarak yapılan zulümler nedeniyle Türkler Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. Bu durum Bulgaristan için büyük sorun teşkil etmektedir. Zira Türkiye'ye göç eden ailelerin Bulgaristan'da kalan yakın akrabaları da akrabalık bağlarını sebep göstererek Türkiye'ye göç etmek istemektedirler. Bu nedenle iki ülke arasında siyasi yazışmalar başlatırlar. 1968 yılında Türkiye ile Bulgaristan arasında, belirlenen yakın akrabaların Türkiye'ye göç etmesine izin verilen bir antlaşma yapılır. Böylelikle Türkiye'de akrabası bulunan akrabalarının davetiyle Türkiye'ye gidebileceklerdir. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan Akraba Göçü anlaşması gazetelerde yayınlanır. Köy Parti sekreteri Kalpakçı Delço, Türklerin Türkiye'ye göç etmek istemelerini anlamlandıramaz ve göç etmelerini istemez. Delço, imalı bir şekilde, Tahir'e güzel haberleri olduğunu söyler. Yakın akraba göçünü kastederek onun Türkiye'ye gitmek isteyip istemediğini sorar. Karısı Özden'in ailesi Türkiye'dedir ve isterse Tahir de Türkiye'ye gidebilecek kişiler arasındadır. Tahir göç etmeyi düşünmediğini söyleyince Delço bu habere sevinir (Tata Tarihsiz b: 351). Kerço, Delço'nun aksine Türklerin Türkiye'ye göç etmek istemelerini haklı görmektedir. En son göçten sonra Bulgarlar Türkleri gücendirmiş ve aileler parçalanmıştır. Her iki devlet de parçalanmış ailelerin birleşmesi için böyle bir hak tanıdığına göre isteyen Türkiye'ye gidebilmelidir. (Tata Tarihsiz b: 354). Tahir de eşinin ailesi Türkiye'de olduğu için pekâlâ Türkiye'ye göç etmek isteyebilir. Ancak parti teşkilatı, köy partisinde bulunan

Tahir'in Türkiye'ye göç etmesini istemez. Zira Tahir'in göç etmesi halinde köydeki diğer Türkler de Türkiye'ye göç etmeyi isteyeceklerdir. Bu da partinin istemediği bir şeydir. Özden akraba göçünden faydalanarak Türkiye'ye göç etmek isteyince partili olduğu için Türkiye'ye göç etmek istemeyen Tahir ile tartışırlar. Tahir düşündükten sonra karısına hak verir ve Türkiye göç etmek istediğini söyleyerek pasaport başvurusu yapar (Tata Tarihsiz b: 374).

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında -pasaportları olmasına rağmen- Bulgaristan'da yüksekokul tahsili yapmış kimselerin Türkiye'ye göç etmesini engellemek için kanun çıkarılır. Tahir yüksekokul mezunu olduğu için pasaportu iptal edilerek Türkiye'ye göç etmesi engellenir (Tata Tarihsiz c: 39). Tahir Özden'e, dilerse çocuklarıyla beraber Türkiye'ye, ailesinin yanına gidebileceklerini söyler. Ancak Özden, ailesinin zaten parçalandığını, kocası olmadan Türkiye'ye gitmek istemediğini söyleyerek Bulgaristan'da kalır (Tata Tarihsiz b: 41). Tahir'in Türkiye'ye göç edeceğini duyan Keriman, Tahir'i Komünist Partisi'ne ihbar etmeyi düşünür. Komünist Partisi'nin göç etmek isteyen Türklere bakışını yazar şöyle anlatır: "*Keriman, komitede parti şeflerinin Türkiye'ye göçetmeye kalkışan bir Türk'e cüzamlı gibi baktıklarını biliyordu.*" (Tata Tarihsiz c: 25). Keriman, Tahir'in gitmesini engellemesi için Genov'a ricaya gittiğinde Merkez Komitesi sekreterinden, yüksek tahsilli Türklerin Türkiye'ye göç etmelerini engelleyeceklerini öğrenir. Bunu duyunca Genov'a bir şey söylemeden oradan ayrılır. Merkez Komitesinin kararı şöyledir: "*Göçün eskisi gibi süreceği belirtiliyordu. Fakat yüksek okullarda okuyup devletin bunca parasını harcayan yüksek öğrenimli kimseler, yani doktor, mühendis, öğretmen, tarım mühendisi gibi bu kadrolar bu kapsamın dışında bırakılıyor.*" (Tata Tarihsiz c: 28). Bu kararın sebebi olarak şöyle denir: "*Devlet onların okuması için bu kadar masraf yaptı. Onlar ise kapitalist bir ülkeye gidip uzmanlık yapacaklar. Ne partimiz, ne de devletimiz buna müsaade etmeyecek!*" (Tata Tarihsiz c: 29). Bulgaristan, hem beyin göçüne hem de hali hazırdaki işçilerinin göçüne izin vermez. Türkiye'ye göçlerle iş gücünü kaybetmek istemez.

ÖmerOsman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Bulgaristan'a akraba ziyaretine giden Murat ve amcası Orhan, Sıdika yengelerini ziyaret ederler. Bulgaristan'da akraba göçünün olduğu o yıllarda Türkiye'ye gitmek isteyen Sıdika

yenge: “*Anasını satayım, bir akraba bulup atamadık kendimizi anavatana*” (Erendoruk 2005: 83) diyerek Türkiye’de yakın akrabası olmadığı için göç edememesinden duyduğu üzüntüyü dile getirir.

Ömer Osman Erendoruk’un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında 1968’de Türkiye Bulgaristan’dan göçmen kabul eder. Ancak, yalnız Türkiye’de akrabası olanlar Türkiye’ye göç edebilecektir. Cemil Hoca, 1937 yılında Eskişehir’e yerleşmiş bir amcasının davetiyle Türkiye’ye gitmek için pasaport başvurusunda bulunur. Pasaportların çıkması ve vize işlemleri için Cemil Hoca, Komünist Partisinde görevli Çavdar’dan yardım ister. Çavdar’ın yardımıyla pasaport ve vize işlemleri çabucak hallolmuş, Cemil Hoca ve ailesi Türkiye’ye göç etmiştir. (Erendoruk 2007 a: 53-55). Cemil Hoca, Türkiye’de Eskişehir’deki amcasının yanına gider. Amcası ona evinin birinci katındaki daireyi verir. Vatandaşlık işlemlerini yapmak için gittiği dairedeki başkomiser Avni Bey, Cemil Hoca’ya göçün neden durdurulduğunu sorar (Erendoruk 2007 a: 66). Hoca, Avni Bey’e şöyle cevap verir:

“*Sayın başkomiserim, malûmunuz olduğu üzere, bugün Bulgaristan Devleti, Sovyet Rusya’nın, Moskova’nın en uslu, en uysal peyki durumundadır. Türk veya Bulgar’ın Bulgaristan’ı, yani bir sosyalist ülkeyi kitle hâlinde terk etmesi, yöneticilerce, sosyalizmden, komünizmden kaçış olarak değerlendirildi. Bu yüzden Moskova Bulgar yöneticilerine ‘Göçü durdur’ emri verdi.*” (Erendoruk 2007 a: 67).

Cemil Hoca, şayet Bulgaristan’da kalmış olsaydı, sosyalizmi benimsemediği için birkaç yıla kadar ya hapse atılmış ya da sınır dışı edilmiş olacağını da sözlerine ilave eder (Erendoruk 2007 a: 68).

Halit Aliosman Dağlı’nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Köseoğlu Adem’e Adapazarı’ndaki akrabalarından mektup gelir. Adem’in dayısı Türkiye’ye gelmeleri için Adem’e davetiye göndermiştir. Adem de yaza kalmadan Türkiye’ye gitmiş olmak için hazırlıklara başlar. Baharda oğlu Rahmi de askerden dönünce hep beraber Türkiye’ye göç edeceklerdir. Ancak oğlu Rahmi’nin askerden cenazesi gelip de köye gömülünce Adem Türkiye’ye göç etmekten vazgeçer: “*Sormasanız da anlatacağım. Oğlum umudumdu, gönlüm kanadımdı gitti. Annemin mezarı burada, babam burada şimdi oğlum da burda, sonu sonunda memleketim de burda, ben nereye, kimin yanına ve niçin giderim...*” (Dağlı 2008: 215) Adem, evladının ve annesinin mezarının

olduğu yeri memleketi bilmiş, Türkiye'ye göç etmekten vazgeçmiştir. Romanda Ali Rıza yaşadığı yoksulluktan kurtulmak için Türkiye'ye göç etmeyi çok istemekte, ancak parasızlıktan gidememektedir. Ali Rıza'nın eniştesi Muhammet yaşadıkları yerden Kamçıboyu'na göç edeceğini söylediğinde Ali Rıza onun öteye yani Türkiye'ye göç edeceğini sanır. Muhammet eniştesi ise Türkiye'ye göç etmeyi düşünen Türklerin Bulgaristan'da bir yuva kuramadıklarını, yuva kuranların da Türkiye'ye gitmeleriyle yuvalarının dağıldığını dile getirir: “*Az mı yuvalar yıktı, az mı ocaklar söndürdü şu Türkiyecilik...*” (Dağlı 2008: 117). Muhammet enişte, Türklerin Türkiye'ye göç etme sevdasıyla Bulgaristan'ı vatan olarak kabullenememelerini doğru bulma Türkiye'ye gidenlerin de umdukları gibi karşılanmayacaklarını düşünür: “*Gittin diyelim, orada güvenecek kimin kimsen var mı, sen onlar için el sayılırsın. El kapısına düşmek kolay mı? Elden vefa, zehirden şifa beklemek boştur demişler. El yurdunda umduğun dağlara kar yağar, elin koynunda kalıverirse!*” (Dağlı 2008: 117).

1968 yılında imzalanan Yakın Akraba Göçü 1978 yılına kadar devam eder. Türkler 1970'li yıllarda bir yolunu bulup Türkiye'ye göç etmeye devam ederler. Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanı, Murat'la Bulgaristan'dan göç etmiş Orhan amcasının karşılaşmasıyla başlar. Amcası, kendisini ziyarete gelen Murat'a göç etmiş ailelerin durumunu anlatır: “*Durumumuz malûm, evlat. Muhacirlik ateşten gömlek, demiş atalarımız.*” (Erendoruk 2005: 15). Orhan amcanın evlerinde eksiklerini olduğunu ifade etmek için kurduğu bu cümleyi Murat şikâyet gibi algılar. Orhan amca göç etme sebebinin Bulgarların kendilerine yaptığı baskılar olduğunu söyler. Murat, sosyalist bir ülkede amcasının nasıl bir baskıyla karşı karşıya kaldığını anlayamaz. O, amcasının kaçmış olduğu komünizmi Türkiye'ye getirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden onların Türkiye'ye göçlerini anlamsız görür. Orhan amca ise isteyerek göç etmediklerini, aslında Bulgaristan'dan ve komünizmden kaçtıklarını söyleyerek kaçma sebeplerini şöyle sıralar: “*Bizimki göç değil, aslında bir kaçıştı. Bir kurtuluş. Benliğimizi, dinimizi, Türklüğümüzü, her şeyimizi yitirmekten kaçış...*” (Erendoruk 2005: 17). Bu cevap karşısında Murat'ın çok kızdığını anlayan amcası, göç konusunu daha fazla konuşmaz.

İslam Beytullah Erdi'nin *Aşkı Arayanlar* romanında Komünist Partisi Köy Teşkilâtı Sekreteri Celil Osmanov, 1970'li yıllarda bir akrabasının davetiyle

Türkiye'ye göç etmiştir. Düne kadar 'Cennet vatan Bulgaristan' diyen ve komünizmi savunan Celil Osmanov'un göç etmesi Murat'ı şaşırtmıştır (Erdi 2000: 135).

Ramis Çınar'ın *Söylenmemiş Sözler* romanında Sezgin ve ailesi, 1978 yılındaki son göçle Türkiye'ye gelenlerdendir. Sezgin beş yaşında, kardeşi ise dört aylıkken Çorlu'ya yerleşmişlerdir. Bulgaristan'dan gelenler, yerleştikleri mahalleleri "Küçük Bulgaristan" olarak nitelendirirler: "*Sonra arabayı Küçük Bulgaristan diye anılan mahallemize doğru sürdüm.*" (Çınar 2009: 37). Aileler, Bulgaristan'la bağlarını koparmamak için Bulgarca şarkılar dinlerler ve Bulgaristan'daki olayları takip ederler (Çınar 2009: 39). Göçmen düğünlerinde çiftetelli, roman ve Bulgar şarkıları çalarak Bulgaristan'daki geleneklerini devam ettirirler (Çınar 2009: 56).

1984-1985 yıllarında yapılan baskı ve zulüm sonucu Türklerin adları tamamen değiştirilmiştir. Ancak aradan yıllar geçse de Türkler bu durumu hazmedememiştir. 1989 yılının 20-21 Mayıs'ında, Kuzey Bulgaristan'da, "*Türklüğümüzden asla vazgeçmeyiz, Bulgar isimlerini almayız*" (Şimşir 2012: 439) diyerek başlatılan protestolar tüm ülkede hızla yayılmaya başlar. Todor Jivkov, hem Türkiye'nin baskıları hem de uluslararası tepkiler ve Bulgaristan'daki Türklerin protestoları karşısında, 2 Haziran 1989'da katıldığı bir televizyon programında, Bulgaristan'ın Türklerin Türkiye'ye göç etmelerine izin verdiğini açıklar (Şimşir 2012: 439). Türkiye'nin de Bulgaristan'daki Türkleri kabulüyle 1989 yılında 300 bini aşkın Türk göç eder. Bilal Şimşir 1989 yılındaki göçü Bulgaristan'ın ayıbı ve yirminci yüzyılın sonlarında yaşanan insanlık trajedisi olarak nitelemekte ve bu göçün isteğe bağlı bir göç olmadığını söylemektedir: "*Fakat bu göç, isteğe bağlı olmamış, Bulgar yönetimi kendi tesbit ettiği Türkleri olmadık zorbalıklarla, ailelerini parçalayarak, mallarına ve mülklerine el koyarak Türkiye'ye göçe zorlamıştır.*" (Şimşir 2012: 440)

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında 1989 yılında Mayıs Ayaklanmaları başlayınca Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç olacağı haberleri yayılır. Tahir, Viyana'ya sürgün edilen Bahri'ye, Kozloduy'da tanıştığı birinin göç ile ilgili düşüncelerini anlatırken, göç olması halinde kendisinin de Türkiye'ye göç edeceğini söyler: "*Biliyor musun, ben Kozloduy'da Lom'lu bir Mustafa ile tanıştım. Lom'un en zenginlerindenmiş. Bana*

şöyle dedi: 'Beni öyle bezdirdiler ki, şimdi ben sadece şu ceketimle gitmeye razıyım. Varsın malım mülküm onların olsun!'” (Tata Tarihsiz c: 402) Bahri'ye Viyana'dan Türkiye'ye geçebilmenin yollarını anlatır. Tahir, 1989 Haziran'ında, Kozloduy'da bulunduğu sırada, Türklerin Türkiye'ye göç edebileceği haberini alınca köyüne gelir. Ailesiyle görüşükten sonra pasaport için belediyeye dilekçe verir. (Tata Tarihsiz c: 404). Göç için yapılacak bütün hazırlıkları yapan Tahir, 1989 yılında ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç eder (Tata Tarihsiz c: 425).

Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında, 1985 yılında, Emine Teyze doğumda çalınan kayıp oğlu Serhat'ı bulmuştur. Bulgar komando eri olan Serhat, ailesiyle görüşemediği için 1987 yılında yasa dışı yollarla Türkiye'ye kaçar. 1989 yılında Bulgaristan Türklerin gitmesine izin verdiğinde de yüzlerce Türk ailesi Türkiye'ye göç etmeye başlar (Erendoruk 2004: 160). Sınır açıldıktan sonra gitmek için pasaportunu alan Ferhat'a polis memuru: “*Yarın öğleye kadar Bulgaristan'ı terk! Tamam mı?*” (Erendoruk 2004: 163) der ve göç ederken kişi başı otuz kilo eşya götürebileceklerini, ulaşımı da kendilerinin sağlaması gerektiğini ilave eder. Ferhat, sevinçle eve giderek ailesine haberi verir. O akşam hazırlıkları bitirip, yaklaşık yüz kilo eşyayı kamyonu yükleyen Ferhat, Emine Teyze, Selçuk ve Seniha sınıra doğru hareket ederler. Onları sınırda dayısıyla birlikte Serhat da beklemektedir. (Erendoruk 2004: 167-168). Ferhat, kardeşine kavuşmanın ve Türkiye'de olmanın sevincini yaşarken, Emine Yenge de oğluna ve ana vatanına kavuşmanın mutluluğunu yaşar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Murat, haberlerden takip ettiği 1989 göçünü şöyle yorumlar: “*1989 yazında Bulgar komünistleri, Bulgar olmak istemedikleri bahanesiyle Türkleri ülkeden kovdu. Yarım milyon Türk Türkiye'ye yerleşti. Devlet onlara yardım elini uzattı.*” (Erendoruk 2005: 146).

Ahmet Şerif Şerefli'nin *Sen İstanbul'a Gelme* romanında Havva, 1989 yılında sütanesi ve sütkardeşlerinin aileleriyle birlikte Türkiye'ye göç eder. Havva 1989 göçünü, aynı zamanda Bulgaristan'a dönenleri anlatır:

“1989'un zorunlu göçünde o eski baba yurdundan kovulmuştuk. Sütannemin kızları, yani benim ablalarım Türkiye'ye uyum sağlayamadıklarından Bulgaristan'a

dönmüşlerdi. Onların dönüşünde çok acı yaşamıştım. Asla geri dönüş yapmayacağımı söyleyince sütannem benimle kalmayı tercih etmişti.” (Şerefli 2003: 46).

Sen İstanbul’a Gelme romanında Erdem Bey Havva’nın çalıştığı dergiyi okur ve onu bu çalışması için kutlar. Göç konusunda “*Oradan buraya bu zorunlu göç olmamalıydı. Turgut Özal bu işte yanıldı.*” (Şerefli 2003: 270) diyerek Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye göçünü doğru bulmaz.

Osman Tunaboşlu’nun *Rumeli’den Esen Yel* romanında Ahmet, Bulgaristan’daki gelişmeleri takip eder. Ortanca oğluna 1989 yılında önce 270 Türk Viyana’ya sürgün edildiğini (Tunaboşlu 2004: 259), sürgünden sonra da Türkiye’ye göçün başladığını haber verir: “*Bulgar’a kızan Özal, ‘Madem istemiyorsun, hadi gönder benim soydaşlarımı!’ diye rest çekip hudut kapısını ardına kadar açiverdi.*” (Tunaboşlu 2004: 260) Adları zorla değiştirilen Bulgaristan Türkleri Türkiye’ye göç etmeye başlamıştır. Turgut Özal Bulgaristan’dan gelen Türkleri İstanbul’da törenle karşılar (Tunaboşlu 2004: 259-260). Ramis Çınar’ın *Ömrümün Dört Mevsimi* romanında 1989 yılında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden göçmenler deri piyasasını hareketlendirir. Deri işine yeni giren Osman bu işten karlı çıkar (Çınar 2016: 374).

İsmail Yakup’un *Kestaneler Altında* romanında eski mahalle muhtarı Ahmet Dede Hayri’ye 1989 göçünü anlatır. Köyün neredeyse tamamı Türkiye’ye göç etmiştir. Giden köylülerin evleri boşalmış, hayvanları ve tarlaları da kaderine terk edilmiştir. Hırsızlık tehlikesiyle karşı karşıya olan köy, terkedilmiş bir köyü andırmaktadır. Ahmet Dede üzülen göçten sonra köyün eski köy olmadığını söyler.

İsmail Yakup’un *Ulu Çınar* romanında 1989 Göçü’yle Türkiye’ye yerleşen ve kooperatifte şoförlük yapan Orhan, Bulgaristan’a akrabalarını ziyarete gider. Tarımcı’nın belediye başkanı olduğunu duyunca onu da ziyaret eder. Orhan Türkiye’de Bursa’ya yerleşmiştir ve orada göçmenler için kurulan mahallenin muhtarlığını yapmaktadır.

Bulgaristan’ın Osmanlı Devleti’nden ayrılmasından sonra Bulgaristan’daki aydın kesim, Türkleri Bulgarlara karşı ayaklandıracakları endişesiyle Osmanlı Devleti’ne sürgün edilir. Araştırmacı gazeteci yazar İsmail Çavuşev, *Gazetecinin*

Artık Yılı romanında bu olaylara yer vermiştir. Salih, askerdeki manga komutanı Hüseyin’le ülkenin halini konuşmaktadır. Hüseyin, Türk aydınlarının eskiden şehirlerde yaşadığını, Türk Rus Savaşı’ndan sonra şehirlerde yaşayan Türk nüfusunun Bulgarlar tarafından sınır dışı edildiğini, böylece Bulgaristan Türklerinin aydın ve sanatçılardan arındırıldığını söyler (Çavuşev 2004: 210). Şehirdeki aydınlar Türkiye’ye sürgün edilince Bulgaristan’da Türklerin sesi olacak kimse kalmamıştır. Elde kalan Türk köylüler ise Bulgaristan ekonomisini ve ülkeyi beslemek için tarla işlerinde çalışmakta ancak yapılan baskılar karşısında sesleri çok cılız çıkmaktadır.

1960’lı yıllarda Bulgaristan’da devlete karşı ayaklananlar ya hapse atılmakta ya da sürgün edilmektedir. Halit Aliosman Dağlı’nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Adem, oğlu Rahmi için çeşme yaptırdığı ve oğlunun cenazesinde askere karşı geldiği için Bulgar polisi tarafından yakın takibe alınır. Bulgar jandarması onun hakkında soruşturma başlatır. Adem’i ayrımcılık yaptığı, hükümet karşısında eylemler gerçekleştirdiği gerekçesiyle Dobruca’ya sürgün ederler.

Bulgaristan’da en çok konuşulan sürgün 1984-1985 yıllarında yapılan sürgünlere dir. Türklerin adları değiştirilirken direnen Türkler önce Belene Kampı’nda hapsedilir. Bir süre sonra da asimile olmaları için Bulgar köylerine sürgün edilirler. 1989 Mayıs Ayaklanmaları çıkınca, Bulgaristan farklı Bulgar köylerine sürgün ettiği Türkleri önce Viyana’ya daha sonra da Türkiye’ye sürer. Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Bahri ad değiştirmeler sırasında Belene Kampına hapsedilir. Hapisten sonra Bulgar Devleti tarafından halkı Bulgar olan Osençe köyüne sürgün edilir. Bulgaristan’da Mayıs ayaklanmaları çıkınca da ailesi ve babasıyla birlikte Viyana’ya sürgün edilir. Bahri bu sürgün kararının sebebini düşünür: “*Ha, anlaşıldı. Şurada burada yürüyüşler olurmuş. Ağalar düşünmüşler taşınmışlar ‘Ve bu yürüşler olsa olsa Belene’de yatanların işidir’ diye düşünmüşler ve akıllarınca bizi defetmekle işi halledeceklerini sanıyorlar.*” (Tata Tarihsiz c: 400). Kendisiyle Viyana’ya sürgün edilen Fikret Türkiye’ye gidemediğine üzülünce Bahri onu teselli eder: “*Avusturya tarafsız ülke. Viyana’dan Türkiye’ye gideceğiz. Ama bu herifler çok acele ediyorlar. Hemen yola çıkıp gitmemizi istiyorlar. İki bavul eşya ile. Başka hiçbir şey götüremiyorsun.*” (Tata Tarihsiz c: 400). Hiçbir şey götüremeyecek olmaları hakkında Fikret: “*Bunlar hep bu kahpelerin eziyeti çocuğum! Bu kahpelerin anlayışına göre biz Anadolu’dan*

buralara at üstünde gelmişiz, yani bir şey getirmemişiz, giderken de hiçbir şey götürmemeliymişiz.” (Tata Tarihsiz c: 401) der ve sürgün gönderildikleri Viyana’ya gitmek için Rusçuk garından trene binerler (Tata Tarihsiz c: 406).

Ömer Osman Erendoruk’un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca, Bilecik pazarına gittiğinde Bulgaristan’daki köyünde kendini çekemeyen Mustafa’yı görür. Mustafa ona, Bulgaristan’da aldığı komünist maaşını sorar (Erendoruk 2007 a: 73). Cemil Hoca ile görüşükten sonra da polise Cemil Hoca’nın Bulgar casusu olduğuna dair bir mektup yazar. Araştırmalarını yapan Türk polisi Cemil Hoca’yı Bulgaristan’a sürgün eder (Erendoruk 2007 a: 83). Cemil Hoca, Bulgaristan’a dönmektense Türkiye’deki en korkunç hapisaneye girmeye razı olduğunu söylese de Türk polisi onu Bulgaristan’a sürer (Erendoruk 2007 a: 97). Bulgaristan’da da Türk casusu olduğu gerekçesiyle yirmi yıl hapsine karar verilir. Hapisten çıktığında sene 1984’tür ve Bulgaristan’da Türk adlarının değiştirilmesi sorunu vardır. Bulgarlara direnen Cemil Hoca bu sefer de Belene Kampı’na sürülür. Belene Kampı’nda bir süre kalan Türk mahkûmlar Bulgar köylerine sürgün edildiğinde Cemil Hoca da Vidin’in bir köyüne gönderilir (Erendoruk 2007 a: 191). 1989 yılında, Mayıs Ayaklanmaları sebebiyle iki Bulgar polisi tarafından darp edilen Cemil Hoca, eline pasaportu verilip utanç trenlerinden birine bindirilerek Türkiye’ye gönderilir. Yazarının hayatından izler taşıyan *Uçurum* romanında, 1985 yılında Türk adlarının değiştirilmesine karşı Mestanlı’daki direnişe katılan Mehmet de Belene Ölüm Kampı’nda iki yıl kaldıktan sonra pasaportu eline tutuşturulup oğlu Bulut’la beraber Türkiye’ye sürgün edilmiştir (Erendoruk 2007 b: 380).

Ahmet Şerif Şerefli’nin *Sen İstanbul’a Gelme* romanında Çalığışu lakaplı Hoca Hanım, 1985 yılında Türk adlarının değiştirilmesine karşı geldiği için Belene Kampı’na hapsedilir. Belene’de altı ay kaldıktan sonra Bulgarların yaşadığı Rusçuk’un Pisanets köyüne sürgün edilir. Çalığışu, daha sürgün edildiği köye varmadan, köyde onun Bulgar çocuklarını öldürdüğü söylentisi yayılmış, bu sebeple köylüler onu dışlamıştır. Ancak zamanla söylendiği gibi biri olmadığı anlaşılmış, Çalığışu da köylülerle güzel ilişkiler kurmuştur (Şerefli 2003: 180). 1989 yılında çıkan Mayıs ayaklanmalarından sonra daha önce içeride yatmış olanlara öncelik tanındığı için Bulgar polisi Hoca Hanım’a bir pasaport vererek üç gün içinde ülkeyi terk etmesini ister (Şerefli 2003: 182).

İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında, 1989 yılında Hayri'nin evine gelen Bulgar polisi ondan, on dakika içinde eşyalarını toplayıp gitmeye hazır olmasını ister. Giyecek birkaç parça elbiseyi bavuluna koyan Hayri, eline tutuşturulan kırmızı pasaportla gece yarısı Kapıkule Sınır Kapısı'na bırakılır. Hayri'nin vizesi olmadığı için Türkiye'ye kabul edilmez. Türkiye onu kabul etmeyince Hayri sınırın Bulgar tarafına geçer. Bulgarlar da Hayri'yi kabul etmek istemez. Bunun üzerine Hayri günlerce iki sınır arasındaki yolun kenarında bekler. Gelip geçenlerden biri tarafından resmi çekilen Hayri'nin hikâyesi Türk gazetelerinde yayınlanır. Bir süre sonra Bulgar yönetimi Hayri'yi alarak Troyan kasabasına sürgün eder. Çalıştığı fabrikada kendi gibi sürgün olanlar, birbirleriyle konuşmaktan bile korkmaktadırlar. Hayri, Troyan'da dört ay kaldıktan sonra serbest bırakılır (Yakup 2011: 277-278).

Çalışmamızda ele alınan eserlerde görüldüğü gibi Bulgaristan Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra Türkler çeşitli baskılara maruz kalmışlar, bu baskılar neticesinde ata topraklarını terk ederek Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Romanlara konu olan göçleri sınıflandırdığımızda karşımıza şu dönemler çıkmaktadır: Osmanlı'dan ayrıldıktan sonra, Balkan Savaşları sonrası, 1920'li yıllarda, Atatürk Dönemi'nde, 1950-1951, 1969-1978 ve 1989-1990. Bahsedilen dönemlerdeki göç olaylarının sebepleri ise şunlardır: Bulgarların Türklerin topraklarına sahip olmak için Türkleri göçe mecbur etmesi, Bulgar Devleti'nin Türkleri kooperatife girmeye zorlaması, Türkçe eğitim yasağı sebebiyle çocukların ana dilde eğitim alamamaları ve komünistlerin baskıları. Bulgaristan'da Türklere yönelik devlet politikalarına direnenler bazen de yaşadıkları yerden kopararak sürgüne gönderilmiştir. Bu sürgünler, 1984-1985 yıllarında adlarının değiştirilmesine direnen Türklerin asimilasyon politikası gereği Bulgar köylerine sürgün edilmesi ve 1989 yılında gerçekleşen Mayıs Ayaklanmaları sonrası dirençli kimselerin Türkiye'ye sürgün edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Yazarlar, Bulgaristan Türklerinin gerçek hayatta yaşadığı bu göç ve sürgünleri eserlerinde işleyerek yapılan zulmü duyurmaya çalışmış ve gelecek nesle atalarının maruz kaldığı zulümleri unutturmamaya gayret göstermişlerdir.

2.9. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Eğitim Teması

20. yüzyılın başından 2016'ya kadar Bulgaristan Türkleri ile ilgili yayımlanan romanlarda, Türklerin Bulgaristan'daki eğitim hayatları ele alınmıştır. Bulgaristanlı Türk yazarlar eğitim sisteminde tanık oldukları ve duydukları gerçeklikleri eserlerinde işlemişlerdir. Romanlarda, Türklerin eğitimlerinin kısıtlanması, güdümlü eğitimlerle Türklerin asimile edilmesi, Bulgaristan'daki Türk okullarının durumları ve göçmen Türklerin Türkiye'de gördükleri eğitim anlatılır.

Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne bağlı olduğu dönemi anlatan Sabri Tata'nın *Tuna'nın Peri Güzeli* romanında Türkler eğitimleri için Paris'e giderler. Romanda Osman Pazvantoğlu'nun doktoru aslen Bulgar olan Canoğlu Viyana'da eğitim görmüştür. Onun Türk olmadığını Pazvantoğlu'nun yeğeni Hasan fark etmiştir (Tata 2001 a: 52). Bu bilgiyle Osmanlı'nın Bulgar veya Türk, tüm tebaasına önem verdiği ve eğitim için yurt dışına öğrenci gönderdiği gösterilmiştir.

Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra Bulgaristan'da kalan Türkler eğitim görmek için İstanbul'a giderler. Ramis Çınar'ın *Elveda Rumeli* romanında Nazmi Efendi, İstanbul'da medrese tahsil edip müftü olarak Rusçuk'a atanmıştır. Okumaya hevesli olan oğlu Hasan'ı da okuması için İstanbul'a gönderir. Hasan on sekiz yıl İstanbul'da kalıp medrese tahsilini tamamlayarak köyü Çeyrekçi'ye döner (Çınar 2014 a: 12). Çocuklarının daha iyi bir eğitim almasını isteyen Hasan daha sonra Çeyrekçi köyünden ailesiyle birlikte Silistre'ye göç etmiştir (Çınar 2014 a: 302). Olay örgüsü İstanbul'da geçen Edhem Ruhi Balkanlı'nın *Şehit Evlatları* romanında Atif ile Enver babaları şehit olduktan sonra komşuları Fahri Bey tarafından vatanlarını savunacak iyi birer asker olmaları için Kuleli Askerî İdadisine yazdırılır. Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Zekeriya Efendi'yi de babası Halil Akay İstanbul'da okutmuştur. Zekeriya Efendi Askerî Rüştüye'yi bitirdiği yıllarda babası Halil Akay ölür. Bunun üzerine akrabaları, çok zengin olduğu için okumaya ihtiyacı olmadığını söyleyerek onu okuldan alırlar.

Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra da Osmanlı Devleti Dönemi'nden kalan Türk okulları Türklere eğitim vermeye devam eder. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin, Bulgaristan'daki Türklerin 1900-1923 yıllarını

konu alan *İlk Gözağrısı* romanında Hafız Nafiz, Rusçuk'ta rüştiye okuyarak hem hafız hem de öğretmen olmuştur (Tata 2000: 13). Köyde, eski yöntemlerle eğitim veren Arif Hoca ile Hafız Nafiz'in eğitim öğretim anlayışları çatışır (Tata 2000: 71-72). Arif Hoca, çocuklara sadece Arapça öğretmektedir, Hafız Nafiz ise çocuklara hem okuma yazmayı hem de coğrafya, tarih gibi beşeri bilimleri öğretmektedir. (Tata 2000: 177). Hafız Nafiz'in eğitimi köyde önce tepkiyle karşılanırsa da zamanla onun eğitiminin Arif Hoca'nın eğitiminden daha iyi olduğu anlaşılır (Tata 2000: 244-245). I. Dünya Savaşı'nda Rusya'da esirken Rusların nasıl bir eğitim verdiklerini gören Adil de Rusya'daki gibi eğitim verdiği için ağabeyiyle gurur duyar (Tata 2000: 244-245).

C. Behçet Perim'in *Balkan Çiçekleri* romanında Demir köyündeki Türk mektebinde ilk eğitimini tamamlamıştır. Babası, annesi ve köy halkı onun büyük mekteplerde okumasını ister. Köyde Demir'in okuyabileceği Türk okulu olmadığı için babası onu kasabadaki Türk okuluna yazdırır (Perim 1938: 13). Demir'in yazıldığı okulu anlatan anlatıcı: "*İlk okulla şimdiki orta okulların ilk sınıfını birleştiren (Rüştiye mektebi) içli ve çok değerli bir direktörün idaresi altında idi.*" (Perim 1938: 17) diyerek 1900'lü yıllarda Balkanlarda Türk okullarının yönetiminin iyi olduğunu ifade eder. Demir bu okulda okurken ailesinden ayrı olduğu için üzülmemektedir. Öğretmenleri bu durumu babasına izah ederek Demir'i Drama'daki Türk okuluna yazdırmalarını, orada annesiyle beraber kirada kalmasının onun için daha iyi olacağını söylerler. Demir, öğretmenlerinin tavsiye ettiği gibi Drama'daki okula gider. Drama'da öğretmenleri tarafından sevilir. Özellikle çalışkanlığı ve terbiyesi sebebiyle Amasyalı Mustafa Hocası tarafından çok sevilir. Mustafa Hoca, Selanik'e gitmesi gerektiğinde derslerine girmesi için Demir'i görevlendirmektedir (Perim 1938: 25). Burada Rüştiye eğitimi alan Türk öğrencilerin ders verebilecek kadar iyi eğitildikleri mesajı verilirken diğer yandan Bulgaristan'da yeterli sayıda Türk öğretmen olmadığı için öğrencilerin görevlendirildiği vurgulanmıştır. Mustafa Hoca'nın kız okulundaki derslerine giren Demir orada gördüğü Leyla'ya âşık olur. Leyla'yı unutmaması için Selanik'teki okula yazdırılan Demir, Türk okullarında ve ailesinde oluşmaya başlayan Türklük bilinciyle büyüyerek vatani uğruna savaşan bir komutan olur. Leyla ise kız öğretmen okulunu bitirerek Birinci Dünya Savaşı sırasında Maraş'taki okula tayin edilmiştir. Demir'in arkadaşı Pavlina'nın zorla

evlendirildiği Razboynikof öğretmendir. Razboynikof, Balkan Savaşları'na kadar Edirne'nin Kırklar ilinin Hisar köyünde öğretmenlik yapmış, orada Türk milleti ve Osmanlı Devleti aleyhine çetecilik faaliyetleri yürütmüştür (Perim 1938: 142). Bulgar okulları Türkler aleyhine çalışacak öğretmenler yetiştirmektedir. Buralarda yetişen öğretmenler görev yerlerindeki Bulgarları örgütleyerek Türklere karşı faaliyetler yürütürler.

1923 yılından sonra Bulgaristan, faşizmle yönetilmeye başlanır. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında 1920-1944 yıllarında faşizmle yönetilen Bulgaristan anlatılır. Bu dönemde Türk okulları tek tek kapatılarak azaltılmaktadır. Hafız Nafiz'in oğlu Mustafa Türk rüştiyesini bitirip Hafız'dan sonra köye öğretmen olur. Hafız daha başarılı olan oğlu Fikret'i Nüvvap'a göndererek medrese tahsili almasını sağlar. Faşizm döneminde daralan geliri nedeniyle Hafız geçim sıkıntısı yaşamaya başlar. Fikret'in eğitim masraflarını zorlukla karşılar ve onun bir an önce Rusçuk'a müftü olmasını bekler. Fikret'e Nüvvap'ta okurken Kemalist damgası vurulmuştur. Bu sebeple Fikret okulunu bitirince uzak bir köye öğretmen olarak atanır. Maddi sıkıntılar yaşayan Hafız, diğer oğullarını okutamaz. Hasan'ı demirci ustasının yanına verir. Rıza'yı da bir zanaatkârın yanına vererek meslek sahibi yapar. En küçük oğlu Tahir, okumayı çok istemesine karşın Hafız'ın onu okutacak maddi olanağı kalmamıştır. Tahir'i köydeki Bulgar okuluna yazdırır (Tata Tarihsiz a: 100). Bulgar Devleti, Türklerin eğitimini engellemek ve Türk çocukları Bulgar okullarına yönlendirmek için Türk okullarını kapatmaktadır. Çar çocuk sahibi olduğu zaman jest olarak bütün çocuklar bir üst sınıfa geçirilmiş ancak okulda yer kalmadığı gerekçesiyle Tahir ve diğer üç Türk öğrenci okuldan atılmıştır (Tata Tarihsiz a: 141). Türklerin Türk okullarında okumasını istemeyen Bulgarlar, Türklerin kendi okullarında okumalarını da engellemiş olurlar. Tahir'in ısrarlarıyla babası Hafız onu kasabadaki Türk rüştiyesine gönderir. Tahir, rüştiyeyi bitirdikten sonra liseye devam etmek ister. Türk okulundan mezun olduğu için Türk lisesine gitmesi gerektiği söylenerek Bulgar lisesine alınmaz. Tahir Bulgar lisesine alınmaması karşısında hissettiklerini şöyle dile getirir: “Gittim. Altıyla bitirdim, ama ne fayda? Türk rüştiye okulu diye tanımıyorlar, bunun için ben de gimnazyaya yazılamıyorum.” (Tata Tarihsiz a: 199). Bulgaristan'da önceleri üniversite seviyesinde eğitim veren Nüvvap, faşizm döneminde lise dengi

okullar seviyesine düşürülür. Nüvvap Şumnu'dadır ve ailesinin Tahir'i orada okutacak maddi durumu olmadığı için Tahir okuyamaz. Burada, Türk okulu olmadığı için gidemeyen, Bulgar okullarına da alınmayan Tahir üzerinden okuyucuya Bulgar Devleti'nin Türkleri okutmama ve cahil bırakma politikası anlatılır.

Ömer Osman Erendoruk romanlarında Faşist Yönetimin Türk okullarını kapatmasını işler. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Faşist dönemde Türk okulları olur olmaz bahanelerle kapatılır (Erendoruk 2004: 30). *Toprağa Kan Düştü* romanında Murat, bilgisine hayran kaldığı Orhan amcasına eğitimini sorar. Orhan amcası yedinci sınıfı tamamladıktan sonra Bulgaristan'da gidebileceği Türk okulu olmadığını ve o dönemde Medresetü'n-Nüvvapkapalı olduğu için oraya da devam edemediğini söyleyince Murat çok şaşırır. Orhan amcası, hem İslam'ı hem de bildiği her şeyi Selim dedesinden öğrendiğini, asıl hocasının o olduğunu ve ona çok şey borçlu olduğunu ifade eder (Erendoruk 2005: 62). Yazar, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında da II. Dünya Savaşı öncesinde, Bulgaristan'da, Türkleri asimile etmek için Türk okullarının sayısının azaltıldığını belirtir (Erendoruk 2007 a: 11).

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Türkler cahil bırakıldığı için ailelerine mektup dahi yazamazlar. Salih İbrahim çalışırken ailelerine mektup yazamamalarının sebebinin kendilerinin ve çocuklarının cahil bırakılması olduğunu söyleyerek Türklerin okutulmamalarını eleştirir (Dağlı 2008: 302-303).

Bulgaristan 1944-1990 yılları arasında komünizmle yönetilir. Komünist Yönetim sırasında Bulgaristan Türklerine uygulanan eğitim politikası değiştirilir. Bulgar Devleti, komünizmi benimsetmek için Türklere çeşitli eğitim olanakları sunar. Faşizmde eğitim hakları sınırlandırılan Türklere Komünist Yönetim eğitimin tüm basamaklarında hak tanıırken halka da okuma yazma seferberliği başlatır. Sabri Tata'nın güdümlü romanı *Gün Doğarken*'de Bulgar Devleti'nde Türklerin eğitim alabileceklerini ve dilerlerse öğretmen, mühendis ve doktor olabilecekleri mesajı verilir. Ziya, faşist dönemde okuyamamış, köylü, ırgat bir Türk gencidir. Askerde Bulgarcasını geliştiren Ziya, askerden sonra kursa gidip şoförlük sertifikasını alır. Traktörcülük kursunu tamamlayarak traktörcü olur. Tekese, Ziya'daki okuma azmini gördüğü için ona burs verir. Sıkıştırılmış meslek lisesi eğitimi alması için Rabfak'a gönderir (Tatof 1963: 42). Rabfak'ı başarıyla bitiren Ziya, sadece sınavlarına girerek

ziraat mühendisi olur (Tatof 1963: 51). Ziya karakteriyle, Bulgar Devleti'nin Türklere verdiği eğitim imkânları okuyucuya benimsetilerek Bulgar Devleti yüceltilir. Ziya'nın kız kardeşi Cevriye, köylerindeki Raviye ve Halime pedagoji okuyarak Sualan köyüne öğretmen olarak dönerler. Köy okulunda çalışmaya başlarlar. Türk kızı Fatme, Sualan köyünün başarılı kadın Türk doktorudur. Romanda Ziya, Fatme, Cevriye, Raviye ve Halime örnekleriyle Bulgar Devleti'nin Türklere eğitim imkânı verdiği ve Türklerin devletin her kademesinde olabilecekleri mesajı verilmektedir. Ziya'dan etkilenen Şaban da Bulgarca eğitim alarak traktörcü olur.

Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Bulgaristan Türklerinin Komünist Yönetim zamanındaki yaşamları anlatılır. Fikret babası Hafız'a eğitim alanında yapılan çalışmalardan bahseder. Bulgaristan'da faşizm döneminde Türklerin okumaları engellenirken Komünist Yönetim zamanında Türklerin okuması için okullar açıldığını söyler. Zağra'da, liseyi bitiren Türk öğrencileri için Türkçe öğretmeni yetiştiren Türk Pedagoji Okulu açıldığını anlatarak komünizmi savunur (Tata Tarihsiz b: 15). Komünist Yönetim Türklerin eğitim almasını sağlar Zira komünist Türkler yetiştirerek Türkleri asimile etmeyi planlamaktadır. Köy Partisi de köydeki başarılı gençlere burs vererek onları okutur. *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında okumayı çok istemesine rağmen maddi yetersizlikler ve faşizmin Türklerin eğitim olanaklarını kısıtlaması sebebiyle okuyamayan Tahir, bu romanda komünizmin Türklere sunduğu olanaklarla eğitimini tamamlar. Tahir askerden döndükten sonra Köy Partisinin bursuyla Rabfak'a giderek lise eğitimini tamamlar (Tata Tarihsiz b: 52). Köy Partisine gelen bir mektupta Sofya'daki Yüksek Parti Okuluna gönderilmek üzere iki kişinin adı istenir. Köy Parti sekreteri Kerço da Tahir'i göndermeyi düşünür: “*Bu yollayacaklarından biri, neden Tahir olmasın! Çalışkan da. Orada yüzlerini ağartacak. Bir Bulgar, bir Türk yolladı mı, enternasyonalist ruhunu da göstermiş olacak kaza komitesindeki arkadaşlara.*” (Tata Tarihsiz b: 214). Böylece Tahir, Köy Partisi tarafından Sofya'daki eğitime gönderilir. Tahir, Sofya'ya eğitime giderken karısı Özden de Haskova'daki Ebelik okuluna başlar (Tata Tarihsiz b: 216). Tahir karısının okuması için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Özden okulunu bitirip köyde ebelik yapmaya başlayınca Tahir de eğitimini tamamlamak için üniversite okumaya karar verir. Sofya'da Türkler için Türk filolojisi, tarih, fizik-matematik bölümleri açılmıştır (Tata Tarihsiz b: 254).

Tahir kendisine yakın hissettiği tarih bölümüne kaydını yaptırarak Sofya Üniversitesi'nde tarih okumaya başlar. Bu kez çalıştığı için Özden Tahir'e destek olur ve Tahir'in eğitimini tamamlamasını sağlar (Tata Tarihsiz b: 280). Tarih bölümünden mezun olduktan sonra köyde tarih öğretmenliği yapmaya başlayan Tahir, eğitimini tamamlamasını sağlayan Komünist Yönetime karşı kendisini borçlu hisseder. Bu yüzden Komünist Partisinde kendisine verilen görevleri layıkıyla yapmaya gayret eder.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında, Sofya'daki Devlet Üniversitesi'nin Türk dil ve edebiyatı bölümünden mezun olan Mehmet de köyünde öğretmenlik yapmaktadır (Erendoruk 2007 b: 10).

İslam Beytullah Erdi'nin *Aşkı Arayanlar* romanında öğretmen Nihat Hüseyin Dede'ye, velilerin cahilliğini ve çocuklarını okutmadıklarını anlatır. Hüseyin Dede de Murat'a: “...bu insanlar neden hâlâ okuyup bir meslek sahibi olmanın gerekliliğini, kişiyi ezilmekten, sömürülmekten kurtaracak yolun eğitimden geçtiğini anlamıyorlar?” (Erdi 2000: 30) diyerek Bulgaristan Türklerinin eğitime önem vermemelerini eleştirir. Nihat, iki yıl sonra şehirde Murat'ı ziyaret ettiğinde ona köydeki eğitimle ilgili gelişmelerden söz ederek köyde kalmak ve köyün gelişimi için çalışmak istediğini söyler:

“Bizim zorunlu hizmet süremiz tamamlanmış sayılır. Fakat görüyoruz ki, bu insanların bize ihtiyacı var. Sonra onlar bizim insanımız; kanımız bir kaderimiz bir. Daha kolay yönetilebilmeleri için yıllarca cehalete ve sefalete terk edilmişler. Onlara kılavuzluk yapmak bizim borcumuz. Biliyor musun bu sene üçü kız, dördü erkek yedi çocuk çeşitli meslek okullarına ve liselere kaydını yaptırdılar. ‘Şehirde okuyan kızdan avrat olmaz!’ diyen geri kafalı İmam Osman bile kızını Hemşire Okulu'na yazdırdı. Köydeyken senin komşun sayılan, işletmenin inek bakıcılarından, Tarakçıların Necmi de oğlunu Eskiçuma Teknik Lisesi'ne kaydettirdi. ‘Ben oğlumu mühendis yapacağım!’ diyor gittiği yerlerde. Velhasıl Muratçığım köyde güzel gelişmeler oluyor, güzel. Bir gün gelecek bu çocuklar benim insanlarımla yoluna ışık tutacak, kolay oyuna gelmeyecek; hem emeğinin karşılığını almasını, hem de milli benliğini korumasını bilecekler.” (Erdi 2000: 131-132).

Nihat, köydeki Türkleri eğitmek için verdiği emeğin karşılığını almaya başlayınca köyde kalmaya karar vermiştir. Romanın vaka zamanı 1970’li yıllardır ve o yıllarda Bulgar Devleti Türklere eğitim olanakları sunmaktadır.

Ahmet Şerif Şerefli’nin *Sen İstanbul’a Gelme* romanında Çalığışu lakaplı Hoca Hanım Bulgaristan’da Türklere verilen eğitimin amacını şöyle anlatır:

“Prenslük çarlık döneminden sonra gelen sosyalist iktidar Türk azınlığını en ağır baskılar altına aldı. Oysa başlangıçta buna en iyi dönem de denebilirdi. Bu, Vilko Çervenkov dönemidir. Ama çok kısa sürdü. Bu, bize karşı tertiplenmiş bir tuzaktı aslında. Beynimizi yıkamak ve bizi sosyalist düzene bağlamak amacı güdüyordu. İlk ve orta okullar herkes için zorunluydu. Türk gençleri üniversiteye kontenjanla ve sınavsız alınıyorlardı Bulgar gençleri ‘nedir bu ayrıcalık’ deyip bu uygulamaya çok kızıyorlardı. Üniversiteler memur yetiştirdiler fakat düşünen gençler veremediler. Okuyan herkes kendini ömür boyu komünist partisine hizmet etmekle görevli olduğu bilincindeydi. Yeni açılan Türk liselerine öğrenci olarak Türk kızı almak için parti görevlileri köy köy, kapı kapı geziyor, anne ve babaları kandırarak kızlarını okullara yazdırıyorlardı. Diğer yandan, üçü merkezde, yedisi sancak merkezlerinde, Türkçe gazeteler yayınlanıyordu. Merkezde Türkçe kitapların yayımı 20-25 yıl kadar sürdü. Bütün bu olumlu etkinliklerin amacı, fareyi güle oynaya kapana sokmakmış meğerse. Sonra her şey tersine döndü, okullar, gazeteler, yayınevi art arda kapatıldı. Ve insanlık tarihinin hiç görmediği, duymadığı soykırımı ve kültür kıyımı başlatılmıştı. Sosyalizmin karnımız en iyi doyurduğu, üstümüzü en iyi giydirdiği gerçek. Ama bizi manen yok ettiği de daha büyük bir gerçektir.

Dedim ya öğretim ve eğitim güdümlüydü.” (Şerefli 2003: 258-259).

Hoca Hanım Havva’ya, Bulgaristan Türklerine eğitim öğretim hakkının önce verilip daha sonra alındığını ve verilen sözde haklarla Türkleri kandırarak Bulgarlaştırmak için Bulgar Devleti’nin yapmış olduğu planları anlatır. Yazar, Türklere verilen eğitimin güdümlü eğitim olduğunu Hoca Hanım karakteriyle okuyucuya gösterir.

Sen İstanbul’a Gelme romanında Bursa Öğretmen Evi’nde karşılaştığı Bulgaristan göçmeni Çalığışu lakaplı Türk öğretmen Havva’ya, babasının kendisini

okutmak istememesine rağmen öğretmenlerinin baskısıyla bunu kabul ettiğini ancak daha sonra babasının da eğitimin önemini anladığını anlatır:

“Rahmetli babamda bir define arama tutkusu vardı. Elinde yapma bir ‘define haritası’ bulunuyordu. Parça parçaydı. İki kişi bu haritaya göre belirlenen yerlere geceleri gidiyor kazı yapıyorlardı. Hep boş dönüyorlardı. Bazen insan, hayvan kemikleri, çömlek içinde kül bulunuyordu. Bu türlü varlıklı olmanın yolunu bulamamıştı. Oldukça tutucuydu. Hattâ beni okutmak bile istememişti. ‘Bu kızı cahil bırakma’ diyen öğretmenimin baskısına dayanamadı ve okumama izin verdi. Ölümünden az önce söylediklerini hâlâ anımsıyorum. Ne mi demişti? ‘Kızım, kızım! Çok aldanmışım. Meğer definem senmişsin! Senin için daha çoğunu yapabilirdim. Bu topraklarda kiracı gibi yaşadığımız için yapamadım. Rejim çok okuyan, düşünen Türkleri istemiyormuş meğer. Bunu çok geç fark ettim.” (Şerefli 2003: 176).

Babası, Bulgaristan’da Türklerin cahil kaldıklarını çok geç fark ettiğini ölürken kızına itiraf etmiş, kendi tabiriyle asıl hazinesinin onu okutmak olduğunu söylemiştir.

Ahmet Türkay’ın *Seher Gitti* romanında, Durmuş’un anı defterinde, sosyalizmin Bulgaristan’da sağlam adımlarla yürüdüğü yıllarda köylere, kasabalara okullar açılarak yoksul Türk çocukların okumasının sağlandığı yazmaktadır. Durmuş bu yıllarda öğretmen olarak köyünde çalışırken Emil’in annesi Gülnar’la tanışır (Türkay 2008: 111). Emil, Endüstri Meslek Lisesi mezunudur. Askerden döndükten sonra iş arayan Emil’e Bay Petko, Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının kolay iş bulduklarını onun da kolayca bir iş bulabileceğini söyler (Türkay 2008: 16).

İsmail Yakup’un *Kestaneler Altında* romanının kahramanları Hayri ve anlatıcı, filoloji bölümü mezunu edebiyat öğretmenidirler. Üniversitede okuyan gençler yazları öğrenci kamplarına giderek çalışır ve para kazanarak kendi burslarını kazanırlar. Hayri bu durumu şöyle anlatır:

“Plevne tarafında bir devlet fabrikasının kuruculuğunda çalışacağız. Çok güzel bir yer diye anlatıyorlar bizden bir-iki yıl daha yukarı sınıflarda olan öğrenciler.

...Hepimiz yaz işinden memnunuz. Öğrenci kampındayken hayli çalışmamız gerekti ama iyi de para aldık. Kazandığımız maaş dört aylık bursa eşitti. Yani ne de olsa yeni yıla kadar bari para sıkıntısı görmeyeceğim.” (Yakup 2011: 33).

Ailesinin maddi durumu iyi olmayan Hayri yazları gittiği kamplar sayesinde kendisine bir dönem yetecek kadar harçlık biriktirebilmektedir. Böylece Türk gençlerinin yazları belirlenen kamplarda çalışarak kendi eğitimleri için gerekli maddi olanakları sağladıkları belirtilmiştir.

İsmail Yakup'un *Ulu Çınar* romanında Osmanoğlu köy okulunun en başarılı öğrencisidir. Bulgaristan Devleti'nin Türkleri okuttuğu dönemde eğitim gören Osman tarım okuluna giderek Ziraat Mühendisi olmuş, kendi köyünde kooperatifte çalışmaktadır. Karısı, ilkokul öğretmenidir. Birer kız ve oğlan çocuğuna sahip çiftin kızları okuyarak öğretmen olur ve bir Türk öğretmenle evlenir. Oğulları Bedri ise makine mühendisi olmak için üniversiteye gitse de ikinci sınıfta okulu terk eder. Bulgaristan'ın demokrasiyle yönetildiği 1989 yılı sonrası kullanılmayan köy okulu fabrikaya çevrilir. Romanda köylüler emekli de olsa köyün öğretmenine değer vermekte, her konuda ona danışarak onun görüşleri doğrultusunda hareket etmektedir.

Bulgaristan'a Komünist Yönetim geldikten sonra devlet Türklerden alınan hakları geri vermek ve eğitim seviyesini yükseltmek için eğitimde yenilikler yapmaya devam eder. Bunlardan biri özerk Türk okulları ile Bulgar okullarının birleştirilmesidir (Tata Tarihsiz b: 12). Aynı yıl ders müfredatından din dersi de kaldırılır. *Pehlivanoğulları*'nın üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında Nasuf ve Hafız aralarında Bulgaristan'daki Türk okullarının özerk olmaktan çıkarılarak devletleştirilmesini tartışırlar. Nasuf, Türk okullarındaki düzenlemeyle ilgili Hafız'a şunları söyler:

“Okullarımızın masrafını yakında devlet üstlenecekmiş. Bununla birlikte öğretmenlerin maaşları da devlete aktarılıyormuş. Böylelikle de bir Bulgar öğretmene ne ödenirse bir Türk öğretmene de aynı maaş ödenecekmiş. Yani artık öğretmenler encümenliğe bağlı olmayacakmış.” (Tata Tarihsiz b: 13).

Nasuf, bu nedenle geliri az olan hatiplikten ayrılarak öğretmenliğe geçmeye karar verir. Fikret'in yardımıyla da okulda Türkçe öğretmenliğine başlar. Parti

Sancak Komitesine katılan Tahir, köydeki öğretmenlere Türk okulları ile Bulgar okullarının birleştirilerek derslerin Bulgarca olmasını öneren bir müfettişin raporunu şöyle özetler:

“Raporunda Türk ilkokullarından çıkan çocukların daha çoğunun Türk liselerine ve Türk pedagoji okullarına yöneldiklerini, Bulgarcadan pek iyi hazırlanamadıklarını, bu sebeple de hep Türk filolojisine yöneldiklerini söyledi. Oysa Türk ahalisi bulunan bölgelerde öğretmenden başka doktor, mühendis, tarım mühendisi gibi uzmanlara da ihtiyaç olduğunu ekledi. Bunun için de biricik çare, Türk okullarının Bulgar okullarıyla birleştirilmesinde görülüyordu.” (Tata Tarihsiz b: 278).

Tahir, müfettişi haklı görmektedir. Zamanında Türk okulunda okuduğu için eğitimine devam edemediğini hatırlar ve yeter derecede Türkçe öğretmeni bulunurken yeter derecede Türk doktor ve mühendis olmamasının nedenini belirten raporu doğru bulur. Bunun için Türk okullarıyla Bulgar okullarının birleştirilmesi gerekiyorsa bu yapılmalıdır (Tata Tarihsiz b: 279). Köydeki Türk öğretmenler ise Türklerin dersleri Türkçe okumaları gerektiğini düşündükleri için Tahir’i desteklemezler (Tata Tarihsiz b: 280). Fikret, Mustafa ve Tahir, Türkiye’den gelen ağabeyleri Hasan’la Bulgar okullarıyla Türk okullarının birleştirilmesini konuşmaktadır. Tahir birleşmenin yerinde bir karar olduğunu savunurken ağabeyleri eğitimin Türkçe olması gerektiği konusund hemfikirlerdir. Tahir Türkçe derslerinin zaten mevcut olduğunu ve Türkçe gramer kitaplarının bulunduğunu söyleyerek birleşmenin Türkçeye bir zararı olmadığını anlatmaya çalışır. Türkiye’de eğitim alan Hasan ise eğitimin Türkçe olması gerektiğini şöyle savunur:

“Bu yetmez, kardeşim. Türk edebiyatı Türk tarihi bir deryadır. Bunları okumayan bir Türk çocuğu sakat yetişir, yani manevi sakat. Türkçenin lezzetini, zenginliğini anlayamaz. Ben Bulgarca okudum, Bulgarca ile yetiştim, fakat Türkçenin zenginliğini, Türk olmanın büyüklüğünü orda, ordaki okullarda öğrendim. Burada ben Türkçe bir şiir, bir roman okuyamıyordum çünkü bana zevk vermiyordu. Neden? Bulgarca, şiiriyle, edebiyatıyla, tarihiyle ve hayatın her dalına ait bütün terimleriyle girerken, güzel Türkçemiz şu evde konuştuğumuzla kalmıştı da ondan.” (Tata Tarihsiz b: 307).

Fikret ve Mustafa da Hasan'ın söylediklerine katılmaktadır. Hasan ağabeyi, Bulgar tarihini okumanın yanında Türk tarihi okumanın da gerekliliğini söyleyince Tahir okulların birleştirilmesi ve eğitimin Bulgarca olması konusundaki savunmasında yalnız kalır.

Pehlivanogulları serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Tahir, Türk okullarının kapatıldığı 1950'li yıllardan itibaren eğitim alanında yapılan çalışmaların dayanağının Penço Kubadinsi'nin raporu olduğunu söyler: “*O Bekapenin Ekim ayı plenumunda okuduğu raporunda Türk öğretmenleri ve öğrencilerinden büyük bir kısmının partinin sosyalist çalışmalarına sıcak bakmadığını belirtti. Ve daha o zaman Türk liseleriyle pedagoji okullarının kapatılmasını önerdi. Hattâ Sofya Üniversitesinde yeni açılan ve Türk öğrencilerine hasrolunan üç farklı fakültenin de tedricen kapatılması gerektiğini söyledi. Yani köylerde Türk okullarının kapatılması görüşünü aşıl原因an ilk fikir onunun kafasından çıktı. Hele onun T. Jivkov'un aklına uyup sizin adlarınızı değiştirme kampanyası ise, bardağı taşıran son damla oldu.*” (Tata Tarihsiz c: 314).

Ömer Osman Erendoruk, eserlerinde, Bulgar okullarıyla Türk okullarının birleştirilmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. *Buruk Acı* romanında, 1947 yılında özel statülü Türk okulları kapatılarak Bulgar okullarıyla birleştirildiğinde Cem aşırı milliyetçi bulunarak öğretmenlik mesleğinden atılır (Erendoruk 1997: 16). Bu okulların kapatılmasındaki amacı Türklerin çok geç fark ettiklerini belirten anlatıcı, amcası Cem'e şöyle söyler:

“*Komünistler Türk okullarını kapatma işini toptan bir çırpıda yapıvermişlerdi. Sözüm ona devleştirerek. Bu durumu, devlet her çeşit okul masraflarını karşılayacak diye çoğumuz hiç mi hiç yadırgamadık. Amaçlarının Türk çocuklarının öğretim ve eğitiminin Türklük, Müslümanlık, Türkiye'ye bağlılık rayından kaydırılıp, Bulgarlık ve komünistlik rayına oturtulmasının olduğunun geç farkına varmıştık. Çok geçmeden din dersleri okul programlarından atılmış, daha sonra da Türkçe dersler 'yabancı dil öğrenimi' durumuna sokulmuştu.*” (Erendoruk 1997: 23-24).

Okulların birleştirilmesiyle Türklere iyilik yapıyormuş gibi görünen Bulgaristan'ın asıl amacı Türkleri asimile etmektir. Bunun için de din dersini

müfredattan kaldırmış ve Türkçe dersini müfredata seçmeli ders olarak koymuştur. Cem Bulgaristan'da üniversite statüsünde olan Nüvvap'tan mezundur. Ancak bu okul 1947 yılında lise seviyesine düşürülür (Erendoruk 1997: 47). Anlatıcı, Türkiye'nin Bulgaristan'daki Türklerin ders müfredatından din dersinin kaldırılmasına, Türk okullarının kapatılmasına, Türkçenin yabancı dil statüsüne getirilmesine, Türkçenin yasaklanmasına hiçbir tepki göstermemiş olmasına da şaşırılmaktadır (Erendoruk 1997: 153). *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında yazar, Türk okulları ile Bulgar okullarının kapatılması, din dersinin müfredattan kaldırılmasını eleştirir (Erendoruk 2004: 30). *Toprağa Kan Düştü* romanında Bulgaristan'da eğitim gören Murat'ın eniştesi öğretmenlerinin adlarını sayar. Dördüncü sınıfa kadar Koşukavakta okuyan eniştenin öğretmenleri şunlardır: Tilki lakaplı Bulgarca bayan öğretmeni, İsmail Tulumov adlı Türkçe öğretmeni vd. öğretmenleri Hasan Efendi, Emin Efendi, Hafız Ali Efendi (Erendoruk 2005: 51). Öğretmenlerin adlarından anlaşılacağı üzere o dönemde hem Türkçe hem de Bulgarca eğitim aldıkları görülmekte, yazar, roman kurgusalında Türk okullarıyla Bulgar okullarının birleştirildiğini örtük anlatımla okuyucuya hissettirmektedir. *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Cemil Hoca Orhan amcasına Bulgaristan'da öğretmenlerin hangi derste olursa olsun mutlaka partinin adını zikretmesi gerektiğini, partinin adını anmayan öğretmenlerin görevden alındıklarını anlatarak Bulgar ve Türk okullarının birleştirilmesini eleştirir (Erendoruk 2007 a: 63). Orhan amcası da Cemil Hoca'ya Türkiye'de de böyle öğretmenler olduğunu ancak o kadar sıkı bir denetim olmadığını söyler. Bilecik'te pazara giden Cemil Hoca ve oğlu Nihat oturdukları kahvede Bulgaristan'daki Türk okullarıyla Bulgar okullarının birleştirildiği haberini konuşurlar. Üniversitede açılan Türkçe bölümleri ise kapatılmıştır (Erendoruk 2007 a: 71-72). Eğitim ve öğretimde Bulgarcanın tek dil olduğu haberini okuyan Cemil Hoca, Türk okullarıyla Bulgar okullarının birleştirilmesini ve Türkçe eğitimin kaldırılmasını doğru bulmaz. *Uçurum* romanında Topal Yusuf Türk okullarıyla Bulgar okullarının birleştirilmesini Türklerin ayrı bir millet olduklarını inkâr etmek için atılmış bir adım olarak gördüğünü söyleyerek yapılan bu değişikliği beğenmediğini belirtir. (Erendoruk 2007 b: 19).

Rahmi Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Asene'nin ablaları Bulgar okulunda okumakta, Bulgarca eğitim almaktadırlar. Asene

ablalarının Bulgarca eğitim almalarından rahatsızdır ve kendisinin Bulgar okuluna gitmek istemediğini “*Ben şadetnamemi burda almak istemem,*” (Altınok 1995: 25) şeklinde dile getirir. Ablası Asiye Bulgar çocukları tarafından okulda her gün dövülmektedir. Böyle zamanlarda Asiye’nin yardımına ablası Alime yetişir.

Ahmet Şerif Şerefli’nin *Sen İstanbul’a Gelme* romanında sütanesi için başsağlığı dilemeye gelen Havva’ya emekli öğretmen Ali Amca Bulgaristan’daki Türklerin eğitimini anlatır. Bulgar okullarıyla Türk okulları birleştirildiğinde öğrencilerine dersi Bulgarca anlatmaktan rahatsız olduğunu söyleyerek Türkçe konuşamamayı bilinçli bir Türk öğretmeni için zulüm olarak nitelendirir (Şerefli 2003: 207). Ali Amca, Türklerin Bulgarca eğitim aldıkları için kendi benliklerinden uzaklaştıklarını ve kendi de bu eğitimi vermek zorunda kaldığı için suçluluk hissettiğini Havva’ya üzülenek anlatır.

İsmail A. Çavuşev’in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yükseköğrenimini tamamladığı yıl Türk liseleri kapatılmış, Türkçe öğretmenine ihtiyaç da azalmıştır. Ne yapacağını bilemeyen Salih aile dostu olan Penço Kubadinski’ye danışır. Kubadinski almış olduğu eğitimle gazetecilik yapabileceğini söyleyerek ona bazı gazeteler için referans verir (Çavuşev 2004: 140-141). Böylece Salih gazeteci olur.

Halit Aliosman Dağlı’nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Ali Rıza’nın oğlu okula başlar. Türk okullarının ihtiyaçlarını Türkler karşılamaktadır. Orhan okul için ailesinden iki yük odun ister. “*Mektepler özel olduğu için ısınma malzemesini talebeler sağlıyordu kış günlerinde.*” (Dağlı 2008: 86) diye dile getirilen Türk okullarının gerçekliğini, Bulgar okullarıyla Türk okullarını karşılaştıran Ali Rıza gözler önüne serer:

“*Bulgar çocukları ne güzel giyinmişler, kıskandım. Binanın çatısında bütün bacalar püfür püfür tütüyor, içerisi nasıldır bilemem, sıcaklık daha sokaktan hissediliyordu. Her taraf şavık içinde. Bir ara önümüzde yaşlıca, gözlüklü bir kadın belirdi. Koldukları altında kitap, defter gibi bir şeyler taşıyordu. Yanımızdan geçerken Orhan kavuğunu indirdi selam verdi. O da ‘Günaydın’ dedi gülümseyerek bizi selamladı. Sordum, Bulgar mektebinin müdürüymüş. Gönlüme sıcak sular serpildi, ben böyle istiyorum işte yaşama koşullarımız ne olursa olsun, ağzımın*

tadıyla yaşamak istiyorum, komşumun da, yurttaşımın da böyle olmasını istiyorum. Ötesini getireyim, aynı sabahta neler oldu bakan: yüz adım, olmadı iki yüz olsun ötede, bizim çocukların okuduğu Türk mektebi bulunuyor. Sabah erkenden etraf köylerden çocuklar gelmiş, etraf arı kovarı sanki, mektep binasını doldurmuşlar. Ancak bakıyorum bizimkilerin üst başları tunuk, yamalı, bakımsız, sırasıyla taşınması için iki üç kardeşe uygun sayılan bir elbise, bir çift ayakkabı ayarlanmıştı besbelli. Bu nedenle kiminin pantolonu bol, yerde sürükleniyor, kiminin paçası dizine kadar kısa, ceketler ya dar, ya da kollar yarı yarıya açık, çehreler renksiz, soğuktan başlarını omuzlarına çekmişler, odaların ısınmasını bekliyorlar. Bacalar tütüyor ama hani ‘gözlerini kapat, uyuma ama uyurmuş gibi yap’ demezler mi, öyle işte. Sobalar yanıyor ama, ancak su üzerinde buğulanma olur hani, işte öyle bir duman süzülüyordu göklere doğru.” (Dağlı 2008: 163-164).

Ali Rıza, Türk okullarıyla ilgilenen kişiye Bulgar okulundaki düzenin Türk okullarında olmamasının sebebini sorar. Görevli: “Onların anası ana, babası baba, bizimkilerin anası üvey ana, babası üvey baba, yani tepeden bakanlara, bu işleri böyle ayarlayanlara göre bizim evlatlarımız öksüz! Bu bir. İki onların gazanı ayrı gaynar. Üç: Onların yaktığı odunlar gurudur, bizimkiler yaş” (Dağlı 2008: 164) diye cevap verir. Görevli, imalı bir söyleyişle iki okul arasındaki temel farkların Türk olmalarından kaynaklandığını ve bu ülkede Türklerin durumunun da iyi olmadığını belirtir. Özerk Türk okulları tüm masraflarını kendileri karşılamakta, bunun için öğrenci velilerinden yardım almaktadır. Veliler fakir oldukları için de okulları yeteri kadar iyi değildir. Romanda bu olay üzerinden Bulgar ve Türk okullarının farkı ortaya konulmuş olur.

Bulgaristan’da Türk okullarıyla Bulgar okulları birleştirildikten sonra yabancı dil konumuna düşen Türkçe eğitim öğretim müfredatından kaldırılır. Sabri Tata’nın *Pehlivanogulları* serisinin üçüncü kitabı *Onurun İsyanı* romanında okul müdürü Rusev Tahir’i çağırarak ona, çocuklarına seçmeli Türkçe dersi aldirmek istemediğini belirten bir dilekçe imzalatmak ister (Tata Tarihsiz b: 341). Rusev: “Ama görüyorsun, bu Türkçe dersler ne kadar engel oluyor Türk çocuklarına! Bulgar öğrenciler derslerini bitirip çantaları ellerinde, evlerine giderken onlar bir iki saat Türkçe dersi için okulda kalıyorlar.” (Tata Tarihsiz b: 340) diyerek Türk çocuklarının seçmeli ders olarak okuduğu Türkçe dersinin gereksiz olduğunu ifade

eder. Tahir'le konuşmasının ertesi günü Rusev okuldaki öğretmenlerle bir toplantı yaparak Türkçe dersinin kaldırıldığını ve kendilerine verilen dilekçelerin ailelere imzalatılması gerektiğini söyler (Tata Tarihsiz b: 343). Tahir sesini çıkaramaz ancak Türk milliyetçisi Mukadder öğretmen, müdüre itiraz eder. Ona, Todor Jivkov'un Türk Bulgar okullarının birleştiğini ancak Türk öğrencilerin Türkçe okumaya devam edebileceklerini, ana dillerini iyice öğrenmeleri ve mükemmel bilmeleri gerektiğini söylediği makalesini okur. Mukadder, yeni uygulamayı bu yazıya dayanarak reddet ve görevinden istifa eder (Tata Tarihsiz b: 346). İşini kaybetmek istemeyen öğretmenler Bulgar yöneticiler tarafından hazırlanan dilekçeyi Türk ailelerine imzalatmaya başlarlar. İmza işine önce devlet memurlarından başlanır. Dilekçeyi imzalamak istemeyen memurlar işten kovulmakla tehdit edilir. Memurlar imzaladıktan sonra öğretmenler ev ev gezerek diğer velilere de bu dilekçeyi imzalatırlar.

Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında babasının Türkçe dersinin kaldırılmasına dair dilekçeyi imzalamadığını öğrenen Türker: "*Tükürürüm senin vicdanına ha...*" (Erendoruk 1997: 38) diyerek ona karşı gelir. Romanda Cem'in yeğeni olan kahraman anlatıcı, Türker'in bu davranışına inanamaz ve onun, almış olduğu komünist eğitim yüzünden özünden uzaklaştığını dile getirir: "*Senin özene bezene eğittiğin, iyiliksever, saygılı, yüreği sevgi dolu, Allah korkusu olan, Müslüman Türk evlâdın Türker miydi bu adam? Kimdi onu baştan çıkaran, öz benliğinden uzaklaştıran, yabancılaştıran? Bu sorulara cevabın gecikmemişt; kişisel zayıflık, Bulgar Komünistlerinin bu zayıflığı keşfi ve bu zayıflıktan ustaca yararlanması; Moskova okulu, Moskova okulunun verdiği eğitim; saygısız, sevgisiz bir kişilik, kişiliksiz bir varoluş; Tek Parti – Tek Adam – Tek Yol inancı ve bu uğurda 'Gözlerimi kaparım- görevimi yaparım' durumuna inişlik...*" (Erendoruk 1997: 39). 1973 yılında eğitimde Türkçe yasaklanarak Türkçe dersleri müfredattan tamamen kaldırılır (Erendoruk 1997: 33). Türklerin bu duruma gönüllü geçtiğini göstermek için onlara zorla dilekçe imzalatırlar. (Erendoruk 1997: 33). *Uçurum* romanında Mehmet, Topal Yusuf'a, velilere zorla imzalatılan dilekçelerin Türkçe dersinin okutulmaması için olduğunu söyler (Erendoruk 2007 b: 289). Mehmet'e göre, Türkçe'nin müfredattan tamamen kaldırılması için velilere imzalatılan bu dilekçeler, dersin gönüllü olarak kaldırıldığına dair Bulgar Devleti'nin uydurduğu bir kılıftır.

Bulgaristan'da Türk okulları kapatılıp Bulgar okullarıyla birleştirildikten sonra okullarda Türkleri asimile ederek dinlerinden uzaklaştırmak, hatta onları dinsizleştirip ateist yapmak için eğitim verilir. Sabri Tata'nın *Pehlivanoğulları* serisinin dördüncü kitabı *Geyik Avı* romanında Keriman'ı ziyarete gelen Yankov, Sofya'da üst düzey bir bürokrattır ve Rusya'da eğitim görmüştür: “*Hayır o votkacıdır, onunla votka içtik. Sovyetler de parti okulunda okumuş. Nedense parti okulunda okuyanlar hep votkacı oluyor. Benim Mürsel’imi de onlar alıştırdılar. Galiba beni de...*” (Tata Tarihsiz c: 173). Keriman'ın oğlu Mürsel, komünist okulunda okuduktan sonra Allah inancını kaybetmiş, ateist olmuştur. Ömer Osman Erendoruk'un *Buruk Acı* romanında komünist eğitimin amacının Türkleri ateist yapmak olduğunu anlatıcı şöyle dile getirir: “*Çocuklar, kreşlerden başlayıp, ana okullarında, okulların ilk orta, lise kısmında, daha sonra da üniversitelerde birer ateist olarak eğitiliyorlardı.*” (Erendoruk 1997: 13). Romanda Türker, Öğretmen Enstitüsüne başladığında Türklük bilincine ve dinî bilgiye sahip biriyken Bulgar okulunu bitirdiğinde ateist olmuştur. Ablası Reyhan'ın cenaze namazına katılmayarak ateist olduğunu ailesinden gizlemez. Türker, Öğretmen Enstitüsünden mezun olduktan sonra Moskova'ya devlet bursuyla eğitime gönderilir. Böylece Türker Müslüman Türk olduğunu unutarak komünizmi benimser, komünizmin maşası olur (Erendoruk 1997: 28-30). Cem, il parti komitesine gittiğinde, oradaki sekreter Cem'e komünist rejimin ateist olduğunu ve bu eğitimi de ancak ateistlerin verebileceğini söyler. Sekreter: “*Sözümü kesme. Komünist olarak eğitilmelidir diyecektim. Komünist terbiyesini ancak komünist verebilir. Çünkü ateisttir. Ateist olmadığına göre sen öğretmen olamazsın.*” (Erendoruk 1997: 17) diyerek Cem'in öğretmenlik mesleğine son verir. Yazarın, *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında, okullarda Darvinizmi ders olarak okutarak Türkleri ateist yapmaya çalışırlar (Erendoruk 2004: 43). İslâm Beytullah Erdi'nin *Aşkı Arayanlar* romanında Mümin Bekirov'un üniversite arkadaşının oğlu Orhan'ın Moskova'da okuduğunu öğrenen Murat şaşırır. Çünkü bir Türk'ün Moskova'da eğitim aldığını hiç duymamıştır (Erdi 2000: 92). Orhan'ın annesi Bulgardır. Bunun için Bulgarların imtiyazlarına sahiptir. Romanda Türklüğe ait değerlerini kaybetmiş Orhan'ın Bulgar genci gibi davranması aldığı eğitimden kaynaklanmaktadır.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Türk çocukları okullarda komünist ve ateist olmaları için eğitilmektedir. Hanife ve Ahmet'in büyük oğlu bir gün okuldan eve bir paketle gelir. Hanife oğluna paketi nereden aldığını sorar. Oğlu, Stalin Baba'nın onlara istedikleri oyuncakları verdiğini anlatır:

“Bugün uçitelka sordu: ‘Allah’tan bir şey dilerseniz olur mu?’ ‘Elbet olur!..’ dedik. ‘Madem öyle, dua edin, gözlerinizi kapatıp Allahtan sevdiğiniz bir şey dileyin, bakalım olacak mı?’ dedi. Hepimiz gözlerimizi kapatıp dua ettik, çok arzu ettiğimiz bir şey diledik Allahtan. Ben bir top diledim. Kırmızı bir top... Sonra: ‘Hadi açın bakayım gözlerinizi’ dedi. Açtık. ‘Dileği olan var mı?’ diye sordu. Hiç kimsenin dileği olmamıştı. ‘Yook...’ dedik. ‘Pekâlâ şimdi gene gözlerinizi kapayıp Stalin Baba’dan dileyin bakalım o olacak mı?’ dedi. Gözlerimizi kapatıp bu defa ondan diledik. Uçitelka gözlerinizi açın deyince, bir baktık hepimizin önünde birer paket var. Rengârenk paketler... paketimi açtım içinden bu çıktı. Ne güzel değil mi? Allah vermedi, Stalin Baba verdi...” (Tunaboşlu 2004: 7).

Bu örnekte olduğu gibi Bulgar okuluna giden Türk çocuklarının Allah inancı sarsılmakta, verilen eğitimle ateist olmaları sağlanmaktadır.

Türlere eğitim alanında verilen haklar yavaş yavaş ellerinden alınmaya başlanır. Önce Türklerin yüksekokullarda okuması engellenir. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Emine'nin babası Türk konsolosluğuna mektup yazdığı için tutuklanır. Babası ‘Sosyalizm düşmanı’ olarak nitelendirildiği için Emine son sınıfta öğretmen mektebinden atılır (Erendoruk 2004: 30-31). *Uçurum* romanında Mehmet, Bulut'un ortaokuldan sonra okuyamadığını söyler (Erendoruk 2007 b: 388). *Gazetecinin Artık Yılı* romanında Salih Topalov sahaya giderken trene biner. Trende bir Türk kıızıyla karşılaşır. Kız birkaç yıldır tıp fakültesine başvurduğunu ancak bir türlü kabul edilmediğini anlatır. Yükseköğrenim görmek isteyen kız Salih'in yüksekokul okumuş olmasına hayrandır (Çavuşev 2004: 71-72). Yazar bu örnekle bir dönem Türk gençlerini okumaya teşvik eden Bulgar Yönetiminin, resmî bir kural olmaksızın, Türklerin yükselmesini ve yüksekokul okumasını engellemeye başladığını anlatır. Salih Plevne'nin köylerinde dolaştığı bir gün Belediye Başkanı ona bir yazı gösterir. Eğitim Bakanlığının gönderdiği bu yazıda Türk gençlerine iyi hal verilmemesi emredilmektedir: “Köyünüzde çok iyi başarıyla lise ve teknik okul

bitiren Türk asıllı gençler varsa onlara iyi hal karakteristik mektupları vermeyiniz” (Çavuşev 2004: 125). Belediye Başkanı bu yazıya rağmen, o yaz liseyi bitiren çok başarılı bir kız için iyi hal mektubu yazmış, onun yüksekokula kabul edilmesini sağlamıştır. Başkan bunu anlatınca Salih de askere giderken kendisi için yazılan mektubu hatırlar. Mektup dört sayfadır ve yazılan suçlamalarla hiç alakası olmamasına rağmen suç dosyasının kabarıklığı onu şaşırtmıştır (Çavuşev 2004: 125). Salih bunu hatırlayınca Belediye Başkanının yaptığı herkesin cesaret edip yapamayacağını anlar. Salih o dört sayfa karalama yazısı nedeniyle genç komutanlardan biri olamamış ancak birliğindeki diğer askerlerden daha çalışkan ve güvenilir olduğunu ispat ettiği için kâtiplik görevi kendisine verilmiştir.

İsmail Yakup, *Kestaneler Altında* romanında adları değiştirilen Türk çocuklarının eğitim hayatındaki durumunu işler. 1984 yılında kabul edilen “Soya Dönüş Siyaseti”nin eğitim görmekte olan Türk çocukları üzerinde etkisi büyük olmuştur. Öğretmen Topalof Hayri’ye Türk çocuklarının isimleri değiştirildikten sonra okulda eskisi gibi mutlu olmadıklarını anlatır:

“Benim de inançığım gelmiyor Hayri, Mayıs ayının başında durgunluk belireli neydi bu hadiseler diye soruyorum kendi kendime. Olmayacak bir rüya görmüşüm sanki. Sen çocukların tutumunu bir görmüş olsaydın o zamanlar. Birdenbire değiştiler. Gülüşleri, oyunları kayboluverdi. Okula suskun suskun geliyorlar, suskun suskun gidiyorlardı. Önceleri derste yerlerinde zor dururken şimdi teneffüse çıkmaz oldular. Çıksalar da oyunları, koşmaları unutmuşlardı... Ne anlatayım. Ben hem bütün Rodoplarda değildi. Sadece bizim etrafımızda birkaç köyde. Memleketin diğer taraflarında böyle şey var mıydı yok muydu, bilmiyorum.” (Yakup 2011: 92).

Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden Türkler, Türkiye’de eğitimlerine devam ederler. Romanlarda kahramanların Türkiye’deki eğitimle ilgili yaşantıları anlatılmıştır.

Mehmet Behçet Perim’in *Göçmen Ahmet* romanının anlatıcı kahramanı ilkokul öğretmeni ve yazardır. Eski öğrencilerinden biri onu ziyaret ederek atandığı okula davet eder. Öğretmenine: *“Atandığım köye büyük bir sevinçle gidiyorum. İnkılabın İlk okul öğretmeninden beklediği hamlelerle çalışacağıma söz vermek için*

sizi görmeğe geldim.” (Perim 1959: 8) diyen öğrenci, öğretmenlik mesleğini Atatürk ilkeleri doğrultusunda vatani için çalışarak yapacağını ifade eder. Göçmen Ahmet, babası Ali pehlivanın şehit haberi geldikten sonra Akıncı Mustafa tarafından Edirne Yetimler okuluna yazdırılarak iyi bir eğitim görmesi sağlanır. Edirne Yetimler okulunda iki sene eğitim gördükten sonra İstanbul Erkek Öğretmen Okuluna gönderilir. Çalışkanlığı ile örnek bir öğrencidir. İstanbul Erkek Öğretmen Mektebini bitirdikten sonra Edirne’deki Maarif Müdürlüğü tarafından Pravadi köyüne öğretmen olarak görevlendirilir. Burada akşamları köyün delikanlılarına da ders vermektedir: “...köyün gece mektebinde yetiştirdiği köy delikanlıları tarafından Gaziler bayırında sevinçle karşılanmıştı.” (Perim 1959: 67). Göçmen Ahmet Pravadi köyünde aşık olduğu Ulviyenin eniştesine onu kaçıramayacağını, bu hareketin öğretmenlik mesleğine uygun bir davranış olmadığını, öğretmenlik mesleğinin adını kirletmemek için kendini feda edeceğini söyler: “...fakat nikahlı bir kızı kaçırmaktan mesleğinin şerefi adına çok çekindiğini, bunun için de kendisini feda etmekten zorunda kaldığını açık açık söylemişti.” (Perim 1959: 71)

Rahmiye Altınok’un *Dursun’umun Dursun’u* romanında eğitimle ilgili yapılan yenilikler Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla başlar. Ondan önce köye gelen hocalar sadece dinî eğitim vermektedirler. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla köye beyaz badanalı güzel bir okul yapılır. Dursun’un Dursun’u bu okula gider. Babaanesi Esmâ Bacı, okula giden Dursun’dan kızamığa ve köylerinde büyük yıkımlara neden olan sele çare bulmasını ister (Altınok 1974: 212). Dursun okuyup doktor olarak köye döner ve köydeki hastalara şifa dağıtır.

Rahmiye Altınok’un *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye’de* romanında Günyüzü Köyünde okul bulunmadığı gibi dinî eğitim verecek hoca da bulunmamaktadır. Köye yerleşen Zekeriya Efendi camide erkeklere dinî bilgiler öğretirken karısı da evde dilinin döndüğünce kadınlara dinî eğitim verir. Vakube Hanım ile Zekeriya Efendi kızlarının okula giderek iyi eğitim almalarını isterler. Bu nedenle göç ettikleri kış Günyüzü köyünde kaldıktan sonra ilçeye taşınmaya karar verirler. Anne ve babasının okul ile ilgili düşüncelerine kulak misafiri olan Asene arkadaşlarının kendisi gibi okula gidemeyecek olmalarına ve annelerinden öğrendikleriyle kalacaklarına çok üzülür. Küçük Asene neden köyde okul olmadığını düşünür. Köyde okul olsa o da bu köyden ve arkadaşlarından ayrılmak zorunda kalmayacaktır.

Ömer Osman Erendoruk'un *Toprağa Kan Düştü* romanında Murat üniversite öğrencisidir. 1970'li yıllarda Türkiye'deki üniversiteler çıkan siyasi kavgalar nedeniyle kapatılır. Murat üniversitelerin kapalı olduğunu bilen annesine kütüphaneye gideceğini söyleyerek oradaki olaylara dâhil olmaktadır: “*Evet, üniversite işgal edilmişti. Eğitim öğretim iptaldi. Üniversiteyi işgal edenlerin, kapısına silâhlı bekçiler koyanların arasında ben de vardım. Şimdi anneme ister istemez bir yalan uydurmalydım.*” (Erendoruk 2005: 46). Romanda sosyalizmin üniversiteleri kapatan bir yönetim şekli olduğu vurgulanmak istendiği için bu bilgiye yer verilmiş böylece sosyalizm eleştirilmiştir.

Ömer Osman Erendoruk'un *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* romanında Türkiye'ye yerleşen Cemil Hoca'nın oğlu Nihat eğitimine burada devam eder. Lise öğrencisi olan Nihat'ı, okul arkadaşları hem her dersten on aldığı için kıskanırlar hem de Marksizm ve Leninizm kursuna gitmeyi reddettiği için dövmeyle kalkışlılar ancak Nihat ellerinden kurtulur (Erendoruk 2007 a: 77). Cemil Hoca komünizmin Türkiye'de de benimsenmesini anlamlandıramaz. Oğlunun eğitimine özen gösterir. Nihat İstanbul Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanır. Bölümden mezun olduktan sonra asistan olarak aynı fakültede göreve başlar. Milliyetçi olduğu bahanesiyle üniversitedeki komünist gençler tarafından arabasına bomba konularak öldürülür.

Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında Ahmet, çocuklarının Türkçe eğitim alabilmesi için 1951 yılının Mart ayında ailesiyle Türkiye'ye göç eder. Çorlu'da yerleştikleri köyde çocuklarını okula yazdırmak isterler. Ancak öğretmen dönemin bitmek üzere olduğunu, çocukların yazın Türkçelerini ilerletebileceklerini böylece arkadaşlarından geri kalmayacaklarını söyleyerek okula kaydetmez (Tunaboşlu 2004: 59). Yeni açılan eğitim yılında çocuklar okula başlar. Büyük oğlu üçüncü sınıfa, küçük oğlu kahraman anlatıcı ise birinci sınıfa yazılır (Tunaboşlu 2004: 71). Köyde gittikleri okul birleştirilmiş sınıftır. Binanın zemini de toprak olduğu için çocuklar tozun içinde eğitim görmek zorunda kalırlar. Veliler su işiyle görevlendirilse de kimse devlet okuluna yardım etmek istemez. Köy öğretmenleri Samahat ve Nazmiye köylüden okula üç oda daha yapmalarını ister. Köylü bunun yerine camiye minare yapar. Köylülerin eğitime önem vermediğini gören Ahmet ve Hanife çocukları ortaokula geçince kasabaya taşınırlar. Büyük oğulları Eskişehir'de

bir lise kazanınca da hep beraber Eskişehir'e taşınırlar. Büyük oğlu Hava Harp Okulunu kazanıp masrafsız okuyunca Ahmet ortanca oğlunun da askeriye okumasını ister. Ancak ortanca oğlu edebiyata meraklıdır. Kahraman anlatıcı önce Ankara'da Edebiyat Fakültesine yazılır. Sonra ağabeyinin arkadaşının yardımlarıyla Mülkiyeye yazılır ancak Parasızlık yüzünden okulu çok zor okur. En küçük çocukları da endüstri mühendisi olur. Böylece Ahmet çocuklarını okutabilmenin gururunu yaşar.

Ramis Çınar'ın *Söylenmemiş Sözler* romanında Sezgin, dershaneye giderek üniversite sınavına hazırlanır. Aynı zamanda okuldaki derslerine de çalışan Sezgin üniversite sınavında istediği başarıyı elde edemez. Üç puan farkla İstanbul Üniversitesi yerine Eskişehir Üniversitesi'ni kazanır. Buna rağmen öğrencilik yıllarını Eskişehir'de yaşamış olmaktan memnundur.

Ramis Çınar'ın *Aşk, Hayat ve Arayış* romanının kahramanı lise birinci sınıfta sınıf tekrarı yapmamak için çok çalışır ve bir üst sınıfa geçer. Lise ikinci ve üçüncü sınıfta da sınıfını başarıyla geçer. Önceleri üniversite için bir hayali yoktur. Ancak teyzesinin kızı Nursel'in nişanlısı Erdoğan ile konuştuğundan sonra düşüncesi değişir. Sınava hazırlanarak dedesinin de hayali olan Hukuk Fakültesini kazanır. 1970'li yıllardır ve üniversiteler siyasi olaylar sebebiyle karışıktır. Teyzesi ve eniştesi, Mustafa'yı İstanbul'da siyaset yapılmayan bir yurda yerleştirerek önlem alırlar, bu olaylara karışmamasını da sıkı sıkıya tembih ederler. Üniversite öğrencileri arasında gerginlik yaratan siyasi kutuplaşmayla Mustafa'nın arkadaşları da farklı kutuplarda yer alır. Ancak siyasete ilgisi olmayan Mustafa her birine eşit mesafede durarak olayların içinde yer almamaya dikkat eder. Kendini derslere vererek sınıfını geçmeye çalışır. Üniversite yılları Mustafa için kendisini arayış yılları olur. Bu yıllar varlık sebebini sorgulamakla geçse de Ayla'dan aldığı olumlu cevapla geleceğe umutla bakmaya başlar.

Ramis Çınar'ın *Ömrümün Dört Mevsimi* romanında Osman çok sevdiği ilkokul öğretmeniyle bağını koparmaz. Lise yıllarında gelecekle ilgili ne yapacağını bilemediği bir sırada öğretmeni, Harbiye okursa hem dayısına yük olmayacağını hem de eğitimini aldıktan sonra işinin hazır olacağını söyleyerek onu askerî okula yönlendirir (Çınar 2016: 65). Harbiye'de gördüğü eğitimi Osman şöyle anlatır:

“Gördüğüm eğitim ise Cumhuriyet rejiminin getirdiği kazanımları, Atatürk’ün ilke ve inkılaplarını benimseyip özümsememizi sağlıyordu. Ülkedeki ve dünyadaki önemli gelişmeleri takip ederken, mutlu ve refah içerisinde geçecek bir geleceğe ulaşmanın yegâne yolunun modernleşmeden geçtiğine samimi bir şekilde inandım.” (Çınar 2016: 110).

Harbiye’de Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda modern bir eğitim verilir. Osman’ın Harbiye’den mezuniyet töreni 30 Ağustos 1967 tarihinde yapılır. Mezuniyet törenine dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Başbakanı Süleyman Demirel, Genelkurmay Başkanı Cemal Tural gibi üst düzey yöneticiler katılır. Öğrenciler görkemli bir törenle yemin ederler (Çınar 2016: 157-158).

Çalışmamıza konu olan eserlerde belirtildiğine göre Bulgar Devleti Türkleri asimile etmek için eğitimi kullanmıştır. Bulgaristan’ın Osmanlı Devleti’nden ayrılmasından sonra Türkler Osmanlı Devleti zamanındaki eğitim sistemlerini bir müddet devam ettirirler. Faşizmin ülkede hâkim olmasıyla Bulgar Devleti Türklerin okumasına engel olur. Türk okullarını kapatarak Türkleri cahilleştirir. Bulgaristan’a komünizmin gelmesiyle birlikte Türklere çeşitli eğitim olanakları sağlanır. Ancak Komünist Yönetim de zamanla verdiği eğitim olanaklarını geri alarak Türkleri asimile etmeye devam eder. Eserlerde Bulgaristan’daki eğitimin yanı sıra göç eden ailelerin çocuklarının Türkiye’deki eğitim yaşantıları da anlatılmıştır. Göçmen çocuklarının yaşadığı maddi sıkıntılar, Türkiye’deki okulların fiziki şartları, Türkiye halkının eğitime bakışı gibi konular bu romanlarda ele alınmıştır.

2.10. Bulgaristan Türklerinin Romanlarında Askerlik Teması

Bulgaristan Türklerinin, 20. yüzyılın başından 2016’ya kadar yayımlanmış romanlarında askerlik temasına da rastlanır. Romanlarda askerlik teması romanın olay zamanına göre ve olay mekânına uygun şekilde işlenmiştir.

Osmanlı Devleti’nin Bulgaristan’da hüküm sürdüğü yılları konu alan Sabri Tata’nın *Tuna’nın Peri Güzeli* romanında yeniçeri askeri olan Osman Pazvantoğlu’nun hayatı anlatılır. Bulgaristan’ın Osmanlı Devleti’ne bağlı olduğu dönemlerde Ömer Pazvantoğlu Yeniçeri subayıdır ve Otuz Birinci Ortada (Tabur) görev yapar. Oğlu Osman Pazvantoğlu da babasıyla aynı taburda görev yapmaktadır. Pazvantoğlu, Osmanlı Devleti’nde askerî düzenin bozulduğunu, Osmanlı Devleti ile

Rusya arasında yapılan savaşta Osmanlı'nın on iki bin ocaklı askeriyle Rusların sekiz bin askerine yenilmelerini örnek vererek anlatır. Osman, Tirsenkli Ahmet Ağa'ya, Osmanlı Devleti'nin mevcut askeriyle ve eski yöntemlerle başarılı olamayacağını söyler (Tata 2001 a: 99). Osman Pazvantoğlu'nun çiftliğinde askerlerle yapılan toplantıda Osman, Osmanlı Devleti'nin şanlı ordularının başarılarından söz ettikten sonra genç Osmanlı padişahı III. Selim'in Yeniçeri ocağını kaldırarak yerine Nizam-ı Cedit ordusunu kurmak istemesini eleştirir. Osman, Rusya ile yapılan savaşta yeniçerilerin başarısız olmasında askerin değil askeri yöneten komutanların suçlu olduğunu belirterek *“Bence suç, o askerlere komuta eden dirayetsiz komutanlardadır.”* (Tata 2001 a: 128) der. Osmanlı Ordusu'ndaki bozulmanın sebebinin yeniçeri askeri olarak görüldüğü, roman kurmacasında Osman'ın düşünceleri üzerinden anlatılmak istenir. Belgrat'tan gelen misafirlerden farklı asker hikâyeleri dinleyen Osman Pazvantoğlu, Belgrat'ta olduğu yıllarda birçok yeniçerinin askerlik vazifelerini ihmal ederek ticaretle, faizcilikle uğraştığını gördüğü için anlatılanları yadırgamaz (Tata 2001 a: 149). Osman'a göre yeniçeriler askerlik dışında yaptıkları işlerden para kazandıkları için asıl meslekleri askerlikten uzaklaşırlar. Birden zenginleşen yeniçerilerin para hırsıyla halkı daha fazla sömürdüklerine, bunun sonucunda halkın düşmanlığını kazandıklarına şahit olur. Osman Pazvantoğlu zengin bir aileden geldiği için kendini o yeniçeri askerlerinden farklı görür. O, asıl vazifesinin askerlik olduğunu ve görevinin Osmanlı Devleti'ne hizmet etmek olduğunu unutmayarak kendini ideal Osmanlı askeri olarak nitelendirir. Osmanlı'nın ordudaki bozulmayı Batılıların askerî düzenlemelerini örnek alarak gidermeye çalışması gerektiğini dile getirir: *“Batı ülkeleri artık gözünü açmış ve ilerlemiş. Yaşamını da, askerini de yenileştirmiş. Silâhları da ok, mızrak değil, top tüfek... Biz yapamıyoruz da, onlardan alıyoruz top-tüfeği. Ve biz eğitemiyoruz da, onlar gelip eğitiyor bizim askerimizi.”* (Tata 2001 a: 282). Osmanlı Devleti yeni askerî düzeni oluşturmak için çareyi Batılı tarzda ordu kurmakta görür. Batılı tarzda oluşturulan yeni ordu Nizam-ı Cedit Ordusu'dur. Nizam-ı Cedit Ordusu'nun ihtiyaçları için getirilen yeni vergiler ise halkı bıktırır. Osman Pazvantoğlu kendi yöresindeki halkını bu vergilerden kurtarır. Ancak yaptığı çalışmalar Osmanlı Devleti'ne yanlış anlatıldığı için İstanbul'daki Yönetimle arası açılır. Osman Pazvantoğlu kendisinin ve ordusunun sadakatini Osmanlı Devleti'ne

anlatmaya, ülkesine bağlı bir asker olduğunu göstermeye çalışır. Ancak Osmanlı Devleti Osman Pazvantoğlu'nun karşısına Nizam-ı Cedit komutanlarının emrinde bir birlik gönderir. Pazvantoğlu bu birliği yener. Fransızlar Mısır'a saldırınca da Osmanlı Devleti, Pazvantoğlu'yla savaşan birliklerini tamamen geri çeker. Böylece Pazvantoğlu askerî dehasını göstermiş olur. Bu başarı aynı zamanda Nizam-ı Cedit Ordusu'nun başarısızlığıdır. Osman Pazvantoğlu Osmanlı Devleti'nin ordusunu yenerek Osmanlı askerinin güçsüzlüğünü de ispat etmiş olur. Canoğlu bu başarının ardından Osman'ın İstanbul'a yürümesi hâlinde sinmiş olan yeniçeri ağalarının da Osman'a vereceği destekle hak ettiği rütbeyi alabileceğini hatta Osmanlı Devleti'nin başına bile geçebilecek bir komutan olduğunu papaz Vladika'ya söyler (Tata 2001 b: 444). Osman, Osmanlı Devleti'yle arasındaki anlaşmazlıkların ortadan kalkması için kardeşi İbrahim'i elçi olarak İstanbul'a gönderir. 22 Haziran 1799'da Osmanlı Devleti, Osman Pazvantoğlu'na üç tuğlu paşa unvanı vererek rütbesini vezirliğe yükseltir. Buna karşılık Pazvantoğlu'ndan Bab-ı Ali'nin emirlerine uyması ve eşkıya diye nitelendirilen askerlerini dağıtması istenir (Tata 2001 b: 444). Osman kendisinden istenilenleri yaparak Osmanlı Devleti'ne bağlılığını gösterir.

Osmanlı Devleti'yle Yunanistan arasında vuku bulan Edirne Savaşı daişlenmiştir. Edhem Ruhi Balkanlı'nın *Şehit Evlatları* romanında Edirne Muharebeleri'nde şehit olan Yüzbaşı Hayri Bey'in İstanbul'da yaşayan karısı ve oğullarının hikâyesi anlatılır. Hayri Bey şehadet şerbetini içmiştir. Eşinin şehitlik haberine dayanamayan Sabiha Hanım da acısından ölür. Sabiha Hanım'ın komşuları vatan emaneti olarak gördükleri Atıf ve Enver'e sahip çıkarlar. Çocukların okul çağı geldiğinde onları Kuleli Askerî İdadisine yazdırırlar. Böylece çocuklar da babaları gibi askerî eğitim alarak Osmanlı Devleti'ne asker olacaklardır. *Mehmet* romanında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Sualan köylüleri Edirne Savaşı'na katılır. Dereköy'ün erkekleri de kaymakamın köyden asker toplaması üzerine Edirne Savaşı'na katılırlar (Yamaç 1979: 193). Mehmet, savaştan dönemeyen Dereköylüler hakkında haber almaya gelen kadınlara eşlerinin öldüğünü söyler. Muharebeden dönemeyen askerler hakkında Mehmet şöyle bir değerlendirme yapar:

“Dedim ya, allahı unutup şeytana kapılanlar az değildi. Namaz gibi, oruç gibi her müslümanın boynuna borç, farz olan şeylerden vazgeçtim, işlemedikleri günah bırakmadılar. Bir kasabaya girsek, yolumuz bir köyden geçse, hemen yağmaya

kalkıştular. Şarap içen mi istersin, gavur karılarına yüz veren mi? İşte allah böylelerini cezalandırdı.” (Yamaç 1979: 208).

Mehmet, savaşın kaybedilme sebebinin askerin bozulması olduğunu söyler. Vatanı için savaşmayıp hırslarına kapılan askerlerin de Allah tarafından cezalandırıldığını bu sebeple öldüklerini düşünür.

Bulgaristan Türklerini yakından ilgilendiren Balkan Savaşları’nda Türkler Bulgar ya da Romanya tarafında yer alarak Osmanlı’ya karşı savaşmak istemezler. Rahmiye Altınok’un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan’da* romanında Zekeriya Efendi Balkan Savaşı’nda Osmanlı Devleti’ne karşı Romanya ordusunda yer almak istemediği için Bulgaristan’a kaçar. Türklere karşı savaşmak istemeyen Zekeriya Efendi Bulgaristan’a kaçarak bu durumdan kurtulur: “Çünkü o günlerde ‘Balkan Savaşı patlamış’ Türkleri Romen ordusu alıp, Türk ordusuna karşı kullanmışlar. Zekeriya Efendi buna karşı çıkmış ve Bulgaristan’a kaçmış.” (Altınok 1995: 23). Balkan Savaşları sırasında Bulgaristan, Osmanlı Ordusu’na katılabileceklerini düşündüğü için Türkleri askere almaz. Bu durum Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin birinci kitabı *İlk Gözağrısı* romanında da işlenir. Mehmet Osmanlı Devleti’nin cihat çağrısıyla I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti için askere gitmek ister. Babası Pehlivanağa Mehmet’e Balkan Savaşları’nı hatırlatır. Bulgaristan’ın savaşa girmeyeceğini ve girse bile Balkan Savaşı’nda olduğu gibi Osmanlı saflarına geçecekleri düşüncesiyle Türkleri askere almayacaklarını söyleyerek oğlunu ikna eder.

Balkan Savaşları sırasında Bulgar Ordusu’nda savaşan kahramanlar da vardır. Halit Aliosman Dağlı’nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında köyde yaşlı ve saygı gören Hazım Çavuş, Balkan Savaşları’nda Bulgar Ordusu saflarında savaşa katılmıştır. Savaş bitene kadar cephede savaşan Hazım Çavuş’un neden Türkiye’ye kaçmadığını ve geri döndüğünü köylüler merak ederler. Hazım Çavuş: “Ben askerde, Bulgar cephesinde savaştım oğlum, gönderildiği cepheyi bırakan asker, asker kaçağı olur, bu da bana, Bulgar askerine yakışmaz” (Dağlı 2008: 55) diyerek Türk ve Bulgar askeri olarak kendisine askerden kaçmayı yakıştıramadığını ifade eder. Askerlikten kaçmamasının sebebi vatanına bağlılığıdır: “Diyeceksiniz ki, ne demek Bulgar askeri, sen Türk değil misin, öyle ama beni vatan görevine çağıran Bulgar vatani,

dolayısıyla bu vatanına ihanet edemez!” (Dağlı 2008: 55). Böylece Hazım Çavuş, Bulgar askerleriyle vatanım dediği topraklara geri dönmüştür. Ramis Çınar’ın *Elveda Rumeli* romanında Hasan, Bulgaristan’ın seferberlik ilan etmesiyle Balkan Savaşları’na Romanya cephesine gönderilir. Savaşta cephe gerisinde ölü askerleri toplar, mühimmat taşır, ayak işlerini yapar. Ancak imam olduğu için silahlı çatışmalara girmez (Çınar 2014 a: 231-233). Savaş sonunda Romanya’ya esir düşer. Esir kampında salgın hastalığa yakalanır. Ailesine kavuşacağı ümidi hastalığı atlattırmasını sağlar. Bulgaristan ve Romanya barış antlaşması imzalayınca Hasan da evine döner.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Bulgaristan Türkleri I. Dünya Savaşı’na hem Bulgar askeri hem de Osmanlı askeri olarak katılırlar. Mehmet C. Perim’in *Balkan Çiçekleri* romanında Demir’in babası Hasan Usta I. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla askere gider. Oğlu Demir’e şu mektubu yazar: “*Yarın sabah, milli bir tabur haline giren köylülerimizle birlikte Satofça’lıların imdadına gidiyoruz. Şehid olur dönemezsem adam ol, öcümüzü al!*” (Perim 1938: 92). Babası orada şehit olur. Demir de okulu bırakarak annesiyle birlikte İstanbul’a gider. Bir süre sonra Demir Osmanlı askeri olur. (Perim 1938: 95). Demir, bir sabah emrindeki askerlere yaptığı konuşmada: “*Savaş meydanlarında yaralanıp hastaneye düşmek katiyen yasaktır; savaşta yalnız ölmek vardır.*” (Perim 1938: 116) diyerek ölünceye kadar savaşmaları için onları cesaretlendirir. Yazarın *Göçmen Ahmet* romanında Ahmet’in babası Ali Pehlivan da I. Dünya Savaşı’nda, Çanakkale Cephesi’ndeki ilk Arıburnu Çarpışmasında şehit olmuştur.

Sabri Tata’nın *Pehlivanoğulları* serisinin birinci kitabı *İlk Gözağrısı* romanında Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla Osmanlı Padişahı Mehmet Reşat cihat ilan eder. Trenle Osmanlı Devleti’ne giden Yusuf, cihadın anlamını bilmeyen Mehmet’e cihadı şöyle anlatır: “*Çünkü Cihat demek din millet uğruna muharebe demek. Bu muharebede ölenler şehitlik mertebesinde yükselir. Ölmeyen ise gazi olur, yani her ikisi de cennetlidir.*” (Tata 2000: 163). Mehmet de cihat çağrısıyla savaşa gitmek ister ancak Pehlivanağa evladını düşünmesini gerektiğini söyleyerek Mehmet’i savaşa göndermez. Bulgaristan Balkan Harbi’nde kaybettiği toprakları geri almak umuduyla savaşa girerek seferberlik ilan eder. Bulgaristan’ın Türkleri de asker alacağını hesap edemeyen Pehlivanağa oğlu Mehmet’i cihat çağrısıyla İstanbul’a

göndermediğine pişman olur. Bulgaristan'ın seferberlik emriyle hem Mehmet hem de Adil askere alınır. Pehlivanağa oğullarını cepheye göndermemek için tanıdıklarını araya koymaya çalışsa da kimseye iltimas geçilmez (Tata 2000: 169). Mehmet Makedonya Cephesi'nde topçu, Adil de Dobruca Cephesi'nde Bulgar askeri olur. Adil ile birlikte aynı cephede esir düşen Deli Kadir kamptan kaçarak köye gelir. Deli Kadir, Adil'in komünistler için çalıştığını anlatır. Köylü, savaştan dönmeyen Adil hakkında, Rusya'da her gün başka kızla olduğuna dair dedikodular üretir (Tata 2000: 200). Adil'in karısı Nefise de Adil hakkında anlatılanlara inanarak eşyalarını toplayıp baba evine geri döner. Anlatıcı, cepheden köye yaralı dönen askerlere Türk ve Bulgar halkının yaklaşımını şöyle anlatır:

“...hastaneden çıkmış iki harp malülleri, sanki cepheyi de bütün dehşetiyle beraberlerinde getirmişlerdi. Yanlarından her geçen, Türk olsun, Bulgar olsun, kutsal bir anıtın yanından geçer gibi saygıyla eğiliyor, harbin bütün faciası kafalarında yüklü, oradan uzaklaşıp gidiyorlardı.” (Tata 2000: 181).

Romanda, Bulgaristan halkının I. Dünya Savaşı'nda Bulgar cephesinde yaralanan askerlere nasıl değer verdiği böyle dile getirilmiştir. Mehmet'in cephede öldüğü haberi kardeşi Hafız Nafiz'a köyün muhtarı tarafından verilir:

“Daskalı, dedi, sen okumuş adamsın, durumu biliyorsun. Vatanımızın müdafaası uğrunda bizim köyümüz de çok kıymetli kurbanlar verdi. Aralarında kahramanca savaştıklarından ötürü 'yiğitlik nişanı' ile taltif olunanlar var. İşte sizin kardaş da bunlardan biri. O da öbür köydeşlerimiz gibi, vatan borcunu şerefle yerine getirdi. Bize vatan uğruna canını feda ettiğini bildirdiler. Haydi başın sağ olsun!” (Tata 2000: 206).

Pehlivanağa, oğlunun cihat çağrısıyla gitmesine mani olmamış olsaydı şehit olmuş olacağını, ancak şimdi şehit bile olmadığını, oğlunun ahretliğini bozduğunu düşünerek üzülür. *Pehlivanoğulları* serisinin ikinci kitabı *Kurtbayır'ın Sırrı* romanında, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı tarafında savaşan Kubadınlı Yusuf Makedonya Cephesi'nden ölüm haberi gelen Pehlivan Mehmet'ten haber getirmiştir. Hafız'a, Mehmet'in Mustafa Kemal'in çetelerine katıldığını, barış imzalandıktan sonra mektubunun gelebileceğini söyler (Tata Tarihsiz a: 19). Türkiye'ye göç eden Reyhanağalardan ailesiyle ilgili haberler alan Mehmet Bulgaristan'a ailesinin yanına

gider. Onlara, Makedonya Cephesi'nden kaçıp Osmanlı Ordusu'na nasıl katıldığını anlatır. Mehmet, daha sonra da Türkiye'nin selameti için Mustafa Kemal'in ordusuna katıldığını belirtir.

Rahmiye Altınok'un *Dursun'umun Dursun'u* romanında Kahraman, Osmanlı Dönemi'nde katıldığı Rus Harbi'nde Ruslara karşı gösterdiği kahramanlıklar neticesinde devlet kahramanlık nişanıyla ödüllendirilir (Altınok 1974: 90-91). I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti'nin pek hatırlamadığı Budaközü kırsalına devlet askerlik celbi göndererek savaşa asker toplar. Köydeki babayiğitler bu celbi alınca hiç düşünmeden savaşa giderler. Satı Gelin'in kocası da savaşa gider. Kocasının şehit haberi geldiğinde yaşama sevincini kaybeden Satı Gelin kendince yasa girer. Satı Gelin'i bunalımdan onunla konuşarak hayata tutunmasını sağlayan Esmâ Gelin kurtarır. Çanakkale Savaşı için seferberlik ilan edilince Hasan da babası gibi hiç düşünmeden yola çıkar. Rus Harbi'nde savaşan Kahraman'ın torunu Dursun da dedesi gibi korkmadan kahramanca bu savaşta savaşacaktır. Onun Çanakkale Savaşı'nda yapılacak işlere hiç düşünmeden gönüllü olarak atılmasını anlatıcı şöyle anlatır:

“Askerler! Şu makineli tüfeği kim susturacak? Yok mu bir gönüllü?”

Dursun bu söze pek şaşıtı. O da ne demek? Böyle bir işte hiç gönüllü olunmaz mı? Buraya ne için gelmişlerdi? Düşman öldürmeye değer mi? Gerçi sabahtan beri yürüye yürüye yorulmuştu amma o gök gürültüsünü andıran sesi duyup ta ardından çıkan kara dumani gördüğünden beri bütün yorgunluğunu unutmuş, yeniden kuvvetlenmiş, kuş gibi hafiflemiş kartal gibi düşmanın tepesine inmek hırsıyla dolmuştu. İşte şimdi komutanı düşmanı hemen şimdi öldürecek bir yiğit asker arıyordu. Aman hemen kendisi komutanın karşısına dikelmeliydi. Kendinden önce biri çıkar diye telaşla koşup komutanın karşısına dikeldi:

- *Emret Komutanım! diye var gücüyle bağırdı.”* (Altınok 1974: 192)

Dursun, Çanakkale Savaşı'nda vatani için korkusuzca savaşırken şehit olur.

Bulgaristan'da yaşayan Türkler Bulgar Devleti'nde askerlik yapar. Ancak bu askerlik “emek askerliği”dir. Türkler Bulgaristan'da emek askerliği yapmaktan dolayı memnun olmasalar da vatan borcu olarak gördükleri askerliği yaparlar. Askerde Bulgaristan için çalışarak vatana borçlarını öderler.

Sabri Tata'nın *Gün Doğarken* romanının kahramanı Ziya askerlik yapmak için köyden ayrılacaktır. Sevgilisi Emine'yle vedalaşır. Ziya evinin geçimini sağladığı için, askerliğini diğer askerlere nazaran yarım yapmakla mükelleftir. Ancak Ziya askerdeyken Emine'nin Hacı Osman Ağa'nın oğlu Molla İdris'le aniden evlendiği haberini alır. Ziya bu haberi aldığı anda komutanlarından izin alarak köye döner. Emine'ye mektupla haber gönderir ama Emine mektubu okumadan geri gönderince Ziya kalbi kırık askere döner. Askerlikte şoför yanına görevlendirilen Ziya şoförlük mesleğini sever. Şoför olmak için okumaya karar verir. Roman güdümlü bir eser olduğu için Ziya'nın ırgatlıktan sonra gözünün açılıp da şoför olmaya karar vermesinde ve karar verdiği yerin asker ocağı olmasında emek askerliğinin Türklere meslek edindirdiği mesajı verilmiş olur. *Onurun İsyanı* romanında Tahir Bulgaristan'daki diğer Türkler gibi emek askerliği yapar. Ancak Tahir'in çalışkanlığı görülünce çalıştırılmak üzere kâtipliğe alınır. Böylece diğer Türk askerlerine nazaran daha rahat bir askerlik yapmış olur (Tata Tarihsiz b: 38). Yazar *Gün Doğarken* romanında Türklerin meslek sahibi olduğu mesajını verdikten sonra bu romanda da komünizm yanlısı Tahir'e rahat bir askerlik yaptırır. Böylece Tahir'in komünizmi daha iyi savunması okuyucu tarafından yadırganmaz. Tahir'in asker arkadaşı Mümün ise subaydır. Pomak olan Mümün Türkçe bilmemesine rağmen Tahir'in Türk olduğuna sevinerek onunla iyi bir dostluk kurar. Mümün'ü subay yapmalarının sebebi, Dokuz Eylül'de üç yıl dağlarda partizanlık yapmasıdır (Tata Tarihsiz b: 39). Eğer Mümün partizanlık yapmamış olsaydı, o da diğer Türkler ve Pomaklar gibi emek askeri olacaktı.

Bulgaristan Türkleri yükseköğrenimlerine askerlikten sonra devam edebilmektedir. Sabri Tata'nın *Geyik Avı* romanında Altay üniversite okumak ister. Spor okuluna kaydını yaptırmak için Sofya'ya gittiğinde askerliğini yapmadan üniversiteye kayıt yaptıramayacağı söylenerek önce askere gönderilir (Tata Tarihsiz c: 340). Altay ancak askerliğini yaptıktan sonra yüksekokula kaydını yaptırabilmiştir. İsmail Yakup'un *Kestaneler Altında* romanında Hayri askerlik vazifesini Deliorman'ın Şumnu topçu alayında yaparken üniversiteye kabul edildiği haberini alır. Hayri askerliği ile ilgili şunu söyler: “*Şu anda Deliorman'ın merkezi Şumnu'da topçu alayında vatan borcumu icra ediyorum.*” (Yakup 2011: 31) Bu sözden

anlaşılacağı üzere Türkler her şeye rağmen askerliklerini vatan borcu olarak görmektedirler.

Ömer Osman Erendoruk'un *Uçurum* romanında Mehmet karısı Ayşe'ye Bulut'un ortaokuldan sonra okuyamadığını, yirmi dört ay kazma kürek salladığını yani emek askerliği yaptığını söyler (Erendoruk 2007 b: 388). Türkiye'de askerlik yapan Umut ise çavuş olarak silahlı askerlik yapmıştır. Roman kurgusunda okuyucuya, bu örneklerle, askerliğin iki ayrı ülkede ve aynı dönemde nasıl uygulandığı hissettirilir. Bulgaristan'da sırf Türk olduğu için kazma kürekle emek harcayarak askerlik yapan Bulut ile Türkiye'de gerçekten askerlik yapan Umut'un askerlikleri Mehmet ve Ayşe'nin konuşmalarıyla okuyucuya anlatılır.

İslâm Beytullah Erdi'nin *Aşkî Arayanlar* romanında Türkler askerlikte "trudovak" dedikleri amele işçiliği yaparlar. Roman kahramanı Murat makine mühendisi olmasına rağmen askerliğini Eski Zağra'da, Şipka kara yolu inşaatında taş kırıp asfalt döşeyerek yapar (Erdi 2000: 82). Köyde öğretmenlik yapan Nihat ise Varna'da, Körfez'in ayırdığı Asparuhovo ile Galata semtlerini birbirine bağlayan köprü inşaatında çalışmıştır (Erdi 2000: 83). Bir Türk askerliğinde ne topçu olabilir ne bahriyeli olabilir. Hüseyin Dede bu durumu şu sözlerle eleştirir: "*Yüksek öğrenimli bir öğretmeni, koskoca bir mühendisi mesleklerine has olmayan işlerde çalıştırmak ne demektir evlâdım?!.. Ayrım gayrımın ta kendisi değil midir? Yani Bulgar'ın kör cahilin tankçı olabiliyor, bir Türk mühendisten, bir Türk öğretmeninden olamıyor?!..*" (Erdi 2000: 84). Romanda annesi Bulgar olan Orhan ise askerliğini askerî muhabir olarak yapar (Erdi 2000: 139). Orhan'ın annesinin Bulgar olması ve almış olduğu komünist eğitim sebebiyle Bulgar olarak görüldüğü, dolayısıyla Orhan'ın emek askerliği yapmadığı romanda okuyucuya hissettirilir.

Emek askerliğinin sebebi İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* romanında ele alınır. Salih'in asker arkadaşı Hüseyin, Türklerin neden asker olmadıklarını Salih'in ve okuyucunun sorgulaması için şu sözleri söyler: "*Peki, neden Türklerin hava, kara ve deniz kuvvetlerine asker alınmadıklarını, neden subay kadrosuna giremediklerini söylemiyorlar? Neden bir avuç nüfusu olan Romanyada Türkler generalliğe yükselebiliyorlar da Bulgaristanda olmuyorlar?*" (Çavuşev 2004: 210). Salih'in Türkiye'ye kaçmaya çalışan Bulgar Botuşev'le yaptığı

röportajda Bulgaristan'daki Türklerin yaptığı askerlik ve bu askerliğin nasıl ortaya çıktığı konuşulur:

“Evet, ondan ötürü de askerliğimi papur askeri olarak yaptım. Yani Emek Ordusunda. Hani bizim Türk gençleri genelde Emek Ordusuna alınırlardı. Orada terzilik yaptım, arkadaşların yırtık elbiselerini yamadım, diktim... O zaman papur askerine şimdi olduğu gibi meslek falan öğretmek de yok... Sonra çıktı bu meslek öğretmek işi. Üç ayda sana meslek öğretiyorlar, ondan sonra da parasız çalıştırıyorlar.

-Yani çağdaş esirlik. Kölelik bir nevi.

-Vaktiyle Aleksandır Stamboliyski bu işi iyi düşünmüş. O zaman Bulgaristana muntazama ordu bulundurmamak yasaklandığı için o, bu orduyu düşünmüş. Hem silâh altında adam bulundurmuyor, hem de yine askeri talim yaptırıyor. Zamanla bunun kârlı bir iş olduğunu anlayan bütün diğer Bulgar hükümetleri Emek Ordusunu çalıştırmayı ihmal etmemişler. Türk, Çingene, Ulah, Ermeni, Yahudi gibi güven bağlamadıkları azınlık çocuklarını bu orduya alarak onlara ‘vatan borcunu’ ödetiyorlarmış. Emek Ordusu, hemen hemen ikibinli yılların başlarına kadar faaliyet gösterdi ve ondan sonra Batı dünyası ve bizdeki kamuoyunun baskıları altında yavaş yavaş kapatılmasına gidildi.” (Çavuşev 2004: 320).

Botuşev Bulgar olmasına rağmen Bulgaristan'dan kaçma girişimi ve suç dosyasının kabarık olması sebebiyle emek askeri olmuştur. Türklere yaptırılan bu askerlik türünden Türkler kadar Bulgarlar da memnun değillerdir. Türklerin emek askerliğinden memnun olmamaları Osman Tunaboşlu'nun *Rumeli'den Esen Yel* romanında anlatılır. Ahmet, çocuklarına Bulgaristan'da ne tür bir askerlik yaptığını anlatır:

“Kış bitti, karlar eridi, bahar geldi. Her yan yeşerdi çiçeklendi. Biz yazlıkları ekmeye başladık. O günlerde iki asker geldi kapıya. Beni trudovaka çağırırlarmış. Trudovak dediğin, askerlik. Ama, öyle sizin bildiğiniz askerlik değil. Trudovaka gidene silah verilmez; taş kırılır, taş taşıtılır, kazma, kürek işleri gibi işler yaptırılır. Anlayacağın amele askerliği. Romanya tarafında böyle şey yoktu, ama Bulgar Türke askerliği hep böyle yaptırılmış.” (Tunaboşlu 2004: 32).

Ahmet trudovaka gidince annesi çok üzülür. Babası, silahaltında olmasındansa çalışarak kazma kürek sallayarak askerliğini yapmasının daha iyi olduğunu söyleyerek karısını teselli eder (Tunaboşlu 2004: 33-34). Hanife, büyük oğlu ve Zahide yengesiyle birlikte köyden giden Alman askerlerini izlerken İbrahim bulduğu bir el bombasını patlatır. Yaralanıp hastaneye kaldırılan Hanife'yi ve oğlunu ziyaret eden Ahmet, askere döneceği sırada apandisiti patlar. Ahmet bir daha askere gitmez.

Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Köseoğlu Adem'in oğlu Rahmi askere alınır. Ancak bu askerlik "Emek Ordusu" askerliğidir. Rahmi, askerde Tuna boyunda çalışır. Taştığı zaman etrafa zarar vermesini önlemek için Tuna'nın kenarına taştan ve demirden duvar ören emek askerlerinden biridir. Rahmi burada çalışırken ayağı kayarak Tuna'ya düşer ve ölür (Dağlı 2008: 112). Askerler Rahmi'nin cenazesini köye getirirler. Oğlunun ölümüne üzülen Adem'e Bulgar askeri: "*Asker ocağında Bulgar yok, Türk yok bu vatana hizmet eden asker var!*" (Dağlı 2008: 139) diyerek Bulgarların askerlere eşit davrandığını iddia eder. Adem'in cevabı Bulgaristan'da Türklerin ne tür bir askerlik yaptığını anlatmaktadır: "*Ben oğlumu askere yolladım, Tuna boyuna duvar yapmak için değil*" (Dağlı 2008: 139) Adem'in sözünden anlaşılacağı üzere Bulgaristan Türkleri askerlik yerine işçilik yapmaktan memnun değildir. Ali Rıza da "Emek Ordusu"nda, iki yıl yeraltında çalıştırılmasını şöyle anlatır:

"Eloğlu acır mı sana hele de bizlerden biri olunca en ağır işlere sürer, hangi kitapta yazar ki, Emek Ordusu'nda asker olarak beni de iki yıl yeraltında çalıştırdılar. Bu aydınlık dünyanın öksüzleri bizler miyiz. Askerlikmiş, vatan borcuymuş, yapmayın. Esir bile olsa bunu uygulamazlar..." (Dağlı 2008: 112).

Böyle diyen Ali Rıza, Bulgaristan'da Türklerin askerlik adı altında çok zor şartlarla çalıştırılmasını eleştirir ve bu durumdan memnun olmadığını dile getirir. İbiş Mehmet'in oğlu Yusuf babasına asker olmak istediğini söyleyince babası Türklerin Bulgaristan'da asker olamayacaklarını belirtir. İbiş Mehmet: "*Aptal aptal konuşma gülerler, Türk'ten zabıt olmaz, neden olmaz, yapmazlar çünkü...*" (Dağlı 2008: 305) diyerek Bulgaristan'da Türklerin asker olamamalarını eleştirir.

Ahmet Türkay'ın *Seher Gitti* romanı yetimhanede büyüyen Emil'in askerden dönüşüyle başlar ancak Emil'in yaptığı askerlik hakkında bilgi verilmez. Türk asıllı olan Şükrü ile asker arkadaşı olduğuna göre Emil'in de askerliğini emek işçisi olarak yaptığı söylenebilir. *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Emil gibi yetimhanede büyüyen Serhat'a komando er eğitimi verilerek Türklere karşı silah olarak kullanılmak istenir. Türkleri öldürmek istemeyen Serhat, komando er eğitimi aldığı sırada, nişan talimi esnasında, hedefi vuramıyormuş gibi yapar ve nişancı olarak seçilmez. Ancak Bulgarlar ondan gerçek kimliğini saklayıp onu Türklere karşı kullanırlar. Komando er olarak Türkleri kontrol etmekle görevlendirilen Serhat annesi Emine Teyze'yle karşılaşınca kendi kimliğini de bulur. Bulgaristan'da kalması hâlinde kendisini Türklere karşı kullanacaklarını bildiğinden yasadışı yollarla Türkiye'ye kaçar.

İsmail Yakup'un *Ulu Çınar* romanında askere giden Bedri'nin yemin törenine tüm ailesi katılır. Yemin töreninde Bedri'yi övmeye doyamayan komutanı altı ay sonra da ona onbaşı rütbesi verir. Ancak Bedri iki ay sonra askerden kaçarak eve döner. Annesi Bedri'yi saklar. Bedri'nin varlığından habersiz olan Tarımcı komutana gönül rahatlığı ile evi arayabileceğini söyler. Ancak Bedri'yi evde gizlenmiş görünce çok utanır, günlerce köy içine çıkamaz.

Bulgaristan Türkleri Bulgar askerinin Türklere zarar vermelerinden korkmaktadır. Rahmiye Altınok'un *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Zekeriya Efendi, değişiklik iyi gelir ve yüzleri güler, düşüncesiyle kızlarını bostana götürür. İşleri bitip de evlerine dönmek üzereyken bir Bulgar askerinin tarlaya doğru geldiğini görürler. Bulgar askeri önce Türkleri arar. Bulamayınca tarlada bulunan buzağıyı öldürür sonra da tüm gün çalıştıkları bostanın üzerinde atıyla dolaşarak bostanı harap eder (Altınok 1995: 104). Asene bu yaşadığı bu hadiseyi ömrü boyunca unutamaz ve eğer Bulgar askeri bizi saklandığımız yerde bulmuş olsaydı buzağıyı öldürdüğü gibi bizi de öldürecekti, diye düşünür.

1984 yılında Bulgaristan'da isimler değiştirilirken, Türkler gelen bir emirle gece yarısı evlerinden alınarak askere toplanır. Sabri Tata'nın *Geyik Avı* romanında, Kırcaali bölgesindeki Türklerin adlarının değiştirilmesine gösterdikleri direnişten ders alan Bulgar askerleri ad değiştirecekleri bölgedeki tahsilli Türkleri bir gecede

verdikleri celple silahaltına alırlar. Türkler seferberlik bahanesiyle toplanarak Köstendil’de bir yere götürülür. Kendilerine uyduruk işler verilerek Bulgar askeri tarafından oyalanırlar. Bir grup Türk, mühimmatları bir depoya götürürken başka bir grup Türk ise onları tekrar eski yerine götürür. Sonra onları kışla dışına çıkararak büyük çukurlar kazdırırlar. Silahlı Bulgar askerlerinin gözetimi altında hepsinin isimlerini değiştirirler (Tata Tarihsiz c: 199). Yine *Geyik Avı* romanında, 1984 yılında adlar değiştirilirken Keriman üç Bulgar askeri tarafından tecavüze uğrar. Keriman yaşadığı bu korkunç olayı Özden’e anlatır. Özden’in tavsiyesiyle AIDS testi yaptırırken, doktora kendisine tecavüz edildiğini anlatınca Bulgar askerine iftira attığı gerekçesiyle işinden olur.

Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden Türkler Türkiye’de asker olurlar. Sabri Tata’nın *Kurtbayır’ın Sırrı* romanında Türkiye’ye kaçan Hasan Türkiye’de subay olur. Köylüler Hasan’ın subay kıyafetli resmini kahveye asarak onunla gurur duyarlar. Köydeki Türk gençleri onun gibi subay olma hayalleri kurarlar ama Bulgaristan’da Türkler subay olamamaktadır. Osman Tunaboğlu’nun *Rumeli’den Esen Yel* romanında Türkiye’ye göç eden Ahmet ve Hanife’nin büyük oğulları Hava Harp Okulu’nu kazanır (Tunaboğlu 2004: 162). Ahmet, yaz tatiline gelen oğlunu asker kıyafetlerini giydirerek çarşıda gezdirir, oğluyla övünür. Ramis Çınar’ın *Söylenmemiş Sözler* romanında, Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelmiş Türk bir ailenin oğlu olan Sezgin 2000’li yıllarda Şırnak’ta uzun dönem askerlik yapar. Sezgin Şırnak’ta yaptığı askerlikten gurur duyar. Ramis Çınar’ın *Ömrümün Dört Mevsimi* romanında Osman sevdiği kıza layık bir genç olmak için Ankara’daki Harp Okuluna yazılır. Osman Harbiye’de okurken hareketlerine çok dikkat eder. Çünkü 1964 yılındaki darbe girişiminde 1459 Harbiye öğrencisi ihraç edilmiştir. Kendisi bu tür siyasi olaylara karışmak istemez (Çınar 2016: 151). Harbiye’den mezun olan Osman’ın mezuniyet törenine dayısı ve yengesi gelir. Mezuniyet töreninde hep beraber söylenen Harbiye Marşı’na gururla katılır:

“Yıldırımlar yaratan bir ırkın ahfadıyız,

Tufanları gösteren, tarihleri yâdıyız,

Kanla, irfanla kurduk biz bu Cumhuriyeti,

Cehennemler kudursa, ölmez nigâhbaniyız.

Yaşa varol Harbiye, yıkılmaz satvetinle

Göklerden gelen bir ses sana ne diyor, dinle:

Türk vatani üstünde sönmez güneşsin sen,

Kartal yuvalarında, hürdür millet seninle.” (Çınar 2016: 158).

Osman'ın ilk görev yeri Erzurum'dur. Kendisine mezuniyet için aldığı piyango biletine büyük ikramiye çıkmış olsa da o, ilk görev yerine giderek askerlik mesleğini yapar.

Bulgaristan Türkleri Osmanlı Devleti için ya da Türkiye Cumhuriyeti için askerlik yaparken vatani vazifelerini yaptıklarını düşünürler. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yapılan savaşlarda Bulgaristan tarafında savaşmazlar. *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanında Zekeriya Efendi, Osmanlı Devleti'ne karşı Romanya tarafında savaşmamak için Bulgaristan'a kaçar. Ancak *Aydınlığın Öksüzleri* romanında Hazım Çavuş vatan borcu olarak gördüğü askerliğini Bulgaristan için yapar. I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti tarafında katılan askerler savaşta öldükleri zaman şehit olurken Bulgaristan tarafında savaşa gidip de ölenlerin ahiretleri için kaygı duyarlar. Bulgaristan Türkleri barış döneminde askere alınırlar. Fakat onların yaptığı askerlik emek askerliğidir. Emek askerliğinde Türklerin ellerine silah verilmez ancak askerî talim yaptırılır. Askerî talimden sonra kendilerine verilen işlerde çalışmaları sağlanır. Türkler emek askerliği yapmak istemezler. Yine de vatani borçlarını askerde çalışarak ödemek zorunda kalırlar. Romanlarda, Türklere yükseköğrenim hakkı verildiği dönemlerde, Türklerin askerliklerini yaptıktan sonra yükseköğrenimlerine devam edebildikleri de işlenir. Türkiye'ye göç eden roman kahramanları Türkiye'de askerlik mesleğini tercih ederler. Onlar, çok zor şartlarda olsa da silahaltında askerlik yapmaktan memnundurlar.

SONUÇ

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrası kurulan Bulgaristan sınırları içinde yaşayan Türklerin oluşturduğu edebiyat, Bulgaristan Türklerinin edebiyatıdır. Çalışmada Bulgaristan Türkü yazarlarının yazdığı, Bulgaristan'da ve Türkiye'de yayımlanmış 32 roman tespit edilmiştir. Bu romanlardan altı tanesi Bulgaristan'da yayımlanmıştır: *Şehit Evlatları* (1913), *Gün Doğarken* (1963), *Saçılan Kıvılcımlar* (1965), *İki Arada* (1967), *Gazetecinin Artık Yılları* (2004), *Aydınlığın Öksüzleri* (2008). Geriye kalan yirmi altı roman ise Türkiye'de yayımlanmıştır: *Balkan Çiçekleri* (1938), *Göçmen Ahmet* (1939), *Dursun'umun Dursun'u* (1974), *Mehmet* (1979), *Göçmen Çocuğu Asena Bulgaristan'da* (1. Cilt) (1995), *Buruk Acı* (1997), *Aşkı Arayanlar* (2000), *Sen İstanbul'a Gelme* (2000), *İlk Göz Ağrısı* (2000), *Kurtbayır'ın Sırrı* (Tarihsiz), *Onurun İsyanı* (Tarihsiz), *Geyik Avı* (Tarihsiz), *Tuna'nın Peri Güzeli* (1. Kitap, 2. Kitap) (2001), *Rumeli'den Esen Yel* (2004), *İçimizdeki İnci Taneciği* (2004), *Toprağa Kan Düştü* (2005), *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de* (2. Cilt) (2005), *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* (2007), *Uçurum* (2007), *Seher Gitti* (2008), *Söylenmemiş Sözler* (2009), *Kestaneler Altında* (2011), *Elveda Rumeli* (2012), *Aşk, Hayat ve Arayış* (2014), *Ulu Çınar* (2016), *Ömrümün Dört Mevsimi* (2016).

1958 yılı itibariyle Bulgaristan'daki Komünist Bulgar Yönetimi kısa bir dönem Türklerin Türkçe kitap yayımlamalarına izin verir. 1968 yılında Türkçe kitap yayımlama yasağı yeniden başlar. Bu nedenle Bulgaristan'da roman türünün örneklerine sınırlı sayıda rastlanır. 1990 yılından sonra demokrasi ile yönetilmeye başlayan Bulgaristan'da Türklere kitap yayımlama hakkı tanınır. Ancak Bulgaristan'daki Türk yazarlar, 1989'daki son göç hareketiyle Türkiye'ye göç ettikleri için yine beklenen oranda kitap yayımlanamamıştır.

Osmanlı Rus Harbi'nden sonra çeşitli dönemlerde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türk yazarlar, Türkiye'de kitap yayımlama imkânına ulaşarak romanlarını yayımlamışlardır. İsmail Yakup, Bulgaristan'da yaşamış ve eserlerini orada yazmış olmasına rağmen *Kestaneler Altında* ve *Ulu Çınar* romanlarını Türkiye'de yayımlamıştır. Sabri Tata ile Ömer Osman Erendoruk da romanlarının bir kısmını Bulgaristan'da yazmalarına rağmen Türkiye'de yayımlayabilmişlerdir.

Çalışmanın konusu olan Bulgaristan’da yayımlanan *İki Arada* ve *Saçılan Kıvılcımlar* romanlarına ulaşamadığı için bunlar çalışmaya dâhil edilememiştir.

Aşağıda isimlerini saydığımız yazarlar romanlarını Bulgaristan’da yayımlamışlardır: Edhem Ruhi Balkanlı, İsmail A. Çavuşev, Halit Aliosman Dağlı. Romanlarını Türkiye’de yayımlayan yazarlar ise şunlardır: İsmail Yakup, Mehmet C. Perim, Ziya Yamaç, Rahmiye Altınok, Ömer Osman Erendoruk, Ahmet Şerif Şerefli, Osman Tunaboşlu, Ahmet Türkay, Ramis Çınar İslâm Beytullah Erdi. Bu yazarlardan Sabri Tata ise romanlarını hem Türkiye’de hem de Bulgaristan’da yayımlamıştır.

Bulgaristan Türkü roman yazarlarının çoğu Razgrat ve Silistre doğumludur. Bulgaristan’daki Türk aydınlarının büyük kısmı buralarda yetişmiştir. Zira bu bölgedeki Türkler eğitime daha fazla önem vermişlerdir. Yazarlar, pedagoji eğitimi alarak Türkçe öğretmenliği yapmışlardır. Aynı zamanda Bulgaristan’daki gazete ve dergilerde yazılar yazmışlar, bazıları da gazetelerde çalışmıştır. Bu yazarlar, 1989 yılında Türkiye’ye sürgün edilmişlerdir.

Bulgaristan Türklerinin romanları yayımlandığı dönemlerin özellikleri dikkate alındığında şöyle sınıflandırılabilir:

Hazırlık Dönemi (1913-1962): Bu dönemde yayımlanmış ilk roman *Şehit Evlatları*’dır. Eser, roman olarak değerlendirilebilecek büyüklükte olmamasına rağmen Edhem Ruhi Balkanlı eserini “millî roman” diye nitelendirdiği için roman olarak kabul edilir. Yine Mehmet Behçet Perim’in *Balkan Çiçekleri* ve *Göçmen Ahmet* romanları hacim ve konu itibarıyla roman denemeleri olarak kabul edilebilir.

Güdümlü Eserler Dönemi (1962-1968): Bulgaristan Türklerinin edebiyatında roman türü, Sabri Tata’nın bu dönemde yayımlanan *Gün Doğarken* romanıyla gelişmeye başlar. *Gün Doğarken*, eleştirmenler tarafından da ilk edebî roman olarak kabul edilir. Ancak yayımlanan romanlar Bulgar Devleti kontrolünden geçirildiği ve yayınlarda Komünist İdare’yi övmek zorunlu olduğu için bu dönemde güdümlü romanlar ortaya konulmuştur. Sabri Tata’nın *İki Arada* ve Halit Aliosman Dağlı’nın *Saçılan Kıvılcımlar* romanları da bu dönemde yayımlanmıştır.

Durgunluk Dönemi (1968- 2000): 1968 yılından sonra Bulgaristan Türklerine Türkçe kitap yayımlamaları yasaklanınca roman türü de durgunluk dönemine girer.

Bulgaristan'da Türkçe herhangi bir roman yayımlanmaz. Türkiye'ye göç edebilen yazarlardan Rahmiye Altınok'un *Dursun'umun Dursun'u* romanı 1974'te ve *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da* romanı da 1995'te Türkiye'de yayımlanır. Aynı şekilde Ziya Yamaç *Mehmet* romanını 1979'da, Ömer Osman Erendoruk da *Buruk Acı* romanını 1997'de Türkiye'de yayımlarlar.

Bağımsız ve Özgür Romancılık Dönemi (2000-...): 1990'da Bulgaristan'da demokrasi ilan edilince Türkçe kitaplar da yayımlanmaya başlanır. İsmail A. Çavuşev'in *Gazetecinin Artık Yılı* (2004) ve Halit Aliosman Dağlı'nın *Aydınlığın Öksüzleri* (2008) romanları bu dönemde Bulgaristan'da yayımlanır. Sabri Tata'nın Bulgaristan'da yazıp 1989 yılındaki göçle Türkiye'ye getirdiği *Pehlivanoğulları* serisi, yazılışından çok sonra Türkiye'de yayımlanır. Serinin ilk kitabı *İlk Gözağrısı* 2000 yılında, serinin diğer kitapları *Kurtbayır'ın Sırrı*, *Onurun İsyanı* ve *Geyik Avı* romanları ile Bulgaristan'da hazırlıklarını yaptığı ve yazmaya başladığı *Tuna'nın Peri Güzeli* romanı ise *İlk Gözağrısı*'ndan daha sonra tarihsiz olarak basılır. Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği*, *Toprağa Kan Düştü*, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür* ve *Uçurum* romanları ile İsmail Yakup'un Bulgaristan'da yazdığı *Kestaneler Altında* (2011) ve *Ulu Çınar* (2016) romanları da yine bu dönemde Türkiye'de yayımlanan eserler arasındadır. Bunları daha sonra diğer Bulgaristanlı Türk yazarlar takip eder.

Bulgaristan Türklerinin yazdığı romanlar türüne göre şöyle sınıflandırılabilir:

Millî Romanlar¹: *Şehit Evlatları* ve *Balkan Çiçekleri*.

Sosyal Romanlar: *Dursun'umun Dursun'u*, *Mehmet*, *Buruk Acı*, *İçimizdeki İnci Taneciği*, *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*, *Aydınlığın Öksüzleri*.

Otobiyografik Romanlar: *İlk Gözağrısı*, *Kurtbayır'ın Sırrı*, *Onurun İsyanı*, *Geyik Avı*, *Göçmen Çocuğu Asene Bulgaristan'da*, *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de*, *Ulu Çınar*, *Rumeli'den Esen Yel*.

Biyografik Romanlar: *Tuna'nın Peri Güzeli*, *Sen İstanbul'a Gelme*, *Elveda Rumeli*, *Kestaneler Altında*.

¹ Yazarlar kendi ifadeleriyle romanlarını "milli roman" olarak nitelendirilen romanlar.

Aşk Romanları: *Göçmen Ahmet, Gün Doğarken, Aşkı Arayanlar, Seher Gitti, Kestaneler Altında, Söylenmemiş Sözler, Aşk Hayat ve Arayış, Ömrümün Dört Mevsimi.*

Bulgaristan Türklerinin romanlarında olaylar kronolojik olarak anlatılmıştır. Öyküleyici anlatımın ağırlıkta olduğu romanlarda betimlemelere yeterince yer verilmemiştir. Romanlarda olay mekânları Bulgaristan ve Türkiye'dir. Romanların olay zamanı, yazarlar kendi şahit oldukları dönemleri anlattıkları görülür.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında roman kahramanları Türklük bilincine sahiptirler. Bu kahramanlar, sahip oldukları Türklük bilincini olay örgüsü içerisinde davranış ve tutumlarıyla dile getirirler. Türklerde Türklük bilincinin yok edilmeye çalışılması, onların millî kimliklerine daha güçlü sarılmalarına neden olur. Romanların merkezinde Türklük bilinçleri bulunur. Romanların çoğunluğu Bulgaristan'da Türk olmak üzerine kurgulanmıştır. Olay örgüsü Türkiye'de geçen romanların çoğunluğunda ise Türkiye'de Bulgaristan Türkü olma noktasında kurgulanmıştır.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında kahramanlar, millî kimliklerini korumanın en güçlü yolunun ana dillerine sahip çıkmaktan geçtiğinin bilincindedirler. Kahramanlar ana dilleri Türkçeyi korumak için büyük gayret gösterirler. Bulgarların tüm yasaklarına rağmen Türkçe düşünüp Türkçe konuşarak ana dillerini yaşatmaya çalışırlar.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında kahramanlar kendilerini Müslüman Türk olarak görmektedir kahramanlar tüm yasaklamala ve kısıtlamalara rağmen İslam dininin emir ve yasaklarına uyarak dinî bilgileri doğrultusunda yaşamaya gayret ederler. Ancak Komünist Bulgarlar, Müslüman Türklüğü yok etmek için eğitim yolunu kullanırlar. Eğitimle onları dinsizleştirip ateist yapma politikaları güderler.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Bulgaristan, roman kahramanları için ata toprağıdır. Onlar, yaşadıkları ülkeye vatanseverlik duygusuyla bağlıdırlar. Ancak Türklük bilinciyle, Bulgarların uyguladığı asimile çalışmalarından sonra Türkiye'yi sığınacak ana vatan olarak görürler.

Bulgaristan Türkleri, kendilerini Türkiye'nin bir parçası olarak görürler. Yaşadıkları baskılar sonunda Türk olarak kalabilmenin yolunun Türkiye'de yaşamak olduğunu düşünerek Türkiye'ye göç ederler.

Yine kahramanlar, Bulgarlar tarafından Slavlaştırılarak asimile edilmeye çalışılır. Yapılan bu asimilasyonlara karşı Türk benliklerini korumak için direnirler. Bulgaristan'da yapılan asimilasyonların bir program dâhilinde kademeli olarak yapıldığı roman kahramanları tarafından vurgulanır. Bulgaristan Devleti, Türkleri asimile etmek için nihai amacına 1985 yılında Türklerin adlarını değiştirerek ulaşır. Ancak Türkler adlarının değiştirilmesini kabullenemez. 1989 yılında başlayan Mayıs Ayaklanmaları'yla seslerini Türkiye'ye ve tüm dünyaya duyurmaya çalışırlar. Türkiye'nin Bulgaristan'dan göçmen alacağını söylemesi üzerine büyük kısmı Türkiye'ye göç eder. Türkiye'ye göç edemeyip Bulgaristan'da kalan Türkler ise cumhuriyetin ilanıyla özgürlüklerine kavuşurlar. Özgürlüklerine kavuşan Türkler zamanla kendiliklerinden Türk benliklerini kaybedip asimile olmaya başlarlar.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Türklerin maruz kaldıkları soykırımlar da anlatılır. Bulgarların, Türkleri öldürmesini anlatan *Toprağa Kan Düştü* ve *Kurtbayır'ın Sırrı* dışındaki romanlarda kahramanlar doğrudan soykırımdan bahsetmez. Bu romanlarda Bulgaristan'da yapılan soykırımlar başkalarından duyularak anlatılanlardan ibarettir. Yine bu romanlarda Bulgarların, Türkleri kendilerine direndikleri için öldürdüğü gibi çoğu zaman da sebepsiz yere öldürdükleri anlatılır.

Bulgaristan Türklerinin romanlarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler de anlatılmıştır. 93 Rus Harbi'nden sonra Osmanlı Devleti'nden ayrılan Bulgaristan'da azınlık olarak görülen Türkler Bulgar halkı ve Bulgar Devleti tarafından göçe zorlanmışlardır. Türklerin Rus Harbi'nden ve Balkan Savaşları'ndan sonra Türkiye'ye yaptığı bu göçler, romanlarda vaka zamanına uygun olarak anlatılmıştır.

Bulgaristan'ın komünizme geçtiği yıllarda da Türkiye'ye göçler olur. Bulgar halkı, Türklerin topraklarına sahip olmak için Türkleri rahatsız edici davranışlarda bulunurlar. Bulgaristan'ın komünizmle yönetilmeye başlanması ve kooperatifin kurulmasıyla kooperatife girmeyen Türkler göçe zorlanarak toprakları kooperatife

dâhil edilir. Kooperatifte çalışacak işçilere ihtiyaç duyan Bulgar Devleti 1950'li yıllardan sonra ise Türklerin Türkiye'ye göç etmelerini zorlaştırır. Yine 1985 yılında Türk adlarının Bulgar adlarıyla değiştirilmesinden sonra Türklerin Türkiye'ye göç etmesini yasaklar. 1989 yılında Bulgaristan Türkleri 20.yüzyılın en büyük kitlesel göçünü meydana getirirler.

Bulgar Devleti, Osmanlı Devleti'nden ayrıldıktan sonra Bulgaristan'a karşı ayaklanma çıkarabilecek ve Türklere önderlik edebilecek aydın Türkleri Türkiye'ye sürgün eder. Bulgar Devleti'ne karşı ayaklananlar da Bulgaristan içinde başka yerlere veya yurt dışına sürgün edilmişlerdir. 1985 yılında ad değiştirmelere direnen Türkler de Bulgaristan içinde sürgün edilmiştir. 1989 yılındaki ayaklanmadan sonra sürgündeki bu Türkler önce Viyana'ya ardından da Türkiye'ye sürgün edilirler.

Romanlarda Bulgaristan Türklerinin eğitim yaşantıları da ele alınmıştır. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Bulgaristan'da açılmış olan Türk okulları daha sonraları özerk özel okul statüsünde varlığını devam ettirir. Ancak yönetimde Faşist Bulgarların olduğu 1923-1944 yılları arasında bu okullar kapatılır. Bulgar okullarına da kabul edilmeyen Türkler eğitim göremedikleri için cahil kalırlar. Komünist Yönetim yıllarında Türklerin eğitim görmeleri için çeşitli olanaklar sunulur. Ancak Komünist Yönetim Türklere verdiği hakları zaman içinde yavaş yavaş ellerinden alır. Roman kurmacasında işlenen gerçeklikler karşısında kahramanlar, Bulgaristan'da kendilerine verilen güdümlü eğitimi beğenmezler ve ellerinden alınan Türkçe eğitim için Bulgar Devleti'ni eleştirirler. Aldıkları güdümlü eğitim neticesinde roman kahramanlarının her biri birer komünist ve ateist Türk gencine dönüşürler. Bulgaristan bu gençleri Türklüğü yok etmek için kullanır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türkler ise Türkiye'de istedikleri eğitimi özgürce almışlar. Eğitimin her kademesinde fırsat eşitliğine kavuşmuşlardır.

Bulgaristan Türkleri, Edirne Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı'nda Bulgaristan'da silahaltında askerlik yaparlar. Ancak Bulgaristan'nın silahaltında asker bulundurması yasaklanınca Aleksandır Stamboliyski askerî talim yaptırdığı ve ülkenin kalkınması için çalıştırdığı bir ordu kurar. Emek Ordusu denilen bu ordu sistemi A. Stamboliyski'den sonra Bulgar yöneticiler tarafından kârlı görülerek devam ettirilir. Silahaltındaki askerler Bulgarlardan, Emek Ordusu'ndaki askerler ise

Türk, Pomak, Çingene, Ermeni ya da suç dosyası kabarık Bulgarlardan oluşmaktadır. Bulgaristan Türkleri emek askerliği yapmak istemeseler de askerliği vatan borcu olarak gördükleri için emek askerliğini yapmak zorunda kalırlar. Onlar, Türkiye'deki Türklerin yaptığı gibi askerlik mesleğini silahaltında yapmak isterler.

Çalışmamıza konu olan Bulgaristan Türklerinin romanları incelendiğinde görülmektedir ki Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan'da Müslüman Türk kimliklerini korumak için mücadele vermişlerdir. Ancak 1990 yılı sonrası durum değişir. Bu dönemi ele alan *Ulu Çınar* romanında anlatıldığına göre yeni nesil ne ata topraklarına ne de Müslüman Türk kimliğine sahip çıkmaktadır. Aksine Bulgar Devleti'nin yıllardır olmasını istediği şekilde Bulgarlaşarak asimile olmaya başlarlar.

KAYNAKÇA

- Akgün, Atıf (2016). *Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı (Dönemler-Temsilciler-Türler)*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Altınok, Rahmiye (1974). *Dursun'umun Dursun'u*. Ankara: Sam Yayınları.
- Altınok, Rahmiye (1995). *Göçmen Çocuğu Asena Bulgaristan'da*. Ankara: Prospero Yayınları.
- Altınok, Rahmiye (2005). *Göçmen Çocuğu Asene Türkiye'de*. Ankara: Sal Yayınları.
- Balkanlı, Edhem Ruhi (1913). *Şehit Evlatları*. Filibe: Balkan Matbaası.
- Bıçaklı, Hüseyin Avni (2016). *Türkiye-Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Buttanrı, Müzeyyen (2005). "Bulgaristan Türk Edebiyatı". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. cilt 6, sayı 2: Aralık.
- Çavuş, Mehmet (1984). "Bulgaristan Türkleri Edebiyatı". *Türk Edebiyatı*. İstanbul Sayı 123: s. 46-48.
- Çavuşev, İsmail A. (2004). *Gazetecinin Artık Yılı*. Sofya: (Eser üzerinde yayınevi bilgisi bulunmamaktadır.)
- Çınar, Ramis, (2009). *Söylenmemiş Sözler*. İstanbul: Sepya Yayıncılık.
- Çınar, Ramis (2014 a). *Elveda Rumeli*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Çınar, Ramis (2014b). *Aşk, Hayat ve Arayış*. İstanbul: Parafiks Yayınları.
- Çınar, Ramis (2017). *Ömrümün Dört Mevsimi*. İstanbul: Postiga Yayınları.
- Dağlı, Halit Aliosman (2008). *Aydınlığın Öksüzleri*. Sofya: Propeller Yayınları.
- Erdi, İsmail Beytullah (2000). *Aşk Arayanlar*. Ankara: Günce Yayıncılık.
- Erendoruk, Ömer Osman (1997). *Buruk Acı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Erendoruk, Ömer Osman (2004). *İçimizdeki İnci Taneciği*. İstanbul: Samanyolu Yayıncılık.
- Erendoruk, Ömer Osman (2005). *Toprağa Kan Düştü*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

- Erendoruk, Ömer Osman (2007 a). *Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Erendoruk, Ömer Osman (2007 b). *Uçurum*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Halaçoğlu, Yusuf (1992). “Bulgaristan”. *İslam Ansiklopedisi C.6*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Işık, İhsan, (2006). “Resimli Ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi”, Ankara: Elvan Yayınları.
- İnalcık, Halil (1993). “Türkler ve Balkanlar”. *Balkanlar*. İstanbul: OBİV Yayınları. s.20.
- Kafesoğlu, İbrahim (1997). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kuyucuklu, Nazif (1992). “Bulgaristan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, cilt 6, s.391-396.
- Yüce, Nuri (1992). “Bulgar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi C. 6*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.390-391.
- Memişoğlu, Hüseyin (1995). “Bulgaristan’da Türk Kültürü”. *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları*. Ankara: 145, Seri I, Sayı: A. 28.
- Perim, Mehmet Behçet (1938). *Balkan Çiçekleri*. İstanbul: Akın Basımevi.
- Perim, Mehmet Behçet (1955). *Göçmen Ahmet*. Afyon: İkaz Basımevi.
- Şerefli, Ahmet Şerif (2003). *Sen İstanbul’a Gelme*. İstanbul: Tuna Yayınları.
- Şimşir, Bilal N. (2012). *Bulgaristan Türkleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tata, Sabri (2000). *İlk Göz Ağrısı*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Tata, Sabri (Tarihsiz a). *Kurtbayır’ın Sırrı*. İstanbul: Ünal Yayınları.
- Tata, Sabri (Tarihsiz b). *Onur’un İsyanı*. İstanbul: Ünal Yayınları.
- Tata, Sabri (Tarihsiz c). *Geyik Avı*. İstanbul: Ünal Yayıncılık.
- Tata, Sabri (2001 a). *Tuna’nın Peri Güzeli (1.Kitap)*. İstanbul: Ünal Yayınları.
- Tata, Sabri (2001 b). *Tuna’nın Peri Güzeli (2.Kitap)*. İstanbul: Ünal Yayınları.

Tatov, Sabri (1963). *Gün Doğarken*. Sofya: Narodna Prosveta.

Tunaboylu, Osman (2004). *Rumeli'den Esen Yel*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Türkay, Ahmet (2008). *Seher Gitti*. İstanbul: Berfin Yayınları.

Yakubov, İsmail (2011). *Kestaneler Altında*. İstanbul: Akademi Yayıncılık.

Yakubov, İsmail (2015). *Ulu Çınar*. İstanbul: Akademi Yayınları.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatma KAYRAKLI
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 12/01/1981 Aytos/BULGARİSTAN
e-posta : fkayrakli@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Selçuk Üniversitesi	2006
Tezsiz Yüksek Lisans	Fırat Üniversitesi	2010

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2012	MEB	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	KPDS (-)	ÜDS (-)	TOEFL (-)	EILTS (-)
-------------------	----------	---------	-----------	-----------